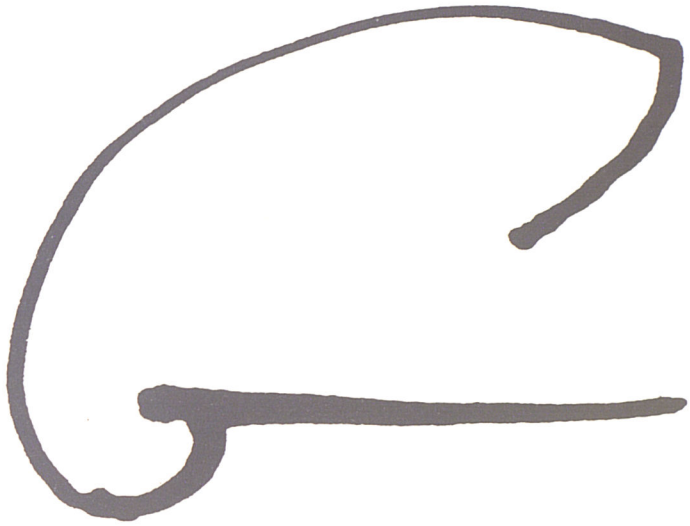

G Lletra que, en el sistema elaborat per Ramon Llull, pren diverses significacions. A la seva primera formulació a l'*Art abreujada d'atrobar veritat* i l'*Art demonstrativa*, s'aplica a l'acte de l'entiment entenent. A la segona i definitiva, que va des de l'*Ars inuentiua ueritatis* fins a l'*Art breu*, s'aplica a sis conceptes, dos de principals (la voluntat i la fi, de les dues primeres figures de l'*Art*) i quatre de subsidiaris (la qüestió de la qualitat d'una cosa, la facultat sensitiva com un dels nous subjectes de l'*Art*, la virtut de l'esperança i el vici de l'enveja). (AB)

GABELLA DE LA SAL Impost de l'antic Regne de Mallorca creat el 1425, a causa de la impossibilitat d'emetre una talla o d'augmentar les altres imposicions. Consistia en l'obligació de comprar una determinada quantitat de sal per cap o de pagar un percentatge de la que es treia dels magatzems on estava estancada. Inicialment, s'havia de pagar un sou per

↑ Arc de la Gabella Vella de la Sal, a l'antic carrer del mateix nom i actual carrer de la Mar (Palma)

almud. Es va llogar a Berenguer de Talens fins al 1431. Es va recarregar diverses vegades (1431, 1435 i 1506-07) i, el 1448, s'incorporà a la *Universal Consignació* (→). Hi ha indicis que hi va haver nombrosos fraus en aquest impost i que pobles de la costa, com Llucmajor, Campos i ses Salines, s'apoderaven de la sal de les salines i la venien als pobles de l'interior. Va perdurar almenys fins al s XVIII. L'actual carrer de la Mar, de Palma, era anomenat (1795) carrer de la Gabella Vella de la Sal, perquè hi havia estat situat el magatzem on es cobrava aquest impost.

GABELLÍ Possessió del terme de Campanet. El s XV, confrontava amb Monnàber, sa Punta de Son Garau, es puig d'en Miquelet, s'Alqueria de Son Pasqual, can Cantaperdiu, el camí de Sant Miquel, Son Estrany, el rafal d'en Llobera, Son Togores dels Garreta, el torrent de Sant Miquel, Fangar, Biniatró i Santiani. El s XIV, tenia unes 550 quarterades i s'estenia des del peu dels cims que volten el Bosc Gran, a la Serra de Tramuntana, fins al Pla de So na Pacs i, cap a migdia, per una zona vorejada pel pujol de Son Roig i pel puig d'En Miquelet, ubicada a la confluència de les valls de Monnàber, Fangar i Sant Miquel. Del període prehistòric hi resta el talaiot dit es Claper des Doblers. Un jaciment de ceràmica vora l'església de Sant Miquel documenta la continuïtat de l'ocupació al període romà. A l'època islàmica, hi prosperà l'alqueria Algebelí que, en el repartiment que seguí a la conquesta catalana del s XIII, correspongué a Guillem Bou. Pertangué als Llull (XIII-XIV) i, després de diverses vicissituds, a la fi del XV ja era dividida entre Gabellí Gran dels Bisquerra i Gabellí Petit dels Bennàsser, situació que perdurà fins al s XX, si bé l'extinció dels Bennàsser determinà que fossin substituïts pels Seguí (XIX-XX). Gràcies a la seva riquesa, aquestes famílies assoliren un paper rellevant a Campanet. El s XV, fou saquejada per les revoltes foranes i, Jaume Tortella, destacat animador de l'aixecament pagès, hi fou executat el 1463. El s XVII, fou afectada pel bandolerisme senyorial: seguidors d'Andreu Bisquerra hi foren assassinats i Bartomeu Bennàsser, senyor de Gabellí Petit, hi fou condemnat a presó com a còmplice d'un crim i la possessió va esser segrestada. Gabellí Gran tenia les pertinences de Teló, Tel, Pla de ses Rotes des Camí Blanc, des Cós de Soca i els rafals de Son Roig, Camp Roig, Camp d'Avall, So na Pacs, Puig d'en Miquelet i Son Vinyavella. Gabellí Petit tenia les rotes des Romaguers. Ambdues compartien part de la muntanya i Teló, finalment dividit el 1663. L'església de Sant Miquel, dins Gabellí Gran, era estretament associada a la possessió: fou lloc d'enterrament dels Bisquerra, que l'enriquiren amb retaules, donacions i obres pies. Els olivars eren la riquesa bàsica i donaven oli d'alta qualitat, elaborat a les tafones de les cases, documentades el s XVI. El 1782, fou renovada la de Gabellí Petit. La possessió produïa cereals i lleguminoses. Eren importants els garroverars, figuerals, vinyes i, des del s XIX, ametlerars. La combinació de muntanya i pla, alzinars i pastures, permeté una gran activitat ramadera d'ovi, caprí i porquí. Els alzinars assoliren gran importància econòmica com a subministradors d'aglans, llenya, carbó i calç, però sofriren una reducció constant, accelerada el s XIX. S'hi recolectava murta, destinada a l'ado-

↓ Gabellí Gran (Campanet), portal lateral d'accés a la clastra

↓ Gabellí Gran (Campanet), detall de la clastra

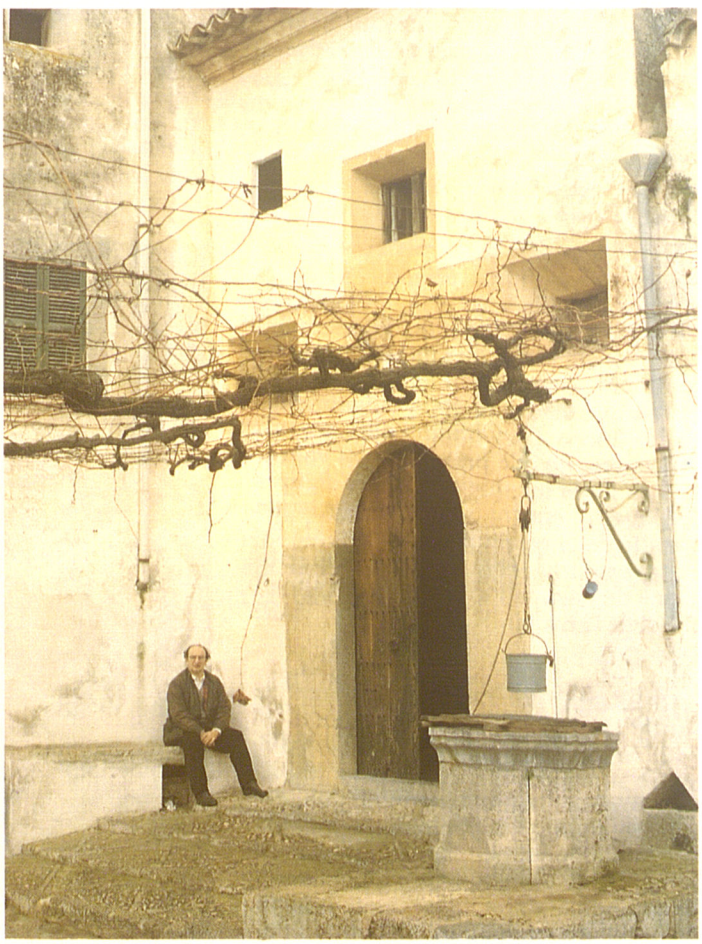

↑ Gabellí Gran (Campanet), façana principal

bament de cuiros. L'aigua era escassa i, des del s XIX, se'n millorà l'aprofitament amb la construcció d'un gran safareig i la reforma de la sínia i les canalitzacions, també s'hi cercaren nous cabals i fou enfondit un gran pou, que intentà, sense èxit, accedir a l'aigua de les fonts Ufanes. Les pedreres, documentades el s XVIII, foren modernitzades a Gabellí Petit des del 1925 i assoliren una importància comarcal. Les grans cases de Gabellí Gran, transformades en un casal encara més monumental el 1777, tenien capella, celler i molí de sang. Al principi del s XX, s'hi afegí un jardinet, imitat dels models modernistes barcelonins, amb arbres exòtics. El gran nucli primitiu de Gabellí anà minvant a causa de legítimes, establiments i vendes. Se'n separaren Son Roig (XV), les Rotes del Camí Blanc (XVII) i So na Pacs (XIX). Entre el 1877 i el 1900, Gabellí Gran fou objecte d'establiments massius que afectaren la posada del carrer Major i 64 quarterades en el pla de Tel, es Camp Roig i s'Hort, que passà a Gabellí Petit. Des de mitjan s XX, les activitats agrícoles experimentaren una decadència ràpida, però s'hi mantengué la ramaderia ovina. A Gabellí Petit s'han fet perforacions destinades a aprofitar l'aigua de les fonts Ufanes a través d'un embassament a la zona de Santiani i es projecta (1991) la transformació dels sementers en camp de golf i la construcció d'apartaments a l'olivar. Dins Gabellí es troben les elevacions dites es Picons, el puig de ses Mates Veres, el puig des Pins i el puig des Porrassaret. Hi ha també el coll des Cocons i el comellar de sa Granada. Les fonts són, malgrat l'espectacular surgència de les fonts Ufanes, d'escàs cabal, com les documentades des Garrover i de s'Engolidor. Gabellí Petit té la posada al carrer de Sant Miquel, a Campanet, dita can Seguí. El 1863, Gabellí Gran tenia 218 quarterades i Gabellí Petit, 188. (DF/M)

GABELLÍ, SERRA DE Al terme d'Alcúdia, de 165 a 225 m d'altària, situada entre es Corrals Cremats, ses Caragoles, el cap de Menorca, Alcanada i el puig de sa Teula. (M)

GABELLÍ, SON Actuals terrenys i antiga possessió del terme de Santa Margalida, dita el s XVI can Femenia d'Hero. Estava sota l'alou i la jurisdicció de la cavalleria d'Hero, tenguda a delme i tasca de tots els fruits, a fadiga de deu dies i a mercè de lluïsme. Confrontava amb Son Rabassa, les Garrigues Comunes, Son Bonet d'Hero, Son Femenia d'Hero i amb sorts de diversos particulars. Aquesta possessió, de la família margalidana dels Femenia d'Hero, era una de les que conformaven el nucli conegut com a Hero. (AMa)

GABRIEL, SON Antic hort del terme de Palma, que confrontava amb el camí de Llucmajor i els horts d'en Vicenç i d'en Pisà. Documentat el 1617, pertanyia a Gabriel Amengual, del qual prengué nom. Tenia cases, sínia, safareig i 4 quarterades de cereals i hortalisses. ■ Al mateix terme, confrontava amb l'hort d'en Caldés, el camí reial que anava de la Porta de Sant Antoni a la Porta del Camp, el magraneral d'en Fiol, el camí de les Torres Llevaneres, el Fossar des Jueus, s'Estornina des Enagistes, el camí de la Porta de Sant Antoni de la Creu de Pedra Marbre i el camí de Llucmajor. Documentat el 1663, era de Gabriel Avellà. Tenia cases, conreu de cereals i hortalisses. ■ Antic rafal del mateix terme, confrontava amb el camí de Sineu. Documentat el 1626, era del

↓ Gabellí Petit (Campanet)

↑ Son Gabriela (Llucmajor)

conrador Gabriel Bennàsser, del qual prengué nom. De 10 quarterades, tenia cases, 100 ovelles i deu cases d'abelles. Dedicat a ametlerars, garroverars, vinya i conreu de cereals, hi havia un petit hort reguiu dedicat a la producció de lleguminoses i espinacs. (DF)

GABRIELA, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Barrina, Son Mulet, Son Mas i la partió dels termes de Campos i Porreres. El 1685, estava valorada en 800 lliures. El 1702, en 2.075 lliures i pertanyia als Morlà. El 1729, era d'Antoni Morlà i feia una renda anual de 30 lliures. El 1777, estava dividida en tres propietats, una pertanyia a Antoni Morlà i estava valorada en 815 lliures; una altra, d'Antelm Salvà, valorada en 1.037 lliures i la tercera, de Damià Montserrat, de 10 quarterades d'extensió, valorada en 370 lliures. (M)

GABRIEL FONT MARTORELL, MIRADOR Al cim del puig d'en Farineta, anomenat així en honor de *Gabriel Font Martorell* (←), un dels directius més destacats del Grup Excursionista del Foment de Turisme de Mallorca. (M)

GABRIEL MARTÍ, SON Possessió del terme de Calvià. (Vegeu *Martí, Son.*).

GABRIEL SIRVENT, PERE (Terrassa 1945) Historiador. Doctor en ciències econòmiques per la Universitat de Barcelona (1981), és professor d'història contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona des del 1975. Especialitzat en la investigació d'història social i del moviment obrer, ha publicat múltiples treballs sobre la història contemporània de Mallorca. Cal destacar en especial *El moviment obrer a Mallorca* (1973), que analitza l'organització obrera mallorquina des dels seus inicis, el 1869, fins a l'aixe-

↓ Pere Gabriel Sirvent, portada d'*El moviment obrer a Mallorca*

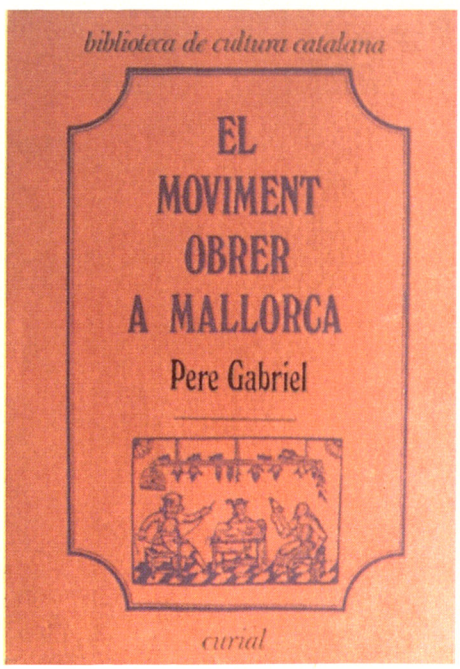

→ Pere Gabriel Sirvent

cament militar contra la II República, el 1936. Fou el primer treball històric precís i exhaustiu sobre el s XX a Mallorca i, encara avui, és bàsic per a l'estudi d'aquest període. És autor, també, de diversos articles publicats a la revista *Randa* sobre el moviment obrer del s XIX a Mallorca i sobre la figura d'Alexandre Jaume. Ha publicat també les síntesis *Mallorca contemporánea, siglos XIX y XX*, dins *Historia de los pueblos de España* (1984), i *El PSOE en Baleares 1892-1936*, dins *El socialismo en las nacionalidades y regiones* (1988). Ha col·laborat en la revista *Lluc*, en el col·leccionable *Memòria civil. Mallorca en guerra*, publicat al diari *Baleares* (1986-87), i en la *Gran Enciclopèdia Catalana*, amb nombrosos articles referits a Mallorca.

GACETA DE LOS ALIADOS Y UNIÓN LATINA Publicació setmanal

↓ Setmanari *Gaceta de los Aliados y Unión Latina*

fundada (1915), a Palma, amb el títol *Unión Latina*, que canvià pel definitiu el juliol del 1916. Subtitulada *Semanario político, literario y artístico*, n'era cap de redacció Jeroni Pou. Es redactava en castellà i feia, amb un caràcter aliadòfil, un seguiment exhaustiu de la Guerra Mundial. Es té referència de la seva publicació el 1918.

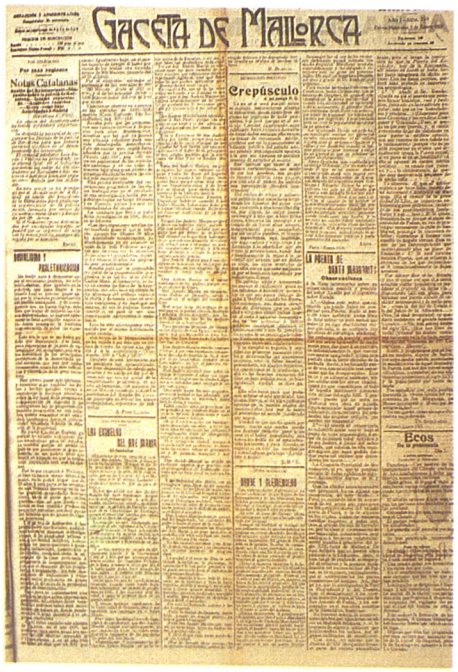
GACETA DE MALLORCA

↑ Diari *Gaceta de Mallorca*

GACETA DE MALLORCA Diari publicat a Palma del juliol del 1907 al febrer del 1910. En foren directors Andreu Pont Llodrà, fins al novembre del 1909, i Joan Ramis d'Ayreflor (1909-1910). Continuador de *Diario de Mallorca*, era un periòdic confessional catòlic, d'idees socials avançades. Polemitzà amb els setmanaris tradicionalistes catòlics *La Verdad* i *El Verdadero*, que el consideraven modernista i maurista i proper al catalanisme i al socialisme. Es redactava en castellà. En foren col·laboradors Antoni Maria Alcover, Salvador Galmés i Bartomeu Juan. Fou substituït pel *Correo de Mallorca*.

GACETA MÉDICA BALEAR Publicació mensual editada per la Clínica Villalonga, de Palma, de l'octubre del 1915 al novembre del 1930. Subtitulada *Revista mensual de información médico-científica*, fou dirigida pel cirurgià Sebastià Villalonga Gelabert. Recollí les aportacions en el camp de l'oto-rino-laringologia i la seva aplicació. Redactada en castellà, en foren col·laboradors habituals els metges

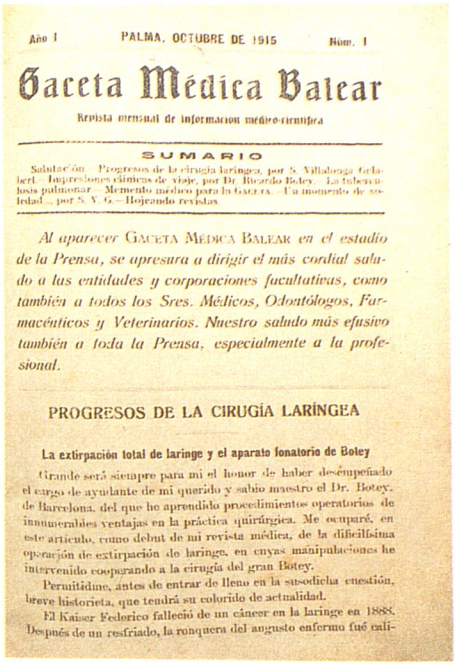
Año I — PALMA, OCTUBRE DE 1915 — Núm. 1

Gaceta Médica Balear

Revista mensual de información médico-científica

SUMARIO

Al aparecer GACETA MÉDICA BALEAR en el estadio de la Prensa, se apresura a dirigir el más cordial saludo a las entidades y corporaciones facultativas, como también a todos los Sres. Médicos, Odontólogos, Farmacéuticos y Veterinarios. Nuestro saludo más efusivo también a toda la Prensa, especialmente a la profesional.

PROGRESOS DE LA CIRUGÍA LARÍNGEA

La extirpación total de laringe y el aparato fonatorio de Botey

↑ Revista *Gaceta Médica Balear*

catalans Andreu Martínez Vargas, Jaume Peyrí Rocamora i Rafel Rodríguez Méndez, els mallorquins Antoni Ramis Capllonch i Josep Sureda Massanet i el menorquí Francesc Valdés Guzmán.

GACIES, RAFEL (Palma s XVIII - 1847) Jurista. Doctor en dret civil i eclesiàstic. És autor de diverses al·legacions jurídiques, com *La inocencia vindicada, en lo tocante a la persona del P Fr Josef Roig*... (1814).

↓ Al·legació jurídica de Rafel Gacies

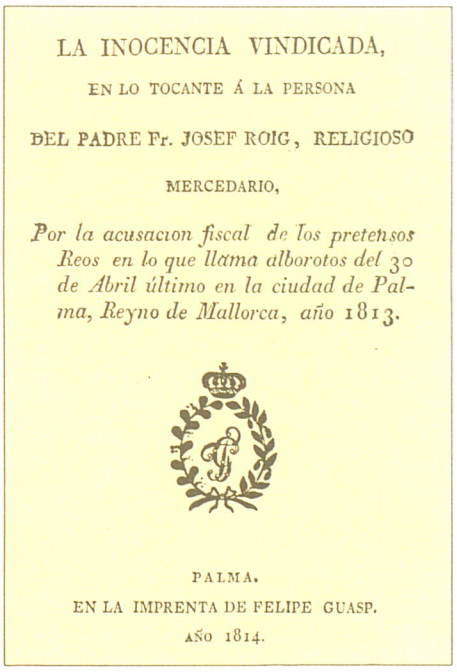
LA INOCENCIA VINDICADA,

EN LO TOCANTE Á LA PERSONA

DEL PADRE Fr. JOSEF ROIG, RELIGIOSO

MERCEDARIO,

Por la acusacion fiscal de los pretensos Reos en lo que llama alborotos del 30 de Abril último en la ciudad de Palma, Reyno de Mallorca, año 1813.

PALMA.

EN LA IMPRENTA DE FELIPE GUASP.

AÑO 1814.

GACIES, SON Terrenys del terme de Lloret de Vistalegre, situats entre Son Busquet, sa Costa, Llorac i Peixerí ■ Antic rafal del mateix terme. Documentat el 1681, pertanyia al senyor Joan Antic de Llorac, ciutadà militar. ■ Antiga possessió del mateix terme, confrontava amb Son Gelabert des Pou, Llorac, el camí reial d'Ariany i es Colomer. Documentada el 1645, pertanyia a Joan Antoni Gelabert. Tenia cases i estava dedicada a vinya i conreu de cereals. El 1647, fou dividida i venuda en subhasta. (DF/M)

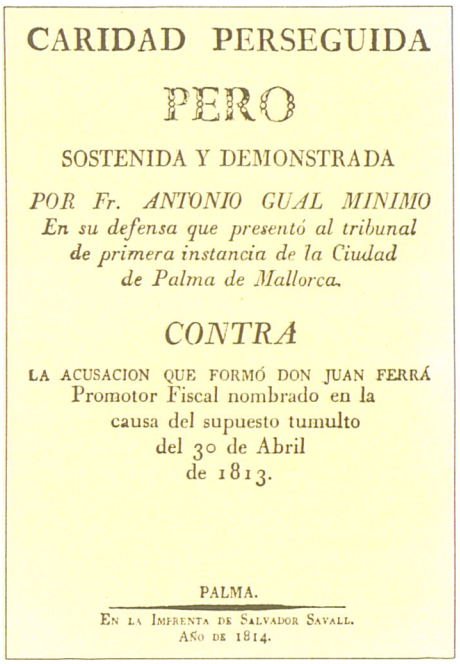
CARIDAD PERSEGUIDA

PERO

SOSTENIDA Y DEMONSTRADA

POR Fr. ANTONIO GUAL MINIMO
En su defensa que presentó al tribunal de primera instancia de la Ciudad de Palma de Mallorca.

CONTRA

LA ACUSACION QUE FORMÓ DON JUAN FERRÁ
Promotor Fiscal nombrado en la causa del supuesto tumulto del 30 de Abril de 1813.

PALMA.

EN LA IMPRENTA DE SALVADOR SAVALL.
AÑO DE 1814.

↑ Al·legació jurídica de Marià Gacies i Serra de Gaieta

GACIES I SERRA DE GAIETA, MARIÀ (Palma s XVIII - 1860) Jurista. Doctor en dret civil i eclesiàstic, fou cavaller de la Reial Orde Americana d'Isabel la Catòlica i assessor dels jutjats d'artilleria i d'enginyeria. Escriví les al·legacions jurídiques *Caridad perseguida pero sostenida y demostrada por Fr Antonio Gual mínimo en su defensa que presentó al Tribunal de primera instancia de la ciudad de Palma de Malorca*... (1814) i *Salvación de la inocencia en la defensa del P Fr Nicolás Prohens Prior de agustinos*... (1814).

GADEA BUISAN, ENRIC (Barcelona 1922) Biòleg. Catedràtic de zoologia de la Facultat de Biològiques de la Universitat de Barcelona (1955-87). Des dels anys seixanta, ha publicat diversos articles sobre la nematofauna muscícola de les Balears.

↑ Gafarró *(Serinus serinus)*

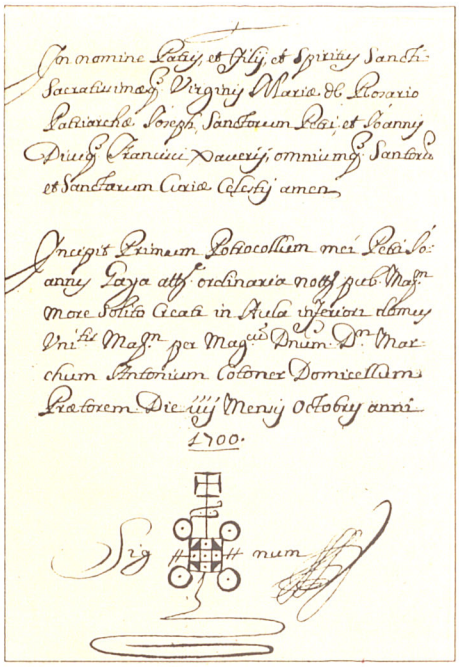

↑ Document del notari Pere Joan Gaià Bauçà

GAETA, PRIVILEGI Privilegi atorgat pel rei de la Corona d'Aragó Alfons el *Magnànim*, a Gaeta, al Regne de Nàpols, pel qual manava que el Regne de Mallorca no fos sotmès en res al Principat de Catalunya (17 de juny del 1439). Malgrat això, existeixen indicis que en la pràctica es continuaren aplicant a Mallorca les constitucions i els usatges de Barcelona. Aquest privilegi ha estat considerat un factor de desenvolupament del dret mallorquí i de la consolidació del dret romà a l'Illa.

GAFARRÓ *(Serinus serinus)* Ocell d'uns 11 cm de la família dels fringil·lids. És de la mateixa espècie que els canaris domèstics, encara que pertany a una altra subespècie. La coloració general del cos és d'un verd groguenc, profusament llistat, amb el carpó groc lluminós. El bec és curt i gruixat. S'alimenta bàsicament de llavors, encara que també agafa alguns insectes. Viu tot l'any a Mallorca i habita, sobretot, als fruiterars, als llindars de boscos i a les bardisses. Durant l'època de cria, que comprèn els mesos d'abril i maig, els mascles s'encarreguen d'alimentar les femelles. També és en aquest període quan aquells canten de forma més intensa mentre que aquelles coven els ous. (GOB)

GAFIM Vegeu *Fuster Mayans, Gabriel.*

GAIÀ Família notarial de Mallorca, documentada els s XVII-XVIII. Destacà **Joan Gaià** (Palma s XVII - XVIII), que deixà 24 protocols dels anys 1678-1731. El seu fill, **Pere Joan Gaià Bauçà** (Palma s XVII - 1710), exerci el notariat a Palma, on tenia la casa i notaria, al carrer del Sol. Juntament amb el seu sogre, el notari Bartomeu Vila, i els notaris Julià Ginard i Bartomeu Vila, fou un actiu partidari de l'arxiduc Carles d'Àustria. Deixà 4 volums, dels anys 1700-1710. El notari Julià Ginard n'elaborà (1710) l'inventari. (DF)

↓ Document del notari Joan Gaià

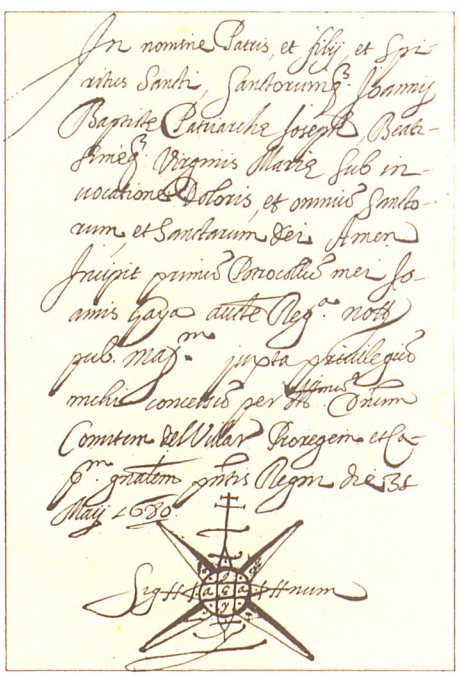

GAIÀ, CAN Possessió del terme de Felanitx, situada entre can Cirerol, Portocolom, can Picó, el puig Salvatge i can Nou Sous. Documentada el 1773, pertanyia al senyor Jaume Antoni Proens, doctor en drets, i confrontava amb Horta Nova, Horta Vella i sa Figuera. Tenia cases, conreu de cereals i una guarda de 100 cabres i 60 ovelles. Dins els closos hi ha un poblat de naviformes, destruït en part per les obres d'una urbanització. (DF/M)

GAIÀ, MOLÍ D'EN Molí fariner de vent del nucli urbà de Campos. Situat al carrer d'en Rigo, és envoltat per altres edificacions. Té la base de planta rectangular i la torre, construïda de paredat de pedres irregulars i aterracada de morter, es conserva sencera. Aprofitant la base, s'hi ha construït un habitatge amb planta baixa i pis. ■ Antic molí fariner de vent del terme de Palma. Estava situat davant la porta del Camp. Entre el 1723-25, se'n renovaren la casa, la torre i les moles. El 1725, era d'Antoni Gaià, de la família del qual prengué nom, i feia una renda anual de 30 lliures. (BRa/DF)

GAIÀ, SON Antic rafal del terme de Montuïri. Confrontava amb Son Manera, Son Brondo, ses Donades i el camí de Sineu. Documentat el 1576, pertanyia a Bernat Gaià, de la família del qual prengué nom. De 25 quarterades, tenia cases i molí de sang. Estava destinat al conreu de cereals i a la

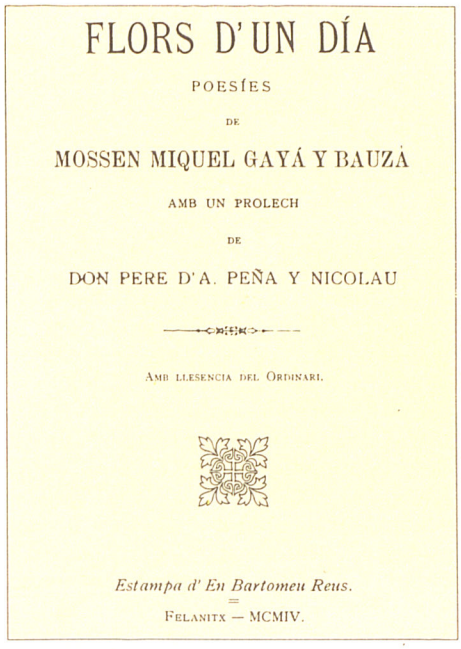

FLORS D'UN DÍA

POESÍES

DE

MOSSEN MIQUEL GAYÁ Y BAUZÁ

AMB UN PROLECH

DE

DON PERE D'A. PEÑA Y NICOLAU

AMB LLESENCIA DEL ORDINARI.

Estampa d' En Bartomeu Reus.

=

FELANITX — MCMIV.

↑ Poemari de Miquel Gaià Bauçà

↑ Son Gaià d'en Massutí (Felanitx)

ramaderia ovina. ■ Al terme de Palma, confrontava amb el camí reial que anava de la ciutat al monestir de la Soledat Fora Porta. Documentat el 1650, pertanyia al doctor en medicina Antoni Gaià, de qui prengué nom. Tenia cases, sínia i safareig. Estava dedicat a la producció de cereals, lleguminoses i hortalisses. Feia una renda anual de 70 lliures. (DF)

GAIÀ BAUÇÀ, MIQUEL (Sant Joan 1867 - Palma 1943) Prevere i poeta. Llicenciat en teologia, col·laborà en les revistes *Mallorca Dominical* (1897-1901) i *Mallorca* (1899-1901). Publicà diverses obres de poesia, com *Flors d'un dia* (1904), de pietat, i de divulgació històrica, com *Memòria històrica del poble de Son Servera* (1900).

GAIÀ D'EN MASSUTÍ, SON Possessió del terme de Felanitx, situada entre can Frare, can Belo, can Pols Nou i Son Revell. (M)

GAIANA, SO NA Terrenys del terme d'Andratx, situats entre la vila, Son Seguí, Son Poder i la font de la Vila. S'hi ubica una torre de defensa, datada del s XVII. (M)

GAIET, SON Terrenys del terme de sa Pobla, situats entre can Peu Blanc, can Dolç i els molins d'Aigo. (M)

GAIETA Antiga possessió del terme de sa Pobla. Confrontava amb Son Ferragut, Fangar i el torrent d'Alcanella o de Sant Miquel. Ocupava un comellar voltat pel puig de Son Corró, el puig Blanc, el puig de Fangar, el puig de na Vissa i ses Parets des Moros. De la possessió primitiva, en deriven (1991) *Gaieta Gran* (→) i *Gaieta Petit* (→). (DF)

→ So na Gaiana (Andratx)

↑ Gaieta Gran (Sa Pobla)

GAIETA, SERRA DE De 121 a 323 m d'altària, pertany a la tercera unitat de la serra de Tramuntana. Està situada entre Gaieta Gran, Gaieta Petit, Son Corró, Son Mascord i Fangar. Fa partió entre els termes de Campanet i sa Pobla. (M)

GAIETÀ DE MALLORCA Nom de religió d'*Antoni Deià Tortella* (←).

↓ Gaieta Gran (Sa Pobla), plànol de la cova funerària prehistòrica del puig de na Vissa

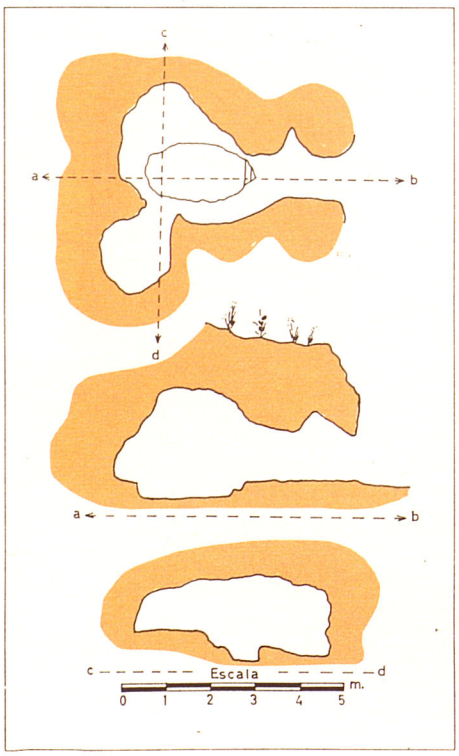

GAIETA GRAN Possessió del terme de sa Pobla, situada entre Son Ferragut, sa Resclosa, Son Corró i el torrent de Sant Miquel. (Vegeu *Gaieta*). Hi ha dues coves d'enterrament del Bronze Antic de Mallorca. Una, donada a conèixer per Josep Colominas Roca el 1920, està situada al puig de na Vissa i té una cambra de 3,5 m de llargària per 2,6 d'amplària i 2,9 d'altària. L'altra, situada a la garriga de ses Comes, té una cambra de 6,7 m de llargària per 2,6 d'amplària i 2 d'altària. (M)

GAIETA PETIT Possessió del terme de sa Pobla, situada entre Gaieta Gran, sa Resclosa, el torrent de Sant Miquel i Son Corró. (Vegeu *Gaieta*). (M)

GAIETÀ SEGURA, CAN Edifici d'estil modernista situat a la cantonada de la plaça d'Espanya i l'avinguda de Joan March Ordinas, de Palma. Fou projectat i realitzat (1914-16) per Gaspar Bennàssar, a instàncies de Gaietà Segura. Ideat per esser habitatge plurifamiliar, al projecte inicial s'afegí una planta. Està cobert per un terrat amb balustrada. La distribució de les plantes es repeteix en els quatre pisos superiors i tan sols varia a la planta baixa, habilitada com a negoci, el bar Cristal. En la construcció de la façana s'utilitzà el gres i el ferro. Els elements decoratius són escassos i s'expressen mitjançant reduccions estilitzades de motius geomètrics.

GAIG BLAU *(Coracias garrulus)* Ocell migratori que pertany a l'ordre de les coraciformes. D'uns 30 cm, la coloració és blava intensa, amb l'esquena rogenca. Té el bec i la coa llargs. S'alimenta sobretot d'insectes grossos, encara que també pot agafar petits vertebrats i cries d'altres ocells. A Mallorca és bastant estrany i sols es veu en ocasions durant les èpoques de migració. És un ocell d'aguait, de caràcter confiat, que es torna esquiu als llocs on es caça. (GOB)

↓ Can Gaietà Segura (Palma), edifici de Gaspar Bennàssar

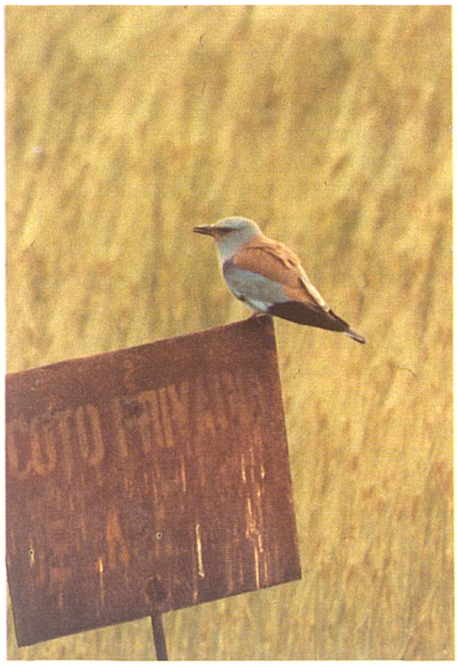

↑ Gaig blau *(Coracias garrulus)*

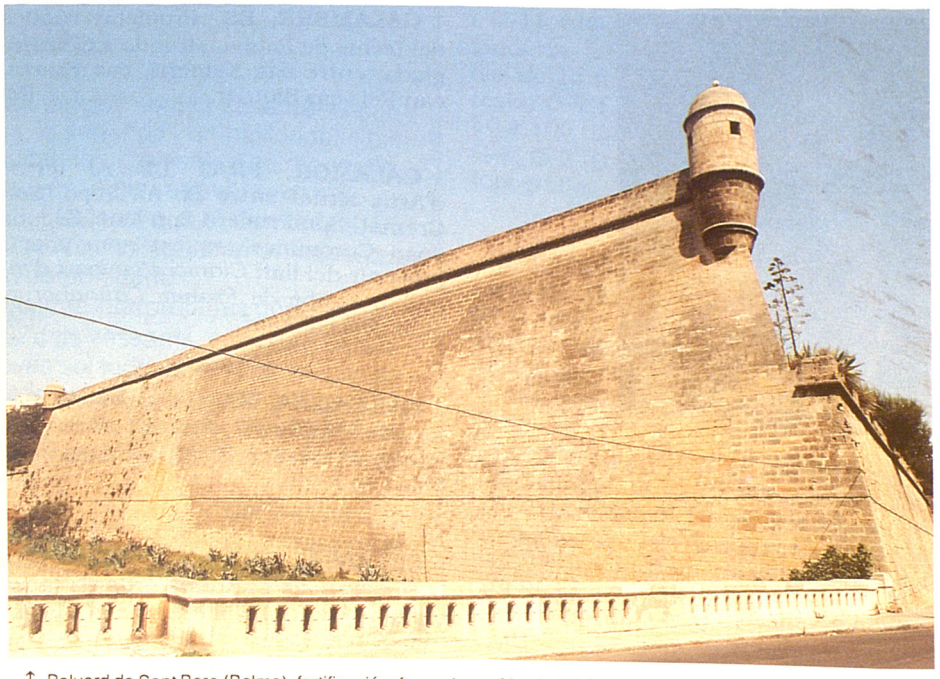

↑ Baluard de Sant Pere (Palma), fortificació reformada per Martín Gil de Gaínza y Etxagüe

GAÍNZA Y ETXAGÜE, MARTÍN GIL DE (Enériz, Navarra s XVII - Palma 1737) Enginyer militar. Amb el terç de Pablo Gualtieri, servì l'Armada Reial a l'esquadra d'Hipólito Centurione. Cap al 1678, s'instal·là definitivament a Mallorca, dedicat alhora a activitats militars i mercantils. El 1681, era depositari del Reial Patrimoni del Regne de Mallorca. Ajudant de l'enginyer militar Vicenç Mut, la delicada salut d'aquest li féu assolir un creixent protagonisme a les obres de fortificació de Mallorca. Intervengué en la reforma (1682-95) del convent de les Caputxines Descalces, de Palma, i, abans del 1687, en els treballs de les murades d'Alcúdia i de Palma. El 1687, el virrei Manuel de Sentmenat el nomenà enginyer i comptador. Carles II li atorgà, a més, el càrrec de sobrestant de la Fortificació del Regne de Mallorca. Impulsà reformes (1690) a la porta del Camp (Palma) i la construcció (1693-96) del castell de n'Amer (Sant Llorenç des Cardassar). Projectà (1696) el gran casal senyorial de Francesc Truiols i Font de Roqueta, a Palma, dit ca la Torre. Arrendador de l'Estanc del Tabac, fou acusat (1701) de contraban de tabacs del Brasil. Com a mercader, importà columnes, capitells i altres materials nobles de Lloma (1705). Durant la Guerra de Successió (1700-15), com la resta de l'estament mercantil de Mallorca, fou un actiu partidari de Felip V i va esser empresonat (1703) a la torre de l'Àngel per ordre del capità general. El 1706, fou apartat del càrrec d'enginyer. Els 1709-11, participà a la *Conspiració Filipista* (←) i, quan aquesta fracassà, fou detengut. El triomf de Felip V, li permeté de consolidar-se com un personatge rellevant a la Mallorca dels Borbons. Continuà la seva activitat mercantil i es relacionà amb l'estament dels negociants xuetes, amb els quals havia compartit la causa filipista. Fou creditor (1732) de Joan Francesc Cortès —Bossa— per 3.000 lliures i fiador del mercader Joan Mas. El 1715, fou nomenat enginyer segon del Reial Cos d'Enginyers i, el 1718, depositari reial a Mallorca i tinent coronel. El 1727, era enginyer cap de l'Artilleria de Balears. Ascendí a coronel d'infanteria el 1735. Com a enginyer militar, davant el perill d'una invasió anglesa, eixamplà (1719-20) el fossat de la porta de Jesús, de Palma. Entre el 1715-28, projectà nombroses obres militars a Palma, destinades a millorar la capacitat defensiva de la ciutat i, sobretot, a fer-hi possible l'allotjament de grans contingents de tropes. Eren les reformes dels baluard i quarter de Santa Margalida, dels baluards de Santa Creu i de Sant Pere, de la porta Pintada, del quarter de Dragons i dels quarters al convent de Sant Jeroni i al Temple. Supervisà l'obra del camí Nou de Caimari a Lluc (1704-19). El 1730, posseïa un gran casal a Palma, que havia reformat i dotat d'una galeria d'estil italià, dit després can Chacón i ses Minyones. Hi havia una gran col·lecció de mapes i pintures i una biblioteca de més de 200 títols, particularment rellevant quant a obres de teoria militar i de fortificacions. Tenia la possessió de sa Torre Redona (Palma). La seva labor d'enginyeria militar deriva dels enginyers italians i, particularment, del francès marquès de Vauban. L'inventari dels seus béns, elaborat (1737) pel notari Miquel Seguí, és d'un gran interès per a la història militar de Mallorca. (DF/JSS/PeM)

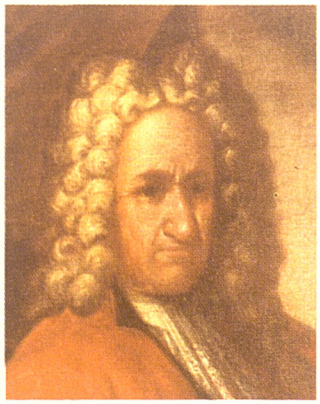

← Martín Gil de Gaínza y Etxagüe

GAIRAN, BERENGUER (Montpeller s XIII - ?) Marí. Oficial de la galera reial a l'expedició de Jaume I per conquerir Mallorca (1229). Durant l'expedició i davant la tempesta que s'havia aixecat, aconsellà Jaume I de canviar la seva intenció inicial de desembarcar a Pollença i de dirigir-se a sa Dragonera i es Pantaleu.

GAITA ISERN, BERNAT (Palma 1909 - Caracas 1971) Periodista i polític. Dirigent d'Esquerra Republicana

← Bernat Gaita Isern

Balear durant la II República (1931-36), fou redactor de *La Almudaina*, director del setmanari *República* (1934-36) i cap de redacció del diari *Antorxa* (1936). Durant la Guerra Civil (1936-39), fou empresonat a Palma. El 1949, emigrà a Veneçuela, on continuà exercint el periodisme. (DG)

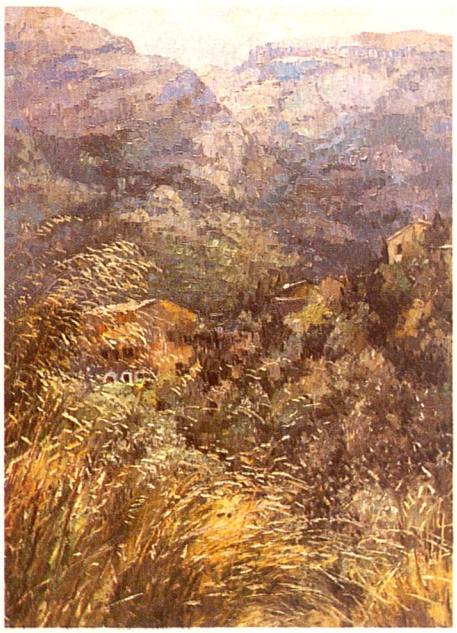

↑ Francesc Gaita Triay, paisatge

GAITA TRIAY, FRANCESC (Palma 1938) Pintor. Estudià a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles (València) i a la de Sant Jordi (Barcelona), on es llicencià amb la tesi *Variaciones de la pintura de paisaje en el itinerario técnico-artístico de su autor* (1956-82). Des del 1960, ha exposat regularment a Palma. També ha realitzat exposicions individuals a Eivissa (1965), València (1974 i 1975) i diversos indrets de Mallorca. Els seus temes més habituals són els fons marins i el paisatge, tractats segons els cànons del postimpressionisme d'influència local.

GALAMBRE, ES Propietat rústica del terme de Palma, situada a Son Anglada, entre cas Xamerrí, cas Frares, can Rei i cas Siquier. (M)

GALAMOR, PRAT DE Al terme d'Artà, situat entre So na Sopa, Son Cremat, Son Primer i Son Duc. Segons Joan Coromines, aquest nom podria provenir del llatí *Clamore* 'corrent d'aigua' o també de *Pratum Cannaborum* 'prat dels cànems'. (M)

GALANTINA, NA Terrenys del terme de Santanyí, situats entre Son Paulo, el torrent Roig, na Mossa, na Milà i na Prima. (M)

GALASSA *(Berula erecta)* Dita també **àpit de síquia**. Planta de la família de les umbel·líferes. Té la tija fistulosa, estriada, ramificada i estesa. Les fulles són lluents, pinnatipartides, amb 9-15 segments ovals i dentats. Les flors, de color verdós, estan disposades en umbel·les de 15 a 20 radis curts. Floreix pel mes de maig. A Mallorca, es fa per les zones humides, especialment per les siquies i bassiots. (FB)

GALATZÓ Possessió del terme de Calvià, situada entre el puig des Senyor, es Castellet, la coma d'Almangre i el puig Batiat. Documentada el 1283. Segons Joan Coromines, es podria cercar en aquest nom un compost de la paraula *Aqua* i, com que és un territori extens, s'hi podria veure l'arrel llatina *Lat*, o bé el comparatiu *Latiorem*, 'més ampla, bastant ampla'. Un comparatiu sintètic no és inversemblant en la toponímia medieval; el mateix Ramon Llull usa alguns d'aquests comparatius, *forçor*, i el català comú en manté quatre: *pitjor, millor, menor i major*. L'evolució fonètica seria *Aqua Latiore*, que donaria Agalatzor, o *Aqua Lationem*, que hauria donat Agalatzon. El 1626, pertanyia a la senyora Olesa, viuda de Vivot. Tenia cases, amb torre, capella, celler i tafona. Estava dedicada a vinyes, olivars, conreu de

↑ Portal de la capella de la possessió de Galatzó (Calvià)

↓ Cases de la possessió de Galatzó (Calvià), façana principal

MITES DEL GALATZÓ

Pocs espais mítics hi ha a Mallorca tan tancats com la zona del Galatzó. Allà s'ajunten la geografia, la història, la llegenda i un hàlit indefinible de la geografia, la seva vibració. El resultat és un paisatge de magnetisme indescriptible, marcat per l'halo del que és tràgic i és sobrenatural.

Caldria demanar-se si va esser primer el Galatzó que el Comte Mal. És a dir, si, prèviament a la instal·lació d'aquest cicle llegendari en aquestes terres, ja existia un antecedent de misteri determinant.

Llocs com s'Argolla, amb ruïnes talaiòtiques interpretades popularment en clau d'enigma, s'uniren a la desolació dels vessants, a la boira persistent i maligna que cobreix de cop les seves solituds, al vent i a les nits de tempesta. No és estrany que fins fa només quaranta anys les golfes de la finca de Galatzó estiguessin plenes de creus de fusta. El Comte Mal ha estat ambaixador d'una ancestral tradició que no necessita literatura, sinó que se sent en el paisatge.

Carles Garrido
Traducció GEM

cereals i lleguminoses, i tenia extensos pinars i garrigues. Hi havia guardes de 400 cabres i 405 ovelles. S'hi trobaven sa Sort, es Molins d'Aigo, sa Rota, sa Cometa i es puig d'en Ribes. El s XVII, fou propietat del senyor *Ramon Safortesa Fuster* (→) —Comte Mal—, en la llegenda del qual la possessió jugà un paper important. (DF/M)

GALATZÓ Publicació mensual de Puigpunyent i Galilea, editada pel grup s'Arbre des del 1986. Recull principalment informació de caràcter local, amb seccions dedicades a la història, la cuina, la joventut i els esports. Hi col·laboren Antoni Bonner, Onofre Martorell, Victorià Ramis d'Ayreflor i Antoni Serra, entre d'altres. N'és director (1991) Antoni Betti. Es redacta íntegrament en català.

GALATZÓ Urbanització del terme de Calvià. (Vegeu *Santa Ponça).*

GALATZÓ, AVENCS DE Al terme d'Estellencs, conjunt d'onze cavitats situades prop del cim del puig de Galatzó. A manca de topònims propis, les cavitats tenen denominació numèrica, des de G-1 fins a G-11. La lletra G, que és comuna a totes, indica el lloc on estan situades (el puig de Galatzó). La notació espeleomètrica cataloga les cavitats G-1, G-3, G-4, G-6, G-8, G-10 i G-11 com a avencs fins a 15 m de fondària; les G-2 i G-5 com a avencs des de 15 fins a 50 m de fondària i la resta, G-7 i G-9, com a avencs des de 50 a 100 m de profunditat. Els avencs G-1, G-2, G-7 i G-9 tenen aixecament topogràfic. (LIV)

GALATZÓ, CASTELLET DE Elevació de 423 m d'altària. Forma part de la unitat intermèdia de la serra de Tramuntana. Està situada entre el comellar des Ossos, can Tem Negre, s'Alqueria i el puig de Migdia i fa partió entre els termes d'Andratx i Calvià. Dalt del cim es troben les restes d'un reducte talaiòtic fortificat. (M)

GALATZÓ, COVA DE Al terme de Puigpunyent, situada entre el penyal des Ratxó i el puig de ses Planes. Està catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GALATZÓ, MOLETA DE De 471 m d'altària, forma part de la unitat intermèdia de la serra de Tramuntana. Està situada al terme de Calvià, entre ses Planes, el puig des Senyor, la font d'en Debades i el camí des Ratxo. (M)

GALATZÓ, PUIG DE De 1.027 m d'altària, forma part de la unitat intermèdia de la serra de Tramuntana. Fa partió entre els termes de Calvià, Estellencs i Puigpunyent i entre les possessions de Son Fortuny (Estellencs), Galatzó (Calvià) i Son Nét (Puigpunyent).

↓ Portada de la revista *Galatzó*

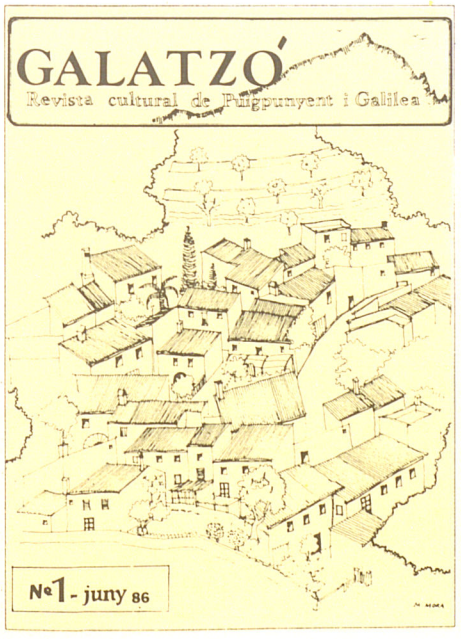

↓ Puig de Galatzó, vessant de llebeig, al terme de Calvià

EL COMTE MAL
(fragment)

Galatzó, altiu canelobre
on la llegenda es recobra
i on crema en sa flama viva l'ancestral tradició
que nostra muntanya tanca,
que ets el cimal d'on arranca,
brot per brot, branca per branca,
l'alta Serra de Mallorca, des d'Andratx a Formentor;

(...) Dins tes coves sibil·lines
hi ha encar Follets i Ondines
i tuf de sang que hi vessaren Canamunts i Canavalls,
i en ta cinglera feresta
Fàtima encar riu xalesta
dins l'horror de la tempesta,
espillant-se dins tes gorges, dels teus gorgs als clars miralls.

Vers tu, mític Patriarca,
salpa avui ma fràgil barca.
Obre'm els tresors que estotges dins el cingle i el fondal,
de ta roca gegantina
fés brollar l'aigua divina,
fés-me sentir el crit que eguina
—palafrè de brasa viva— el cavall del Comte Mal!

Guillem Colom *El Comte Mal* (1950)

Quant a geologia, presenta una estructura de plecs superposats. El plegament superior, format per calcàries i dolomies del lias —juràssic—, constitueix la cresta, mentre que el plec inferior, de margues del retià —triàsic—, apareix a la falda. Respecte a la vegetació, hi predominen la garriga d'ullastre i garballó i, al vessant oriental, el pinar. Destaca la presència d'alacantins *(Rhamnus lycioides)*, arbust espinós deformat pel vent. Dalt del cim, a mitjan s XIX, el matemàtic i militar Carlos Ibáñez e Ibáñez de Ibero hi emplaçà un senyal per mesurar bases geodèsiques. (BeC/CR/M)

GALATZÓ, TORRENT DE A la serra de Tramuntana. Neix al terme de Calvià, al vessant occidental del puig de Galatzó, davalla pel comellar de ses Sinies i rep les aportacions de torrents com el de s'Esclop i de ses Planes. Posteriorment, passa per la possessió de Galatzó i s'uneix, als terrenys de na Corba, amb el torrent des Ratxo. Davalla cap a Son Martí, on s'ajunta amb el torrentó de la Font des Óbits. Després conflueix, al pas de sa Mula, amb el torrent de Son Boronat i desemboca a Santa Ponça. Té uns 23 km de recorregut i 72,87 km² de conca hidrogràfica. (BeC/CR/M)

GALCERAN, SON Possessió del terme d'Esporles, situada entre la vila, ses Cases Noves, can Premiol, Son Quint i Son Cabot. Documentada el 1626, pertanyia a Sebastià Tries —Galceran— i confrontava amb Son Quint, Son Bernardí, el torrent d'Esporles i el camí reial d'Esporles a Palma. Tenia cases i estava dedicada a olivars i conreu de cereals. El 1685, estava valorada en 17.000 lliures. ■ Propietat rústica del terme de Sineu, entre Son Seguinot, Son Ferrer, es Torrentons i So na Ferrana. Documentada com a rafal el 1676, era de Gabriel Alomar. De 6,5 quarterades, tenia cases i estava dedicada al conreu de la vinya i dels cereals. ■ Possessió del terme de Valldemossa, situada entre ca Madò Pilla, l'ermita de la Trinitat, ses Ermites Velles i ca ses Ànimes. Documentada el 1728, pertanyia a l'honor Sebastià Tries —Galceran—. Situada al lloc de sa

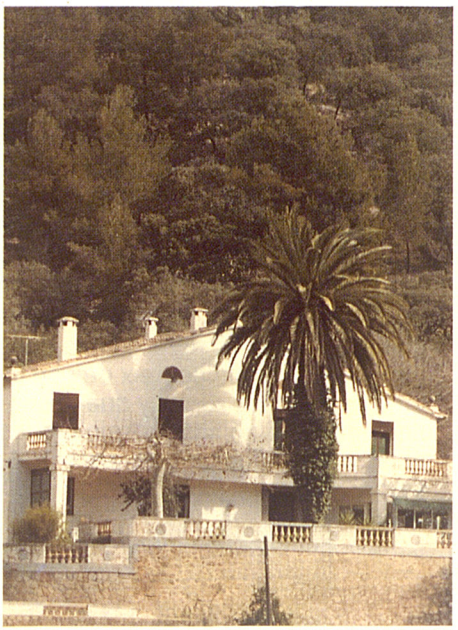

↑ Son Galceran (Esporles)

↓ Son Galceran (Valldemossa)

↑ Son Galceran (Sineu)

↑ Pedreres de Galdent (Llucmajor)

Torre, confrontava amb l'oratori de la Trinitat, la font de Sant Ramon, Son Gallard, Son Moragues, la mar i la creu de Ferro. Tenia dues cases i estava dedicada a olivars, conreu de cereals i rotes. Tenia alzinars, pinars i garrigues. Hi havia una guarda de 50 ovelles. Tenia dret a fer oli, un dia per setmana, a la tafona de sa Torre. Dins el bosc, hi havia l'oratori dels Pares Ermitans. El s XIX, fou adquirida per l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria. El 1991, és propietat de Joan March Cencillo, el qual, des del 1989, hi organitza, a l'estiu, les Converses de Son Galceran. (DF/M)

GALDENT Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Biniferri, Son Marió, França, Son Santet, Son Conill i el camp de sa Batalla. En el *Llibre del Repartiment* ve registrada com a alqueria Algaudence, de 12 jovades. El 1343, pertanyia a Guillem Forcimanya i confrontava amb Beniferri, Son Reus i Punxuat. El 1375, fou venuda per deutes als Montanyà. En aquest moment ja era notable per les seves pastures, bestiar, vins i carbó d'alzina, que es feia dels seus frondosos boscs. En el cadastre del 1702, pertanyia a Arnau de Santacília i estava valorada en 30.000 lliures. El 1740, era del noble Nicolau de Berga i Santacília, de l'orde de Calatrava. A l'inventari del 1741, figuren egües, set pollins, deu muls, tres someres i un gorà; i, al porxo del blat, s'hi trobaven 180 quarteres de blat, 40 quarteres de xeixa i 25 quarteres de mestall. En el cadastre del 1777, pertanyia a Antoni Fuster, successor d'Arnau de Santacília, i estava valorada en 30.000 lliures. El 1818, tenia una extensió de 2.177 quarterades i estava valorada en 60.300 lliures. Les cases, reformades i ampliades per esser dotades d'un caràcter senyorial, tenien torre, capella, celler i molí de sang. Hi destacaven col·leccions d'olis religiosos, retrats de la família Santacília, mapes, pintures de temàtica greco-llatina i una gran biblioteca de temes històrics i religiosos. El marès de Galdent era molt estimat per a les construccions sumptuàries i fou emprat, entre altres edificis rellevants, per bastir (s XIV) el temple gòtic de Llucmajor. (DF/M)

↓ Galdent (Llucmajor)

GALDENT, PUIG DE De 420 m d'altària, forma part de la unitat del pla central i s'integra dins el massís de Randa. Està situat entre el puig de ses Bruixes, Son Miquel Joan, Son Roig i Son Santet i fa partió entre els termes d'Algaida i de Llucmajor. (M)

GALERA (*Squilla mantis*, Linné 1758) Crustaci de la família dels *Squillidae* d'una talla màxima de 250 mm. És de color blanc grisenc i transparent, amb dues taques rodones a la coa, de color violeta obscur, que per-

sisteix una vegada mort l'animal. Té la closca cèfalo-toràcica curta i amb crestes longitudinals. El rostre està format per una placa articulada amb la vora arrodonida. Els ulls estan compostos per una còrnia voluminosa i un peduncle curt. La resta del cos és multiarticulada i comprèn els quatre darrers segments toràcics i els sis abdominals, amb crestes longitudinals que acaben posteriorment en espines. El tèlson té una cresta mitjancera recoberta de dents i denticles sobre les voreres. Viu en fons fangosos fins a 50 m de profunditat de la plataforma costera. Es pesca amb arts d'arrossegament, tremall i nansa. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània, excepte la Mar Negra, i l'Atlàntic oriental, des de les illes Britàniques fins a Angola. És poc abundant a les Balears i no té mercat local. (MM)

↓ Galera *(Squilla mantis,* Linné 1758)

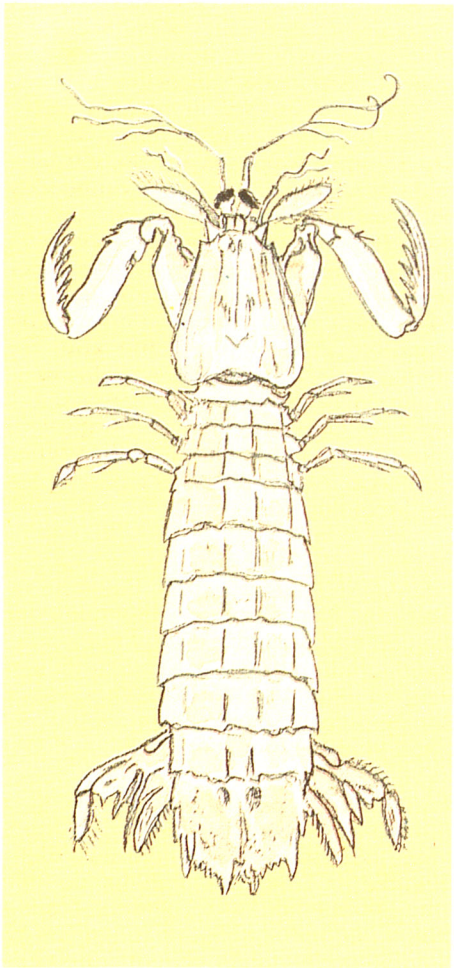

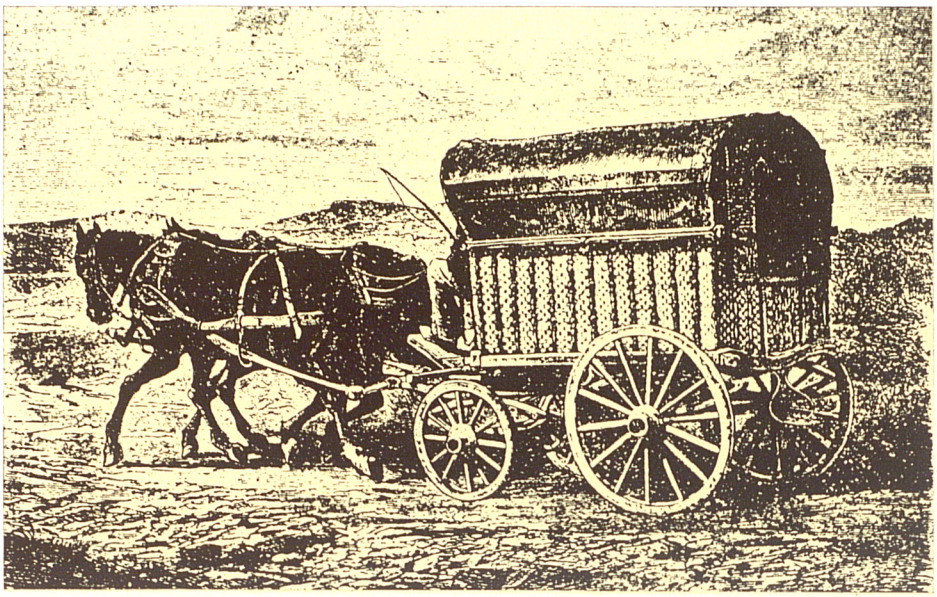

↑ Galera de dos cavalls

GALERA Carruatge de quatre rodes, cobert, generalment, amb una vela impermeable sostenguda per arcs de fusta. Pintat d'un color gris cendrós, estava format per la davantera, la berlina, el cupè i la cambra o departament interior. El pescant, quasi sempre amb capota plegable, tenia un doble seient ocupat en part pel cotxer i separat del compartiment interior per un envà de fusta amb finestra de vidre. La portella i l'estrep estaven situats a la part posterior. A Mallorca, fins a mitjan s XX, fou utilitzat pels transports de fruita i de viatgers. Podia portar fins a 54 passatgers, amb el corresponent equipatge. Anava tirat per un, dos o quatre animals de tracció, com cavalls o mules. Era molt apropiat per viatjar pels indrets calurosos, ja que si s'obrien les finestres anterior i posterior s'establia un corrent d'aire que mitigava la xafagor. A partir de la dècada dels seixanta, el seu ús s'ha restringit al turístic. Han existit diversos tipus de galera, segons la forma i la seva utilització. De construcció semblant, però de dimensions més reduïdes, era la **galereta,** pintada generalment de color verd oliva. La **galera de pès,** de gran port, es dedicava a fer viatges entre dues poblacions fixes. La de lloguer rebia el nom de **carril,** denominació possiblement irònica per la seva lentitud. Era utilitzada pels habitants de Palma amb molta freqüència per traslladar-se als barris apartats, com El Terreno, Son Rapinya, Son Sardina i Son Serra.

GALERA, CALA A la costa del terme de Santanyí, situada entre cala Llonga i Portopetro. (M)

GALERA, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Costella, el puig d'en Ballester, Son Garrit i Son Proens. ■ Al terme de Manacor, entre la font Major, can Cuco, Son Banús i el puig de na Babina. (M)

↓ Galera de quatre cavalls

↑ Illot de sa Galera (Palma)

GALERA, ILLOT DE SA Al terme de Palma, situat davant cala Estància i el caló de Son Caios. Hi ha una cova artificial funerària de l'Edat del Bronze. (M)

GALERA, MOLÍ D'EN Molí fariner de vent del terme de Felanitx. Situat entre es Quetglar, el molí d'en Randa, es Serral i ca ses Soleretes. Documentat el 1686, pertanyia a Miquel Bennàsser. (DF/M)

GALERA, PUNTA Al terme de Pollença, anomenada també el Galerot, situada entre cala Extremer i cala Castell. (M)

GALERA, PUNTA DE SA A la costa del terme d'Andratx, situada entre cala en Basset i l'illa Mitjana. ■ Al terme de Banyalbufar, entre la punta Grossa i la punta del Cavall Bernat. ■ Al terme de Felanitx, entre s'Algar i el calonet del Rei. ■ Al terme de Santanyí, entre cala Llonga i Portopetro. ■ Al mateix terme, entre sa Fauç i l'illot d'en Curt. (M)

↓ Punta Galera (Pollença) (LIV)

GALERA, SA Elevació de 629 m d'altària. Forma part de la unitat intermèdia de la serra de Tramuntana. Està situada al terme d'Alaró, entre es Rafal, la rota Rosta, la penya de sa Bastida i es Barranquell. ■ Elevació de 120 m d'altària. Forma part de la unitat del pla central. Està situada al terme d'Alcúdia, entre es Colombar, Biniatria, el puig des Canal Bubot i la cova de Sant Martí. ■ Indret del terme d'Andratx, a la costa des Grecs, situat entre s'Enfront i s'Aigo Dolça. ■ Cavalleria del terme de Felanitx. Documentada el 1458, confrontava amb es Carritxó i l'alqueria d'en Corró. El 1510, fou adquirida per Joan Nicolau i estava dividida en dues possessions, una cavalleria i diverses terres menors. Tenia 317 quarterades, corresponents a 193 de camp i 124 de boscs i garrigues. Hi havia guardes de 350 ovelles, 250 cabres i 21 porcs. Tenia 3 cases d'abelles i 4 cans. Estava dedicada a conreu de cereals i lli. El 1661, una de les possessions pertanyia al senyor Joanot Albertí, de Caimari. Confrontava amb Son Corró, es Rossells, Son Ferrer, es Puig Gros, Son Sard i Son Estepoll. Tenia cases i conreu de cereals. Feia una renda anual de 130 lliures, 45 quarteres de blat, 5 d'ordi i 5 de civada. El 1693, la cavalleria estava dividida en tres parts. N'eren titulars els senyors Jaume Joan de Berga i de Sales i Felip de Sales i Cotoner. ■ Terrenys del terme de Sóller, entre el puig des Moro, la serra des Boixos, el pla d'en Marc i ses Comes. (DF/M)

GALERA, TURÓ DE SA De 121 m d'altària, forma part del sector meridional de les serres de Llevant. Està situat al terme de Felanitx, entre can Sull, sa Bassa, can Siula i el camp d'en Vidal. (M)

GALERA BONTEMPS, JOSEP (Génova, Itàlia s XVII - Palma 1774) Mercader. Continuà les activitats mercantils del seu pare, Joan Baptista Galera. Decidit filipista, s'instal·là definitivament a Mallorca després del triomf de Felip V. El 1720, era ja el vuitè exportador d'oli de l'Illa, amb 14.223 quartans, valorats en 4.656

lliures. Es relacionà amb els negociants Esteve Addi, Francesc Ascher, Blai Billon, Martí Feliu, Enric Fonticelli i Francesc Mollà. Cooperà amb els botiguers i comerciants xuetes Bernat Aguiló, Onofre Aguiló —Mosca—, Joan Cortès i Baltasar Valentí Fortesa. Creà una gran xarxa mercantil i financera que abastava tota la Mediterrània Occidental, amb Gènova, Liorna, Roma, Càller, Palerm, Barcelona, Palma, Maó, Eivissa, Malta i Cartagena com a punts més importants. Cap al 1750, se'n documenten també actuacions a Cadis i Madrid. Viatger constant, féu estades a Barcelona, Gènova, Càller i Palerm. Coneixia l'italià, el català, el castellà, el francès i el llatí. Les seves activitats tengueren sovint la col·laboració de capitans i patrons de Mallorca, però també de francesos com Francesc Guiarra i de genovesos com Jaume Alciatore, Llorenç Guire, Antoni Mulet i Francesc Vila. Fora de l'Illa, a més dels membres de la família Galera, tenia col·laboradors als diversos centres mercantils, com Pere Beusí, a Barcelona, Josep Rangon, a Liorna, i Solaro, a Càller. En la complexitat jurídica del seu treball fou assistit, a Mallorca, pels missers Joan Miró i Antoni Nadal i, a Gènova, pel notari Jeroni Silvano. L'exportació d'oli, primer, i la importació de blat, després, foren les claus de la seva fortuna. Amb un gran carregament de blat, portat des de Sicília amb el vaixell «La Belliona» (1751), contrarrestà els efectes d'una greu escassesa a Palma. Exportava aiguardent, tàperes, capells, botes, rajoles, carbó, pells, formatges i llana. Importà cereals, mantega, indianes,

↓ Inventari dels béns i documents de Josep Galera Bontemps elaborat per Miquel Marc

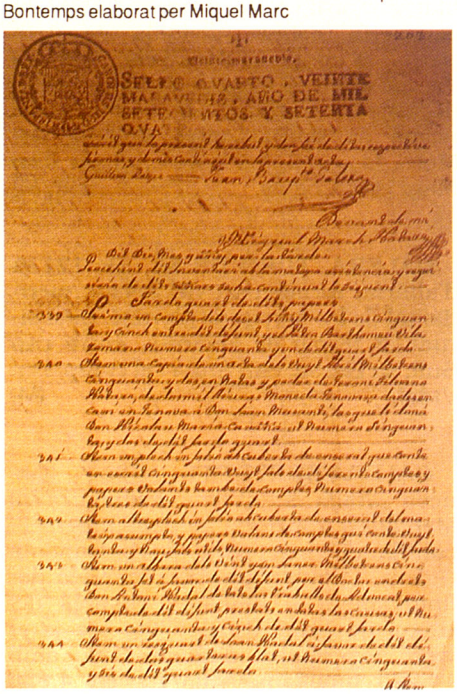

↑ Sa Galera Vella (Felanitx)

vidre, orxella, coral, pebre, calces, velluts i teixits de luxe. Fou també un actiu mercader d'esclaus. A les Balears i al País Valencià, actuà com a proveïdor de subministraments i queviures de l'Exèrcit i la Marina. Administrà censals, rendes i drets d'aiguardent, duanes i oli, a Mallorca. Els seus successius matrimonis amb Maria Guasp i amb Maciana Ballester el portaren a practicar una calculada estratègia matrimonial que li permeté d'enllaçar, a través de la seva nombrosa descendència, amb famílies de juristes i de mercaders com els Bofarull, els Coll, els Fonticelli, els Ramis d'Aireflor i els Vives. Cercant l'ascens social, a Mallorca promogué un expedient de noblesa. Fou cònsol de Gènova. La seva fortuna en els negocis li permeté una gran ampliació patrimonial. Adquirí (1737) una casa al Mercadal, de Palma. Tenia el rafal dit sa Vinya d'en Fonoll (Palma) i un gran casal al carrer de l'Almudaina, que enriquí amb mobles i teixits genovesos, mapes, orfebreria, una extensa biblioteca i col·leccions de retrats i d'olis religiosos. L'inventari dels seus béns i documents mercantils, elaborat pel notari Miquel Marc (1774), és fonamental per a l'estudi del comerç a la Mallorca del s XVIII. (DF)

GALERA NOU, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre la cova Roja, can Sull, es Turó i la pleta des Forn. ■ Al terme de Petra, entre Son Bujosa, Son Cuixa, la Sínia Vella i Son Ribotet. (M)

GALERA VELL, CAN Propietat rústica del terme de Petra, situada entre la sínia Vella, Son Rullan, Son Reixac i Son Ribotet. (M)

GALERA VELLA, SA Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre cas Concos des Cavaller, can Baster, can Vent i es Turó. (M)

GALERES, SES Indret de la costa del terme d'Alcúdia, situat entre el cap Gros i s'Illot. (M)

GALERES, TORRENT DE LES Al terme d'Escorca, situat entre la cova de la cometa des Morts i el penyal des Migdia de Mossa. (M)

GALERETA, SA Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre ca na Xina, cas Lluc, cas Coix i can Portell. (M)

GALERÍ, CAN Terrenys del terme de Felanitx, situats entre la bassa des Coll, can Nou Sous, sa Carroja i can Ramonet. ■ Al mateix terme, propietat rústica situada entre Son Bennàsser, can Cordella, la coma Nova i Firella. ■ Al terme de Manacor, entre el nucli urbà de Son Macià, el pou de sa Vall, Son Gall Vell i can Patró. (M)

GALERIA TEATRAL D'AUTORS MALLORQUINS

EL FILL PRÓDIG

Drama Bíblic, en tres actes i en vers, dividint-se l'acte segón en dos quadros, original de

ANDREU ROIG PROHENS, pvre.

Preu: 2 pessetes

EDITORIAL MALLORQUINA de F. PONS-Sol, 30- Palma

1937 Núm. 3

↑ Drama bíblic d'Andreu Roig Prohens publicat a *Galeria Teatral d'Autors Mallorquins*

GALERÍ, SON Possessió del terme de Felanitx, situada entre la torre d'en Pere Garau, es Quadrat, ca na Xina i can Baster. (M)

GALERIA TEATRAL D'AUTORS MALLORQUINS Col·lecció d'obres de teatre d'autors mallorquins, apareguda a Palma entre el 1935 i el 1937. Tenia la finalitat de publicar les obres representades al Saló Mallorca, de Palma. Editià, en català, llibres com *El tio de l'Havana* (1935), de Josep Maria Tous Maroto, i *El fill pròdig* (1937), d'Andreu Roig Prohens.

GALEROT, EL Vegeu *Galera, punta.*

GALÍ, JAUME (Mallorca s XIV) Religiós dominic. Aficionat a compilar notícies antigues, en els viatges que realitzà a Catalunya, Roma i Pisa, examinà nombrosos documents. Posteriorment, tot aprofitant aquesta informació, escriví diferents narracions sobre esdeveniments històrics en el *Llibre de Pergamí de Recepcions d'Hàbit*, del Reial Convent de Sant Domingo, de Palma. Segons Joaquim Maria Bover, Josep Maria Quadrado les posà per ordre cronològic i les publicà.

GALÍ, JOAN (Inca s XVIII - Palma 1821) Teòleg i religiós observant. President del capítol provincial celebrat a Palma el 1819, fou qualificador i jutge ordinari de la Inquisició i examinador sinodal del bisbat de Mallorca. Deixà inèdits els tractats sobre filosofia escòtica *Philosophia scotica juxta inconcusa...* i *In nomine Dei filii brevis incipit tractatus de Caelo et mundo juxta rectam mentem subtilissimi praeceptoris V P Fr Joannis Duns Scoti.*

GALIANA Antic nom de la cavalleria de *sa Calobra* (←). Documentada també com na Galiana. ■ Antiga alqueria del terme de Llucmajor, documentada el 1499. ■ Possessió del terme de Montuïri, situada entre Son Forners, Son Company, es Puig Moltó i es Guerrer. Fins a mitjan s XX, pertanyia a la família España. La propietat primitiva tenia unes 60 quarterades i estava dedicada a vinya, conreu de cereals i de lleguminoses. Afectada per establiments, es redueix (1991) a unes 25 quarterades amb cases, de les quals destaquen un gran portal i l'escut de la família propietària. ■ Antic nom de la possessió de *Bunyolí* (←), del terme de Palma. (DF/M)

GALIANA, ANTONI DE (Mallorca s XIV - Palma 1375) Bisbe de Mallorca. Doctor en ambdós drets. Fou degà de la Seu de Mallorca (1328) i vicari general de la diòcesi de Mallorca (1352). El març del 1363, fou elegit bisbe pel capítol de la catedral. Fou consagrat l'octubre del 1363 per dos bisbes titulars que aleshores residien a Mallorca, Joan i Bernat Sanç. Fou el primer bisbe mallorquí i el primer que s'autotitulà bisbe per la gràcia de la Seu Apostòlica. El 1365, prengué mesures contra els concubinaris i nomenà Pere de Carrera delegat per a lluitar contra aquest delicte. Es preocupà especialment pel govern de Menorca, que llavors formava part de la diòcesi de Mallorca. El 1368, va concedir al vicari general de Menorca que pogués tenir el seu propi tribunal eclesiàstic. El 1369, incorporà la parròquia de Marratxí a la de Santa Maria del Camí. Va concedir diversos beneficis a clergues estran-

↑ Antoni de Galiana

↓ Galiana (Montuïri)

gers i, el 1372, va revocar els estatuts de Pere de Morella que ho prohibien. Donà un gran impuls a les obres de la Seu de Mallorca, que pràcticament s'havien paralitzat a causa de la guerra entre el Regne de Mallorca i la Corona d'Aragó. Va sufragar la volta de la segona nau i manà de construir la rosassa major de l'absis central i la capella de Nostra Senyora de la Corona. Patrocinà, també, el quadre de Sant Pau, on figura un petit retrat seu, conservat al Museu Diocesà, de Palma, pintat per un autor anònim que, per aquest motiu, és conegut com a *Mestre del Bisbe Galiana* (→). Fou enterrat en un sepulcre de la capella de Nostra Senyora de la Corona. (LlP)

GALIANA, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre na Comte, Son Moro Vell, can Pastureta i el camp des Genovès. ■ Al terme de Montuïri, entre sa Font Bosseta, el puig de Sant Miquel, el puig de na Muda i Mianes Vell. ■ Terrenys del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situats entre Son Caragol, Son Perera, Son Foradat i Son Pont Vell. (M)

GALIANA, HORT DE Al terme de Montuïri, situat entre Son Pujol, Son Guerrer, can Collell i Son Picornell. (M)

GALIANA, MESTRE DEL BISBE Vegeu *Mestre del Bisbe Galiana.*

GALIANA, PUIG DE SON De 219 m d'altària, forma part de les serres de Llevant. Està situat al terme de Manacor, entre Son Blanc, Son Cigala, Son Mas Vell, Son Sastre i Son Basqueja. Documentat el 1457. (M)

GALIANA, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre ca na Majorala, na Bona, Son Sastre i el pou des Pla. Documentada el 1475. El 1578, pertanyia al senyor Felip Despuig. El 1595, feia una renda anual de 200 lliures i 20 quarteres de civada. El 1638, era del prevere Francesc Sitjar. Tenia cases i molí de sang. Estava dedicada a figuerals i al conreu de la vinya, cereals i lleguminoses. Feia una renda anual de 100 lliures, 95 quarteres de blat, un moltó, un anyell, quatre capons i un quintar de formatge. Hi havia una guarda de 260 ovelles. N'era pertinença l'**hort de Son Galiana**, amb cases, sínia i safareig i feia una renda anual de 40 lliures. El 1665, la possessió i l'hort pertanyien al senyor Ramon de Puigdorfila, donzell, titular també de la **cavalleria de Son Galiana**, que consistia en censals alodials de diner i blat sobre cases i terres del terme de Manacor. Aquesta cavalleria comprenia, alhora, les cavalleries de Sarella, Santa Cirga i el puig d'Avall, al mateix terme. El 1673, la cavalleria de Son Galiana era de la noble Magdalena Sureda-Sanglada, que l'havia adquirida de l'esmentat Ramon de Puigdorfila. Al costat de les cases de la possessió, hi ha una cova artificial funerària del Bronze Antic de Mallorca. La cambra, que té tres cubicles laterals, fa 7 m de llargària per 2,5 d'amplària i 2 d'altària. (DF/M)

↓ Son Galiana (Manacor)

↑ Son Galiana (Manacor), cova artificial funerària del Bronze Antic

GALIANA DEYÀ, GUILLEM (Palma 1909 - 1985) Polític i empresari. Dirigent del Partit Comunista d'Espanya —PCE— a les Balears durant la II República (1931-36), en el transcurs de la Guerra Civil (1936-39) visqué amagat a Palma. Participà en l'organització clandestina del PCE al llarg dels anys quaranta, fet pel qual fou detengut en diverses ocasions. Fonedor de professió, instal·là una foneria al Molinar i, més tard, n'adquirí una altra a can Capes. Durant la dècada dels seixanta, es convertí en un dels principals accionistes de l'empresa Fundició i Metal·lúrgia Mallorquina Societat Anònima —FUMASA—. D'altra banda, ideà les senalles de goma, utilitzades principalment a la cons-

→ Guillem Galiana Deyà

trucció, que foren patentades i exportades en gran quantitat a la Península. (DG)

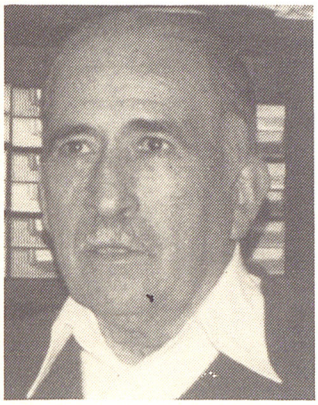

← Ramon Galiana Deyà

GALIANA DEYÀ, RAMON (Palma 1916) Naturalista. De formació autodidàctica, des de la fi dels anys cinquanta ha reunit una de les més importants col·leccions de fòssils de Mallorca, amb uns deu mil exemplars, de totes les capes geològiques de l'Illa. Ha col·laborat amb científics, com Guillem Colom, Joan Cuerda Barceló i Lluís Pomar. És autor de diversos articles dedicats, sobretot, als fòssils del quaternari i publicats en el *Butlletí de la Societat d'Història Natural*.

GALIANETA, SON Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre can Treu Foc, sa Vinyassa, sa Ferrissa i can Cuixa. (M)

GALILEA Llogaret agregat al terme de Puigpunyent, situat a la serra de Tramuntana, entre es Capdellà, al SW, i Puigpunyent, al NE. Té una població (1991) de 214 habitants (galileus). La contrada s'estructura com una zona muntanyenca amb les conques dels torrents des Ratxo i de la Font des Òbits. El llogaret, amb una superfície d'unes 44 hes, s'aixeca al vessant de llebeig de la mola de na Ferrana (516 m). Al voltant d'aquesta mola se situen el coll des Molí de Vent (370 m), a llevant; el puig de na Bauçà o des Còssil (614 m), el pla de Son Cortei (450 m) i sa Plana (487 m), a xaloc; la moleta de Son Martí (380 m) i es Colls (350 m), a migjorn; i el penyal de sa Rota (424 m), a ponent. El torrent des Ratxo neix al vessant oriental del puig de Galatzó, davalla cap a la possessió des Ratxo i s'ajunta, als terrenys de na Corba, ja dins el terme de Calvià, amb el torrent de Galatzó. El torrentó de la Font des Òbits neix al vessant de llebeig de la mola de na Ferrana i s'endinsa en el comellar de l'Infern, tot rebent aportàcions de torrentons, com els de Son Cortei, de can Font, de sa Mola, de cas Moliners i de Son Perdiu. Passa per la coma des Llamp, ja dins el terme de Calvià, i aflueix, al ponent de la possessió de Son Martí, al torrent de Galatzó, que, posteriorment, s'uneix, al pas de sa Mula, amb el torrent de Son Boronat i desemboca a Santa Ponça. Aquest conjunt de torrents té una conca hidrogràfica de 72,87 km². A la zona destaquen el pou des Rafal, que proveí d'aigua el llogaret fins ben entrat el s

↑ Campanar de l'església parroquial de Galilea

XX, i les fonts de la Marquesa, es Òbits i es Ratxo. El clima presenta unes mitjanes anuals de 16°C-17°C, 15°C-15,5°C d'oscil·lació tèrmica i 600-700 mm de precipitacions. Els vents predominants són la tramuntana i el llebeig. Els sòls característics són els bruns calcaris desenvolupats sobre depòsits secundaris del triàsic i del juràssic. Pel que fa a la vegetació, predominen el pinar i la garriga d'ullastre i garballó. L'agricultura, bàsicament de secà i practicada a les marjades, ve representada per l'ametler, l'olivera i el

↓ Galilea, s'Esbart

↓ Galilea, es penyal des Carretons

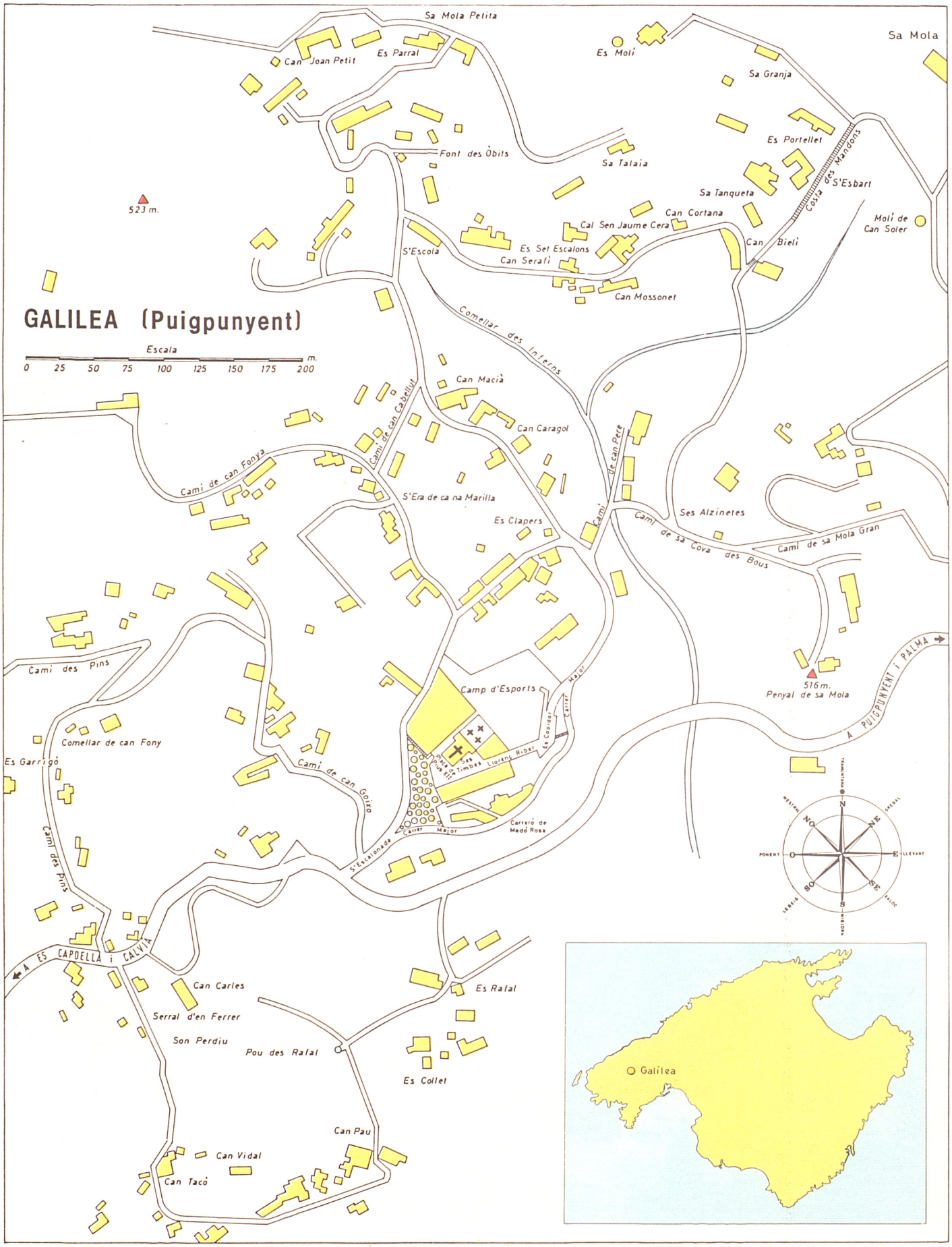
GALILEA (Puigpunyent)
Escala
0 25 50 75 100 125 150 175 200 m.
Sa Mola Petita
Sa Mola
Can Joan Petit
Es Parral
Es Molí
Sa Granja
Es Portellet
Font des Òbits
Sa Talaia
Costa des Mandons
S'Esbart
Sa Tanqueta
523 m.
Can Cortana
Cal Sen Jaume Cera
Molí de Can Soler
Can Bielí
S'Escola
Es Set Escalons
Can Serafí
Can Mossonet
Comellar des Inferns
Can Macià
Camí de can Cabellut
Can Caragol
Camí de can Pere
Camí de can Fonya
S'Era de ca na Marilla
Es Clapers
Ses Alzinetes
Camí de sa Cova des Bous
Camí de sa Mola Gran
Camí des Pins
Camp d'Esports
Carrer Major
Es Copidor
Llorenç Riber
Ses Timbes
Piaça de Pius XII
516 m.
Penyal de sa Mola
A PUIGPUNYENT i PALMA
Comellar de can Fony
Es Garrigó
Camí de can Goizo
Carrerò de Madó Rosa
S'Escalonada
Camí des Pins
A ES CAPDELLA i CALVIÀ
Can Carles
Serral d'en Ferrer
Son Perdiu
Pou des Rafal
Es Rafal
Es Collet
Can Pau
Can Vidal
Can Tacó
Galilea
N
NE
E
SE
S
SO
O
NO
TRAMONTANA
GREGAL
LLEVANT
SALOC
MIGJORN
LEBEIG
PONENT
MESTRAL

↑ Vista general de Galilea des de sa font des Obits

garrover. A l'entorn del nucli urbà se situen les propietats agrícoles de Son Cortei, a xaloc; sa Costa i sa Rota Nova, a migjorn; es Ratxo, a mestral; i sa Mola, a gregal. Quant a xarxa viària, disposa d'enllaços amb es Capdellà i Puigpunyent, els quals varen esser construïts al segon decenni del s XX. La contrada no disposa de cap jaciment arqueològic inventariat que documenti la prehistòria i la història antiga. A l'època islàmica formà part del *juz'* d'*Al-Ahwaz* (Palma). Com la resta de la serra de Tramuntana, no fou conquerit pels catalans fins al 1231. En el Repartiment de Mallorca, formà part de la porció que correspongué a Berenguer de Palou, bisbe de Barcelona. Del 1323 al 1811, va estar integrada dins la baronia del Pariatge. Pel que fa a l'origen del llogaret, el 17 de setembre del 1396, Ramon Ribes i Pere Basset, propietaris respectius de les alqueries confrontants d'*Alcabussa* —Son Cortei— i de *Benifatxó* —Son Martí—, cediren una porció d'unes 100 quarterades cadascun per a l'establiment d'una sèrie de famílies de jornalers, terrenys que foren coneguts amb el nom de sa Moleta. Els pobladors que s'hi establiren provenien d'Andratx, Calvià i Puigpunyent. Entre les primeres cases que s'hi construïren figuren ca ses Ànimes, can Batleta, sa Cova des Bous, sa Mola, Son Perdiu, es Rafal i sa Roteta. Segons la tradició, el 1550, Jordi Cortei, propietari de Son Cortei, decidí que sa Moleta s'anomenàs Galilea, perquè hi veia una forta semblança de

↓ Galilea, vista general des de ca madò Estany

← Església parroquial de Galilea, façana principal

paisatge amb la regió palestina del mateix nom. Entre el final del s XVII i el del s XVIII, com a conseqüència de la parcel·lació de la terra i de l'augment de la superfície cultivada, la població passà de 87 a 448 habitants, amb un increment del 80,58%. Aquest creixement poblacional determinà la necessitat de construir-hi (1806-10) un oratori. Les gestions foren realitzades pel bisbe Pedro Rubio, pel tinent general de l'Armada Reial Antoni Barceló i Pont de la Terra, propietari de la possessió de Conques, i pel seu fill, el canonge Onofre Barceló. El 1810, fou eregit vicaria *in capite* sota la titularitat de la Immaculada Concepció, dependent de la parròquia de l'Assumpció de la Mare de Déu de Puigpunyent, fins al 1972, en què la vicaria fou erigida parròquia. El 1812, s'enllestiren la vicaria i el cementeri, els quals estan situats vora l'església. La base de l'economia galilea ha estat l'agricultura, fonamentada fins a mitjan s XIX en el cultiu de l'ametler, l'olivera i el garrover. Aquesta activitat es complementava amb l'explotació de recursos del bosc, com les feixines de llenya, la recollida de palmes de garballó, la producció de carbó vegetal, la fabricació de cordes i la pràctica del contraban. L'arribada del turisme de masses a Mallorca provocà un canvi de l'estructura econòmica de Galilea i una regressió demogràfica, a causa de la projecció d'una part dels seus habitants cap a Palma i els nuclis turístics. Així, la població passà de 210 habitants (1960) a 180 habitants (1970). Al llarg del decenni del setenta, es produí un lleuger augment demogràfic i, el 1980, hi havia 195 habitants. Aquesta tendència ha continuat a la dècada dels vuitanta, a causa, bàsicament, de la compra per part d'estrangers de diverses propietats per instal·lar-s'hi o com a segona residència. El 1991, el 33,3% de la població total és estrangera; hi predomina la nacionalitat anglesa. S'hi obrí (1954-90) la pensió *Eolo*, que acollia un turisme selecte. El casc urbà, configurat per cases situades a les marjades, no forma un nucli compacte. Són significatius els molins de can Soler i d'en Martí, els quals s'aixequen dalt del planell de la mola de na Ferrana. L'església, de tractament neoclàssic, s'aixeca al centre de la població. Té planta rectangular i una sola nau, coberta amb volta de mig canó, amb quatre capelles laterals. Destaca pel seu valor l'orgue que, segons la tradició, fou bastit (1877) amb peces procedents de l'orgue del convent de Sant Domingo, de Palma, fabricat per Jordi Bosc. El 1893, les monges agustines s'hi establiren, donada la demanda creixent de serveis per als malalts. El 1900, després d'ocupar les cases de can Patata i can Creixenci, fundaren el convent a can Furfuga, al redol de cases des Clapers, que fou clausurat el 1950. Durant la seva estada, s'ocuparen del parvulari. Pel que fa a l'ensenyament, des del s XIX fins al 1919 la docència dels nins

↓ En primer pla, pensió *Eolo;* al fons, església parroquial

↑ Galilea, convent de les monges del Sagrat Cor

fou impartida pel vicari. En el període 1919-57, l'escola fou atesa per un mestre a ca madò Rosa Pera, de la plaça de Pius XII. L'ensenyança de les nines s'inicià (1908) a ca sa Mestra —es Clapers—, que esdevengué mixta el 1957. En destacà la tasca educativa desenvolupada (1921-70) per Francesca Arbona Pocoví, per la qual cosa rebé l'Ordre Civil d'Alfons X el Savi (1964) i fou nomenada (1972) filla adoptiva de Puigpunyent. La supressió de l'activitat docent (1979) obligà a acudir a Puigpunyent per cursar estudis, per la qual cosa es disposa d'un autobús escolar. El 1970, les monges del Sagrat Cor adquiriren ca sa Mestra i fundaren un casal de colònies d'estiu per a grups d'escolars. El 1977, les germanes s'hi instal·laren definitivament, atesa la demanda creixent d'aquest servei. Quant a l'assistència mèdica i sanitària, està coberta pel metge i l'ATS de Puigpunyent. Té electricitat des del 1924 i telèfon (1954), encara que hi manquen l'aigua corrent i el clavegueram. Respecte al transport públic, disposa de comunicació amb Palma tres dies per setmana. L'interès pels esports, hi possibilità l'existència del Club de Futbol Galilea (1930-35) que jugà al camp de Son Nét. El 1972, s'inaugurà un nou camp de futbol vora l'església. L'afecció per la música quedà patent en la creació (1893) d'una banda, coneguda amb el nom de sa Música de Galilea. Fou fundada pel prevere Martí Rosselló Santandreu i desaparegué el 1928. També existí l'a-

↓ Galilea, pou des Rafal

↓ Galilea, font des Òbits

GALILEA, LLOC VENTÓS
(fragment)

Galilea lloc ventós
garrida, si't cal pujar,
dia de vent han d'anar
aferrats de dos en dos.

Galilea encastellada
damunt un penyal s'asseu;
si hi puges qualque vegada,
alerta a trabucâ el peu!

Quina escampadissa blanca
de cases, fora camí...
L'ametlê et farà amb sa branca
pessigolles de setí.

Veuràs l'ull blau de la mar
qui et guaitarà d'entre esculls;
serà florit el favar,
i et mirarà amb cent mil ulls.

Veuràs dins la casa estreta
entre nins bruns com un gri,
nines d'ulls violeta
i cabelleres de lli.

Sentiràs la xeremia,
aquest aucell sense niu
qui porta melancolia
a les festes de l'estiu,

bandejada i tota sola
que allà dalt vessa son plany,
i l'agonia consola
cantant, cantant tot sol any.

Quan la boirada llanosa
amollarà sos moltons
qui, en guarda silenciosa,
pasturen pels horitzons;

vella com una sibil·la
i torta com una rel,
una doneta qui fila
sortirà per mirâ el cel.

i amb gest qui mal temps augura,
la filosa deixarà
remugant: pluja segura!
i la bugada entrarà...

L'alta boca de la serra
mama la pluja amb anhel...
a on acaba la terra?
on és que comença el cel?

Llorenç Riber

↑ Galilea, can Carles

grupació folklòrica Aires Regionals (1940-54), formada per 38 membres. El 1961, s'hi celebrà el Certamen Literari, promogut pel prevere Pere Joan Palmer Llinàs i per Manuel Picó. Des del 1979, disposa del grup de teatre Xingonera. El 1970, es creà el saló parroquial on es desenvolupen diferents actes culturals, com conferències, cinema i teatre. Les festes principals se celebren per la Nativitat de la Mare de Déu, dia 8 de setembre. Al llogaret, hi han residit o s'hi han vinculat personatges com el poeta i assagista Joan Alcover, el poeta Josep Calafat, els escriptors Tomàs Aguiló i Llorenç Riber, el pintor, crític d'art i publicista Bartomeu Lluís Ferrà, els pintors Angela von Neumann i John Ulbricht, i l'escriptor i pintor Manuel Picó. (BeC/CR)

↓ Galilea, molí de can Soler

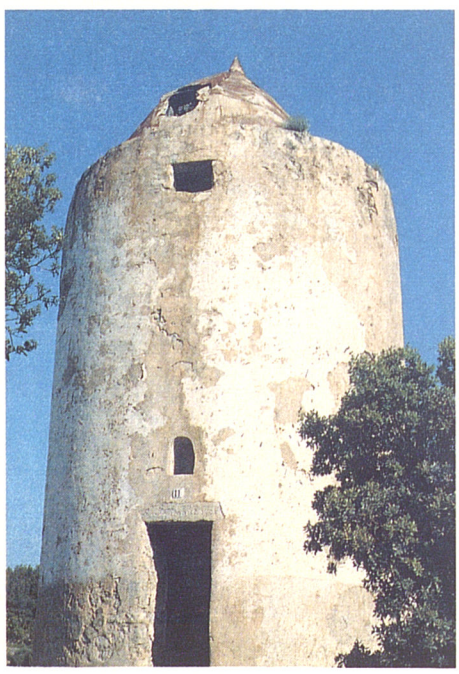

GALILEA, COLLS DE Al terme de Puigpunyent, entre Son Cortei, Son Perdiu, el penyal de sa Rota i la moleta de Sant Martí. (M)

GALILEA, MOLA DE De 516 m d'altària, forma part de la unitat intermèdia de la serra de Tramuntana. Està situada al terme de Puigpunyent, entre Son Cortei, Son Perdiu, el penyal de sa Rota i la moleta de Sant Martí. (M)

GALILEU, COVES D'EN Al terme de Selva, en els vessants del puig del mateix nom. Foren obertes en perforar-se el subsòl per a l'extracció de lignits. (M)

GALILEU, PUIG D'EN De 1.195 m d'altària, forma part de la unitat intermèdia de la serra de Tramuntana. Està situat al terme d'Escorca, entre sa Mola, el puig de Massanella, ses Voltes i la font Saura. ■ De 259 m d'altària, forma part de la tercera unitat de la serra de Tramuntana. Està situat al terme de Selva, entre la vila, ses Cremades, cas Rellotger, Son Co-

lom i Son Penya. Al seu cim hi ha les murades d'un poblat prehistòric. (M)

GALILEU, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre el rafal Vell, Son Quartera, can Moi i cas Sireno. Documentada el 1541. En el cadastre del 1566, tenia 255 quarterades i estava valorada en 2.500 lliures. (M)

GALINDA, PUNTA A la costa del terme d'Andratx, situada entre cala en Tió i Sant Elm. Documentada el 1323 com a cap o punta Galindo. (M)

GALINETA, MOLÍ D'EN Molí fariner de vent, situat al carrer de Galdent, de Llucmajor. Té la base de planta rectangular, amb tres voltes, i torre escapçada fins al nivell del portal de l'envelador. L'habitatge té portal d'arc de mig punt i conserva gàrgoles a la terrada de l'envelador. Hi ha una cisterna davant de la façana principal. El conjunt es troba deteriorat. El 1836, n'era propietari Sebastià Garcies —Galineta—. (BRa)

GALIÓ, ESCAR D'EN A la costa del terme de Sóller, situat entre es Colomer i la cova des Vell-marí. (M)

GALIOT, SON Terrenys del terme de Selva, situats entre la vila, la tanca de s'Apotecari, s'Alqueria, la font de Son Sastre i el pou Comú. (M)

GALIOTA, CALA A la costa de l'illa de Cabrera, situada entre el cap de Llebeig i es Mal Entrador. ■ A la costa del terme de Ses Salines, entre la punta Alta i la punta Volantina. (M)

GALIOTA, PUNTA A la costa de l'illa de Cabrera, situada entre la cala del mateix nom i la cova de l'Amic. (M)

GALIOTA D'EN BESTARD Embarcació del tipus galiota. Dedicada al cors i al transport, el 1563 entrà en combat amb una galiota sarraïna. En la lluita morí el seu capità Francesc Bestard. El pilot Jaume Mora aconseguí portar-la a Mallorca, on fou inventariada pel notari Perot Mulet. Tenia 18 bancs. (DF)

GALITZÀ, COVA D'EN Al terme de Mancor de la Vall, situada a la serra de s'Esperó. La notació espeleomètrica la cataloga com a cova de 30 fins a 300 m

→ Puig d'en Galileu (Escorca)

→ Puig d'en Galileu (Selva)

→ Cala Galiota (Ses Salines)

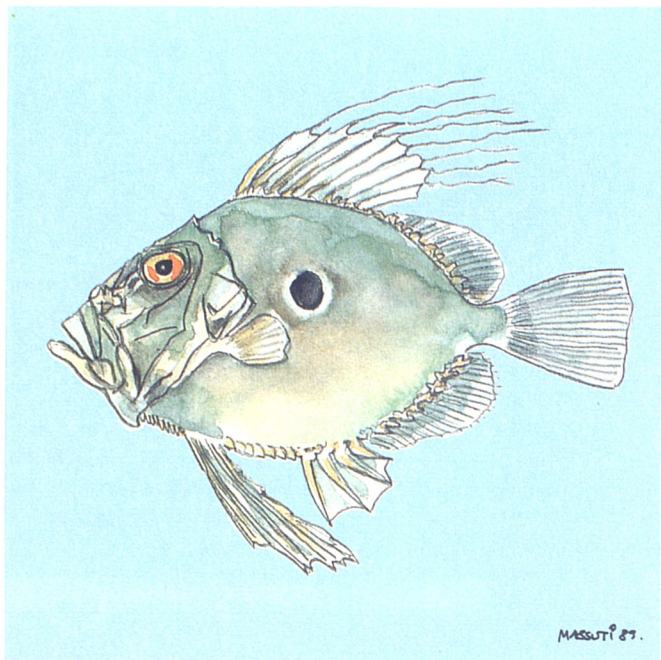

← Gall (*Zeus faber*, Linné 1758)

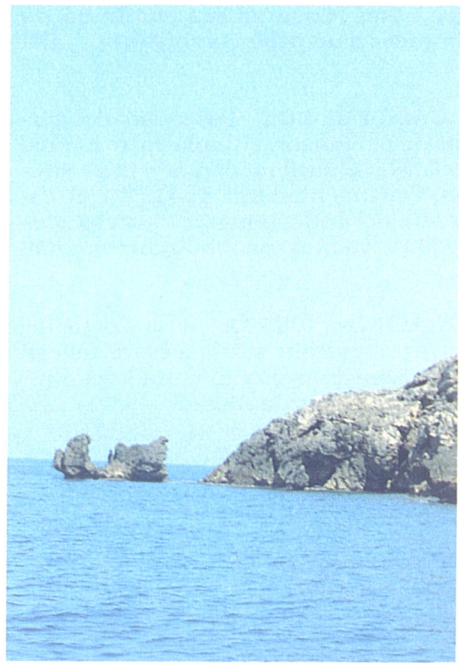

↑ Es Gall (Sóller)

de recorregut. Amb 88 m de profunditat, ocupa el lloc 23è de les cavitats més pregones de Mallorca. Té aixecament topogràfic. (LlV)

GALL (*Zeus faber*, Linné 1758) Dit també **sant pere.** Peix de la família dels *Zeidae*, D'una talla màxima de 66 cm i d'una talla comú de 10-50 cm. Té el cos ovalat, molt comprimit lateralment i cobert per petites escates. El cap és relativament gros i la boca ampla i oblíqua. Les aletes dorsal i anal tenen la primera part formada per radis espinosos robusts. A la base de la porció blana de la dorsal i de l'anal hi ha plaques òssies amb espines. L'aleta caudal és ampla i espatulada, amb la vora arrodonida. Les ventrals estan situades davant les pectorals, que són petites. La coloració general del cos és grisa platejada. En els flancs té una taca negra vorejada per una franja circular de color blanquinós. És molt lent i pot nedar sobre un flanc. Es reprodueix de novembre a maig. Pertany a una espècie voraç i s'alimenta de peixos i cefalòpodes. Viu aïllat en fons fangosos de la vora de la plataforma continental, de 100 a 200 m de profunditat. Es pesca amb arts d'arrossegament, palangre i volantí, amb esca viva. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània, la Mar Negra i el Pacífic; l'Atlàntic oriental, des d'Anglaterra fins a Sud-Àfrica.(MM)

GALL, CAMP D'EN Al terme de Santa Eugènia, situat entre el camp Gran, ses Olleries, sa Cova i la vila. (M)

GALL, CAN Propietat rústica del terme de Sineu, situada entre la torre de Montornès, Son Xaberlí, Son Alcaines i Son Rabassa. (M)

GALL, COVA DES Al terme de Palma, situada prop del cim del puig de Bunyolí o des Pi. Està catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LlV)

GALL, EL Publicació editada a Pollença per l'Obra Cultural Balear entre el 1979 i el 1987. De periodicitat mensual, dedicava atenció sobretot a les arts plàstiques, la literatura, l'ecologia, la llengua i la cultura de Mallorca. També incloïa informació general, notícies del camp i crítiques de cine i música. En foren col·laboradors Joan Bennàssar Vives, Josep Bordoy Serra, Catalina Carbonell Torres, Joan Cerdà Vila, Bernat Cifre Forteza, Gabriel Colom Coll, Antonio Encinas Sánchez, Jaume March Bisbal, Miquel Àngel March Cerdà, Antoni Marquet Pascual, Bartomeu Payeras Cifre i Antoni Rodríguez Mir, entre d'altres. Tenia un tiratge de 500 exemplars i es redactava en català. Publicà un número especial dedicat al pintor Dionís Bennàssar.

↓ Portada de la revista *El Gall*

GALL, ES Escull de la costa del terme de Sóller, situat entre el Salt des Boc i el penyal des Llamp. Dit així perquè recorda la figura d'un gall de brega. (M)

GALL, ESPERÓ DEL Indret del terme d'Escorca, documentat el 1630. (M)

GALL, PERE DE SON Vegeu *Sastre Obrador, Pere.*

GALL, SON Terrenys del terme de Felanitx, situats entre el vessant meridional del puig de Sant Salvador, el puig de sa Coma, serra Llonga i Son Alou. ■ Al terme de Llucmajor, entre

↑ Son Gall (Porreres)

↑ Son Gallard (Sant Llorenç des Cardassar)

Son Julià, el serralet de na Cotó, Son Pieres i la vila. ■ Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre Son Morlà Jordi, es Pagos, es Rafal i Son Jordi. (M)

GALLARD Família notarial de Mallorca, documentada els s XVI-XIX. **Pere Joan Gallard** (Palma s XVI - 1613) tenia la casa pairal i la notaria a la parròquia de Sant Jaume, de Palma. Treballà amb Simó Bauçà, bisbe de Mallorca, de qui rebia censals per la possessió de sa Torrassa o Son Jacinto (Palma). Deixà dos protocols (1604-13). El notari Rafel Bonet n'elaborà (1613) l'inventari. **Salvador Gallard Llinàs** (Palma s XVII - 1747) tenia la notaria a la parròquia de Sant Nicolau, de Palma. Llegà 26 protocols (1704-46). **Pere Josep Gallard Noguera** (Mallorca s XIX) fou notari del districte de Manacor i deixà quinze protocols (1835-60). (DF)

GALLARD, ESTRET DE SON Al terme de Valldemossa, entre la talaia Vella, la cova Busquera, la cova de s'Ermità Guillem i ses Fontanelles. (M)

GALLARD, MATEU (Mallorca ? - 1581) Pintor. La seva obra s'insereix en l'estil renaixentista. És autor del retaule de les Ànimes (1532) per a la parròquia de Valldemossa; de les pintures de sant Sebastià i sant Roc (1535) per a la parròquia de Sineu i d'un Sant Pere (1573) per a l'altar major de l'església de Santa Eulàlia, de Palma. El 1577, realitzà el retaule d'una Epifania, conservat a la col·lecció Torrella, i una predel·la amb escenes de la vida de Jesús per a l'església de la Sang, de Palma. (GLl)

GALLARD, SON Propietat rústica del terme de Bunyola, anomenada també can Apol·loni, situada entre Baix des Puig, Son Vivot Nou, can Parró i Son Sureda. ■ Possessió del terme de Deià, entre Son Rul·lan, ses Cases Noves, Miramar i sa Talaia. Documentada el 1581, pertanyia al senyor Humbert de Togores, donzell, i la tenia arrendada a Jaume Gallard per 180 lliures anuals. Tenia cases, olivars, alzinars i garrigues. El s XVI, està documentada com a Son Gallard de Deià. El 1685, era del senyor Jeroni Gual Desmur d'Olesa i estava valorada en 11.160 lliures. El 1863, era de Pere Gual i, amb 178 quarterades, era la més extensa del terme. Hi residí, durant la seva joventut, santa Catalina Tomàs. ■ Al terme de Palma, entre

↓ Son Gallard (Palma)

↑ Son Gallard (Deià)

↑ Juan Gallardo Ariza, *Apoteosi dels gira-sols*

Son Codony, Son Nét Vell, Son Agre, Son Gallardí i Son Gallardó. Documentada (1653) com a rafal, situat entre el camí de Manacor i el camí Fondo, era dels pares del convent de Sant Domingo, de Palma. Tenia cases amb celler. Estava dedicat al conreu de vinya, cereals i lleguminoses. Hi havia guardes de 260 ovelles i 28 porcs. Produïa formatge d'alta qualitat. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Son Estrany, es Lligats Nou, can Fita i can Relles. (DF/M)

GALLARDA, FONT Al terme de Pollença, ran de mar, entre el racó d'en Martorell i el penyal de les Nanses. (M)

GALLARD CREUETES, JAUME (Palma s XVII - 1726) Escultor. Tenia la casa pairal i el taller a la parròquia de Sant Miquel, de Palma. Inscrit en els corrents del barroc, es dedicà a la imatgeria religiosa. Realitzà treballs a la capella de Sant Josep, de l'església de Sant Antoni de Viana (Palma), on els Gallard tenien el sepulcre familiar. El seu fill Gabriel Gallard Ferrer continuà el mateix ofici. (DF)

GALLARDET, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre el nucli urbà de Son Macià, can Jaume, Son Llodrà Nou i can Vorera. ■ Al terme de Santanyí, documentada el 1789. (M)

GALLARD FERRER, GABRIEL (Palma s XVII - 1748) Escultor. Fill de Jaume Gallard Creuetes. Tenia la casa pairal i el taller a la parròquia de Sant Miquel, de Palma. Inscrit en els corrents del barroc, es dedicà a la imatgeria religiosa. Realitzà treballs per a diverses esglésies i convents de Palma, sovint en col·laboració amb els escultors Gaspar Oms i Rafel Torres. (DF)

GALLARDÍ, SON Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Gallard, Son Gallardó, Son Codony i Son Garcies. (M)

GALLARD NOU, SON Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Fiol, Son Ponç, Son Lleganya i Son Espanya. (M)

GALLARDÓ, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, a la vall de Colonya, situada entre can Guilló, la Salve, can Lloberina i can Toni Pau. ■ Al terme de Santa Margalida, entre can Lluent, can Font, can Gual i can Monget. (M)

GALLARDO, MANUEL (València s XVIII - XIX) Impressor. Durant la Guerra del Francès (1813-14), s'instal·là a Palma. Hi publicà *Lecciones de navegación, o principios necesarios a la ciencia del piloto* (1813), de Dionisio Macarte Díaz.

GALLARDÓ, SON Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Gallard, Son Gallardí, Son Codony i cas Vinyol. (M)

GALLARDO ARIZA, JUAN (La Algaba, Sevilla 1921) Dibuixant i pintor. Estudià a l'Escola Superior de Belles Arts de Santa Isabel d'Hongria (Sevilla). El 1961, s'instal·là a Madrid i, posteriorment, a París (1963) i a Palma (1966). Fundador de la galeria d'art *El rincón del artista* (1966) i del grup artístic Bes (1967), ha exposat regularment a Palma (des del 1966), Madrid (1968), Soria (1968), Sevilla (1969) i Saragossa (1970). La seva obra s'inclou dins l'expressionisme i els seus dibuixos tendeixen al surrealisme.

GALLARDO GALINDO, MARIA LLUÏSA (Palma 1952) Periodista. Llicenciada en Filosofia i Lletres per la

→ Maria Lluïsa Gallardo Galindo

Universitat de les Illes Balears (1985). El 1986, entrà com a redactora al diari *Baleares* i, el 1991, en fou nomenada directora. Durant la seva gestió, s'ha produït el canvi del format i del disseny del diari, amb la incorporació del color. És la primera dona que ha dirigit un diari mallorquí.

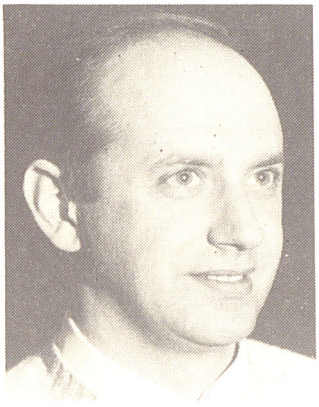

← Maurici Gallardo Galindo

GALLARDO GALINDO, MAURICI (Palma 1937) Actor, director i autor teatral. Ha fet part de diverses companyies de teatre locals i de la Companyia del Teatre de Buenos Aires, de l'Argentina (1986-87). Actuà en obres, com *Tocats des boll* (1980), *Cavallet, quan eres jove* (1982), *Pocs i mal avenguts* (1983), de Joan Mas, i *En Llorenç i La Beata* (1988), de Llorenç Moyà Gelabert; a la pel·lícula *La Senyora* (1987) i a les sarsueles *Luisa Fernanda* (1988) i *Los Gavilanes* (1989). Ha dirigit les formacions teatrals Nostra Terra (1968-70), Grup de Treball Teatral (1979) i Assistència Palmesana (1981-82) i fou ajudant de direcció en les òperes *Don Carlo* (1989), *Andrea Chénier* (1990), *Aida* i *Tosca* (1991). Com a autor teatral, escriví cinc comèdies, de les quals destaquen *Es na Xima Xema* i *Bon Profit*, estrenades a Palma, el 1984 i el 1986 respectivament.

GALLARDO GASPAR, JOSÉ MARÍA (Màlaga 1952) Pintor. El 1976, s'establí a Calvià i, posteriorment, a Madrid. Ha exposat a Màlaga (1973), Pollença (1979) i Barcelona (1981). Empra els procediments d'oli sobre tela i tècniques mixtes sobre paper, en un estil situat entre el realisme fantàstic i l'expressionisme.

GALL D'AIGUA Vegeu *gall faver*.

GALL DE FOC, ES Terrenys del terme de Puigpunyent, anomenats també casa d'en Barrabàs, situats entre el torrent de sa Riera, Son Puig, la casa des Gegant i Son Bru. (M)

EL TRESOR DEL GALL DE FOC

És una antiga llegenda de Puigpunyent recollida per Jordi des Racó i que, el 1959, me la contà, amb algunes variants, la madona d'una possessió, propietat de don Carles Alabern. Diu que dins una cova de caramells, al lloc anomenat es Gall de Foc o també la casa d'en Barrabàs, hi ha un tresor de monedes d'or que, a causa d'un encantament, s'han convertit en buines d'egua. Es troben al bell mig de la sala més gran de la cova i tan sols es desencantaran si una persona, home o dona, hi entra sense por, amb un ciri pasqual encès a la ma dreta, des d'un passadís subterrani que neix al puig de na Fàtima, no gaire lluny del lloc. El nom de Gall de Foc prové d'un gall que, mentre es passejava entre les marjades, cantava a l'alba, de cap a cap d'any, i que quan cantava més fort era el vespre del dissabte de Nadal.

Josep Mascaró Passarius

GALLEGO, FERNANDO (Castella s XV - XVI) Pintor. Treballà entre el 1466 i el 1507 i fou la personalitat dominant a Castella i a Lleó de l'escola hispano-flamenca. A Mallorca, es conserven els retaules de sant Andreu i sant Nicolau i de la missa de sant Gregori, a la col·lecció March, de s'Avall. La seva trajectòria artística va des de la pintura flamenca a la renaixentista.

GALLEGO CAPARRÓS, NÉSTOR (Cadis 1915) Polític i periodista. Mestre d'escola, ingressà a Falange Espanyola l'octubre del 1935 i en fou nomenat cap de premsa i propaganda. Constituí una esquadra de la qual formaren part Yves Bernanos, Fernando Ramírez i Bartomeu Oleza. Participà en l'organització del primer míting de Falange a Manacor (febrer del 1936), la convocatòria del qual provocà disturbis i fou suspès pel batle de Manacor. També va participar en l'entrenament paramilitar dels falangistes. L'abril del 1936, fou detingut i empresonat al castell de Sant Carles (Palma). A partir del maig del 1936, fou redactor d'*Aquí Estamos*. Participà en la trama insurrecta prevista a l'inici de la Guerra Civil i l'ocupació de Palma (19 de juliol). Va esser director del diari *Falange* (1937-39). Fou delegat d'informació i turisme a Balears (1968-69), Astúries i Màlaga. (AM/DF)

GALLENT, CAN Establiment comercial dedicat a la venda d'espècies i

↓ Can Gallent (Palma)

llavors, fundat, el 1923, a Palma per Francesc Gallent Ramis. Vicenç Gallent Pujol, pare del fundador, es dedicà, entre el 1909 i el 1923, a la venda ambulant d'espècies i de diversos tipus de llavors, planters i arbres fruiters. El 1910, guanyà un premi a l'Exposició de Productes de Balears, organitzada per la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Palma de Mallorca. El 1963, fou adquirit per Pere Riera Duran i passà a denominar-se *Semillas Riera*. El 1988, fou traspassat a Jordi Batlle Valldeperes, del qual pren el nom de can Batlle. Està especialitzat en tota casta de llavors, espècies, llegums i també en bacallà. Situat al carrer del Sindicat, es traslladà (1926) al carrer de s'Oli.

GALLERIC, TORRENT DES A les serres de Llevant, dins el terme d'Artà. Neix en es coll Paret i aboca les seves aigües al cingle de n'Alitx. Té uns 2 km de recorregut i 1,35 km² de conca hidrogràfica. (M)

GALLET (*Capros aper*, Linné 1758) Peix de la família dels *Caproidae*, d'una talla màxima de 16 cm. Té el cos discoïdal amb el morro en punta. Els ulls són grossos i l'obertura branquial petita. Té una aleta dorsal, dividida en dues porcions. L'anterior és espinosa i la posterior blana. La caudal és ampla i les pectorals estan implantades quasi horitzontalment en els flancs, un poc avançades respecte a les ventrals. Aquestes presenten un fort radi espinós amb la vora anterior denticulada. La coloració general del cos és rosada, més obscura en els dors i més clara en els flancs, que en els joves són platejats. Les aletes també són rosades. Es reprodueix d'abril a juny o bé en ple estiu. S'alimenta quasi exclusivament de crustacis planctònics. Viu, generalment, sobre les formacions corallines profundes i en zones fangoses i arenoses limítrofes des de 150 a 500 m de profunditat. Es pesca amb arts d'arrossegament de fons i de la zona pelàgica. La seva distribució geogràfica abasta la Mediterrània occidental i és esporàdic a l'oriental; i també l'Atlàntic, des de les illes Britàniques fins a Mauritània. És una espècie sense valor comercial, excepte per a la fabricació de farines per a pinsos. (MM)

GALLET, CAN Propietat rústica del terme de Costitx, situada entre Son Corró, can Joaní, l'hort d'en Planes i can Feril. ■ Al terme de Felanitx, entre can Sentes, can Xibec, can Felip i can Frare. ■ Al terme de Palma, a Establiments, entre Son Anglada, el molí des Comte i can Socies. ■ Al terme de Petra, entre Son Cànaves, Son Santandreu Vell, Son Torrat i ses Fontanelles. (M)

GALLET, ES Indret de la costa del terme de Sóller, situat entre el pas de s'Estaló i la cova des Vell-marí. (M)

GALLET, ES Publicació de periodicitat setmanal editada a Palma. De caràcter popular, satíric i humorístic, tenia una secció dedicada als mallorquins il·lustres. Va tenir dues èpoques. Durant la primera, que s'inicià l'abril del 1914, un dels principals col·laboradors fou Jordi Martí Rosselló —es Mascle Ros—, el qual se'n separà per fundar *Foch y Fum*. El juny del 1917, *Es Gallet* desaparegué en fusionar-se amb *Foch y Fum*. La segona etapa es perllongà del gener del 1922 al juny del 1923. Es redactava en català dialectal i en castellà.

ES GALLET
Setmanari mallorquí populà, satírich y humorístich
SEGUNDA ÉPOCA
Palma de Mallorca 28 Octubre de 1922
Don Juan Tenorio.
Cuadros de Males Costums
Aná per llana..
Xerrada entre dues amigues.

↑ Portada del setmanari Es Gallet

↓ Gallet (*Capros aper*, Linné 1758)

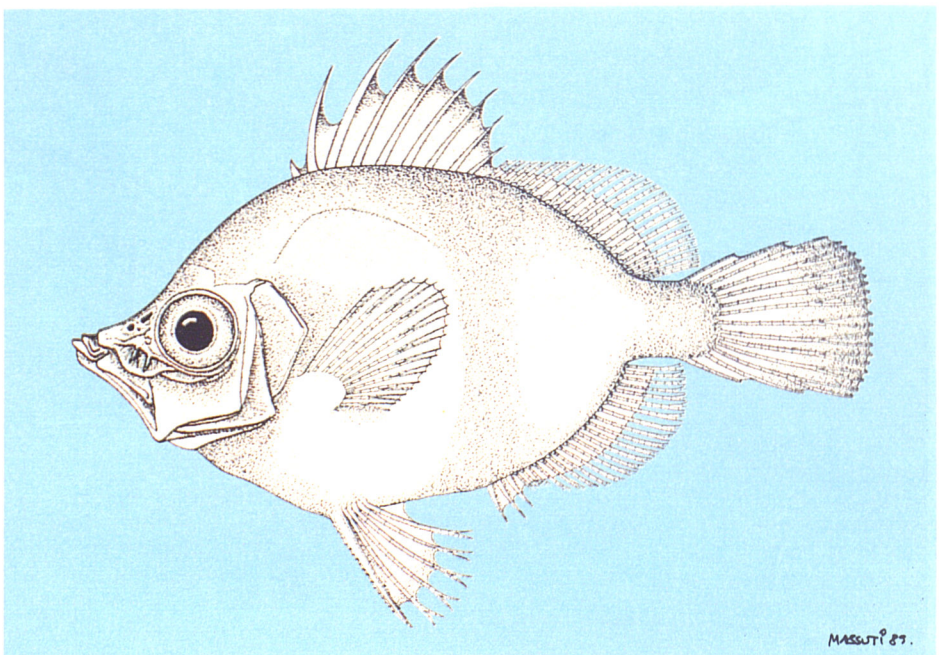

GAL·LETA, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre Bennoc, Cugulutx des Pou, can Sermentí i Son Grandia. (M)

GALLETA, CA NA Propietat rústica del terme de Petra, situada entre can Joan Riu, Son Cànaves, can Gallet i can Fosc. (M)

GALLET NOU, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre el puig Fumet, can Frare, sa Plana des Moix i sa Plana Nova. (M)

GALL FAVER (*Porphyrio porphyrio*) Ocell de prat de gran talla, d'uns 48 cm. Pertany al grup dels ràl·lids. La coloració general del cos és blau metàl·lic i les potes i el bec són vermells. Té la coa curta i les potes llargues. S'alimenta, principalment, de plantes, llavors, brots i arrels de plantes aquà-

↑ Gall faver *(Porphyrio porphyrio)*

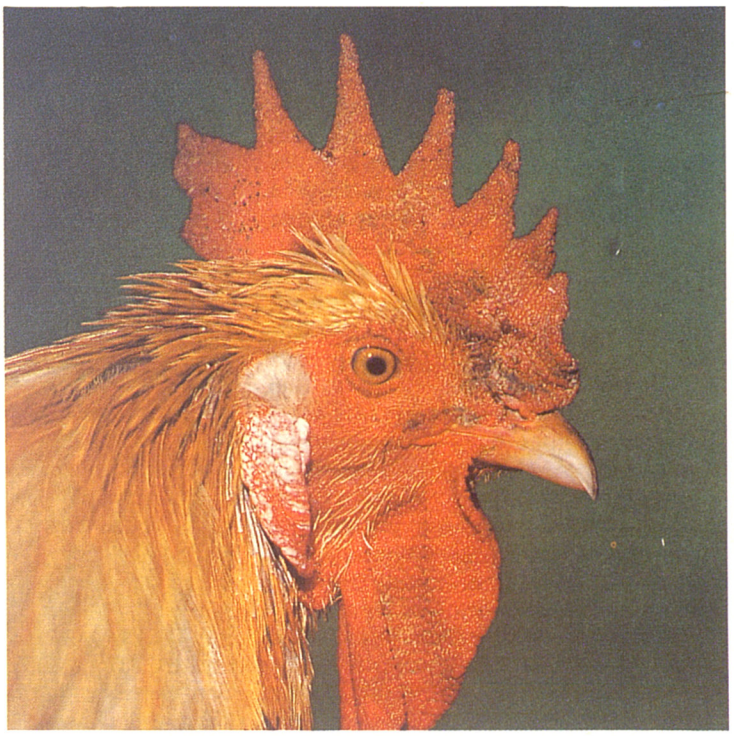

→ Gallina *(Gallus domesticus)*

tiques, encara que també pot capturar granots, ous d'ocells i crustacis. Prefereix d'amagar-se dins el canyet a emprendre el vol. De Mallorca va desaparèixer cap a la dècada del 1920-30, a causa de la pressió cinegètica, i només s'hi veu accidentalment. Segons el naturalista romà Plini, era abundant i es caçava per a les festes. És una espècie nombrosa a l'illa de Sardenya i al parc de Doñana. (GOB)

GALLICANT, ES Possessió del terme de Campos, situada entre Son Calco, Son Toni Amer, can Meló i can Perdiu. Documentada el 1595, pertanyia al senyor Joanot Trilli. Tenia cases, figuerals i conreu de cereals. Feia una renda anual de 40 lliures, 40 quarteres de blat, 24 fogasses, tres anyells, tres llibrellets de brossat, tres dotzenes d'ous, una gerra de mantega, quatre pollastres, sis conills, tres porcells de llet, un porc, dos parells de gallines. Hi havia una guarda de 110 ovelles. El 1681, ja estava dividida i en tenia la part més extensa el senyor Jordi Dameto Trilli. Amb cases pròpies, feia una renda anual de 35 lliures i 10 quarteres de civada. El 1762, pertanyia al senyor Francesc Amar de Montaner i Dameto, marquès del Reguer i cavaller de l'orde de Calatrava, i estava dedicada al conreu de cereals. (DF/M)

↓ Es Gallicant (Campos)

GALLINA *(Gallus domesticus)* Au femella de la família de les gal.linàcies. A Mallorca, des de l'època talaiòtica, està documentada la presència d'una raça autòctona coneguda com a gallina mallorquina. Pertany al tipus mediterrani, que s'estén des d'Itàlia fins al sud de la Península Ibèrica, a més de les illes de la Mediterrània occidental. Aquest es caracteritza per la seva mida mitjancera i el color blanc de les orelles. Té el cap proporcionat, encara que una mica gruixat. El bec és llarg, fort i lleugerament corbat i la cresta, senzilla, llisa, amb cinc o sis puntes, la primera i la darrera més petites que la del mig. Té abundant plomatge, llustrós i, sovint, amb reflexos irisats, i pot tenir distinta coloració: blanca, negra, roja i alguna més. Les ales, petites, són gairebé inútils per al vol i estan arreplegades i aferrades al cos. Les potes són llises, sense plomes, i de color gris o blanc. Es distingeix del mascle o **gall** per esser de menors proporcions, amb cresta més petita i per no tenir esperons. Fins a la dècada dels setanta, aproximadament, era l'ani-

mal domèstic de corral per excel·lència. És molt apreciada per la seva carn i els seus ous. S'alimenta, bàsicament, de pinsos composts, grans, vegetals, insectes i cucs. Pon gairebé tot l'any, però especialment entre el gener i el febrer i els ous es rompen després de 21 dies d'incubació. Hi ha alguns jocs infantils en el nom dels quals figura la paraula gallina, com la gallina orba, joc en què es tapen els ulls a un jugador, els altres transiten al seu voltant i, en tenir ocasió, li peguen cops fins que ell arriba a agafar-ne un i, si endevina qui és, es tapen els ulls a qui ha estat agafat i el joc continua. També se'n coneixen algunes creences i supersticions. És freqüent creure que les gallines negres són les més ponedores i porten riqueses i bona sort a les cases que en crien moltes. Dels ous postos pel maig es diu que es conserven tot l'any. Una gallina que canta amb veu de gall s'ha de posar dins l'olla, perquè és senyal de desgràcia. Ha donat lloc, també, a locucions, com posar-se com un gall per enfurir-se molt o pell de gallina per esgarrifança, i a refranys, com allà on hi ha galls, no hi canten gallines, que vol dir que són els homes i no les dones aquells que han de comandar.

GALLINA, CAN Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre cas Sucrer, can Pep Mosca, can Socies i can Fumat. ■ Al terme de Mancor de la Vall, entre el pla de Turixant, sa Corbatera, Son Colom i el pou Comú. ■ Terrenys del terme de Porreres, situats entre Son Gall, can Mianes, es Rafal i es Pagos. (M)

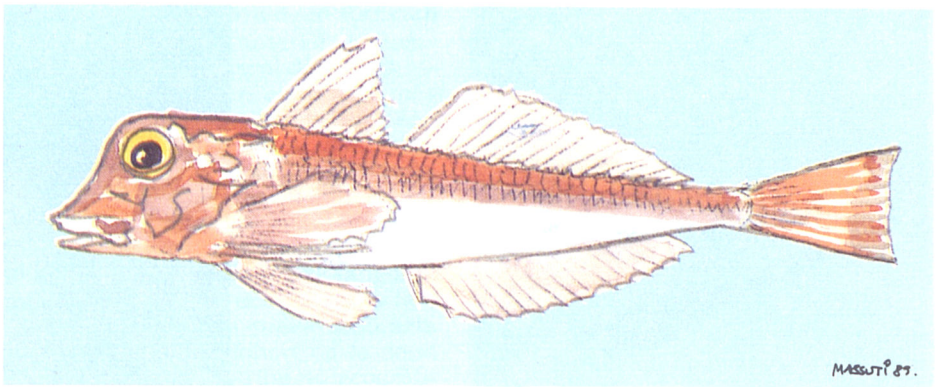

↑ Gallineta *(Aspitrigla cuculus,* Linné 1758)

GALLINA, SON Possessió del terme de Campos, situada entre Son Fam, Son Senalla, la fita de Son Cosmet i l'alqueria Fosca. ■ Antic rafal del terme de Mancor de la Vall, situat al lloc de Massanella. Documentat el 1669, pertanyia a Antoni Martorell —Gallina—, de qui prengué nom. Tenia cases, amb clos i hortal, i tafona. Estava dedicat a olivars i valorat en 2.275 lliures. ■ Terrenys del terme de sa Pobla, situats entre cas Marxando, Son Verdera, Son Blanc i Son Sabater. (DF/M)

GALLINA, TOSSES D'EN Al terme d'Escorca, situades entre el comellar des Prat, sa Mola, el puig d'en Galileu i el puig de Massanella. (M)

GALLINER, COVA DES Al terme d'Escorca, situada prop del monestir de Lluc. La notació espeleomètrica la cataloga a la vegada com a cova, des de 30 fins a 300 m de recorregut, i com a avenc fins a 15 m de fondària. Té aixecament topogràfic. (LlV)

GALLINERS, ELS Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre el pou de can Bargos, el cocó Subauma, el pas de l'Estaló i el puig de na Ferrandell. (M)

GALLINETA *(Aspitrigla cuculus,* Linné 1758) Peix de la família dels *Triglidae,* d'una talla màxima de 45 cm. L'altura del cos es redueix a poc a poc, des del cap fins al peduncle caudal, que és molt fi però poc comprimit lateralment. Té el cap robust i cuirassat, amb plaques òssies espinoses. El perfil del morro és còncau i l'os preopercular a penes es prolonga cap a davant en forma d'un rostre serrat amb 5-7 dents a cada lòbul. La boca, que és quasi vertical, està situada a la part inferior del cap. A la vora superior i anterior de l'ull hi ha dues espines. Les plaques òssies que cobreixen el cap són granuloses. Els aculis de les peces operculars i l'espina coracoide són molt visibles. La primera aleta dorsal és triangular amb el segon radi espinós més llarg que la resta. La segona dorsal, immediata a la primera, està inserida en un solc dorsal amb plaques espinoses. L'anal és semblant a la segona dorsal i la caudal té la vora un poc còncava. Les pectorals estan bastant desenvolupades, mentre que les ventrals són un poc més petites. És de color vermell intens en el dors, més clar en els flancs i blanquinós en el

↓ Son Gallina (Campos)

↑ Gallineta d'aigua *(Gallinula chloropus)*

ventre. Es reprodueix des de l'abril fins al juny. És carnívor i s'alimenta sobretot de crustacis i també, en menor proporció, de peixos i d'altres organismes. Viu a la vora de la plataforma continental, en fons durs o d'arena i fang entre 100 i 250 m de profunditat. A l'estiu s'aproxima molt a la costa, fins a 30 m de profunditat. Es pesca amb arts d'arrossegament i ormeigs d'ham. La seva distribució geogràfica abasta la Mediterrània sud-occidental i l'Atlàntic oriental, des d'Escandinàvia fins a Mauritània. És esporàdic a l'Adriàtic i la Mar Negra. La seva carn és molt apreciada, però no figura específicament en les estadístiques de pesca local. (MM)

GALLINETA D'AIGUA *(Gallinula chloropus)* Dita també **polla garau.** Ocell de prat d'uns 33 cm, que pertany al grup dels ràl·lids. És de color negre, amb retxes blanques als costats i a la coa. Té el bec i les potes de color verdós. S'alimenta, sobretot, d'insectes, mol·luscs i larves. És relativament abundant i es pot veure durant tot l'any a les zones humides de l'Illa, com s'Albufera de Mallorca i es Salobrar de Campos. També viu als amaradors i a les sortides de torrents. Durant la migració, arriben exemplars forans a passar l'hivern a l'Illa. L'època de cria comprèn des del maig fins al juliol. Pon entre 7 i 10 ous, en ocasions, dues vegades en una mateixa temporada. És bastant confiat, però quan s'esvera, s'amaga entre la vegetació i, fins i tot, fica el cap dins l'aigua. (GOB)

GALL NOU, SON Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre els pous de sa Vall, can Valents, Son Vell i can Nero. (M)

GALLO, LEONE —**José Cirelli**— (Itàlia s XIX - XX) Citat, sovint, com a **Luigi Cirelli.** Militar italià. Havia participat amb Italo Balbo en el vol Roma-Chicago (1933). Va arribar a Mallorca el 26 d'agost del 1936, enviat pel govern italià, a fi de donar suport als revoltats contra la II República, llavors amenaçats pel desembarcament del

→ Leone Gallo

capità Bayo. Va adoptar el nom de guerra de José Cirelli. Amb la graduació de comandant, fou el cap de l'aviació italiana, dita legionària, destacada a Mallorca fins al gener del 1937, en què fou substituït pel coronel Rocco Appignani. Participà en reunions amb el comandament militar espanyol i, el novembre del 1936, ascendí a tinent coronel. El gener del 1937, va rebre un homenatge dels aviadors espanyols. Abandonà Mallorca a la fi del gener d'aquest any perquè l'aviació legionària precisava comandaments superiors. (AM/AMS)

GALLOT, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Punxuat, el Purgatori, la costa de sa Serra i ses Penyes. (M)

GALLUFA Nom que es dóna en els pobles de muntanya, principalment a Deià, Sóller i Valldemossa, a la *collido-*

LEONE GALLO

Com el comte Rossi, Leone Gallo s'hostatjava a l'Hotel Mediterrani. No obstant això, Gallo havia llogat una casa al carrer de la Bonanova ... per mantenir més discretament les seves relacions amb Beatrice, una jove italiana —també hostatjada a l'Hotel Mediterrani—, que arribà a Mallorca pels voltants del 15 de setembre. Gallo era divorciat i —contràriament a Rossi— era un home introvertit. Passava gairebé totes les vetlades als salons de l'Hotel i, de tant en tant, s'asseia al piano per interpretar tangos. Ara mateix, el seu ajudant —el qual anomenarem Antonio Salas de la Cabaña— el recorda interpretant «Mi Buenos Aires querido», tot cedint al prec de dues nines semblants a les seves *bambine.* Era un home solitari, que mai no va fer esquera ni dels seus amors ni de les seves convicccions feixistes. Sols una vegada organitzà una festa al seu xalet —una festa que únicament compartí amb vuit persones—, amb motiu d'un discurs radiat del Duce. Els convidats begueren cafè i cervesa i escoltaren tangos, sense fer gaire aldarull. A l'entrada de fosc s'acomiadaren. Vulgues no vulgues, estàvem en guerra.

Llorenç Capellà *Memòria Civil,* Suplement de *Balears,* número 22 (1986).

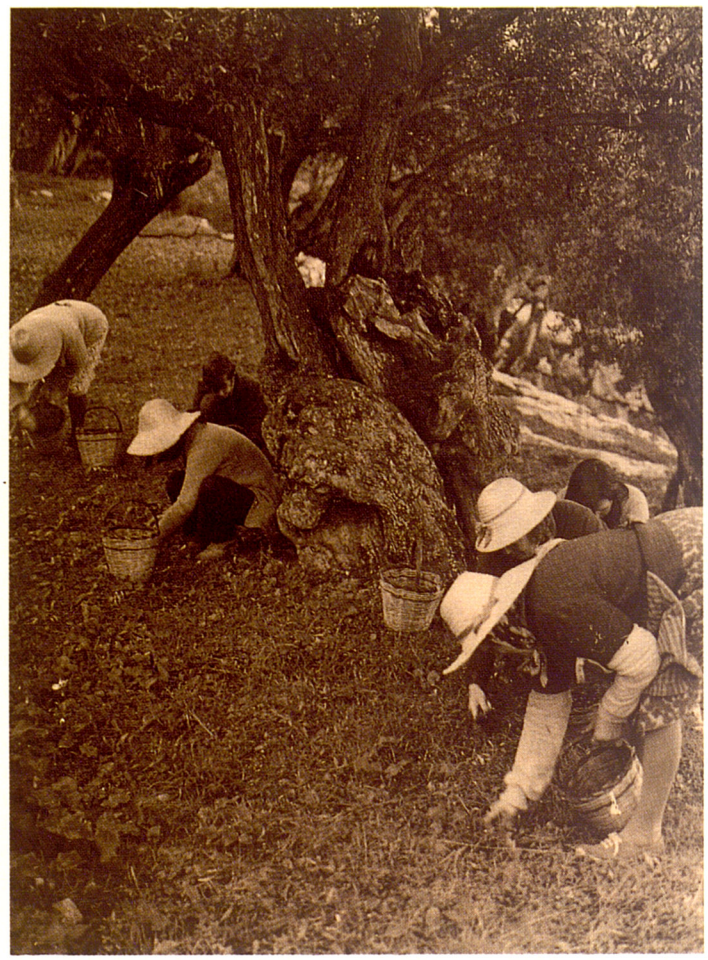

← Gallufes a Son Gallard (Deià) cap al 1960

ra (←) d'olives. Era la dona de fora poble, especialment del Pla, que acudia a la muntanya durant la temporada de l'oliva. Solia arribar per la festivitat de Tots Sants. No collia ni al mateix tall ni al mateix sementer que les collidores de la vila. No vivia a les cases de possessió, sinó a unes dependències properes anomenades **casetes de ses gallufes.** Eren edificis d'una sola planta, amb cuina comuna, alcova amb lliteres i una entrada per passar la vetlada quan acabava el jornal. En acabar la feina diària, era costum reunir-se entorn de la foganya, on es parlava, es cantava i s'organitzaven alguns balls, als quals acudien els al·lots d'altres pobles.

GALLUR, CAN Propietat rústica del terme de Selva, entre el pont de can Llobina, Son Romeguer, ses Cases Noves i el poble de Moscari. (M)

GALLUR, GUILLEM (Selva s XVII) Bandoler. Famós per haver assassinat a arcabussades, amb altres bandolers, tres homes a la plaça de Selva, davant l'escala de l'església, el 30 de maig del 1630, nit de la vigilia del Corpus. El fet commogué l'Illa i el lloctinent de Mallorca oferí 300 lliures a qui el capturàs. (DF)

GALLUR, SON Antic rafal del terme de Selva. Documentat el 1732, pertanyia a Mateu Morro Batllori. El s XVIII, fou adquirit pel senyor Jeroni Riera. Tenia cases, olivar i conreu de cereals. Estava valorat en 1.000 lliures. (DF)

GALLURA, CA NA Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Blai, can Ripollet, can Borràs i Son Espanyol. (M)

GALLURO, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre can Mas, Son Reus, can Rupit i sa Mata Vella. (M)

GALL VELL, SON Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre les cases de la possessió de sa Vall, can Nero, Son Vell i el nucli urbà de Son Macià. (M)

GALMÉS, CAN Propietat rústica del terme de Santa Margalida, situada entre sa Talaia Blanca, can Cadernera, Santa Eulària i la creu d'en Verdal. (M)

GALMÉS, CASES NOVES D'EN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre el puig de Son Sureda, can Llodrà, can Bernat des rafal Roig i Son Sureda des Ullastres. (M)

GALMÉS, SON Antic rafal del ter-

↓ Son Gall Vell (Manacor), forn de coure pa

me de Petra, confrontava amb Son Soler, Son Santandreu, Son Riutort i Son Andreu. Documentat el 1571, pertanyia a l'honor Sebastià Galmés, de la família del qual prengué nom. Tenia cases i estava dedicat a vinya i conreu de cereals. (DF)

← Llorenç Galmés Camps

GALMÉS CAMPS, LLORENÇ (Mercadal, Menorca 1911) Músic i compositor. Obtengué el títol de professor de música al Conservatori Superior de València (1934). El 1939, fou nomenat director de l'Escola Municipal de Música de Ciutadella (Menorca). Fundà l'Orquestra de Cambra filial de la Capella Davídica de Ciutadella i, posteriorment, donà nombrosos concerts de piano per tota la Península i el Nord d'Àfrica. S'instal·là a Mallorca (1954-86), on dirigí les corals Capella Oratoriana, de la qual és director honorífic, i Stella Maris, de Palma. El 1982, participà en l'Encontre de Compositors. La seva obra com a compositor abasta la música religiosa, com *Himne a la Moreneta Menorquina;* de cambra, *Tres pinceladas* i *Serenata Hispánica;* lírica, *Era una isla encantada;* i orquestral, *Poema Sinfónico, Marcha Heroica* i *Elegía.* Ha compost més de vuitanta *lieder,* deu dels quals, inspirats en el folklore menorquí, foren estrenats als Estats Units. Musicà poemes de Miquel Costa i Llobera, Miquel Forteza, Gumersind Riera i Joan Timoner Petrus. Té el Premi Nacional de Musicologia (1949) per una col·lecció de dues-centes cançons i balls folklòrics menorquins, dels quals donà la lletra, la melodia i la procedència, i el premi Domenico Bellissimo, de música folklòrica, de l'Ateneu de Maó (1965). (CM)

↓ Cançó nadalenca musicada per Llorenç Galmés Camps

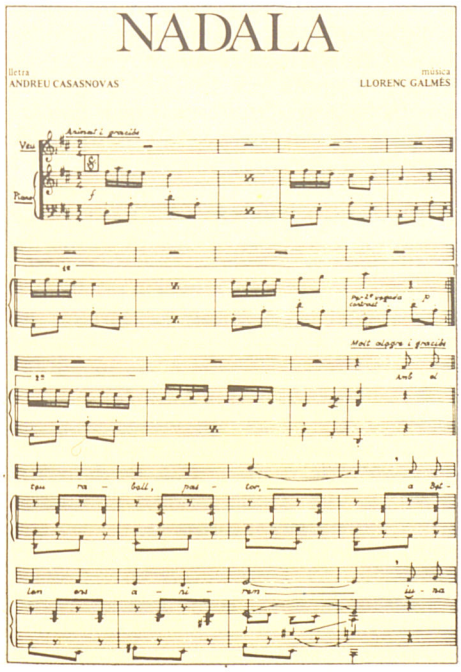

→ Antoni Galmés Cañellas

GALMÉS CAÑELLAS, ANTONI (Selva 1945) Regatista. Fou campió (1968) d'Espanya de vela en la classe 420 amb Vicenç Aguiló Sampol. Participà en dos campionats del Món (1969, 1971) i, el 1972, aconseguí el Campionat Ibèric. Ha estat sis vegades campió de Balears (1968-73).

GALMÉS CERDÓ, SIMÓ JOAN (Manacor 1943) Executiu. Incorporat a la plantilla de la Banca March (1957), en va esser nomenat vicepresident el 1988. Ha impulsat la regionalització i l'expansió de l'entitat, que s'ha traduït en un decidit suport a la indústria i al comerç de l'arxipèlag, així com a diverses manifestacions culturals i esportives de reconegut prestigi i interès col·lectiu. És president de *March Leasing* i March Hipotecari, conseller del Banc Urquijo i vocal del Consell Superior Bancari.

→ Simó Joan Galmés Cerdó

→ Álvaro Galmés de Fuentes

GALMÉS DE FUENTES, ÁLVARO (Madrid 1924) Romanista i arabista. Doctor en Filosofia i Lletres per la Universitat de Madrid, des del 1986 és catedràtic de Filologia Romànica de la Universitat Complutense de Madrid. Fill de pare mallorquí, ha dedicat a Mallorca diversos articles sobre el mossàrab i la toponímia, publicats a revistes, com *Nueva Revista de Filología Hispánica, Revista de Filología Española* i *Archivum.*

→ Llorenç Galmés González

GALMÉS GONZÁLEZ, LLORENÇ (Palma 1948) Regatista. Ha estat campió d'Espanya en la classe 470 (1971) i en la categoria de creuers, classe VI (1979 i 1980) i tipus Admiral's (1982). També ha aconseguit els campionats de Balears de classe Snipe (1968-69), de classe 470 (1972-74) i en la categoria de creuers, classe VI (1975, 1978). Ha guanyat la Copa d'Espanya per a creuers, classe VI (1978), One Ton (1985) i classe I (1987).

← Andreu Galmés Martí

GALMÉS MARTÍ, ANDREU (Manacor 1967) Cantautor. Ha treballat amb Calabruix, Guillem d'Efak, Toni Morlà, Jaume Sureda i Els Valldemossa. Des del 1988, es dedica a la música de jazz i és membre del grup Calitza Jazz. (CM)

GALMÉS MIQUEL, BERNAT (Manacor 1790 - Palma ? s XIX) Prevere. Doctor en teologia. Fou catedràtic de filosofia de la Universitat Literària de Mallorca i catedràtic de teologia de la Universitat de València. El 1827, tornà a l'Illa i fou nomenat rector de Sóller. El 1850, obtengué una canongia de la Seu de Mallorca. Fou conseller i vicari general del bisbe Rafael Manso.

← Antoni Galmés Riera

GALMÉS RIERA, ANTONI (Manacor 1907 - Llucmajor 1963) Folklorista. Secretari de l'Ajuntament de Selva des del 1935, fou director (1936-63) de l'agrupació *Aires de Muntanya* (←). Durant la seva gestió, el grup adquirí una notable fama i fou guardonat amb diversos premis en concursos de folklore. Especialitzat inicialment en la recerca musical, el 1944 començà a recollir informació sobre balls i tonades dels diversos pobles de Mallorca. Promogué la celebració a Palma de diversos certàmens internacionals de folklore. A partir dels anys seixanta,

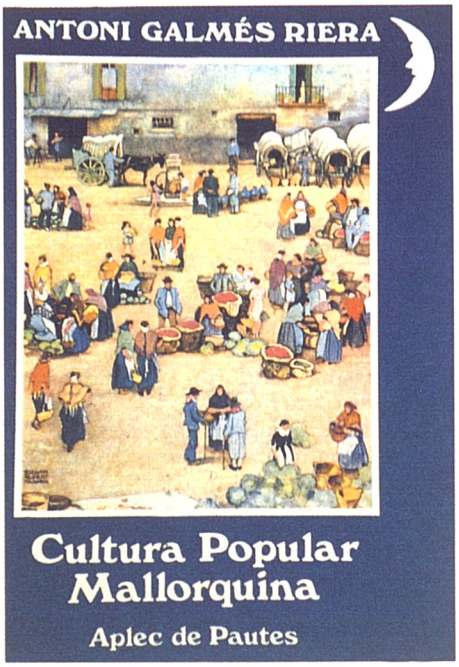

↑ Antoni Galmés Riera, *Cultura Popular Mallorquina. Aplec de Pautes*

estengué els seus estudis a altres àmbits de la cultura popular, com la medicina i les creences. És autor de *Mallorca, Menorca e Ibiza. Folklore* (1950), *Cultura Popular Mallorquina. Aplec de Pautes* (1982), *Pequeña Historia de «Aires de Muntanya», contada por los demás* (1984) i *Cultura Popular Mallorquina. Aplec de Pautes II* (1989), així com de diversos opuscles i d'articles publicats a revistes, com *Flor de Card, Lluc, Manacor* i *Perlas y Cuevas*. L'Ajuntament de Manacor li dedicà un carrer.

GALMÉS SAMSÓ, LLORENÇ (Manacor 1835 - 1917) Polític. Cap al 1869, organitzà el Partit Republicà Democràtic Federal —PRDF—, a Manacor. Entre l'agost del 1873 i l'abril del 1874, fou batle de Manacor. Durant la seva administració, impulsà l'enllumenat públic i l'ensenyament. Va topar amb la hostilitat dels sectors conservadors, majoritaris a Manacor.

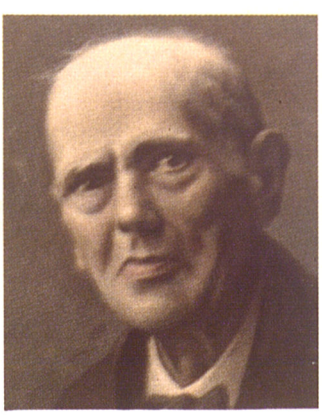

→ Llorenç Galmés Samsó

A partir del 1881, participà en la reorganització del republicanisme federal i fou membre del Comitè Provincial del PRDF. El 1885, emigrà a l'Argentina. Retornat a Manacor, es mantengué fidel al federalisme i s'oposà al republicanisme progressista de Jeroni Pou. A Manacor, fou el cap de la Conjunció Republicano-socialista (1910) i redactor del setmanari *Justicia* (1909-11). És fill il·lustre de Manacor.

→ Salvador Galmés Sancho

GALMÉS SANCHO, SALVADOR (Sant Llorenç des Cardassar 1876 - 1951) Narrador i assagista. D'origen pagès, el 1890 va entrar al Seminari Diocesà, on seguí la carrera eclesiàstica fins esser ordenat de prevere (1904). Als certàmens d'aquesta institució, hi guanyà els seus primers premis amb els treballs *Descripció de l'arribada i entrega del cadavre del B Ramon Llull* (1899) i *Dinàmica terrestre interna* (1900). El 1904, va esser nomenat notari de la Cúria, càrrec que ocupà fins al 1925. També es llicencià en dret civil i canònic a la Universitat de Barcelona (1907). A partir del 1901, va integrar-se en el grup de col·laboradors d'Antoni Maria Alcover, sobretot en les tasques prèvies a l'elaboració del *Diccionari català valencià balear*. Al llarg de la seva vida ocupà els càrrecs d'administrador-habilitat del clergue (1912-43), notari apostòlic de la diòcesi de Mallorca (1915), vicari capitular integrat en el Cos de Censors d'Ofici (1916), notari del tribunal eclesiàstic i censor d'ofici (1918) i defensor del vincle matrimonial (1918). El 1907, va publicar, a la revista *Mitjorn*, les seves dues primeres narracions, *Cercant esclata-sangs* i *La flor de corritjola*. Amb *Negrures*, va obtenir un premi extraordinari als Jocs Florals de Barcelona del 1908 i, amb *La dida*, un altre als del 1923. També obtengué premis als Jocs Florals de Cuba del 1923, amb *El campanar de la Seu*, i als de Sóller del 1924, amb *Vida, amor*. Tota la seva obra de creació aparegué entre el 1907 i el 1928 a diverses publicacions periòdiques, com *Sóller*, *La*

↑ Recull de relats de Salvador Galmés Sancho

veu de Mallorca, *La Ilustració catalana* i *L'Aurora*. Formen la seva obra narrativa dues novel·les curtes, *Flor de card* (←) i *Encalçant*, publicades al *Sóller* el 1910-11 i el 1914, respectivament, i un bon nombre de relats breus, gènere en el qual reexí especialment amb títols com *El garriguer d'Infern*, *Negrures* i *La dida*. La seva obra d'assagista i d'estudiós va lligada a les diverses tasques lul·lianes que va emprendre. A partir del 1911 i fins al 1938, es va encarregar de la transcripció i de la cura de les *Obres de Ramon Llull, edició original*, tasca en la qual l'havien precedit Mateu Obrador i Miquel Ferrà. Durant aquesta època, aparegueren els volums que van del cinquè al vintè, amb obres tan significatives, com *Llibre de contemplació en Déu* (1911-14), el *Llibre de Blanquerna* (1914) o *Arbre de Sciencia* (1917-26). A conseqüència d'aquest protagonisme en l'edició de Llull i en la Comissió Editora Lulliana, que en tenia la responsabilitat legal, polemitzà durament amb mossèn Alcover entre el 1917 i el 1923, any en què es produí la reconciliació. També va preparar diverses edicions de Llull per a la col·lecció *Els Nostres Clàssics*, de l'Editorial Barcino, entre les quals destaquen *Llibre de Meravelles* (1931-34) i, altre cop, *Llibre d'Evast e Blanquerna* (1935-54). Destaca el seu assaig *Dinamisme de Ramon Llull* (1935). Va escriure també obres de divulgació entorn de la figura del beat, com la *Vida compendiosa del beat Ramon Llull* (1915), el fèu objecte de nombroses conferències i va esser un dels fundadors de la *Maioricensis Schola Lullistica* (1935). Va traduir també alguns autors clàssics llatins per a la Fundació Bernat Metge: *D'agricolia* (1927), de Marc Porci Cató, *Del camp* (1928), de Marc Terenci Varró, i *De l'orador* (1931-33), de Marc Tul·li Ciceró. Després de la Guerra Civil, va minvar molt la seva activitat cultural i, el 1946, greument malalt, es retirà definitivament al seu poble nadiu. És l'autor més característic de la narrativa rural modernista a Mallorca. Els seus personatges, essers marginats i tràgics, i les connotacions que extreu d'un paisatge feréstec i indòmit donen als seus relats una gran intensitat. La seva dedicació a l'obra lul·liana determinà l'abandó de la narrativa, que, malgrat el seu relativament escàs volum, fa que se'l consideri el millor narrador mallorquí modern anterior a Llorenç Villalonga. A la postguerra, la tasca de recuperació del Galmés narrador fou duta a terme per l'Editorial Moll, amb les edicions de *Flor de card* (1949), *Novel·letes rurals* (1953), *Quadrets i pinzellades* (1956) i *La dida i altres narracions* (1976), i per escriptors, com Josep Maria Llompart o Gabriel Janer Manila. (JMV)

GALMÉS SOCIES, GUILLEM (Palma 1845 - 1927) Escultor. Deixeble de l'escultor català Josep Maria Lladó. Realitzà una gran quantitat d'obres d'imatgeria religiosa, com les imatges de Ramon Llull (1878), de Sant Pere (1887) i de Sant Pau (1888) de la façana de la Seu de Mallorca; i la de Sant Josep (1887), de la capella dedicada al sant, a la Seu de Mallorca, el retaule de l'altar major de la parròquia de Campos (1889), la talla de Sant Blai (1907) de la capella de Sant Josep i la Pietat (1907) de la capella de la Mare de Déu dels Dolors, de la parròquia de Sant Miquel, de Felanitx, i el Sant Pere (1912) i la Pietat (1914) de l'església de Sant Felip Neri, de Porreres. Seguidor, estilísticament, d'Adrià Ferrà, la seva obra s'inclou dins el corrent neogòtic local. (AS)

↓ Guillem Galmés Socies, escultura de Sant Pau a la Seu de Mallorca

↑ Gabriel Galmés Truyols *Scala Averni*

GALMÉS TRUYOLS, GABRIEL (Manacor 1962) Novel·lista. Llicenciat en filologia anglesa. Ha publicat el recull de narracions *Scala averni* (1985), reeditat amb el títol de *Parfait amour* (1986), de gran unitat i en el qual usa la tècnica de la introspecció per descriure els sentiments i les experiències dels personatges. També, és autor de la novel·la *El rei de la casa* (1988), que destaca per la descripció molt detallada de les accions dels personatges i per la intenció humorística en el tractament del món de l'ensenyament, objecte de la trama. (GS)

GALMÉS UMBERT, MATEU (Sant

→ Mateu Galmés Umbert

↑ Galza *(Reseda luteola)*

Llorenç des Cardassar 1939) Guia intèrpret. Estudià al Seminari Conciliar de Mallorca. És autor del vídeo documental *Mallorca, Illa Mediterrània* (1990), editat en català, castellà i alemany. Es tracta d'una recopilació de les tradicions, els costums i les feines del camp mallorquí en vies de desaparició. (CM)

GALTA, SON Terrenys del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situats entre na Penyal, Son Moro, el camp des Matul·los i la possesió de sa Punta. (M)

GALTA DES PUIG, SA Accident de la costa del terme d'Artà, situat entre el cap de Ferrutx i el caló de Betlem. (M)

GALTESA, NA Indret de la costa del terme de Manacor, situat entre cala Petita i la punta Rasa o morro de na Corb. (M)

GALZA *(Reseda luteola)* Dita també **palleta** o **pallola**. Planta de la família de les resedàcies. La tija, que és dreta, fistulosa i robusta, pot arribar a 1 m d'alçada. Està coberta de fulles simples, oblongo-lanceolades, un poc ondulades i enteres. Les flors, de color groc, són petites i reunides en raïms llargs i densos. Les càpsules són ovals i tridentades a l'àpex. Floreix de maig a setembre i abunda per tot Mallorca. (FB)

GAMARRA, CAN Propietat rústica del terme de Maria de la Salut, situada entre es Velar, Son Llebre, el rafal Roig Vell i can Silis.

GAMBA Nom genèric aplicat a tots els crustacis decàpodes macrurs. **Gamba** (*Palaemon serratus*, Pennant 1777) Crustaci de la família dels *Palaemonidae*, d'una talla màxima de 110 mm. Té la closca cèfalo-toràcica llisa amb una espina antenal i una branquiastega. El rostre és un poc més llarg que la closca i presenta una dent dorsal darrera de la punta, que li dóna un aspecte bífid, i una sèrie de 6 a 9 dents regularment distribuïdes. A la vora ventral hi ha de 4 a 6 dents. Els primers i els segons parells de potes toràciques acaben en un parell de pinces desenvolupades, amb la particularitat que el segon és més robust que el primer. Presenta una coloració grisa rosada transparent, amb línies longitudinals d'un marró vermellós, que són característiques, així com punts i línies a l'abdomen. Viu en fons rocosos recoberts d'algues i a les comunitats de zoosteres i posidònies, fins a una profunditat de 10 m, aproximadament. Es pesca amb gànguil o salabre, segons la profunditat. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània i l'Atlàntic oriental, des de Dinamarca fins a Mauritània, i és escassa a la Mar Negra. No té valor gastronòmic i es comercialitza com a esca per a pesca d'esbarjo. **Gamba blanca** (*Parapenaeus longirrostris*, Lucas 1846) Crustaci de la família dels *Penaeidae*, d'una talla màxima de 120 mm. Té el rostre sinuós, lleugerament inclinat cap a la base, però amb la punta corbada cap amunt. La vora inferior és llisa i la superior presenta de 7 a 8 dents i, a més, té una dent aïllada a la cresta post-rostral. El primer i el tercer dels segments abdominals no tenen cresta; del segment quart al sisè té una cresta dorsal i una petita dent a la part posterior. El tèlson presenta una forta depressió longitudinal a la seva cara dorsal. Viu en fons fangosos i arenoso-fangosos de la plataforma continental, entre 100 i 400 m de profunditat, encara que pot trobar-se des

↓ Gambes

de 50 fins a 700 m. Es pesca amb arts d'arrossegament, sobretot a la plataforma continental i poques vegades al talús. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània i la Mar de Màrmara; l'Atlàntic oriental, des de Portugal fins a Angola, i l'Atlàntic occidental, des de Massachusetts fins a Veneçuela. És una espècie poc comuna a les Balears, on es pesca en petita quantitat. És de gran qualitat gastronòmica i la que es consumeix a Mallorca prové, gairebé tota, d'Andalusia. **Gamba panxuda** (*Plesionika edwardsii*, Brandt 1851) Crustaci de la família dels *Pandalidae*, d'una talla màxima de 120 mm. Té la closca llisa amb una cresta post-rostral. El rostre té una longitud un poc major del doble de la closca, amb 33 dents a la vora dorsal i 50 a la ventral. La coloració general del cos és rosada, amb bandes longitudinals vermelles sobre l'abdomen. Els ovaris i els ous són sempre blaus, durant tot l'any. Viu prop dels fons arenosos i fangosos i és molt abundant entre 300 i 500 m de profunditat. Es pesca amb arts d'arrossegament de talús i és l'única que es pesca amb nansa. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània i és més abundant a la zona occidental; a l'Atlàntic oriental és esporàdic, des d'Espanya fins a Angola. Tot i esser molt fina de gust i de gran qualitat culinària, és objecte d'escassa demanda. **Gamba roja** (*Aristeomorpha foliacea*, Risso 1827) De la mateixa família, crustaci que arriba a una talla màxima de 220 mm. El rostre dels mascles és igual que el de les femelles, però més curt. El d'aquestes és estiliforme i encorbat cap amunt, més curt que el perèion i amb 5 o 6 espines o dents basals, les dues primeres de les quals són postorbitàries. Posseeix 6 dents petites, repartides a la punta del rostre. Aquest continua a la quilla sobre el perèion. Té epipodis a les quatre primeres potes. Els pleopodis amb els exopodis són molt més llargs que els endopodis. És una espècie bentònica que viu en fons fangosos del talús continental, des de 250 fins a més de 800 m de profunditat. Es pesca amb arts d'arrossegament de fons. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània fins a Israel i Egipte; l'Atlàntic oriental, des del golf de Biscaia fins a Àfrica del Sud. Molt basta de gust, és poc apreciada gastronòmicament i figura en les estadístiques comercials amb la denominació de gamba. **Gamba rosada** (*Aristeus antennatus*, Risso 1816) Crustaci de la família dels *Penaeidae*, d'una talla màxima de 22 cm. El rostre de les feme-

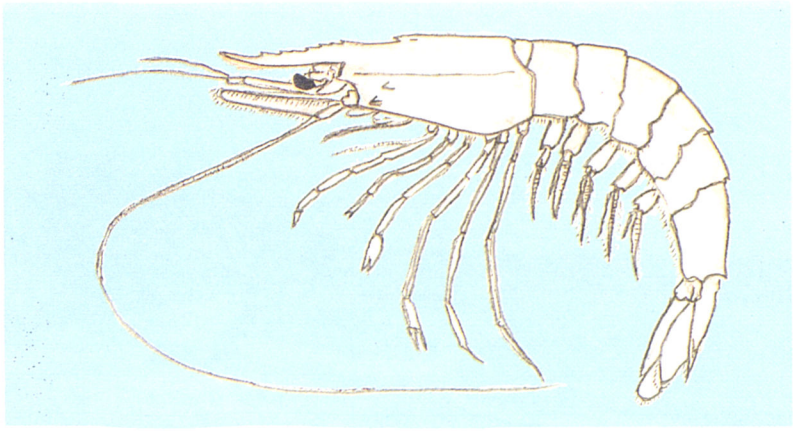

→ Gamba blanca (*Parapenaeus longirrostris*, Lucas 1846)

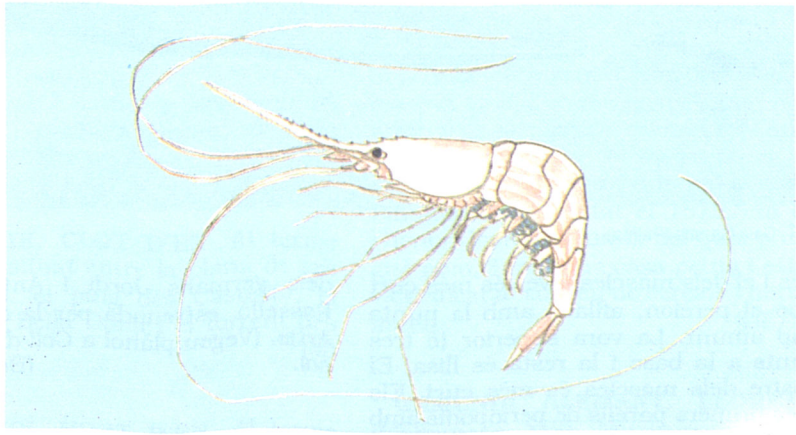

→ Gamba panxuda (*Plesionika edwardsii*, Brandt 1851)

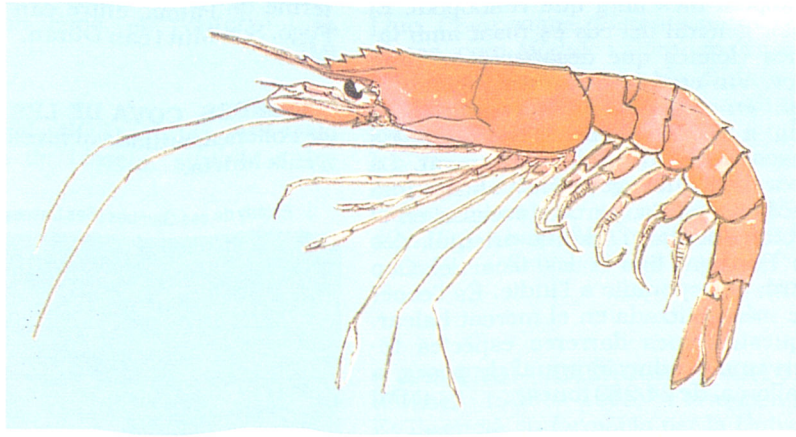

→ Gamba roja (*Aristeomorpha foliacea*, Risso 1827)

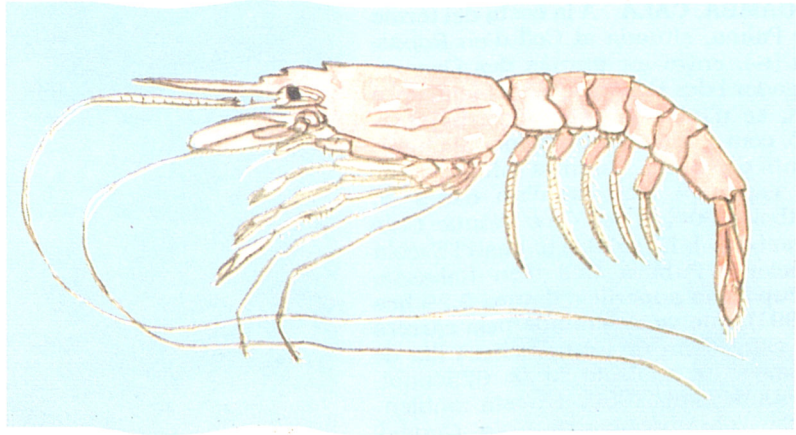

→ Gamba rosada (*Aristeus antennatus*, Risso 1816)

↑ Cala Gamba (Palma)

lles i el dels mascles joves és més curt que el perèion, afilat i amb la punta cap amunt. La vora superior té tres dents a la base i la resta és llisa. El rostre dels mascles és més curt. Els tres primers parells de periopodis amb dàctils són llargs i els pleopodis tenen l'exopodi més llarg que l'endopodi. El color general del cos és rosat amb taques violetes que desapareixen quan mor. Viu en fons fangosos i és abundant en els fons del talús continental, fins a 1.500 m de profunditat. Es pesca amb arts d'arrossegament. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània, però és escassa en el sector oriental; l'Atlàntic oriental, des de Portugal fins a les illes del Cap Verd; és esporàdic a l'Índic. És l'espècie més cotitzada en el mercat balear. Aquestes dues darreres espècies tenen una producció anual de pesca, a Mallorca, de 24.289 tones. (MM)

GAMBA, CALA A la costa del terme de Palma, situada al *Coll d'en Rabassa* (←), entre les puntes des Descarregador i des Reflector. Al principi del s XX, se n'inicià el procés d'urbanització, com a zona d'estiueig per als habitants de Palma. Quant a infrastructura esportiva, disposa d'un camp de futbol (1990) i del *Club Nàutic Cala Gamba* (←). El 1933, s'hi bastí l'Escola Nacional Pública Coll d'en Rabassa. Ocupa una superfície d'unes 3,29 hes (1991), que ve delimitada pels carrers de Sant Joan de Déu, Bailén i Illa de Samos. La població és de 675 habitants de dret (1990). Hi està ambientada l'obra de teatre *Cala Gamba*, dels germans Jordi i Antoni Martí Rosselló, estrenada per la companyia Artis. (Vegeu plànol a *Coll d'en Rabassa*). (BeC/CR/M)

GAMBA, CAN Propietat rústica del terme de Palma, entre can Cura, can Fogó, Son Mut i can Duran. (M)

GAMBES, COVA DE LES Al terme de Pollença, situada al nivell de la mar, a cala Murta.

↓ Estany de ses Gambes (Ses Salines - Santanyí)

GAMBES, ESTANY DE SES Al migjorn de Mallorca, situat a uns 750 m de la costa entre cala en Tugores, la Pietat i el turó de s'Àguila. La zona septentrional pertany al terme de ses Salines, mentre que la meridional fa part del de Santanyí. Està intregat dins la possessió de sa Vall i ocupa una superfície d'unes 40 hes. La contrada, caracteritzada per la planor, presenta dues zones diferents, que estan constituïdes per depòsits quaternaris. La primera, interior, la formen llims vermells, conglomerats i gresos calcaris d'origen al·luvial. L'altra, litoral, l'ocupen cordons dunars regressius que causen el tancament i el rebliment de l'àrea interior, tot afavorint la formació d'aiguamolls. L'estany, salobrós i alimentat per ressurgències d'aigua, està habitat per una gamba *(Palaemon elegans)*, petit crustaci emprat tradicionalment com a esca de pesca, del qual rep el nom. Quant a vegetació, hi predomina l'herba salada, els joncs i el canyet, propis d'ambients salins. L'avifauna es troba representada per espècies com les ànneres, els avisadors i els tiruril·los. El 1989, l'Institut Nacional de Conservació de la Natura —ICONA— el declarà d'importància estatal d'acord amb els criteris internacionals de valoració de zones humides. (BeC/CR/M)

GAMBÚS SÁIZ, MERCÈ (Barcelona 1953) Historiadora de l'art. Llicenciada en dret (1979) i doctora en història de l'art (1987) per la Universi-

← Mercè Gambús Sáiz

tat de les Illes Balears, amb la tesi *El manierismo en el arte mallorquín. Siglos XVI y XVII*, inèdita. Des del 1978, és professora d'aquesta Universitat. Està especialitzada en l'arquitectura manierista de les Balears. És coautora d'*Itinerarios arquitectónicos de las Islas Baleares* (1987), elaboració d'una sèrie de recorreguts encaminats a un millor coneixement de la història arquitectònica de les Balears i del seu entorn. És autora d'*Els miradors en l'arquitectura de Palma* (1989), estudi històrico-artístic dels miradors dels edificis de Palma, i d'*Arquitectura y renovación. La rehabilitación de viviendas en Baleares* (1991), treball sobre la reforma i habilitació dels habitatges a les Balears.

GAMET, SON Terres i cases del terme de Campanet, confrontades amb el carrer de Sant Miquel. Documentades el 1663.

GAMIR MALADÉN, JOSÉ (? 1835 - Puerto Rico 1896) Militar. Procedent del cos d'estat major, va participar en la guerra d'Àfrica (1859) i en la Tercera Guerra Carlista (1875). El 1892, fou promogut a tinent general i nomenat capità general de Balears. Aquest mateix any, col·laborà en la constitució d'un cordó de vigilància per evitar la propagació del còlera a Mallorca. El 1893, fou substituït pel general Agustín Araoz Valmaseda. (DJ)

GAMUNDÍ, CAN Terrenys del terme d'Algaida, situats entre Son Maiolí, Son Vermell, Son Verdera i Boscana. ■ Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre el camí des Palmer, can Coll Llarg, Son Eriçó i Son Verinet. ■ Al terme de Sóller, entre l'alqueria Blanca, s'Heretat, el camí des Rost i es Montreals. (M)

GAMUNDÍ, CLOT D'EN Al terme de Selva, situat entre la plana de ses Figueroles, el puig des Castellot, el Salt de la Bella Dona i el torrent des Guix. (M)

GAMUNDÍ, HORT D'EN Al terme de Llucmajor, situat entre Son Montserrat, Son Ponç, es Ponterró i es Pujol. (M)

GAMUNDÍ, SON Antiga possessió del terme de Lloseta, situada entre

↓ Can Gamundí (Sóller)

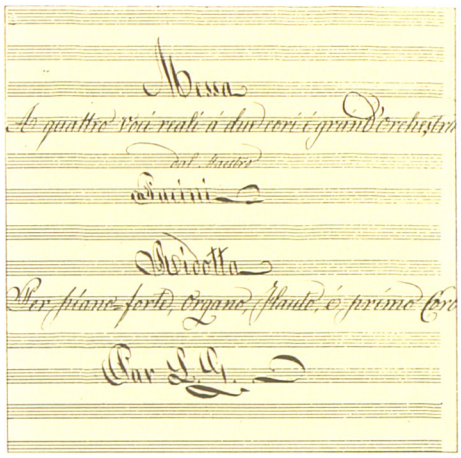

↑ Partitura de Llorenç Gamundí Alemany (ACLI)

Son Pelai, el torrent d'Almadrà, cas Ximarro i la vila. Està registrada en una relació de la Cúria d'Aiamans (1742). ■ Antic hort del terme de Palma, entre la porta de Sant Antoni i la porta Pintada. Documentat el 1573, era de l'honor Joan Gamundí, del qual prengué nom. Tenia una casa petita i estava dedicat al conreu de cereals i hortalisses. (DF/M)

GAMUNDÍ ALEMANY, LLORENÇ (Mallorca s XIX) Músic compositor. Fou mestre (1854-61) de la Capella de Lluc. Compongué diferents peces religioses, com *Módulo* i *Ofertorio* per a la seqüència de la missa de difunts de Pacini, *Ave Maria Stella* per a quatre veus mixtes, dues *Lletanies* per a quatre veus mixtes i *Aria al nombre de María* per a baix, duo de baix i tenor, violins, clarinets, cornetes, bombardins, fígle i baix d'acompanyament. Es conserven a l'Arxiu del Santuari de Lluc. (CM)

GAMUNDÍ AMENGUAL, ANTONI (Consell 1908 - 1985) Farmacèutic. Es llicencià en farmàcia per la Universitat de Barcelona (1930). Dedicat a la

→ Antoni Gamundí Amengual

fabricació d'especialitats farmacèutiques i extrets vegetals per a la fabricació de medicaments, fundà els *Laboratoris Falafi* (→). Fou batle de Consell (1956-62). El Col·legi Oficial de Farmacèutics donà el seu nom al museu de planta seca fundat el 1985.

↑ Sebastià Gamundí Amengual, paisatge

GAMUNDÍ AMENGUAL, SEBASTIÀ (Bunyola 1934) Pintor. De formació autodidàctica, ha realitzat (1979-90) exposicions individuals a Mallorca. Cultiva preferentment la temàtica paisatgística dins un corrent postimpressionista d'influència local.

← Joan Gamundí Ballester

GAMUNDÍ BALLESTER, JOAN (Muro 1870 - Palma 1952) Farmacèutic. Es llicencià en farmàcia a Madrid (1890) i ingressà a la secció de farmàcia de la Sanitat Militar. El 1896, fou destinat a les Filipines, on havia esclatat la guerra. Fou condecorat amb la creu del mèrit militar i, el 1899, tornà a Mallorca. El 1902, obtengué una plaça per ampliar estudis a Alemanya i es diplomà a la Universitat de Berlín en bacteriologia, botànica aplicada a la farmàcia, anàlisis cliniques i micrografia. Tornà a Madrid i es dedicà a l'estudi dels fòssils a Andalusia. Va descobrir una espècie nova, que fou anomenada *aulodiscs Gamundí-4*. El 1914, fou nomenat director del Laboratori Municipal de Palma. Durant el seu govern, assessorà metges, cirurgians i diversos industrials del sector de l'alimentació. També va intervenir contra l'epidèmia de febre tifoide que afectava la ciutat. El 1926, fou nomenat acadèmic de la Reial Acadèmia de Medicina de Palma de Mallorca. Aquest mateix any, l'Ajuntament de Muro el proclamà fill il·lustre i li dedicà un carrer. El 1929, ascendí a coronel. Renuncià a la direcció del Laboratori Municipal i fou nomenat director del Laboratori Central de Medicaments de l'Exèrcit (Madrid). El 1931, es va retirar i retornà a Mallorca. Fou fundador i director del laboratori del Col·legi de Farmacèutics de Balears i director tècnic de la Unió Farmacèutica Balear. És autor de diversos opuscles sobre higiene, com *Estudio químico biológico de las aguas de Palma de Mallorca* (1915) i *Condiciones de potabilidad y depuración de las aguas de Palma* (1925).

GAMUNDÍ BOSCANA, SEBASTIÀ (Llucmajor 1930) Arquitecte. Estudià a l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona, on es doctorà el 1966. Ha rehabilitat cases de camp i edificis del casc antic de Palma i projectà les seus del Club Nàutic s'Arenal (1983) i del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics, de Palma (1984). Com a arquitecte diocesà, ha dirigit la restauració dels monestirs de Sant Honorat (1988) i de Gràcia (Randa), en vies de restauració, de Son Blai, a Campos, (1990) i de Lluc, a Escorca. Ha projectat les esglésies de s'Arenal, de Llucmajor (1978), de sa Ràpita, a Campos (1973), de Santa Ponça (1984) i de Magaluf (1988). Ha obtengut el premi de Rehabilitació (1988), concedit pel Patronat Municipal de l'Habitatge, per la restauració del claustre del convent de Santa Magdalena, de Palma.

→ Maria Gamundí Campins

GAMUNDÍ CAMPINS, MARIA (Mancor de la Vall 1902 - Palma 1987) Religiosa, organista i compositora. Ingressà a la Congregació de Germanes Zeladores del Culte Eucarístic el 1934. En fou procuradora general (1944-50 i 1962-68) i superiora general (1956-62 i 1968-74). Adoptà el nom religiós de sor Miquela de l'Eucaristia. Compongué diferents peces religioses, com *No me dejes, Señor, De plata, hoy celebramos bodas, Del cielo Jesús baja, Vamos a la Cueva*. També musicà *Morir de amor, ¡Oh Señora y Madre Mía!, Te adoro mi Jesús pan, Bendita sea tu pureza* i *Creo, Señor, firmemente*. (CM)

↓ Sebastià Gamundí Boscana, església de s'Arenal

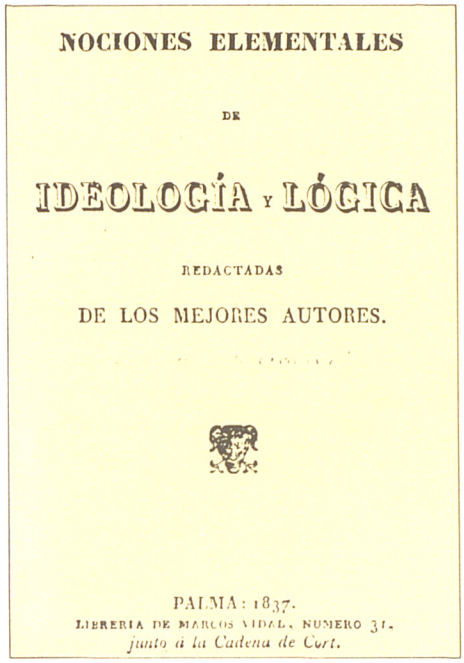
NOCIONES ELEMENTALES

DE

IDEOLOGÍA Y LÓGICA

REDACTADAS

DE LOS MEJORES AUTORES.

PALMA: 1837.

LIBRERIA DE MARCOS VIDAL, NUMERO 31.

junto á la Cadena de Cort.

↑ Joan Gamundí Penya, *Nociones elementales de ideología y lógica* (1837)

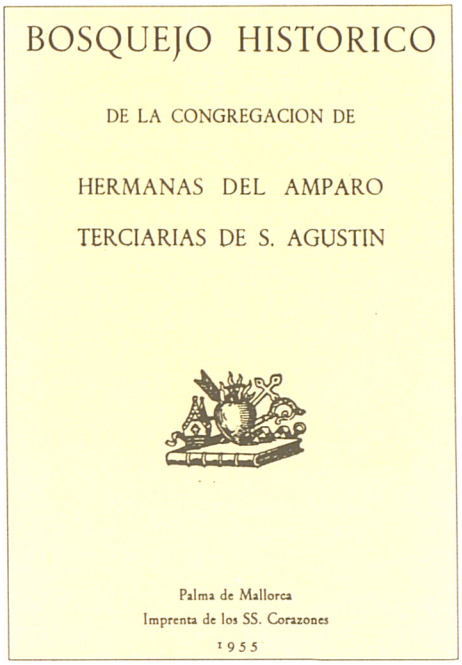
BOSQUEJO HISTORICO

DE LA CONGREGACION DE

HERMANAS DEL AMPARO

TERCIARIAS DE S. AGUSTIN

Palma de Mallorca

Imprenta de los SS. Corazones

1955

↑ Esbós històric de Margalida Gamundí Quetglas

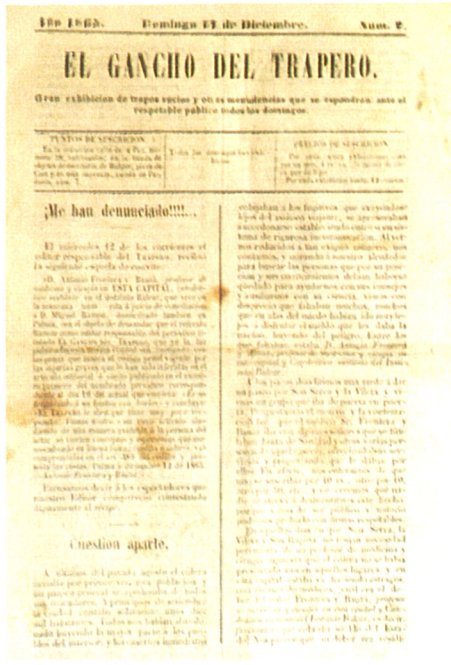
Año 1865. Domingo 31 de Diciembre. Núm. 2.

EL GANCHO DEL TRAPERO.

¡Me han denunciado!!!...

Cuestion aparte.

↑ El Gancho del Trapero

GAMUNDINA, NA Antics terrenys del terme d'Inca, documentats el 1281. (M)

GAMUNDINET, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre can Coll Llarg, Son Antelm, Son Verinet i Son Eriçó. (M)

GAMUNDÍ PENYA, JOAN (Deià 1791 - Palma 1842) Religiós observant (1806) i doctor en dret canònic (1822). Fou catedràtic de la Universitat Literària de Mallorca (1816). El 1821, es va secularitzar. Fou rector del Seminari de Palma i ocupà la càtedra de lògica i gramàtica de l'Institut Balear. Fou director de la Biblioteca Pública i membre de la comissió científica i artística creada per recollir els llibres i les antiguitats dels convents suprimits per la desamortització. En restaurar-se (1840) la Universitat Literària de Mallorca, en fou nomenat rector. Va escriure una gramàtica escolar de la llengua castellana (1837) i *Nociones elementales de ideología y lógica* (1837), on analitza el concepte de lògica, l'existència com a punt de partida de coneixement i la sensibilitat i la voluntat com a facultats dels desigs.

GAMUNDÍ PENYA, PERE (Deià 1774 - Felanitx 1817) Prevere. Mestre en teologia, fou teòleg consultor del bisbe Bernat Nadal Crespí. El 1799, fou nomenat vicari de Randa i, el 1805, rector de Sóller. El 1814, fou perseguit a causa de les seves idees liberals. El 1817, ocupà la rectoria de Felanitx. Deixà algunes obres inèdites, com *Ritual para uso de la diócesis de Mallorca*, escrit per encàrrec del bisbe Bernat Nadal.

GAMUNDÍ QUETGLAS, MARGALIDA (Bunyola 1891 - Can Picafort, Santa Margalida 1987) Religiosa agustina. Professà el 1919. Fou secretària general de la Congregació de les Germanes de l'Empar Terciàries de sant Agustí (1935-62). Escriví *Bosquejo histórico de la Congregación de Hermanas del Amparo Terciarias de s. Agustín* (1955).

GAMUNDÍ SEGUÍ, JOAN LLUÍS (Palma 1944) Pintor. Estudià a l'Escola Superior d'Arquitectura i a l'Escola Universitària d'Arquitectes Tècnics,

↓ Joan Lluís Gamundí Seguí, *Passió*

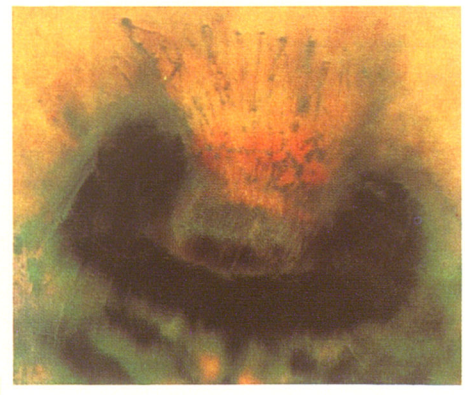

de Barcelona, i a l'Escola d'Arts i Oficis, de Palma. El 1978, realitzà la primera exposició individual a Palma i, posteriorment, ha exposat a diversos indrets de Mallorca, de la Península i de l'estranger. Alterna la pràctica de la pintura amb l'arquitectura tècnica i la decoració.

GANÀNCIA, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre can Biel Hereu, cas Bissó, es Mitjans de can Redó i Morneta. ■ Al terme d'Inca, entre l'hort de Son Vivot, ca sa Boix, Son Salat i el comellar des Planiol. (M)

GANCHO DEL TRAPERO, EL Publicació periòdica editada a Palma (desembre 1865-gener 1866). De caràcter satíric, inserta epigrames considerats immorals. Els seus comentaris sobre l'epidèmia de còlera del 1865 provocaren incidents i comunicats de premsa. N'era director Dionisio Arias Fernando, cap de redacció M Santander i redactors Miquel Ramon i J Carbonell. Es redactava en castellà.

GANDIA, COMA D'EN Al terme de Calvià, situada entre el penyal des Coloms, Benicoraix, es Pinaret i Son Martí. (M)

GANDOFES, LES Terrenys del terme de Pollença, situats entre el puig de Maria, el Ponterró, can Daniel Gran

↑ Son Ganga (Palma)

i el puig de Santueri. Prengueren nom de Gandolfo de Naulo, genovès, que els rebé durant la repoblació de Mallorca del s XIII. (M)

GANDUF, CALA A l'illa de Cabrera, situada entre el cap Xoriguer i la punta de sa Cova Blava. El mapa de Vicente Tofiño (1786) l'anomena cala Gandús. (M)

GANGA, SON Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Pruners, s'Hostalet, can Burell i can Brusca. (M)

GÀNGUIL Art de pesca d'arrossegament per a la captura, sobretot, de gamba d'esca, utilitzada com a esquer viu en la pesca esportiva. El seu ús a menys de 50 m de fondària està prohibit, però, per part de l'administració pesquera es va crear un cens a extingir, en consideració a un reduït nombre de professionals d'edat avançada, que tenien com a única activitat laboral aquest tipus de pesca. Consta d'una boca d'entrada en forma de paral·lelogram metàl·lic, de 80 cm d'amplària, un rodet de fusta a la part inferior que frega amb el fons i un cóp format per quatre peces de xarxa, amb l'obertura de la malla que decreix en direcció a la part contrària de la boca. La longitud total és d'aproximadament 3,70 m. Alguns duen una xarxa de malla ampla davant l'obertura de la boca per evitar l'entrada de peixos i objectes de grans mides. Les embarcacions autoritzades l'arrosseguen per popa mitjançant petites malles a una velocitat molt reduïda, principalment, a zones molt limitades de la badia de Palma. S'utilitza només sobre el substrat d'alga a una profunditat de 2 a 5 m. (MM)

GÀNGUIL, COVA DES A la costa del terme de Felanitx, situada entre la cova Gran o d'en Domingàs i en Caubó. (M)

GANXO, CAN Propietat rústica del terme d'Escorca, situada entre es Frare de can Guillem, can Palou, can Real i la platja de Tuent. ■ Al terme de Selva, entre cas Cusset, es Mestrà, Son Perelló i Son Bià. (M)

GANXO, ES Indret de la costa del terme d'Andratx, situat entre el puig de ses Basses i el cap Fabioler. (M)

GANXO, SON Possessió del terme de Manacor, entre el rafal Pudent, Canet, So na Moixa i Son Maina. (M)

GANYADA, COVA DE SON Al terme de Sencelles, situada prop de les cases del mateix nom. Té 18,6 m de llargària i està formada per tres sales. A les dues darreres, s'hi han trobat ceràmiques, un punyal de bronze i ossos humans que pertanyen a l'apogeu del període talaiòtic. (LIV)

GANYADA, SON Possessió del terme de Sencelles, situada entre Son Palou, es Rotó, Son Boi i el pinar des Vicari Aloi. (M)

GAONS Vegeu *ugons*.

GAPERA Antiga alqueria de Petra, documentada el 1256. (M)

↓ Gànguil

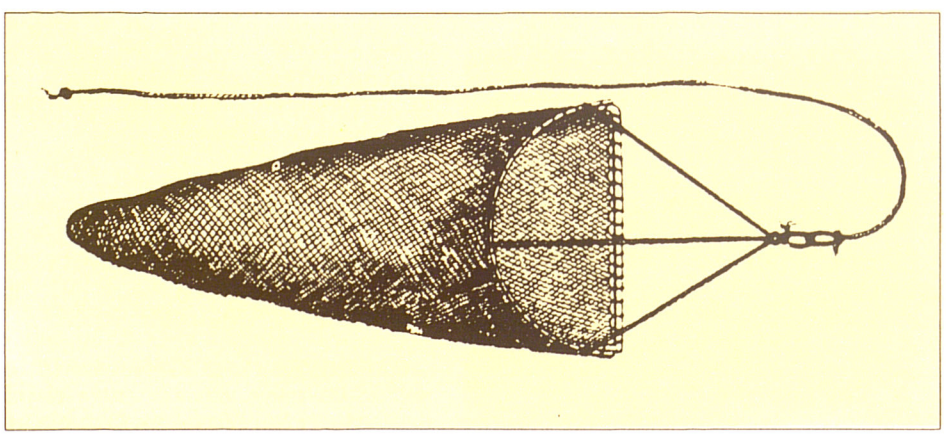

↓ Son Ganyada (Sencelles)

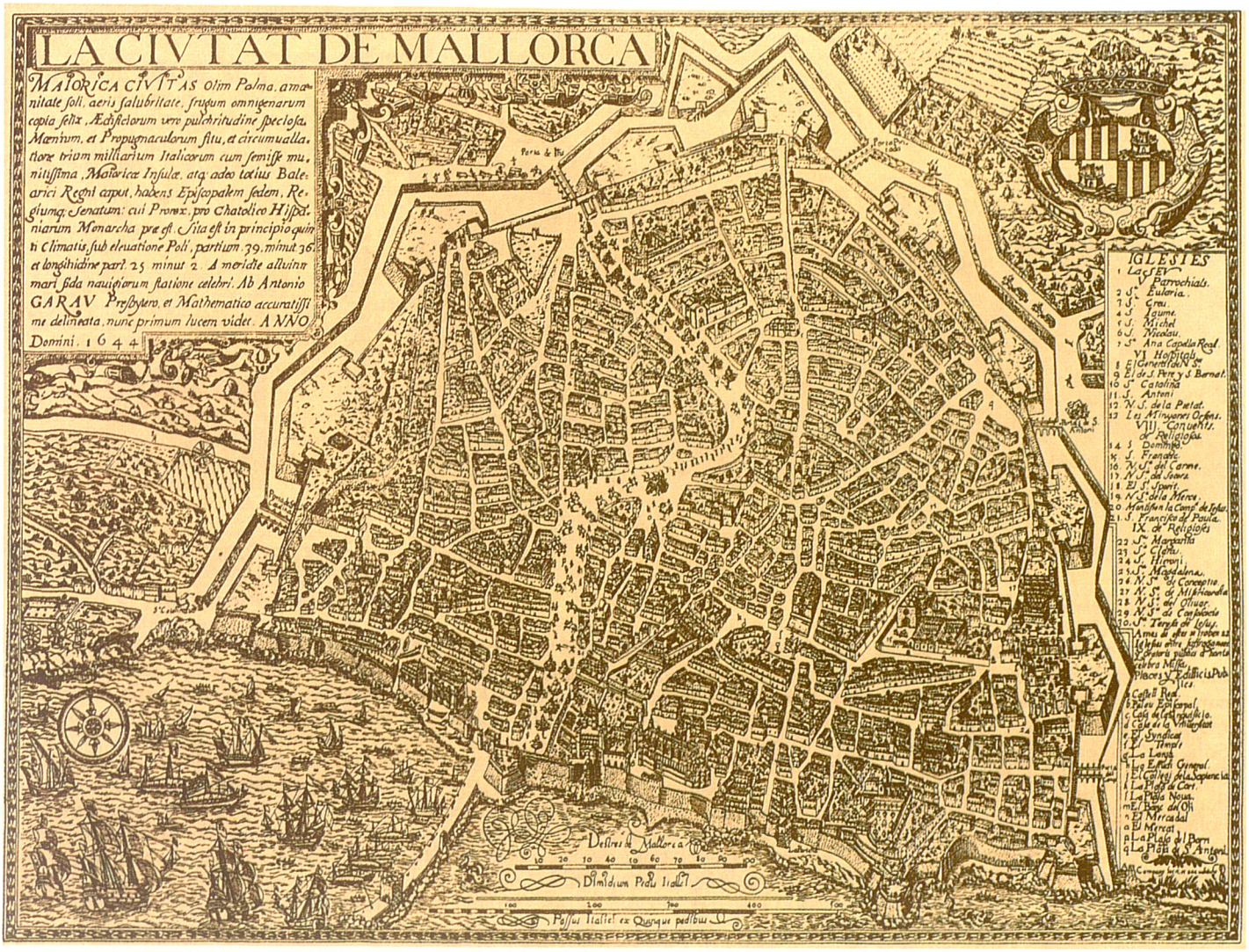

↑ Antoni Garau, plànol de la Ciutat de Mallorca (1644)

GARARANY, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre ca na Masseta, can Moreions, can Regalat i Son Fadrí. ■ Al terme de Manacor, entre Son Llodranet, Son Llodrà, el nucli urbà de Son Macià i ses Capellanes. (M)

GARAU, ANTONI (Palma ? - 1657) Geògraf i prevere. És autor del plànol de Palma aixecat el 1644 i gravat en coure, anomenat plànol d'en Garau. Fins al 1990, en què es descobrí a l'arxiu de Simancas un altre plànol de Palma, a l'aiguada, fou considerat el més antic que existia d'aquesta ciutat. D'una gran minuciositat, és bàsic per a l'estudi de l'evolució urbana de Palma. Hi figuren les portes i els baluards de les muralles dels s XVI i XVII. A la zona oest, comença pel baluard de Sant Pere, a continuació vénen els de Moranta, Sitjar, Jesús, Santa Margalida, Sanoguera, Sant Antoni, Socors, Sant Jeroni i, finalment, el baluard del Príncep o dels Capellans. La muralla de la mar encara no s'havia refet i entre els baluards de Moranta i de Sitjar, a la part inferior, figura un tros de muralla musulmana, que correspon al s XI. Hi apareixen tota una sèrie d'esglésies, convents, hospitals i edificis civils desapareguts, als solars dels quals s'han construït, posteriorment, places o nous edificis amb un altre ús. És el cas dels convents de Sant Domingo i de les Llagues de Sant Francesc, dels franciscans framenors. També apareixen una part de la síquia de conducció d'aigua de l'època musulmana al carrer de Sant Miquel i nombroses cases i molins fora del recinte fortificat, origen del raval de Santa Catalina. Publicà una adaptació de la gramàtica llatina del jesuïta mallorquí Joan Baptista Escardó: *Modus variandi orationes et parandi copiam...* (1642). (AS)

GARAU, CAN Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre la Colònia de Sant Pere, es Parral, el coll de sa Jonquera i el puig de sa Murta. ■ Al terme de Bunyola, entre la font de la vila, can Bauçà, can Far, el coll d'en

↓ Can Garau (Bunyola)

↑ Can Garau (Palma)

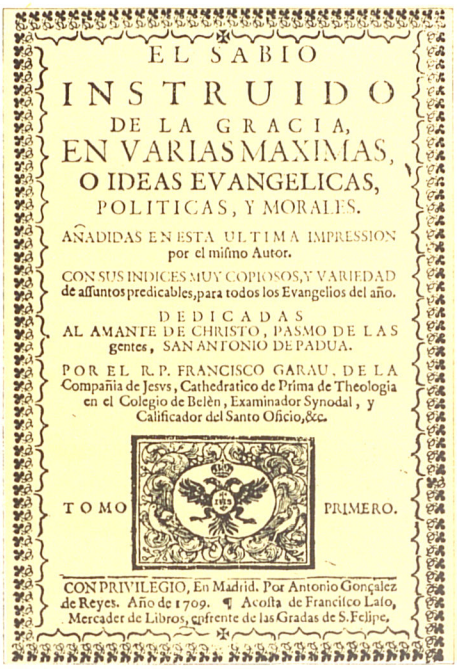

EL SABIO
INSTRUIDO
DE LA GRACIA,
EN VARIAS MAXIMAS,
O IDEAS EVANGELICAS,
POLITICAS, Y MORALES.
AÑADIDAS EN ESTA ULTIMA IMPRESSION por el mismo Autor.
CON SUS INDICES MUY COPIOSOS, Y VARIEDAD de assuntos predicables, para todos los Evangelios del año.
DEDICADAS
AL AMANTE DE CHRISTO, PASMO DE LAS gentes, SAN ANTONIO DE PADUA.
POR EL R.P. FRANCISCO GARAU, DE LA Compañia de Jesvs, Cathedratico de Prima de Theologia en el Colegio de Belèn, Examinador Synodal, y Calificador del Santo Oficio, &c.
TOMO PRIMERO.
CON PRIVILEGIO, En Madrid. Por Antonio Gonçalez de Reyes. Año de 1709. ¶ Acosta de Francisco Laso, Mercader de Libros, enfrente de las Gradas de S. Felipe.

↑ Màxima de Francesc Garau

Mateu i les mines de son Creus. ■ Al mateix terme, situat a Orient, entre can Jaques, Son Bernadàs, Son Terrassa i cals Reis. (Vegeu *Garau, Son*). ■ Al terme de Palma, entre can Menorca, el molí des Moix, Son Penyaflor i Son Bibiloni. ■ Al terme de Pollença, entre la vila, el Roser Vell, can Guilló i els Costers. ■ Al mateix terme, entre can Creus, el Creuer, can Mestrança i el Lloquet. ■ Terrenys del terme de Sencelles, entre Son Llucià, Son Bordils, can Cup i Sarissal. (M)

GARAU, COVA D'EN Al terme de Palma, situada entre Son Valentí, Son Llull, Belldeport i So na Pau. Anomenada també cova d'en Gost i molí de sa Cova. (M)

GARAU, COVA DE SON Al terme de Lloseta, situada entre l'Infernó, es Castellot, el puig de Son Garau i les cases de Son Garau Vell. (M)

GARAU, COVES DE CAN Al terme de Sencelles, situades a la possessió de can Garau, entre Son Guillem, na Cavallera, les cases de Cascanar i Judí. (M)

↓ Can Garau (Sencelles)

GARAU, FRANCESC (Girona 1640 - Barcelona 1701) Teòleg i escriptor. Fill d'una família benestant, el seu pare era notari públic a la ciutat de Girona. De molt jove, s'ordenà de jesuïta (1655) i dedicà, posteriorment, la seva màxima atenció a l'escriptura i l'ensenyament. Com a educador, ocupà la càtedra de Teologia al col·legi de Barcelona, d'on fou nomenat rector. Al llarg de la seva vida, ocupà diversos càrrecs eclesiàstics, com els de censor qualificador del Sant Ofici i rector dels col·legis de Barcelona, Urgell, Mallorca i Saragossa. Les seves relacions amb Mallorca s'iniciaren en el moment en què fou nomenat rector de Monti-Sion, de Palma (~1688). Quan va arribar a Mallorca, ja era un escriptor i predicador famós, amb nombroses obres publicades, algunes d'elles reimpreses dues i tres vegades. Utilitzà el pseudònim de Mariano Campolier. A Mallorca és conegut, sobretot, per esser l'autor de *La Fe triunfante* (←). D'entre els aproximadament onze títols que publicà, destaquen *El sabio instruido de la Naturaleza, en cuarenta máximas políticas, y morales, ilustradas con todo género de erudición sacra, y humana...*, de la qual se n'han fet diverses edicions entre el 1675 i el 1690; *El Olimpo del Sabio instruido de la Naturaleza...*, amb edicions entre el 1681 i el 1690, i *Tercera parte de el*

sabio, instruido de la Naturaleza, con esfuerzos de la verdad, en el Tribunal de la Razón..., amb diverses edicions entre el 1700 i el 1704. Aquestes obres, conegudes també amb el nom genèric de *Máximas*, el donaren a conèixer com un important filòsof, capaç de combatre amb un cert rigor la filosofia política de Maquiavel exposada a *El Príncep*. (LlM)

GARAU, GUERAU (Palma s XVI - 1621) Apotecari. Tenia l'apotecaria i la botiga a la Costa d'en Brossa, de Palma. Gaudí de renom en l'elaboració d'olis, ungüents, empastaments, aigües cordials, píndoles i tauletes. L'inventari dels seus béns, elaborat (1621) pel notari Francesc Femenia, és important per a l'estudi de la farmàcia a Mallorca. (DF)

GARAU, JAUME —MAJOR— (Palma s XVI - 1627) Notari. Tenia la casa pairal i la notaria al carrer del Deganat, de Palma, amb una col·lecció de pintura religiosa i una biblioteca notables. Es dedicà també al finançament d'accions corsàries i comercials i fou un dels propietaris de la sagetia *Santa Clara* (→). El notari Joan Garau n'elaborà l'inventari (1627). Els seus protocols (1620-27) es conserven mesclats amb els del notari *Jaume Garau —Menor—* (→). (DF)

GARAU, JAUME —MENOR— (Palma s XVI - 1653) Notari. Tenia la casa pairal i la notaria vora la Seu, a Palma.

↓ Document i signatura de Jaume Garau -Menor-

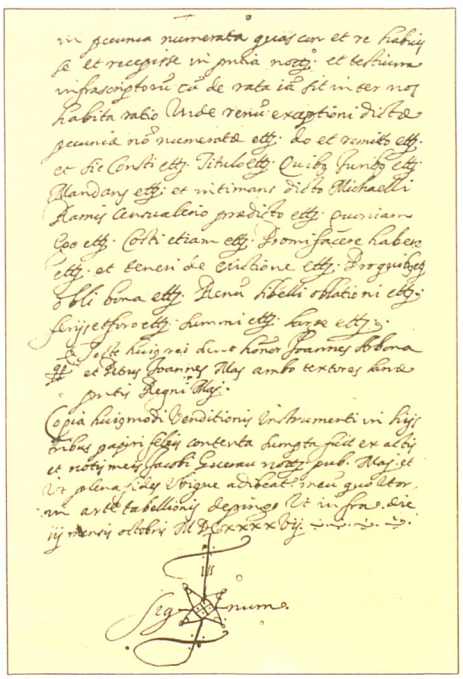

Els seus 4 protocols (1620-53) contenen actes del notari *Jaume Garau —Major—* (←). Se'n conserven inventaris elaborats (1653) pels notaris Miquel Batle i Martí Seguí. La seva activitat notarial estava molt vinculada al convent de Sant Domingo, de Palma, on es trobava el sepulcre de la família Garau. (DF)

↑ Protocol del notari Pere Garau

GARAU, PERE (Campanet s XVII - 1713) Notari. De la família dels Garau —de Son Garau—, entre els 1684-95 ocupà, a la vila nadiua, els càrrecs de jurat, conseller, clavari, mostassaf i oïdor de comptes. Fou conseller del Gran i General Consell (1685) i, des del 1690, escrivà universal de la vila de Campanet. Deixà onze volums de protocols (1674-1713). El seu fill, **Pere Josep Garau i Bennàsser** (Campanet 1681 - 1752), continuà l'exercici del notariat i llegà sis protocols (1713-50). Ambdós foren, durant la Guerra de Successió, decidits partidaris de l'arxiduc Carles d'Àustria. La seva documentació notarial és fonamental per a l'estudi de Campanet a la transició dels s XVII-XVIII. (DF)

GARAU, PLÀNOL D'EN Vegeu *Garau, Antoni*.

GARAU, PUIG DE SON De 395 m d'altària, forma part de la serra de Tramuntana. Està situat al terme d'Alaró, entre l'Infernó, Son Bergues, Son Garau Gran i el torrent d'Almedrà. (M)

GARAU, ROTA D'EN Al terme de Llucmajor, situada entre sa Torre, cas Frares i la possessió de sa Pobla. Documentada el 1554. (M)

GARAU, ROTES DE SON Al terme de Llucmajor, situades entre les rotes de Son Oliver, cas Coix, Son Mas Nou i les rotes de Son Rossinyol. (M)

GARAU, SON Possessió del terme d'Alaró (Vegeu *Socorrada, sa*). ■ Antiga possessió del terme de Bunyola, confrontava amb Barcelona, sa Comuna, Son Creus i els horts d'en Muntaner i de n'Amengual. Tenia cases i estava dedicada a olivars i al conreu de cereals. Tenia la posada a la vila de Bunyola. En deriva (1991) la propietat dita *can Garau* (←). ■ Possessió del terme de Campanet, situada entre Ga-

↓ Son Garau (Campos)

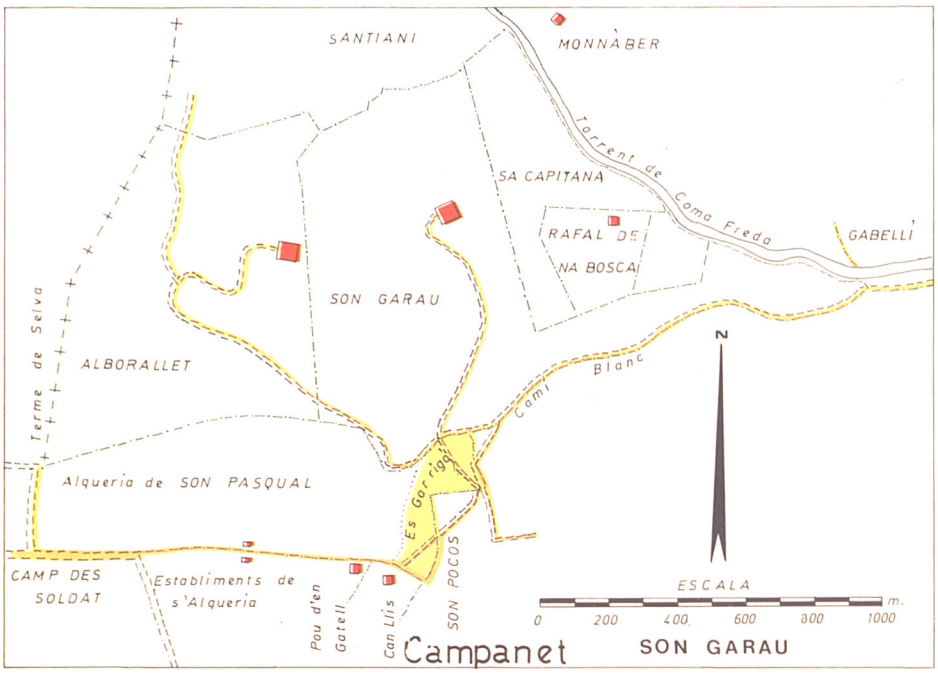

bellí Gran, l'alqueria de Son Pasqual, Alborallet, Santiani, sa Capitana, Rafal de na Bosca i Monnàber. Documentada el s XV, procedia d'una divisió d'Alborallet. Pertangué als Garau (XV-XVIII) fins a la seva extinció i fou la base del seu poder local els s XVII-XVIII. Amb cases, tafona, molí de sang i safareig, ja el s XVII estava dedicada bàsicament a olivar. Tenia també garroverars, figuerals, vinyes i, el s XIX, ametlerars. Els alzinars i pinars produïen llenya, carbó i calç. Als conreus de secà, cereals i lleguminoses, l'hort hi afegia cànem, lli i hortalissa. Tenia ramaderia ovina i porquina, amb els seus derivats. El 1610, hi havia paons i indiots. S'hi localitzen es Claper, es Comellar des Pou, ses Roquetes, s'Argila i sa Punta. La posada, situada al Cantó des Càrritx, se'n separà per via d'establiments el 1804 i passà als Cerdà. A la primera meitat del s XIX, foren renovades les cases (1833) i la tafona (1847). Entre el 1872-1907, fou establerta la zona dita sa *Punta de Son Garau* (→). ■ Al terme de Campos, entre Son Oliver, Son Rossinyol, Son Rosselló i ses Rotes. Documentada el 1773, pertanyia al senyor Jaume Antoni Proens, doctor en ambdós drets. Tenia cases amb molí de sang i fusteria. Estava dedicada al conreu de cereals i a la ramaderia ovina, amb una guarda de 70 ovelles. Tenia la posada al carrer d'en Pelleta, a la vila de Campos. El 1863, era de Pere Ordines i tenia 200 quarterades. S'hi ubiquen unes pedreres d'on, des del s XV, s'extreu marès rogenc, que s'utilitza per folrar edificis públics i privats de tot Mallorca, com el Palau de Congressos del Poble Espanyol, de Palma. Des de mitjan s XX, les galeries subterrànies ja esgotades s'han aprofitat per al conreu del xampinyó. El 1990, s'extragueren un total de 1.500 tones de marès, un 8% de les quals s'exportaren a València i Alacant. El 1991, en té l'explotació l'empresa Arenisques de Porreres Societat Anònima —ARPOSA—. Apareix també documentada com a Son Grau. En deriva la propietat dita *ses Rotes de Son Garau* (→). ■ Antiga possessió del terme d'Estellencs, situada entre el torrent i font des Quer, sa Moleta de s'Esclop, Penyablanca, el torrent des Gorgs i la ribera de la mar. De 272 quarterades, el 1787 estava dividida entre Son Garau d'Amunt, que eren rotes, i Son Garau d'Avall, ocupada per boscs, garrigues i penyalars. El 1991, en deriven es Grau Baix, es Grau Gran i es Grau Petit. ■ Al terme de Llucmajor, entre el puig de Randa, Son Verd, sa Caseta i s'Aresta. Anomenada també sa Caseta. En el cadastre del 1702, pertanyia a Damià Garau i estava valorada en 800 lliures. ■ Antiga possessió del mateix terme, situada entre Torratxí, Son Caldés, Son Gordiola i Son Genovoi. En el cadastre del 1578, estava valorada en 1.000 lliures i, en el del 1685, en 640 lliures. En el del 1702, pertanyia a Gabriel Garau, tenia 30 quarterades i estava valorada en 300

→ Son Garau (Campanet)

lliures. El 1777, estava dividida en dues propietats, una dels hereus de Damià Garau Roig, valorada en 272 lliures, i l'altra, de Gabriel Garau, tenia 30 quarterades amb cases i estava valorada en altres 300 lliures. ■ Antic hort del terme de Palma, confrontava amb el camí d'Inca, l'abeurador de sa Porta de Sant Antoni i els horts d'en Calderer i d'en Mut. Documentat el 1589, pertanyia a Jaume Garau, de la família del qual prengué nom. ■ Antic rafal del mateix terme, situat vora el convent de Nostra Senyora de la Soledat Fora Porta. Confrontava amb l'hort d'en Gotleu i els rafals d'en Basset, del Patró Espinosa i d'en Moià. Documentat el 1661, pertanyia al senyor Antoni Garau d'Aixartell, de la família del qual prengué nom. De 9 quarterades, tenia cases i estava dedicat al conreu de cereals i lleguminoses. ■ Al mateix terme, situat al Camp d'en Fuster. Documentat el 1678, pertanyia a Guillem Garau, de la família del qual prengué nom. De 22 quarterades, tenia cases i estava dedicat al conreu de cereals. ■ Propietat rústica del mateix terme, entre can Lau, s'Olivaret, Son Tous i Son Majora. ■ Antiga possessió del terme de Petra, situada entre sa Coma, Son Roca i Son Canals. Documentada el s XVI, pertanyia a la família Garau d'Aixartell, de la qual prengué nom. El 1661, era del senyor Antoni Garau d'Aixartell, ciutadà militar. Tenia cases, amb un celler de dotze bótes congrenyades, amb 248 somades de capacitat total i dos grans alambins per a fer aiguardent. Estava dedicada a vinya, conreu de cereals i ramaderia ovina. N'era pertinença l'**hort de Son Garau**, amb casa pròpia, sínia i safareig. Estava dedicat a la producció de cereals, lleguminoses i hortalisses i actuava com a element complementari de la possessió. Al llarg del s XVII, s'hi produïren divisions i establiments. El 1705, era del senyor Jeroni Garau d'Aixartell. Hi havia 17 establidors, que ocupaven unes 20 quarterades. Feia una renda anual de 40 lliures, 33 quarteres de blat, un quintar de formatge, dos anyells i quatre gallines. Les cases i el nucli primitiu de la possessió, des del final del s XVII, foren denominats sa Casa Nova dels Garau i corresponen (1991) a la propietat dita *sa Canova Vella* (←). ■ Possessió del terme de Selva. (Vegeu *Muntaner, Son*). ■ Al terme de Sencelles, situada al lloc de Cascanar, entre Son Guillem, sa Cavalleria i Judí. Del s XVI al XX, pertanyia a la família Garau de Cascanar, de la qual prengué nom. El 1663, tenia cases, molí de sang i dos cellers. Amb 20 quarterades de garriga i pinar i 80 de conradís, estava dedicada a vinya, conreu de cereals, lleguminoses, lli i cànem. Tenia els sementers des Camp de sa Cova, ses Figueretes, es Comellar i ses Closes. Hi havia una guarda de 75 ovelles i una petita ramaderia porquina. El 1735, estava valorada en 6.000 lliures. Tenia la posada a la vila de Sencelles, al carrer des Rafal. Les cases, situades al nucli urbà de Cascanar, són denominades can Garau. ■ Antic rafal del mateix terme, situat al lloc de Judí. Documentat el 1689, pertanyia a Pere Garau, de la família del qual prengué nom. Tenia cases i estava dedicat a vinya i conreu de cereals. Estava valorat en 2.600 lliures. També es troba documentat com a Son Garau de Judí, per diferenciar-lo de la possessió propera de Son Garau de Cascanar. (DF/M)

↑ Pedreres de Son Garau (Campos)

↓ Son Garau (Palma)

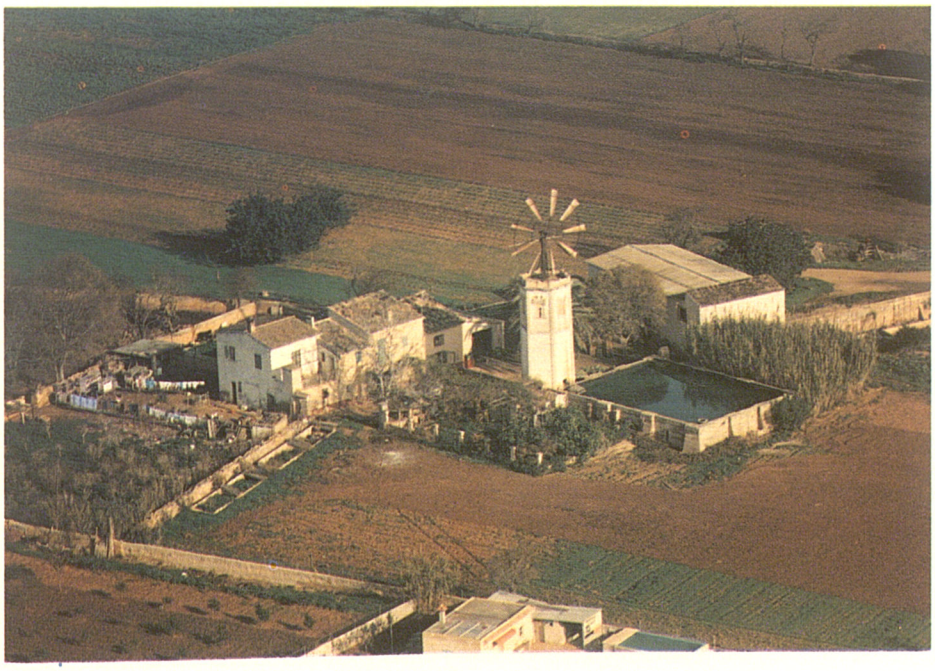

GARAU ARBONA, CLIMENT (Palma 1924) Farmacèutic i polític. Es llicencià a Barcelona (1951) i s'especialitzà en bromatologia a Madrid (1961). El 1962, va fundar a Palma el

← Climent Garau Arbona

Centre d'Anàlisis Biològiques. Fou president de l'Obra Cultural Balear (1970-76). Com a polític, fou fundador de l'Aliança Nacional Mallorquina —ANAM—, el 1975, i del Grup Autonomista i Socialista de les Illes —GASI—, el 1976. Poc després, s'incorporà al Partit Nacionalista de Mallorca —PNM— i a la Unió Autonomista. Fou candidat al senat per aquest partit a les eleccions generals del 1977 i obtengué 13.295 vots, però no aconseguí l'escó. Després d'aquestes eleccions, s'incorporà al Partit Socialista de Mallorca —PSM—. Fou candidat per aquest partit a les eleccions generals del 1982, però no sortí elegit. El 1985, va fundar el grup Blanquerna, dedicat a l'estudi de la realitat nacional i cultural de Mallorca.

GARAU ARMET, FRANCESC XAVIER (Palma 1905 - 1976) Metge. Llicenciat en medicina i cirurgia per la Universitat de Madrid (1929), s'especialitzà en l'aparell digestiu i la relació de les seves dolences amb qüestions psicològiques. Publicà (1933-57) una sèrie d'articles, a diverses revistes especialitzades balears, sobre malalties gàstriques.

← Jacint Maria Garau Cabrer

GARAU CABRER, JACINT MARIA (Palma 1920) Marí de guerra. Ingressà a l'armada com a marí voluntari l'octubre del 1937 i prengué part en la Guerra Civil. El 1941, era guàrdia marina i, el 1947, tinent. Va comandar els vaixells «Teide», «Lepanto» i «Vulcano». El 1974, ascendí a capità de navili. Fou cap de la secretaria del ministeri de la marina (1974-77) i representant d'aquest ministeri en la comissió general de sots-secretaris. També comandà la 21 esquadrilla de destructors (1977). Va ascendir a contraalmirall el 1980 i fou nomenat cap de l'oficina de pressuposts del ministeri de defensa (1980-86). (DJ)

→ Pere Garau Canyelles

GARAU CANYELLES, PERE (Palma ? ~1870 - Palma 1919) Enginyer. És autor del projecte, per a l'empresa *Ferrocarril de Sóller Societat Anònima* (←), del traçat de la via fèrria Palma-Sóller (1904), que passa per Son Sardina i Bunyola i travessa la serra d'Alfàbia, mitjançant un túnel de 3 km. Realitzà un projecte d'eixample de Palma, amb un plànol topogràfic, el qual no fou duit a terme, ja que l'avantatjà el de Bernat Calvet Girona (1901). Projectà els pavellons de serveis secundaris per a la prolongació del port de Palma (1916). Entre el 1912 i el 1919, fou enginyer director de la Junta del Port de Palma. L'Ajuntament de Palma li dedicà una plaça. (AS)

GARAU D'AIXARTELL Família del braç noble mallorquí extingida al principi del s XIX. Miquel Garau Ramiro, doctor en ambdós drets per la Universitat de Bolonya (1548), fou conseller ciutadà militar el 1562 i oïdor de la Reial Audiència de Mallorca des del 1571. Era germà de *Jeroni Garau Ramiro* (→). El 1576, fideïcometé la possessió de sa Socorrada, a Alaró, també anomenada Vilagarau, després Son Garau i Son Grau (1991), aportada per la seva esposa Margalida d'Aixartell i Andreu. Casats el 1552, els seus descendents es cognominaren Garau d'Aixartell. La línia principal del seu llinatge continuà amb el primogènit Antoni Agustí Garau d'Aixartell, que heretà la meitat d'un fideïcomís del seu oncle Gabriel d'Aixartell i Andreu, ciutadà militar, que morí sense descendència. Capità a Flandes, rebé (1587) el cavalleratge i, el 1601, era alcaid del castell de Bellver. Fill seu fou Miquel Jeroni Garau d'Aixartell i Sanglada, que obtengué (1612) un títol de noblesa. Fou conseller noble (1624) i propietari dels fideïcomisos de Garau i Aixartell. Es casà amb Joana de Berard i Doms, única germana legítima del pare Hug Nunis de Berard i Doms, darrer senyor de la *Torre de Nunis* (→). Per això, els Garau d'Aixartell es consideraren successors a un vincle i els seus pretendents empraren el cognom *Nunis* (→). La família acabà amb els seus besnéts Jordi, Josep Jeroni, Ramon i Antoni Garau d'Aixartell i Gual-Despuig. Els dos primers foren clergues. Per la seva part, Ramon morí fadrí el 1792. Quant a Antoni, a vegades cognominat Nunis-Garau d'Aixartell, nasqué el 1715, fou militar de carrera i morí (1803) amb el grau de coronel i sense descendència. Aleshores,

↓ Pere Garau Canyelles, traçat de la via fèrria del Ferrocarril de Sóller al seu pas per Son Sardina

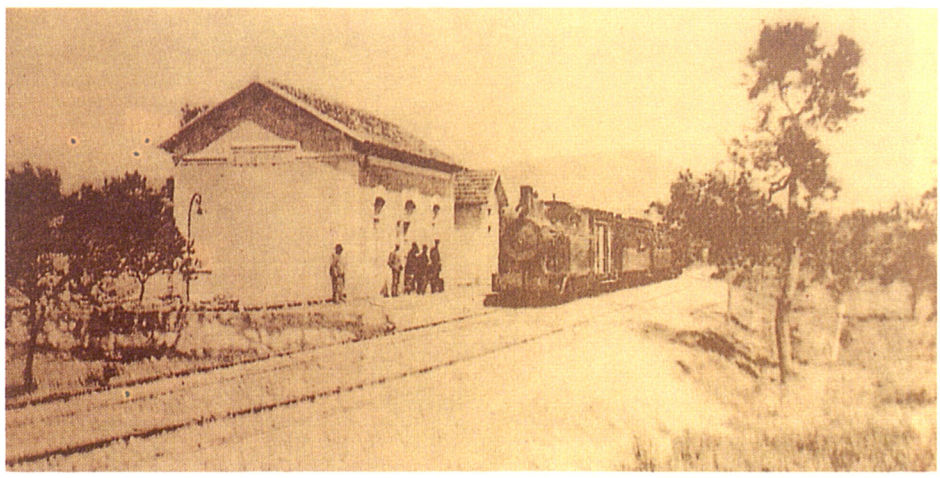

↑ Escut de la família Garau d'Aixartell

els fideïcomisos passaren als *Doms* (←), com a descendents de Francina Garau d'Aixartell i Sanglada, que morí el 1678, muller del donzell Antoni Doms Garau, mort el 1661. La casa pairal de la família es conserva al carrer de can Campaner, de Palma, i és coneguda com a can Aixartell. (PeM)

GARAU DE LA COSTA, SON Antiga possessió del terme de Llucmajor, situada entre es Rafalet, s'Aduar, Son Boio i can Adrover. En el cadastre del 1685, pertanyia a Gabriel Garau, en alou del senyor Rei i de Jerònima Fuster Fortesa, i estava valorada en 1.000 lliures. El 1738, Miquel Garau la va llogar durant 6 anys per 18 lliures anuals. En el cadastre del 1777, estava dividida en dues propietats. Una pertanyia a Margalida Taverner, tenia 22 quarterades i estava valorada en 800 lliures; l'altra era de Bartomeu Garau i també estava valorada en 800 lliures. (M)

GARAU DE S'ARESTA, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Montserrat, Son Ponç, Son Pere Ponç i l'ermita de Gràcia. En el cadastre del 1685, estava valorada en 460 lliures. (M)

GARAU DES PUIG, SON Antiga possessió del terme de Llucmajor, anomenada també Torratxí d'en Garau, situada entre cas Elet, Son Caldés, Son Gordiola i Son Genovoi. En el cadastre del 1578, estava valorada en 1.000 lliures. Documentada el 1637, pertanyia a l'honor Damià Garau, de la família del qual prengué nom. Tenia cases i molí de sang. Estava dedicada a vinya, conreu de cereals, lleguminoses i lli. En el cadastre del 1702, pertanyia a Gabriel Garau, tenia 30 quarterades i estava valorada en 300 lliures. En el del 1777, estava dividida en dues propietats, una dels hereus de Damià Garau Roig, valorada en 272 lliures, i l'altra de Gabriel Garau, tenia 30 quarterades i estava valorada en 300 lliures. Hi havia una guarda de 110 ovelles i nombrós aviram. Era un lloc de grans caçades de

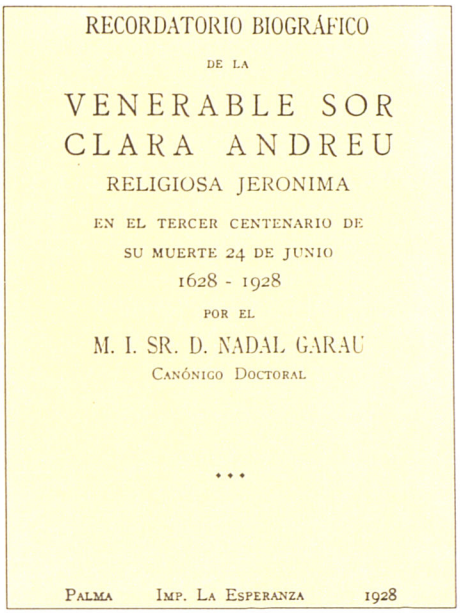

RECORDATORIO BIOGRÁFICO

DE LA

VENERABLE SOR

CLARA ANDREU

RELIGIOSA JERONIMA

EN EL TERCER CENTENARIO DE

SU MUERTE 24 DE JUNIO

1628 - 1928

POR EL

M. I. SR. D. NADAL GARAU

CANÓNIGO DOCTORAL

...

PALMA IMP. LA ESPERANZA 1928

↑ Nadal Garau Estrany, biografia de sor Clara Andreu

tords i perdius. La casa pairal estava al carrer dels Gats, a la vila de Llucmajor. (DF/M)

GARAU DES ULLASTRES, SON Vegeu *Fullaneta, Son.*

GARAU DE TORRETXÍ, SON Antiga possessió del terme de Llucmajor, situada entre cas Elet, Son Caldés, Son Garauet i Son Genovoi. En el cadastre del 1685, estava valorada en 1.800 lliures, a més de 128,5 quarterades, que pertanyien a 80 propietaris i estaven valorades, en conjunt, en 5.177 lliures. En el cadastre del 1702, pertanyia a Climent Garau i estava valorada en 4.500 lliures i, en el del 1777, pertanyia a Francesc Garau i estava valorada en 4.400 lliures. (M)

GARAU ESTRANY, NADAL (Inca 1867 - 1939) Prevere. Fou ordenat el 1896. Va esser col·legial i rector de la Sapiència. Es llicencià en teologia per la Universitat de València (1897) i en dret canònic per la de Tarragona (1901). És autor de *Recordatorio Biográfico de la Venerable Sor Clara Andreu, Religiosa Gerónima* (1928) i d'obres de temàtica educativa, com *Cartilla cívico-moral para señoritas grado medio* (1914) i *Urbanidad cívica y religiosa para texto de lectura en las escuelas* (1920).

GARAUET, MOLÍ DE SON Molí fariner de vent del terme de Llucmajor, situat a la propietat rústica de Son Garauet. Té una torre de reduïdes dimensions, que estava rematada amb merlets, a manera de construcció defensiva. (BRa)

GARAUET, SON Antiga possessió del terme de Llucmajor, situada entre el puig de Randa, Albenya, Pola i sa Caieta. Documentada el 1692, pertanyia a Julià Garau —de Torretxí—. Tenia cases, garroverars, conreu de cereals i lli. Hi havia una guarda de 22 ovelles. (DF)

GARAUET D'EN TELM, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada

↓ Son Garauet d'en Telm (Llucmajor)

↑ Son Garauet Vell (Llucmajor)

↑ Miquel Garau Horrach, *Hortet de muntanya*

entre Albanyeta, Bennoc, can Adrover i Son Gordiola. (M)

GARAUET VELL, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Genovoi, Bennoc, Albanyeta, Son Gordiola i Torratxí. En el cadastre del 1685, estava estimada en 1.300 lliures. En el del 1702, pertanyia als hereus de Julià Garau i estava valorada en 1.000 lliures. El 1777, pertanyia a Francina Garau i estava valorada en la mateixa quantitat. El 1897, tenia 195 quarterades, 3.882 ametlers, 915 figueres i 690 garrovers. El vèrtex que marca els 128 m sobre el nivell de la mar està gravat en els murs de les cases. (M)

← Nicolau Garau i Garau

GARAU I GARAU, NICOLAU (Sencelles 1906 - Palma 1985) Polític. Fou un dels fundadors de Falange Espanyola de les Juntes d'Ofensiva Nacional Sindicalista —FE de les JONS— a Mallorca (1934). El 1935, passà a Renovació Espanyola, però poc després de l'aixecament militar del 1936 tornà a Falange. Durant la Guerra Civil (1936-39), ocupà diversos càrrecs dins el partit, com secretari del cap provincial de Falange a Balears, Alfonso de Zayas y de Bobadilla, i secretari insular de Mallorca.

GARAU GRAN, SON Possessió del terme d'Alaró, situada entre Son Bergues, Son Garau Nou, Son Garau Petit i sa Casa Nova. El 1818, pertanyia a Jordi Olesa, tenia 257 quarterades i estava valorada en 27.550 lliures mallorquines. (M)

GARAU HORRACH, MIQUEL (Llucmajor 1937) Pintor. El 1959, ingressà a la Companyia de Jesús i, posteriorment, cursà estudis de humanitats a Lleida (1961-62) i de filosofia i teologia a Barcelona (1962-69). Ha exposat a Palma (1977-79, 1982, 1985 i

↓ Son Garau Gran (Alaró)

1989). La seva obra s'adscriu al postimpressionisme d'influència local.

GARAUÍ, SON Antiga possessió del terme de Llucmajor, situada a l'àrea dels Son Garau. En el cadastre del 1685, tenia 12,5 quarterades repartides entre 14 propietaris i valorades, en conjunt, en 311 lliures. (M)

← Antoni Garau Mulet

GARAU MULET, ANTONI (Inca 1928) Enginyer. Llicenciat en enginyeria de camins per la Universitat de Madrid (1957), es doctorà el 1961 amb la tesi *Revestimiento de túneles*. Enginyer cap de l'Institut Nacional d'Indústria —INI— a Balears (1957-61), més tard fou cap de construcció de Gas i Electricitat Societat Anònima —GESA—, assessor de Butà Societat Anònima (1962-63), codirector de Promotora Balear i, des del 1964, cap regional de costes de Balears. Des d'aquest càrrec ha impulsat l'ordenació del sector, la protecció del domini públic, la regeneració de platges i la construcció de jardins i passeigs per als vianants. Realitzà el pla d'ordenació de la platja de Palma, primer d'aquesta especialitat que es realitzà a l'Estat. És autor dels estudis *Plan de aprovechamiento hidráulico integral de la cordillera norte mediante los embalses del Gorg Blau, Cúber, Almadrà i l'Ofre* (1962), que fou dut a terme parcialment i que constituí l'obra hidràulica més important que s'ha realitzat a Mallorca, i *Normas para vibraciones del hormigón*. Entre el 1972 i el 1979, fou president del Foment de Turisme de Mallorca, càrrec des del qual transformà l'entitat, que adquirí el seu actual caràcter executiu. Impulsà el Musical Mallorca, les campanyes de promoció de Mallorca a tots els països d'Europa i Amèrica i la col·laboració de personalitats que afavorien el nom de l'Illa, com Camilo José Cela, Robert Graves, Helmut Schmidt, Joan Miró i el rei Joan Carles I, als quals fou atorgada la Medalla d'Or del Foment. Com a reconeixement d'aquesta tasca, fou nomenat

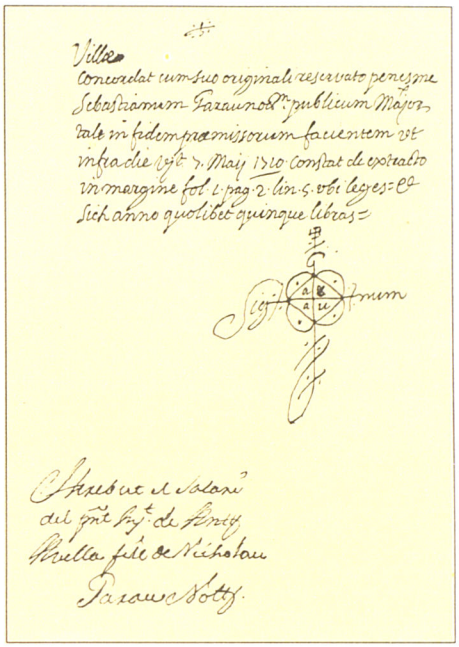

↑ Document i signatura del notari Sebastià Garau Puigcerver

president d'honor vitalici del Foment de Turisme (1979). Diverses localitats de Mallorca, com Cala Bona (Son Servera), s'Estanyol (Llucmajor) i can Picafort (Santa Margalida) li han dedicat carrers. Està en possessió de condecoracions, com la Medalla al Mèrit Turístic i la Medalla d'Or del Foment de Turisme.

GARAU NOU, SON Possessió del terme d'Alaró, situada entre Son Garau Gran, Son Fuster de Dalt, can Peladet i Son Garau Petit. (M)

GARAU PETIT, SON Propietat rústica del terme d'Alaró, situada entre cas Secretari, la penya de can Jeroni, can Peladet i sa Casa Nova. (M)

GARAU PUIGCERVER, SEBASTIÀ (Llucmajor s XVIII - Palma 1761) Notari. Fou escrivent del notari Joan Baptista Bennàsser. El 1708, accedí al notariat a Palma, on tenia la notaria a la parròquia de Sant Miquel. Deixà 39 protocols (1708-60). El seu fill **Miquel Garau Marc** (Palma s XVIII - 1775) continuà l'exercici del notariat. Llegà els seus 13 protocols (1725-75) i l'arxiu notarial familiar al convent del Sant Esperit, de Palma. (DF)

GARAU RAMIRO, JERONI (Mallorca 1531 - 1607) Prevere. El 1556, fou nomenat paborde de la Seu de Mallorca. Protegit pel cardenal Pou, familiar seu, s'instal·là a Roma (1559-67 i 1570). El 1568, prengué possessió d'un canonicat de la Seu de Mallorca i, el 1577, exercia el càrrec de vicari general. Entre el 1593 i el 1600, patrocinà el retaule de la capella de Sant Jeroni, de la Seu. Entre les seves obres humanitàries destacà la fundació de la Casa de la Caritat amb església adjunta, dedicada a la Mare de Déu de la Consolació. Construïda el 1598 amb la finalitat d'acollir al·lotes desprotegides, el 1609 s'hi establí la primera comunitat, formada per quatre religioses procedents del convent de Santa Magdalena. Tengué dos carrers dedicats a Palma, un, on va viure, dit Campaner (1991) i l'altre, on se situà la Casa de la

↓ Retaule de la capella de Sant Jeroni (Seu de Mallorca), obra realitzada per iniciativa de Jeroni Garau

Caritat, absorbit per la plaça de Quadrado (1991).

GARAU SAGRISTÀ, PERE (Palma 1924) Arquitecte. Fill de l'arquitecte Carles Garau Tornabells i nét de l'enginyer Pere Garau Canyelles. Estudià a l'Escola Superior d'Arquitectura de Madrid, on es llicencià (1957) i es doctorà (1966). Ha projectat i construït el col·legi Lluís Vives (1961), de Palma, el del Port de Pollença (1963-65) i els de Manacor, Pollença i Sóller (1974) i l'edifici de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Mallorca, Eivissa i Formentera, de Palma (1971-75). Ha realitzat el monument a Costa i Llobera (1972) i ha restaurat l'església de Nostra Senyora del Roser (1984) i el claustre de Sant Domingo (1987), de Pollença. La seva obra s'adscriu dins el corrent racionalista, amb elements formals de la tendència regionalista de postguerra. Ha estat arquitecte municipal de Pollença (1969-89). (AS)

← Climent Garau Salvà

GARAU SALVÀ, CLIMENT (Llucmajor 1913) Glosador i músic compositor. Ha estat clarinet principal de la Banda de Música de Llucmajor i membre de diferents conjunts musicals. Ha musicat moltes de les seves lletres, com *A la Armada*, *A Paquirri* i *A dins el cor de la mar*. És autor del recull de gloses *Honorifiquem els nostres artífexs llucmajorers* (1982). (CM)

GARAU TORNABELLS, CARLES (Palma 1896 - 1958) Arquitecte. Fill de l'enginyer Pere Garau Canyelles. Estudià a l'Escola Superior d'Arquitectura de Madrid, on es titulà (1919). Dins d'una estètica regionalista tradicional, projectà, a Palma, la Clínica Mental de Jesús (1926), conjunt hospitalari compost per una sèrie de pavellons i una capella central, can Damià Ramis —clínica Femenia— (1938), el col·legi i el convent de la Puresa (1941), a la cantonada via d'Alemanya i carrer del General Riera, desapareguts, can Josep Safortesa (1946), al número 9 del carrer de Font i Monteros, i la Casa Provincial de la Infància i l'Institut de Maternologia (1947), al carrer del General Riera. Dins d'una estètica racionalista, edificà l'Hotel Cala Major (1932), a la carretera d'Andratx, la clínica Rotger (1941-44) i una sèrie d'habitatges unifamiliars, com can Antoni Mas (1940), a la cantonada carrer de Fàtima i avinguda de l'Argentina, can Sebastià Verger (1940), a la cantonada dels carrers d'Antoni Frontera i de Pablo Iglesias, i can Joan Roca (1942), al número 44 del carrer de Sant Miquel. Aquesta trajectòria racionalista, iniciada cap al 1932, perviu aproximadament fins al 1941, data a partir de la qual la seva obra s'adscriu majoritàriament dins el regionalisme de postguerra.

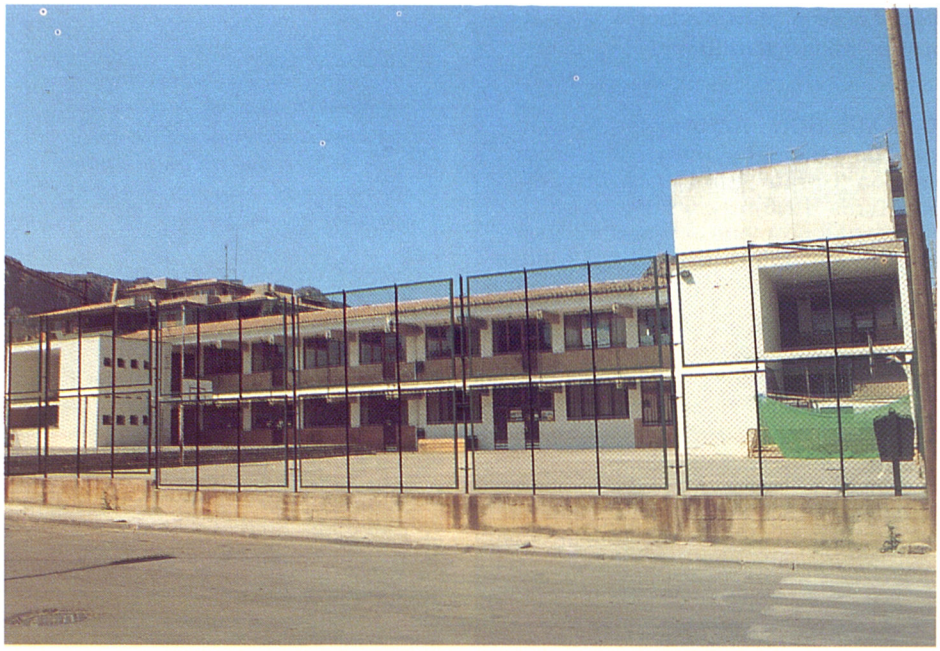

↑ Col·legi Nacional Miquel Capllonch (Port de Pollença), edifici de Pere Garau Sagristà

GARAU VIDAL, ANTONI -LLEÓ- (Llucmajor 1818 - 1908) Glosador. Paredador i sense estudis. És autor de tres plaguetes: *Advertencis a fredinas, a sas viudas y casadas...* (1881), aplec de caràcter moralitzant com

↓ Casa Provincial de la Infància (Palma), edifici de Carles Garau Tornabells

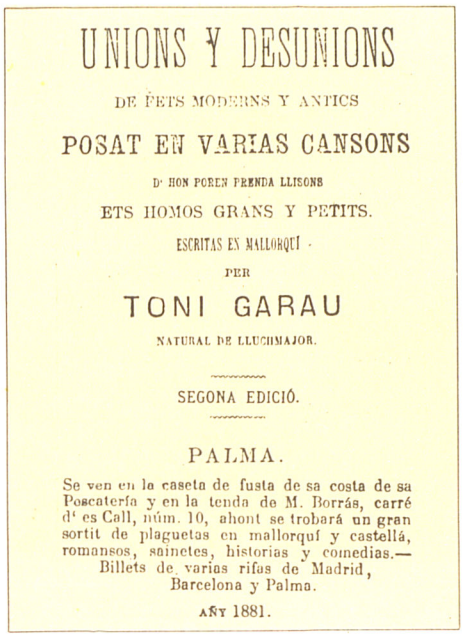

UNIONS Y DESUNIONS

DE FETS MODERNS Y ANTICS

POSAT EN VARIAS CANSONS

Dº HON POREN PRENDA LLISONS

ETS HOMOS GRANS Y PETITS.

ESCRITAS EN MALLORQUÍ

PER

TONI GARAU

NATURAL DE LLUCHMAJOR.

SEGONA EDICIÓ.

PALMA.

Se ven en la caseta de fusta de sa costa de sa Pescatería y en la tenda de M. Borrás, carré dº es Call, núm. 10, ahont se trobará un gran sortit de plaguetas en mallorquí y castellá, romansos, sainetes, historias y comedias.— Billets de varias rifas de Madrid, Barcelona y Palma.

AÑY 1881.

↑ Plagueta d'Antoni Garau Vidal

ESPANYA, ESPANYA ESPANYADA!
(fragment)

Espanya, Espanya espanyada!
Si Déu no alça la mà
serà ditxós qui et veurà
com altre temps t'has trobada:
la impietat s'és posada
amb l'heretgia a la par,
tirant a fer desbocar
si hi ha cap persona honrada.

A Espanya hi ha un lleó
antic i fort de barram,
i som molts qui l'engreixam
amb ses gotes de suor,
i amb contribució
de sang força li donam,
i si no mos defensam
matarà sa nació.

Antoni Garau Vidal *Unions i desunions de fets moderns i antics* (1881)

post per 54 cançons, set dècimes glosades i un epíleg; *Una herencia de son autó per Toni Garau y Vidal* (1892) i *Unions i desunions de fets moderns i antics* (1881), obra integrada per 102 estrofes.

GARAY, COVA D'EN Al terme d'Esporles, situada prop del nucli urbà. Està catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LlV)

GARBA, CAMP DE LA Al terme de Felanitx, situat entre es Pujol, el clot d'en Teuler, Son Massot, can Pipiu i es Realenc. (M)

GARBALLÓ Vegeu *garballonera*.

GARBALLÓ, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre can Brou, can Pitoixo, el morro de Son Coves i els banys de Sant Joan de la Fontsanta. Deriva de l'antiga alqueria Garballó, documentada el 1310. El 1680, la possessió Garballó pertanyia a Francesc Ballester. Tenia cases i molí de sang. Estava dedicada al conreu de cereals i tenia guardes d'ovelles i porcs. N'era pertinença **l'hort de Garballó**, amb casa, sínia i safareig, estava dedicat a la producció de lleguminoses i hortalisses. Els Ballester de Garballó tenien la casa pairal a la vila de Campos. (DF/M)

GARBALLÓ, PUIG De 272 m d'altària, forma part de la unitat intermèdia de la Serra de Tramuntana, integrat dins la península de Formentor. Està situat al terme de Pollença, entre el puig Fumat, la roca Blanca, l'Esquena i la penya dels Bocs. (M)

GARBALLONERA *(Chamaerops humilis)* Anomenada també **garballó** i **bargalló**, és l'única palmera autòctona que hi ha a Mallorca. De la família de les palmàcies, el seu tronc pot arribar

↑ Garballonera *(Chamaerops humilis)*

fins a 5 o 6 m d'alçada. Les seves fulles, en forma de ventall, fan de 20 a 30 cm i tenen els pecíols plens d'espines. És una planta dioica amb les flors de color groc. Surten reunides en inflorescència d'una espata amb quatre valves. El fruit està format per tres ovaris i tres baies uniespermes. Floreix durant el mes de maig. Abunda a Andratx, Alcúdia, Artà i Capdepera, on, tradicionalment, s'ha utilitzat per fer *obra de palma* (→). (FB)

GARBELL, FONT DES Al terme de Banyalbufar, situada entre ses Can-

→ Font des Garbell (Banyalbufar)

↑ Son Garbí (Algaida)

↑ Can Garbó (Llucmajor)

deles, el pas d'en Vallès, Planicia i es Rafal. (M)

GARBELLET, ES Terrenys del terme de Llucmajor, a la possessió de Son Granada de Dalt o de can Barra d'Or. Documentats el 1564. (M)

GARBETA, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre el rafal Cagolles, Son Peretó, can Pere Rei i Sant Isidre. (M)

GARBETA, SON Terrenys del terme de Manacor, entre Son Campanario, Son Cigala, el puig de Santa Cirga i Son Negre. Prenen el nom de l'antiga possessió homònima, situada entre Santa Cirga, Son Mas, es rafal Roma i Son Crespí. Documentada el 1578, pertanyia al senyor Francesc Miquel Ballester i estava valorada en 8.500 lliures. Era una gran propietat integrada per una possessió, denominada Son Garbeta, i dos rafals, dits es rafals de Son Garbeta. El 1589, la possessió tenia cases amb celler i molí de sang. Estava dedicada a vinya, conreu de cereals i ramaderia ovina i porquina. Hi havia una guarda de 300 ovelles. Feia una renda anual de 110 quarteres de blat, tres anyells, un moltó, un porc, un quintar de formatge, una gerra de mantega i 100 lliures. N'era pertinença l'**hort de Son Garbeta,** amb sínia i safareig, dedicat a la producció de lleguminoses i hortalissa. Un rafal, amb cases petites i buides, tenia una guarda de 100 ovelles i feia una renda anual de 30 lliures, 20 quarteres de blat, mig quintar de formatge i un anyell. L'altre rafal, amb una casa petita i ruïnosa, tenia un molí de sang i una guarda de 300 ovelles. Feia una renda de 90 lliures, 110 quarteres de blat, dos anyells, un moltó, 1,5 quintars de formatge i 8 lliures de mantega. Tot el conjunt de propietats pertanyia als Ballester. La posada, dita la Casa del Palau, estava a la vila de Manacor i la casa pairal, al Born de Santa Clara, de Palma. El 1691, un dels rafals, de 25 quarterades, pertanyia a Miquel Muntaner. (DF/M)

GARBÍ, SON Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Son Barceló, Son Cotà, can Delhomo i Son Capellà. ■ Possessió del terme de Selva, al lloc de Biniamar. Documentada el 1669, pertanyia a Antoni Garbí. Valorada en 11.000 lliures, tenia cases i tafona i estava dedicada a olivars. Està documentada també com a Biniamar d'en Garbí. (DF/M)

GARBÓ, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre es Rafalet, s'Aduar, Son Boio i Son Guardiola. (M)

GARCÉS, RAFAL Vegeu *Rafalgarcés.*

GARCÉS ALEMANY, FRANCESC (Campanet 1885 - Verrières, França 1973) Pintor. Al començament d'a-

↓ Francesc Garcés Alemany, *La laveuse*

← Juan Garcés Espinosa, *Dones davall la vela d'un circ*

quest segle, s'instal·là a París. La seva obra, emmarcada en el realisme luminista, presenta una certa influència impressionista. Pintà molts paisatges de Mallorca, d'Itàlia i de França, país on va participar en nombroses exposicions. Fou assidu del *Salon des Indépendants* i del *Salon de la Société Nationale des Beaux-Arts*, ambdós de París.

GARCÉS ESPINOSA, JUAN (La Corunya, Galícia 1935) Pintor. Es donà a conèixer a Palma (1960) i s'integrà en el grup *Tago* (→). Posteriorment, exposà a diferents indrets de la Península, com Madrid (1967), i de l'estranger, com Nova York (1967). La seva obra oscil·la entre l'abstracció i l'expressionisme. Ha treballat a Madrid en la il·lustració de periòdics i revistes i ha destacat, sobretot, com a caricaturista.

GARCÉS FERRÀ, BARTOMEU (Palma 1924) Metge. Llicenciat en filosofia i lletres per la Universitat de València (1946), en dret per la Universitat Autònoma de Barcelona (1977) i doctor en medicina per la Universitat de Salamanca (1961). Especialitzat en histopatologia, ha estat cap del laboratori de citologia general i citopronòstic de l'Hospital de Sant Joan de Déu, de Madrid. Ha publicat diversos llibres sobre citologia, com *El citopronóstico en la irradiación tumoral* (1961) i *Citología Clínica* (1965). En el camp de la història, ha estat director de l'Institut d'Estudis Valenciano-Baleàrics i de la revista *Boletín del Reino de Mallorca* i ha publicat diversos articles sobre història medieval i moderna de Mallorca. D'altra banda, ha realitzat diverses traduccions al castellà de texts tècnics i literaris en francès i grec.

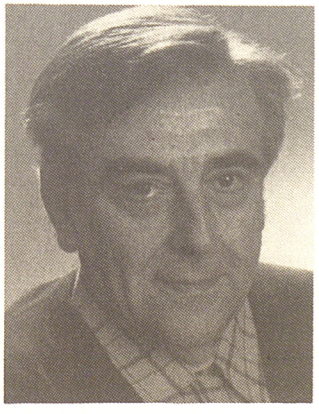

← Bartomeu Garcés Ferrà

↓ Estudi sobre citologia de Bartomeu Garcés Ferrà

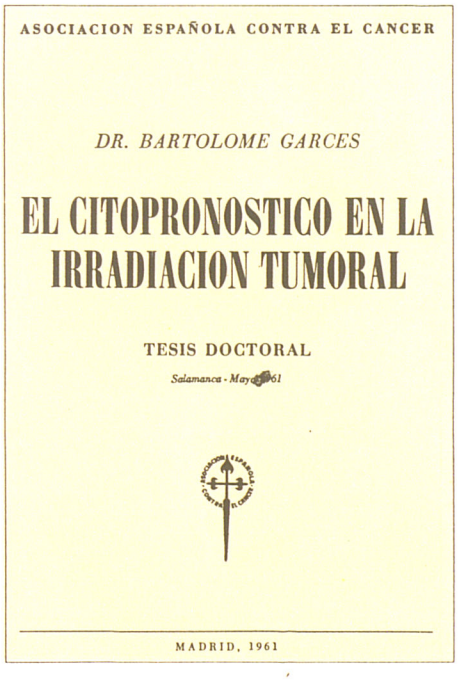

↑ Escut de la família Garcia

GARCIA Família del braç noble mallorquí extingida el s XVII. La filiació continuada començà amb Arnau Garcia. El seu fill Joanot Garcia Hortolà, doctor en ambdós drets, intervengué en la repressió de les germanies a Menorca. Fou jurat ciutadà militar diverses vegades i testà el 1538. Es casà tres vegades, però només tengué successió de dues de les seves mullers. De la primera, Elisabet Sanglada i Sanglada, tengué una filla, Pereta Garcia Sanglada, que es casà amb el donzell Ramon de Vivot i Morei. Del segon matrimoni, amb Eleonor de Torrella i de Torrella, nasqueren Jaume, Ignasi i Joan Antoni Garcia i de Torrella. Fill de Jaume fou el ciutadà militar Francesc Garcia i de Verí, que no tengué fills de la seva muller Mariana Ortiz de Garay y Pérez. Aquesta era filla del secretari inquisitorial Sancho Ortiz de Garay y Sáenz de Gorbolán i morí el 1615. L'altre fill, Onofre Garcia i de Verí, doctor en ambdós drets, obtengué el cavalleratge (1578) i també morí sense descendència. El 1617, fideïcometé Son Garcia (Bunyola) a favor dels *Fortuny* (←), a causa del casament de Beatriu Garcia i de Verí amb el donzell Joan Fortuny de Ruesta i de Bonapart. Quant a Ignasi Garcia i de Torrella, servì el rei a Alger, fou conseller ciutadà militar i capità del districte de Bunyola. Es casà (1534) amb Joana Descós Valentí i testà el 1575. Pel que fa a Joan Antoni Garcia i de Torrella, contragué matrimoni (1576) amb Joana Fuster Dameto. Fideïcometé Son Ignasi (Bunyola) i morí el 1583. Fou pare de Felip Garcia Fuster, que es casà el 1602 amb Beatriu Rossinyol de Defla i Jolit. Morí esclau a Alger (1611) sense successió. Altres fills foren Joan Antoni i Ignasi Garcia Fuster. El primer morí quan era un infant i el segon estudià dret a Florència i es féu franciscà. Morí, el 1623, a Madrid, on fou detengut per l'assassinat de Pere Antoni Safortesa i de Quint.

Aleshores, el fideïcomís de Son Ignasi passà a Eleonor Garcia Fuster, que era filla de Joan Antoni i de Joana. Es casà el 1601 amb el donzell Nicolau de Togores-Montanyans i Sanglada. (PeM)

GARCIA, CAN Propietat rústica del terme d'Esporles, situada entre Canet, Bell-lloc, can Roca i Son Tugores. ■ Antic hort del terme de Palma, confrontava amb el torrent des Pont d'Inca, el camí de Llucmajor i els rafals des Notari Oliver i des Frares del Sant Esperit. Documentat el 1591, pertanyia al senyor Jaume Garcia, ciutadà. De 15 quarterades, tenia cases, sínia i safareig i estava dedicat a la producció de cereals, lleguminoses i hortalisses. ■ Nom amb el qual també és conegut el casal *can Fortuny* (←), de Palma. (DF/M)

GARCIA, CAN Torroneria fundada a Palma (1870) per Francesc Garcia Bernabeu. Fins al 1932, el propietari, procedent d'Alacant, s'instal·lava a Palma entre els mesos de novembre i gener, per a la fabricació i la venda de torrons. Des del 1932, l'establiment s'obrí durant tot l'any i, a l'elaboració de torrons, hi afegí la de bombons i confits per al consum local, que comercialitzà amb la marca Garcia. N'han estat propietaris Francesc Garcia Bernabeu (1870-1932), Josep Adolfo Garcia Garrigós i Armand Garcia Picó (des del 1963). L'establiment està situat al carrer Sant Nicolau, de Palma. (AS)

↓ Can Garcia (Palma)

↑ Fra Joan Garcia

GARCIA, FRA JOAN (Calataiud, Aragó ? - Mallorca 1459) Dominic i bisbe de Mallorca (1447-1459). Ingressà al convent dels dominics de Saragossa, on conegué sant Vicenç Ferrer, el qual acompanyà en les seves missions apostòliques. Nomenat bisbe de Siracusa, Alfons V el *Magnànim* l'elegí perquè fos el seu confessor i conseller. Més tard, li atorgà el càrrec d'ambaixador reial, davant el papa Eugeni IV. Hi ha indicis que el rei volia que aquest el nomenàs cardenal, però no va esser possible, probablement per la mort del papa. El 1458, després d'haver mort el rei, s'instal·là a Mallorca per regir la diòcesi. Durant la seva llarga absència, la regiren vicaris generals i els bisbes auxiliars conferien els ordes sagrats. Al llarg del seu pontificat se succeïren alguns fets importants, com la unió de tots els hospitals en un de sol, que s'anomenà Hospital General, i l'annexió de la parròquia d'Escorca a l'església de Lluc, la qual cosa va esser l'origen del col·legi de preveres, que aprovà el papa Calixt III. (LlP)

↓ Pàgina del *Diari de Buja*, publicació impresa als obradors de la impremta Garcia

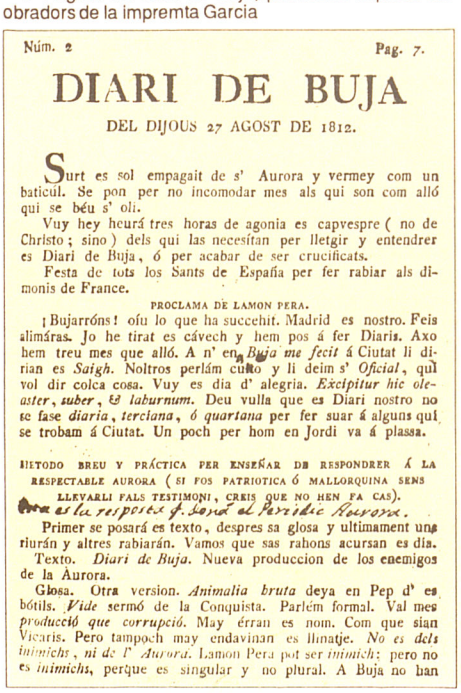

Núm. 2 Pag. 7.

DIARI DE BUJA

DEL DIJOUS 27 AGOST DE 1812.

Surt es sol empagait de s' Aurora y vermey com un baticul. Se pon per no incomodar mes als qui son com alló qui se béu s' oli.

Vuy hey heurá tres horas de agonia es capvespre (no de Christo ; sino) dels qui las necesitan per lletgir y entendrer es Diari de Buja, ó per acabar de ser crucificats.

Festa de tots los Sants de España per fer rabiar als dimonis de France.

PROCLAMA DE LAMON PERA.

¡Bujarróns! oíu lo que ha succehit. Madrid es nostro. Feis alimáras. Jo he tirat es cávech y hem pos á fer Diaris. Axo hem treu mes que alló. A n' en *Buja me fecit* á Ciutat li dirian es *Saigh*. Noltros perlám cuño y li deim s' *Oficial*, qui vol dir colca cosa. Vuy es dia d' alegria. *Excipitur hic oleaster, suber, & laburnum.* Deu vulla que es Diari nostro no se fase *diaria, terciana, ó quartana* per fer suar á alguns qui se trobam á Ciutat. Un poch per hom en Jordi va á plassa.

METODO BREU Y PRÁCTICA PER ENSEÑAR DE RESPONDRER Á LA RESPECTABLE AURORA (SI FOS PATRIOTICA Ó MALLORQUINA SENS LLEVARLI FALS TESTIMONI, CREIS QUE NO HEN FA CAS).

Ora si la respectes ſ. Sagrat al Periodic Aurora.

Primer se posará es texto, despres sa glosa y ultimament uns riurán y altres rabiarán. Vamos que sas rahons acursan es dia.

Texto. *Diari de Buja.* Nueva produccion de los enemigos de la Aurora.

Glosa. Otra version. *Animalia bruta* deya en Pep d' es bótils. *Vide* sermó de la Conquista. Parlém formal. Val mes *produccio que corrupció.* May érran es nom. Com que sian Vicaris. Pero tampoch may endavinan es llinatje. *No es dels inimichs, ni de l' Aurora.* Lamon Pera pot ser *inimich:* pero no es *inimichs*, perque es singular y no plural. A Buja no han

GARCIA, IMPREMTA Fundada a Palma (1812), per Sebastià Garcia, el qual, el 1819, heretà la impremta de la família Guasp, impressors de la Reial Marina. Imprimí el *Diari de Buja* (1812). Rebé les denominacions d'Impremta Salvador Savall i Sebastià Garcia (1820), Impremta Constitucional de la Societat Patriòtica (1820) i Impremta Constitucional Mallorquina (1820). Del 1821 al 1834, fou regida per Domingo Garcia.

GARCIA, JERONI (Palma ? - Sardenya 1589) Prelat. Professà a l'orde dels trinitaris, del qual va esser provincial. Fou catedràtic d'escriptura a les universitats de Lleida, Osca, Saragossa i Tarragona. Fundà els convents de trinitaris de Barbastre (Aragó) i de Tarragona (Catalunya) i fou bisbe de Bosa (Sardenya) fins a la seva mort. Escriví unes constitucions de l'orde, *Constitutiones ordinis Sanctissimae Trinitatis*, sense datar, uns projectes de reforma per a la província d'Aragó, *Reformatorium provinciae Aragoniae Sanctissimae Trinitatis* (1563), i *Reformationis fratrum ordinis Sanctissimae Trinitatis*... (1567).

GARCIA, JOANOT (Mallorca s XV

↓ Joanot Garcia, gravat de la Mare de Déu de Lluc

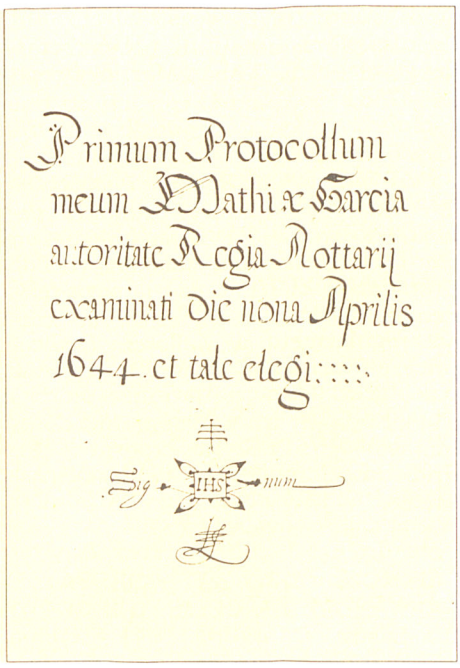
Primum Protocollum meum Dathi ac Garcia auctoritate Regia Notarij examinati die nona Aprilis 1644. et tale elegi::::

↑ Protocol del notari Macià Garcia

- s XVI) Gravador. És autor del primer gravat (1514) conegut de la Mare de Déu de Lluc, representada dins la seva capella i enmig del paisatge de la serra de Tramuntana. Només se'n coneix un exemplar, conservat a la Biblioteca Pública de Palma. Sovint es repeteix la seva primera publicació, alterada i mistificada, treta del *Cançoneret de cobles antigues de la Mare de Déu de Lluc* (1883). (GLl)

GARCIA, MACIÀ (Palma s XVII - 1682) Notari. Exercí el notariat a Palma, on tenia la casa pairal i la notaria, al carrer dels Moliners. Deixà 27 volums (1644-82). El 1681, llegà i fideïcometé el seu arxiu notarial al seu fill, l'escrivent **Joanot Garcia Amer** (Palma s XVII). El seu altre fill, **Macià Garcia Ferrà** (Palma s XVII - 1713), continuà l'activitat de la notaria i deixà tres protocols (1682-1713), els volums dels quals, anteriors a 1682, estan mesclats amb els del seu pare. (DF)

GARCIA, MIQUEL (Campos s XV - XVI) Poeta. Sacerdot beneficiat de l'església parroquial de Campos. Hom li ha atribuït uns goigs dedicats a la Verge Maria, desapareguts. Concorregué al certamen poètic celebrat (1511) a València en honor de Santa Caterina de Siena. El seu poema, de vuitanta-quatre versos decasíl·labs de tradició medieval, fou recollit al llibre *Obres fetes en lahor de la seràphica Santa Catherina de Sena*, publicat a València el 1511. (JMV)

GARCIA, SON Antiga possessió del terme de Bunyola. Pertanyia a la família *Garcia* (←), de la qual prengué nom. El 1617, amb motiu del casament de Beatriu Garcia i de Verí amb el donzell Joan Fortuny de Ruesta i Bonapart, fou fideïcomesa a favor dels *Fortuny* (←). El 1682, era del noble Jordi Fortuny de Ruesta i Garcia. Tenia cases, amb dos alambins dedicats a la producció d'aiguardent. Hi havia garroverars, vinyes, conreu de cereals i lleguminoses. ■ Possessió del terme de Lloseta, situada entre Son Canals, Son Llampaies, Son Beltran i el pou d'Avall. ■ Antic rafal del terme de Palma, situat al Coll d'en Rabassa. Documentat el 1622, pertanyia al senyor Gregori Garcia, doctor en ambdós drets. De 160 quarterades, tenia cases, dues sínies i dos safareigs. Estava dedicat al conreu de cereals. La casa pairal dels Garcia estava al carrer de Monti-sion, davant la travessera d'en Dusai, a Palma. Posseïa una notable col·lecció de pintura religiosa i una gran biblioteca d'autors sagrats i de temàtica jurídica. ■ Al mateix terme, situat a la part de sa Muntanya, confrontava amb els rafals d'en Joanot i d'en Bosc i amb el camí des Rafals. Documentat el 1591, pertanyia al senyor Jaume Garcia, ciutadà. Tenia cases amb celler, molí de sang i una torre. Estava dedicat al conreu de vinya, cereals i lleguminoses. ■ Antic rafal del mateix terme, confrontava amb el torrent del Pont d'Inca o Gros, el camí de Llucmajor, el rafal del Notari Oliver i el rafal dels Frares del Sant Esperit. Documentat el 1591, pertanyia al senyor Jaume Garcia, ciutadà militar, de la família del qual prengué nom. Tenia cases, amb celler i molí de sang. Estava dedicat a vinya, conreu de cereals i lleguminoses. Tenia un hort, amb sínia i safareig, dedicat a fruiters i hortalisses. ■ Al mateix terme, situat al camí de Manacor, davant el monestir de la Soledat Fora Porta. El s XVI, era una pertinença del rafal Son Vallobar. El 1615, fou adquirit per Gabriel Garcia, de qui prengué nom. Tenia cases,

↓ Poema de Miquel Garcia

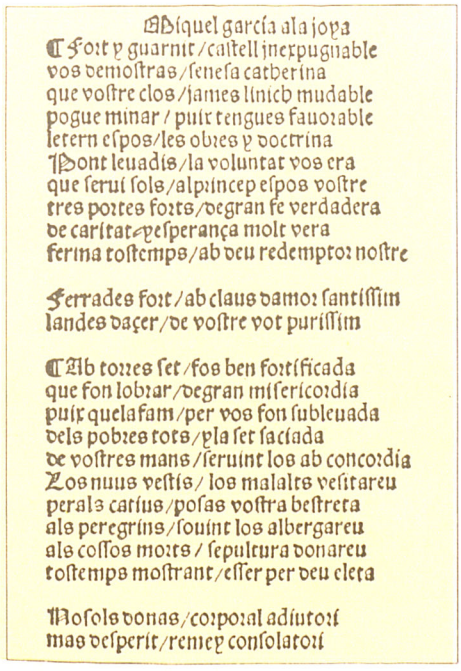
Miquel garcía ala joya
Fort y guarnit/castell inexpugnable
vos demostras/seneſa catherina
que vostre clos/james linich mudable
pogue minar/puix tengues favorable
lefern eſpos/les obres y doctrina
Pont leuadis/la voluntat vos era
que ſeruí ſols/alpincep eſpos vostre
tres portes forts/degran fe verdadera
de caritat/eſperança molt vera
ferma toſtemps/ab deu redemptor nostre

Ferrades fort/ab claus damor ſantiſſim
landes dacer/de vostre vot puriſſim

Ab torres set/fos ben fortificada
que fon lobrar/degran miſericordia
puix quela fam/per vos fon ſubleuada
dels pobres tots/yla set ſaciada
de vostres mans/ſeruint los ab concordia
Los nuus veſtis/los malalts veſitareu
perals catius/poſas vostra beſtreta
als peregrins/ſouint los albergareu
als coſſos morts/ſepultura donareu
toſtemps moſtrant/eſſer per deu eleta

Mosols donas/corporal adiutori
mas deſperit/remey conſolatori

↓ Terrenys de Son Garcia (Porreres)

sínia i safareig, i estava dedicat al conreu de cereals, lleguminoses i hortalisses. ■ Possessió del terme de Porreres, confrontava amb Son Amat, es Moreis, i Son Drago. El s XVI, fou fideïcomesa pel senyor Joanot Bernadi de Sales a favor de la família Sales. Tenia cases i molí de sang. Estava dedicada al conreu de cereals. Hi havia una guarda de 200 ovelles. El 1604, feia una renda anual de 50 lliures, 50 quarteres de blat, un quintar de formatge, dos anyells, dues gallines i dues dotzenes d'ous. La casa pairal dels Sales estava al carrer del senyor Joan Gual, confrontava amb l'antic curs de sa Riera, a la parròquia de Sant Jaume, de Palma. (DF/M)

GARCÍA ABELLA, PABLO (Madrid 1776 - València 1860) Religiós. Fou bisbe de Calahorra (La Rioja) (1832). La seva ideologia antiliberal li valgué dos anys d'exili a Mallorca (1842-44). Després de restablir-se les relacions entre l'Església i l'Estat, en el regnat d'Isabel II, fou transferit a la seu episcopal de València com a arquebisbe.

GARCIA BARDISSA, ONOFRE (Palma s XVII - 1764) Negociant. Fou oficial i credencer de la Reial Renda de Duanes de Mallorca. S'enriquí amb la importació de teixits de luxe, queviures, paper i tintures. En col·laboració amb el patró Joan Ribera i associat a Salvador Sorà i Gaietà Fortesa, importà grans partides de flassades i domassos de Gènova i Holanda. Fou proveïdor de l'impressor Miquel Capó i de nombrosos sabaters i botiguers de Mallorca. Tenia la casa pairal a l'illeta del carrer dels Paraires, de Palma, amb el portal major a la plaça des Born. Hi reuní una gran col·lecció de pintura religiosa i paisatgística, mobles de Barcelona, orfebreria i ceràmiques d'Alcora, de Barcelona i de Gènova. Era creditor de més de 3.000 lliures i en deixà 7.000 en efectiu, a més d'un gran nombre de joies. L'inventari dels seus béns, elaborat (1764) pel notari Joan Baptista Salvà, és important per a l'estudi del comerç a la Mallorca del s XVIII. (DF)

GARCÍA BLANCO, FRANCISCO (Madrid 1942) Químic. Doctor en ciències químiques per la Universitat Complutense de Madrid. Fou professor agregat de química i física de la facultat de ciències de la Universitat de les Illes Balears (1975-80) i catedràtic (1980-81). Especialitzat en l'estudi de polímers, macromolècules biològiques i processos biofísics en general, durant la seva estada a Mallorca dirigí diverses tesis doctorals de professors de la UIB dins aquesta línia d'investigació. El 1991, és coordinador de l'àrea de Química de la comissió interministerial de ciència i tecnologia.

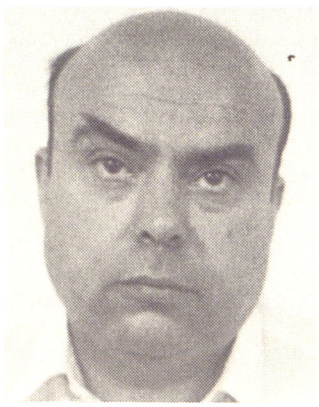

→ Francisco García Blanco

→ Joaquín García Cabrera

GARCÍA CABRERA, JOAQUÍN (? s XIX - XX) Polític. El desembre del 1935, fou nomenat governador civil de Balears. Va dimitir el febrer del 1936, quan triomfà a nivell estatal el Front Popular. Fou substituït pel secretari del govern civil, Ramón Martínez Sevilla.

GARCÍA CUERVAS, CARLOS (Madrid 1916) Pintor. Residí a Barcelona, on exposà i participà amb èxit en els certàmens academicistes de la postguerra. El 1945, fixà la seva residència a Deià. Des del 1948, ha exposat regularment a Mallorca. Dedicat preferentment a l'aquarel·la, els seus paisatges, flors i natures mortes, s'inscriuen en un realisme anecdòtic, imitació del s XIX. Ha exposat a Madrid, Barcelona, Sóller, Palma i Brussel·les. (DF)

GARCÍA DE LA CUESTA Y FERNÁNDEZ DE CELIS, GREGORIO (La Lastra, Cantàbria 1741 - Palma 1811) Militar. Fou nomenat per primera vegada capità general de Balears el 1796, però fou substituït, poc temps després, per Joaquín de Oquendo. Participà en la Guerra del Francès i aconseguí, amb el duc de Wellington, la victòria de Talavera (Castella-la Manxa). El gener del 1811, es va fer càrrec, per segona vegada, de la Capitania General de Balears. El febrer del 1811, es va disposar que el col·legi d'artilleria que estava en es Castell (Menorca) passàs a Palma. El 25 de març, davant la negativa del Consolat de Mar de desocupar l'edifici de la Llonja per instalar-hi una fàbrica de canons de bronze, donà l'ordre d'ocupar-la violentament. (DJ)

↓ Carlos García Cuervas, paisatge

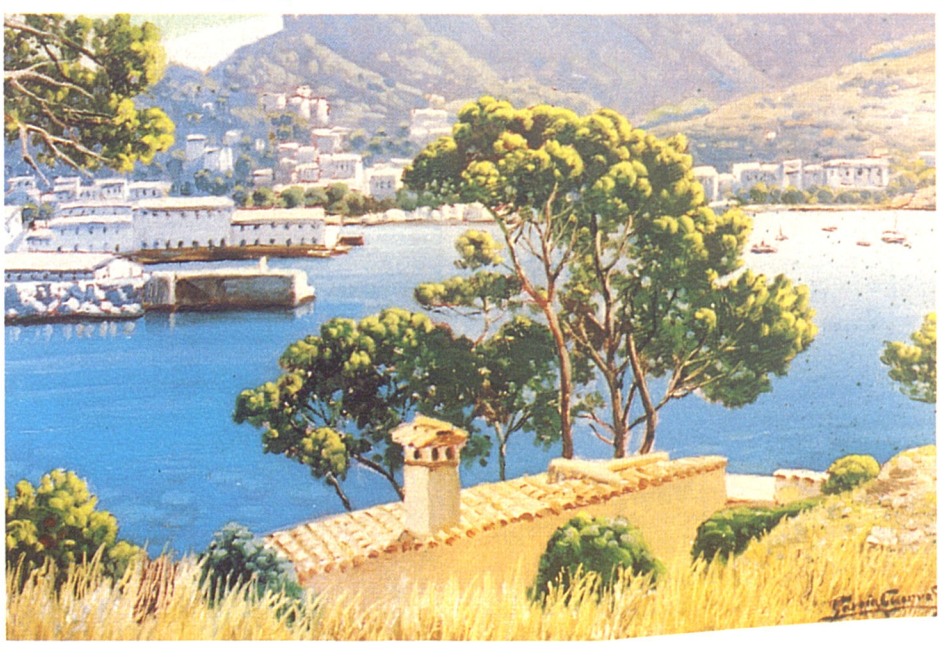

GARCÍA DE PAREDES Y LOSSADA, JOSÉ (La Corunya 1810 - s XIX) Militar. Fou nomenat capità general de Balears el març del 1867. El 19 d'agost d'aquest any, el governador civil publicà un ban pel qual resignava el comandament en el capità general, que s'encarregaria de la conservació de l'ordre. Fou destituït el juliol del 1868 i nomenat capità general de Granada. (DJ)

GARCIA DE SA TORRE, SON Antiga possessió del terme de Llucmajor, confrontava amb el camí de Llucmajor a Palma, Son Garcia de s'Aljub, Galdent, Son Fiol i Son Oliver. Documentada el 1662, pertanyia a Agustí Garcia. Tenia cases i estava dedicada al conreu de cereals. Hi havia una petita guarda de porcs, 3 bous i 1 mula. (DF)

GARCIA DESCÓS, IGNASI (Palma 1580 - Madrid 1627) Franciscà. Destacat orador, des del 1612 predicà per diverses ciutats europees i espanyoles. Fou provincial (1621) de Mallorca, qualificador del Sant Ofici i predicador general d'Espanya. Fundà (1623) el convent de Sant Francesc d'Alaior (Menorca). Escriví *Sermon predicado en la Santa Hermandad de la Tercera Orden de San Francisco de Asis de Salamanca* (1616), *Sermon de la Anunciacion de la Virgen Maria predicado en la Santa Iglesia Catedral de Sevilla* (1618) i *Sermon fúnebre en los honras y exequias que hizo la nobilissima ciudad y reino de la dorada isla de Mallorca* (1621).

GARCIA DES PUIG, SON Antiga possessió del terme de Llucmajor, confrontava amb Païssa, Son Ramis, Son Mulet, Son Lluís, es Gomelles i Son Sala. Documentada el 1637, pertanyia a la senyora Joana Garcia. Tenia cases i molí de sang. Estava dedicada al conreu de cereals. Hi havia 15 caseres d'abelles. (DF)

GARCIA FRANCO, GERARD (Palma 1946) Polític. El 1981, ingressà al Partit Socialista Obrer Espanyol. Membre de la comissió executiva de la FSB—PSOE, fou secretari de Participació Ciutadana (1984-87). Regidor de l'Ajuntament de Palma (1983-89), s'encarregà de l'àrea de Vies, Obres i Manteniment (1983-87), des de la qual impulsà obres d'infrastructura a les zones de s'Arenal, Santa Catalina, Son Ferriol, Son Gotleu, el Terreno, entre d'altres. Membre de l'equip de revisió del Pla General d'Ordenació Urbana de Palma, fou regidor (1987-88) d'Urbanisme, Vies, Obres i Manteniment. Assumí la presidència de l'Empresa Municipal de Transports de Palma i la regidoria de Circulació, Transports i Turisme (1988-89). Des del 1989, és delegat del Govern a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

↑ Neus Garcia Inyesta, can Taracobo (Calonge, Santanyí)

→ Gerard Garcia Franco

→ Ramon Garcia Galan

GARCIA GALAN, RAMON (Palma 1903 - 1982) Polític i sindicalista. Tipògraf de professió, durant la Dictadura de Primo de Rivera participà en la reorganització del grup Salut i Cultura (1927) i de les Joventuts Socialistes (1930). Aviat esdevengué un dels principals dirigents de l'Agrupació Socialista de Palma i de la Unió General de Treballadors —UGT— de Balears. Durant la Guerra Civil (1936-39), fou empresonat. (DG)

GARCÍA HIDALGO Y PEÑALVER, JUAN NEPOMUCENO (Lucena s XIX - ?) Polític. El 1845, fou nomenat president de la intendència i subdelegació provincial de rendes. Imposà un nou sistema tributari, el qual fou rebut amb un fort rebuig popular. A Palma, es produí el tancament de tendes i comerços com a senyal de protesta. Aviat el descontent s'estengué als pobles, que recorregué empresonant o maltractant alguns batles i regidors. Fou destituït pel cap polític de l'Illa Joaquim M Gibert. (MFF)

GARCIA INYESTA, NEUS (Petrer, Alacant 1945) Arquitecte. Titulada per l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Madrid (1970). Ha treballat essencialment en el camp de la restauració de monuments. Projectà i dirigí, amb Guillem Oliver i Sunyer, la restauració de sa Torre de ses Puntes, sa Torre des Enagistes i el molí d'en Fraret, de Manacor. També ha realitzat edificis de nova planta, com la casa residencial Can Taracobo, a Calonge. És autora, juntament amb Oliver, d'*Estudi per a l'Ordenació Territorial de les*

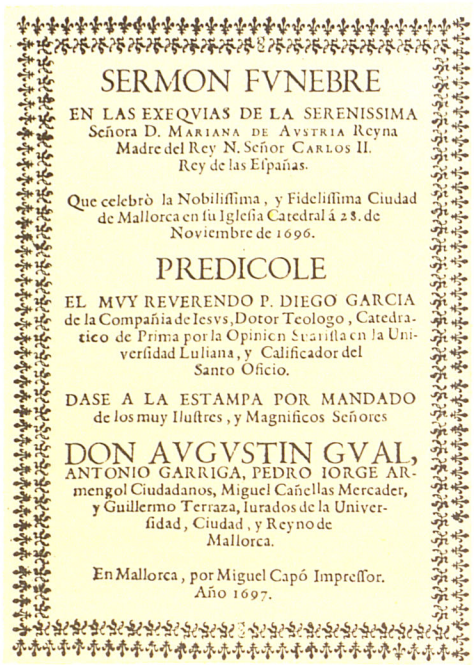

SERMON FVNEBRE

EN LAS EXEQVIAS DE LA SERENISSIMA Señora D. MARIANA DE AVSTRIA Reyna Madre del Rey N. Señor CARLOS II. Rey de las Eſpañas.

Que celebrò la Nobiliſſima, y Fideliſſima Ciudad de Mallorca en ſu Igleſia Catedral à 28. de Noviembre de 1696.

PREDICOLE

EL MVY REVERENDO P. DIEGO GARCIA de la Compañia de Ieſvs, Dotor Teologo, Catedratico de Prima por la Opinion Suariſta en la Univerſidad Luliana, y Calificador del Santo Oficio.

DASE A LA ESTAMPA POR MANDADO de los muy Iluſtres, y Magnificos Señores

DON AVGVSTIN GVAL, ANTONIO GARRIGA, PEDRO IORGE ARmengol Ciudadanos, Miguel Cañellas Mercader, y Guillermo Terraza, Iurados de la Univerſidad, Ciudad, y Reyno de Mallorca.

En Mallorca, por Miguel Capó Impreſſor. Año 1697.

↑ Oració fúnebre de Dídac Garcia Julià

Àrees Rurals pel Pla General de Palma (1983) i *Projecte de millorament de façanes del carrer del Sindicat, de Palma*, premi de Rehabilitació (1989), concedit pel Patronat Municipal de l'Habitatge. És també coautora de *Ciudad y sociedad* (1977), *Cases de possessió I* (1988) i *Cases de molí* (1990). Dirigí (1985-88) l'Escola-Taller Ponç Descoll de Restauració de Monuments, de Manacor.

GARCIA JULIÀ, DÍDAC (Palma 1655 - 1723) Religiós jesuïta. Doctor en teologia. Ensenyà humanitats a l'Estudi General de Lleida i fou catedràtic de filosofia i teologia de la Universitat Lul·liana de Mallorca. Fou qualificador de la Inquisició i rector del col·legi de Monti-sion (Palma). Publicà *Sermon fúnebre en las exequias de la Serenissima Sra Dª Mariana de Austria* (1697) i *Doctrina cristiana á manera de diálogo entre el mestre y el dexetble* (1715), en català, que, fins al 1849, fou reeditada devuit vegades.

GARCIA LLABRÉS, MIQUEL Vegeu *Llabrés Garcia, Miquel.*

GARCÍA MARÍN, JESÚS (La Puerta de Segura, Andalusia 1961) Historiador. És llicencià en història per la Universitat de les Illes Balears (1985). Ha publicat articles, a revistes especialitzades, sobre la Il·lustració i les històries de Mallorca i de les Canàries. Ha coordinat els quaderns bibliogràfics de la *Historia de las Baleares* (1990). Ha col·laborat en les revistes *El Mirall* i *Lluc*, i en els diaris *Última Hora* i *Diario de Mallorca.*

→ Jesús García Marín

GARCIA MENACHO, RAMON (València 1847 - 1930) Militar. El 1897, ascendí a coronel. Amb aquesta graduació va estar destinat a Mallorca com a cap d'artilleria (1903). El 1915, ascendí a tinent general. El 1917, fou nomenat capità general de Balears i arribà a Palma el juny d'aquest any. Fou destituït el 1918. (DJ)

→ Maruja Garcia Nicolau

GARCIA NICOLAU, MARUJA (Palma 1944) Miss. El 1962, guanyà els concursos de bellesa Miss Palma, Miss Espanya i Miss Europa. Durant aquest temps, fou model a París i realitzà diverses proves cinematrogràfiques a Madrid. Ha estat l'única mallorquina que ha aconseguit aquests títols.

GARCIA ORELL, FRANCESC (Mallorca s XIX - 1913) Polític i militar. Participà en la fundació de la Unió Republicana (1906). Regidor de l'Ajuntament de Palma (1899-1901 i 1903-05), fou candidat a diputat per la conjunció republicano-socialista a les eleccions del 1910. L'Ajuntament de Palma li dedicà una plaça.

→ Francesc Garcia Orell

GARCIA PASTOR, JESÚS (Requena, País Valencià, 1915) Arxiver i bibliotecari. Es llicencià en filosofia i lletres a la Universitat de València (1942). Aquest mateix any, ingressà al cos d'arxivers i bibliotecaris i es traslladà a Palma com a arxiver de la delegació d'Hisenda (1942-66). El 1947, fou nomenat director de la Biblioteca Pública de Mallorca, càrrec que ocupà fins al 1985. Durant la seva gestió, es catalogaren els incunables i els fons més antics (s XVI-XVIII) i es traslladà la Biblioteca Pública a la seu actual, a la Casa de Cultura del carrer de Ramon Llull, de Palma. També es va dotar la Biblioteca Pública de la bibliografia necessària per als estudis mitjans i superiors que s'impartien a Palma. És autor de diversos manuals escolars de gramàtica grega i llatina, de *Catálogo de incunables de la Biblioteca Pública de Palma de Mallorca* (1951) i d'*Inventario de manuscritos de la Biblioteca Pública del Estado en Mallorca* (1989),

↓ Jesús Garcia Pastor, *Rutes amagades de Mallorca*

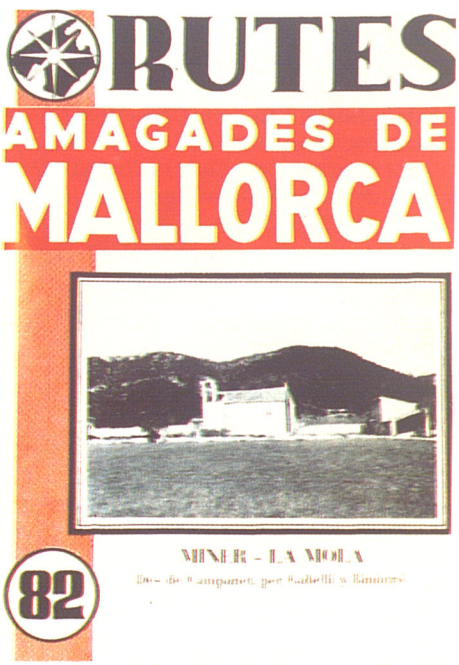

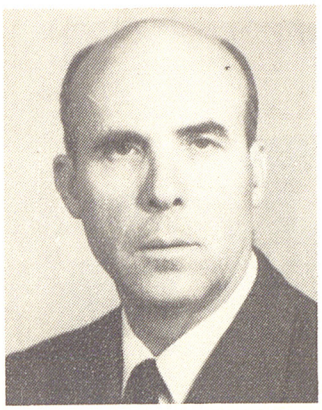

← Jesús Garcia Pastor

escrit en col·laboració amb Maria Marsà. Fou autor i editor de *Rutes amagades de Mallorca* publicat en vuit volums (1964-77), en català i castellà. Reuneix seixanta-vuit itineraris amb nombroses fotografies, que han fomentat notablement l'excursionisme i el coneixement dels indrets menys transitats de l'Illa. El 1986, la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear edità el llibre *Homenaje a D Jesús Garcia Pastor. Bibliotecario*, en reconeixement de la seva labor.

← Virgilio García Peñaranda

GARCÍA PEÑARANDA, VIRGILIO (Molina de Segura, Múrcia 1898 - Palma 1971) Metge. Es llicencià en medicina a la Universitat de Madrid (1914). Ingressat dins el cos de sanitat militar, fou destinat a Larraix (Marroc) i a Melilla. Traslladat a Palma cap al 1923, fou cap del servei de cirurgia de l'Hospital Militar. Durant la II República (1931-36), es féu famós com a organitzador de tertúlies culturals i per la seva col·laboració amb les organitzacions obreres mallorquines. Després de l'alçament militar del juliol del 1936, fou desposseït del seu càrrec i empresonat. Durant els anys quaranta, col·laborà amb els grups de l'oposició antifranquista mallorquina. Amb el seu germà **Vicente** (Molina de Segura, Múrcia ~1893 - Palma 1967), fundà la clínica Peñaranda a la zona de can Bleda (Palma). L'Ajuntament de Palma els dedicà, a ell i al seu germà, el carrer Germans García Peñaranda. (DG)

LES TERTÚLIES DELS GARCÍA PEÑARANDA

Les tertúlies dels Peñaranda arreplegaven la gent més diversa. Hi vaig conèixer Kellermann, un jueu alemany autor de les novel·les *El túnel* i *El mar*. Venia amb una senyora que presentava com una germana i que després resultà esser, òbviament, l'amiga. Hi venia també la poetessa cubana Emilia Bernal, amb qui vaig fer molta amistat. També hi havia una jueva que dirigia la publicació *Palma-Post*. I un hongarès molt intel·ligent, Oliver Brachfeld. Era psicoanalista i deixeble de Freud. Me l'havia presentat Gafim —es coneixien de la Residència d'Estudiants de Barcelona— i record que Oliver Brachfeld preparava el llançament de la revista *Europa*, que no sé si arribà a sortir.

A casa dels Peñaranda hi anava una escultora d'origen rus, Maroussia Valero, d'idees resoltament anticomunistes. Hi acudia també la ballarina Eva Tay. I el seu admirador Werner Schulz. Aquest alemany era un home de coneixements vertaderament enciclopèdics. Quan jo estava de guàrdia a la Clínica Mental de Jesús aprofitava les hores per escriure. Si em mancava una dada telefonava a Werner Schulz per demanar-li aclariment. I mai no em deixà sense resposta.

En començar la guerra civil tot aquest món s'enfonsà immediatament. Els Peñaranda eren coneguts per les seves idees esquerranes i liberals. Això tengué com a conseqüència que fossin empresonats. Havien fet amistat amb diverses famílies de Mallorca molt ben situades, però aquesta gent els abandonà completament quan arribà la guerra i foren detenguts. Fou el germà Miquel qui defensà Virgilio -havia estat tancat a la Missió— en el consell de guerra i contribuí al seu alliberament.

Notes autobiogràfiques de Llorenç Villalonga (Transcripció de Damià Ferrà-Ponç), Randa XV (1983)

→ Antonio García Quejido

GARCÍA QUEJIDO, ANTONIO (Madrid 1856 - 1927) Polític. Impulsà la creació del Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE—, a Madrid, (1879) i de la Unió General dels Treballadors —UGT—, a Barcelona, (1888). Fou regidor (1909-13) i diputat provincial de Madrid (1919-23). Es presentà com a candidat socialista per Mallorca en diverses ocasions, entre el 1893 i el 1898, però mai no va sortir elegit. Viatjà a Mallorca en campanya de propaganda els 1892 i 1899 i aconseguí consolidar l'Agrupació Socialista de Palma amb l'ingrés, entre d'altres, de Llorenç Bisbal. (AM)

→ Marçal Garcia - Roglà Correcher

GARCIA-ROGLÀ CORRECHER, MARÇAL (València 1895 - Palma 1980) Metge. El 1914, es llicencià en medicina a la Universitat de València i, posteriorment, amplià estudis sobre asma a París. Fou metge forense del Jutjat d'Instrucció del Districte de la Seu (1923-65) i metge de la Presó Provincial de Palma (1924-65). Pronuncià polèmiques conferències sobre temes

de medicina legal i higiene mental, com *El delincuente instintivo* (1946), i sobre antropologia criminal. Fou director de la colònia antituberculosa de Porta-Caeli (València) i del balneari de Sant Joan, de Campos. El 1965, el ministeri de Justícia li concedí la Gran Creu de l'Orde de Sant Ramon de Penyafort, per la seva labor com a degà dels forenses de Balears.

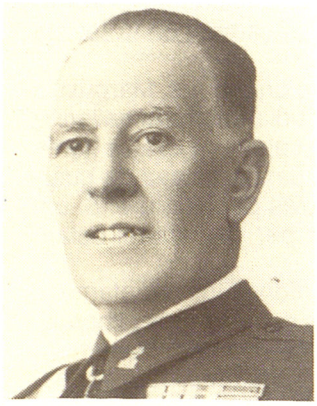

← Luís García Ruíz

↑ Luis García Ruíz (dreta) a l'aeròdrom de Son Bonet amb Arconovaldo Bonacorsi - el comte Rossi - (centre, del braç d'Alfonso de Zayas y Bobadilla)

GARCÍA RUÍZ, LUÍS (Màlaga 1877 - Palma 1949) Militar. Ingressà al cos d'enginyers el 1895 i, poc després, va esser destinat a Mallorca. Dirigí la construcció de la línia ferroviària de Palma a Santanyí (1917) i el projecte tècnic de la secció subterrània de les estacions a l'escullera del port de Palma. A l'inici de la Guerra Civil, era tinent coronel i cap dels serveis i tropes d'enginyers de Balears. A la primera etapa de l'aixecament, va jugar un paper molt important. Quan el general Manuel Goded marxà a Barcelona, el 19 de juliol del 1936, deixà com a comandant militar el coronel Aurelio Díaz de Freijoo, a qui corresponia per antiguitat, i nomenà García Ruíz governador civil. Va fer empresonar els militants i simpatitzants del Front Popular i va trencar la vaga general de Palma. Amb altres caps militars, i contra el parer del comandant militar Aurelio Díaz de Freijoo, va fer empresonar l'emissari de la Generalitat, Carlos Soto Romero. La nit del 30 d'agost del 1936, els caps militars de la Comandància de Mallorca el nomenaren cap de les forces d'operacions del front de Manacor, en substitució del coronel Ramos Unamuno. Lliurà el govern civil al tinent de la Guàrdia Civil Antonio Álvarez Ossorio. Com a cap de les forces del front de Manacor, ordenà la presa de Pula, l'ocupació per sorpresa de Son Corb (3 de setembre), un atac general (4 de setembre), frustrat pel fet que els republicans havien reembarcat, i la recollida del material abandonat (5 de setembre). Acabades les operacions, fou elegit cap de la Defensa Mòbil Terrestre de Mallorca. El 18 de setembre, va substituir accidentalment en el comandament el coronel Díaz de Freijoo, fins que el dia 20 va arribar el coronel Trinidad Benjumeda del Rey, expressament designat per ocupar el càrrec de comandant militar. El desembre del 1936, va ascendir a coronel i, poc després, fou destinat a la comandància d'obres i fortificacions de Burgos. El febrer del 1939, ascendí a general de brigada. Va sol·licitar del general Franco una medalla militar col·lectiva per a les forces que varen intervenir en la defensa de Mallorca, però no li va esser concedida. El maig del 1939, fou nomenat fill adoptiu de Mallorca per l'Ajuntament de Palma. Entre el 1940 i el 1941, va esser sots-inspector de Balears i governador militar de Mallorca. Va tenir dedicada una plaça a Palma.

↓ Edifici rehabilitat per Lluís Garcia - Ruiz Guasp, al carrer Palau Reial (Palma)

GARCIA-RUIZ GUASP, LLUÍS (Palma 1946) Arquitecte. Fill d'Antoni Garcia-Ruiz Rosselló. Es titulà (1970)

↑ Antoni Garcia - Ruiz Rosselló, capella catòlica del Cementeri Municipal (Palma)

per l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona. Treballa sempre en equip amb el seu germà **Jaume** (Palma 1948), titulat per l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona el 1972. Com a arquitecte municipal de l'Ajuntament de Sóller (1980-91), ha realitzat el pla general urbanístic de la vila. Ha projectat la remodelació del Palau Solleric (1988), la reforma de l'edifici del número 7 del carrer de Sant Jaume, i de can Torrella (1990), al número 17 del mateix carrer, i la rehabilitació integral dels patis de Palma (1989). La seva obra s'inclou dins el corrent racionalista, amb la utilització d'una distribució de l'espai de caire renovador. Ha obtengut els premis de Rehabilitació, concedits pel Patronat Municipal de l'Habitatge, per l'edifici situat a la cantonada dels carrers del Palau Reial i de Sant Sebastià (1984) i pel Centre de Cultura Sa Nostra (1990), en col·laboració amb Josep Garcia-Ruiz Serra. Com a membre del departament d'exposicions del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears, ha treballat en el muntatge de mostres en el Palau Solleric i a sa Llonja.

GARCIA-RUIZ ROSELLÓ, ANTONI (Palma 1915) Arquitecte i pintor. Fill de Luís García Ruiz. Es titulà (1941) i es doctorà (1963) per l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona. Militar de professió, residí a Barcelona (1933-36 i 1939-42), a Sevilla (1937-39) i, els períodes restants, a Palma. Fou arquitecte municipal de l'Ajuntament de Palma (1943-67). Projectà la reforma del Cementeri Municipal de Palma (1941) i dirigí les obres del Mercat de l'Olivar (1947). Projectà també l'edifici de la Sala Augusta (1946-48) de Palma, el monument a Santiago Rusiñol (1947), a Son Armadams, i la capella catòlica del Cementeri Municipal, de Palma (1968). És autor de nombrosos edificis d'habitatges i d'hotels i de reformes d'edificis privats, a diversos indrets de Mallorca. La seva obra arquitectònica oscil·la entre el racionalisme i el regionalisme. Com a pintor, el 1970 realitzà la primera exposició a Palma, on tornà a exposar el 1979 i el 1980. Cultiva la temàtica paisatgística dins un corrent postimpressionista d'influència local. Utilitza les tècniques de l'aquarel·la i de l'oli. És autor de l'estudi arquitectònic *Sarrià* (1990), sobre aquesta possessió. Membre de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Palma (des del 1953), n'és president des del 1989. (AS)

GARCIA-RUIZ SERRA, JOSEP (Palma 1956) Arquitecte. Es titulà (1982) per l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona. Ha projectat i dirigit (1984-91) les obres de la Casa de Cultura del Puig de Sant Pere, de Palma. Dins un corrent racionalista, en les seves obres utilitza una distribució renovadora de l'espai. Ha obtengut els premis de Rehabilitació, concedits pel Patronat Municipal de l'Habitatge, pel Centre de Cultura Sa Nostra (1990), en col·laboració amb Lluís i Jaume Garcia-Ruiz Guasp, i per l'edifici del carrer de Corralasses número 5 (1991).

→ Antoni Garcias Coll

GARCIAS COLL, ANTONI (Llucmajor 1956) Polític. Cursà dret a la Universitat de les Illes Balears. Gestor d'empreses i cooperatives agràries, impulsà la Unió de Pagesos de Mallorca i en fou membre de la Comissió Permanent. Col·laborà amb articles sobre la problemàtica del camp en *Llucmajor de pinte en ample* i a *Mallorca pagesa*. El 1976, ingressà al Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE—, dins el qual fou secretari general de les Joventuts Socialistes, secretari de Política Municipal i secretari general de la Federació Socialista de Mallorca. Fou (1983-86) diputat del Parlament de les illes Balears i conseller del Consell Insular de Mallorca. Elegit senador per Mallorca (1986-89), fou membre de la comissió d'agricultura, ramaderia i pesca, vice-president de la comissió de pressuposts i membre de la comissió mixta Senat-Congrés de control del Tribunal de Comptes. El 1989, obtengué novament l'escó al Senat.

↓ Josep Garcia - Ruiz Serra, Casa de Cultura del Puig de Sant Pere (Palma)

↑ Ferran Garcia Sevilla, *Cora 2*

GARCIA SEVILLA, FERRAN (Palma 1949) Pintor. Llicenciat en filosofia i lletres per la Universitat de Barcelona. Féu part del grup d'art pobre que exposà el 1970, a la llibreria Tous, de Palma. Resideix a Barcelona des de principis de la dècada dels 70. El tret més característic de la seva trajectòria és el radicalisme amb el qual ha afrontat les distintes etapes de la seva obra, des del conceptualisme fins als nous expressionismes. Participà en la Primera Mostra d'Art Jove (1971), a la Informació d'Art Concepte (1973) i en el cicle *Nuevos Comportamientos Artísticos* (1974). Ha exposat, també, a Suïssa, França, Àustria, Holanda, Itàlia, Anglaterra, Alemanya i altres països, a més de les principals ciutats espanyoles. El 1981, exposà *Reselvática en la ciudad*, a Madrid, i *El viatge més absurd*, a Barcelona; a més participà en la mostra *Otras figuraciones* (Madrid). També fou inclòs en la mostra *Art Espagnol Actuel* (1984), que recorregué diverses ciutats franceses, i un any després en *5 Spanish artists*, celebrada a Nova York. Ha representat a Espanya en la Biennal de Venècia (1986) i ha participat en la Documenta de Kassel, a Alemanya (1987). Aquest mateix any, exposà una àmplia mostra de la seva pintura a la Llonja, de Palma.

→ Llorenç Garcias Font

GARCIAS FONT, LLORENÇ —Pujamunt— (Artà 1885 - 1975) Farmacèutic i naturalista. Es llicencià en farmàcia a la Universitat de Barcelona el 1906. Fou un dels primers socis de la Institució Catalana d'Història Natural, de la qual fou secretari (1906). També va esser membre fundador de la Societat d'Història Natural de Balears. Cofundador del Museu Regional d'Artà (1928), col·laborà en les seves excavacions arqueològiques i donà a la secció d'Història Natural nombrosos exemplars de fauna i flora característiques del terme d'Artà. Reuní un important herbari, amb unes mil cent peces, depositat a la Societat d'Història Natural de Balears. Publicà, en català, nombrosos articles en el *Bolletí de la Societat d'Història Natural de les Balears* i el *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*. Defensor de la llengua i de la cultura de Mallorca, dugué a terme una notable tasca periodística. El 1936, signà la *Resposta al Missatge dels Catalans*. L'institut de batxillerat d'Artà du el seu nom.

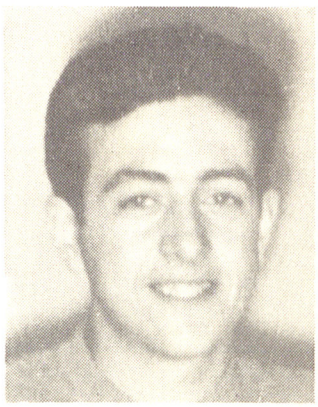

→ Antoni Garcias Mesquida

GARCIAS MESQUIDA, ANTONI —Ribes— (Campos 1939) Ciclista. Fill del ciclista **Tomàs Garcias i Garcias** —Ribes— (Campos 1915), que guanyà la V Volta Ciclista a Mallorca (1939). El 1960, fou campió d'Espanya de fons en pista, segon classificat en el campionat d'Europa i tercer en el d'Espanya darrera moto. A la dècada del seixanta, aconseguí un campionat de Balears darrera moto i un subcampionat de fons en pista. (MiR)

→ Jaume Garcias Obrador

GARCIAS OBRADOR, JAUME (Palma 1894 - 1939) Polític. Fou col·laborador d'*El Obrero Balear* des del 1914. El 1920, era president de la Societat d'Electricistes *l'Energia* i, el 1921, de l'Agrupació Socialista de Palma. El 1922, va esser elegit vice-president de la Federació de Societats Obreres de la Casa del Poble i, el 1927, president de les Joventuts Socialistes. Elegit regidor de l'Ajuntament de Palma l'abril del 1931, l'octubre d'aquest any fou expulsat del PSOE i participà en la fundació del Partit Socialista Independent —PSI—. A la fi del 1933, tornà al PSOE i fou elegit president de la Unió General de Treballadors —UGT—. Després de la victòria del Front Popular a les eleccions de fe-

↑ Xavier Garcia Soler, dibuix

brer del 1936, fou elegit president de la Diputació Provincial. Durant la Guerra Civil (1936-39), s'amagà. Detengut el maig del 1939, fou condemnat a mort i afusellat. (AN)

GARCIA SOLER, XAVIER (Manacor 1950) Pintor. Des del 1969, ha exposat a Palma i a Manacor, i també a Estocolm (1971, 1975 i 1978). La seva obra s'inclou dins l'estil naïf.

← Sebastià Garcias Palou

GARCIAS PALOU, SEBASTIÀ (Inca 1908) Teòleg. Doctor en filosofia (1930) per la Universitat de Comillas i doctor en teologia (1935) per la Universitat Gregoriana de Roma, amb la tesi *Ramón Llull y las controversias teológicas, en el Oriente cristiano*, inèdita. El 1948, va esser nomenat canonge arxiver i, el 1962, canonge magistral de la Seu de Mallorca. Fou elegit (1956) rector de la *Maioricensis Schola Lullistica*, càrrec que ocupà fins al 1987. Ha pronunciat conferències i dirigit seminaris sobre distints temes lul·lians al Consell Superior d'Investigacions Científiques, a l'Associació Espanyola per a l'Estudi de la Filosofia Medieval i a les universitats de Friburg, Múnic i Navarra. Organitzà a Mallorca diferents cursos sobre lul·lisme (1956 i 1957) i, sobretot, va promoure els congressos internacionals de lul·lisme de Formentor (1960) i de Miramar (1976). Va crear (1957) la revista *Estudios Lulianos*, de la qual fou director fins al 1987. Publicà uns 300 articles sobre Ramon Llull, en els qual determinà l'ecumenisme i la doctrina eclesiàstica lul·liana i definí la cronologia de les obres de Llull i la seva identificació històrica. És autor d'*El Miramar de Ramon Llull* (1977), *Ramon Llull y el Islam* (1981) i *La formación científica de Ramon Llull* (1989). Participà en l'edició de les *Obres essencials* (1957-60) de Ramon Llull i tengué cura de l'edició de *Proverbis de Ramon* (1978). La seva tasca pastoral a les parròquies es complementa amb la publicació en els diaris mallorquins d'un miler d'articles sobre apologètica cristiana. El govern espanyol li atorgà l'*Encomienda de Isabel la Católica* (1960); la Diputació Provincial de Balears li concedí la Medalla de Plata de la Província (1976) i el Govern Balear la Medalla d'Or de la Comunitat Autònoma (1986). (ST)

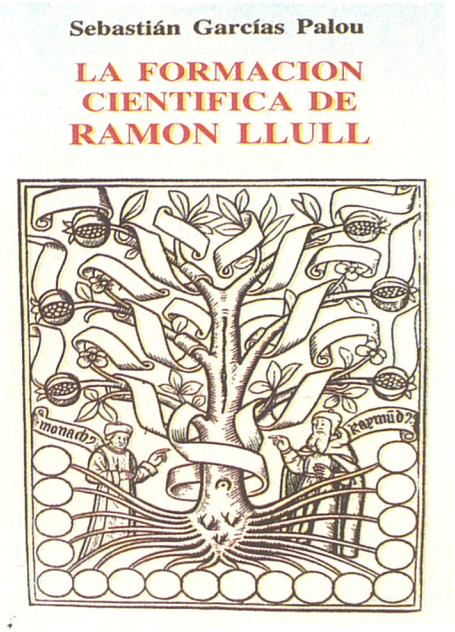

↑ Sebastià Garcias Palou, *La formación científica de Ramon Llull*

GARCIAS PLANAS, GABRIEL (Palma 1948) Advocat. Doctor en dret (1976) per la Universitat Central de Barcelona, ha estat professor de dret penal a l'esmentada universitat (1970-77) i a la de les Illes Balears (des del 1977). És autor de diferents treballs sobre dret penal, com *Consecuencias del principio «Non bis in idem» en Derecho Penal* (1989) i *Reincidencia internacional en materia de drogas* (1990).

→ Gabriel Garcias Planas

GARCIAS RIGO, BLAI —Copeo— (Campos 1880 - 1966) Pintor. Conreà especialment el retrat i els quadres de costums. La seva pintura s'enquadra en el realisme acadèmic. El 1920, traçà el primer plànol topogràfic de Campos, editat a València.

GARCIAS TOMÀS, JOAN (Llucmajor 1900 - Palma 1986) Empresari. El 1934, guanyà una plaça d'inspector de circulació a l'Ajuntament de Palma. El 1936, va fundar a Palma la primera auto-escola que va existir a Mallorca, *Escuela Auto Técnica*, que disposava de dos cotxes Chenard-Walker.

→ Joan Antoni Garcia Vingut

GARCIA VINGUT, JOAN ANTONI (Palma 1882 - 1957) Músic. Religiós franciscà, fou ordenat de prevere el 1905. Fou superior dels convents de Llucmajor, d'Artà i de Roma i secretari general (1920-57) del Tercer Orde Regular de Sant Francesc. Com a músic, es diplomà en cant gregorià (1928) i actuà com a primicer a Santa Maria la

↑ Protocol del notari Antoni Garcies

↑ Son Garcies d'en Ferretjans (Llucmajor)

Major de Roma. Compongué música religiosa, com *Trisagi* per a quatre veus mixtes. (CM)

GARCIES, ANTONI (Palma s XVII - 1709) Notari. Tenia la casa pairal i la notaria a la parròquia de Sant Nicolau, de Palma. Deixà onze protocols (1691-1709). El seu fill **Francesc Garcies Carbonell** (Palma s XVII - Villagarcia de la Torre, Extremadura 1744) continuà el notariat. Llegà nou volums (1722-40). Durant la Guerra de Successió, ambdós notaris foren defensors, a Mallorca, de l'arxiduc Carles d'Àustria. (DF)

GARCIES, NA Indret de la costa del terme de Santa Margalida, situat entre el corral des Mabres i es Fondo de na Borges. (M)

GARCIES, PUIG DE SON De 300 m d'altària, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme de Bunyola, entre Caubet, el puig de ses Llebres i ses Ermites. (M)

↓ Son Garcies d'en Tanca (Llucmajor)

GARCIES, SON Terrenys del terme de Bunyola, situats entre la vila, Son Serra, Son Roca i la possessió de Barcelona. ■ Al terme de Campos, entre la bassa de can Moranta, Son Alou, el camp de can Joan Jaume i la bassa de ses Comunes. Documentats com a possessió el 1728, confrontava amb la vila, ses Comunes, Son Bernadí i el camí de Campos a Porreres. Pertanyia a Sebastià Ballester. Tenia cases i un petit hort. Estava dedicada al conreu de cereals i lleguminoses. Hi havia guardes de 65 ovelles, 22 porcs i aviram. El s XVIII, apareix documentada com a Son Garcia. Donà nom als terrenys dels **Creuers de Son Garcies,** entre les cases de Son Garcies i el molí Blanc. ■ Al terme de Capdepera, entre Son Jaumell, Lloveta, Son Terrassa Vell i Son Barbassa. ■ Propietat rústica del terme de Palma, entre es Coll d'en Rabassa, el camí Fondo, Son Banya i el Palmer. (DF/M)

GARCIES D'EN FERRETJANS, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Garcies d'en Tanca, s'Hostalot Vell, can Salpeta, Son Garcies de sa Cabana i la colònia de Son Mendívil. Abans anomenada Son Garcia de sa Torre. En un inventari del 1670, hi figuren, entre altres béns, tres animals equins, dos bous, quatre vaques, tres vedells, 25 cabres, 18 cabrits i 35 porcs. Té una torre de defensa del s XVII. (M)

GARCIES D'EN TANCA, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Garcies d'en Ferretjans, s'A-

ranjassa, la coma Pregona, can Salpeta i es Mitjà Mariner. En el cadastre del 1702, pertanyia a Jaume Ferretjans de Son Monjo i estava valorada en 450 lliures. (M)

GARCIES DE SA CABANA, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Garcies d'en Ferretjans, Son Mendívil de Dalt, can Coll des Putxet i Son Garcies de s'Aljub. (M)

GARCIES DE S'ALJUB, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Tió, Son Bono Vell, l'hostal de can Boiet i el tancat de n'Hereu. Documentada molt sovint com a Son Garcia de s'Aljub. El 1232, era anomenada Benibarret i pertanyia a Sanç Garcia, escuder alemany de Sadoa. Després s'anomenà s'Aljub Sec, s'Aljubet i Son Garcia de la Mel (1635), denominada així per la gran quantitat de mel que s'hi recollia. El 1575, confrontava amb Galdent, Son Oliver de Sant Jordi, s'Aranjassa i les terres i es Mas Roig d'en Bernat Amengual. (DF/M)

GARCIETES, SON Propietat rústica del terme de Campos, situada entre can Joan de sa Viuda, el camp Redó, Son Cusseta i Son Cosmet. (M)

GARDANA, SON Terrenys del terme de Porreres, situats entre la vila, sa Fontassa, el cós de la Mare de Déu i el pou Rovat. (M)

↓ Terrenys de Son Gardana (Porreres)

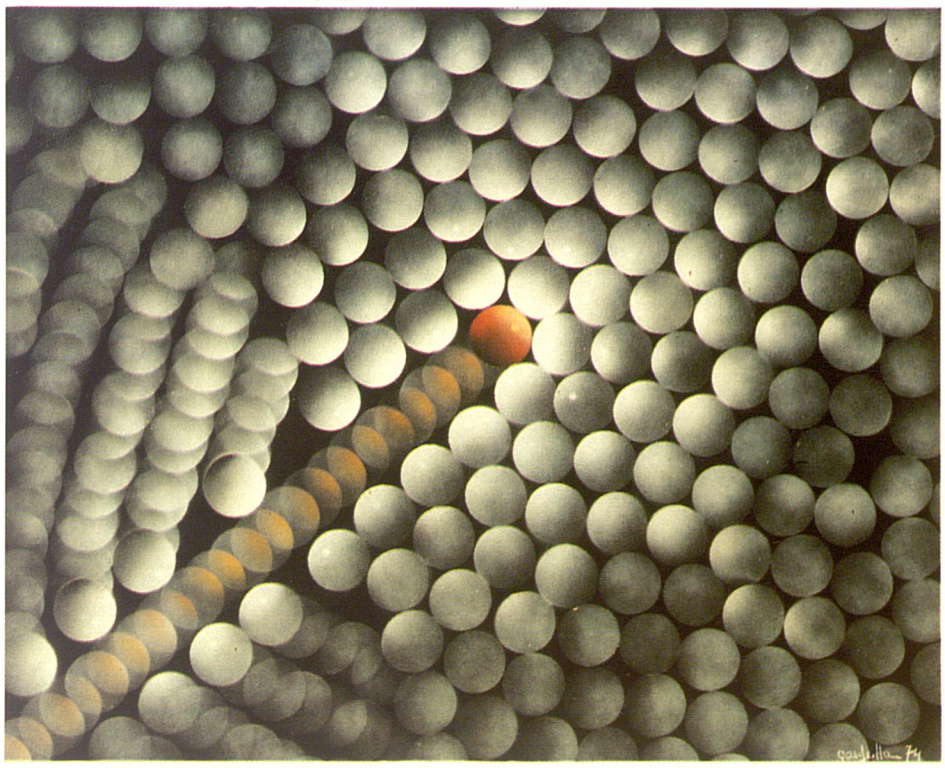

↑ Ferran Garfella Moreno, sense títol

GARETA, FONT DE NA Al terme de Sóller, situada entre sa Mamelluda, el torrent Major, la font de s'Olla i la cova des Estudiants. (M)

GARFELLA MORENO, FERRAN (Camporrobles, València 1927 - Palma 1988) Pintor. El 1945, s'instal·là a Mallorca. Des del 1962, realitzà nombroses exposicions a Palma, on destacà la de sa Llonja (1976), i a Madrid (1972), Màlaga, Cadis (1977), Alacant (1978), Nova York, EUA (1966, 1969-70), Ortona, Itàlia (1967), i Gotemborg, Suècia (1973). A partir del 1974, el seu art evolucionà des del postimpressionisme a la pintura òptico-cinètica, en la qual predomina la unitat modular esfèrica. Li foren concedits la primera medalla del Saló de Tardor, de Madrid (1969), el primer premi del Departament de Pàtria, Arts, Civisme i Humanisme, de París, i la Gran Creu de Comanador (1972).

GARGARONI, SON Antics terrenys del terme de Santa Margalida, avui denominats *Son Llompart* (→). (M)

GARÍ, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Estrany, can Bon-Jesús, can Groc i el puig de ses Donardes. ■ Al terme de Palma, entre can Bisquerra, can Perdiu, can Forner i sa Casa Blanca. ■ Al terme de Porreres, entre Son Font Barraca, Son Dagueta i Son Mora Negrí. ■ Al terme de Vilafranca de Bonany, entre can Tocahores, ca na Cotona, Son Etzèbit d'en Massanet i can Riu. (M)

GARÍ, HORT D'EN Antic hort del terme d'Inca, situat al sud de la vila, al lloc dels Horts, prop del camí

↑ Son Garí (Felanitx)

de Palma. Documentat el 1666, pertanyia a Pere Joan Garí, de la família del qual prengué nom. Tenia cases, molí de sang, sínia i safareig. Estava dedicat a cereals, lleguminoses i hortalissa. Feia una renda anual de 24 lliures. (DF)

GARÍ, MOLÍ D'EN Molí d'aigua del terme de Llucmajor, situat entre el puig de ses Roques, Míner, es Pèlag i el puig de Binificat. Anomenat també molí d'en Ros, està documentat el 1685. (M)

GARÍ, RAFAL D'EN Antiga propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre Son Lluïsó, Son Lluís, les pedreres de Son Fullana i Son Frígola. Documentada el 1457. (M)

GARÍ, SON Possessió del terme de Felanitx, situada entre Son Albons, el lloc de ses Ànimes, el pla de Son Cerdà i Son Colomet. ■ Propietat rústica del terme d'Inca, entre can Rua, s'Era Vella, can Siquier i can Gostí. ■ Terrenys del terme de Santa Maria del Camí, situats entre Son Torrella Vell, Son Credo, cas Frares i es Cabàs. (M)

GARIBAI, SON Terrenys del terme d'Algaida, situats entre Alcoraia, l'hort de sa Bova, can Llobet i Son Sastre. (M)

GARÍ GAYÀ, BERNAT (Vilafranca de Bonany 1952) Polític. Militant del

→ Bernat Garí Gayà

Partit Popular. Fou tinent de batle (1979-83) i batle (1983-90) de l'Ajuntament de Vilafranca de Bonany. Durant la seva gestió, s'aprovaren les normes subsidiàries del municipi i es dugué a terme un projecte de condicionament i millora del polisportiu municipal. Fou desposseït (1990) del seu càrrec per una moció de censura.

GARÍ JAUME, LLORENÇ (Vilafranca de Bonany 1928) Biblista. Llicenciat en teologia per la Facultat Pontificia *Angelicum* i en ciències bíbliques per l'Institut Bíblic, de Roma. Fou ordenat de prevere el 1950. Ocupà la càtedra de sagrada escriptura al Seminari Major de la diòcesi de Mallorca (1960) i fou nomenat professor ordinari del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca —CETEM—. Del 1960 al 1965, dirigí la publicació *El heraldo de Cristo*. Fou membre fundador (1971) de l'Associació Bíblica Italiana Franciscana. És autor de la ressenya histò-

→ Llorenç Garí Jaume

rico-artística *La iglesia y el claustro de San Francisco* (1965) i de *Llegir i entendre l'Antic Testament* (1988), estudi cronològic de tots els llibres veterotestamentaris.

→ Francesc Garí Mir

GARÍ MIR, FRANCESC (Palma 1939) Polític i empresari. Es doctorà en enginyeria industrial a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers de Madrid (1962). Com a empresari, ha estat al capdavant de l'empresa metal·lúrgica *Meta 2000* (→), popularment coneguda com a can Garí. D'ideologia centrista, fou un dels fundadors de la plataforma de diàleg Tramuntana (1975), de Concurrència Democràtica Balear —CODEBA— (1975), i del Partit Popular Balear (1976). Amb aquest partit, s'incorporà a la Unió del Centre Democràtic —UCD— i fou elegit diputat per Balears a les eleccions del 1977 i del 1979. Al Congrés dels Diputats, fou vice-president de la comissió de transports, comunicacions i turisme. També va esser ponent del projecte de llei de l'Estatut de les Illes Balears (1982). En el Consell General Interinsular Provisional de les Balears, fou conseller d'Indústria i Agricultura (1978-79). És membre de l'orde de Mèrit Constitucional (1988).

GARINDO, MOLÍ DE CAN Molí de vent fariner, del terme de Búger, si-

↑ Molí de can Garindo (Búger)

↑ Garonda (Llucmajor), cases de la possessió

tuat al número 32 del carrer Molins. Amb base de planta rectangular, té tres naus cobertes amb volta de canó. A l'envelador, s'hi puja per una escala interior de caragol, ben conservada. Documentat en un text del 1830, conservat a l'arxiu de can Vivot, de Palma, deixà de funcionar el 1942. Restaurat el 1988, se n'ha preservat tota la part antiga i el muntatge de les aspes. (BRa)

GARINES, SES Terrenys del terme de Santanyí, situats entre Son Punta, sa Talaia, can Jordi i Son Ponç Vell. Anomenats també ses Argerines. (M)

GARINET, PESQUERA D'EN A la costa del terme de Llucmajor, situada entre cala Beltran i el cap Blanc. (M)

GARLANDA Vegeu *lavanda*.

GARNÂTÎ, IBRAHIM B ABD AL-RAHMAN AL (Granada s XII - Palma 1230) Jurista, escriptor i teòleg. S'instal·là a Mallorca per invitació de l'emir Ishâq b Muhammad b Ganiya al-Lamtûnî i va morir durant la conquesta catalana. La seva obra més important és un estudi, sense títol, sobre el dret islàmic malikita, on fa un compendi de sis segles de dret islàmic propi a Al-Andalus. Aquesta obra, que també és un intent de síntesi i revisió contra els excessos dels autors dels formularis hispano-musulmans, és una clau per a la historiografia jurídica hispano-àrab i va esser publicada el 1987, en àrab i en castellà. Ha estat estudiat per Al-Nubâhî. (JBP)

↓ Garonda (Llucmajor), talaiot situat al costat de les cases de la possessió

GARONDA Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Serverera, Marola, Vernissa i el Purgatori. En el *Liber Acquarum* (1307) era la més valorada del terme (600 lliures). El 1477, tenia nou equins, 18 caps de bovins, 200 ovelles, 400 cabres, tres esclaus, 200 quarteres de blat, 60 d'ordi i altres 60 de civada, una pallissa plena de palla de blat i d'ordi, un paller de palla vella, 10 barcelles de faves i 5 de llenties. En el cadastre del 1575, els seus confrontants eren Son Albertí, Guiamerà, Marola, Son Boscana, ses Arnaules i la ribera de la mar. El 1578, pertanyia a Joan Catany, estava valorada en 4.700 lliures i tenia 748 quarterades. El 1683, tenia catorze equins, cinc bous, dues vaques, un vedell, 25 caps de porquim, 292 ovelles, 180 anyells, 100 cabres i 135 cabrits. El 1702, pertanyia a Joan Catany i estava valorada en 10.100 lliures. Ran de les cases es troben les restes d'un poblat talaiòtic: dos talaiots de planta circular i un naviforme. El talaiot septentrional té 11,40 m de diàmetre i 4,40 m d'altària amb el portal orientat a llebeig. El talaiot meridional té 12,20 m de diàmetre i 4,30 m d'altària, amb el portal orientat a llebeig. El navifor-

me fa 17 m de llargària per 5,50 m d'amplària i té la façana orientada a migjorn. Hi ha també una bassa prehistòrica. (M)

GARONDA, TORRENT DE A la Marina de Llucmajor. Neix a la zona compresa entre les possessions de Son Albertí i Son Mateu. Solca les terres del Purgatori i Son Avall i desemboca al racó de sa Falç, del mateix terme, situat entre la punta Plana i s'Estanyol de Migjon. Té uns 7 km de recorregut i 46 km² de conca hidrogràfica. (M)

GARRAFA Antiga possessió del terme d'Andratx, confrontava amb Son Mas, la vila, Son Fortuny i el terme de Calvià. Documentada el 1598, pertanyia a l'honor Gaspar Moner. Tenia cases i tafona. Estava dedicada a olivars i conreu de cereals. Hi havia extensos pinars i garrigues. Prop de les cases es trobava l'**hort de Garrafa**, dedicat a la producció de lleguminoses i hortalissa. Donà nom al *puig de Garrafa* (→) i al *coll de Garrafa* (→). Correspon, en part, a les terres denominades (1991) Son Moner. (DF)

GARRAFA, COLL DE De 421 m de cota, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme d'Andratx, entre la possessió de sa Cova, la vall Verd, es Fossaret i el coll Andritxol. (M)

GARRAFA, COVES DE Al terme d'Andratx, situada al vessant nord del puig del mateix nom. Està catalogada com a cova des de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GARRAFA, ERMITES DE Terrenys del terme d'Andratx, entre el puig de Son Monjo, Son Curt i Son Cerdà. Prenen el nom de les antigues ermites anomenades de Garrafa d'Amunt i de Garrafa de Baix. Només se'n coneix l'existència per la toponímia. (M)

GARRAFA, PUIG DE De 462 m d'altària, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba entre les terres de la possessió de sa Cova, la vall Verd, la Moleta de Son Vic, la font d'en Sard, la coma de sa Teva i el comellar de Son Jofre. Fa partió entre els termes d'Andratx i Calvià. (M)

GARRANXO, CAN Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre Son Vives de Baix, Son Vives de Dalt, can Felera i Son Comparet. (M)

↑ Puig de Garrafa (Andratx-Calvià)

GARRARAOBA Antiga alqueria del terme de Petra, documentada el 1256. (M)

GARRA SECA, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, segregada de Son Mut Nou, situada entre cas Frares, can Niu, can Sergent, sa Torre i es Carbonells. S'hi troba un molí del mateix nom, situat entre can Boiet i can Patacó. De reduïdes dimensions, té la base del cintell de paredat i un portal que comunica amb la cambra on estaven situades les moles. (BRa/M)

GARRET, RAFAL Propietat rústica del terme de Montuïri, documentada el 1511. (M)

GARRET, SON Terrenys del terme d'Inca, situats entre can Calderí, Son Figuerola, can Guineu i Son Gat. (M)

GARRETA, CAN Propietat rústica del terme d'Inca, a s'Avencar, situada entre can Perrisco, can Verd, can Torrandell i Son Jover. ■ Al terme de

↓ Molí de can Garra Seca (Llucmajor)

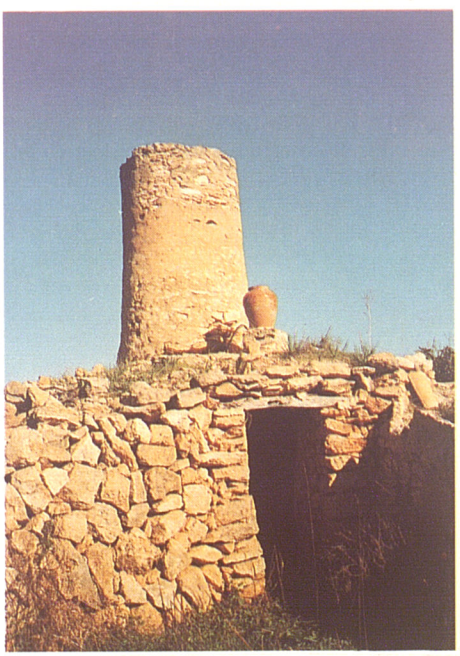

↑ Can Garra Seca (Llucmajor)

↑ Son Garreta (Campanet)

Llucmajor, entre el vinyet d'en Canals, el camí des Pèlag, el camí des Ponterró i la vila. Anomenada també Son Sampol Gran. ■ Al terme de Petra, entre es Pinerons, can Parric, el creuer de ses Basses i Son Etzèbit d'en Massanet. ■ Al terme de Valldemossa, entre can Pujades, can Caragol, Son Pou Nou i Son Pou Vell. (M)

GARRETA, SON Antiga possessió del terme de Campanet, situada al lloc d'Ullaró, entre Son Borràs, Son Estrany, So na Pacs i Son Corró. Fou una de les possessions que sorgiren (s XIII-XIV) arran de la divisió de la primitiva alqueria islàmica d'Ullaró. El s XV, era denominada alqueria d'en Togores. Fou (s XV-XVII) de la família campanetera dels Socies —Garreta—, del malnom de la qual agafà la nova denominació. Passà després als Despuig, comtes de Montenegro (s XVII-XX). El 1614, confrontava amb el camí d'Ullaró a Alcúdia, el torrent de Sant Miquel, Gabellí dels Bisquerra, el rafal d'en Llobera i el camí de na Pontons o de Sant Miquel. Tenia cases, amb molí de sang i tafona. Amb conreu de cereals i lleguminoses, era fonamentalment una gran propietat olivarera. Els seus garroverars tenien fama de produir les millors garroves de l'Illa, renom que recollí l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria. Tenia una guarda de 120 ovelles. Des del s XVIII, hi agafà importància el figueral. Tenia les pertinences dites s'Estepar, Son Huguet i es Camí des Pou. A l'hort de sa Coma hi havia conreu de lleguminoses i hortalisses, tarongers i magraners. Aquests, en les seves varietats aspres, produïen un xarop de gran prestigi a la cuina senyorial mallorquina del s XVIII. El cardenal Antoni Despuig transformà (s XVIII-XIX) les cases primitives en un gran edifici, amb una nova capella que acollí les despulles, portades expressament de Roma, de sant Victorià. El 1862, tenia 166 quarterades. A la fi del s XIX, la fallida dels comtes de Montenegro determinà la ruïna de la possessió. Finalment, fou establerta (1918-28) entre 56 veïns de Campanet i desaparegué com a propietat rellevant. Des del 1980, les cases, que havien arribat a un estat de ruïna total, foren restaurades i transformades en residències secundàries. ■ Possessió del terme de Campos, entre Son Xavarí, can Fred, es Palmer i el torrent de Son Catlar. (DF/M)

↓ Son Garreta (Campos)

GARRIDANO, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Nadal Vell, can Parra, cas Ros i can Delme. (M)

↑ Francisco Garrido de la Vega

GARRIDO DE LA VEGA, FRANCISCO (San Martín de Berducido, Galícia 1713 - Còrdova 1776) Bisbe de Mallorca (1763-72). Doctor en dret canònic per les universitats d'Àvila i de Valladolid, vicari general de la ciutat d'Oran, fou fiscal general i conseller i examinador sinodal de l'arquebisbat de Toledo. Després exercí el càrrec de rector de la parròquia de Sant Andreu, de Madrid. Va esser consagrat bisbe de Mallorca el 1763. Intermedià amb poc èxit en les polèmiques entre lullistes i antilul·listes. Va impulsar la construcció del Seminari Conciliar de Sant Pere, de Palma, fet que recorden dues inscripcions a l'edifici. Va beneir, el 1768, l'església de Sant Antoni Abat, de Palma. Durant el seu pontificat va tenir lloc l'expulsió dels jesuïtes de Mallorca (1767). El 1772, fou traslladat a la diòcesi de Còrdova i poc abans de morir va esser promogut a arquebisbe de Sevilla. (LlP)

GARRIDO DE ORO, JOSEP (Figueres, Catalunya 1884 - s XX) Militar. L'octubre del 1933, amb la graduació de tinent coronel, va esser nomenat cap d'estat major de la comàndancia militar de Balears. Ocupava aquest destí quan es va iniciar la Guerra Civil. Prengué part en totes les mesures militars, com la constitució de columnes per recórrer Mallorca (22 de juliol del 1936), la creació de milícies ciutadanes (23 d'agost) i l'organització de la defensa antiaèria. A partir del 16 d'agost, participà en la defensa de Mallorca contra el desembarcament republicà. Fou encartat per negligència en la causa instruïda pel comandant militar Trinidad Benjumeda del Rey, el desembre del 1936. Passà a la situació de retirat el 1937. (DJ)

→ Martí Garrido Ramis

GARRIDO RAMIS, MARTÍ (Palma 1952) Actor i director. Estudià Belles Arts i Art Dramàtic (1971-73). El 1975, creà la companyia *Los comediantes de la vida*. Ha escrit i interpretat diferents obres, com *El show del mejor cómico español* (1981). Com a actor de Cinema ha participat en nombrosos films, com *La coquito*, de Pedro Masó. Ha realitzat curtmetratges, com *La Rosario y el pinzas*, seleccionat en el Festival de Cinema de Sant Sebastià (1981), i els llargmetratges *El último penalty* (1981), seleccionat en el Festival de Cinema de La Corunya (1983), i *Mordiendo la vida* (1986), premi Fructuós Gelabert a la millor pel·lícula a la VII Mostra de Cinema Català i Valencià (1989).

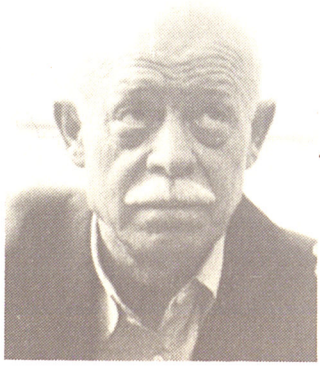

→ Luis Garrido Saiz

GARRIDO SAIZ, LUIS (Conca 1918) Actor. El 1940, s'instal·là a Palma. Des del 1980, ha interpretat llargmetratges, com *Que puñetera familia* (1980) i *Mordiendo la vida* (1986), ambdós de Martí Garrido Ramis, i produccions televisives com *Chopin* (1988), de Jhon Maris.

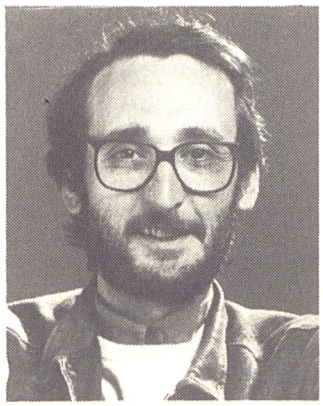

→ Carles Garrido Torres

GARRIDO TORRES, CARLES (Barcelona 1950) Periodista i escriptor. Realitzà estudis de dret i filosofia i lletres a Barcelona (1969-73). El 1972, guanyà el Premi Brunet de reportatges, concedit per la revista *Destino*, i, poc després, començà a col·laborar en diferents diaris de Barcelona. El 1976, s'instal·là a Mallorca, on s'integrà a la redacció del *Diario de Mallorca*, del qual fou subdirector (1980-86) i director en funcions (1985). El 1986, s'incorporà com a columnista al diari *Baleares* i va esser el primer director de *Brisas*, etapa durant la qual es va crear la *Gran Enciclopèdia de Mallorca* (1987-88). És autor dels llibres d'investigació antropològica *El esoterismo* (1983), *Mallorca mágica* (1987) i *Menorca mágica*. Com a editor, fundà el 1979 l'editorial *Aucadena*. D'altra banda, és autor de les sèries per a televisió *Mallorca màgica* (1989), *Menorca màgica* (1990) i *Palma antiga* (1991) i de l'obra musical *Mallorcatur*, editada

↓ Carles Garrido Torres, *Mallorca Mágica*

↑ Garriga de Son Gener (Manacor)

en disc de llarga durada el 1989; de la recopilació d'articles *Mallorca en un punto* (1987); del recull de relats *Eucalíptica* (1991) i de les novel·les *Voy al Tibidabo* (1987) i *Luna en Llucalcari* (1991). És compositor i guitarrista del grup Banda Miranda.

GARRIGA Terreny no conrat, poblat de mates i arbusts i d'arbres no gaire grossos. A Mallorca, sovint és producte de la degradació de l'alzinar i del pinar. Hi ha dos tipus de garriga. Una és la comunitat vegetal dels ullastres i els garrovers *(Oleo-ceratonion)*, que ocupa sobretot indrets del centre i sud de Mallorca. L'altra, està constituïda per ciprells i romanins *(Rosmarino-Ericion)* i ocupa els llocs més secs de Mallorca. Altres plantes característiques de l'*Oleo-Ceratonion* són el garballó, la vidalba, l'espareguera de gat, l'espareguera vera, l'escanyacabres, la lletrera arbustiva, la ginesta borda i la rapa blava; i del *Rosmarino-Ericion*, la botja de cuques, la cossiada, la garlanda, la gatova, l'herba de Sant Ponç, l'espaseta i les sabatetes del Bon Jesús. A més, també hi ha plantes que no són característiques ni de l'una ni de l'altra, com el pi, l'estepa blanca, l'estepa negra, l'estepa llimonenca, l'artija, l'albó i el càrritx. Aquesta vegetació forma clapes dispersses per tota la geografia de Mallorca, separades per camps conrats, nuclis urbans i carreteres. És especialment abundant a la zona de la marina de Llucmajor, a la vessant nord de la serra de Tramuntana i a la serra de Llevant. Segons dades de l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, a mitjan s XIX l'extensió al conjunt de Mallorca era de 69.457 hes, que representaven el 19,19% de l'àrea total de l'Illa. Fins a la dècada del 1950-60, va tenir una gran importància econòmica. Era un lloc propici per a l'instal·lació de forns de calç i per a l'estabulació del ramat. S'aprofitava sobretot la llenya de mata i d'estepa per fer carbó i per cremar en els forns de pa i de calç, i la d'ullastre per fer bardissa, mànecs d'eina, i com a matèria primera dels fusters grossers. El càrritx i la fulla d'ullastre s'utilitzaven per a pastures d'ovelles, porcs i altres mamífers. De les baies de la mata s'elaborava, sobretot a Llucmajor, un oli anomenat oli de llentrisca. Del ginebró es feia un oli per a usos farmacèutics o veterinaris, i de la murta s'extreïa un oli emprat en perfumeria. Algunes espècies de murta tenen el fruit comestible i, a Mallorca, era corrent empeltar-les per obtenir fruits més dolços. Les fulles de la murta, procedents sobretot de Campanet, eren aprofitades pels blanquers, que a la segona meitat del s XIX n'utilitzaven uns 732.000 kg. Les branques d'aquest arbust s'empren per adornar carrers, cases i esglésies els dies de festa. Les fulles del garballó, eren utilitzades per fer *obra de palma* (→). Un vigilant, anomenat garriguer, s'encarregava d'impedir els ro-

↓ Garriga de Felanitx

↑ Creu de sa Garriga (Algaida-Palma)

batoris de llenya i de la caça furtiva. Actualment el seu aprofitament econòmic es limita a la caça, principalment del conill, i a la pastura extensiva d'ovelles. Al llarg del s XX, ha conegut una certa expansió a causa de l'abandonament de cultius marginals.

GARRIGA, CAN Propietat rústica del terme d'Artà, a la Colònia de Sant Pere, situada entre la cala de s'Estret, el puig de sa Murta, can Garau i can Pentinat. ■ Al terme de Binissalem, entre Son Roig, can Banús, sa Vinyota i can Barrera. ■ Al terme de Marratxí, entre Son Llompart, can Petitot, can Frasquet i cas Teixidor Vell. (M)

GARRIGA, COMELLAR DE SA Al terme de Mancor de la Vall, situat entre el puig de sa Creu, el coll Matà, Turixant i la plana de Massanella. (M)

GARRIGA, COMUNA DE SA Al terme de Puigpunyent, situada entre Son Fortesa, es Grau, la possessió de sa Cova i sa Muntanya. (M)

GARRIGA, CREU DE SA Creu de terme, a la partió d'Algaida i de Palma, situada dalt de les costes de Xorrigo, arran de la carretera. (M)

GARRIGA, DALMAU DE (Mallorca s XIII - XIV) Cavaller. Com a tercer lloctinent de Mallorca (1302-06), administrà els interessos reials de

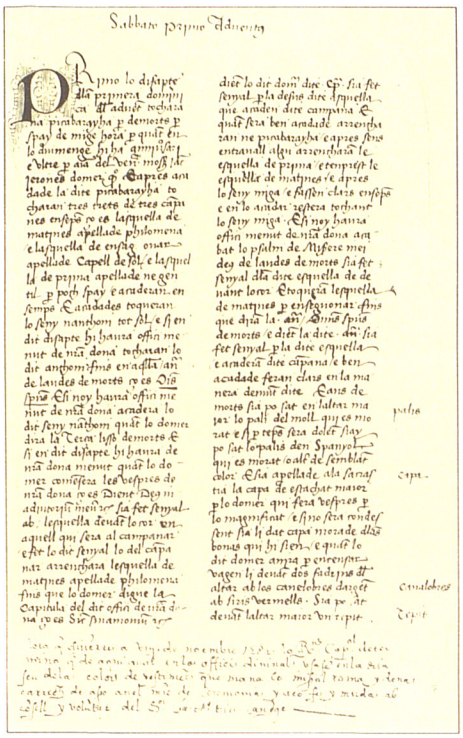

↑ Eloi Garriga, primera pàgina del *Consueta de sacristia*

Jaume II. En política exterior, l'inici de la seva gestió coincidí amb la signatura de la pau de Caltabellotta (1302) i la conseqüent represa de relacions comercials amb Sicília. En el govern interior, dugué a terme una rigorosa política d'abastament, amb el control i repressió de la revenda del gra, així com de previsió d'abastament de carn. Respecte a obres públiques, coordinà el projecte de la desviació de sa Riera, que fou descartat per esser inviable econòmicament, i les obres de defensa dissenyades a la Palomera, pensat com a port per refugiar-s'hi els navegants. Controlà l'exercici dels batles dels territoris senyorials i els prohibí de jutjar les segones apel·lacions, per pertànyer a la franquícia reial. A instàncies del rei, executà la política d'inversions immobiliàries, amb la negociació de compra del convent de la Penitència. Assessorat per Pere Estruç i Ramon Desbrull, resolgué tota la problemàtica derivada de l'establiment de nous pobladors a les viles foranes. El juliol del 1303, es desplaçà a Menorca per dirigir les obres de fortificació de Ciutadella. Col·laborà amb l'Església obligant els cavallers de Menorca a contribuir en construccions de caràcter religiós. (PaC)

GARRIGA, ELOI (Mallorca s XV - XVI) Prevere. Fou beneficiat de la Seu de Mallorca. Escriví, al principi del s XVI, el llibre litúrgic *Consueta de sacristia*, inèdit, que conté els costums litúrgics observats a la Seu.

GARRIGA, RAMON (Mallorca s XIV) Cirurgià. Tractava les ferides i les contusions del cap i practicava, rudimentàriament, osteotomies i osteosíntesis. Se li atribueix també el guariment de diverses malalties dels ulls i de la bufeta.

GARRIGA, SA Terrenys del terme d'Ariany situats entre sa Canova,

↓ Terrenys de sa Garriga (Ariany) amb el molí d'en Benet al fons

↑ Sa Garriga (Costitx)

Montblanc, Calderitx i ses Tapereres. ■ Al terme de Binisalem, situats entre es Rafalot, Son Corcó, Son Morei i s'Alzinar. ■ Possessió del terme de Costitx, situada entre Son Pujau, Son Joanet, el pou de Castell d'Amós i les coves de Mestre Perico. Durant els s XVI-XVIII, pertangué als Horrac —de sa Garriga—. Tenia unes 100 quarterades i era també denominada sa Garriga de can Dalmau des Pla de sa Coma. Les cases senyorials, dites can Dalmau o can Alenyà, estan a la vila. A la possessió sols hi havia una casa petita, amb una cisterna del s XIV, on es féu (1914) un gran aljub. El 1675, estava valorada en 1.400 lliures. L'ocupaven pinars, garrigues i vinya, que fou substituïda per ametlerars a la fi del s XIX. El 1928, fou parcialment establerta. Pertany (1991) als Amengual i té 18 quarterades. ■ Propietat rústica del terme de sa Pobla, situada entre sa Vileta, Son Rapinya, Son Sintes, can Lloveta i la garriga Tancada. ■ Antic rafal del terme de Sineu. Documentat el s XVI, confrontava amb Serritxola. El 1596, era de l'honor Gabriel Estela —de sa Garriga—. Tenia cases, amb celler i molí de sang. Estava dedicat a vinya, ametlerars i conreu de cereals. Hi havia 155 ovelles, sis porcs, quatre bous, dues mules, dues someres i un cavall. La posada dels Estela estava a la vila de Sineu. Des del s XVII, apareix documentat com Son Estela de sa Garriga i *Son Estela* (←). Al principi del s XVII, s'havia dividit en dues propietats. El 1684, la major, valorada en 1.500 lliures, pertanyia a Pere Agustí Estela. Dedicada al conreu de cereals, tenia cases amb molí de sang i una guarda de 10 porcs. La menor, de Joan Estela, tenia també cases, conreu de cereals i una guarda de 10 porcs. Estava valorada en 700 lliures. (DF/M)

GARRIGA, SA Barriada de la rodalia de Palma. Limita, a migjorn, amb Son Sardina, a ponent, amb la carretera Palma-Valldemossa, a mestral, amb s'Esgleieta, a tramuntana amb la urbanització de Palmanyola i, a llevant, amb la carretera Palma-Sóller. Té una superfície de 5,22 km² i una població de fet de 206 habitants (1991). El relleu és pla, amb un lleuger pendent cap al nord, que arriba als 94 m a sa Cabana. La travessen els torrents d'Esporles i de Valldemossa, que conflueixen per formar el torrent Gros, que en aquesta zona rep el nom de torrent de sa Garriga. L'àrea urbana, de reduïdes dimensions, està formada per habitatges unifamiliars situats a la vora del camí des Destre. Hi ha petits grups de cases a Baix des Marge, can Nosa i ca na Barrera i parcellacions modernes a sa Torre i cas Patró. També inclou una trentena de propietats importants, entre les quals destaquen les de Son Bibiloni, sa Cabana i Son Ripoll. El seu poblament es remunta almenys a l'època islàmica a causa de l'existència de tres importants cabals d'aigua, *la font de Mestre Pere* (→), *la font d'en Baster* (←) i *la font de la Vila* (→). La font de Mestre Pere neix dins la possessió de sa Cabana, al límit amb Bunyola. En aquell període, un nombre important de molins aprofitaven l'aigua d'aquestes síquies i la del torrent Gros. A la síquia de Mestre Pere hi havia cinc molins i la de la Vila movia el molí de Son Ripoll, dit *reha Alain* o molí de la Font. Arran de la Conquesta del 1229, tots aquests molins passaren al rei Jaume I o als nobles que l'acompanyaren. Hi va haver molins d'aigua fariners que funcionaren fins a la dècada del 1960-70, en què es va encanonar la font d'en Baster. Aquestes síquies també varen permetre que hi hagués conreu de reguiu. La font de Mestre Pere va minvar

↓ Sa Garriga (Palma), can Vic

↑ Sa Garriga (Palma), oratori de l'Anunciació de la Mare de Déu

molt el seu cabal a la dècada dels setanta del s XX, a causa de la urbanització de Palmanyola. Benet Ponç Fàbregues situava en aquesta zona el topònim Palma Alta, citat en el *Llibre del Repartiment*. El 1785, estan documentats can Vic, com un lloc petit, les possessions de So na Jaume, es Revellar i Son Bibiloni i dos hostals, un a la carretera de Sóller, cas Mosson, parada dels carreters al camí de Sóller a Palma, i l'altre, prop de la carretera de Valldemossa. Segons aquest mapa, hi havia alguns redols d'oliveres, desapareguts. Bona part de les terres d'aquesta zona varen pertànyer als ordes religiosos fins a la desamortització del 1836. Aquest any, es varen vendre les possessions de Son Ripoll, que fins llavors havien estat dels pares missionistes de Sant Vicenç de Paül, i Son Bibiloni, dels cartoixos de Valldemossa. Eclesiàsticament, sempre ha format part de la parròquia de la Concepció, de Son Sardina. El 1950, quan n'era rector Gabriel Mairata Coll, es va inaugurar un oratori dedicat a l'Anunciació de la Mare de Déu. Fins aleshores, els garriguers havien d'anar a missa a l'església de Son Sardina o a la capella de Son Bibiloni. Durant el s XX, hi va haver una petita escola pública a can Vidal, que es va tancar el 1975, a causa de la proximitat de l'escola pública de Son Sardina i del col·legi privat de cas Jai. A la dècada dels setanta, s'asfaltaren els principals carrers i a la dels vuitanta s'hi instal·là el telèfon. El 1980, es va construir, a Son Sureda, el camp de futbol del Son Sardina. La població és majoritàriament autòctona i presenta un elevat índex d'envelliment. Fins a la segona meitat del s XX, quasi tota la població treballava al camp, a les possessions del voltant. El 1991, una part important dels habitants encara es dedica a l'agricultura. A més de conreus extensius, molt poc productius, com ametlers, al sud, i garrovers, al nord, s'hi sembren hortalisses, pastures i flors. També hi ha ramaderia ovina i bovina i, des dels anys setanta, hi ha granges de conills i d'aviram. La majoria de la població jove fa feina a Palma. Quant als comerços, hi ha una botiga, un forn, i dos cafès. Respecte als serveis sanitaris i educatius, depèn de Son Sardina. Els seus veïnats fan part de l'Associació de Veïnats de Son Sardina i sa Garriga. Fins a la dècada dels setanta, se celebraren, de forma irregular, festes locals per la Mare de Déu d'Agost. Pel que fa als esports, durant els anys setanta va existir l'equip sa Garriga Club de Futbol. El 1991, no té clavegueram ni aigua corrent, però bona part de la barriada s'abasteix de l'aigua del pou d'una possessió. Des de la dècada dels seixanta hi resideix, a ca na Serreta, l'escriptor holandès Jan Schalekamp. (AM/JJS)

↓ Sa Garriga (Palma), carrer des Destre

GARRIGA, SON Antiga possessió dels termes de Sineu i de Sant Joan. Confrontava amb Son Munar des Pujol, Llorac, Peixerí, Son Gual, Carrutxa, s'Almudaina, Sabor, Son Toni Coll, es Rafal Fred i el camí de Sineu a Montuïri. Es formà a partir de la unificació de les possessions de Son Brondo, ses Algorfes i altres terres menors. El 1657, pertanyia al senyor Francesc Garriga, ciutadà militar, de la família del qual prengué nom. Tenia cases amb celler i molí de sang. Es dedicava al cultiu de la vinya i dels cereals; s'hi sembraven anualment 350 quarteres de cereals. Tenia una guarda de 160 ovelles i una petita ramaderia porquina. Feia una renda anual de 1.250 lliures i 30 quarteres de blat. N'eren pertinences les terres de ses Binoies, es Pont de sa Llosa i la vinya na Carriona. Quan les possessions i terres que la formaven es dividiren, la denominació desaparegué i es recobra-

← Son Garriga de Baix (Sant Llorenç des Cardassar)

← Son Garriga de Dalt (Sant Llorenç des Cardassar)

← Es Garrigó (Sóller)

ren els noms de les diferents propietats primitives. (DF)

GARRIGA D'AMUNT, SA Terrenys del terme de Santa Eugènia, situats entre es Vinyet, el camí de Muntanya, es Revellar i el torrent de Biniali. (M)

GARRIGA DE BAIX, SON Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre ses Serres, can Duai, ca na Cupa i la clova de Ciutadella. (M)

GARRIGA DE DALT, SON Possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre Poca Farina, ses Serres, la clova de Ciutadella i el coll de sa Punta. (M)

GARRIGA DE SANT LLORENÇ, SA Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre el puig de sa Creu, es Regueró des Llagosts, la penya de Bellver i es Quartó. (M)

GARRIGA I GARRIGA, ANTONI (Palma 1669 - Lima, Perú 1733) Missioner. Professà en la Companyia de Jesús al col·legi de Monti-sion, de Palma. Destinat a les missions d'Amèrica del Sud, evangelitzà dues poblacions d'indis, que anomenà *Exaltación de la Cruz* i *Santísima Trinidad*. Fou rector del col·legi mexicà de San Pablo, a Lima, provincial del Paraguai i vicari provincial i visitador de la província, del Perú. És autor de *Carta escrita a los PP hermanos de la compañia de Jesús en 4 de junio de 1723*, opuscle molt erudit, en el qual recolli notícies i successos de les missions americanes, *Notas sobre las Constituciones del instituto de la Compañía de Jesús y estatutos para el Colegio del Paraguay, Observaciones para los misioneros* i *Piadosas meditaciones*.

GARRIGA GRAN, SA Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre el turonet de sa Torre, cas Toro, can Pou, sa Bassa Crua i Cabrianes. (M)

GARRIGÓ, ES Terrenys del terme de Bunyola, situats entre Son Trobat, Son Serra i es Cocons. ■ Al terme de Palma, entre el puig d'Alba, el camí des Delme, es Canyar i el camí de Son Llabrés. ■ Propietat rústica del terme de Palma, situada entre el camí dels Reis, es Rafal, can Paparra i Son Ponç des Cós. ■ Al mateix terme, antic rafalet situat al lloc des Vinyet.

Confrontava amb el camí reial de Puigpunyent, el rafal de ses Dues Torres i Son Puig. Tenia cases i 6 quarterades dedicades al conreu de la vinya i dels cereals. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Llucamar, Son Cucullada, Son Gorrió Vell i Son Vent. ■ Al terme de Selva, entre Son Odre, can Sopa, Son Lluc i Montaura. ■ Antiga propietat rústica del terme de Sóller, anomenada Bellviure, entre sa Montcada, Binibassí, sa Vinyassa i es camp d'en Maiol. (DF/M)

GARRIGÓ, ES TRASTS DES Terres del terme de Campanet, situades entre s'Alqueria de Son Pasqual, Alborallet, Son Garau, Camí Blanc, Son Pocos, Terrauba d'Avall i el camí de Moscari. Eren garrigues i boscs de s'Alqueria de Son Pasqual. A mitjan s XIX, el creixement demogràfic de Campanet creà una important demanda de terres per edificar-hi cases, que donà lloc al sorgiment del Raval de Son Pocos. Jaume Pasqual Ferragut, propietari de s'Alqueria, aixecà un plànol de parcel·lació des Garrigó (1858) per establir-lo. Després d'una primera fase d'establiments massius (1858-60), el procés continuà lentament fins a la fi del s XIX, fet que permeté la consolidació i expansió del Raval de Son Pocos. (DF/M)

GARRIGUER, CAS Topònim localitzat a diferents indrets de Mallorca, que pot designar la casa on viu un garriguer o l'antiga residència d'aquest, esdevenguda propietat rústica. ■ Al terme d'Artà, situada entre ses Pastores, el rafal Pai, sa Canova de Morell i el torrent de s'Estanyol. ■ Al terme de Manacor, entre la muntanya de sa Vall, es Polls d'en Mascaró, el nucli urbà de Son Macià i el camí de sa Plata. ■ Al terme de Palma, entre Son Prim, Son Perera de Dalt, ca ses Senyoretes i s'Hostal. ■ Al mateix terme, entre es Barranc Vell, el morro d'en Palou, el talaiot de sa Partió i sa Pleta. ■ Al mateix terme, entre les casetes de sa Pedrera, can Fosca, can Monseto i Son Binissalom. (M)

GARRIGUER, PESQUERA DES A la costa del terme de Llucmajor, situada entre la punta de cala Beltran i la punta de ses Taronges. (M)

GARRIGUERA, NA Indret de la costa del terme de Llucmajor, situat entre el cap Blanc i la punta Negra o Grossa. (M)

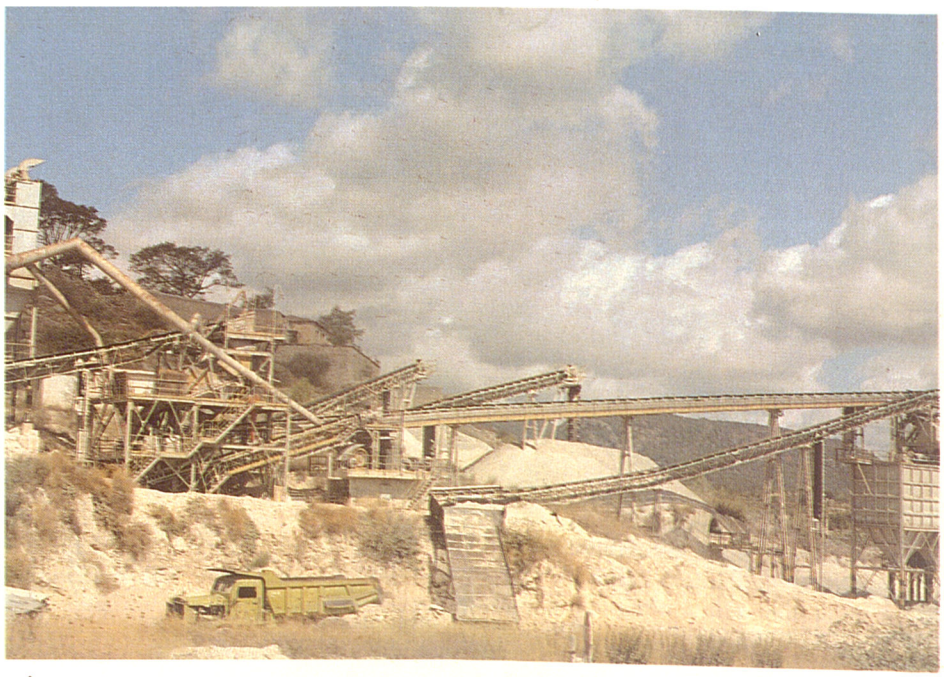

↑ Sa Garrigueta Rasa (Palma)

GARRIGUES COMUNES, SES Terrenys del terme de Mancor de la Vall, anomenats també es Comuns, entre ses Talaies, ses Veles, el puig de Suro i es Rafals. Documentats com a terres comunals el 1372, a l'estim del 1594 estaven valorades en 300 lliures. (M)

GARRIGUETA, SA Propietat rústica del terme d'Inca, situada entre l'hort Vell de Son Bordils, es Serral, can Cosmet Gran i Jornets. (M)

GARRIGUETA RASA, SA Terrenys del terme de Palma, situats entre can Mil Hombres, ses Fontanelles, Son Vent i Son Anglada. Hi està ubicada una de les pedreres de grava més important de Mallorca. (M)

GARRIT, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Coves, ca na Polla, can Magí i cal Aluia. ■ Al terme de Manacor, entre can Banya, ses Aigos, can Ranqueta i

↓ Can Garrit (Santanyí)

↑ Son Garrit (Felanitx)

can Ramis. ■ Terrenys del mateix terme, situats entre can Capó Nou, es Estanyols, la pleta de sa Torre i cala Antena. ■ Propietat rústica del terme de Montuïri, situada entre Son Castanyer Vell, can Magí Nobre, el puig de Cugulutx i Mianetes. ■ Al terme de Santanyí, entre can Maimó, sa Talaia, can Cordella i Son Danusset. ■ Al terme de Son Servera, entre la vila, can Siurell, el coll de sa Punta i es Port de Maó. (M)

GARRIT, SON Possessió del terme de Felanitx, situada entre el puig d'en Ballester, Son Gelabert, Son Proens can Costella, molí d'en Poi i Son Llaneres. (M)

GARRÓ, CA NA Propietat rústica del terme de Montuïri, situada entre Mianes Vell, Son Miró des Notari, el rafal Franc, Mianetes, can Pelut i can Cuixa. (M)

GARROT, CALÓ D'EN A la costa del terme de Santanyí, situat entre el caló d'en Brugit, cala Mondrago, na Martina i el torrent de la font de n'Alis. (M)

GARROT, CAN Propietat rústica del terme de Santanyí, situada entre Son Cabrer, el creuer des Pi, el torrent de la font de n'Alis i Son Durí. ■ Al mateix terme, entre can Maimó, Son Ferreret Vell, ca na Beu i sa Talaia. (M)

GARROT, PENYA DEL De 400 m d'altària, forma part de la unitat intermèdia de la serra de Tramuntana. Està situada al terme de Pollença, entre les tosses del Llamp, les Derrocasses, les roques Planes, el Mal Torrent de Massana, el gorg dels Voltors i el coster dels Ullastres. (M)

GARROT, SON Terrenys del terme de Santanyí, situats entre el pont d'en Bandera, el molí des Saig, can Polla, la vila, Son Colombàs i Son Proens. (M)

GARROTS, ES Indret de la costa de l'illa Dragonera, situat entre cala Lladó, es Ca de Bou, sa Jonquereta i cala Cucó. (M)

GARROTS MAL, ES Indret de la costa del terme de Pollença, situat entre punta Bòquer i cala Solleric. (M)

↓ Can Garrot (Santanyí)

↓ Terrenys de Son Garrot (Santanyí)

↑ Son Garrova (Sant Llorenç des Cardassar)

GARROVA, SON Possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre Son Amagat, ses Cases Noves, ses Cases Velles i can Borges. (M)

GARROVER *(Ceratonia siliqua)* Arbre de la família de les papilionàcies. Les seves branques estan cobertes de grops i el seu fullatge sempre és verd. La soca, que és ben gruixada, a voltes es clivella i forma buits que serveixen per a niar-hi el puput o el mussol. Les fulles són verdes, alternes, paripinnades, ovals, coriàcies i brillants. Les seves flors són poligamo-dioiques, verdoses, molt petites i nombroses, amb cinc estams, sense pètals i distribuïdes en raïms oblongs i axil·lars. Normalment estan inserides en les branques velles i fins i tot a la soca. Se sol sembrar de planter, al final de l'hivern o de l'estiu. Es fa als costers, terres primes i zones càlides. El garrover borrer és totalment masculí i no fa garroves. Altres només són femenins i alguns tenen els dos sexes. La polinització és anemòfila o entomòfila, és a dir, provocada pel vent o pels insectes. Té lloc durant els mesos de setembre i octubre. El fruit, la garrova, és una síliqua comprimida, més o menys llarga, que roman verda a l'hivern i després creix i pren un color negre llustrós. Per dins té una pasta blanca, dolça i comestible i unes llavors dures, llises, de color obscur, els garrovins. A Mallorca, popularment es distingeixen diverses classes de garroves: les de duraió, les de la mel, les de capoll llarg, les negrines, les de costella i les pipiu, aquestes, estretes i curtes, són les que per diverses causes no han madurat bé. El garrover floreix tot d'una que acaben de madurar les garroves de l'any anterior i, quan aquestes cauen, ja apareixen les novelles. El suc de la garrova verda és astringent, per això es feia servir per a curar fics. No es cullen fins que ha plogut, perquè l'aigua les acaba d'assaonar i de fer-les més dolces i digeribles. De tant en tant, damunt la soca creix un bolet groc, *(Polyporus sulfureus)*, bo per menjar i molt voluminós. És un dels arbres més profitosos pel benefici que porta al conrador i per la poca atenció que necessita. Tradicionalment, la llenya ha estat utilitzada com a combustible i per a la construcció de formiguers. Les fulles s'exportaven a França, on eren emprades com a adobadors. El fruit servia com a pinso per als animals de tir. Quant a la utilització industrial de la garrova, primerament es fa una trituració prèvia, a fi de després separarne el garrovi. Amb aquesta trituració s'obtenen dos tipus de productes; un en forma de farina gruixada, amb tros-

↓ Garrover des Cinc Cimals (Llucmajor)

↓ Garrovers (Son Gorgut, Petra)

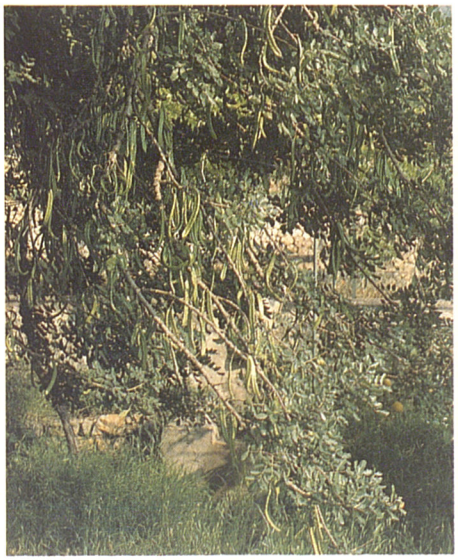

↑ Garroves verdes

sos inferiors a 4 cm, que és prou indicada per a pinsos. L'altre, trossejat entre 4-9 mm, és emprat com a succedani del cacau i en la fabricació de la xocolata. També se n'obtenen alcohols, sucres i laxants. S'ha utilitzat per a la fabricació de plàstics, encara que l'aparició de materials sintètics l'ha desvalorització. Des de l'antiguitat, ha estat un dels cultius més típics del secà mallorquí. Entre el darrer terç del s XIX i el començament del s XX, conegué un important creixement, vinculat al consum de les garroves pel bestiar. Se n'exportaven en gran quantitat a la Península i a l'estranger. A la fi del s XIX, se'n cultivaven 9.320 hes. Però, des del 1930, amb la progressiva disminució dels animals de tir, entrà en crisi. Paral·lelament, s'inicià la seva utilització industrial. Durant els anys de la Guerra Civil i la postguerra, adquirí importància per a la fabricació d'aliments substitutius, com el cafè. A la dècada del 1950-60, se'n cultivaven 11.300 hes; el 1980, 13.085; i, el 1986, 12.602. Aquest mateix any, a Mallorca es recolliren 16.280 tones i les Balears eren la tercera comunitat autònoma quant a producció. L'important augment de preus enregistrat cap a la meitat de la dècada del 1970-80, a causa de la forta demanda internacional de derivats del garrovi per a les industries alimentària, tèxtil i paparera, va crear falses espectatives que propiciaren noves plantacions. Des d'aleshores ençà, s'han produït importants arrabassaments que n'han reduït la superfície a unes 500 hes. El garrover ha donat lloc a gran nombre de cançons populars a Mallorca, com: *molt m'agrada un garrover que fa garroves tot l'any;/ quan li cuien ses d'enguany/ ja té ses de l'any quive.* (FB)

GREIXONERA DE BROSSAT AMB GARROVES

Ingredients per a 10 persones

300 gr de brossat
50 gr de garrova picada
150 gr de sucre
2 cullerades de mel
1 ratlladura de llimona
5 ous

Preparació

Es mesclen tots els ingredients, excepte els ous, ben remenats. A continuació es baten els ous i s' hi afegeixen. S' unta la greixonera amb saïm i galeta picada i es posa al forn a una temperatura mitjana.

Antònia Cantallops Ferragut

↓ Garrova de costella

↓ Garrova negrina

GARROVER, AVENC DES Al terme de Calvià, prop de les cases de Son Claret. Està catalogat com a avenc des de 15 fins a 30 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LlV)

GARROVER, COVA DES Al terme d'Alcúdia, situada entre el torrent de ses Fontanelles, la cova d'en Navarro, el camp Gran i Tacàritx. (M)

GARROVER, MOLÍ DEL Al terme de Palma, documentat el 1233. Anomenat també molí d'en Gener. (M)

GARROVER, MORRO DES A la costa del terme d'Andratx, situat entre cala Marmassem i cala Llamp. (M)

GARROVER, PAS DEL De 325 m de cota, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba entre l'avenc des Llorer, el puig de can Massot, el pou de la Malè i el pla de les Vergues. Fa partió entre els termes d'Escorca i Pollença. (M)

GARROVER, PUIG DES De 298 m d'altària, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba integrat dins la serra de na Burguesa, al terme de Palma, entre el coll des Vents, el puig de Bunyoli, la cova des Homos i Bellagre. (M)

GARROVER, RAFAL Al terme d'Artà, anomenat també alqueria Garrovel. Documentat el 1251. (M)

GARROVER, SON Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre es Mustí Vell, el molí d'en Leu, sa Granja i Son Cru. ■ Terrenys del terme de Sant Joan, situats entre Son Tomàs, Solanda, can Estades i Son Pere Bauçà. ■ Possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre l'hort de Son Peretó, Son Nadalet, Son Costes, Son Poca-palla, Montseriu i Son Nadal. (M)

GARROVERAL, ES Possessió del terme de Bunyola, confrontada amb Son Muntaner i s'Heretat. Documentada el 1627, era de l'honor Miquel Serra —des Garroveral—. Amb cases i celler, estava dedicada a garroverars, olivars, vinyes i conreu de cereals. Tenia la posada al camí d'Orient, a la vila de Bunyola. ■ Terres del terme de Campanet, situades entre els carrers de Son Massanet, es Molins, sa Carretera i les terres del Pouàs. Documentades el s XVI, pertanyeren a la possessió de Son Xapeta, propietat dels Bennàsser (XVI-XVIII). Eren garroverars i alzinars. El s XIX, el seu establiment permeté l'expansió urbana de Campanet al llarg del camí des Molins de Vent de Ses Rotes i de la carretera de Palma. Donà nom al camí des Garroveral i a sa creu des Garroveral (1692). ■ Antic rafal del terme de Palma, situat al pla de Sant Jordi. Documentat el 1685, pertanyia a Antoni Roca. De 50 quarterades, tenia cases i estava dedicada a garroverars i conreu de cereals i lleguminoses. (DF)

GARROVERAL DEL REI, ES Terrenys del terme de Palma, situats entre Son Llàtzer, Son Garau, Son Ramis i Son Ferriol. (M)

↑ Son Garrover (Artà)

↓ Son Garrover (Sant Llorenç des Cardassar)

↑ El Garroverar (Pollença), Institut Guillem Cifre de Colonya

GARROVERAR, EL Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Guilló, can Garau, la Rafal i la vila. Documentada el 1250 com a puig de la Garrovera. Hi està ubicat l'Institut Guillem Cifre de Colonya. (M)

GARROVER DEL DIMONI *(Anagyris foetida)* Dit també **garrover pudent.** Arbust de la família de les papilionàcies, de 1-3 m, de tronc dret o ascendent, ramificat, amb les branques joves blanquinoses i pubescents. Les fulles són peciolades, trifoliades, amb els folíols sèssils, enters, el·líptics, glabres i vírido-blanquinosos. Amb la calor de l'estiu li cauen les fulles, que tornen a reverdir després de les primeres pluges autumnals. Fa les flors grogues amb una taca negre a l'estendard. Estan reunides en raïms laterals curts. Les bajoques, de 5-10 cm de llargària, són penjants, bonyagudes, de marges ondulats, amb la punta girada cap amunt. Té de 3 a 8 llavors grosses, reniformes, comprimides, semblants a mongetes de color violeta. Floreix i fructifica d'octubre a març. És freqüent pels turons i per les costes àrides. La medicina popular atribueix propietats purgants a les seves fulles i vomitives i tòxiques a les llavors. (FB)

GARROVER DES CORB Terrenys del terme d'Inca, situats entre Son Blai, el puig des Minyons, Son Frare i Son Cota. (M)

GARROVER DE SES SABATES, ES Terrenys del terme de Puigpunyent, situats entre Son Fortesa, el puig de Fàtima, Son Nét i la vila. (M)

GARROVER DES LLADRE, ES Al terme de Bunyola, dins la possessió de Son Creus. Situat a la costa des Mascarell, a la carretera de Bunyola a Orient. (M)

GARROVERET, PENYAL DES Al terme de Sóller, situat entre el coval de ses Copis, el puig de Bàlitx, ca ses Bales i s'Illeta. Documentat el 1678. (M)

GARROVER MANACORER, ES Terrenys del terme de Manacor, situats entre el pla de sa cova de n'Amarat, can Arnau, el puig des Card i el portell de s'Argelaga. (M)

↓ Garrover del Dimoni *(Anagyris foetida)*

↓ Garrover des Lladre (Bunyola)

GARROVERS, ES Urbanització del terme de Marratxí, situada entre es Caülls, el polígon industrial de Marratxí, Son Macià, Son Nebot i ses Llegítimes. El 1975, se n'aprovà el projecte de parcel·lació rústica i, el 1979, el d'urbanització. Ambdós foren promoguts per Ignacio Zabala Sarrià. El 1991, ocupa una superfície d'unes 62,46 hes i té una població aproximada de 400 habitants de dret. Disposa d'aigua corrent i clavegueram (1979). Els tipus d'edificacions predominants són habitatges unifamiliars de caràcter residencial. (BeC/CR)

GARROVÍ, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Costella, can Ullet, can Maixura i la rota Talera. (M)

GARROVÍ, ES Propietat rústica del terme de Palma, situada entre s'Olivaret, Son Roca, Son Horrac, Son Conill i Son Llebre Nou. (M)

GARROVÍ, SON Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre Son Divertit, les piquetes des Pèlag, Son Perfet i Son Sampol. (M)

GARSA DE MAR *(Haematopus ostralegus)* Ocell migrador d'una talla d'uns 43 cm. Té el plomatge negre a la part superior i blanc al pit i a la panxa. El bec és llarg i de color vermell lluent.

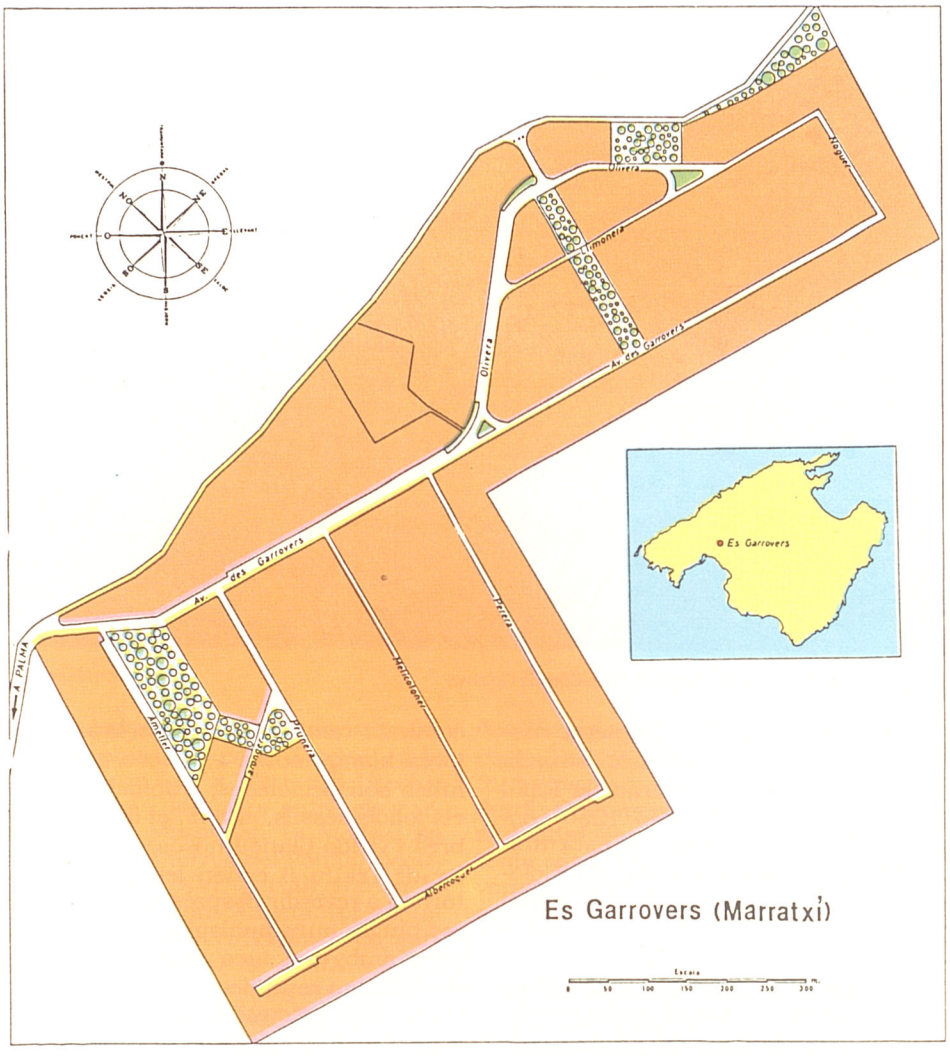

↓ Es Garrovers (Marratxí)

↓ Garsa de Mar *(Haematopus ostralegus)*

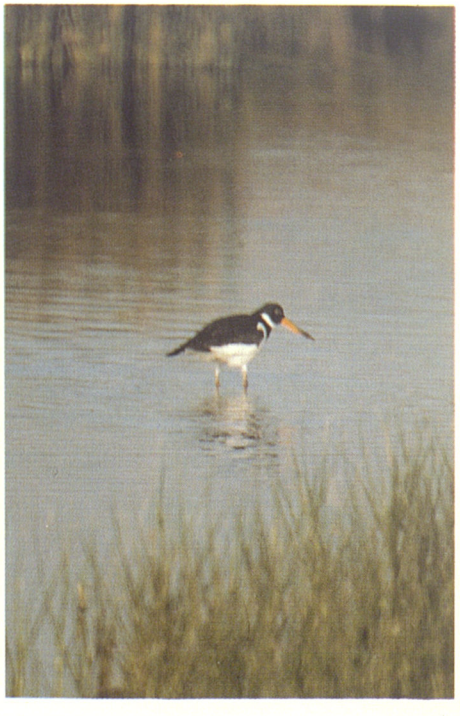

S'alimenta de mol.luscs, que captura clavant el bec dins l'arena i, per menjar-se'ls, els talla el múscul constrictor per evitar que es tanquin. Habita les costes i les platges de Mallorca durant l'hivern i l'època de migració, que té lloc el mes de novembre. És poc abundant a l'Illa. Cria a les costes del nord d'Europa. (GOB)

GARULL, COVA D'EN A la costa del terme de Valldemossa, situada entre el port de Valldemossa i ses Pasteres. (M)

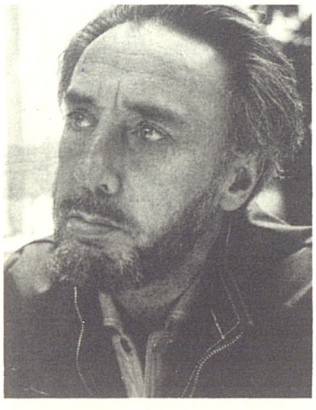

→ Romain Gary

GARY, ROMAIN (Moscou 1914 - Paris 1980) Escriptor i diplomàtic. El 1956, guanyà el premi Goncourt per la seva novel·la *Les racines du ciel*. Des del 1966 fins a la seva mort, residí llargues temporades al Port d'Andratx amb la seva dona, l'actriu Jean Seberg. A Mallorca, escriví vuit de les seves novel·les. Poc després del seu suicidi, es descobrí que era també l'autor de diverses novel·les signadas amb el pseudònim Émile Ajar, una de les quals, *La vie devant soi*, havia estat guardonada (1975) amb el premi Goncourt.

GAS I ELECTRICITAT SOCIETAT ANÒNIMA —GESA— Empresa fundada a Palma, el 1927, a partir de la fusió de la Companyia Mallorquina d'Electricitat i de la Societat d'Enllumenat per Gas Societat Anònima. Durant els primers anys, estigué fortament vinculada a Joan March Ordinas, amb la col·laboració del qual, aviat fou adquirida per la companyia americana *United Utilities and Service Corporation*. Fins al 1930, absorbí les altres principals societats elèctriques que hi havia a Mallorca, com la Propagadora Balear d'Enllumenat (1928) i l'Energia Manacorina Societat Anònima (1929) i inicià un programa de consolidació i millora dels sistemes locals. Des del començament dels anys trenta, fou controlada per la societat americana *Consolidated Electric and Gas Company*. Durant la II República (1931-36), s'inicià un període de crisi, marcat per la manca de potència necessària per a proveir la demanda d'energia existent a Mallorca. D'altra banda, hi hagué un important desenvolupament de l'associacionisme obrer dins l'empresa, representat per la societat El Progrés. El 1935, la producció total de les seves centrals era de 21.018 MWh. Les dificultats s'agreujaren amb la Guerra Civil (1936-39), durant la qual es produïren requises de material a càrrec de l'autoritat militar i començaren els problemes d'abastament de carbó. Durant els anys quaranta, el problema de subministrament d'energia s'aguditzà a causa de la falta de capacitat i de rendiment de les instal·lacions, de les restriccions de combustible i de la recuperació de la demanda després de la guerra. La producció romangué estancada i, el 1943, arribà al seu punt més baix amb 19.135 MWh. La situació econòmica de l'empresa empitjorà davant les reduïdes quotes de combustible, el seu elevat preu i el manteniment d'unes baixes tarifes que no cobrien les despeses d'explotació. Davant d'aquesta situació, el 1952 fou adquirida per l'Institut Nacional d'Indústria —INI—. Entre el 1953 i el 1960, es modernitzaren les instal·lacions, es milloraren les xarxes de distribució i se sanejà la situació econòmica. El 1961, la seva producció fou de 146.910 MWh. El 1957, s'instal·là una nova central a Alcúdia i, el 1962, a *Son Molines* (→), Palma. Entre el 1961 i el 1973, conegué una etapa d'expansió, caracteritzada per la culminació del procés d'electrificació i per un espectacular increment de la demanda d'energia, a causa del desenvolupament turístic, de l'elevació del nivell de vida i de l'estabilitat dels preus produïda per la implantació a Mallorca de les tarifes existents a la resta de l'Estat. El 1968, entrà en funcionament la central tèrmica de *Sant Joan de Déu* (→), de Palma. El 1973, s'instal·là la seu al carrer de Joan Maragall, de Palma. Aquest mateix any, la

↑ Seu de Gas i Electricitat Societat Anònima -GESA-, al carrer de Joan Maragall (Palma)

PRESIDENTS DE GAS I ELECTRICITAT SOCIETAT ANÒNIMA -GESA-

Joaquim Gual de Torrella	1927
Walter Whetstone	1929
Albert E Pierce	1930
Rafel de Lacy Gual	1933
Like C Bradley	1933
Eugenio A Sommer	1936
Gustavo J Brandstetter	1945
José Luis de Corral Saíz	1952
Pere Reus Pujadas	1968
Felicià Fuster Jaume	1973

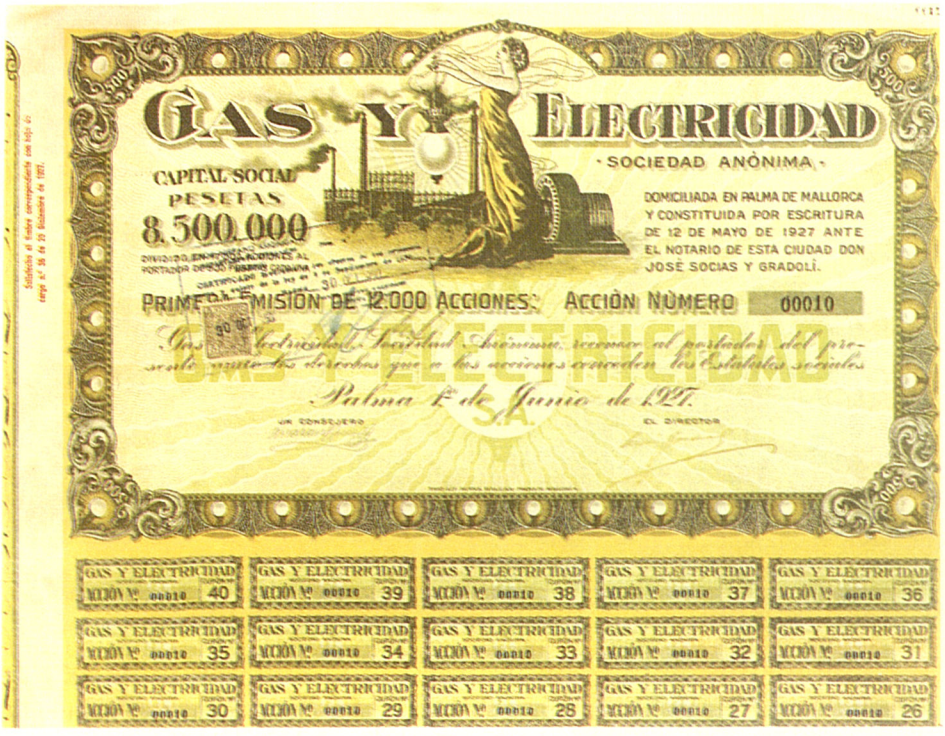

↑ Acció número 10 de l'Empresa Gas i Electricitat Societat Anònima -GESA-

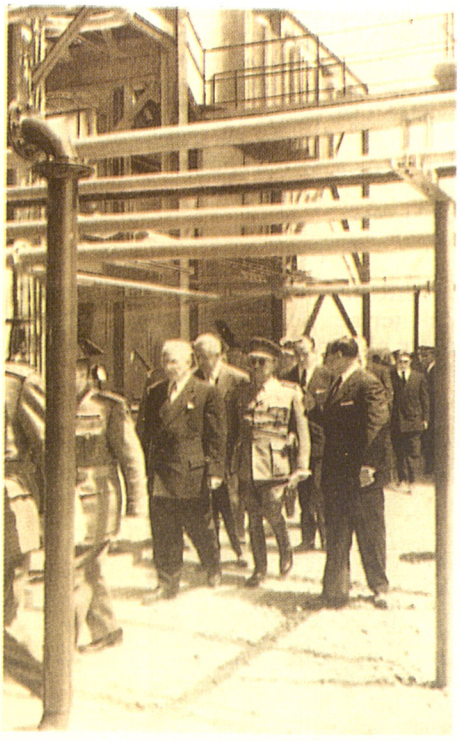

↑ Visita del cap de l'Estat, Francisco Franco, a la central de GESA d'Alcúdia (1960)

producció era de 890.974 MWh. Des del 1974, l'empresa es va veure afectada per la recessió econòmica generalitzada, desfermada per la crisi del petroli. La taxa d'increment de l'energia passà d'un 15% anual a menys d'un 4%. Es reemplaçà progressivament el fuel pels lignits de Mallorca com a combustible per a la generació d'energia. El 1975, entrà en funcionament l'enllaç submarí Mallorca-Menorca. El tram medeix 42,8 km i, des de la seva posada en funcionament, més del 95% de l'energia consumida a Menorca és subministrada des de Mallorca. El 1981, s'inaugurà la central des Murterar (Vegeu *Murterar, es*), que generava (1986) el 87,3% de l'energia produïda en el sistema Mallorca-Menorca. La producció total de les centrals era de 1.837.850 MWh. El 1990, s'anuncià el projecte d'instal·lar una central a s'Estalella (Llucmajor), la qual cosa provocà un fort rebuig popular.

GASPAR, CAN Propietat rústica del terme de Lloret de Vistalegre, situada entre el pou de Llorac, Son Coix, Son Munar i Son Daviu. (M)

GASPAR, MOLÍ D'EN Molí de vent

↓ Vista aèria de les antigues centrals de l'empresa Gas i Electricitat Societat Anònima -GESA- (Palma, 1955)

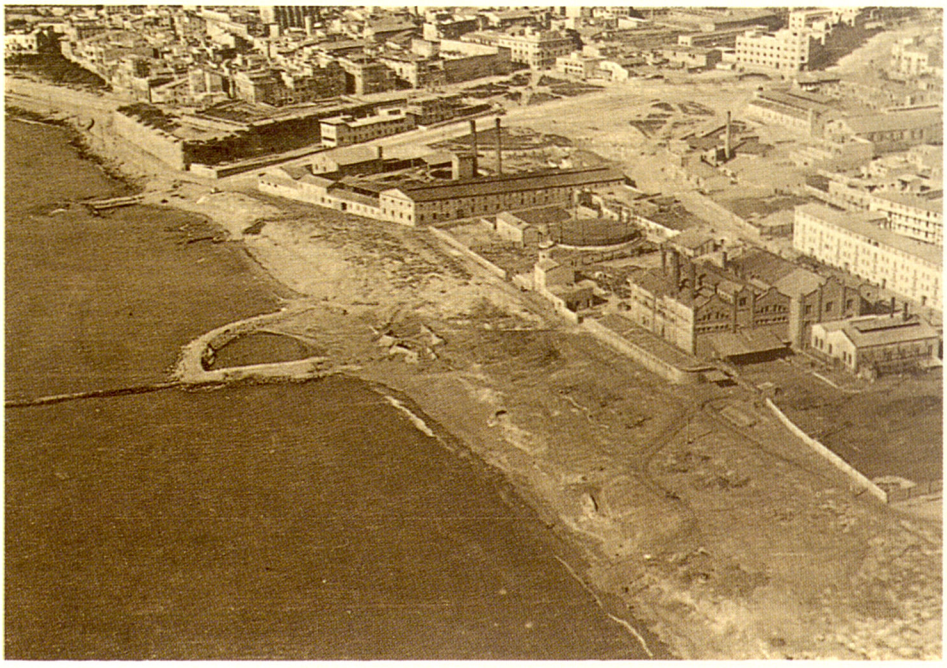

↓ Molí d'en Gaspar (Llucmajor)

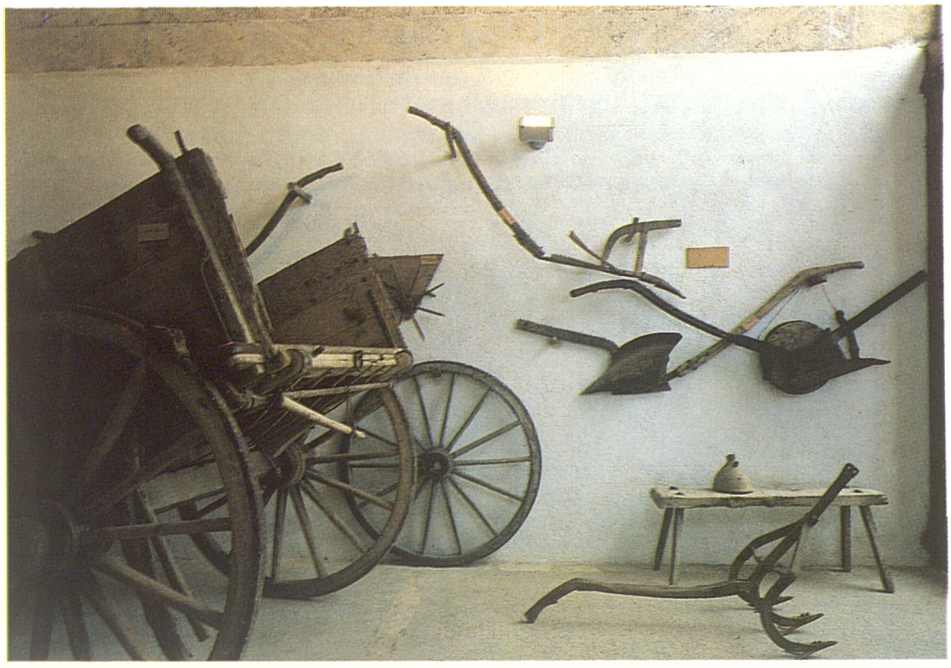

↑ Museu etnològic Molí d'en Gaspar (Llucmajor)

fariner, situat a la confluència entre l'avinguda de Carles V i la carretera de Campos-Llucmajor. La torre, de base circular, està assentada sobre una estructura quadrada d'una sola planta amb tres naus cobertes amb volta de canó. El portal és d'arc de mig punt. L'escala interior és de caragol voladissa. Construït cap al 1870, fou adquirit (1973) per la Caixa d'Estalvis de Balears —Sa Nostra—. Es restaurà a partir del projecte elaborat (1974) per Antoni Alomar Esteve i es convertí (1977) en el museu etnològic Molí d'en Gaspar. Al magatzem i cambres que servien d'habitatge, s'hi ha instal·lat una col·lecció d'eines i útils relacionats amb el cultiu i la transformació dels cereals. El 1991, ha estat cedit a l'Ajuntament de Llucmajor per al seu manteniment i per a la instal·lació, a unes dependències annexes, de tallers ocupacionals per a disminuïts psíquics.

GASPAR COTÓ, CAN Propietat rústica del terme de Maria de la Salut, situada entre el nucli urbà, Deulosal Vell, el rafal de Son Bacs i Montblanc. (M)

GASPARET, CAN Propietat rústica del terme de Consell, situada entre sa Cabana des Torrer, el torrent de Solleric, el vinyet d'en Jordi i el pont de Muro. (M)

GASPARETA, CAN Terrenys del terme de Llubí, situats entre la vila, l'ermita del Sant Crist del Remei, cas Capotàs i la rota Gran. (M)

GASPAR PISÀ, SON Antic rafal del terme de Marratxí. Confrontava amb Son Pisà, Son Sales, Son Negre i el camí de Bunyola. Documentat el 1599, pertanyia a Gaspar Pisà, de qui prengué nom. Tenia cases i estava dedicat al conreu de cereals i lleguminoses. (DF)

GASSÓ, SON Terrenys del terme de Campanet, confrontats amb Son Puça, el camí de Son Cabot, el molí de can Cusseta i el camí des Raval de Son Pocos. Documentats des del s XVI, donaren nom al camí de Son Gassó. El 1991, estan parcialment urbanitzats. (DF)

GAS SOCIETAT ANÒNIMA, EL Empresa fundada a Sóller, el 1892, amb un capital inicial de 200.000 pessetes. El seu objectiu era produir i comercialitzar gas d'hulla per a l'enllumenat i la calefacció de Sóller i dels seus voltants. Els seus promotors foren Miquel Bernat i Bernat, Jaume Colom Muntaner, Josep Fortesa Pomar, Joan Joy Pisà, Joan Marquès Arbona, Pere Antoni Mallol Arbona, Jaume Orell Castanyer, Antoni Ponç Gispert, Josep Rullan Mir, Francesc Serra

→ Can Gaspar Cotó (Maria de la Salut)

Canyelles i Jaume Torrens Calafat. Disposava d'una fàbrica de gas i de dos gasòmetres a sa Vinya i d'una xarxa de canonades que abastava tota la ciutat. La seva primera seu es trobava al carrer de Cotxeres, avui Metge Mayol. El 1893, inaugurà el servei públic i arribà a un acord amb l'Ajuntament de Sóller per a subministrar gas a l'enllumenat públic. Fou el primer municipi de Mallorca que disposà d'aquest servei. El 1914, absorbí l'empresa sollerica de fabricació i distribució d'electricitat Bernat Frontera Societat en Comandita, i amplià el seu capital social a 500.000 pessetes. Aquest mateix any, instal·là la seva seu al carrer de Bon Any. De llavors ençà, es dedicà a la producció conjunta de gas i d'electricitat. El 1958, arribà a un acord amb Gas i Electricitat Societat Anònima —GESA—. Deixà de produir electricitat, però s'encarregà de la distribució a Sóller i Fornalutx del fluid elèctric facilitat per GESA. El 1960, a causa de la competència del gas butà i de l'electricitat, cessà la producció de gas. Fou l'empresa de gas de la Part Forana que durà més temps. El 1991, n'és president del consell d'administració Josep Antoni Frontera Enseñat.

↑ El Gas Societat Anònima, obligació corresponent a la segona emissió (1922)

GASSONS, ES Terrenys del terme de Maria de la Salut, situats entre Malagarba, el pujol de can Cotó, can Volando i la Carrera Plana. Documentats el 1511. ■ Rafal del terme de Santa Margalida, confrontava amb es Cocó, es Pujolet, Deulosal, es Pujol, Son Gil i Son Perot, del qual era pertinença. Documentat el 1629, era del senyor Pere Antoni de Puigdorfila. Tenia cases i un molí de vent fariner. Es dedicava al conreu de cereals. (DF)

GASTAR-HI, SON Antiga possessió del terme de Palma, situada entre es Palmer, can Penjallums, Son Llompart i Son Boira. Desaparegué en construir-se l'aeroport de Son Sant Joan. (M)

GASTINELL, PERE (Barceloneta de Provença, França s XVI - Palma 1655) Mercader. S'enriquí amb l'exportació d'oli i la importació de blat, sucre i altres queviures. Des de Gènova i Marsella portà oli de lli, or, plata i teixits de luxe destinats al proveïment de botiguers i argenters xuetes, com Joan Aguiló, Rafel Alfons Cortès, Joan Fortesa i Gabriel Pinya. Subministrà diners i objectes suntuaris a les famílies Armengol, Bennàsser de Monnà-

↓ Antigues instal·lacions de l'empresa El Gas Societat Anònima (Sóller)

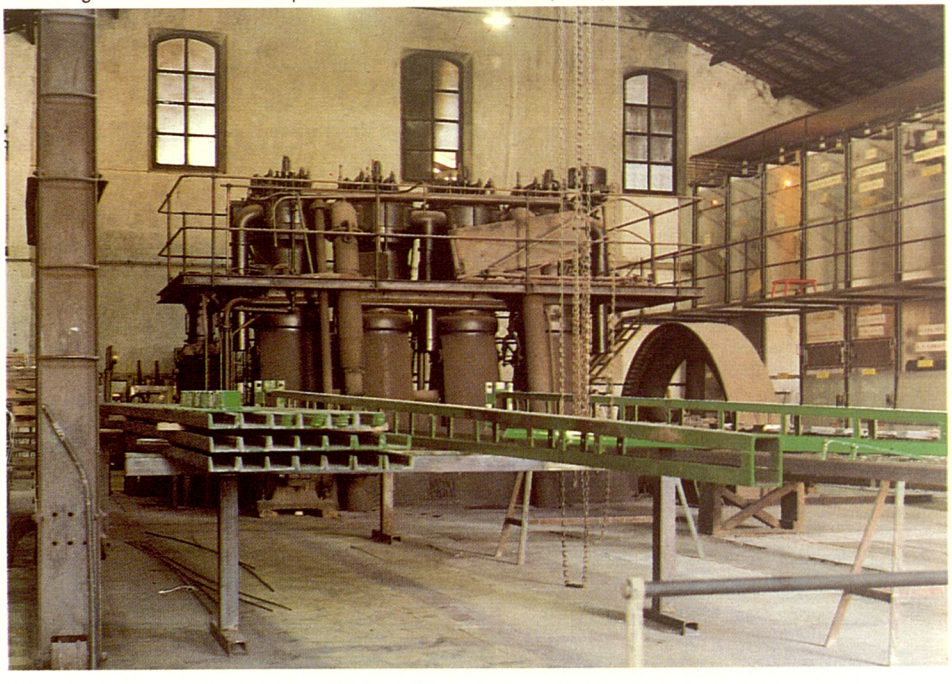

↓ Inventari dels béns del mercader Pere Gastinell

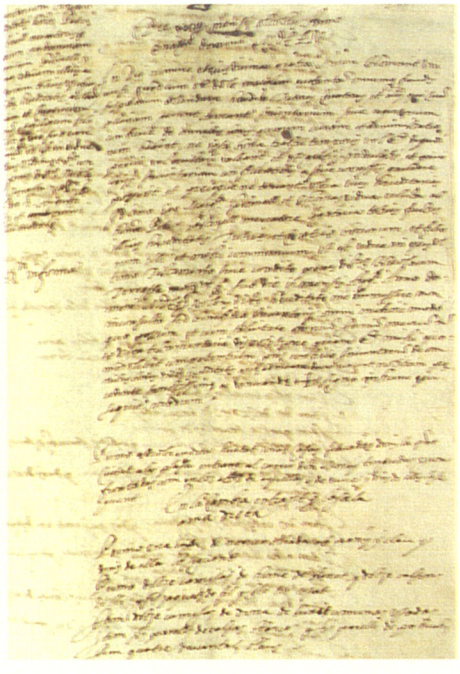

ber, Berga, Brondo, Sureda de Sant Martí i Villalonga. Amb el mercader Antoni Socies Maiol i el patró Jaume Castellano, participà en el finançament d'activitats corsàries. Arribà a ser creditor, entre entitats i particulars, de 21.500 lliures. Era titular de 8.750 lliures de censals de la Consignació i Universitat de Mallorca, que li donaven una renda de 700 lliures anuals. Posseïa censals sobre particulars per 6.250, que n'hi rendien anualment 500. Tenia la casa pairal a la plaça de Santa Eulàlia, a l'entrada del carrer d'en Morei, amb capella i safareig d'oli. L'enriquí amb retaules, mobles i teixits de luxe i orfebreria. Al terme de Palma, tenia els rafals de Son Ferretjans i de Son Pi. El matrimoni d'una filla amb el mercader Joan Baptista Sunyer li permeté consolidar el seu cercle de relacions mercantils. En les seves empreses de comerç i cors fou assessorat pel misser Joan Moll, donzell. Per mantenir la cohesió del seu patrimoni, que heretà el seu fill **Pere Joan Gastinell Tomàs** (Palma s XVII), fideïcometé els seus béns (1651), l'inventari dels quals, elaborat pel notari Antoni Moll (1655), és de gran interès per a l'estudi del comerç a Mallorca a la primera meitat del s XVII. (DF)

GASTÓ, CAN Antiga gerreria de Palma, situada al carrer de la Gerreria. Documentada el 1687, pertanyia al gerrer Benet Gastó, del qual prengué nom. Era un casal amb pou, forn i depòsits de terra negra, blanca i vermella. Estava dedicada a la producció de cossis, cadufs, teules, rajoles, alfàbies, cossiols, canons de cisterna i canals. (DF)

← Lluís Gasull Martínez

GASULL MARTÍNEZ, LLUÍS (Barcelona 1918 - Palma 1982) Malacòleg. El 1958, s'instal·là a Palma, on recopilà la notable biblioteca científica de la Societat d'Història Natural de Balears. Entre el 1963 i el 1982, publicà, al *Bolletí de la Societat d'Història Natural de Balears*, una trentena d'articles sobre la malacofauna de la península Ibèrica i de les Balears. En els seus treballs, descriu vuit espècies i tres subespècies noves per a la ciència, que corresponen a la fauna de mol·luscs terrestres d'Espanya. Destacats malacòlegs li han dedicat el nom d'algunes espècies i subgèneres. (AS)

↑ Cala Gat (Capdepera)

GAT, CALA A la costa del terme de Capdepera, situada entre cala Rajada i la punta de Capdepera. El 1971, se n'aprovà el pla parcial d'urbanització, promogut per Climent Garau Arbona. Ocupa una superfície d'unes 17,92 hes i té una població aproximada de

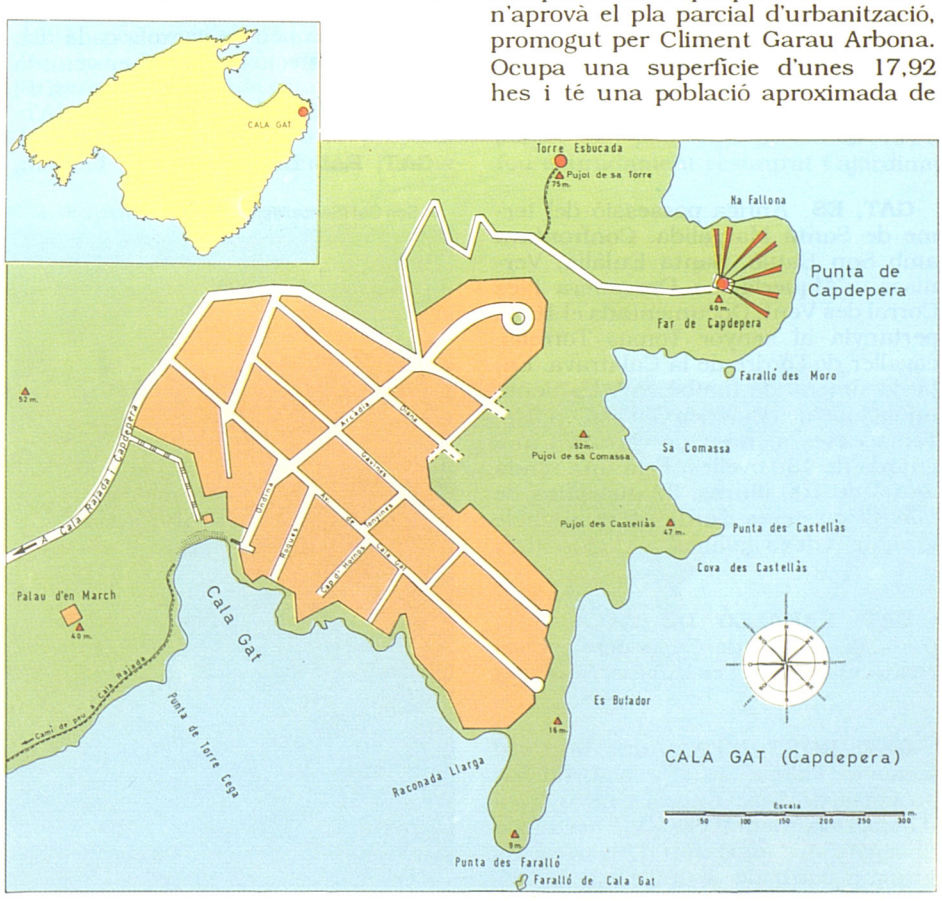

↑ Faralló de cala Gat (Capdepera)

300 habitants de dret (1991). Els tipus d'edificacions predominants són d'habitatges unifamiliars majoritàriament de segona residència. Quant a infrastructura turística, disposa d'un establiment hoteler amb 200 places (1991). (BeC/CR)

GAT, COMA DES Al terme de Son Servera, situada entre el penyal Roig, la serra de Sant Jordi, la coma Freda i la font de sa Vaca. (M)

GAT, ES Antiga possessió del terme de Santa Margalida. Confrontava amb Son Bauló, Santa Eulàlia, Vernissa, s'Alqueria, sa Dragonera i es Corral des Vent. Documentada el 1652, pertanyia al senyor Tomàs Torrella, cavaller de l'ordre de la Calatrava. Està documentada també amb les denominacions des Cau des Gat i sa Caseta. Tenia cases, conreu de cereals i una guarda de 130 ovelles. Feia una renda anual de 100 lliures, 32 quarteres de blat, 8 quarteres d'ordi, un quintar de formatge i dues gallines. (DF)

GAT, FARALLÓ DE CALA A la costa del terme de Capdepera, situat entre cala Rajada i es Bufador. (M)

GAT, HORT D'EN Antic hort del terme de Palma, situat a la sortida de sa Porta de Sant Antoni cap al camí d'Inca. Documentat el s XVII, pertanyia al senyor Antoni Garau d'Aixartell. Es formà a partir de la unificació de tres horts, de 9 quarterades cada un, amb cases pròpies, torre, sínia, safareig i dret d'aigua. Es dedicava a la producció d'hortalissa i morers de fulla. Feia una renda anual de 210 lliures. A més, cada any havia de cedir al propietari tot el blat de la collita, tres somades de cebes de lluna, 24 carabasses, dotze síndries i un peu de carxofa cada dia. Tota la producció havia de ser venuda al senyor. (DF)

GAT, PAS DES Indret de la costa del terme de Deià, situat entre sa Foradada i la punta de Deià. ■ Al terme d'Escorca, entre Bini Gran, el torrent de s'Al·lot Mort, el pas des Ruc i el puig de sa Tanca. ■ A la costa del terme de Llucmajor, entre el torrentó des Colom i el caló de s'Arena. ■ Al terme de Puigpunyent, entre Son Fortesa, es Grau, la possessió de sa Cova i el puig de Fàtima. ■ Al terme de Valldemossa, entre can Costa i Son Mas. (M)

GAT, PESQUERA DES A la costa del terme d'Escorca, situada entre es Musclos de ses Cordes i es Musclos des Llorers. (M)

GAT, PUIG DES De 181 m d'altària, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme de Palma, entre les cases de Sarrià, Son Bauçanet, Establiments Nou i es Canyar. (M)

GAT, PUJOL DES De 510 m d'altària, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba dins la serra de na Burguesa, al terme de Calvià, entre Vallgornera, Son Salero, es Puntals i la coma Gran. (M)

GAT, SON Terrenys del terme d'Inca, situats entre el pou d'en Tarí, cas Mascle, can Xesc i can Llobera. ■ Possessió del terme de Llubí, situada entre Son Prim, sa Serra, Son Gili i la casa Roja. Documentada el 1609, era de l'honor Joan Alomar —de la

↓ Son Gat (Sencelles)

↑ Cases restaurades de l'antiga possessió de Gatamoix (Alcúdia)

Serra—, estava situada al lloc de sa Serra i confrontava amb el camí de Sineu a Muro, Son Quel, Son Perot Alomar, la Cleda i Son Vanrell. De 90 quarterades, tenia cases i es dedicava al conreu de cereals. Hi havia 33 ovelles, tres cavalls, tres someres i un mul. El 1668, pertanyia a l'honor Pere Antoni Alomar i s'havia reduït a 60 quarterades. Feia una renda anual de 140 lliures. N'era pertinença el rafal dit sa **Casa Roja.** ■ Antic rafal del terme de Palma, situat al camí dels Messells. Documentat el 1705, pertanyia al senyor Jeroni Garau d'Aixartell. Tenia cases amb jardí i es dedicava al conreu de cereals. Feia una renda anual de 150 lliures. ■ Possessió del terme de Sencelles, situada entre cas Majoral, can Durí, els tancats de can Castell i la partió amb el terme d'Algaida. (DF/M)

GATA, CALA A la costa del terme de Banyalbufar, situada entre el port des Canonge i la punta des Cavall Bernat. (M)

GATA, CA NA Propietat rústica del terme de Selva, situada entre la vila, ses Algorfes, el camp des Molins i el puig de ses Coves d'en Galileu. (M)

GATA, PAS DE SA De 390 m de cota, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme d'Andratx, entre el coll de ses Ànimes, la Trapa i el morro de sa Rajada. (M)

GATAMOIX Antiga possessió del terme d'Alcúdia, situada entre ca na Siona, can Bregat, el puig Vermell i Poble Nou o *Colònia de Gatamoix* (←). Documentada com a rafal, confrontava amb el camí reial de Palma i amb ca na Siona. Fou un rafal islàmic de 128 quarterades. Documentat el 1252. El 1621, pertanyia a l'honor Bernardí Domènec. Tenia cases, vinyes i conreu de cereals. La posada estava a la ciutat d'Alcúdia, al carrer dels Serra des Colombar. El 1787, era una propietat mitjana, amb pinars, cereals i ramaderia ovina. Durant els s XIX-XX fou totalment establerta i es desferen les cases primitives. Designa diversos establiments on s'han construït residències secundàries. (DF/M)

↓ Pou d'en Gatell (Campanet)

GATELL Vegeu *eriçó.*

GATELL, POU D'EN Pou comú del terme de Campanet, situat al camí de Moscari, confrontat amb can Llis i l'hort de s'Alqueria de Son Pasqual. Existia ja en el període islàmic i, des del s XIII, es documenta com a pou morisc. Pertanyia a la família Gatell (s XIII-XIV), de la qual prengué nom, però hi tenien empriu els habitants de Campanet. El s XV, consolidà definitivament el seu caràcter de pou comú, tot i els plets que, fins al s XIX, promogueren els propietaris de la possessió de s'Alqueria de Son Pasqual. Era, fins a mitjan s XX, el subministrament d'aigua comuna més important del terme, atès que era fàcilment accessible i mantenia un cabal en els períodes de rigorosa sequera. Objecte de neteges, restauracions i enfondiments constants, el s XIX fou complementat amb abeurador, porxada i rentadors. Un projecte (1873) de l'arquitecte provincial Rico preveïa la conducció de les aigües sobrants als abeuradors des Pouet, situats al camí Vell d'Inca. Finalment, l'obra es realitzà segons un projecte de l'enginyer Antoni Parietti Coll i fou acabada el 1935. Antoni Maria Alcover hi recollí la rondalla *Es corpet des pou d'en Gatell.* El 1991, fou acuradament restaurat i ajardinat

↑ Son Gat Nou (Sencelles)

i les seves notícies històriques, llegendes, glosats i gràfics recollits a la monografia *Es Pou d'En Gatell*. (DF)

GATELLS, COMELLAR DES Al terme de Felanitx, situat entre es Antigossos de sa Punta, es Riuetó, es Dolç, el camp Roig i el pla de sa Sínia. (M)

GATER, CAN Propietat rústica del terme de Petra, situada entre Son Netet, can Truja, Son Ros i Son Mieres. (M)

GATERA, NA Terrenys del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situats entre ses Andreues, ses Cases Noves, el Mitjà Gran i sa Marina Vella. S'hi localitza la cavitat del mateix nom, catalogada, segons notació espeleomètrica, com a cova de 30 fins a 300 m de recorregut, i com avenc fins a 15 m de fondària. Té aixecament topogràfic. (LIV/M)

GATET, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre es Lloquet, es Cap-Sol, Son Catlar i Son Loco. ■ Terrenys del terme d'Escorca, situats entre el Purgatori, el santuari de Lluc, Albarca i la cova des Bous. (M)

GAT NOU, SON Propietat rústica del terme de Sencelles, situada entre Son Rul·lan, Son Ganyada, Son Xotano i Son Palou Vell. (M)

GATÓ (*Scyliorhinus canicula*, Linné 1758) Peix de la família dels *Scyliorhinidae*. És un petit selaci allargat, d'una talla màxima de 80 cm. Té cinc fenedures branquials i obertures nasals sense barbes sensorials, però amb replecs nasals anteriors molt desenvolupats. La boca arriba a sobrepassar la vora anterior dels ulls i les expansions labials són presents únicament sobre la mandíbula inferior. Té els ulls allargats horitzontalment, en posició dorso-lateral i amb membranes nictitants lleugerament diferenciades. El morro és curt i arrodonit i les dents, petites i nombroses. Les de la part anterior del maxil·lar superior són més petites que les laterals. La primera aleta dorsal és un poc més grossa que la segona i s'inicia per darrera de la inserció anal. Aquesta és més llarga que la segona dorsal. La caudal és curta i asimètrica, amb una escotadura subterminal. Té el dors marró clar i el ventre color crema, amb nombroses taques, més o menys grosses, marronenques i blanques, sobre el dors, als costats i a les aletes. S'alimenta d'invertebrats demersals, com crancs, gambes, cucs i mol·luscs i de peixos petits. És una espècie demersal amb una distribució fins als 550 m de profunditat. Viu sobretot a les aigües de la plataforma continental, prop de la costa, entre 50 i 150 m de profunditat, sobre fons d'arena, graveta o fang. Posa entre 95 i 115 ous per any, sempre de dos en dos, embolicats en una càpsula petita amb filaments a cada extremitat. La posta es realitza, sobretot, durant els mesos de novembre a juliol, en aigües superficials. Els mascles maduren sexualment als 39 cm i les femelles als 34-35 cm. Es pesca amb arts d'arrossegament, tremalls, palangres i volantí. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània, excepte la Mar Negra. A l'Atlàntic oriental, hi és present des de Noruega fins al golf de Guinea. Es comercialitza com a peix fresc i a les Balears s'empra com a ingredient de la coca de verdura i de les panades de peix. (MM)

↓ Gató *(Scyliorhinus canicula*, Linné 1758)

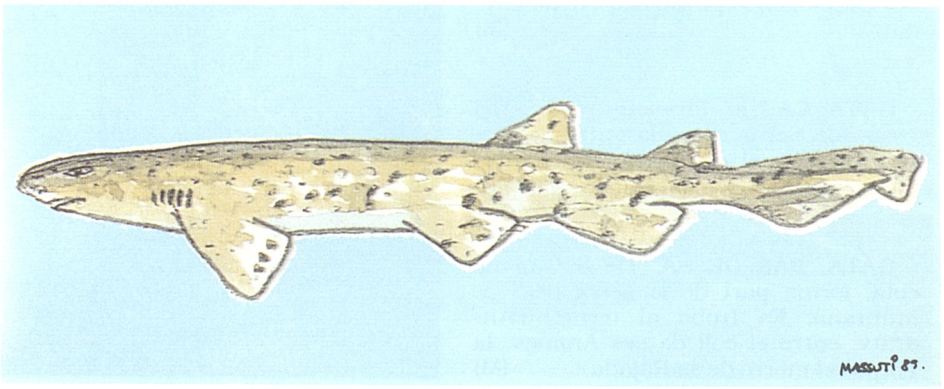

GATÓ Pastís de farina, ous, llet i

↓ Gató

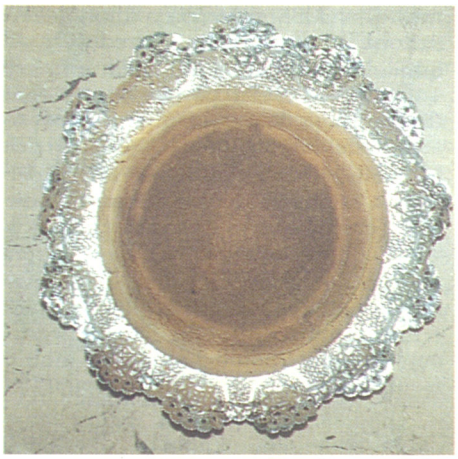

GATÓ

Ingredients per a 8 persones:

-nou ous
-300 grams de sucre
-300 grams d'ametles crues escaldades, pelades i mòltes
-la pell d'una llimona madura ratllada
-una mica de canyella de la millor
-saïm per untar el motle

Preparació

Batre els vermells d'ou amb el sucre fins que es formi una crema i el sucre estigui completament dissolt. Després afegir-hi l'ametla mòlta, la pell de llimona ratllada i la canyella en pols. Mesclar-ho bé.

Batre el blanc de l'ou a punt de neu i unir-lo, a poc a poc, a la mescla anterior. Untar el motle. Col·locar la mescla dins el motle i deixar un bon espai perquè quan el gató pugi no surti fora. Posar-lo dins el forn, ja calent, a una temperatura mitjana. Una hora llarga de cocció. No obrir el forn per evitar que el gató no baixi. Quan sembli que està a punt, punxar amb una agulla de cosir. Ha de sortir neta. Apagar el forn i deixar que el gató s'hi refredi. Ja fred, posar-lo en un plat gran damunt unes tovalles i polsejar amb molt de sucre mòlt.

Caty Juan de Corral *Repostería Balear* 1987
Traducció GEM

sucre. El nom prové de la paraula francesa *gateau*, 'pastís'. A Mallorca, designa un tipus de massa elaborada amb bessó d'ametla cru, pelat i mòlt, sucre, ous, amb els blancs pujats a punt de neu, i ratlladura de llimona, cuita al forn. També se li pot afegir canyella en pols i un poc de farina.

GATÓ, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Bon Jesús, can Pedacet, es Trossal i Son Burguera. ■ Al mateix terme, entre el nucli urbà de cas Concos des Cavaller, Son Sard, can Ramon i es Figueral. (M)

GATOR Antiga alqueria del terme d'Andratx, situada entre ses Bardes, Son Armand, ses Basses i el pas de sa Gata. De la seva existència, només se'n tenen notícies per documentació datada del 1285. (M)

GATOSA *(Genista lucida)* Vulgarment dita **gatova**. Planta de la família de les papilionàcies, que creix en forma de coixinet bastant gros o de mota molt espinosa, però amb les rames més escampades, verdes i llustroses que aquell. Les fulles, poc nombroses i petites, són simples, ovals o lanceolades. Fa flors grogues, en raïms de 4 a 7. Es fa, sobretot, pels turons i abunda a indrets com Andratx, Artà, Felanitx, Llucmajor, Santa Ponça i Son Servera. (FB)

GATOVA Vegeu *gatosa*.

GATOVA, CAN Propietat rústica del terme de Capdepera, situada entre Son Febrer, So na Moiana, Son Font i el Camp Gran. (M)

GATOVAR, ES Terrenys del terme de Capdepera, situats entre la coma de ses Botelles, s'Heretat, les penyes Jerònies i sa Tortuga. (M)

GATOVARET, ES Terrenys del terme de Capdepera, situats entre el puig des Còdol o d'en Ros, les cases de la possessió de cala Moltó, n'Aleix i el puig d'en Nofre. (M)

GATOVELL *(Astragalus balearicus)* Dit també **coixí de monja** i **eixorbarates**. Planta de la família de les papilionàcies. És endèmica de Mallorca, Menorca i Cabrera. Creix en forma de coixinet verd, lluent i espinós. Té les fulles compostes de 3 a 5 folíols ovals caducs. Les flors, distribuïdes en raïms d'1-5, són blanques amb estries

↓ Gatosa *(Genista lucida)*

↓ Gatovell *(Astragalus balearicus)*

← Pont des Gats (Manacor)

purpurines. Floreix durant els mesos de març i abril. Abunda per les zones de muntanya, des de ran de la mar fins als cims més alts. (FB)

GATOVELLS, COLL DES De 334 m de cota, forma part de les serres de Llevant, integrat dins la serra de Calicant. Es troba al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre el puig Negre, el puig d'en Sard, el puig de ses Llenques i sa Muntanyeta. (M)

GATOVES, COSTER DE SES Al terme d'Artà, situat entre s'Esquena Llarga, Son Fortesa Vell, es Bernardins i el puig d'en Ribes. (M)

GATOVES, SES Terrenys del terme de Palma, situats entre la cova de sa Campana, la cova des Porcs, la Cabana de Son Anglada o can Maneguí i la possessió de Santa Eulàlia. (M)

GATS, COMA DES De 300 m de cota, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme d'Andratx, entre el torrent de s'Aguait, Son Fortuny, el pla de Son Forners i es Cul de Sac. (M)

GATS, PONT DES A la costa del Notari del terme de Manacor, situat entre la font d'Albassalba, can Cella, es molí d'en Cosme i Son Català. (M)

GATS, PUIG DES De 81 m d'altària, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme de Calvià, entre la Romana, la platja des Morts, cala Blanca i el puig de Gorvió. (M)

GATS, PUNTA DES A la costa del terme de Calvià, situada entre les platges de Peguera i la cala de Santa Ponça. (M)

GATUL·LES, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Puig, la Salve, la penya del Rafalet i can Llompart de Dalt. Pren el nom de l'antiga possessió homònima, confrontada amb la Salve i can Puig. Fins al s XIX, fou denominada Son Gatulles. El 1685, estava ja dividida en dues propietats, valorades en 1.200 lliures cada una. El 1731, una era propietat de la senyora Francesca Marc i era arrendada conjuntament amb la de Son Puig. Tenia cases i tafona. Es dedicava a oliverars, vinya, garroverars, conreu de cereals, lleguminoses, cànem i lli. Hi havia un petit hort dedicat a la producció d'hortalisses i fruita. Tenia guardes de 60 cabres i 57 porcs. Amb Son Puig, feia una renda anual de 310 lliures, 40 sacs de garroves, 4 quarteres d'olives, tres odres d'oli i una rova de cànem. (DF/M)

GATVAIRE (*Scyliorhinus stellaris*, Linné 1758) Peix de la família dels *Scyliorhinidae*, d'uns 80 cm de longitud. Molt semblant en morfologia al gató, especialment en les aletes. Els ulls són allargats horitzontalment en posició dorso-lateral. Els replecs nasals són moderadament grossos i no recobreixen mai la boca. La coloració general del cos és marronenca o grisenca i el ventre és blanc o cremós. La zona dorsal i les aletes presenten nombroses taques rodones de color marró obscur i blanc, més grosses que les del gató. Les aletes caudal i anal tenen les vores ombrejades. S'alimenta de crustacis, cefalòpods i peixos de fons. És comú sobre els fons ro-

↓ Gatvaire (*Scyliorhinus stellaris*, Linné 1758)

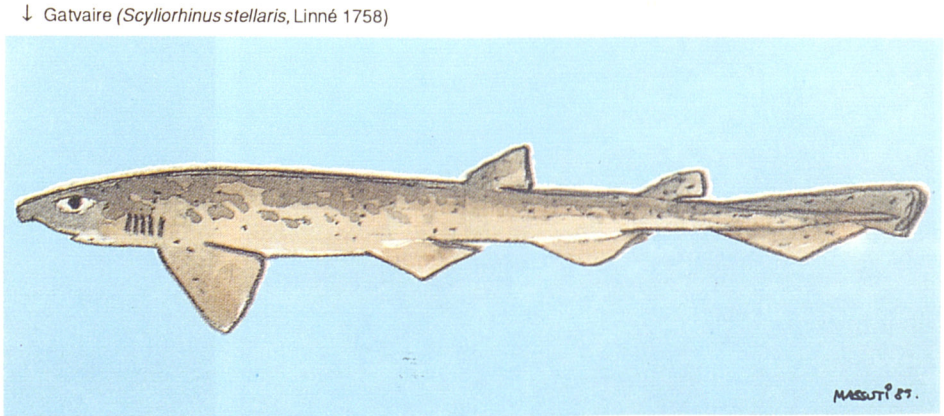

↑ Seu de Mallorca, presbiteri actual amb les reformes efectuades per Antoni Gaudí

cosos, de fang profund i coral·lins, fins a 400 m de profunditat, però sobretot en aigües costaneres entre 20 i 150 m. Posa ous durant tot l'any, però sobretot a la primavera i a l'estiu, fins a un total de 100, sempre de dos en dos, embolicats en una càpsula petita amb filaments a cada extremitat. La primera maduresa sexual es produeix quan fan uns 77 cm, els mascles, i 79 les femelles. Es pesca amb arts d'arrossegament, tremalls, palangres i volanti. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània, excepte la Mar Negra, i l'Atlàntic oriental, des d'Escandinàvia fins al Zaire. És un dels ingredients de la coca de verdura i de les panades de peix. (MM)

GATVAIRE, ES Indret de la costa del terme de Calvià, situat entre la caleta de Bendinat i cala Portals Nou. (M)

GATZÍ, CAN Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre Son Oms Colomer, Son Jordi, la serra Llarga i Son Oms d'en Bibiloni. (M)

GAUDÍ CORNET, ANTONI (Reus, Catalunya 1852 - Barcelona 1926) Arquitecte. Estudià arquitectura a Barcelona (1870-78). A part del temple de la Sagrada Família, edificat a partir del 1884, entre el 1900 i el 1917, tengué lloc la seva època més creativa i innovadora, amb construccions, com el parc Güell (1900-14), la reforma de can Batlló (1904-06) i can Milà —la Pedrera— (1906-10), a Barcelona. El 1899, el bisbe de Mallorca Pere Joan Campins li sol·licità un projecte de restauració interior de la Seu, d'acord amb una nova adequació a la litúrgia. Per estudiar la reforma sobre el terreny, es traslladà a Palma el 1902 i presentà l'avantprojecte. El 1904, començà les obres i, el 1914, per motius encara no aclarits, deixà el treball de la Seu inacabat, el qual fou continuat posteriorment pel seu deixeble Joan Rubió i Guillem Reynés. Inicià la restauració amb el trasllat del cor al presbiteri. A continuació, suprimí el retaule major de manera que quedàs a la vista la capella alta de la Trinitat. Posà també al descobert l'antiga càtedra episcopal, que fou restaurada i rehabilitada. El presbiteri fou ampliat i avançat un tram de volta, a causa de la nova ubicació del cor. Els murs corresponents a l'absis i pròxims a la càtedra es revestiren amb branques d'olivera de majòlica de reflexos metàl·lics que, distribuïdes en forma triangular, emmarquen els 55 escuts d'armes dels prelats que regiren la diòcesi de Mallorca. Tota la decoració (5.646 peces) fou realitzada a la fàbrica mallorquina de ceràmica de La Roqueta. A la part anterior del presbiteri i sobre tres grades, s'hi emplaçà la taula de l'antic altar. Damunt l'altar major, penjà de la volta, mitjançant forts tiranys, un gran baldaquí, que en substituí un altre de més senzill. En avançar-se el presbiteri, els púlpits plate-

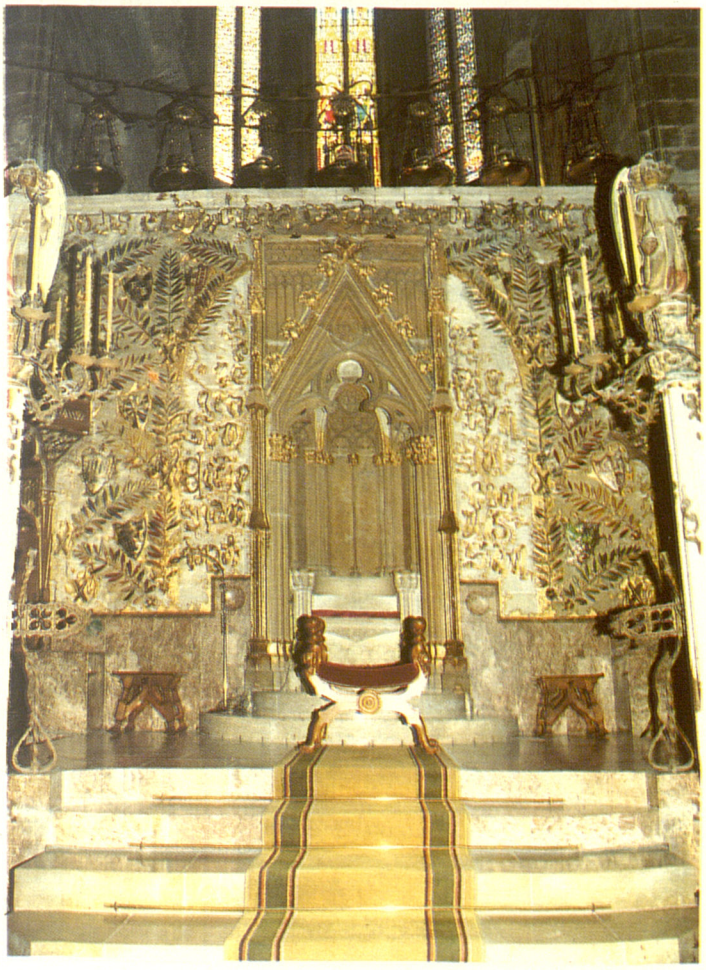

→ Seu de Mallorca, càtedra episcopal restaurada per Gaudí

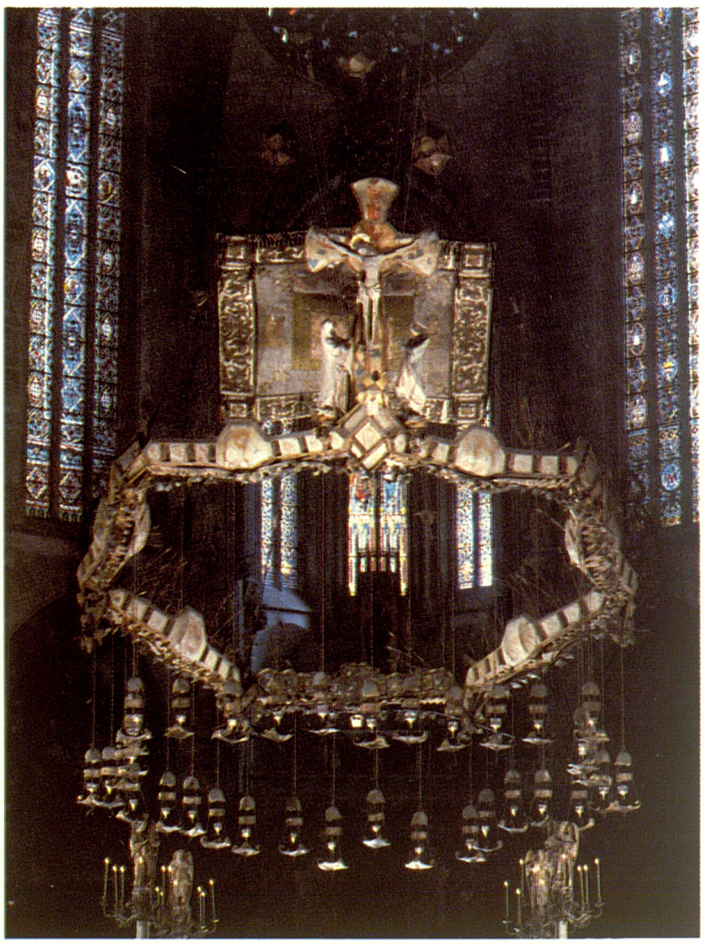

← Seu de Mallorca, baldaquí instal·lat per Gaudí (AAT)

↑ Seu de Mallorca, decoració en majòlica del presbiteri

rescs foren desplaçats. El menor fou cobert per un tornaveu de pedra de Santanyí. També a cada banda del presbiteri situà una tribuna per als cantors. Un altre dels problemes empresos en la restauració fou el de la il·luminació interior. Realitzà la rosassa i, posteriorment, els vitralls dedicats a les verges i als sants confessors. Completà la seva labor amb la il·luminació artificial de la basílica mitjançant canelobres i lampadaris de ferro forjat. També projectà alguns mobles i objectes litúrgics, com el co-

↓ Seu de Mallorca, canelobres dissenyats per Gaudí (AAT)

GAUDÍ I LA SEU DE MALLORCA

La restauració litúrgica de la Seu de Mallorca, duita a terme per Antoni Gaudí sota l'impuls del bisbe Pere Joan Campins Barceló, fou, des dels seus inicis, una empresa altament polèmica. Les obres foren apassionadament discutides, no només a l'Illa, sinó també a la Península, sobretot a Catalunya. Fins i tot en el mateix capítol catedralici existiren dos corrents d'opinió fortament oposats. Segons el primer, les obres de Gaudí a la Seu de Mallorca, orientades a restituir al temple el seu primitiu caràcter, foren practicades amb precaució, cura i esperit de conservació arqueològica. Mentre que el segon, sense negar la capacitat extraordinària i indiscutible de l'arquitecte català, considerava que, en part, va fracassar sempre que va deixar endur-se'n per la genialitat, oblidant les directrius marcades pel bisbe Campins, que poden sintetitzar-se en dues: deixar desallotjada la nau major i restaurar, no eliminar.

Durant la dècada del 1920-30, quan la restauració ja s'havia abandonat, la polèmica subsistia encara amb força. Això ho evidencia l'enfrontament a la premsa local entre el prevere Joan Quetglas i l'arquitecte Guillem Forteza Piña. Sembla que el primer era defensor a ultrança de la intervenció de Gaudí, mentre que Forteza, malgrat que considerava oportuna la restauració i jutjava positivament alguna de les seves actuacions, com el trasllat del cor, l'aprofitament i disposició de les trones, la restitució de la seu episcopal i els finestrals de la Capella Reial, es mostrava crític quan Gaudí no va poder contenir-se i va superposar les més arbitràries ornamentacions als elements gòtics.

Miquel Seguí Aznar

← Son Gauxa (Artà)

← Grup folklòric sa Gavella

← Colònia de gavines

nopeu, el tintinacle i l'escala per a les exposicions del Santíssim. El conjunt d'aquestes reformes inspirà a Miquel Costa i Llobera la poesia *La Seu de Mallorca* (1909), dedicada a Gaudí. Entre el 1908 i el 1913, amb motiu de la celebració del XXV aniversari de la coronació pontifícia de la Verge, Gaudí participà, amb Joan Rubió i Guillem Reynés, en les obres del Santuari de la Mare de Déu de Lluc: ampliació de l'edifici de l'alberg, construcció del camí dels Misteris del Roser i decoració interior de la capella. Popularment, se li atribueixen algunes obres de caràcter privat, com la Casa des Plats (1910), al Terreno (Palma), edificada amb rajola vermella catalana, recoberta de pedra brescada i ornamentada amb plats de ceràmica de reflexos metàl·lics, i can Prunera (1911), al carrer de la Lluna, de Sóller, habitatge unifamiliar, amb façana de calcària, en un estil modernista barroquitzant. (AS)

GAUXA, SON Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre Son Calletes, Sos Manxos, Son Baleu i ses Muntanyeres de Son Fortesa. (M)

GAVATXÓ, SON Propietat rústica del terme de Bunyola, situada entre Son Pisà, Son Ponç, Son Pisanet Vell i Son Serra. (M)

GAVELLA, SA Grup folklòric creat a Capdepera el 1976. Realitza actuacions arreu de Mallorca. El 1980, participà, en representació de les Illes, a una trobada de música i cançons dels Països Catalans, celebrada a Olot (Catalunya). Es dedica a la recuperació de la música popular mallorquina.

GAVINA Nom pel qual es coneix un ample grup d'ocells que viuen a les costes i del qual hi ha diverses espècies. L'aspecte de totes elles és molt semblant i només es diferencien per petits detalls. Són grises per la part superior, blanques a la inferior i a la coa i la majoria tenen taques negres als extrems de les ales. No s'alimenten únicament de peix, sinó que aprofiten moltes deixalles abandonades per l'home o que troben a la costa, com organismes morts. Pertanyen al grup d'animals anomenats oportunistes, és a dir, que no necessiten unes condicions ambientals estrictes, sinó que s'adapten bé a diferents medis i circumstàncies, i això fa que quasi totes les espècies es trobin en expansió. Viuen durant tot l'any en colònies, que són grans grups que ocupen una determinada àrea més o menys extensa,

preferentment a illots o penya-segats costaners. Cada dia es desplacen desenes de quilòmetres per anar a cercar l'aliment i, en ocasions, travessen tota l'Illa. Crien a les colònies, entre els mesos d'abril i juny, segons l'espècie. Ponen de dos a tres ous, que eclosionen cap als 29 dies. Al cap de dos o tres dies de néixer, els gavinons ja es mouen bé fora del niu i sols necessiten dels pares per aconseguir aliment. Antigament, els ous es recollien per al consum humà, costum que ja s'ha abandonat totalment. Les espècies més abundants a Mallorca són: **Gavina de cap negre** *(Larus malnocephalus)* D'uns 40 cm de talla, es troba a Mallorca durant l'hivern, moment en el qual no té el cap de color negre. Es mescla amb els grups de gavines d'hivern, a les quals s'assembla molt. **Gavina de mantell blau** *(Larus cachinnans)* Dita també **gavina de cames grogues** És l'espècie més nombrosa de les gavines que es troben a Mallorca. Els exemplars joves són de color terrós fins als tres o quatre anys. En alguns llocs de la costa, els mariners els anomenen jordis per distingir-los dels adults. Aquests darrers són blancs, amb les ales grises, les potes grogues i el bec del mateix color, amb una taca vermella. Cria en grans colònies a les illes de la Dragonera i de Cabrera i a altres indrets de la costa. Habitualment, s'alimenta de deixalles i fems, raó per la qual la seva població es troba en una expansió molt gran als darrers anys, que va en detriment d'altres espècies de gavines i ocells marins. Fins i tot ha arribat a convertir-se en predadora d'altres espècies d'ocells o mamífers. Per això, s'han començat a desenvolupar algunes tasques de control de les poblacions, que ja han estat utilitzades a altres països europeus i nord-americans. **Gavina d'hivern** *(Larus ridibundus)* D'uns 38 cm, és més petita que les anteriors. Com la gavina roja, té el bec vermell, però més prim, i les ales i les potes són també diferents. Té una taca negra a la galta. S'alimenta, sobretot, d'insectes que captura, sovint, als camps de conreu. Sols es troba a Mallorca durant l'hivern, en grans grups, als ports, prats i aigües embassades. Cria al nord d'Europa, però es troba en expansió i és possible que arribi a formar colònies en algun indret de l'Illa. Ha criat ocasionalment en es Salobrar de Campos. **Gavina fosca** *(Larus fuscus)* Molt semblant a la gavina de mantell blau, però amb la part superior més fosca que aquella. No cria a les Balears i sols es veu a l'hivern de forma accidental. **Gavina roja** *(Larus audouinii)* Anomenada també **gavina corsa.** Es distingeix de les altres espècies pel seu bec de color vermell fosc,

→ Gavina de mantell blau *(Larus cachinnans)*

→ Gavina d'hivern *(Larus ridibundus)*

→ Gavina roja *(Larus audouinii)*

↑ Illot de na Gavina (Campos)

les potes de color verd oliva i per tenir els extrems de les ales totalment negres. Cria a diversos indrets, sobretot de la zona sud-oest de Mallorca, en colònies més petites que la gavina de mantell blau i que no es mantenen d'any en any, sinó que la seva localització varia. No forma grans grups i se la pot veure a l'interior dels ports i a les costes rocoses, solitària o en parelles. Es considera la gavina més rara del món i es troba sols a la Mediterrània Occidental. **Gavinó** *(Larus minutus)* Anomenat també **blanquet**. És una gavina d'uns 28 cm de talla. S'assembla molt a les altres gavines, però aquesta no té els extrems de les ales de color negre. S'alimenta d'insectes que captura al vol o sobre l'aigua, així com de peixos petits i plàncton. No és gaire freqüent a Mallorca i sols es veu a l'hivern a la costa o sobre els prats des Salobrar de Campos o de s'Albufera de Mallorca. (GOB)

GAVINA, COVA DE LA Al terme de Pollença, situada prop del camí de cala Figuera a Formentor. Està catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GAVINA, FONT DE LA A la costa del terme de Pollença, situada entre la punta dels Molins d'en Pau Carro i el cingle de Bufaranyes. Anomenada així per la gran quantitat de gavines que fan el niu als penya-segats pròxims i hi van a abeurar. (M)

GAVINA, ILLOT DE NA Al litoral de la costa del terme de Campos, situat entre la raconada de s'Estany i la platja des Trenc, i separat de la punta des Pregons per un freu d'escasa profunditat. A les aigües de la seva costa nord, s'hi han trobat nombrosos fragments d'àmfores romanes. (M)

GAVINA, SA Indret de la costa d'Escorca, a sa Calobra, entre el torrent de Pareis i el morro de sa Vaca. ■ Al terme de Sóller, entre ses Cambres i el racó des Cingle. (M)

GAVINETA, SA Indret de la costa del terme d'Andratx, situat entre el cap des Llamp i la punta des Cocó. (M)

GAVIOTAS, LAS Urbanització de la badia d'Alcúdia, al terme de Muro, situada entre l'estany des Ponts i ses Fotges. El 1968, se n'aprovà el pla parcial d'urbanització, que fou promogut per l'empresa *Técnicas y Obras SA*. El 1991, ocupa una superfície d'unes 53 hes i té una població aproximada de 150 habitants de dret (1991). Disposa de clavegueram (1989), que està connectat a la depuradora de Son Bosc, i d'una farmàcia (1989). El tipus d'edificacions predominants és d'habitatges plurifamiliars, majoritàriament de segona residència. Quant a infrastructura turística, disposa de vuit establiments hotelers i de 2.000 places

↓ Las Gaviotas (Muro)

↓ Platja de la urbanització de Las Gaviotas (Muro)

(1991). (Vegeu plànol a *Muro, platja de).* (BeC/CR)

← Francesc Gayà Bauzà

GAYÀ BAUZÀ, FRANCESC (Vilafranca de Bonany 1929) Religiós. Llicenciat en filosofia i història de l'Església. Missioner dels Sagrats Cors, el 1953 fou ordenat de prevere. Destinat a Santo Domingo, fou professor d'història a la universitat *Mater et Magistra* de Santiago. Posteriorment, s'ha dedicat a la promoció dels pagesos, mitjançant el foment de l'associacionisme i creant cases de promoció. (GS)

← Guillem Gayà Bauzà

GAYÀ BAUZÀ, GUILLEM (Vilafranca de Bonany 1918) Religiós. Missioner dels Sagrats Cors, el 1940 fou ordenat de prevere. Prior del santuari de Lluc (1971-77), durant la seva gestió es resolgueren les fonts de finançament, s'inaugurà el museu renovat i es continuà l'obertura del santuari al clero diocesà. (GS)

GAYÀ ESTELRICH, JORDI (Sant Joan 1948) Teòleg i lul·lista. Es doctorà (1975) en teologia per la Universitat de Friburg (Alemanya), amb la tesi *La teoria luliana de los correlativos*, publicada el 1979. Ha estat secretari (1976-87) de redacció de la revista *Estudios Lulianos*. Fou secretari general (1980-88) de l'Institut d'Estudis Balears, des d'on va promoure la revista *Estudis Baleàrics*, les Jornades d'Estudis d'Història Local i el XIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. És professor de filosofia (1975) i de teologia (1989) del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca i membre del consell de redacció d'*Estudios Lulianos*. És autor de *Ramon Llull* (1982), biografia de divulgació sobre el beat mallorquí. Ha publicat nombrosos articles sobre lul·lisme, teologia i antropologia a revistes especialitzades. Ha tengut cura de dues obres de Ramon Llull, *Ars Notativa* (1978) i *Tractat d'Astronomia* (1981). És membre de la Comissió de la Nova Edició de les Obres de Ramon Llull.

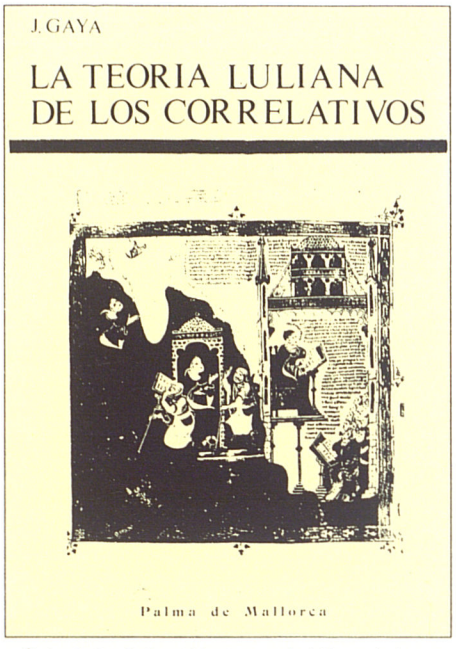

↑ Jordi Gayà Estelrich, *La teoría luliana de los correlativos*

↓ Josep Gayà Font, monument a la pagesa (Petra)

GAYÀ FONT, JOSEP (Vilafranca de Bonany 1925) Escultor. Estudià a l'Acadèmia de Belles Arts de Palma (1943-45). Ha exposat individualment a Puerto Rico (1970), Vilafranca de Bonany (1978), Palma (1979), Campos (1980) i Barcelona (1981). És autor dels monuments a la pagesa, de Petra, i als eivissencs, de Magalluf (Calvià). Encara que la seva obra és majoritàriament de caràcter figuratiu, des del 1969 cultiva també l'abstracció. Té el Premi d'Honor i la Medalla d'Or del I Certamen de l'Associació de Belles Arts de Balears —ADEBA— (1981).

→ Ramon Gayà Galmés

GAYÀ GALMÉS, RAMON (Sant Joan 1873 - 1966) Historiador. Ordenat de prevere el 1898. A la dècada del 1910 s'instal·là a l'Argentina. Durant els anys 30, regentà l'escola parroquial de Sant Joan. Cronista de la vila, ordenà (1940) l'arxiu municipal i esdevengué bibliotecari de l'Ajuntament (1941). Fou col·laborador de la publicació *Documenta* (1941-47). És autor de *Breve historia del Santuario de Nuestra Señora de Consolación en San Juan* (1950). (BM)

GAYÀ NICOLAU, GUILLEM (Sant Joan 1902 - Palma 1989) Polític i

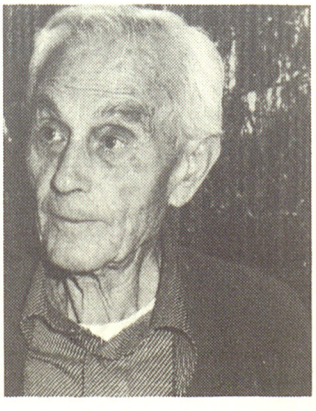

→ Guillem Gayà Nicolau

mestre. Ingressà al Partit Comunista d'Espanya —PCE— el 1931. Col·laborador de *Nuestra Palabra*, esdevengué un dels principals dirigents del partit a Mallorca. Al començament de la Guerra Civil (1936-39), fou detengut per membres de Falange, dels quals aconseguí d'escapar-se just en el moment en què anava a esser afusellat. Durant alguns mesos visqué amagat i col·laborà en les xarxes d'espionatge del govern republicà. Detengut el 1937 i condemnat a mort, passà per diverses presons de Mallorca i de la Península fins al 1952. Tornat a Mallorca, reorganitzà el PCE en la clandestinitat, fet pel qual fou novament detengut el 1965. De nou en llibertat, durant els anys setanta, féu part del comitè d'illes del PCE i representà el partit dins la Mesa Democràtica. (ACo/DG)

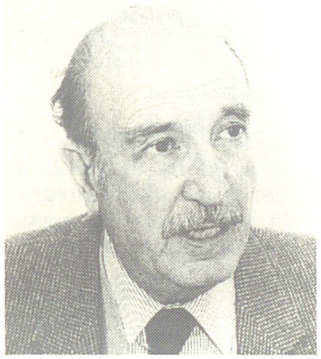

← Cosme Gayà Obrador

GAYÀ OBRADOR, COSME (Felanitx 1920) Meteoròleg. Llicenciat en ciències físiques per la Universitat de Barcelona. Fou director del Centre Meteorològic Zonal de les Balears (1971-85). Durant la seva gestió, s'inaugurà l'actual edifici situat al moll de ponent de Portopí. És autor dels treballs *Climatología de Baleares. Temperaturas* (1976), *Climatología de Baleares. Viento en Palma* (1982), *Climatología de Baleares, Meteoros* (1984) i *Lluvias en la cuenca de Palma* (1985).

GAYÀ RIERA, SEBASTIÀ (Felanitx 1913) Prevere. Fou fundador i director de l'Escola de Propagandistes del Consell Diocesà dels Joves d'Acció Catòlica. Conseller-secretari de monsenyor Hervàs Benet, fou un dels principals promotors dels Cursets de Cristiandat. El 1956, s'instal·là a Madrid, on exercí, entre altres càrrecs, el de sots-director del Secretariat Nacional dels Cursets de Cristiandat. També hi fundà i dirigí l'Escola de Dirigents de Sant Pau. És autor de *Reflexiones para cursillistas de Cristiandad* (1960) i *La segunda evangelización de Europa en el pensamiento de Juan Pablo II. Documentos y estudios* (1990).

→ Bartomeu Gayà Serralta

GAYÀ SERRALTA, BARTOMEU (Petra 1898 - Palma 1984) Músic i compositor. Fou director (1933) de la Banda Municipal de Manacor. Ha compost himnes dedicats al beat Juníper Serra, *Del Pare Serra en lloança*, i a Petra, *Petra, Petra, vila honrada;* danses, *Jota de Petra*, la sarsuela *Amor de muñecos* (1930) i *Comedieta lírica sobre la vida i mort del gran missioner i apòstol de Califòrnia* (1933). (CM)

↓ Sebastià Gayà Riera, *Reflexiones para cursillistas de Cristiandad*

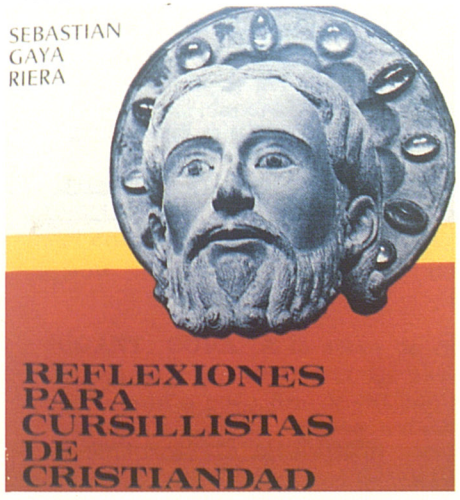

GAYÀ SITJAR, MIQUEL (Sant Joan 1917) Poeta i assagista. A partir del 1934, col·laborà assiduament en el setmanari integrista *El Luchador*. Des del 1937, col·laborà en el *Sóller* i, després de la Guerra Civil, en *El Correo de Mallorca*, *La Almudaina* i *Baleares*. Va jugar un paper actiu en la represa cultural dels anys 40 i comen-

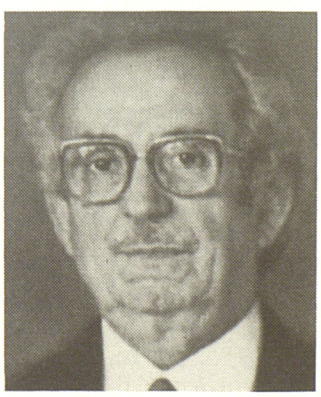

→ Miquel Gayà Sitjar

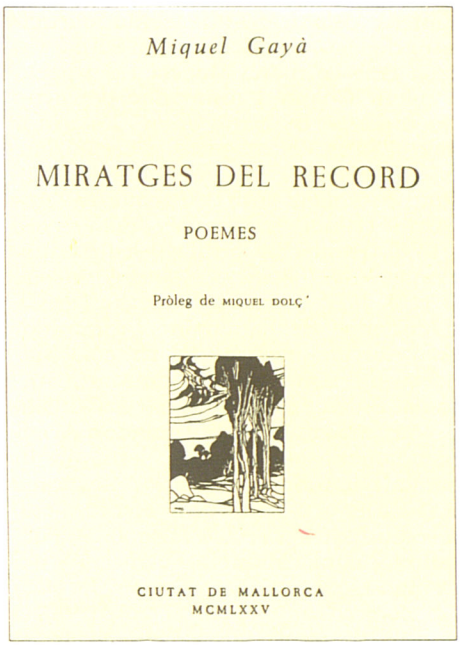

↑ Poemari de Miquel Gayà Sitjar

¿HAURÉ ESGUERRAT LA MEVA VIDA?

¿HAURÉ esguerrat la meva vida,
o la drecera hauré perdut?
En el meandre que em convida,
en somieig esmaperdut

veig ma infantesa adolorida
i la malmesa joventut:
es tornen heura amorosida
en mos penyals i solitud

Par que s'agrisa el meu llunari
en l'aire tot de salabror,
com si resàs un greu rosari

amb els misteris de dolor.
Entotsolat en el desvari,
jo crid encara el meu amor.

Miquel Gayà *Miratges del record* (1975)

çament dels 50. Fou assidu participant de lectures literàries celebrades a casa dels germans Massot i del poeta Guillem Colom i animador del grup Documenta de Sant Joan. És autor dels llibres de poemes *L'atzur il·luminat* (1944), *Breviari d'amor* (1945), *Ruta dels cims* (1951), *Poema de l'Ave Maria* (1953) i *Miratges del record* (1975). També ha publicat les traduccions *Vuit poemes d'André Rivoire* (1946) i *La primera recança* (1984), d'Alphonse de Lamartine. Admirador dels darrers mestres de l'Escola Mallorquina, especialment de Maria Antònia Salvà, Miquel Ferrà i Guillem Colom, en fou fidel continuador. Al començament dels anys 50, però, pràcticament abandonà la poesia. Aleshores orientà el seu treball intel·lectual cap a l'estudi de figures de l'Escola Mallorquina, com Miquel Ferrà, Miquel Costa i Llobera i Joan Alcover. Publicà *La poesia de Miquel Ferrà* (1960) i també diversos epistolaris profusament anotats: *Contribució a l'epistolari de Miquel Costa i Llobera* (1956) i *Contribució a l'epistolari de Joan Alcover* (1964). Finalment, ha reunit els seus parlaments i articles literaris a *La lletra i l'esperit* (1978) i ha publicat un important volum d'*Històries i memòries* (1986), records autobiogràfics que arriben fins al 1954. (JMV)

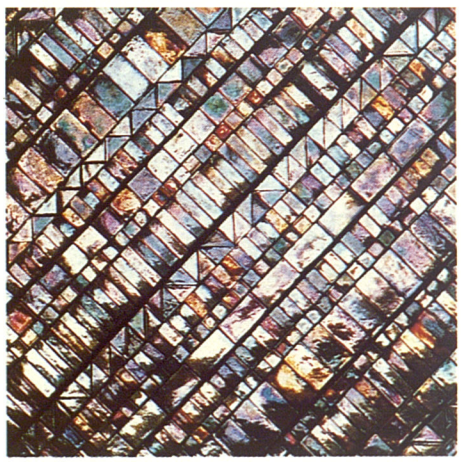

↑ Raimon Gayà Urrero, vitrall

GAYÀ URRERO, RAIMON (Inca 1948) Ceramista. Estudià a diverses escoles de ceràmica de Catalunya (1978-80). El 1980, instal·là el taller a Santanyí. Des del 1982, ha exposat a Santanyí, Llucmajor, Campos, Barcelona (1989), Montpeller (França) (1989), Pollença (1990) i Palma (1991). Ha treballat la ceràmica mallorquina popular i, des del 1989, es dedica a la de llustre i reflexos.

GAY DE MONTELLÀ, RAFEL (Vic, Catalunya 1882 - Barcelona 1969)

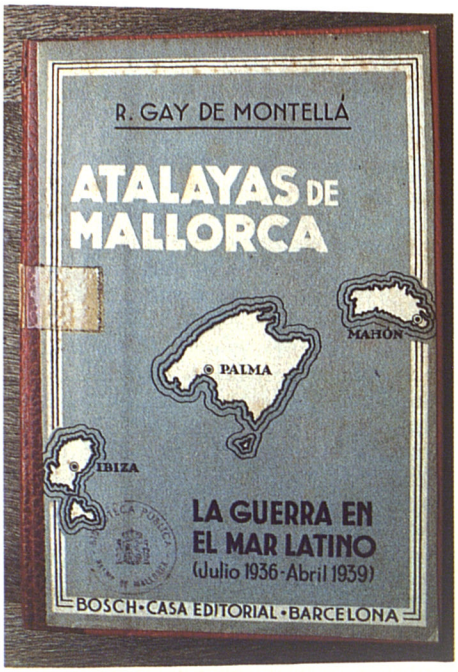

↑ Aplec d'articles de Rafel Gay de Montellà

Escriptor i jurista. El 1937, s'instal·là a Mallorca, procedent d'Itàlia. És autor d'*Atalayas de Mallorca. La guerra en el mar latino (Julio 1936 - Abril 1939)* (1940), recull d'articles, part dels quals tracten sobre la Guerra Civil a Mallorca, Menorca i Eivissa.

GAYMAN ALOMAR, BARTOMEU (Palma 1795 - Madrid 1860) Militar. Estudià al Col·legi Militar de València. El 1838, obtengué el grau de coronel, el 1844 el de brigadier i el 1853 ascendí a mariscal de camp. Participà en la Primera Guerra Carlina (1833-40). Dins el Cos d'Estat Major, exercí els càrrecs de cap (1842) i de segon caporal (1853) d'aquest institut en diverses Capitanies Generals. Tenia la Gran Creu de Sant Hermenegild i fou nomenat fill il·lustre de Palma (1855).

GAZÀ, CAN Propietat rústica del terme de Palma, al Secar de la Real, situada entre Son Espases, can Coll, can Vic, can Calca Nou i Son Cànaves o Son Cocoví. (M)

GAZETA DE MALLORCA Publicació editada a Palma des de l'abril a l'agost del 1903. Tenia una periodicitat setmanal i oferia informació general sobre Palma i la Part Forana i articles sobre les arts i les lletres. En fou director Mateu Obrador Bennàssar i hi col·laboraren Antoni Maria Alcover, Miquel Costa i Llobera, Maria Antònia Salvà i Josep Maria Tous i Maroto. Es redactava íntegrament en català.

↑ Portada de la *Gazeta de Mallorca*

GAZETA TRIUNFO MENSUAL Publicació editada a Palma el 1812. Al seu únic número, redactat íntegrament en català per Manuel Traggia, s'hi revelava el seu caràcter conservador i anti-reformista.

GAZULLA GALVE, FAUSTINO (Muniesa, Aragó 1879 - Barcelona 1938) Historiador. Professà a l'orde de la Mercè el 1894. Ocupà els càrrecs de provincial d'Aragó (1911) i el de cronista general del seu orde (des del

↓ Faustino Gazulla Galve, estudi històric

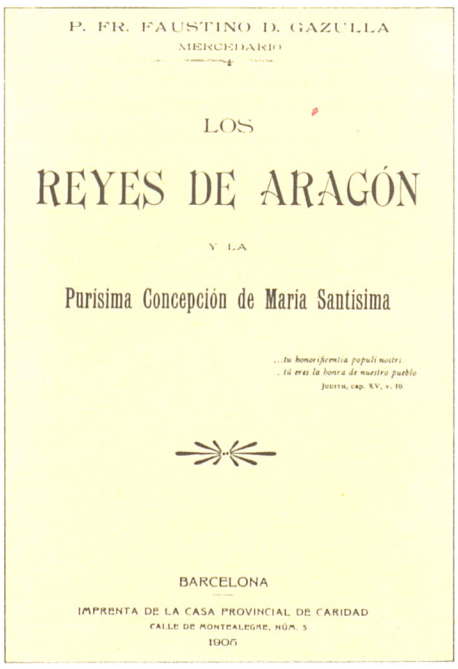

1919). Va esser membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i corresponent de la Real Academia de la Historia, de Madrid. En relació a Mallorca i al lul·lisme, escriví *Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de María Santísima* (1905), *Jaime I de Aragón y la orden de la Merced* (1908), *Historia de la falsa bula a nombre del papa Gregorio XI inventada por el dominico fray Nicolás Aymerich contra las doctrinas lulianas* (1909) i *La orden de Nuestra Señora de la Merced. Estudios histórico-críticos* (1934). (LIP)

↑ Gegant, dibuix de Francesc de Borja Moll per a les rondalles d'Antoni Maria Alcover

GEGANT Ésser fabulós d'estatura i força enormes. A Mallorca, està molt arrelada la creença entre el poble que n'hi havia, tant es així que són molt nombroses les llegendes que hi fan referència. Els talaiots, murades de poblats i altres construccions prehistòriques, formades amb grans pedres, han fet creure al poble que eren obra d'aquests éssers i, per això, els han denominat clapers de gegants, o bé clapers de gentils i clapers de moros. (M)

GEGANT, CAP DES A la costa de la badia de Palma, al terme de Calvià, situat entre la punta Negra i cala Portals Nou. (M)

GEGANT, COVA A la serra de na Burguesa, al terme de Calvià. Està catalogada com a cova des de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

ELS GEGANTS DINS LES TRADICIONS POPULARS

Dins les tradicions populars orals de Mallorca, els gegants ocupen un lloc destacat entre molts d'altres personatges fabulosos, com les bruixes, les fades, els dimonis boiets, els homenets de colzada, els negrets i els fullets.

El convenciment de l'existència real de gegants no sols estava estès entre les classes més humils sinó també entre les més cultes de la societat mallorquina dels segles XVI, XVII i XVIII. El cronista Joan Baptista Binimelis, en la seva famosa *Història de Mallorca* publicada l'any 1593, quan fa referència als talaiots, diu que «quan un els veu fa judici cert que els seus constructors havien de ser per força gegants o dimonis».

Entre moltes llegendes, tradicions i rondalles al·lusives a gegants, hi ha la del gegant del puig de Sant Salvador de Felanitx, que, quan pujava al cim de la muntanya, es tragué de les avarques un macolí que el molestava per caminar i que deixà tirat ran del camí, anomenat avui Macolí des Gegant, però que en realitat és una rocassa imponent.

Una altra rondalla fa referència al gegant de Galdent, que s'apedregava per enemistat amb el gegant que habitava l'illa de Cabrera, tirant-se mútuament rocasses grosses com un parell de carros envelats. Aquest irascible personatge fabulós de Galdent ha donat origen al topònim Sopegada des Gegant, perquè mentre tirava pedres ensopegà i amb el dit gros del peu féu una osca a la roca.

Josep Mascaró Passarius

GEGANT, COVA DEL Cavitat artificial prehistòrica del Bronze Antic de Mallorca, situada al terme de Pollença, a l'Alzinar de la cala de Sant Vicenç. Segons la tradició, recollida per l'historiador Joan Baptista Binimelis, s'hi trobaren les restes òssies d'un gegant. (M)

GEGANT, CREU DES Al terme de Llucmajor, situada al camí de Son Montserrat, prop de la confluència d'aquest amb el de s'Aresta. (M)

GEGANT, ES Indret de la costa de

↓ Cap des Gegant (Calvià)

↑ Faralló des Gegant (Capdepera)

l'illa de sa Torre, del grup d'Illetes (Calvià), denominat també es Cagarrot. (M)

GEGANT, FARALLÓ DES A la costa del terme de Capdepera, situat entre el cap des Raig i les platges de Canyamel. Dóna nom a sa Batedora des Gegant. (M)

GEGANT, SON Terrenys del terme d'Algaida, situats entre ses Cases Noves, Son Indiot, es Peu de Sant Cris-

↓ Son Gegant (Algaida)

tòfol i el molí d'en Falconer. Hi ha una cova artificial prehistòrica, molt degradada i reutilitzada com a magatzem. (M)

GEGANT I SA GEGANTA, ES Figures de fusta i cartó de grans proporcions, característiques de diverses manifestacions del folklore mallorquí. La primera notícia que se'n té es refereix al 1630, quan la vila de Sóller afegí un gegant i una geganta a les comparses de la processó del Corpus Christi. El 1734, l'Ajuntament de Palma acordà encarregar-ne, per a la mateixa festivitat, quatre parelles, les quals simbolitzaven els continents d'Àfrica, Amèrica, Àsia i Europa. El 1780, una reial cèdula va prohibir la seva participació i la d'altres figures a la processó del Corpus per considerar que distreien la devoció dels fidels. A Sóller, però, no foren suprimits fins avançat el s XIX i a Palma, poc després de la prohibició, se n'instal·laren al convent del Socors. El 1904, l'Ajuntament de-

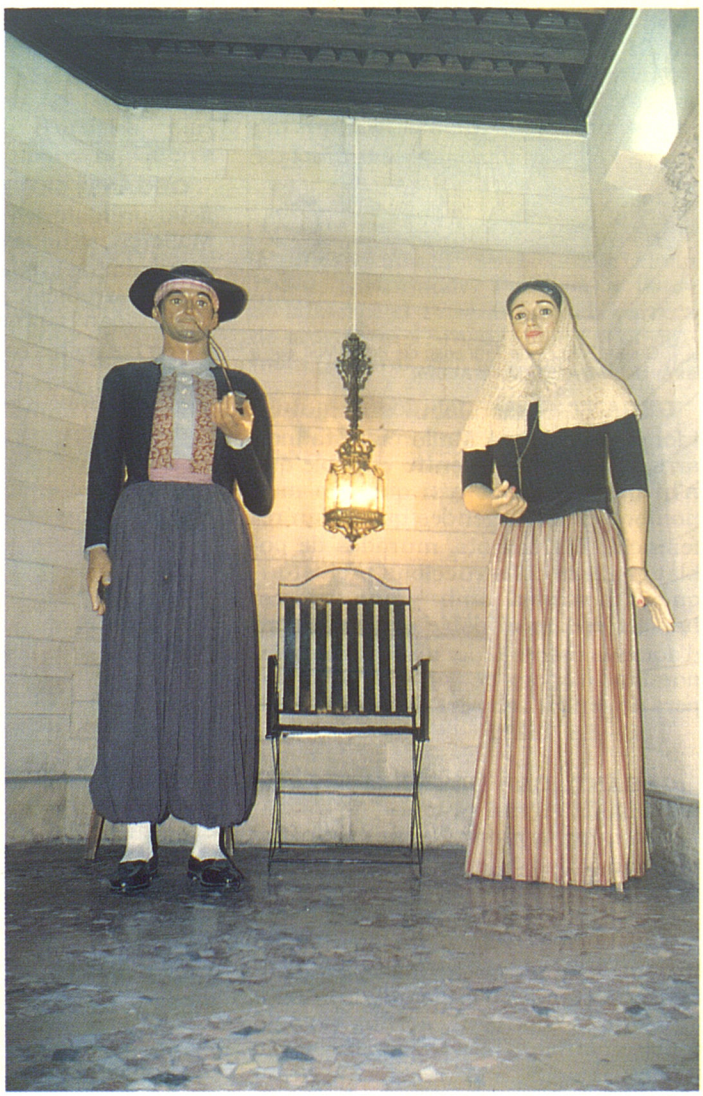

→ En Tòfol i na Francinaina, parella de gegants de l'Ajuntament de Palma

↑ El gegant Tòfol a la plaça de Cort (Palma), cap al 1918 (AAM)

↓ Esbós de gegants de Miquel Vadell (1904)

Palma decidí encarregar-ne una parella per a les fires i festes. Vestits amb la indumentària tradicional mallorquina, assoliren una gran popularitat i reberen el nom, encara conservat, d'en Tòfol i na Francinaina. El juliol del 1936, foren duits amb l'expedició mallorquina a l'Olimpíada Popular que s'havia de celebrar a Barcelona, on desaparegueren durant la Guerra Civil (1936-39). Anys més tard, l'Ajuntament confeccionà una altra parella, que es deteriorà. El 1961, fou encarregada una nova parella als escultors Joan Montserrat Palmer i Francesc Vives Bellaflor. Van vestits de manera molt semblant als anteriors, encara que na Francinaina cobreix el seu cap amb un *rebosillo* en lloc d'un volant. Són exposats a la plaça de Cort amb motiu de celebracions com la festa de l'Estendard.

GEGANTS, PLETA DES Al terme d'Alcúdia, situada entre Aigo Granada, ses Fontanelles Soberanes, ses Penyes i Algerràs. Hi ha una construcció talaiòtica molt degradada. (M)

→ Maynard J Geiger

GEIGER, MAYNARD J (Lancaster, Pennsilvània, Estats Units 1901 - Santa Bàrbara, Califòrnia, Estats Units 1977) Historiador. El 1913, s'instal·là a Califòrnia i, posteriorment, professà al convent franciscà de Santa Isabel d'Oakland. Estudià a la Universitat Catòlica d'Amèrica, de Washington, on es doctorà (1937) en Filosofia. El 1943, fou designat membre de la comissió històrica per a la causa de canonització del pare Serra. Des del 1946, visità en diverses ocasions Mallorca. Historiador i arxiver de la missió de Santa Bàrbara i membre de l'Acadèmia de la Història Franciscana d'Amèrica, realitzà una exhaustiva investigació historiogràfica sobre Juníper Serra. És autor de *Palou's life of Fray Junípero Serra* (1955), *The life and times of Fray Junípero Serra OFM or the man who never turned back* (1959), *The Serra trail in picture and*

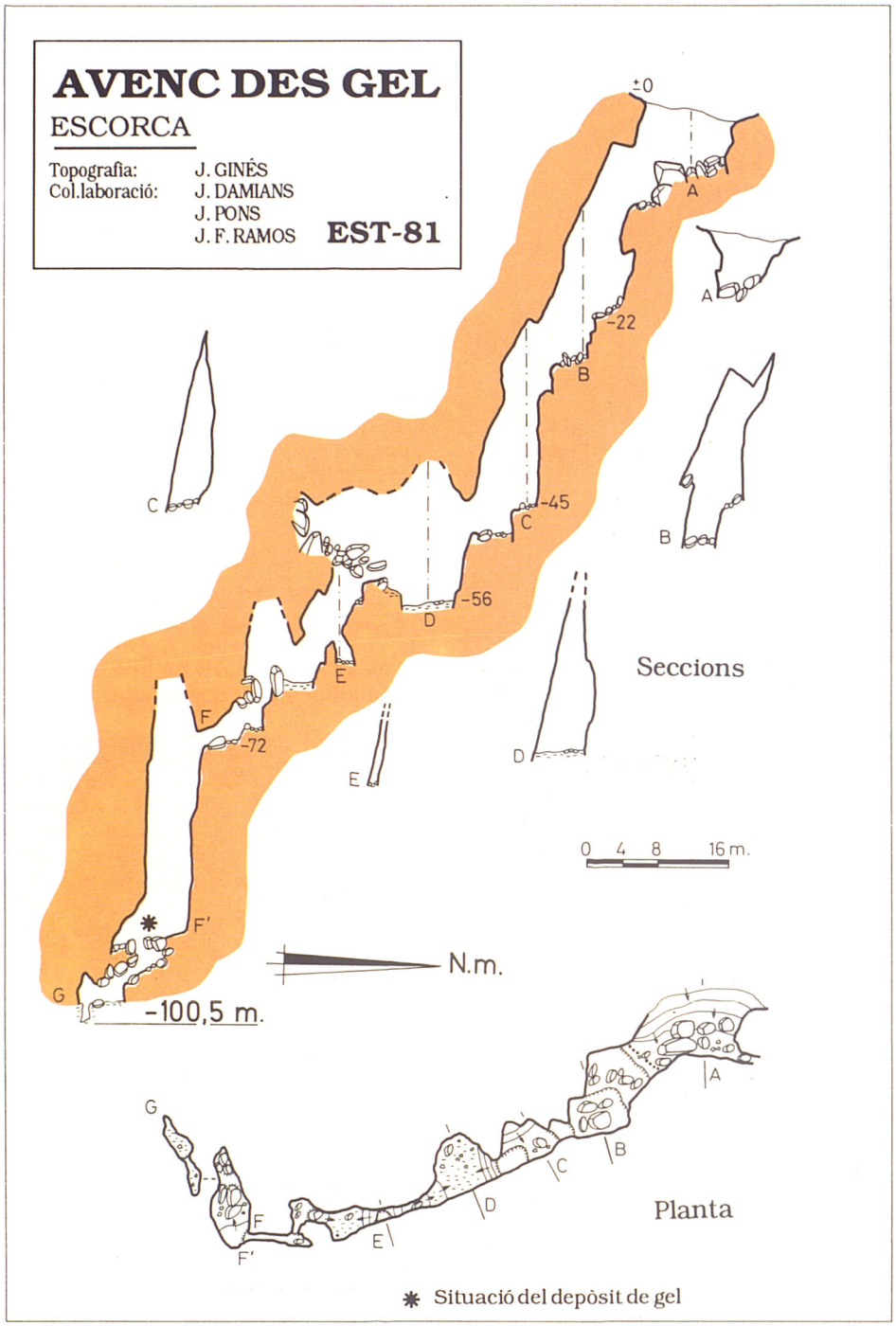

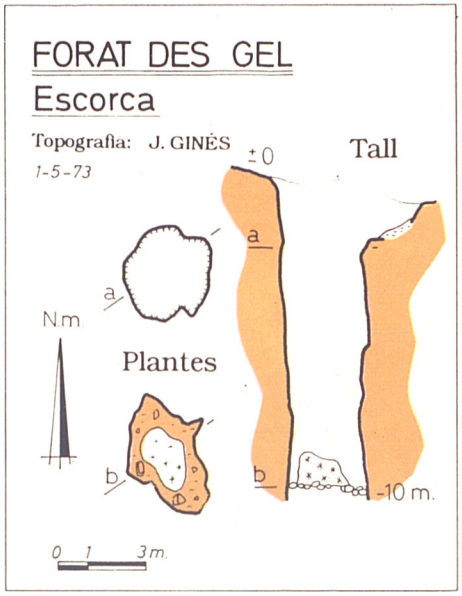

story (1960) i *Franciscan Missionaries in Hispanic California, 1769 - 1848* (1969). El 1946, fou nomenat fill adoptiu de Petra. (BF)

GEL, AVENC DES Al terme d'Escorca, situat entre el puig de Massanella i la serra des Teix. Apareix amb 100,5 m de fondària a la topografia realitzada per Joaquim Ginés Gràcia, i amb 116 m a la llista de les cavitats de major profunditat de l'Illa, elaborada per Àngel Ginés Gràcia, on ocupa el lloc onzè. A un descens realitzat el 12 d'octubre del 1973, s'hi trobà, a la cota 91, un depòsit de gel de 6-7 m³. La situació del depòsit descarta la possibilitat de penetració de la neu des de l'exterior, la qual cosa planteja la hipòtesi de la formació de la neu *in situ* a causa de l'efecte Venturi del corrent d'aire humit que circula per l'avenc, que depositaria al seu fons l'excés d'humitat en forma de neu. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GEL, FORAT DES Cavitat del terme d'Escorca, situada entre el puig de Massanella i el puig de ses Bassetes. El forma un pou de 10 m de fondària, al fons del qual es pot trobar neu amb freqüència. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GELABERT, CAN Antiga gerreria de la ciutat de Palma. Confrontava amb el carrer del Socors i amb la Murada. Documentada el 1580. Era a la vegada casal i gerreria. Tenia dos forns, cinc rodes de gerrer, un pou i un moli de moldre vernis. (DF)

GELABERT, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Proens, Son Gelabert, Son Garrit i can Costella. ■ Al terme de Manacor, entre sa Mola Vella, can Papalló, el coll d'en Maibona i es Fangar. (M)

GELABERT, JOSEP (Palma 1622

↓ Josep Gelabert, detall d'una il·lustració del tractat *De l'art de picapedrers*

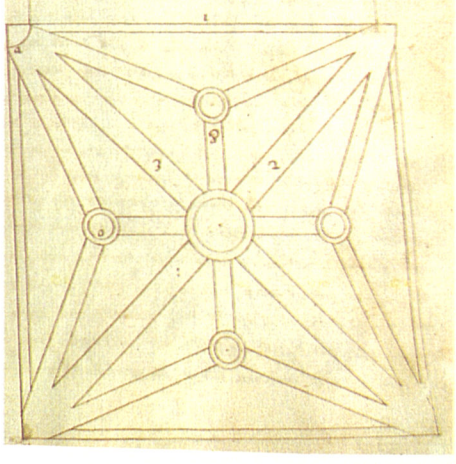

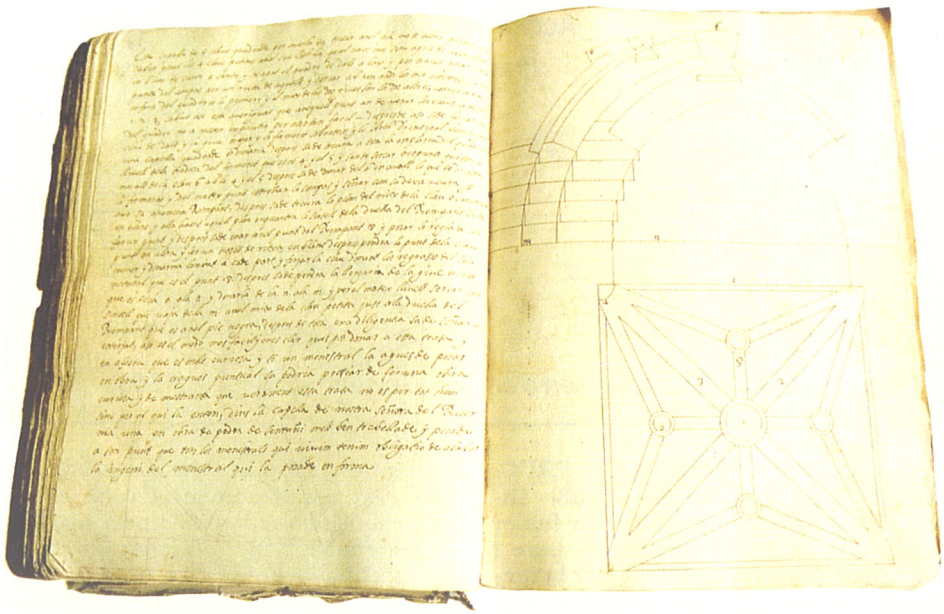

↑ Josep Gelabert, *De l'art de picapedrers* (manuscrit)

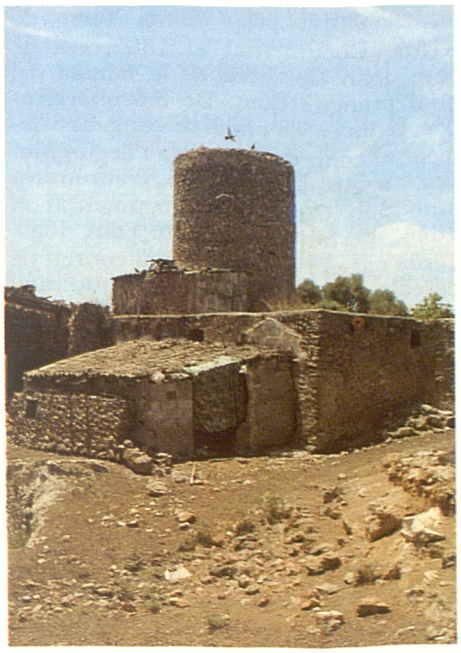

↑ Son Gelabert (Felanitx), molí d'en Poll

- 1668) Mestre d'obres. De família de picapedrers, obtengué el títol de mestre d'obres el 1644. Entre el 1651 i el 1653, escriví *De l'art de picapedrers*, tractat d'estereotomia concebut en termes pedagògics. El manuscrit es conserva a la Biblioteca de Cultura Artesana, de Palma. Fou publicat, en edició facsímil, el 1977.

GELABERT, SON Terrenys del terme de Binissalem, situats entre can Jordà, Son Pelai, Morneta i la vila. Documentats el 1590. Són anomenats can Xim. ■ Antiga possessió del mateix terme, situada al lloc de Biniagual. Documentada el 1606, pertanyia a l'honor Bernadí Gelabert, de la família del qual prengué nom. Tenia la casa pairal, amb tafona, celler i hort de magraners, a la plaça de la vila de Binissalem. Es dedicava a olivars, vinya i conreu de cereals. Tenia 15 quarterades d'alzinar. El 1656, estava valorada en 2.325 lliures. ■ Terres i cases del terme de Búger, confrontades amb el camí de ses Planes. Documentades el 1746. ■ Antic rafal del terme d'Esporles, confrontava amb Son Pellicer. Documentat el 1664, pertanyia al senyor Llorenç Gelabert, ajudant de sergent major. Tenia cases, olivars i conreu de cereals. La casa pairal era a la placeta d'en Carbó, a la parròquia de Sant Nicolau, de Palma. ■ Terrenys del terme de Felanitx, entre Son Proens, Son Garrit, el puig d'en Ballester, el puig Pelat i Son Llaneres. Documentats com a rafal el 1578, el qual pertanyia a Pere Gelabert i es valorava en 2.200 lliures. El 1696, ja estava dividit i una de les parts, amb cases pròpies, pertanyia a Joan Binimelis. ■ Antiga possessió del terme de Lloret de Vistalegre, situada entre Son Marron, Son Joan Jaume, Son Joan Arnau, la vila, sa Comuna i Son Ramon. Documentada el 1681, pertanyia al senyor Joan Antic de Llorac, ciutadà militar. Tenia cases, conreus de cereals i una guarda de 300 ovelles. El 1684, era valorada en 5.500 lliures. El 1818, era de la senyora Aina Antic de Llorac i tenia 116 quarterades de sementers, 4 de pletes i 100 de bosc i garriga. Es dividí en *Son Gelabert de Dalt* (→) i *Son Gelabert de Baix* (→). ■ Antiga possessió del terme de Palma, situada entre can Ferrà, Son Oliva, can Bleda i el camí Roig. Desaparegué amb l'expansió urbana de la ciutat. ■ Antic rafal del mateix terme, confrontava amb Son Valentí, Son Calafat, Son Santacília i el camí de Jesús. A mitjan s XVI, fou adquirit pels Santacília. El 1588, pertanyia al senyor Arnau de Santacília. Tenia cases i es dedicava al conreu de cereals i lleguminoses. ■ Al mateix

↓ Son Gelabert (Palma)

terme, situat prop de sa Torre de n'Hug. Documentat el 1685, era de Pere Joan Gelabert, de la família del qual prengué nom. De 8,5 quarterades, tenia cases i molí de sang. Era dedicat al conreu de cereals i lleguminoses. ■ Al mateix terme, confrontava amb Son Cugullada. Documentat el 1644, pertanyia a Joan Font Rigo. Tenia cases i es dedicava al conreu de cereals i lleguminoses. ■ Antic rafal del terme de Sant Joan. Documentat el 1597, confrontava amb ses Algorfes i Son Roig. Pertanyia al senyor Pere Gelabert. De 30 quarterades, tenia cases i era dedicat al conreu de cereals. Hi havia dos bous, dos ases, una guarda de set porcs i aviram. ■ Antiga possessió del terme de Sineu, confrontava amb Son Vanrell i pertanyia a l'honor Jaume Gelabert. Documentada el 1567, tenia cases i era dedicada a vinyes, conreu de cereals i lleguminoses. Hi havia una guarda de 85 ovelles, ramaderia porquina, coloms i aviram. Era un lloc de cria de cans de caça. Hi havia les tanques des Mercader i les rotes de sa Pedrera. ■ Antic rafal del mateix terme, confrontava amb el camí d'Ariany i pertanyia a l'honor Miquel Gelabert, de la família del qual prengué nom. Documentada el 1566, tenia cases i molí de sang. Es dedicava a la producció de cereals. Hi havia una guarda de 25 ovelles i aviram. (DF/M)

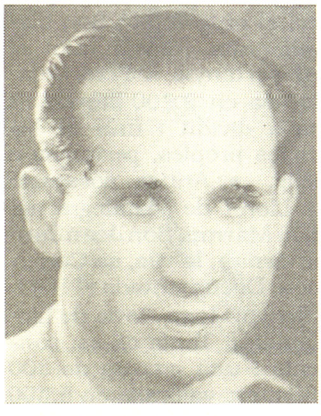

← Antoni Gelabert Amengual

GELABERT AMENGUAL, ANTONI (Santa Maria del Camí 1921 - Bunyola 1956) Ciclista. Guanyà les voltes a Alacant (1949), a Catalunya (1950), a Mallorca (1952), a Castella (1952), a Astúries (1953) i als Pirineus (1956), i els campionats d'Espanya de fons en carretera (1950-1955) i de muntanya (1952). El 1952, fou segon classificat en el premi de muntanya del Tour de França i desè en la classificació general. Morí en accident de cotxe al coll de Sóller quan acompanyava la volta a Mallorca (1956), fet que augmentà la seva popularitat. L'Ajuntament de Santa Maria li dedicà un carrer. (MaM)

Accident mortal

(fragment)

A una volta peligrósa
en Gelabert, va frená
molt malament li v'aná
una cosa desestrósa.

es tant valent corredó
per cert estáva a la písta
per no agafá un ciclista
ell sa va sentí es doló.

¡Aborróna es sentí axó
y llágrimes fa devallá
en Gelabert, sa clavá
en volant a n'es se có.!

¡Que mala sort aquell día!
qu'es notable va encontrá
s'accident li despertá
un mal antich que dormía.

Guillem Català Morro *Sa mort d'en Toni Gelabert Amengual* (1956)

GELABERT BADIELLA, FRUCTUÓS (Barcelona 1874 - 1955) Director cinematogràfic. Fill d'un fuster mallorquí, seguí l'ofici del seu pare i s'interessà des de molt jove per la mecànica de precisió. Per aquest motiu, ben prest se li encarregaren feines relacionades amb aparells fotogràfics i cinematogràfics. D'aquestes tasques sorgí el seu interès pel món de la cinematografia. Entre d'altres, realitzà els films *Baralla en un cafè* (1897), *Sortida dels treballadors de la fàbrica Espanya Industrial* (1897) i *Sortida del públic de l'església parroquial de Santa Maria de Sants* (1897). També obrí un local cinematogràfic a la Rambla del centre, però fou un fracàs econòmic. Entre el 1898 i el 1899, es traslladà a Mallorca per instal·lar un aparell Gaumont en una sala cinematogràfica. Si bé no es coneix el nom del local, se sap que en la instal·lació li ajudaren els senyors Escuder i Guilleminot, encarregats del motor de gas i de la dinamo d'electricitat. Amb aquest aparell realitzà diverses projeccions de documentals i de films d'argument, que formen part de la història del cinema a Mallorca. Aquest mateix any, filmà l'arribada del vapor «Bellver» a Palma. Si la data és correcta hauria d'esser considerada la primera pel·lícula filmada a Mallorca. El 1908, tornà a l'Illa per filmar un documental amb el títol *Mallorca, isla dorada*. Aquest documental volia esser un recull dels costums típics mallorquins, els seus monuments, les coves d'Artà, Valldemossa, sa Llonja i la Dragonera. No es conserven cap dels dos films. (CA)

→ Fructuós Gelabert Badiella

GELABERT BALLE, PERE MIQUEL (Inca 1953) Pintor. Cursà estudis a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics, de Palma. Féu part dels grups Pintura Jove de Mallorca, amb el qual exposà a Campanet i Inca (1974), i Art Jove a Mallorca, que es presentà el 1976, a Inca. Individualment, ha exposat a Palma (1972), Inca (1977-78) i Pollença (1982). La seva obra, inscrita dins un corrent hiperrealista, derivà en certs moments cap al superrealisme. Té el premi de Pintura Jove Joan Miró (1975).

↓ Pere Miquel Gelabert Balle, *Porta-ferro verda*

↑ Joan Miquel Gelabert Bordoy, *Sense títol*

GELABERT BORDOY, JOAN MIQUEL (Felanitx 1952) Pintor. Cursà estudis a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics, de Palma, i a l'Escola de Sant Jordi, de Barcelona. Ha exposat a Palma (1971, 1973 i 1977) i a Llucmajor (1976). La seva obra ha evolucionat de l'expressionisme abstracte al figurativisme.

← Miquel Gelabert Bordoy

GELABERT BORDOY, MIQUEL (Felanitx 1954) Actor. Ha fet part de diverses companyies teatrals, com Comediants (1973), Akelarre (1974) i s'Estornell (1976-78). Interpretà obres com *Nou plus plis* (1973), de Ben Jonson, *El manuscrit d'Alí-Bey* (1988), de Josep Maria Benet Jornet, i *El castell dels Tres Dragons* (1990), de Pitarra. Ha treballat per a TVE i TV3. Ha actuat arreu d'Espanya, Itàlia, Alemanya, Finlàndia, Estats Units, Canadà i Corea.

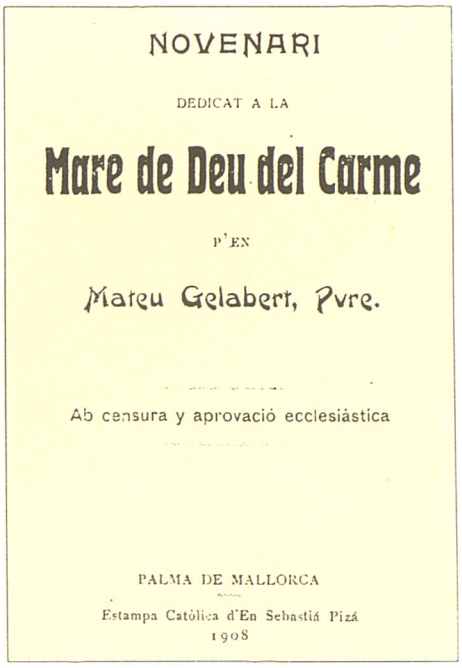

NOVENARI

DEDICAT A LA

Mare de Deu del Carme

P'EN

Mateu Gelabert, Pvre.

Ab censura y aprovació ecclesiástica

PALMA DE MALLORCA

Estampa Católica d'En Sebastiá Pizá

1908

↑ Novenari de Mateu Gelabert Bosc

GELABERT BOSC, MATEU (Palma 1864 - 1910) Lul·lista. Prevere (1887) i doctor en teologia (1893) per la Universitat de València. És autor de les obres sobre doctrina lul·lista *Constitutiones in Lulliano Baleari Majoricae Collegio B V Mariae Sapientiae* (1892), *Novenari a la Mare de Déu del Carme* (1908) i *Novenari del B Ramon Llull, màrtir...* (1915). Col·laborà (1888-1905) amb articles de temàtica religiosa i social, en les publicacions *Semanario Católico, Mallorca* i *Revista Luliana*. Fou rector del col·legi de la Sapiència, de Palma, i professor (1891-1910) del Seminari de Palma. (LlP)

GELABERT CANO, ANDREU (Palma 1873 - Barcelona 1939) Músic. Estudià música a Palma i contrapunt i orquestració a Barcelona (1892-95). Fou fundador i director de l'Orfeó La Constància (1899) i de l'Orfeó Mallorquí (1899-1936). Dirigí la Banda Mallorquina (1898) i la Lira Sollerica (1916). Compongué música per a orfeó, com *Venim de llunyes terres* (1897), *Himne-salutació a Felanitx* (1901), *Himne a Sóller* (1902), *Himno de la Exposición Balear* (1910) i *Mallorca* (1917); per a banda, com el pasdoble *El hondero balear;* per a orquestra, com *Suite Mallorca* (1917) i també la sarsuela *Mundo, Demonio y Carne* (1910), il'òpera *Bombonera* (1933). (CM)

→ Andreu Gelabert Cano

↑ Son Gelabert de Baix (Lloret de Vistalegre)

GELABERT DE BAIX, SON Possessió del terme de Lloret de Vistalegre, situada entre can Rosset, can Bieló, el pou de Jurà i can Panxó (Vegeu *Gelabert, Son*). (M)

GELABERT DE DALT, SON Possessió del terme de Lloret de Vistalegre, situada entre Son Joan Arnau,

↓ Guerrer de bronze de Son Gelabert de Dalt (Lloret de Vistalegre)

↑ Son Gelabert de Dalt (Lloret de Vistalegre)

↑ Can Gelabert de la Portella (Binissalem), pati

Son Joan Jaume, can Toni Marron i can Bieló. S'hi ubica un poblat talaiòtic on es trobà (1867) un guerrer de bronze, nu i amb casc, de 21 cm d'altària. És una obra grega de mitjan s V aC que ha estat objecte d'estudi d'arqueòlegs, com Bartomeu Ferrà Perelló, Josep Colominas Roca, Pere Bosch Gimpera i Martín Almagro Basc, entre d'altres. (Vegeu *Gelabert, Son*). (M)

GELABERT DE LA PORTELLA, CAN Edifici urbà de tipologia residencial, situat al carrer del Sac, de Binissalem. L'embrió de la casa és un buc del s XVI, d'elements estilístics propis de l'arquitectura tradicional gòtica, com els arcs que figuren embeguts en els murs interns de l'edifici. Cap a la dècada del 1820, s'hi realitzà una important reforma neoclàssica, inspirada en la casa senyorial urbana, i es distribuïren les sales principals entorn d'un pati, amb llotja i arcades, que es caracteritza per l'estípit antropomorf de la font. S'arranjà la capella amb les sales annexes i a la planta principal es féu una nova distribució, que culminà en un conjunt de cambres amb decoracions d'estil pompeià. La façana principal fou renovada, es transformà l'antic portal de mig punt per un d'arc escarser, es dissenyaren vases noves a les finestres balconeres i s'estucà de color clar quasi tot el parament. Hi ha indicis de l'arrelament dels Gelabert a Binissalem el 1242, quan Arnau Gelabert adquirí dos estatges islàmics, possibles embrions del patrimoni, a Bernat Pol. La família no començà a usar el sobrenom de *la Portella* fins al

↓ Can Gelabert de la Portella (Binissalem)

↓ Can Gelabert de la Portella (Binissalem), pou amb estípit antropomorf del pati

↑ Can Gelabert de la Portella (Binissalem), cambra amb decoració d'estil pompeià

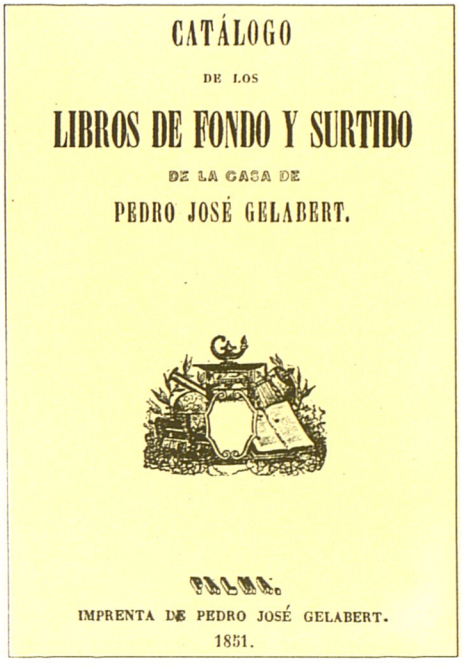

↑ Catàleg dels llibres de l'establiment de Pere Josep Gelabert Llebrés

final del s XVIII, quan era propietari de la casa Miquel Gelabert de la Portella i Ferrer, que morí fadrí i féu hereu al seu nebot Antoni Gelabert de la Portella i Penya (1785). Els darrers propietaris foren els germans Moyà i Gelabert de la Portella, dels quals, Llorenç, l'escriptor, en tenia el dret d'estatge. El 1982, fou adquirit per l'Ajuntament de Binissalem, el qual hi realitzà obres de rehabilitació. La família dels Gelabert de la Portella i el seu casal han estat estudiats per Jaume Llabrés Mulet i Aina Pascual Bennàssar a *Can Gelabert de la Portella (Binissalem)* (1991). (AS)

→ Maria Teresa Gelabert i Gelabert

GELABERT ESQUERRER, ANTONI (Porreres 1802 - Palma 1890) Metge. Llicenciat en medicina i cirurgia el 1829. Durant les epidèmies de còlera i de febre groga (1865-70), fou regidor i subdelegat vocal de la Junta Provincial de Sanitat, de Palma. És autor de diversos estudis sobre malalties gàstriques, com *Carácter anatómico y tratamiento de las gastralgias y gastroenteralgias* (1836) i *Afecciones verminosas* (1845). Presidí l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia (1864-65) i el Col·legi Mèdico-Farmacèutic (1887), de Palma, del qual fou president honorari (1888-90).

GELABERT I GELABERT, MARIA TERESA (Binissalem 1893 - Palma 1986) El 1937, es casà amb l'escriptor Llorenç Villalonga. La seva personalitat influí notablement en l'obra de Villalonga, que s'hi inspirà per crear diversos personatges de les seves obres, en especial el de Maria Antònia a *Bearn o la sala de les nines* i el de Mumare a *Desbarats*.

GELABERT LLEBRÉS, PERE JOSEP (Palma 1798 - 1866) Impressor, periodista i polític. El 1838, amb Bonaventura Vilallonga, creà la impremta Gelabert i Vilallonga. Se separà de Bonaventura Vilallonga el 1840 i fundà la impremta de P J Gelabert. Fou editor i director dels diaris *El genio de la libertad* (1837-57) i *El Isleño* (1857-66), òrgans del Partit Progressista i de la Unió Liberal, respectivament. D'ideologia progressista, militià en la Unió Liberal i fou regidor de l'Ajuntament de Palma. El seu fill, Pere Josep Gelabert Pol, heretà la seva impremta.

GELABERT MASSOT, ANTONI (Palma 1877 - Deià 1932) Pintor. Alternà la dedicació a la pintura amb l'ofici de barber, que exercí gairebé tota la vida. Assistí a l'Acadèmia de Dibuix instal·lada al Consolat de Mar. Arran de la seva amistat amb Santiago Rusiñol, contactà amb els pintors que treballaren a l'Illa al principi del s XX, com Joaquim Mir, Pere Blanes Viale, Francisco Bernareggi, Sebastià Sunyer, Hermenegild Anglada Camarassa, Sebastià Junyent i Guillaume Degouve de Nuncques. El 1902, realitzà la primera exposició al Foment de la Pintura i de l'Escultura, de Palma, que fou acollida negativament pel públic i la crítica. El mateix any, en féu una altra promoguda pels pintors Mir i Rusiñol, a la sala Parés de Barcelona, amb notable èxit de crítica. El 1903, becat per l'Ajuntament de Palma, viatjà amb la pintora Pilar Montaner a París per seguir els estudis de pintura a l'Escola

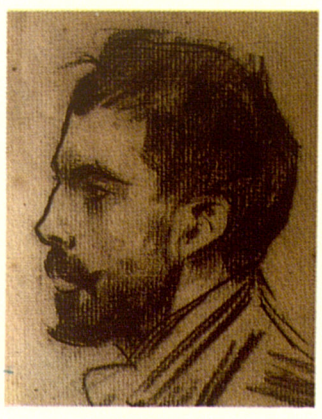

→ Retrat d'Antoni Gelabert Massot per Ramon Casas

↑ Antoni Gelabert Massot, *Dia del Corpus*

Nacional de Belles Arts. Freqüentà l'estudi de Picasso, el qual havia conegut a Els Quatre Gats, de Barcelona. L'any següent, presentà al *Círculo Mallorquín*, de Palma, la seva obra parisenca, composta per retrats, flors i paisatges de París, Luxemburg, Palma i Sóller. La mostra radicalitzà les postures dels detractors i dels defensors del pintor. Féu altres dos viatges a París (1906, 1912), i a Madrid, on participà a l'Exposició Nacional de Belles Arts (1906). Seguiren altres exposicions a Barcelona (1910 i 1917-18) i a Palma (1915, 1917 i 1921). El 1923, s'instal·là a Son Fonc (Deià), acompanyat per Clara Lucena, amb la qual es casà el 1928. El mateix any, realitzà a Palma una de les exposicions més significatives, *Emparrats*, que representa el moment més atrevit i decisiu de la seva pintura. A la darrera mostra (1931) presentà temes de Deià. Influït per la pintura de Rusiñol i de Mir, la seva obra evolucionà cap a un sintetisme molt més avançat. Es dedicà al retrat i la figura i especialment al paisatge. Pintà molts indrets de Palma, aspectes de la vida ciutadana i sobretot els paisatges de Pollença i de Deià. Considerat com el gran renovador del paisatgisme illenc, fou el màxim representant del modernisme pictòric a les Balears. Exercí els càrrecs d'ajudant Repetidor de la secció artística de l'Escola Elemental d'Arts Industrials de Palma (1908-09) i d'ajudant del professor interí Francesc Rosselló a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics, de Palma (1911). Fou nomenat delegat general del Foment de Turisme de Palma (1927) i delegat de l'Associació per la Cultura de Mallorca (1928). Se suicidà a Son Fonc, víctima d'una crisi nerviosa aguditzada per la convicció que no ocuparia el càrrec de director del Museu de Bellver. Fou enterrat al cementeri de Deià, a la vora del també pintor Antoni Ribas Prats.. (MiP)

↓ Antoni Gelabert Massot, *Claustre de Sant Francesc*

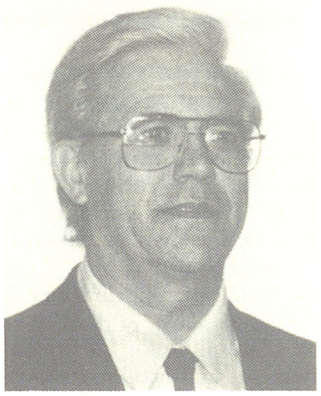

→ Guillem Gelabert Pol

GELABERT POL, GUILLEM (Consell 1938) Polític i músic. Fou batle de Consell (1979-83) per la Candidatura Independent. Durant la seva administració, inaugurà el nou edifici de l'Ajuntament (1979), creà la Casa de Cultura (1980), millorà les instal·lacions de les escoles públiques i impulsà les obres de proveïment d'aigües i clavegueram. També va impulsar la prospecció del pou de Son Palou per proveir el poble d'aigua. Com a músic, va esser un dels fundadors de la Coral de Consell (1984). És autor de *Goigs a llaor de la Nostra Dona en la seva Visitació* (1980).

GELABERT POL, PERE JOSEP (Palma 1832 - 1884) Impressor i periodista. Heretà la impremta del seu pare, Pere Josep Gelabert Llebrés. Féu part de la redacció d'*El genio de la libertad* i edità i dirigí *El Isleño* (1866-84). A la seva impremta s'editaren diverses publicacions, com *Calendario de las Islas Baleares* (1863-75), *Alma-*

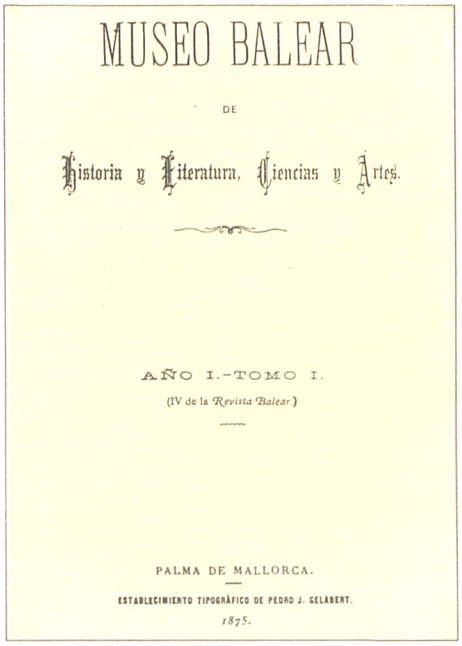
MUSEO BALEAR

DE

Historia y Literatura, Ciencias y Artes.

AÑO I.-TOMO I.

(IV de la *Revista Balear*)

PALMA DE MALLORCA.

ESTABLECIMIENTO TIPOGRÁFICO DE PEDRO J. GELABERT.

1875.

↑ Publicació editada a la impremta de Pere Josep Gelabert Pol

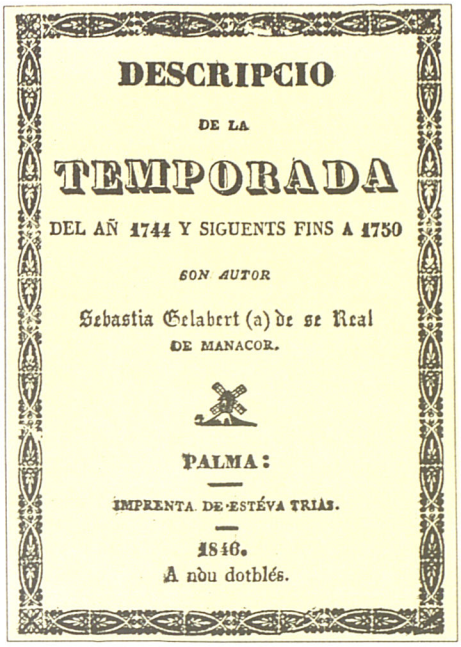
DESCRIPCIO

DE LA

TEMPORADA

DEL AÑ 1744 Y SIGUENTS FINS A 1750

SON AUTOR

Sebastia Gelabert (a) de sa Real

DE MANACOR.

PALMA:

IMPRENTA DE ESTÉVA TRIAS.

1846.

A nou dotblés.

↑ Glosat de Sebastià Gelabert Riera - Tià de sa Real -

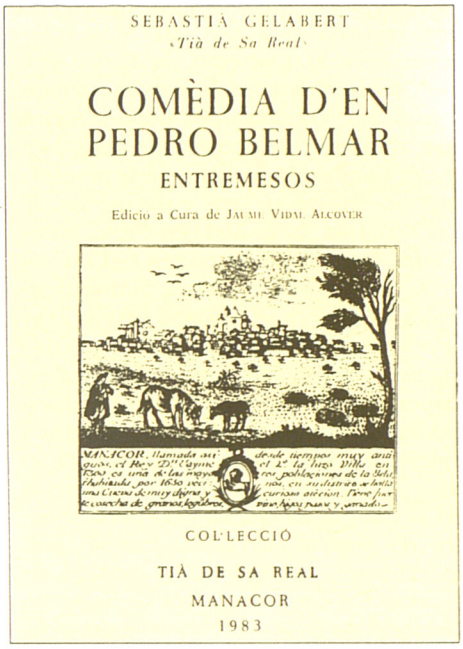
SEBASTIÀ GELABERT

«Tià de Sa Real»

COMÈDIA D'EN PEDRO BELMAR

ENTREMESOS

Edició a Cura de Jaume Vidal Alcover

COL·LECCIÓ

TIÀ DE SA REAL

MANACOR

1983

↑ Comèdia de Sebastià Gelabert Riera - Tià de sa Real -

naque Balear (1861 i a partir del 1876), *Museo Balear* (1875-77), *La Ignorància* (des del 1879) i *Pronòstic mallorquí* (1883-84). També va imprimir obres de Joaquim Maria Bover, Àlvar Campaner, Guillem Fortesa Valentí i Ramon Llull. El 1869, va imprimir les làmines d'un emprèstit de 220.000 escuts de l'Ajuntament de Palma.

GELABERT RIERA, SEBASTIÀ —TIÀ DE SA REAL— (Petra 1715 - Manacor 1768) Glosador. De família humil, es dedicà a les feines del camp en possessions com Son Suau, de Manacor, o sa Real, de Sant Llorenç des Cardassar, que la seva família tengué arrendada, i d'on li ve el malnom. No devia tenir cap mena de formació cultural, però ben aviat la seva fama de glosador va esser extraordinària. Les dades que es coneixen sobre la seva persona han arribat per tradició oral i foren recollides per Antoni Maria Alcover al volum cinquè de les *Rondalles mallorquines*. El presenten com un glosador enginyós que sempre sortia guanyador dels enfrontaments amb altres glosadors, sobretot dels qui baixaven de la muntanya, és a dir, de Sóller o d'Alaró, els de més fama d'aquells anys. Però també se li atribueixen tota mena de fets inversemblants: prediccions, com la de la mort del seu fill o la seva pròpia, o petits miracles domèstics, com fer rajar vi d'on no n'hi havia, endevinar autors de robatoris o esser capaç de fer moure objectes a distància. Tot això fa que avui sigui molt difícil d'aclarir què hi ha de realitat i què de fantasia en la seva biografia popular. Al seu temps ja devia esser així, la qual cosa explica que dues vegades fos interrogat per la Inquisició, que degué sospitar que feia pràctiques de bruixeria, sense, però, que mai no l'arribàs a processar. Les seves obres han arribat, algunes incompletes, a través de les còpies que en féu l'erudit Bartomeu Pasqual el 1861 o d'edicions populars del s XIX. Són set peces de teatre i dos glosats, a més d'algunes glo-

ses aïllades. Les comèdies hagiogràfiques són les més ambicioses: *Vida de la verge i màrtir santa Bàrbara*, *Comèdia de sant Antoni de Viana* i *Comèdia del gloriós màrtir sant Sebastià*. Argumentalment, se cenyeixen a la *Llegenda àuria*, de Jaume de Varazze, que era divulgada a través dels sermons, i tècnicament reprodueixen l'estructura de la comèdia barroca castellana, però sense cap mena d'artifici i amb

GLOSES

A lo any començaré
mil set-cents quaranta-quatre;
si algú no em desbarata,
un poc m'hi destorbare:
de temps de sis anys diré
lo que a Mallorca es va abatre.

Aquest any se descobria
un estel molt rigorós,
donant un rayo espantós
que de coa li servia;
gran dissensió hi havia
entre molt graves autors.

En aquest temps se mostrava
Mallorca amb fertilitat;
xeixa, ordi, civada, blat
i llegums, de tot sobrava;
de vi i oli se trobava
un esplet molt delicat.

La cria del bestiar,
així de gros com menut,
fonc l'esplet més avengut
que se puga desitjar;
llet i formatge, un mainà
de los mateixs cels vingut.

Sebastià Riera Gelabert *Descripció de la temporada de l'any 1744 i siguients fins a 1750* (1816)

una mètrica molt senzilla. Molt interessant és la *Comèdia de Pedro Belmar*, sobre el tema dels presoners capturats per corsaris del nord d'Àfrica que atemorien les costes de l'Illa, ben resolt i amb una forta càrrega moralitzadora. També té tres entremesos, *El jovençà i la jaia*, *Mossèn Pitja, home d'edat complida* i *El pagès i el missèr mut*, que s'ajusten d'una manera estricta al gènere. El glosat titulat *Descripció de la temporada de l'any 1744 i siguients fins a 1750* és una llarga descripció en sextets dels fets més destacables, sobretot pel que fa a collites i epidèmies dels anys que anuncia el títol, i, com la *Carta d'amors*, escrita en el mateix metre, és una bona mostra de poesia narrativa, també molt moralitzant, característica pròpia de l'època. En conjunt, l'obra de Sebastià Gelabert no és literàriament gaire sòlida, però demostra àmpliament la capacitat d'improvisació, l'enginy i la fluïdesa versificadora del seu autor i té les qualitats que el públic a qui anava dirigida més apreciava. Aquesta és la clau de la seva popularitat. Jaume Vidal Alcover tengué cura d'una nova edició en quatre volums (1981-85) a la col·lecció que porta el seu nom, *Tià de sa Real*, de Manacor. (JMV)

← Joan Gelabert Vallori

GELABERT VALLORI, JOAN —PINYOL— (Palma 1899- 1950) Sindicalista. Durant la II República (1931-36) fou un dels dirigents de la Confederació Nacional del Treball —CNT— a Mallorca. Fugí de l'Illa poc després de l'aixecament militar del juliol de 1936 i passà la guerra a Barcelona i Menorca. Detengut el 1939, fou condemnat a mort i empresonat fins al 1943. Durant els anys quaranta, participà en la reconstrucció de la CNT en la clandestinitat. (DG)

↑ Can Gelat (Costitx)

GELAT, CAN Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre s'Albufera de Mallorca, s'Abeurada, can Miquel de ses Rotes, el canal Bubot i la cova de Sant Martí. ■ Al terme de Costitx, entre Son Vispó, can Masset, can Rom, Cascanar i Binifat. ■ Al terme de Felanitx, entre el puig Fumet, can Tort, cas Verros, can Ranqueta i el puig Ferrer. ■ Al terme de Fornalutx, entre la vila, la font de la Vila, s'Alqueria. Coneguda per la bona qualitat de les seves taronges. ■ Al terme de Porreres, entre s'Alqueria Blanca, n'Aron, la tanca d'en Verdera, el molí d'Aigo i Son Morlà. ■ Terrenys del terme de Selva, situats entre el nucli urbà de Moscari, el comellar de l'Infern, Son Rabassa, es Sant, el clot de sa Grava i Son Sastre des Blanquers. (M)

↓ Can Gelat (Felanitx)

GELEDERM, SON Antic rafal del terme de Porreres. Travessat pel camí de Porreres a Petra, confrontava amb sa Torre i Son Morlà Gall. Documentat

↑ Can Gelat (Fornalutx)

el 1722, era de l'honor Andreu Mesquida —des Rafal—. Tenia cases, celler i molí de sang. Es dedicava a vinya i conreu de cereals. N'eren pertinences Canavell i Son Mora Bellet. Tenia posada al carrer del Pou d'Amunt, a la vila de Sencelles. (DF)

GELI, MIQUEL MONTSERRAT (Palma s XVII - Valldemossa 1678) Religiós cartoixà (1636). Fou elegit prior de la cartoixa de Valldemossa (1656). Va publicar *Libro de la vida monástica y eremítica, que hizieron los antiguos padres y hazen hoy dia los verdaderos ermitaños de San Pablo* (1670). Deixà inèdits *Manual del nuevo prior* i *Vida de la beata Catalina Thomas*.

↓ Miquel Montserrat Geli, estudi sobre els ermitans de Sant Pau

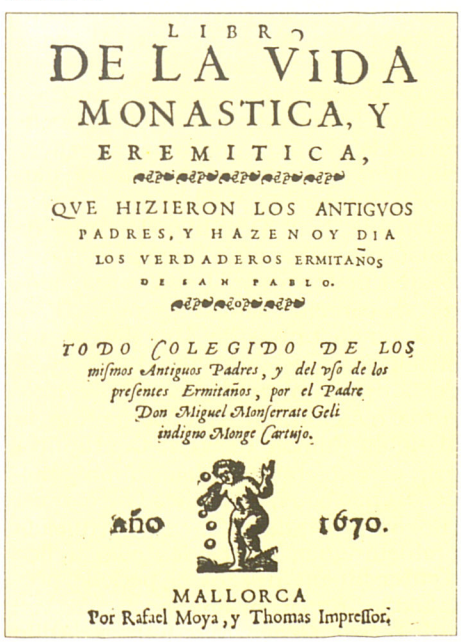

LIBRO
DE LA VIDA
MONASTICA, Y
EREMITICA,

QVE HIZIERON LOS ANTIGVOS
PADRES, Y HAZEN OY DIA
LOS VERDADEROS ERMITAÑOS
DE SAN PABLO.

TODO COLEGIDO DE LOS
mismos Antiguos Padres, y del vso de los
presentes Ermitaños, por el Padre
Don Miguel Monserrate Geli
indigno Monge Cartujo.

año 1670.

MALLORCA
Por Rafael Moya, y Thomas Impressor.

GELÓS, CAN Propietat rústica del terme de Sencelles, situada entre el carreró de sa Batalla, can Barrotes, Son Llucià i Son Campaner. (M)

↓ Can Genàs (Felanitx)

GELÓS, HORT D'EN Al terme de Campanet, entre Son Renego, Massana, Fangar i can Capell Passat. (M)

GEMEC, CALA EN A l'illot des Pantaleu (Andratx), situada a la costa occidental. (M)

GENÀS, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre sa rota Talera, Son Punta, can Maixura i Son Garrit. (M)

GENÀS, RAFAL Possessió del terme de Ses Salines (Vegeu *Llinàs, rafal*).

GENCIANA Vegeu *centaura*.

GENER, CAN Propietat rústica del terme de Capdepera, situada entre la costa de na Ferrera, el coll d'Ós, na Cabrona i can Melis. ■ Al terme de Maria de la Salut, entre Son Sabater, Son Gili, Son Niell i el rafal Nou. ■ Al terme de sa Pobla, entre es Forqueret, el canal Gran, la punta des Vent, can Blau i Son Salat. ■ Al terme de Porreres, entre Son Porquer, Monjos Nou, Son Drago, Son Cota i es Moreis. (M)

GENER, JAUME (Cabra del Camp, Catalunya s XV - XVI) Lul·lista. Reli-

giós cistercenc de Santes Creus, residí a Barcelona (1489-91), on corregí i féu estampar *Opus de formalitatibus sine metaphysica* i *Tractatus brevis formalitatum* (1489), del seu mestre Pere Daguí. El 1489, tengué cura de l'edició de *Logica brevis et nova*, de Ramon Llull. El 1500, es traslladà a València, on conegué altres lul·listes, com Bartolomeo Gentile i Alonso de Proanza. Ferran el *Catòlic*, amb un privilegi datat a Sevilla el 27 de gener de 1500, li concedí permís per ensenyar l'art i la ciència de Ramon Llull a tot el regne de València. Fou autor dels tractats *Naturae ordo studentium pauperum* (1491), sobre filosofia natural; *Ingressus facilis rerum intelligibilium* (1492), en col·laboració amb l'Escola Lul·liana de Barcelona, a manera de *Summa* que utilitzaven els estudiants per aprendre l'art lul·lià; i *Ars metaphysicalis* (1506), basada en l'*Ars Magna* i acabat a València, amb la cooperació intel·lectual i econòmica de renaixentistes castellans i italians, que constitueix una explicació de l'Arbre de la ciència lul·liana en totes les seves manifestacions. (LIP)

↓ Terrenys de Son Gener (Llucmajor)

GENER, SON Possessió del terme d'Algaida, situada entre el nucli urbà de Randa, sa Font, Son Quelet i el molí Vell. ■ Antic rafal del mateix terme. Documentat el 1643, confrontava amb Son Vidal i pertanyia al paredador Sebastià Gener, de la família del qual prengué nom. Tenia cases, molí de sang i dos alambins per fer aiguardent. Era dedicat a vinya i conreu de cereals. ■ Propietat rústica del terme d'Ariany, entre la font de Son Guillot, Son Huguet Vell, Calderitx i cas Síndic. ■ Antiga possessió del terme d'Artà. Documentada el 1787, pertanyia a la família Font dels Olors. Era una propietat mitjana, amb cases, dedicada a la producció d'oli i cereals. ■ Possessió del terme de Campanet, situada entre Son Bordoi i el Camí Vell d'Inca. Documentada el s XVI, pertangué als Gener (XVI-XVII) i després als Bennàsser (XVII-XIX). Se'n segregaren es Pouet, cas Misser, Son Toni i Son Torrentó. Dedicada a olivar, garroverar, figueral i vinya, tenia una reduïda ramaderia ovina i porquina. El s XVII, s'hi practicava l'apicultura. A més del conreu de cereals i lleguminoses de secà, amb l'aigua des Pouet es produïa cànem i alfals. El s XX, la vinya fou substituïda per ametlerar. ■ Antiga possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Verd, Binilegant Vell, sa Caieta, Son Boiet i el puig de Randa. Documentada el 1368. En el cadastre del 1702, pertanyia a Joan Gener i era valorada en 400 lliures. En el del 1777, pertanyia a un descendent seu. Tenia 12 quarterades i era valorada també en 400 lliures. ■ Al terme de Manacor, situada entre el torrent de na Borges, can Banyeta, can Castell Vell i can Cabell de Bellver. Documentada el 1578, pertanyia al senyor Humbert de Togores i era valorada en 1.650 lliures. El 1646, fou venuda pel noble Joan Despuig, de l'orde de Calatrava, al senyor Tomàs de Torrella, del mateix orde. Tenia cases, conreu de cereals i ramaderia ovina. Feia una renda anual de 100 lliures, un anyell i dos capons. El 1672, passà dels Torrella al noble Pere de Verí, de l'orde d'Alcàntara. El 1750, pertanyia al noble Ramon de Verí. Continuava com a propietat cerealista, amb guardes d'onze bous, 50 ovelles i 50 cabres. Hi havia quatre coves artificials prehistòriques utilitzades com a lloc d'enterrament durant el període pretalaiòtic. Es dividí en *Son Gener Vell* (→) i *Son Gener Nou* (→). ■ Antic

↓ Son Gener (Ariany)

↑ Son Gener (Son Servera)

rafal del terme de Palma. Situat entre el camí de la Soledat Fora dels Murs i el camí de Llucmajor, confrontava amb Son Palou. Documentat el 1629, pertanyia a l'honor Rafel Gener, de la família del qual prengué nom. Tenia cases, sínia i hort. Era dedicat a magraners, conreu de cereals, lleguminoses i hortalisses. Feia una renda anual de 120 lliures. N'era pertinença l'**hostal de Son Gener,** que era arrendat a part. ■ Antic molí d'aigua fariner, del mateix terme. Dit també molí d'en Gener. Documentat el 1652, pertanyia a l'honor Pere Salvà, paraire. Tenia cases i sementers de cereals. ■ Al terme de Son Servera, entre el puig de s'Argelagar, Son Xerubí, s'Estepar i el torrent de Xiclati. Té un recinte fortificat prehistòric que corona el cim de sa Pleta. (DF/M)

GENERAL, CAS Propietat rústica del terme d'Alaró, situada entre cas Espanya, el clot des Guix, sa Xingonera i Son Manyes. ■ Al terme de Santa Eugènia, entre can Burí, can Marro, Liern i can Floret. ■ Al terme de Santanyí, entre can Trompa, can Joan Terrassa, can Mal Ric i Son Ferreret. (M)

GENERAL ASENSIO, BASE Conjunt d'edificis, instal·lacions i terrenys militars situats a 5 km de Palma i travessats per la carretera comarcal de Palma a Calvià pel coll de sa Creu. Limita amb aquest coll i amb Son Vida, Son Muntaner, Son Berga, na Burguesa i Bendinat. Té forma allargada i una extensió d'uns 2.354.000 m². Ha servit com a campament de reclutes, camp de tir i instrucció, centre d'instrucció de reclutes i aquarterament. Es va formar a partir de la finca Son Suredeta, que es començà a expropiar el 1945 quan era capità general Carlos Asensio Cabanillas. El procés d'expropiació finalitzà el 1950. Aquest mateix any s'hi instal·laren barracots de fusta perquè servís de campament d'instrucció. El 1962, es va declarar d'utilitat pública l'adquisició de la finca Santa Eulàlia. Des del 1965 fins a la seva dissolució el 1987, s'hi ubicà el Centre d'Instrucció de Reclutes número 14. A una tercera parcel·la, provinent de la possessió de Son Berga, s'hi instal·là, a partir del 1968, un quarter d'infanteria. El 1991, la base està ocupada per la Comandància de Tropes de Mallorca, el Regiment d'Infanteria 47, unitats d'operacions especials, unitats de policia militar del quarter general de la comandància,

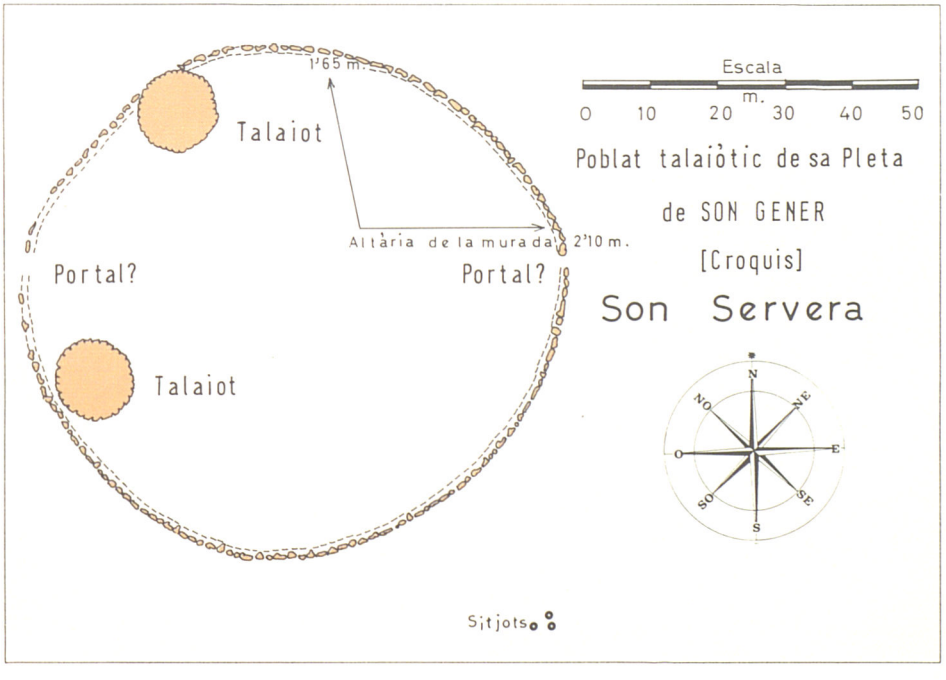

↓ Base General Asensio (Palma)

↑ Alfonso XIII visita el quarter del General Luque (Inca, 1923)

unitats d'enginyers i unitats dels serveis d'aquarterament. (DJ)

GENERAL LUQUE, QUARTER DEL Aquarterament situat a Inca, a l'avinguda General Luque. Té uns 36.500 m² i està constituït per un conjunt de pavellons d'un pis, que envolten una gran plaça d'armes, i un camp d'esports. Les primeres gestions per a la seva construcció daten del 1900, però no se n'iniciaren les obres fins al 1909, per iniciativa del general Agustín Luque Coca. El 1910, ja estava construït el pavelló principal. El va inaugurar el 1915 Francisco Borbón Castellví, quan era capità general de Balears. El 1923, va esser visitat pel rei Alfonso XIII. Ha estat ocupat successivament pel Regiment d'Infanteria Inca 62, el Segon Batalló del Regiment d'Infanteria Palma 28 (des del 1931), el Regiment d'Infanteria 60 (1939-44), el Batalló d'Infanteria Llerena i la Companyia de Defensa Química (fins al 1960), el Grup Antiaeri del Regiment d'Artilleria 91 (1960-66) i el Grup Lleuger de Cavalleria número X (1966-88). Des del 1988, s'hi instal·la la Guàrdia Civil, però l'edifici encara és propietat de l'exèrcit i no s'ha decidit el seu ús. (DJ)

GENER A MALLORCA Jornades culturals que se celebraren anualment a Palma, durant el mes de gener, entre el 1976 i el 1979. Organitzades per l'Ajuntament de Palma i l'administració central, tenien com a objectiu esser un reclam turístico-cultural durant la temporada d'hivern. Els seus antecedents foren diverses experiències culturals que tengueren lloc amb motiu de les festes de sant Sebastià i de la concessió dels premis Ciutat de Palma. Inicialment, reberen els noms de Festes de l'Ametler (1968-70), Jornades Culturals de Palma de Mallorca (1971-74) i Palma 75. Incloïen actes, com concerts d'orquestres nacionals i internacionals, representacions teatrals, mostres folklòriques, ballet, actes juvenils i exposicions de pintura. (CM)

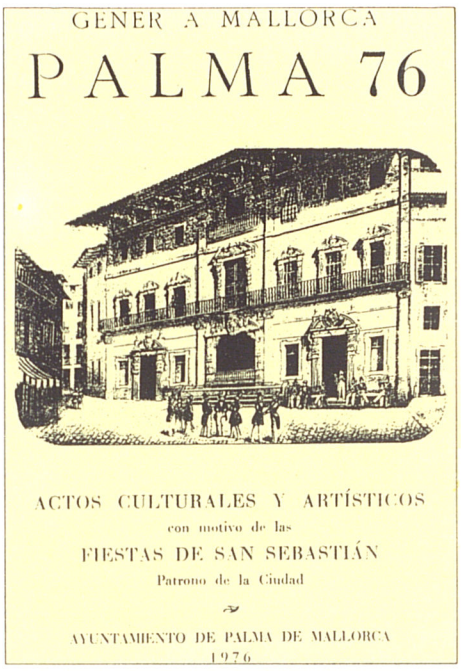

↑ Cartell de Gener a Mallorca (1976)

GENER NOU, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre es Rafalet Nou, el puig Sec, can Castell Vell i can Cabell de Bellver. (Vegeu *Gener, Son*). (M)

GENER VELL, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre el

↓ Quarter del General Luque (Inca)

↓ Son Gener Nou (Manacor)

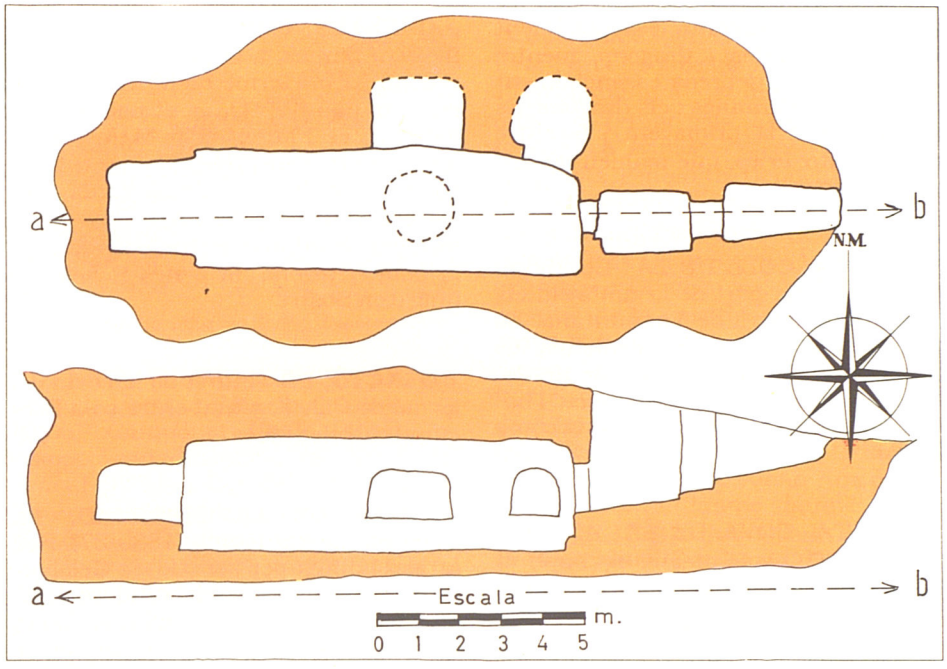

↑ Son Gener Vell (Manacor), plànol d'una de les coves artificials prehistòriques

torrent de na Borges, can Truco, el barranc de Son Cifre i can Banyeta. Hi ha quatre coves artificials prehistòriques utilitzades com a lloc d'enterrament durant el període pretalaiòtic (Vegeu *Gener, Son*). (M)

GENESTAR SERRA, RAFEL (Selva 1916) Biòleg i religiós franciscà. Doctor en ciències biològiques (1956) per la Universitat Central de Madrid, amb la tesi *Estudio de las levaduras de taninos*, inèdita, sobre el descobriment que féu dels llevats *Endomycopsis balearica* i *Candida majoricensis*. Fou (1955-85) professor de ciències a diferents centres d'ensenyament mitjà de Mallorca. És autor de *Flora mediterrània occidental* (1985), estudi taxonòmic, classificació i descripció de 3.200 espècies vegetals, amb els seus noms científics, vulgars baleàrics, catalans, castellans i francesos, i unes 600 il·lustracions. Fou president de la Societat d'Història Natural de Balears (1955-56).

↓ Rafel Genestar Serra, *Flora mediterrània occidental*

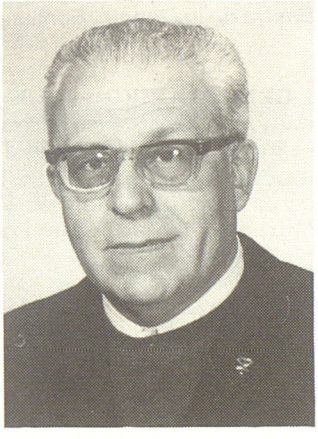

→ Rafel Genestar Serra

GENESTRA, SON Terrenys del terme d'Inca, situats entre Son Marget, ses Coves, Tirasset i Son Penya. (M)

GENET, COVA DES Al terme de Manacor, situada entre can Fresquet, can Pinya, Son Josep Vell i Son Josep Talaia. (M)

GENET, PUIG De 318 m d'altària, forma part de les serres de Llevant i s'integra dins el massís d'Artà. (M)

GENET, SON Rafal del terme de Búger, situat entre Son Pons de sa Llebre, el camí de sa Pobla, el nucli urbà de Búger, el camí de Son Genet i els Rafals d'en Mascaró i d'en Siquier. Documentat el s XVI, pertangué als Capó —Genet— (XVI-XVIII) i, el s XIX, havia passat als Sureda, de Pollença. El 1732, confrontava amb les comunes del Revellar, el verger de can Prom, el

↓ Son Genet (Búger)

camí d'Avall o de sa Pobla, Son Pons de sa Llebre, Son Muixella i els rafals d'en Mascaró i d'en Siquier. Tenia guardes de 60 ovelles i 22 porcs. El 1863, pertanyia a Pere-Antoni Sureda i tenia 39 quarterades d'alzinars, olivars, figuerals, garroverals i ametlerars. A mitjan s XX, s'hi feren plantades de tarongers. Les cases (XVI-XVII), amb una important ampliació a la fi del s XVIII, tenien tafona i molí de sang. (DF/M)

GENETA *(Genetta genetta)* Mamífer carnívor de la família dels vivèrrids. El seu aspecte, inconfusible, recorda el moix però amb el morro en punta, les cames més curtes i el cos més llarg i robust. Té el pelatge gris amb taques negres que tendeixen a formar línies. La coa és llarga i presenta una alternança d'anells grisos i negres (8-10). Als voltants de Sóller no són rars els exemplars melànics. El cos, inclòs el cap, fa entre 46 i 58 cm de llarg en els exemplars adults, i la coa entre 38 i 48 cm. Pesa entre 1,5 i 2 kg. Els mascles són lleugerament més grans que les femelles. Tenen glàndules perianals i pre-escrotals, que segreguen una substància, mesc, d'olor molt característica. És una espècie introduïda a Mallorca per l'home. S'ha suposat que els àrabs en foren els introductors, però, el 1984, es va assenyalar la seva presència a nivells talaiòtics de Son Forners (Montuïri). A les Balears es troba a Mallorca, Eivissa, on viu una forma de geneta de talla petita, i a Cabrera. És una espècie oportunista que a Mallorca s'alimenta essencialment de ratolins, rates i dragons, mentre que a Cabrera depreda essencialment sobre les sargantanes i els dragons. Es reprodueix a la primavera i té entre una i quatre cries, que mamen durant sis setmanes. (JAA)

GENETA, COLL DE LA De 250 m de cota, forma part de la unitat intermèdia de la serra de Tramuntana. Es troba integrat dins la península de Formentor. És situat al terme de Pollença, entre el puig de na Blanca, l'hotel Formentor, el pla del Pujol i la coma Freda. (M)

GENETA, COVA DE SA Al terme de Son Servera, situada entre sa Font Gata, el puig de s'Arboçaret, el camp Prim i es Rafalet. (M)

GENETA, LA Possessió del terme de Selva, al lloc de Caimari. (Vegeu *Sastre de la Geneta, Son*).

GENETA, PUIG De 394 m d'altària, forma part de les serres de Llevant i s'integra dins el massís d'Artà. És situat al terme d'Artà, entre la possessió de sa Cova, la coma de s'Escala, ses Murades i el puig de Son Puça. (M)

GENETA, SA Indret de la costa del terme de Calvià, situat entre cala Brogit i el caló des Macs. (M)

↓ Geneta *(Genetta genetta)*

GENETES, COVA DE SES Al terme de Campos, a la possessió de Son Salom. ■ Al terme de Muro, situada entre el pou d'en Drac, el pou de Llucaferrat, es Fiters i Son Marc. ■ Al terme de Porreres, entre la serra Llarga, Son Jordi, Son Morlà Jordi, Son Buscai i el puig de Cugulutx. ■ Al terme de Santanyí, entre Son Llorenç, la penya Redona, la penya Bosca i el puig d'en Sostre. (M)

GENETÓ, ES Indret de la costa del terme de Calvià, situat entre cala Brogit i el caló des Macs. (M)

GENIO DE LA LIBERTAD, EL Diari publicat a Palma (1839-57). Fou fundat i dirigit per Pere Josep Gelabert Llebrés i en foren col·laboradors Jeroni Bibiloni, Eduard Infante, Joan Palou i Coll i Miquel Quetgles, entre d'altres. De tendència progressista, s'oposava al moderatisme ultracatòlic representat pel *Diario de Palma*. Es va veure forçat a diverses interrupcions, com la produïda entre el juliol de 1847 i el gener de 1848, quan sortí al seu lloc *El Noticiero Balear*. El 1857 canvià el seu nom pel d'*El Isleño*.

GENÍS, CAN Propietat rústica del terme de Santa Margalida, situada entre el clot d'en Fortesa, Son Flor, Son Fava i ses Sunyeres. (M)

↓ Portada del diari *El Genio de la Libertad*

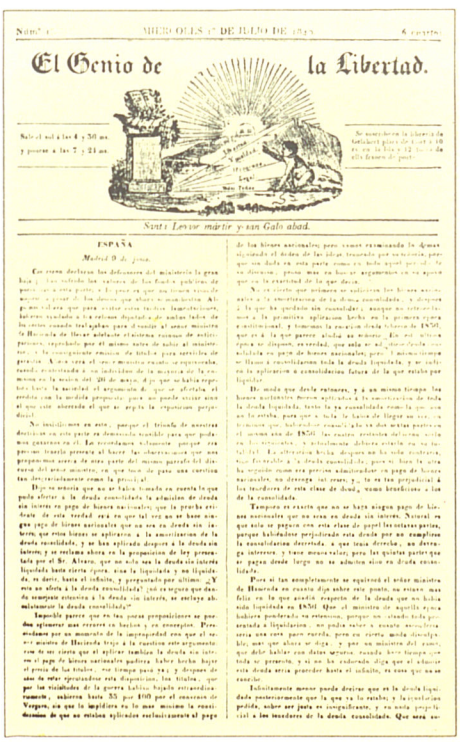

El Genio de la Libertad.

ESPAÑA

Madrid 9 de julio.

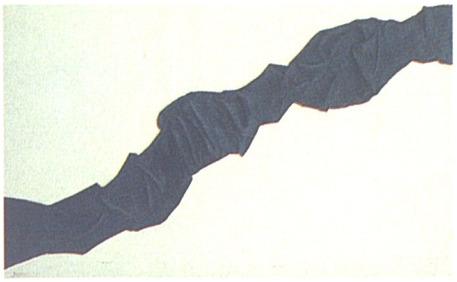

↑ Wilhelmus Gerardus van Gennip, *Sense títol*

GENNIP, WILHELMUS GERARDUS VAN —JAMES— (Haarlem, Holanda 1937 - Campanet 1982) Pintor. De formació autodidàctica. Residí a Campanet (1977-82). Des del 1979, participà en les exposicions del col·lectiu d'artistes holandesos denominat grup de Campanet. (Vegeu *Campanet, grup de*). (DF)

GÈNOVA Barri de Palma situat al vessant de xaloc de la serra de na Burguesa, entre el torrent des Mal Pas, la Bonanova, cala Major i Sant Agustí. Ocupa una superfície d'unes 81,5 hes i té una població aproximada de 1774 habitants de dret (1991). Pel que fa a l'etimologia, s'accepten dues teories. La primera defensa que prové dels mots 'gènero de Gènova', productes de contraban amagats a les seves coves. La segona considera que deriva dels termes 'gent nova'. La barriada aparegué en el decurs del s XIX, com a resultat de la parcel·lació de Son Llagosta, can Sales i part de la cavalleria de Son Vic. Fins al 1857, va estar sota la jurisdicció eclesiàstica del santuari de la Bonanova. La necessitat d'un lloc de culte féu que es construís (1857) un temple promogut per Joan Amengual, Arnau Jaume, Jaume Jaume i Pere Oliver. El 1874, s'hi traslladà la vicaria *in capite* de la Bonanova. A la fi de la dècada dels quaranta, bastiren dins la serra de na Burguesa una capella dedicada a l'Immaculat Cor de Maria i una creu. Quant a la població, hi experimentà un fort creixement des del decenni dels quaranta, causat per la immigració de gent provinent de la Pe-

↑ Gènova (Palma). església parroquial

↓ Gènova (Palma), vista general amb el castell de Bellver i Palma al fons

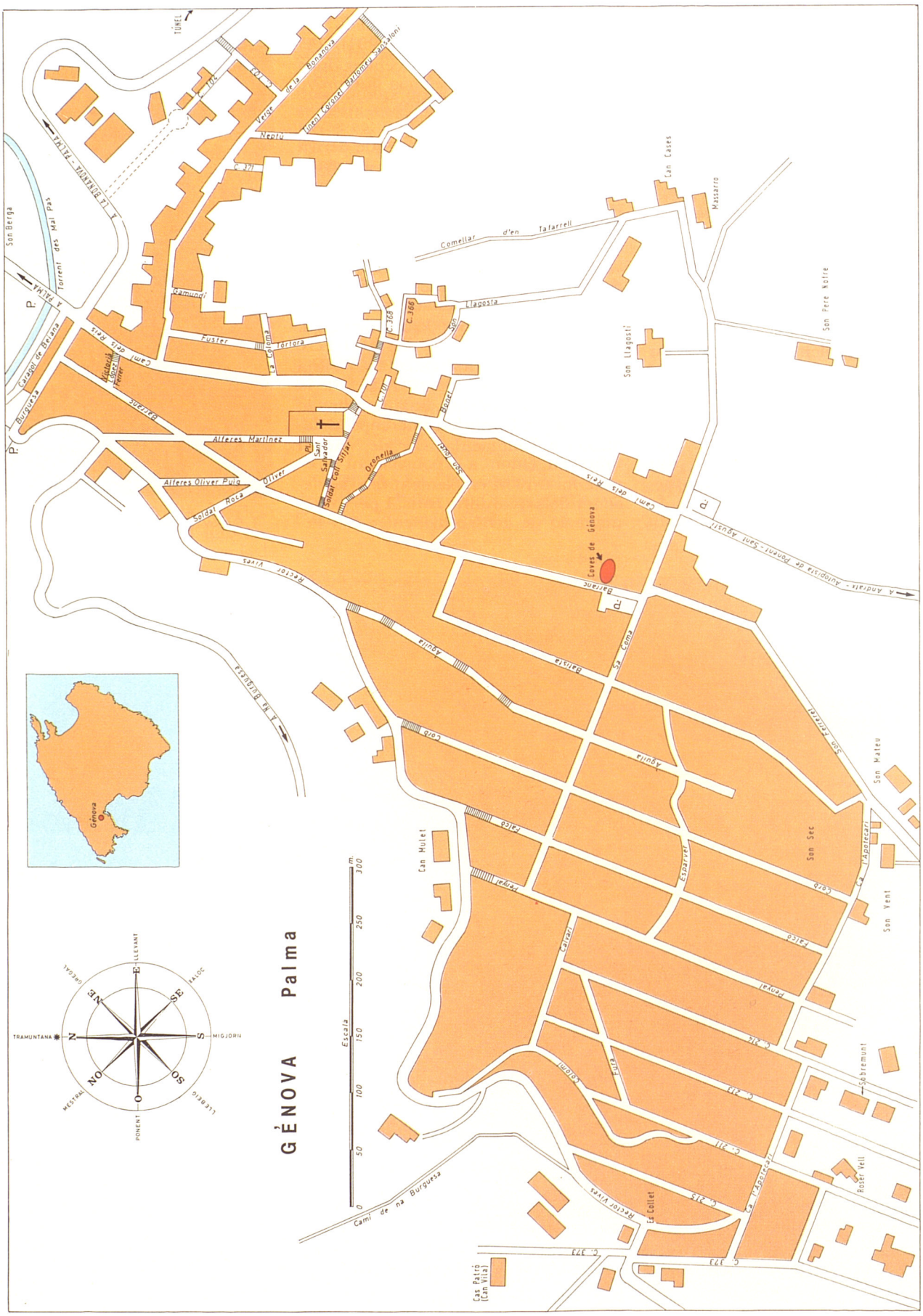
GÈNOVA Palma
Escala
0 50 100 150 200 250 300 m.
Gènova
TRAMUNTANA
MIGJORN
PONENT
MESTRAL
LLEBEIG
GREGAL
TALOC
LLEVANT
N
NE
E
SE
S
SO
O
NO
Coves de Gènova
Cami de na Burguesa
Cami dels Reis
Alferes Martinez
Alferes Oliver Puig
Soldat Roca
Oliver
Soldat Coll Sitjar
Oronella
Barranc
Aguila
Batista
Sa Coma
Corb
Falcó
Penyal
Esparver
Calvari
Fura
Colomi
Rector Vives
Es Collet
Ca l'Apotecari
Son Sec
Son Ferreret
Son Mateu
Son Vent
Sobremunt
Roser Vell
Cas Patró (Can Vila)
Can Mulet
Son Llagosti
Son Pere Notre
Can Cases
Massarro
Comellar d'en Tafarrell
Llagosta
Son Llagosti
Gamundi
Fuster
Tortora
Neptú
Verge de la Bonanova
Tinent Coronel Barfomeu Sansaloni
Torrent des Mal Pas
Son Berga
Caragol de Betana
Burguesa
Victoria Lopez Ferrer
Barranc
Bonet
Sant Salvador
Rector Vives
A Na Burguesa
A Andratx - Autopista de Ponent - Sant Agustí
A LA BONANOVA - PALMA
A PALMA
TÚNEL
C. 104
C. 103
C. 371
C. 368
C. 366
C. 101
C. 214
C. 213
C. 211
C. 215
C. 373

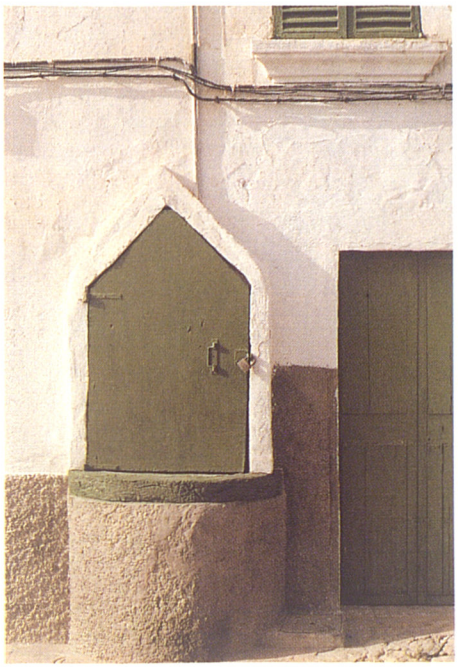

↑ Gènova (Palma), pou del carrer de la Verge de la Bonanova

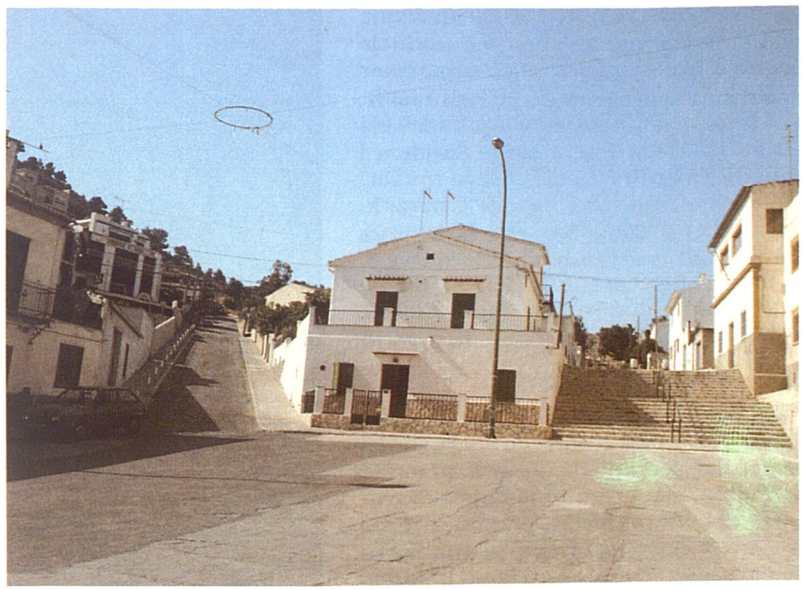

→ Gènova (Palma), plaça de Sant Salvador

→ Gènova (Palma), carrer de la Verge de la Bonanova

→ Gènova (Palma), camí de na Burguesa

nínsula, sobretot de Múrcia. Barriada de caràcter residencial i amb nombrosos establiments de restauració, hi predominen els habitatges unifamiliars, la demanda dels quals hi ha provocat una forta pressió urbanística. Pel que fa al transport, disposà (1922-58) d'una línia de tramvies que l'unia amb Palma. El 1942, s'hi instal·là una via de ferrocarril, que anava des de les pedreres de Gènova fins a la punta de Sant Carles, amb la finalitat de transportar els materials per a la construcció del nou dic de l'Oest. Des de la dècada dels cinquanta, un metge n'atén les necessitats sanitàries. Té una associació de veïns (1985) que s'encarrega d'organitzar, entre d'altres activitats, la publicació de la revista *Género de Génova* i els concerts de Nadal. Quant a l'educació, les monges carmelitanes es dedicaren a la formació dels infants (1928-56); des del 1956 fins al 1973, se centraren exclusivament en l'ensenyament primari femení. L'escola parroquial per a nins desenvolupà la seva activitat docent entre el 1956 i el 1973. El 1971, es posà en funcionament un col·legi públic, que disposa de deu unitats i 320 places (1991). Té biblioteca municipal (1984). Pel que fa als esports, el decenni dels trenta es crearen dos equips de futbol, el Club Esportiu Gènova i la Unió Espontània. Ambdós desaparegueren el decenni dels cinquanta, però el primer reaparegué el 1979. Quant a infrastructura esportiva, disposa d'un camp municipal de futbol (1989). La dècada dels

quaranta, es crearen les agrupacions folklòriques Alegria Pagesa i Parado de Gènova. Ambdues varen desaparèixer el decenni dels seixanta. Hi han residit o hi han pasat llargues temporades els actors Xesc Forteza, George Sanders i Rodolfo Valentino, amb la seva muller, l'actriu Nataixa Rambova de Urzáiz, la compositora Cioly Foster, els pintors Archie Gittes i Francisco Bernareggi, el folklorista Antoni Mulet, el músic Manuel de Falla, l'actriu Anita Ekberg i el militar Ramón Franco. (BeC/CR)

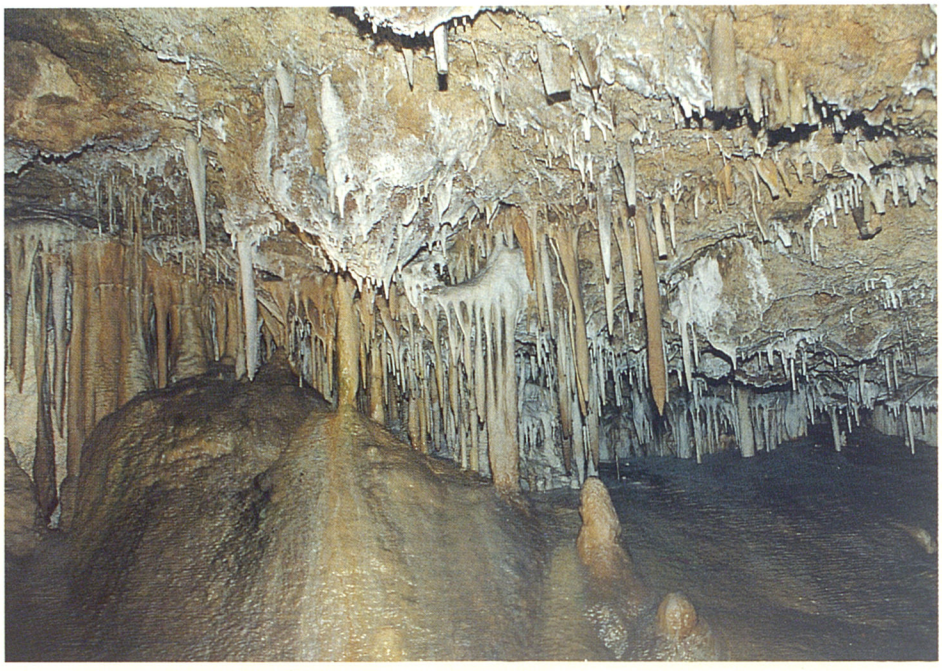

↑ Coves de Gènova (Palma), formacions calcàries

GÈNOVA, COVES DE Caverna d'uns 150 m de recorregut, situada al carrer del Barranc de Gènova, al terme de Palma. Es formà dins depòsits calcaris del Secundari. S'originà el final de l'era Terciària, a través d'una xarxa de cavitats existents a la zona freàtica. Aquesta trama s'eixamplà amb la dissolució provocada per les aigües. Posteriorment, la modificació de les condicions hidrogeològiques determinà el descens del nivell freàtic, que causà un increment dels processos de dissolució càrstica de l'aigua de pluja, sobretot al llarg de les fractures verticals. Paral·lelament, es produí un reajustament mecànic del sostre de la cavitat mitjançant el despreniment de blocs, que li confereix una estructura hemicònica. Durant el Quaternari, l'alternança de períodes càlids i secs amb altres de temperats i humits afavorí la formació d'espeleotemes a través de fases de precipitacions de calcita. Posteriorment, una part d'aquestes concrecions foren rompudes pels moviments de reajustament dels blocs que formen el sòl. Moltes d'elles s'han vist soldades per precipitacions recents. La cavitat, respecte a l'entrada, té 20,5 m de desnivell. Hi destaquen espeleotemes de gran diversitat, com els coral·loides. Pel que fa a la temperatura, té 18°C al llarg de l'any. Hi habiten els crustacis *Iberohathynella fagei* i *Anaphiloscia simoni*, així com el miriàpode endèmic *Zophoproctus pagesi*. Aquest artròpode fou detectat el 1981 i estudiat per Bruno Condé. Només es troba en aquesta localitat. La caverna fou descoberta (1906) accidentalment per Gabriel Juan Salvà, que era propietari dels terrenys on està ubicada. Entre el 1932 i el 1936, fou llogada a Nataixa Rambova de Urzáiz, que la il·luminà i hi inicià l'acondicionament perquè pogués esser visitada. Durant la realització de les obres, enllestides el 1939, es trobaren restes òssies del rupicabrí endèmic *Myotragus balearicus*. El 1945, Eduard de Plandolit Monsech hi realitzà el projecte definitiu d'il·luminació. Ha estat oberta al públic entre el 1945 i el 1983, i des del 1985, en què fou adquirida per Miquel Lladó Oliver i Maties Salvà Bennàssar. Anualment, rep uns 10.000 visitants. Té aixecament topogràfic. (BeC/CR/M)

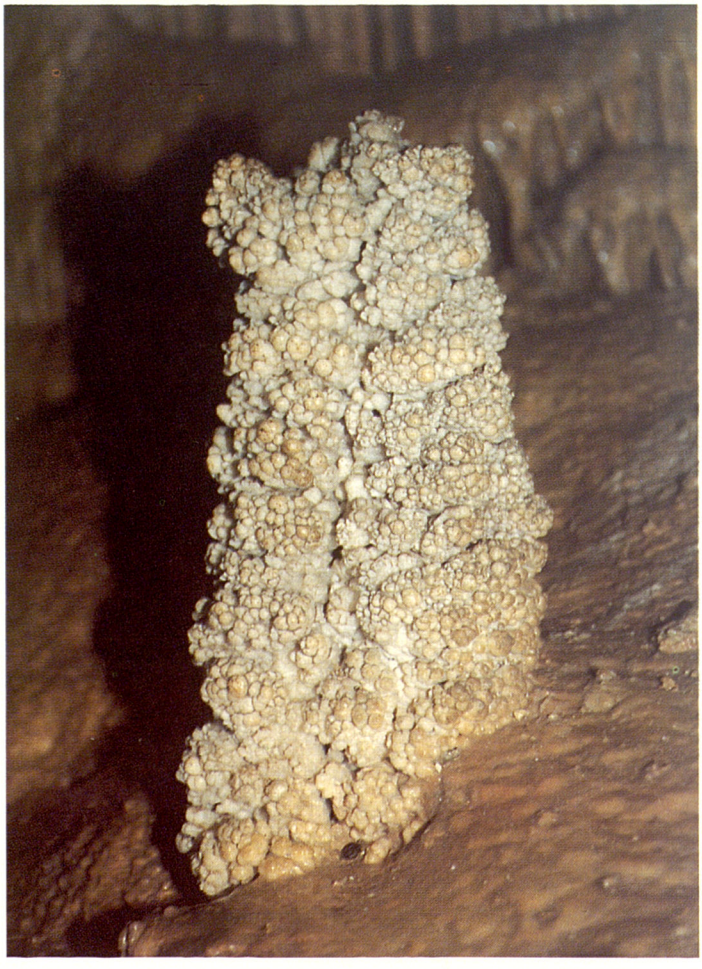

← Coves de Gènova (Palma), concreció coral·loide

GENOVARD, ANTONI (Palma s XVII - 1688) Notari. Tenia la casa pairal i la notaria a la parròquia de Santa Eulàlia, de Palma. Fou home de confiança de la família dels Sureda de Sant Martí. Deixà nou volums de protocols (1674-87). (DF)

← Gregori Genovard

GENOVARD, GREGORI (Palma s XV - 1533) Teòleg i lul·lista. El 1510, fundà, amb sor Isabel Cifre, el col·legi de la Criança, de Palma, institució educativa femenina, que es regia pels *Capítols é regles de reculliment per la casa de la Criança de Mallorques*, inèdita, obra de la qual és autor. Sota els seus auspicis, el prevere Joan Bonllabi publicà una traducció occitana de *Llibre d'Evast e Blanquerna*, de Ramon Llull (1521). Fou rector (1495-1533) de l'Estudi General Lul·lià i canonge (1504-33) de la Seu de Mallorca. (LlP)

GENOVARD, PUIG D'EN De 172 m d'altària, forma part del Pla de Mallorca. Es troba al terme de Sineu, entre els puigs de Son Font i les possessions de Son Ferragut, Defla i Son Guitart. (M)

GENOVARD, SON Rafal del terme de Manacor, que confrontava amb Binimelis, el puig d'en Miralles, es Barranc i el rafal d'en Pla. Documentat el 1505, pertanyia a Joan Nadal. Tenia cases, conreu de cereals i ramaderia ovina. ■ Terrenys del terme de Petra, documentats el 1623. Tengueren les denominacions de Son Garriga i Son Mestre. ■ Possessió del terme de Sant Joan. Documentada el 1363, era sotmesa al domini directe dels Sureda de Sant Martí. El 1428, fou dividida. Tenia cases i molí de sang i era dedicada a conreu de cereals, lleguminoses i lli. Hi havia ramaderia porquina, aviram i quinze cases d'abelles. El 1606, pertanyia a l'honor Guillem Genovard, de la família del qual prengué nom. (DF/M)

GENOVARD DARDER, BÀRBARA (Ariany 1949) Historiadora. Llicenciada en història per la Universitat de Palma (1984). És autora de *Tall de dones* (1989), estudi antropològic sobre el treball de les dones en una comunitat rural del Pla de Mallorca, des de mitjan s XIX fins a mitjan s XX. Ha estat coordinadora (1989-90) del suplement literari *Llibres*, del diari

↓ Puig d'en Genovard (Sineu)

→ Bàrbara Genovard Darder

Última Hora. És fundadora i directora de la galeria d'art Urbe, d'Alcúdia.

→ Jaume Genovard Font

GENOVARD FONT, JAUME (Ariany 1932) Músic. Religiós franciscà, fou ordenat de prevere el 1956. Es llicencià en teologia i es diplomà en psicologia (1956) per la Universitat Gregoriana, de Roma, i cant gregorià i polifonia sacra pel Pontifici Institut de Música Sacra, de Roma. Estudià música amb Higini Anglès Pàmies i Licinio Refice. Obtengué (1967) el primer premi de direcció coral amb la Capella Seràfica de la Porciúncula. Ha compost obres de tipus religiós, com *Lletanies* i *Adorate devote*, i la marxa *Himne a Ariany* (1983). (CM)

GENOVARD NOGUERA, JOSEP (Palma s XVII - 1755) Metge. Fou catedràtic de medicina (1750-55) de la Universitat Lul·liana de Mallorca. Publicà un estudi sobre una epidèmia patida a Palma, *Dissertatio medico-practica in qua exponitur constitutio anni 1733 cum morbis ab ipsa pendentibus* (1736). Fou soci de la Reial Acadèmia de Medicina de Sevilla.

GENOVARD VAQUER, GABRIEL (Sant Llorenç des Cardassar 1916) Periodista esportiu. El 1958, es va incorporar a la redacció de la

← Gabriel Genovard Vaquer

Hoja del Lunes i, a partir del 1960, desenvolupa la seva tasca al diari *Baleares* com especialista en futbol infantil i juvenil. El 1991, era el periodista esportiu en actiu amb més antiguitat de Mallorca.

↑ Son Genovès (Palma)

GENOVÈS, BARTOMEU (Mallorca s XIV) Visionari i heretge. Seguidor d'Arnau de Vilanova, predicava la venguda de l'Anticrist i dels seus deixebles el dia de Pentecosta del 1360, moment en què cessarien tots els sagraments i el culte de l'Església Catòlica. Els seguidors de l'Anticrist serien reconeguts per una marca fixada a la mà o al front i la nova església que neixeria després de la seva venguda estaria formada per jueus, sarraïns i infidels convertits. Recopilà totes aquestes profecies en diversos tractats titulats *De adventu Antichristi*. Fou reconciliat per l'inquisidor Nicolau Eimeric i els seus llibres foren cremats (1376). (MC)

GENOVÈS, SON Possessió del terme de Marratxí, situada entre es Coscois, Son Maiol, Marratxinet, el coll des Pou, Son Ros i es Antigors. Documentada el 1652, era de Joan Gelabert i era sotmesa al domini directe del bisbe de Barcelona. Confrontava amb Pòrtol, Son Company i el camí reial de Palma a Sencelles. Tenia cases i conreu de cereals. Al principi del s XVIII, la denominació designava la possessió primitiva i diverses terres menors, entre les quals destacava el rafal de Son Genovès, documentat el 1710, propietat de Joan Vidal Desmàs, amb cases, conreu de cereals, lli i garrigues. ■ Al terme de Palma, situada entre Son Ametler, Son Orlandis, Son Pruners i Son Picornell. (DF/M)

GENOVESA, COVA Al terme de Manacor, entre cala Mendia, el torrent de sa Marina i Son Mas Nou. (M)

GENOVOI, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son

↓ Son Genovès (Marratxí)

↓ Son Genovoi (Llucmajor)

GENSERIC

El rei vàndal, el coix Genseric, que per alguna raó havia nascut cristià ortodox, era ara arrià; i aviat començà a perseguir tots els no arrians de l'Àfrica, tant si eren donotistes com ortodoxos o heretges de qualsevol espècie, amb tota la violència d'un convers. Finalment, tengué sota el seu poder tota la diòcesi d'Àfrica i, com a precaució contra una revolta, desmantellà les fortificacions de totes les ciutats, tret d'Hippo Regius i Cartago, on apostà una nombrosa guarnició. Tot seguit va incrementar la seva flota i començà a capturar illes, entre elles Sardenya i les Balears, amb incursions a les costes d'Espanya, Itàlia i, fins i tot, Grècia. La seva principal gesta fou el saqueig de Roma, d'on, després d'una estada de quize dies, se'n dugué un inmens botí, públic i privat, incloent els tresors auris del temple de Salomó, que Tit havia duit a Roma segles abans, i la meitat del sostre de Júpiter Capitolí, que era de bronze fi laminat d'or. Com ja he esmentat, foren les depredacions de Genseric a Roma les que obligaren l'avi matern de Belisari a canviar Roma per Constantinoble.

Robert Graves *Count Belisarius* (1938)
Traducció GEM

Perera de Dalt, s'Hostal, can Muleta, es Rafalet i Son Prim. (M)

GENOVOI, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Julià, Cugulutx, Son Grandia i Son Garauet Vell. (M)

GENSERIC (? ~390 - 477) Rei dels vàndals (428-77). Conquistà el Nord d'Àfrica i s'instal·là a Cartago (439). Des d'allà s'apoderà de Còrsega, Sardenya i part de Sicília (445) i saquejà Roma (455). Aquest mateix any incorporà Mallorca al seu regne.

GENT DE BULLA Grup de teatre fundat (1982) a Felanitx. Ha representat obres, com *Aigua de pluja*, de Gabriel Cortès (1982), *L'amo de Son Magraner*, de Pere Capellà (1983), *La clau*, de Noel Clarasó (1984), *Jo seré el seu gendre*, de Jaume Villanova (1985), *El millor dependent del món*, de Francesc Lorenzo (1986), i *Ja hi som tots*, de Joan Manuel Chilet (1990). Ha realitzat representacions a diferents indrets de Mallorca.

↓ Grup de teatre Gent de Bulla

↑ Logotip de la candidatura Gent del Poble (Calvià)

GENT DEL POBLE Candidatura impulsada pel Partit Liberal, que es va presentar al terme de Calvià a les eleccions municipals del 1987. Va obtenir 837 vots (el 8,38%) i un regidor, Andreu Pizà Mas, que fou substituït per Jesús Guillermo Martínez de Dios. Va desaparèixer el 1991 i alguns dels seus membres s'integraren al Partit Popular. ■ Agrupació d'electors de Selva. De caràcter conservador, es va presentar a les eleccions municipals del 1991. Va treure 255 vots i una regidora, Francisca Sastre Coll.

GENTE NUEVA Setmanari polític fundat a Palma el 1905. Promogut pel Partit Liberal, en fou director Antoni Pujol. Incloïa, principalment, notícies

↓ Portada del setmanari *Gente Nueva*

Gente Nueva

Una Carta

↑ Cala Gentil (Pollença)

de política local i atacava els republicans mallorquins. Se'n publicaren, almenys, tretze números.

GENTIL, CALA Al terme de Pollença, situada entre la cala del Pi de la Posada i el racó d'en Móra. El topònim, probablement literari, és pres del títol d'una poesia de Miquel Costa i Llobera. (M)

CALA GENTIL

(fragment)

Sobre la cinta de blanca arena,
que besa una aigua de cèlic blau,
grans pins hi vessen a copa plena
olor de bàlsam, ombra serena,
remor suau...
Oh dolç estatge de bellesa i pau!

Un aquí hi troba la llum més clara,
les colors vàries de to més viu;
pura delícia de tot s'hi empara,
i sol o lluna mostrant la cara,
tot hi somriu...
Oh de mos càntics inefable niu!

Miquel Costa i Llobera

GENTIL, ES Terrenys del terme d'Alaró, situats entre els penyals Tallats, el penyal des Bous, el penyal Roig i la penya de can Jeroni. (M)

GENTIL, SON Antic rafal del terme de Palma, situat al pla de Sant Llorenç, entre el camí de Sóller i el de Bunyola. Documentat el 1664, pertanyia al senyor Marc Antoni Amar Muntaner, donzell. Tenia cases i es dedicava a vinya i conreu de cereals. Feia una renda anual de 30 lliures. El s XVII, era denominat també sa Torreta d'en Gentil. (DF)

GENTILE FALLAMONICA, BARTOLOMEO (Gènova, Itàlia s XV - XVI) Lul·lista i poeta. Instal·lat (1488) a Barcelona i, posteriorment, a València, tengué cura de l'edició de l'*Ars metaphisicalis* (1506), del seu mestre Jaume Gener, i de quatre obres lullianes (1510), on es publicà per primera vegada la *Sententia Definitiva in favorem lullianae doctrinae* promulgada (1419) per invalidar la bul·la del papa Gregori XI, comdemnatòria de les obres de Ramon Llull. Instal·lat de nou a Gènova, escriví *Canti*, de caràcter dantesc, on Ramon Llull porta l'autor al coneixement de les veritats del cel i de la terra. (LlP)

GEORGE SAND Vegeu *Sand, George*.

GEORGE SAND Urbanització del terme de Valldemossa, situada al vessant nord-oriental de la serra de Tramuntana, entre Son Olesa, Son Ferrandell i es Mirador des Cable. S'aixeca sobre un altiplà que culmina amb el puig de sa Moneda. S'hi localitza el jaciment prehistòric del talaiot des Dimoni. El 1970, se n'inicià el procés d'urbanització, en uns terrenys de la possessió de Son Ferrandell. L'empresa promotora va esser George Sand Societat Anònima. Ocupa una superfí-

↓ Urbanització George Sand (Valldemossa)

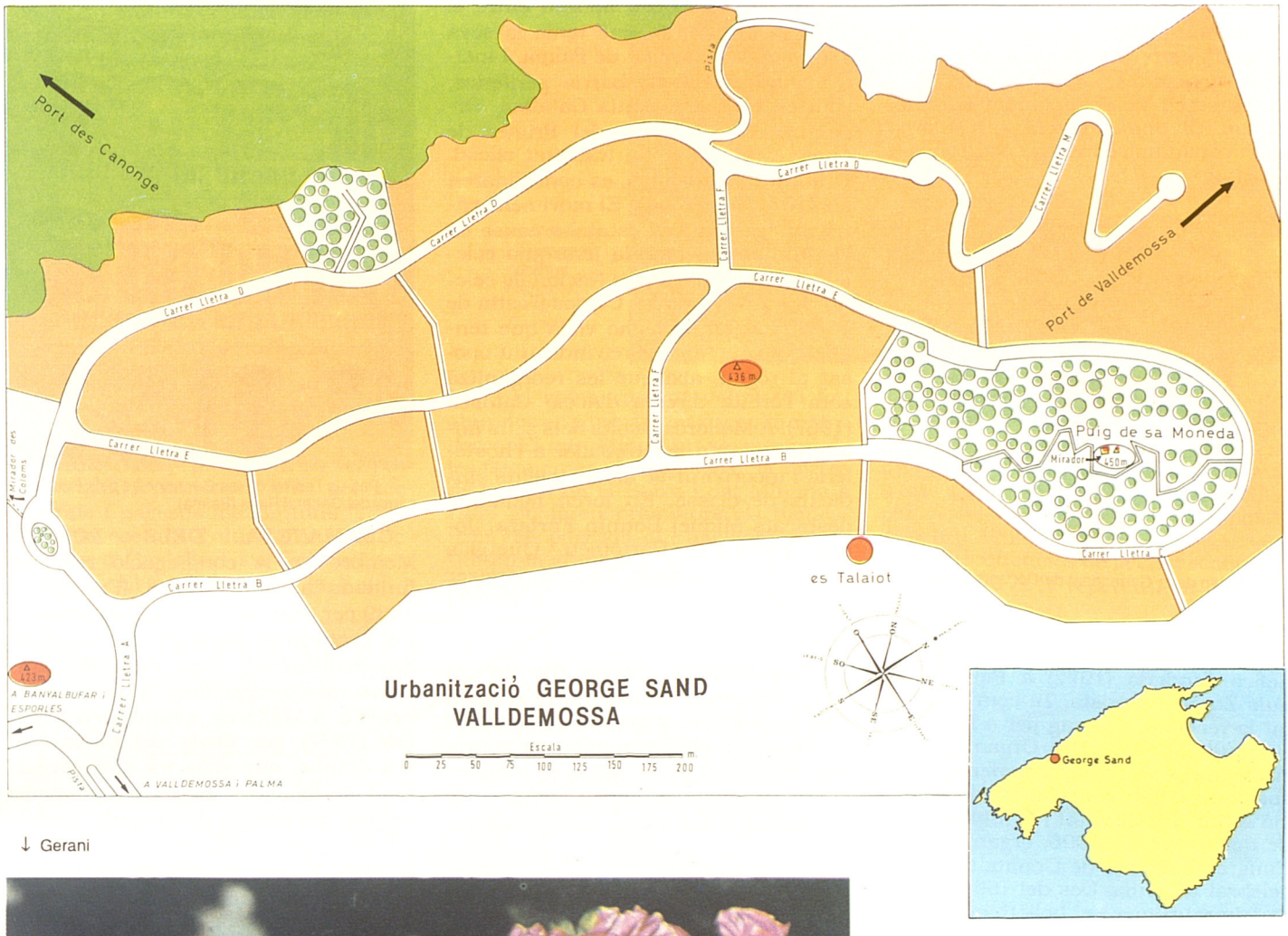

↓ Gerani

cie d'unes 27,9 hes i té una població aproximada de 50 habitants de dret (1990). Els tipus d'edificacions predominants són d'habitatges unifamiliars, majoritàriament de segona residència. Hi predominen els estadants d'origen alemany. (BeC/CR)

GEPERUT, ES Indret de la costa del terme d'Andratx, situat entre la platja de Sant Elm i cala en Conills. (M)

GERAMÍ BORD Vegeu *vidriella*.

GERANI Planta geraniàcia de diferents espècies dels gèneres *Geranium*, *Erodium* i *Pelargonium*. *Geranium rotundifolium*, de fulles orbiculars; *Geranium molle*, de fulles molles i suaus; *Geranium columbinum*, anomenat així per la semblança dels pedicel·les amb un peu de colom; *Gerani lucidum*, de fulles orbiculars, reniformes i palmatífides, que es troba a les muntanyes de més de 500 m; *Geranium robertianum*,

conegut com a *herba de Sant Robert* (→) o gerani pudent; *Erodium moschatum*, dit *herba del mesc* (→); *Pelargonium inquinans*, coneguda com a *malva-peix* (→); *Pelargonium adoratissimum*, dit *malva-poma* (→); *Pelargonium capitatum*, conegut com a *malva-rosa* (→). (FB)

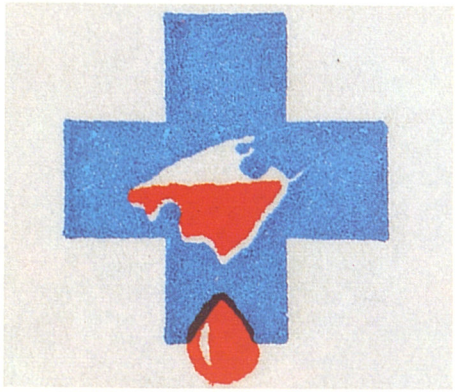

↑ Logotip de la Germandat de Donants de Sang de Mallorca

GERMANDAT DE DONANTS DE SANG DE MALLORCA Associació benèfica fundada (1972) a Palma, per Luis Zorada Landeta. Té com a finalitat la recollida de sang per a la posterior utilització clínica. Organitza, periòdicament, trobades, conferències i col·loquis a fi de conscienciar la població sobre la necessitat i la importància de donar sag. El 1990, organitzà el II Congrés Nacional de Donats de Sang, celebrat a Palma. Des del 1990, publica trimestralment el bolletí informatiu *Germandat de Donants de sang de Mallorca*. És membre de les federacions Balear i Espanyola de Donants de Sang. Ha obtengut el Siurell de Plata (1988) d'*Última Hora*. N'han estat presidents Jesús Taboada Poza (1972-73), Jeroni Albertí Picornell (1973-87) i Víctor Gistau Moreno (des del 1987). Té la seu social a l'Hospital Son Dureta, de Palma.

↑ Logotip de la Germandat Obrera d'Acció Catòlica -HOAC-

GERMANDAT OBRERA D'ACCIÓ CATÒLICA —HOAC— Moviment especialitzat d'*Acció Catòlica* (←), integrat per homes i dones obreres. Es creà a Madrid el 1946 i s'implantà a Mallorca el 1948. S'estructurà entorn d'un Consell Diocesà i, el 1949, ja n'existien vuit centres. A Sóller, es crearen les Germandats Obreres d'Acció Cristiana (1952), integrades dins les HOAC. Arribà al seu apogeu entre el 1956 i el 1966, en què tenia la seva seu al carrer Savellà, de Palma, i incidia sobretot en els barris perifèrics, com es Molinar i Santa Catalina. Organitzà la celebració del Primer de Maig, al marge de la festivitat oficial. Durant aquests anys, es consolidaren les HOAC femenines. El moviment entrà en crisi a nivell estatal a causa de l'enfrontament amb la jerarquia eclesiàstica a les Jornades Nacionals celebrades al Valle de los Caídos (l'estiu de 1966). La jerarquia no volia que tenguessin un caràcter reivindicatiu oposat al règim, així que les reorganitzà sota l'òrbita directa d'Acció Catòlica (1967). A Mallorca, molts dels seus militants optaren per treballar a l'hosteleria i incorporar-se als incipients sindicats de classe. En foren membres destacats Miquel Bonnín Forteza, Josep Estelrich, Bartomeu Quetglas Gayà i Pere Rebassa. Va desaparèixer cap al 1970. (JVB/PF)

GERMANERIA, COVA DE SA Al terme de Calvià, situada entre la coma d'en Gandia, ses Algorfes, Benicoraix i el puig Vermell. És catalogada com a cova des de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV/M)

GERMANES, LES Terrenys del terme de Pollença, situats entre la barrera de Lluc, el coll de l'Arena, la coma Llarga i el pla de la Vaca. (M)

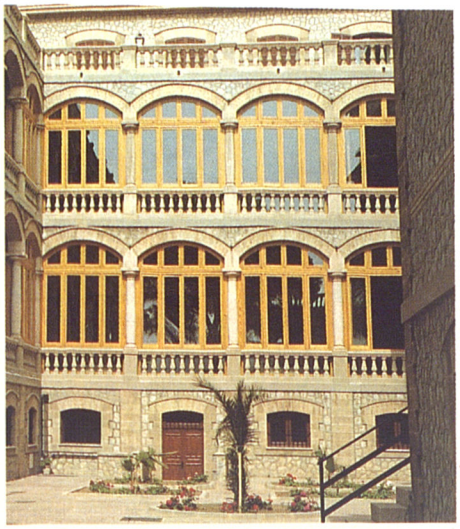

↑ Pati de l'edifici de les Germanetes dels Pobres, al carrer del General Riera (Palma)

GERMANETA DELS POBRES Membre de la congregació religiosa fundada a Saint-Servan (França) el 1839 per Jeanne Jugan. És la primera i el prototip de les institucions privades dedicades a tenir cura dels ancians més necessitats, amb caràcter benèfic. A Mallorca, s'establiren a Palma (1877) per desig del bisbe Mateu Jaume, que volia un ajut permanent de l'Església cap a les persones majors. L'executor del projecte episcopal fou el prevere Francesc Molina i la primera priora, la religiosa Maria Octàvia, que era assistida en la seva labor per cinc religioses més. La congregació sempre ha captat pels pobles de Mallorca en favor dels seus ancians

↓ Seu de les Germanetes dels Pobres, al carrer del General Riera (Palma)

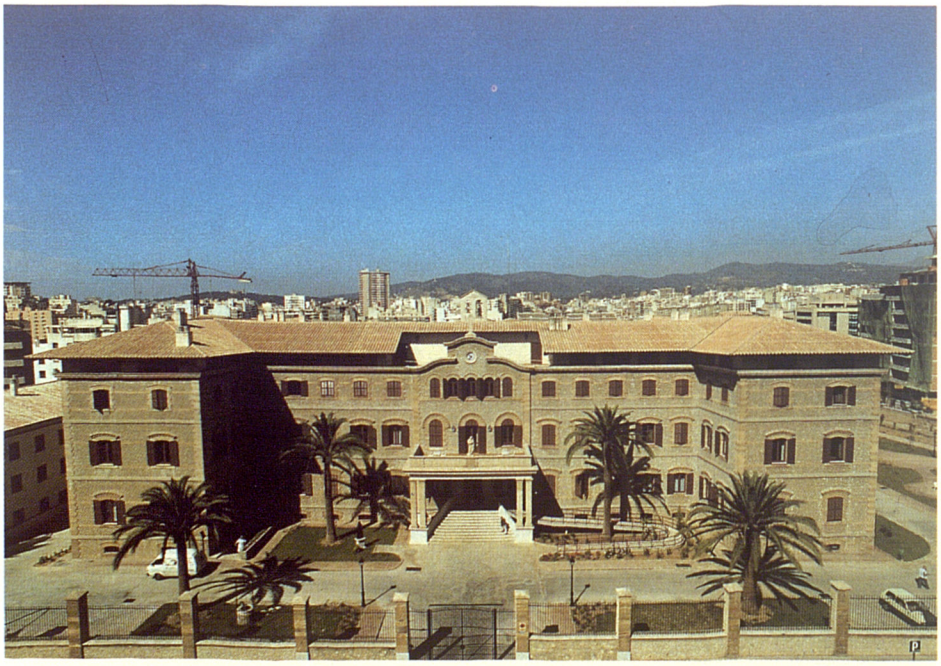

i ha creat en torn de la seva residència una ampla xarxa de col·laboradors. En un principi, tengué la seu a can Asprer i, posteriorment, passà als carrers de Fortuny, de can Sales i del Marquès de la Romana. A la dècada de 1930, es traslladà al carrer del General Riera, a un edifici projectat (1930) per l'arquitecte valencià Víctor Beltri Roqueta i modificat parcialment per Gaspar Bennàssar. Fou restaurat per Ricardo Pérez i reinaugurat (1990) pel bisbe Teodor Úbeda. En aquesta reforma, es respectà l'estructura exterior de l'edificació, tot i afegint-hi una nova planta, però el seu interior fou totalment modificat. (LlA)

→ Monedes encunyades durant el regnat de Ferran el *Catòlic*

GERMANIES Moviment social protagonitzat, fonamentalment, per menestrals i pagesos mallorquins (1521-23). Fou coetani d'altres, com els Comuners a Castella i les Germanies a València. El període entre la fi del s XIV i el començament del s XVI fou abundós en aixecaments socials a Mallorca. El més important va esser el de les Germanies, culminació dels efectes de la crisi de la Baixa Edat Mitjana a l'Illa. En foren promotors els menestrals i els pagesos, que aleshores constituïen la gran part de la població. Les reivindicacions econòmiques els portaren a enfrontar-se als membres de les classes privilegiades (cavallers, ciutadans, eclesiàstics, mercaders) en una lluita armada que assolí la forma d'una guerra civil i que ensagnà l'Illa per espai de dos anys. Els problemes debatuts tenien uns orígens seculars. Les conseqüències de la crisi econòmica dels s XIV-XV repercutiren de ma-

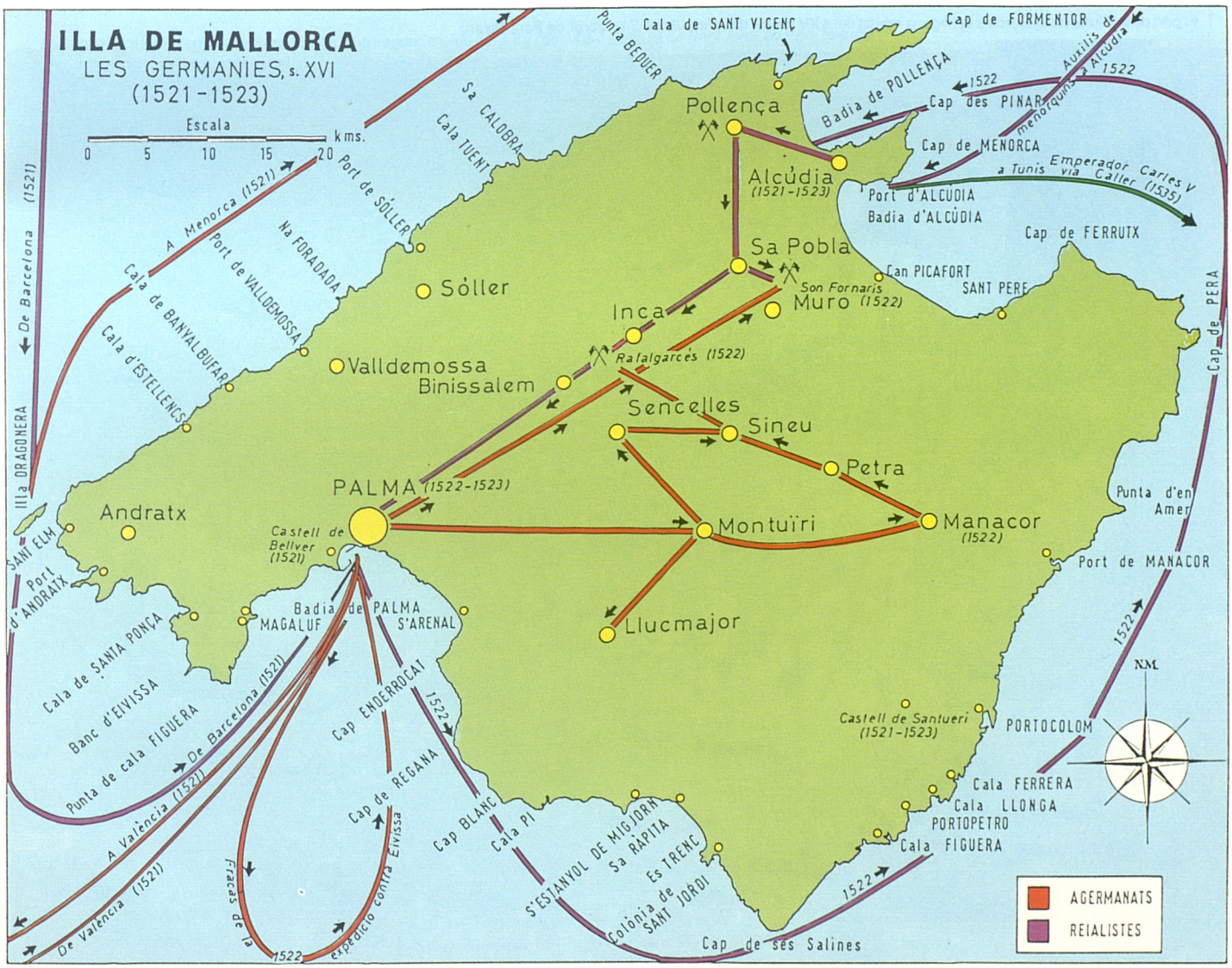

nera desfavorable en l'economia de les classes socials involucrades en la revolta, les quals havien promogut amb anterioritat altres alçaments, el 1391 i el 1450, amb la intenció d'alliberar-se de les exigències de tributs fiscals. L'augment de la població entre el 1450 i el 1520, no acompanyat d'un increment similar de la producció agrícola, dugué com a conseqüència una pujada de preus i l'empobriment de certs sectors de la societat, a més de l'accentuació d'anteriors tensions socials. L'agricultura presentava un notable dèficit cerealístic. L'artesania tèxtil, eix medul·lar de la manufactura mallorquina medieval, perdia terreny en els mercats exteriors, davant competidors d'altres latituds. El comerç experimentava les conseqüències de l'afany d'ennobliment d'anteriors generacions de mercaders. Després d'infructuosos intents per solucionar els problemes financers del Regne de Mallorca, Ferran el *Catòlic* no va poder

↓ El dèficit cerealístic fou un dels factors que agreujà les tensions socials del començament del s XVI

↑ El port de la Ciutat de Mallorca a la segona meitat del s XV (detall del *Retaule de Sant Jordi*, de Pere Nisart)

amortitzar el deute públic. Per altra banda, la política fiscal del Rei *Catòlic* a Mallorca tampoc no solucionà cap dels problemes que s'arrossegaven de molt temps ençà, sinó que s'intensificà un descontentament general de totes les classes socials, que determinà el seu posterior enfrontament. Els menestrals i els forans no aconseguien veure's alleujats de les càrregues fiscals que pagaven per fer cara als censals del deute públic. Per altra part, empitjorava el litigi entre la ciutat i les viles sobre la rebaixa, sol·licitada per aquestes, d'una part de les contribucions comunes del Regne, ja que havia baixat a menys d'un terç la riquesa de les viles. Als grups privilegiats tampoc no els satisfeien ni els parcials reintegraments del deute, ni la suspensió de franquícia d'impostos durant deu anys a l'estament militar, ni les aplicacions de descomptes en el pagament dels seus censals, l'import del qual era dedicat a amortitzar censos. Aquest fet repercutia en una rebaixa de llurs rendes que ells mateixos obligatòriament havien de pagar. Amb aquest fet ja s'estava gestant l'enfrontament social. Per altra banda, Miguel de Gurrea, virrei de Mallorca des del 1512, estava enfrontat als seus principals subordinats, la qual cosa condicionà un grup de poder desgastat en esclatar la Germania. L'alçament dels menestrals de Palma s'inicià el 7 de febrer de 1521. Des del desembre de l'any anterior, hi havia hagut reunions entre menestrals per posar-se en contacte amb els agermanats valencians i procedir a l'abolició dels censos que pagava la Universitat als seus creditors. El virrei Gurrea, coneixedor d'aquestes conspiracions, ordenà detenir, el 6 de febrer de 1521, sis menestrals. El seu empresonament precipità els esdeveniments. El dia següent, davant la impotència de les autoritats, foren alliberats per una manifestació popular. Com a primera organització agermanada, un dels presos, Joan Crespí, fou elegit capità i tot seguit es nomenaren els elets de cada ofici. Aquests s'apoderaren de les armes, en mans dels jurats, i feren una mostra militar per molts de carrers de Palma. Al mateix temps, uns quants síndics sortiren cap a València a fi de conèixer l'organització de la revolta valenciana i aplicar allò que fos possible a Mallorca. El març, començaren les adhesions dels forans al moviment agermanat. Després de destituir el virrei del seu càrrec, perquè al·legaren que era natural d'Aragó, l'organització d'aquest moviment es constituí en la Tretzena o Consell dels Tretze, presidit per l'instador Joan Crespí. A aquests tretze se'ls confià tot el poder i començaren a exercir el comandament a quasi tot Mallorca. El nou Consell dels Tretze inicià una política econòmica que caracteritzà el moviment agermanat: redempció dels censals, a fi d'eliminar imposts, i establiment d'un nou

↓ La cala de Portopí i l'ermita de Sant Nicolau a la segona meitat del s XV (detall del *Retaule de Sant Jordi*, de Pere Nisart)

↑ Joan Crespí, dirigent dels agermanats

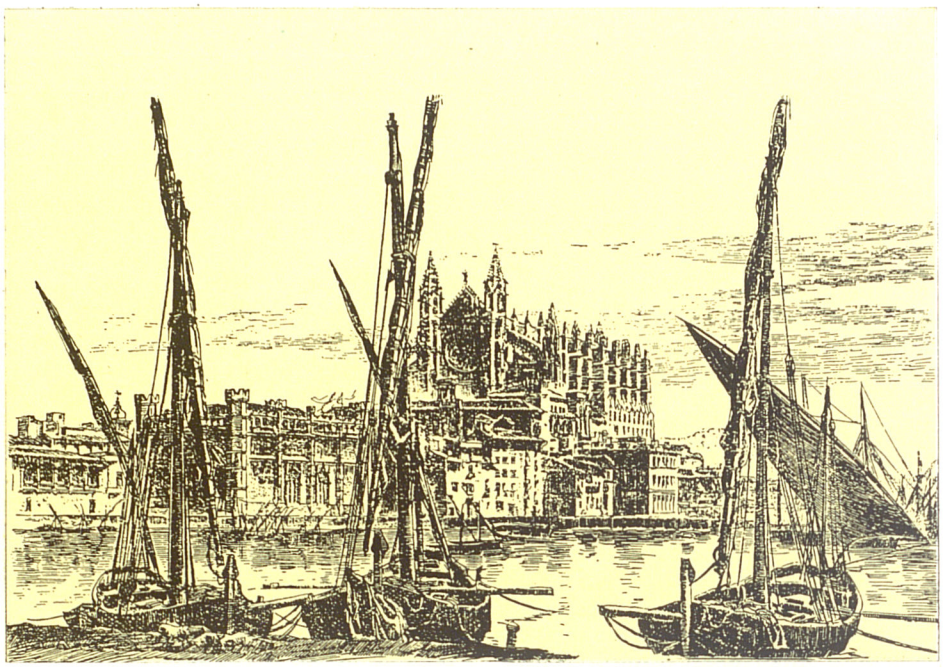

↑ A la Seu de Mallorca s'hi refugiaren cavallers i famílies de mascarats contraris als agermanats

sistema de contribucions de les càrregues comunes del Regne entre la Ciutat i la Part Forana. La redempció dels censals, anomenada quitació, era el punt cabdal de la ideologia dels agermanats. Ja durant l'alçament del 1450, predominà entre els forans la vella idea segons la qual les pensions pagades durant molts d'anys ja havien compensat els creditors del capital aportat. Aquesta mesura de procedir a la redempció dels censals irritià els creditors censalistes, que decidiren enviar un procurador a la cort. Aquest aconseguí de l'Emperador, que aleshores residia a Gant, una provisió que anul·lava l'ordre de quitació. La redempció dels censals es convertí en la principal disputa entre agermants i antiagermanats. L'enfrontament entre els dos bàndols quedà ben aviat delimitat. Els agermanats acusaren de traïdors els adversaris a la seva causa, als quals donaren el nom de *mascarats* (→). Un altre factor que contribuí a la divisió de la societat mallorquina en dos bàndols hostils i antagònics fou el problema dels propietaris de possessions de la part forana, que residien a Palma i no contribuïen a la vila per les seves terres. A molts de llocs, cavallers i ciutadans es negaren a pagar per llurs possessions. Era un altre punt d'enfrontament entre forans i ciutadans que havia començat el s XV i que no havia estat resolt durant l'anterior guerra civil del 1450. Després de la partida de Gurrea cap a Eivissa, es produí un corrent emigratori de famí-

↓ Carles I en un retrat de Tiziano

↓ L'assalt al castell de Bellver fou el primer acte de violència dels agermanats

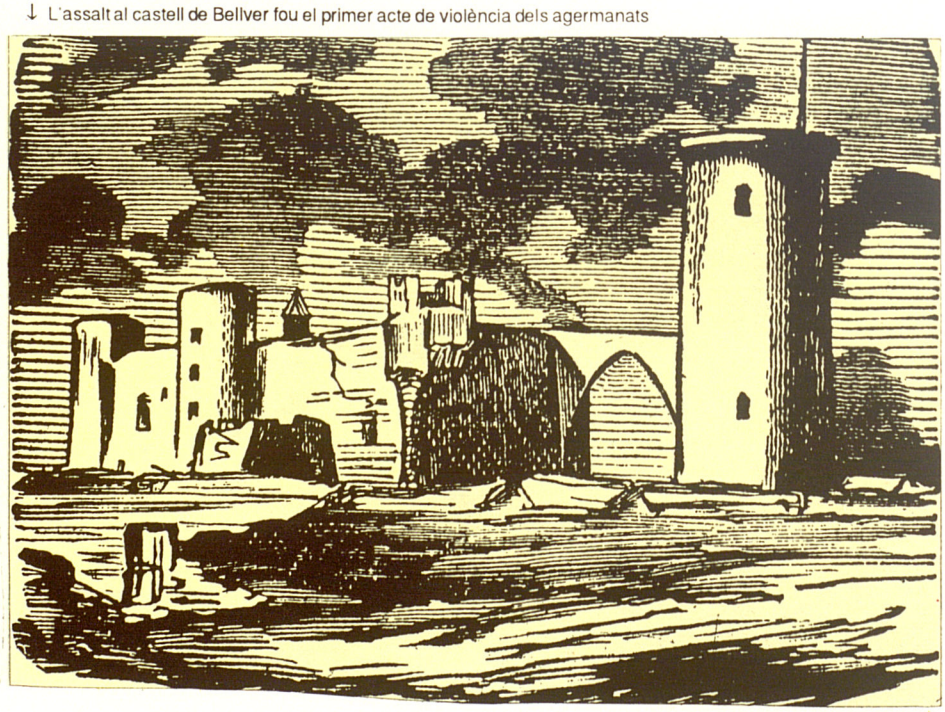

lies de cavallers, ciutadans, mercaders, notaris i altres contraris a les Germanies cap a les illes veïnes, Menorca i Eivissa, i cap a Catalunya. La il·legalitat d'aquest moviment reivindicatiu es va confirmar per una desautorització reial a través d'una cèdula imperial, datada a Worms el 30 de març del 1521. El rei Carles I hi exhortava els agermanats a retre obediència a Gurrea, amb l'amenaça que si no ho feien així tendrien el mateix càstig que els comuners de Castella i que s'esperava que tenguessin els agermanats de València. La recepció d'aquesta carta reial produí alguns dels efectes esperats: desafeccions entre algunes autoritats i alguns menestrals i una major radicalització dels qui no volien claudicar. Les acusacions de traïdors i mascarats als qui no feien causa comuna amb els agermanats es prodigaren i el clima de tensió creixé. Augmentaren, l'estiu de 1521, les fuites de cavallers i gentilhomes de l'Illa. Els qui no prengueren aquesta via, més segura per a llur integritat, optaren per refugiar-se darrera els murs dels castells de Bellver i Santueri o de la plaça d'Alcúdia. Monestirs i convents foren també refugi de mascarats. Alguns cavallers i famílies de mascarats, contraris al moviment, romangueren durant tota la revolució a la Seu de Mallorca. Les violències contra persones i béns feren acte d'aparició, a partir del juliol de 1521. El 29 d'aquest mes, fou assaltat el castell de Bellver i assassinats tots els residents. Va esser el primer acte de violència comès pels agermanats. El castell de Santueri fou assetjat, al començament d'agost, pels agermanats de Felanitx, amb ajut dels de la ciutat. La seva guarnició, sota el comandament del procurador reial Francesc Burguès, resistí durant tota la revolta, com també ho féu Alcúdia. Ambdues no aconseguiren esser dominades pels agermanats. La situació anà radicalizant-se, la primera Tretzena elegida es veié desbordada pels esdeveniments i Joan Crespí fou posat en entredit. Considerat massa moderat, fou eliminat l'octubre per la facció agermanada més radical. El barreter Joanot Colom prengué la direcció del moviment reivindicatiu de forma dictatorial. La Tretzena no fou reelegida i Colom, que rebé el títol d'instador, s'enrevoltà de consellers personals.

↓ El castell de Santueri (Felanitx), reducte dels mascarats

↑ Joanot Colom, dirigent dels agermanats

Els agermanats, a partir de l'octubre de 1521, intentaren posar en pràctica d'una manera més eficient la política econòmica iniciada. Determinaren estimar la distribució real de la riquesa de l'Illa, perquè cadascú contribuís segons els béns posseïts. També decidiren prosseguir amb més rapidesa que abans la quitació dels censals, estendre la germania on no era acceptada, com Alcúdia o les illes de Menorca i Eivissa, i apaivagar tota oposició interna que obstaculitzàs la bona marxa dels postulats dels agermanats. Totes les viles mallorquines adoptaren el programa econòmic imposat, excepte la d'Alcúdia, on s'havien refugiat bon nombre de cavallers i ciutadans, ja que era l'única població emmurallada de l'Illa, juntament amb Palma. Diversos intents de conquerir-la per les armes varen fracassar. Mentrestant, els adversaris al programa agermanat, segurs del suport de l'Emperador, començaren a organitzar la seva contraofensiva. Davant aquesta amenaça, les represàlies dels agermanats contra els gentilhomes augmentaren. Els assassinats, execucions, segrestaments, violències i ocupacions d'estatges s'incrementaren. L'alliberament d'esclaus, com a represàlia contra els seus antics amos, per part dels agermanats, durant l'etapa de govern de Colom, atragué llur adhesió al moviment. La persecució sistemàtica de mascarats ja no es detengué fins a l'extinció del moviment agermanat. Carles I, que mai no havia acceptat la quitació dels censals i la nova distri-

↑ Alcúdia, l'única vila emmurallada de l'Illa, es mantengué fidel a Carles I i donà refugi a nombrosos cavallers i ciutadans

↑ Làpida commemorativa de la batalla de Son Fornari, a sa Marjal (sa Pobla)

bució de les càrregues comunes del Regne segons la riquesa real de cadascú, envià a la fi del 1522 una expedició armada per reduir els revoltats a l'obediència reial. L'armada reial, al capdavant de la qual hi havia Miguel de Gurrea, desembarcà els seus efectius, a la fi d'octubre, a Alcúdia. Immediatament, començà la campanya de subordinació de les viles de la Part Forana. La primera fou Pollença, on les forces reials entraren a sang i foc, el 24 d'octubre. La passa següent fou sa Pobla. Quan l'exèrcit reial es dirigí cap a Muro, Colom, amb un exèrcit agermanat, intentà tallar-li el pas i sofrí una gran derrota a la *batalla de Son Fornari* (←), davant la superioritat militar de les forces imperials. Aquesta derrota es tornà a repetir a la de *Rafalgarcés* (→). Entre la fi d'octubre i el començament de desembre de 1522, Gurrea ocupà la totalitat de l'Illa, excepte Palma, que resistí fins al principi de març de 1523. Els triomfadors es disposaren a aprofitar-se de la nova situació. La repressió dels vençuts s'inicià abans de la capitulació de Palma i es perllongà durant tota la primera meitat del s XVI. Tengué un doble caràcter. Foren, per una part, càstigs personals, com execucions, condemnes a galeres, exilis —sentències que implicaven la confiscació de béns— i multes; i, per l'altra, càstigs corporatius que s'estengueren a universitats senceres de les viles foranes o gremis urbans, com les composicions o multes col·lectives. A Mallorca, la repres-

↓ Pollença, la primera vila ocupada per Miguel de Gurrea (gravat del s XVI)

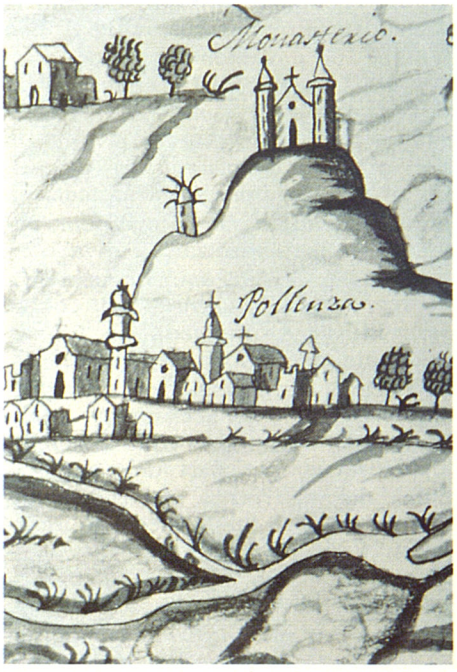

↓ Son Fornari (sa Pobla), es Camp de sa Batalla

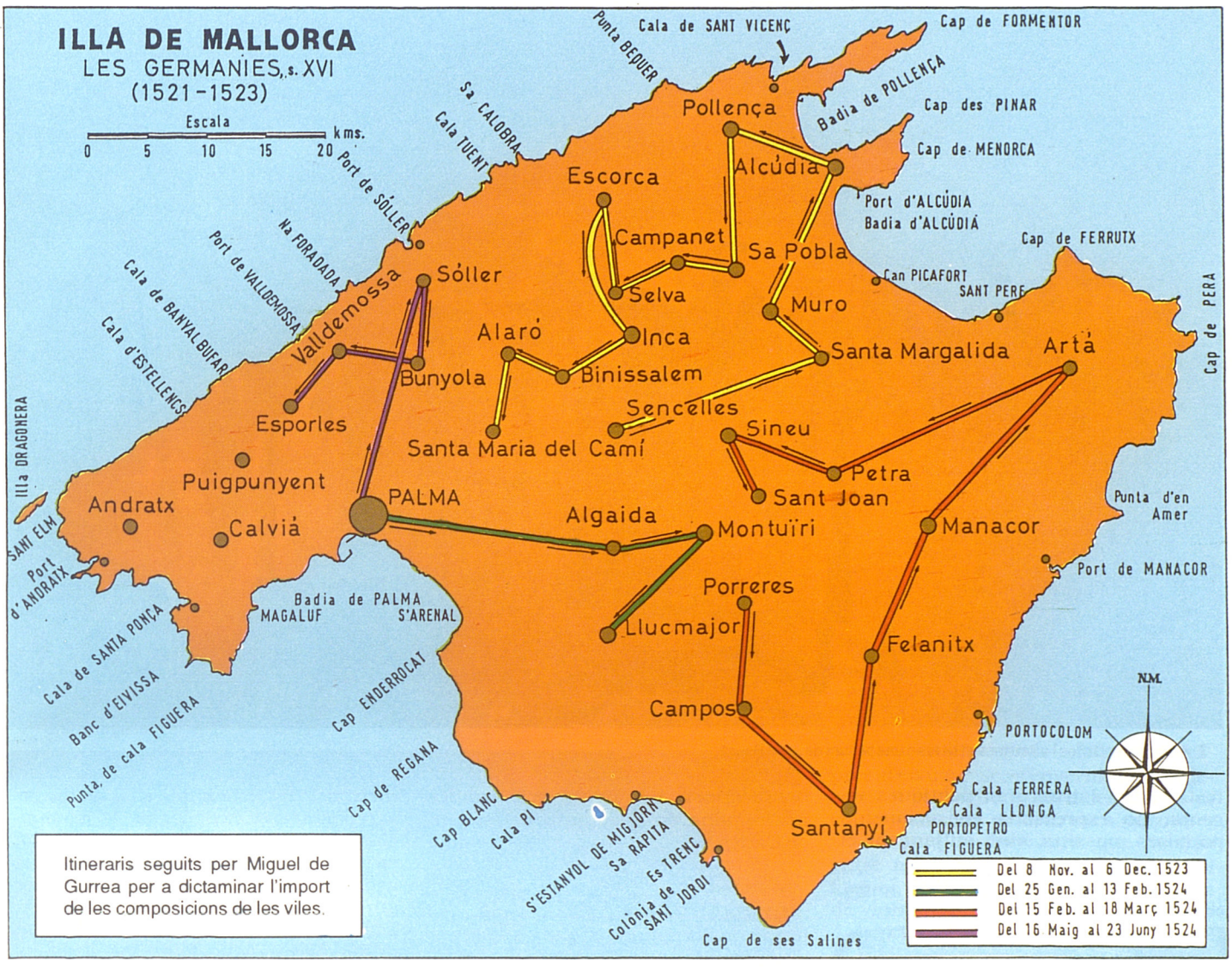

sió es practicà després de les experiències castellana i valenciana i fou molt més dura que a ambdós llocs. El nombre d'execucions passà de les duescentes i superà bastant les que tengueren lloc a València. Quant a l'import pagat, Mallorca pagà proporcionalment a la seva població més del doble que el País Valencià. Tot just dominada l'Illa, començaren les reclamacions de compensacions dels danys i perjudicis ocasionats pels agermanats. El primer a voler rescabalar les despeses ocasionades per la reducció de la revolta fou el Rei. Després d'ell, molts de cavallers i mascarats perjudicats pels agermanats s'apressaren a presentar les seves memòries de greuges. Per fer cara a les reclamancions de danys dels mascarats i indemnitzar la bestreta de diners de la reial hisenda, canviaren l'aplicació de la repressió. Aquest canvi s'originà a causa de la insuficiència del recaptat a través de les confiscacions de béns dels agermanats —molts eren pobres, altres esclaus i d'altres tenien els seus béns gravats amb censals—. Aleshores, les penes corporals foren commutades per penes pecuniàries col·lectives: les composicions. A partir de novembre de 1523, Gurrea començà una visita general a les viles, que durà fins al 1524, amb la finalitat de dictaminar l'import del que havia de pagar cada vila. La ciutat fou distribuïda a través dels seus gremis, prova que aquest era el grup social responsable de l'alçament agermanat. Els oficis foren responsabilitzats globalment del pagament de la composició i les viles també hagueren de respondre solidàriament de les quantitats fixades per llur participació en les Germanies. Palma liquidà, amb relativa rapidesa, l'import de les seves composicions, mentre que a la Part Forana es retardà més. Alcúdia fou dotada d'una important quantitat de privilegis per la seva fidelitat, entre altres amb el títol de *Ciudad Fidelísima*. Ambdues ciutats foren visitades per Carles I quan féu escala a Mallorca de camí a la conquesta de Tunis (1535) i d'Alger (1541). La disminució de la població després de l'aixecament, les males anyades i les pèrdues de bestiar durant el període agermanat feren difícil reunir el capital exigit i el seu pagament es va dilatar fins a mitjan segle. El cobrament de les composicions de les viles estigué ple d'obstacles i fou un factor decisiu en el procés d'empobriment de la pagesia. Les repercussions de l'alçament sobre la societat mallorquina del s XVI foren moltes: caiguda de la població, que fou difícil de recuperar i al retrocés de la qual contribuïren les males anyades cerealístiques; pèrdua definitiva de la força política, que intentaren assumir els menestrals i els pagesos; i prossecució d'un clima de violència i de con-

↑ Arribada de Carles I a Mallorca (1541) en una pintura de Joan Bauçà

testa a les estructures polítiques vigents, no expressada en alçaments populars massius, sinó mitjançant el bandolerisme i la marginació política mallorquina en el conjunt de l'Imperi de Carles V. (JJ)

↓ Carta de Carles I, datada el 24 de gener de 1523, on sol·licita l'ajut dels antiagermanats mallorquins

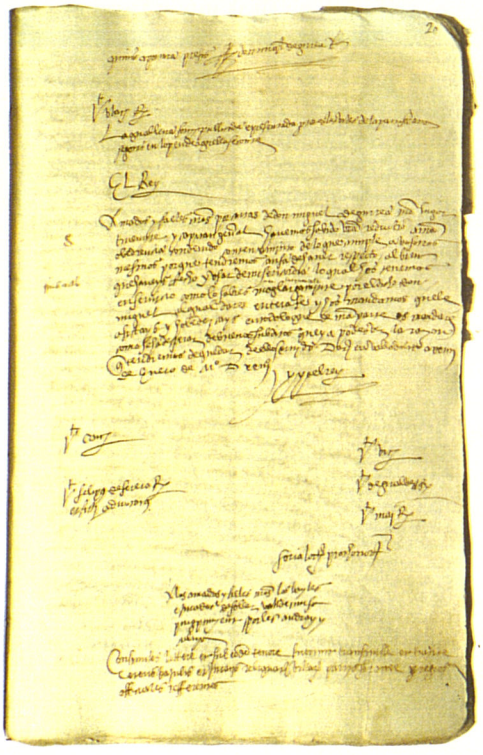

GERMÀ PETIT, ES Cavitat del terme de Fornalutx, situada a la muntanya de Moncaira. Catalogada com a avenc fins a 15 m de profunditat, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LlV)

GERRA, COLL DE SA Al terme d'Artà, situat entre el puig de Poca Farina, el puig d'en Pelegrí, es Niu des Pilot i les penyes d'en Cremat. (M)

GERRER Persona que fabrica i, per extensió, ven objectes de fang. El procés d'elaboració no ha tengut grans variacions des dels seus inicis. Quan la terra arriba a la gerreria és emmagatzemada per tal de mantenir-la seca fins a l'hora de la seva utilització. L'era antiga per a batre la terra, amb bistia i carretó, ha estat substituïda pel poli de martells. Una vegada porgada, la terra és pastada. Quan s'ha compactat el fang, es fan els pastons que, tapats amb plàstic, poden aguantar uns quants mesos fins que arribi el moment del seu ús, en què s'ha de tornar a repastar per aconseguir la màxima elasticitat. Després d'adreçar el pastó en el torn, la peça s'allisa per la part exterior amb el ferro i per l'interior amb el nap. Per retirar de la roda la peça acabada es talla amb un fil molt prim de ferro o niló. Per llevar-li el fang

↓ Gerrer

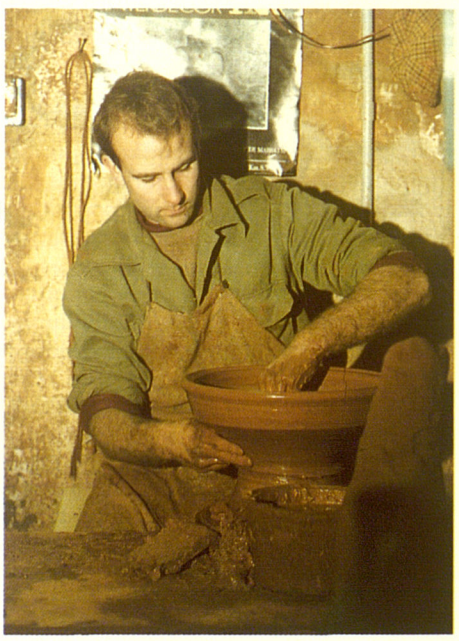

↑ Gerreria

↓ Parada de gerrer

sobrant, es llima amb la ferrussa. Després d'eixugar-se, s'envernissa i es decora. A la següent fase, les peces es col·loquen dins el forn, on són sotmeses a una temperatura que oscil·la entre els 900 i els 1.000 graus. Si el forn és de llenya, són necessàries més de vint hores; en canvi, si és de gas-oil o de propà, el temps de cuita es reduirà a la meitat. Les peces es distribueixen per mercats, fires i establiments comercials illencs. La materia primera s'extreu de les pedreres de terra vermella de Felanitx i de Pòrtol i d'argila blanca de Pòrtol i de València. La tipologia de la ceràmica popular mallorquina comprèn, sobretot, peces d'ús doméstic com gerros, greixoneres, plats i olles. Si bé es manté la fabricació de tots aquests tipus, la paulatina substitució del fang per altres materials i, alhora, la seva creixent revalorització com a objectes ornamentals, fan que bona part de la seva producció es destini a funcions decoratives. Durant l'etapa prehistòrica, l'home elaborava, a mà, les peces que necessitava per al seu ús personal. A l'argila, perquè no es cruiàs quan se secava, s'hi afegia un desengreixant, com arena i copinyes capolades o palla esmicolada. Els recipients, que es coïen en fogateres, tenien formes hemiglobulars i troncocòniques. Eren de parets llises, però, en l'època talaiòtica, s'hi afegien unes petites anses, que en

ALFÀBIA

GERRA

GERRA BRODADA

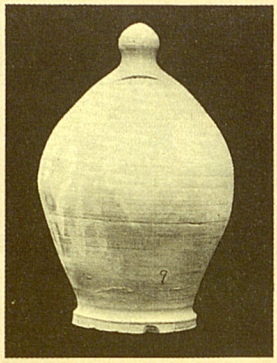
GIDRIOLA

SIURELL

CÀNTIR

CADUFA

BOTILLA DE PARELLER

FOGÓ

BEVEDOR DE CAPELLA

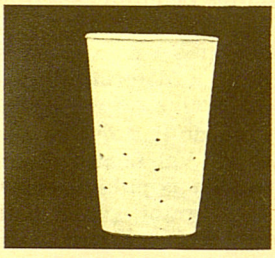
COSSIOL DE GARROVER

CARAGOLERA

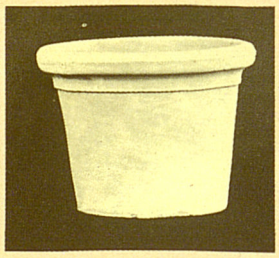
COSSIOL

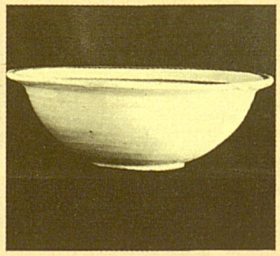
RIBELLA

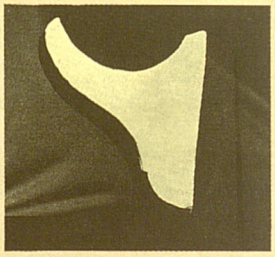
MENSULA DE CANAL

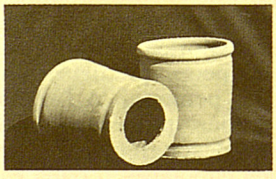
XIMBOMBA

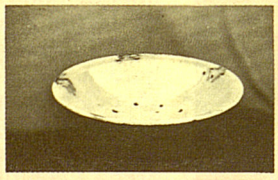
PLAT DEGOTADOR

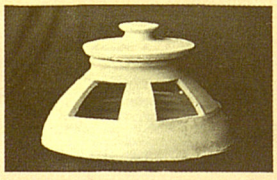
MENJADORA AMB TAPADORA

BRULLOLA

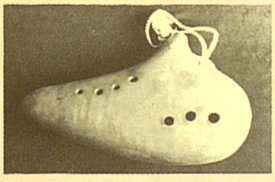
OCARINA

↑ Tipologia de la ceràmica popular mallorquina (Composició per als cartells de la Fira del Fang de Marratxí)

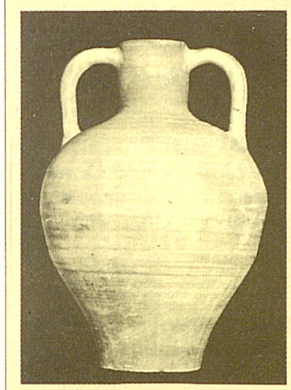

GERRA SOMERAL

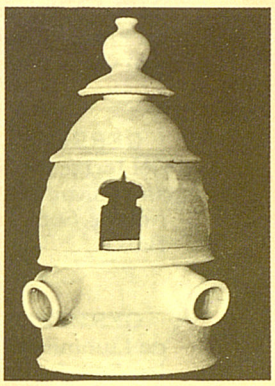

FUMERAL

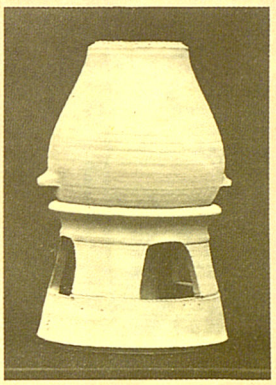

BEVEDOR DE GERRA

OLLA DE QUATRE ANSES

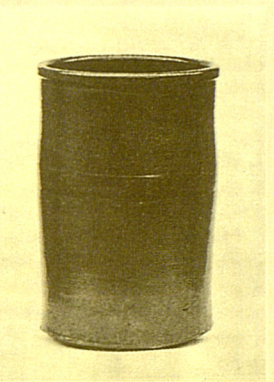

PARAIGÜER

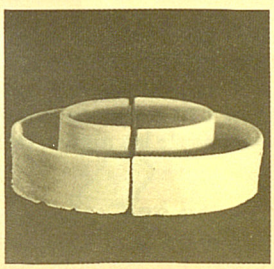

FORMIGUER

ANCOLLA

COSSI

BOTILLA DE BARCA

CADUF

BARCELLA

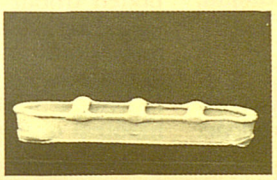

MENJADORA DE PICA

CUBELL

RIBELL

GREIXONERA ANTIGA

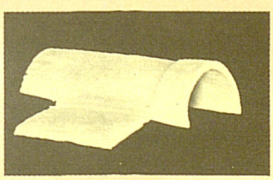

TEULA EN «T»

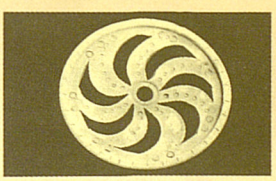

CLARABOIA (o gelosia)

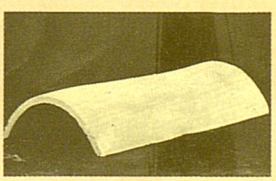

ESQUENA D'ASE

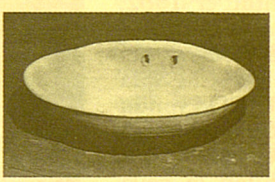

NIERÓ DE COLOM

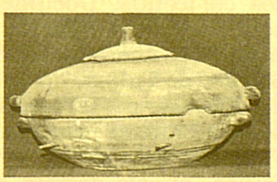

FORN DE TEST

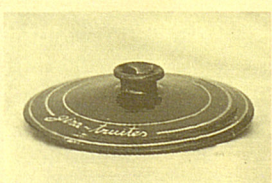

GIRADORA (de truites)

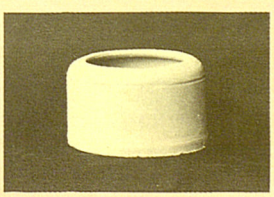

MENJADORA DE CA

FORMATGERA

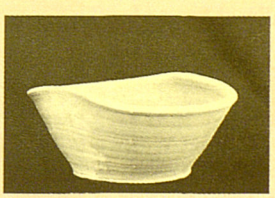

PICA O RIBELL DE PORC

GREIXONERA FONDA

↑ Tipologia de la ceràmica popular mallorquina (Composició per als cartells de la Fira del Fang de Marratxí)

← Representació de l'ofici de gerrer en una rajola del s XVIII

un principi només tenien la forma de mamallonets. Els musulmans, a partir del s X, concentraven gairebé tota la indústria del fang al carrer de sa Gerreria, de Palma, i als seus voltants. Alguns forns actuals encara reben la denominació de forns moros per la seva tècnica de construcció. Amb l'arribada de Jaume I (1229), els artesans musulmans continuaren com a esclaus o es batejaren. Els cristians, que treballaven en confraries sota l'advocació de la Santíssima Trinitat, s'agruparen en el Gremi d'Ollers, Gerrers i Teulers, per defensar els seus interessos col·lectius. Documentat el 1582, aquest gremi tengué la seu social al carrer de l'Acorador, actual carrer del Socors, de Palma, on hi havia la Sala dels Gerrers per a l'exposició i la venda dels productes elaborats. El 1687, s'organitzà, a Palma, la Botiga de les Teules, on els gerrers duien la seva producció per esser venuda sota el control d'un botiguer. Des del final del s XIX fins a la dècada de 1910, la factoria de La Roqueta treballà el fang i la ceràmica de reflexos metàl·lics. El gremi era l'únic per a tot Mallorca fins que, el 1653, se'n segregà la vila d'Inca. De llavors ençà, la producció d'aquesta localitat dominà la producció del mercat mallorquí i s'especialitzà en els anomenats plats de foc i en ceràmica en verd i manganès. Felanitx destacà per la ceràmica d'aplicacions i calada, els exemples més coneguts de la qual són les gerretes. A partir del s XVIII, les olleries de Pòrtol (Marratxí) es convertiren en el principal centre productor, especialment de tests, olles i altra ceràmica comuna. Són destacables les de can Bernadí, can Vent, cas Canonge i Son Ros. Des del 1984, s'organitza anualment la *Fira del Fang de Marratxí* (←).

GERRER, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, entre cas Vicari Mestre, es Carritxó Vell, Son Terrassa d'en Banya i el puig d'en Sull. (M)

GERRER, PENYA D'EN Al terme de Felanitx, de 228 m d'altària, situada entre Son Estrany, can Negre Vell, can Cavella i Son Xina. (M)

GERRERS, CLOT DES Terrenys del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situats entre la vila, les rotes Noves, Son Comparet i Son Vives de Baix. (M)

GERRERS, ES Terrenys del terme de Llucmajor, a Son Hereu, situats entre Son Fosquet, Son Rubí, Son Cardell i ses Pletes Obertes. Documentats el 1521. (M)

GERRES, CALÓ DE SES Al terme de Calvià, situat entre el caló des Macs i la punta de sa Grava. Anomenat així perquè antigament s'hi trobaren nombroses àmfores al fons de les aigües.(M)

GERRES, COVA DE SES Al terme d'Escorca, situada al vessant nord del puig de ses Moles. És formada per quatre petites sales i té una llargada màxima de 31 m. A totes les sales es poden trobar formes de corrosió a nivell d'aigua, indici que la cova és un antic conducte de drenatge de la zona del coll des Vent- puig de ses Moles. De l'estudi d'aquest fet, s'ha plantejat la hipòtesi que aquesta cova sigui el tes-

↓ Caló de ses Gerres (Calvià)

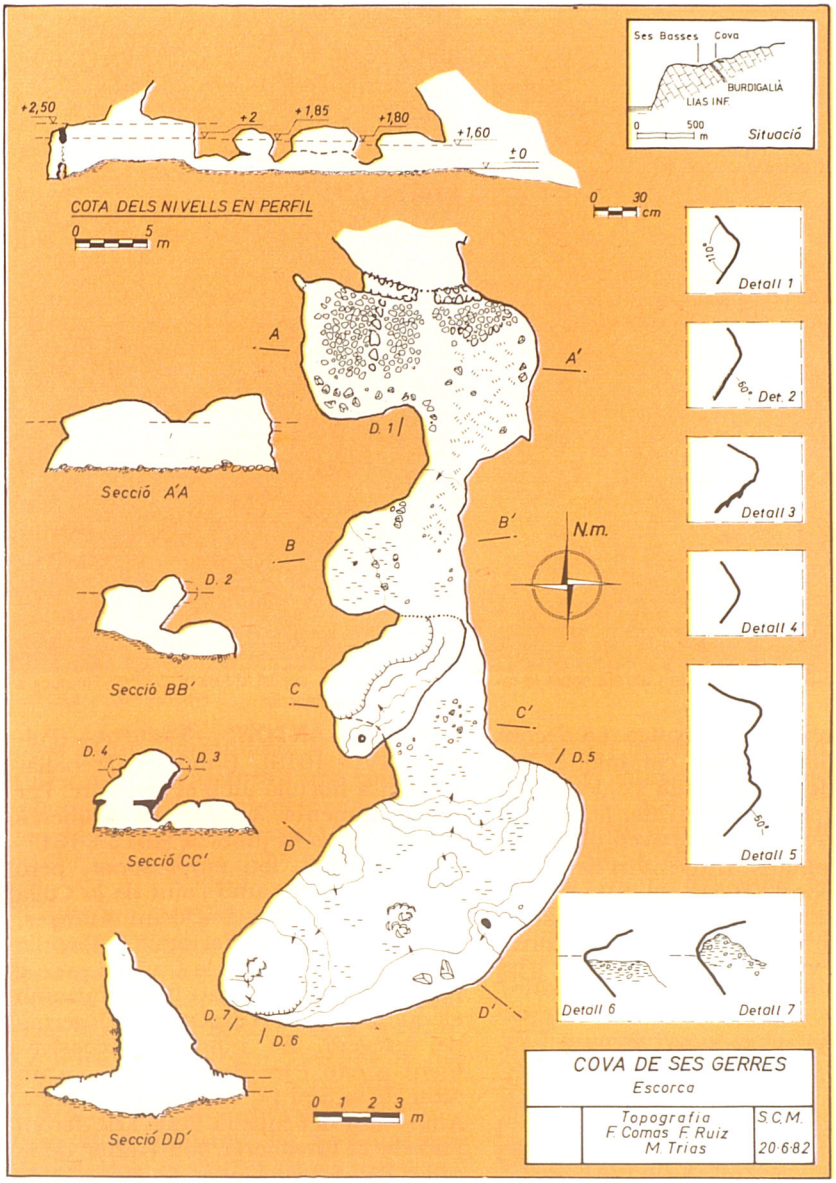

timoni d'una configuració topogràfica molt diferent a la que avui en dia es coneix a la zona. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GERRET (*Spicara smaris*, Linné 1758) Peix de la família dels *Centracanthidae*. D'una talla màxima de 20 cm, té el cos fusiforme, allargat i poc comprimit lateralment. El morro és allargat i la boca, obliqua, molt protràctil. L'ull, circular, és bastant gros. L'aleta dorsal és llarga i l'anal, més curta, es correspon amb la segona dorsal. La caudal és molt escotada i les pectorals acaben en punta i són llargues, al contrari de les ventrals, que són més curtes. La coloració general del cos varia amb l'edat, el sexe i l'estació de l'any. Generalment, és de color gris marronenc en el dors, més clar als flancs, on té una taca negra rectangular característica, i platejat en el ventre. És gregari i de mar oberta, a profunditats de 15 a 100 m de la plataforma continental. S'alimenta de crustacis i cucs. La reproducció es realitza durant els mesos de la primavera i les femelles posen els ous amb una substància transparent que coagula i s'adhereix al fons. En aquesta època s'agrupen en grans bancs. Es pesca amb arts d'arrossegament i d'encerclament. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrania i l'Atlàntic oriental, des de la Península Ibèrica fins a les illes Canàries. A Mallorca té una producció de pesca de 591,46 tones. Fins a mitjan s XX, el seu consum es reduïa, pràcticament, a les classes populars, però ha aconseguit una més ampla generalització. Es cuina fregit i, sovint, es condimenta amb salsa de tomàtiga, all i julivert. També es menja escabetxat i és un dels peixos que s'empren per a fer el brou de peix. (MM)

↓ Gerret (*Spicara smaris*, Linné 1758)

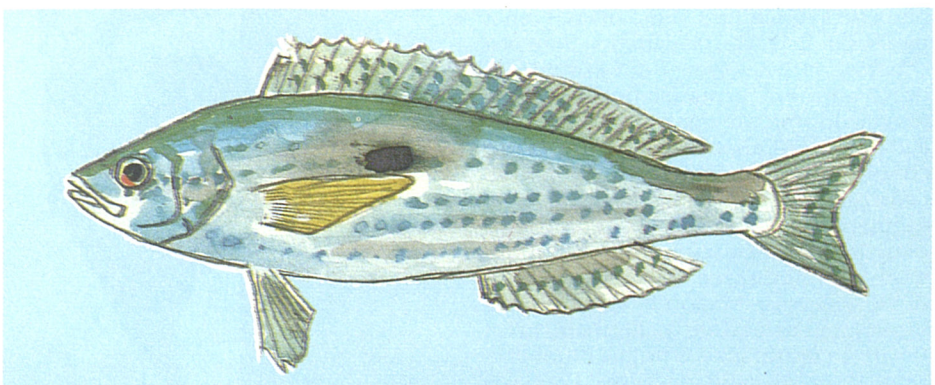

GERUNDA Vegeu *Garonda*.

GESSAMÍ (*Jasminium officinale*) Dit també **geramí** i **llessamí**. Arbrissó de la família de les oleàcies, espès i tomentós. De 5 m d'alçada, té les branques verdes, primes, flexibles i un poc enfiladisses. Les fulles són compostes, oposades i amb set folíols ovals i acuminats. A l'estiu s'omple de petites flors blanques, de cinc pètals soldats en forma d'embut. Originària de Pèrsia, es cultiva en els jardins per l'intens perfum de les seves flors. **Gessamí groc** (*Jasminum fruticans*) Arbrissó de la família de les oleàcies, semblant als altres gessamins. Té les fulles amb tres folíols, oblongs, obtusos i enters, el del mig peciolat. Les flors són grogues, regulars, oloroses, reunides de 2 a 4 en petites cimes terminals. Floreix durant els mesos de maig i juny. Es cultiva als jardins i està naturalitzat a unes penyes dins un torrentó de can Capblanc, a l'Aqueria Vella, d'Artà. **Gessamí reial** (*Jasminum grandiflorum*) Arbrissó sarmentós, de 2 m d'alt, amb les branques primes i difuses. Té les fulles alternes, compostes per 4 parells de folíols ovals. Les flors, que

↑ Gessamí (*Jasminium officinale*)

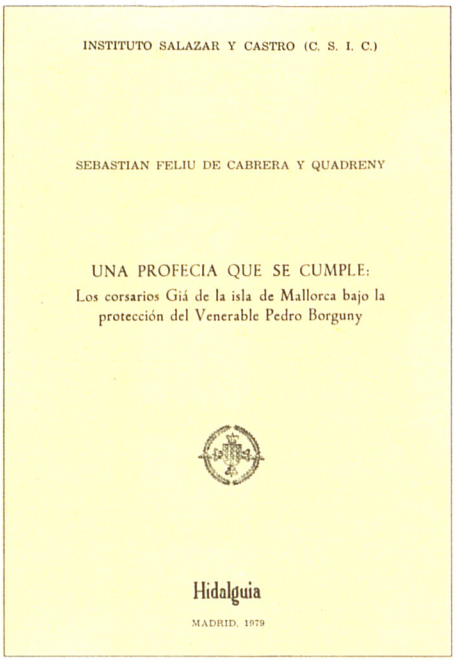
INSTITUTO SALAZAR Y CASTRO (C. S. I. C.)

SEBASTIAN FELIU DE CABRERA Y QUADRENY

UNA PROFECIA QUE SE CUMPLE:
Los corsarios Giá de la isla de Mallorca bajo la protección del Venerable Pedro Borguny

Hidalguia

MADRID. 1979

↑ Estudi de Sebastià Feliu de Cabrera sobre la família Già

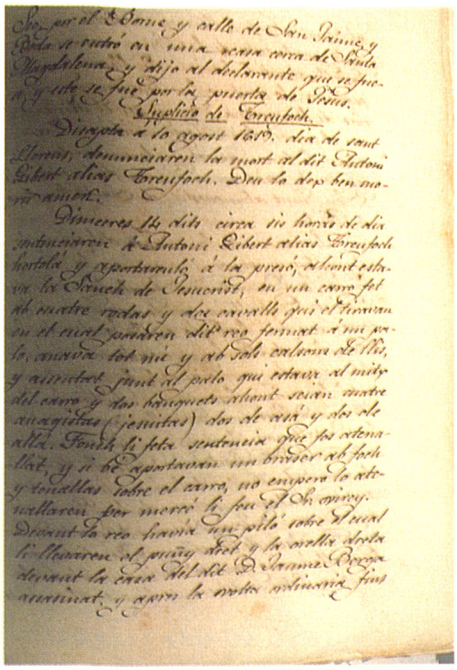

↑ Narració del suplici d'Antoni Gibert -Treufoc- a les *Misceláneas Pascual*

estan reunides de dos a quatre, són blanques a la part superior i de color rosa a la inferior. Floreix a l'estiu; aquesta espècie és originària de l'Índia i es cultiva a gran part d'Europa, amb el nom de gessamí barceloní i d'Espanya. És notable per la grandària i per l'aroma de les seves flors, de les quals s'obté un oli essencial molt apreciat en perfumeria. (FB)

GESSAMÍ BORD Vegeu *vidalba*.

GIÀ Família de mariners, probablement originària de la Ribagorça (Aragó), documentada a Mallorca el s XVII. **Pere Onofre Già** (Aragó s XVI - Palma s XVII) s'enriquí amb activitats comercials i corsàries. El 1644, a Palma, adquirí del mercader Joan Moià el pinc «Nostra Senyora del Bon Repòs», de 900 quintars de port, per 300 reials de vuit i el dedicà al transport de mercaderies i al cors. El 1645, sortí del moll de Palma, en guerra de cors contra les naus de França i els seus aliats, com a patró de la tartana «Nostra Senyora del Roser i les Ànimes del Purgatori», de la qual era armador-botiner el cirurgià Jaume Genorvard. El seu fill, **Antoni Già** (Palma s XVII - 1681), en continuà, com a patró, les activitats comercials i corsàries. Fou un dels propietaris de la sagetina «Nostra Senyora dels Desemparats», amb la qual féu nombrosos viatges entre Gènova, Palerm i Mallorca, dedicat a la importació de blat de Sicília i pintures, teixits i ceràmiques d'Itàlia. Establí la seva casa al puig de Sant Pere, de Palma, amb algorfa i botiga. La decorà amb mobiliari de luxe, ceràmiques italianes, orfebreria i una col·lecció de pintures religioses, retrats, flors i natures mortes. Hi destacaven olis d'autors palermitans. L'inventari dels seus béns, elaborat (1681) pel notari Nicolau Rubert, és important per a l'estudi del comerç i el corsarisme a Mallorca, a mitjan s XVII. (DF)

GIANNOTTI, ADAMO (New Haven, Connecticut, Estats Units s XX) Músic, compositor i pintor. Estudià música, composició i orquestració amb el mestre Giuseppe Mule, a Roma. El 1957, s'instal·là a Mallorca. Actuà com a solista de piano de l'Orquestra Simfònica de Mallorca (1957 i 1961). Ha compost *Fuga Libre* (1957), tres simfonies per a piano i orquestra, i l'òpera *Don José* (1990). Com a pintor, ha realitzat diverses exposicions a Palma. (CM)

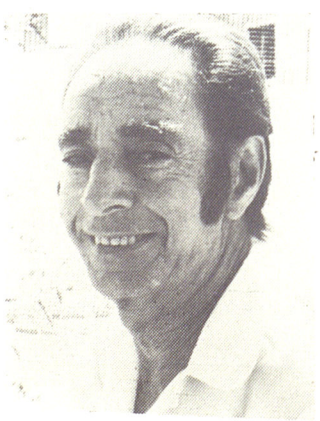

→ Adamo Giannotti

GIBERT, ANTONI —**Treufoc**— (Palma s XVI - 1619) Bandoler. Treballava com a hortolà amb el seu pare. Per robar aliments, tengué les primeres topades amb la justícia (1613 i 1617-18). El 1618, fou empresonat, però fugí de la presó amb l'ajut de la Colla de Selva i es refugià a les muntanyes. El prevere Mateu Ferragut —Capellà Boda— el convencé de traslladar-se a Palma per cometre un atemptat amb el qual venjaria l'execució del germà del prevere. Es refugià successivament a can Pere de Santacília, a un altar de la Seu i a cal canonge Catlar. Amb l'ajut del capellà Boda i de Jeroni Pau de la Cavalleria, fou l'autor de la mort de *Jaume Joan de Berga i de Sales* (←) davant ca seva. A continuació, ell i el prevere fugiren de la ciutat i es refugiaren amb la Colla a les muntanyes. Al principi, es vanagloriava de l'assassinat, però, poc temps després, abandonà la Colla per por que el matassin els seus companys. En companyia d'altres bandolers, anà pels boscos d'Alfàbia i, darrera el castell de Bellver, Antoni de Montblanc i els germans Picornell el feren pres. Fou jutjat de forma sumaríssima i comdemnat. Li tallaren les mans i les orelles, fou agarrotat i esquarterat a la plaça de Santa Eulàlia, de Palma, i el seu cap posat a la Torre dels Caps, de l'Almudaina. (JS)

GIBERT, JAUME (Mallorca s XVIII) Notari. Deixà inèdit *De arte notariae*. En aquesta obra tracta de la necessitat d'establir la professió notarial, de les seves facultats i prerrogatives, i ex-

↑ Son Gibert (Ariany)

posa alguns formularis de les escriptures menys comunes i una taula per a la reducció de franquícies en els censos. Llegà dotze protocols (1650-77).

GIBERT, JOSEP (Mallorca s XVII) Corsari. D'origen valencià, comandà les sageties «La Puríssima Concepció» i «Nostra Senyora del Remei» i la nau «La Verge i Sant Antoni Bonaventura». Capturà l'embarcació del patró de Frontignan (França) Pierre Malanne (1674), la sagetia francesa «Sant Francesc Bonaventura», la nau anglesa «Saint Joseph» (1675) i dues embarcacions franceses procedents de Llevant (1676), venudes totes a Liorna (Itàlia). El 1678, figura entre els armadors de l'embarcació «Nostra Senyora de la Concepció», del corsari mallorquí Joan Sastre. Esdevengué molt temut als ports francesos i italians, on se'l coneixia amb el nom de Joseph Giberton i Giuseppe Giberto o Giberti. (GoL)

GIBERT, PERE JOSEP (Mallorca s XIX) Polític. Doctor en ambdós drets, fou degà del Col·legi d'Advocats de les Balears (1842). Arran de la destitució de l'Ajuntament de Palma per haver-se negat a pagar a l'Estat la contribució territorial, fou nomenat batle de Palma pel cap polític Joaquim Maximilià Gibert Alabau, l'agost del 1846. Ocupà aquest càrrec fins al gener del 1848, en què fou substituït per Gabriel Rosselló Montserrat.

GIBERT, SON Possessió del terme d'Ariany, situada entre ses Ferritges, Son Cerdà, Son Roca i Son Guineu. El 1552, Bartomeu Gibert la fideïcometé a favor de la família Gibert, de la qual prengué nom. El 1690, pertanyia a Bartomeu Gibert i confrontava amb el camí reial de Petra a Muro, la vinya d'en Castell, Son Guineu i es Pujol. Tenia cases i era dedicada al conreu de cereals i a la ramaderia ovina. El s XVII, apareix també amb la denominació de Pujol dels Gibert, família que tenia la casa pairal al carrer del Cós, a la vila de Petra. ■ Propietat rústica del terme de Palma, situada entre es Rafal, Son Fiol, el torrent Gros i el Seminari Nou. Hi són instal·lades diferents dependències del Bisbat de Mallorca. (DF/M)

GIBERT ALABAU, JOAQUIM MAXIMILIÀ (Catalunya s XIX) Polític. Fou cap polític de les Balears (1844-49) i governador civil (1849-51). Des d'aquests càrrecs, aconseguí la consolidació de la Diputació Arqueològica de Balears, organitzà l'ajuda als damnificats per la sequera del 1846 i col·laborà en l'aplicació del nou sistema tributari, actuant contra els abusos de l'intendent Juan Nepomuceno García Hidalgo. El 1851, fou destinat a Girona i, després, a Navarra. (MFF)

GIBERT HUMET, SARA (les Fonts de Terrassa, Catalunya 1948) Pintora. Estudià a l'Escola de Belles Arts de Sant Jordi, de Barcelona. Participà en les mostres Ensenya 1 (1973) i Art Jove a Mallorca (1976). Col·laborà en la publicació *Neó de Suro*. Ha exposat a Palma (1976 i 1978), Madrid i Barcelona. La seva obra se centra en la relació espai-objecte.

GIBERT SALETAS, JOAN (Palma 1936) Pintor. El 1956, inicià els estudis de pintura amb Pere Quetglas —Xam— i, el 1974, obtengué el títol de graduat en Arts Aplicades i ingressà a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics, de Palma, com a mestre de taller en l'especialitat d'art publicitari. Fou membre del *Grup Tago* (→) i participà en les seves exposicions. Des del 1957, ha exposat a Palma, a diversos pobles de Mallorca, a Dinamarca i a Finlàndia (1964). La seva obra s'adscriu a una tendència expressionista que inclou també elements informals. Aconseguí la primera medalla de pintura del Saló de Tardor del Cercle de Belles Arts, de Palma (1979, 1983 i 1986).

GIL, BERGANTÍ D'EN Embarcació mallorquina del tipus bergantí. Dedicada al transport, fou armada per a accions corsàries contra les naus de

→ Joan Gibert Saletas, *Ocell*

↑ Son Gil (Maria de la Salut)

França a la Mediterrània occidental. El 26 de setembre del 1674, retornà al moll de Palma després d'una intensa guerra de cors contra els francesos, amb Onofre Santceloni com a patró i l'honor Pere Gil com a armador-botiner. El seu armament era format per tres canons pedrers de ferro, dos canons pedrers de bronze, 46 escopetes, quinze pistoles i quatre carabines. Se'n conserva un inventari elaborat (1674) pel notari Nicolau Rubert.

GIL, PAS D'EN Al terme d'Artà, situat entre la bassa de s'Oli, el puig d'en Torres, el cocó des Serró i el puig d'en Xoroi. (M)

GIL, PERE Pseudònim del glosador *Vicenç Terrassa Umbert* (→).

GIL, SON Antiga possessió o rafal del terme de Campanet, que era situat al lloc d'Ullaró. Fou una de les propietats que sorgiren (s XIII-XVI) arran de la divisió de la primitiva alqueria islàmica d'Ullaró. Pertangué als Estrany (s XV-XVI) i després (s XVI-XVII) a la família Gil, de la qual prengué nom. Aquesta família fou exterminada per la pesta bubònica del 1652, i les cases de Son Gil, situades dins el nucli d'Ullaró, foren closes per les autoritats sanitàries, fet que no n'impedí el saqueig i l'espoli. La possessió passà finalment als Gomila (s XVIII-XIX). El 1552, pertanyia a l'honor Rafel Gil i confrontava amb el camí d'Alcúdia, el torrent d'Alcanella o de Sant Miquel i el camí de sa Pobla. Amb conreu de cereals i lleguminoses, tenia olivars, garroverals, figuerals i vinya i una guarda de 260 ovelles. A mitjan s XIX, fou objecte d'establiments massius que determinaren la seva desaparició. La possessió primitiva era formada per quatre propietats dites s'Empeltada, es Figueral, es Camp d'en Morei i sa Talaia. ■ Antic rafal del terme de Felanitx. Confrontava amb Son Carrió, el camí de Palma i l'alqueria de na Bosca. Documentat el 1508, pertanyia a Salvador Llaneres. Tenia cases i conreu de cereals. ■ Al terme de Llubí, situat al lloc de sa Serra. Documentat el 1672, pertanyia a Gabriel Alomar. De 31 quarterades, tenia cases, conreu de cereals, figuerals i ramaderia ovina i porquina. S'hi documenten els llocs dits el puig de son Gil, es Comellars i es Carrer. ■ Propietat rústica del terme de Maria de la Salut, situada entre Son Perot des Gils, sa Bisbal, la siquia Reial i es Reboster. Documentada com a rafal el 1628, pertanyia al senyor Pere Antoni de Puigdorfila. Tenia cases i conreu de cereals. Era una pertinença de la possessió Son Perot. El 1863, era de Francesc Rossinyol de Sagranada i tenia 100 quarterades. ■ Al terme de Sant Joan, entre Son Duran Vell, Son Burixó, Son Amagat i Son Pastor. Documentada el 1750, pertanyia al noble Ramon de Verí i confrontava amb l'heretat des Calderers, amb la qual era arrendada conjuntament. Tenia cases i moli de sang. Dedicada al conreu de cereals, s'hi sembraven anualment 20 quarterades de blat, 20 d'ordi i 20 de civada. ■ Terrenys del terme de Selva, situats entre el puig Ferrer, Son Estaràs, es Canyar i ses Cremades. (DF/M)

↓ Son Gil (Sant Joan)

GIL, TORRE DE NA Al terme de Santa Margalida; de la seva existència només es tenen notícies per documentació datada del 1552. (M)

GILABERT, RAMON (Mallorca s XIV) Pintor i mestre de vidrieres.

Realitzà el retaule de Sant Esteve (1362) per a la parròquia de Felanitx, el vitrall de Sant Iu i Santa Magdalena (1372) i el retaule del Ciri (1377) per a la Seu de Girona. El 1371, fou nomenat familiar reial de Pere el *Cerimoniós*. (GLl)

GIL CABRERA, HUMBERT (? 1885 - s XX) Militar. Quan s'inicià la Guerra Civil, es mantengué fidel a la República. Amb la graduació de comandant, l'agost de 1936 acompanyà Bayo en la seva expedició a les Balears. Cap d'estat major, substituí momentàniament Bayo a Eivissa. Un cop produït el desembarcament a Mallorca, el considerà un fracàs i Bayo sol·licità la seva destitució. Així i tot, anà a Maó, Barcelona i Girona a la recerca de reforços per als expedicionaris. Posteriorment, ocupà càrrecs importants dins l'Exèrcit Republicà i, en acabar la guerra, fou empresonat.

GIL DE GAÍNZA, MARTÍN Vegeu *Gaínza y Etxagüe, Martín Gil de*.

GIL ESTALELLA, PERE (Reus, Catalunya 1551 - Barcelona 1622) Religiós jesuïta. Mestre en arts i doctor en teologia, fou rector del col·legi de Monti-sion, de Palma, provincial de la corona d'Aragó i procurador en el procés de canonització d'Ignasi de Loiola. És autor d'una obra de geografia i història, *Llibre primer de la història catalana en lo qual se tracta d'història o descripció natural, ço és, de coses naturals de Catalunya*, escrita el 1600 i publicada el 1949; d'una sèrie de tractats de teologia, com *Modo d'ajudar a ben morir als que per malaltia o per justícia moren* (1604), i de diverses hagiografies, com *Historia de Nuestra Señora de Montesión de la Compañia de Jesús de la Ciudad de Mallorca*, inèdit.

→ Francesc Gilet Girart

GILET GIRART, FRANCESC (Palma 1943) Polític. Es llicencià en dret per la Universitat de Saragossa (1967). Fundà i presidí l'Associació Mallorca Pro-Vida (1982-83). Membre del Partit Popular des del 1981 i diputat del Parlament Balear des del 1983, fou nomenat conseller de Cultura, Educació i Esports en el primer Govern Balear (1983-87). En el segon (1987-91), va esser conseller adjunt a la presidència. Impulsà l'aprovació, en el Parlament Balear, de la Compilació del Dret Civil de Balears, de la promulgació de la llei de policies locals i la creació i estructuració dels serveis de protecció civil. En el tercer Govern Balear, tornà a ocupar la Conselleria Adjunta a la Presidència.

GILET SOCIETAT ANÒNIMA, EQUIPAMENTS D'OFICINES Empresa dedicada a la venda de màquines d'escriure, fundada a Palma el 1908 per Josep Gilet Capó. A partir de 1952, tengué una etapa d'expansió, amb l'ampliació de les seves activitats a la venda de mobles d'oficina i amb l'obertura de sucursals a Menorca i Eivissa. El 1960, traslladà la seu comercial a la via Alemanya. El 1979, creà un departament d'informàtica i, el 1981, esdevengué societat anònima. N'han estat directors Josep Gilet Capó (1908-43) i Jaume Gilet Ramis, des del 1943.

GILI, CAVALLERIA D'EN Cavalleria del terme de Binissalem. Documentada el 1615, era del notari Bartomeu Gili. Afectava diverses cases, immobles, camps, terres, vinyes i olivars del terme. El 1621, feia un cens anual de 26 lliures. Era denominada també cavalleria d'en Bestard. (DF)

GILI, HORT D'EN Al terme de Sineu, situat entre Son Riera, el torrent de ses Fotges, Defla i Son Baifogó. (M)

GILI, JOAN (Sineu s XVI - Mallorca 1629) Religiós. El 1578, professà a l'orde de la Cartoixa al monestir de

↓ Tractat de teologia de Pere Gil Estalella

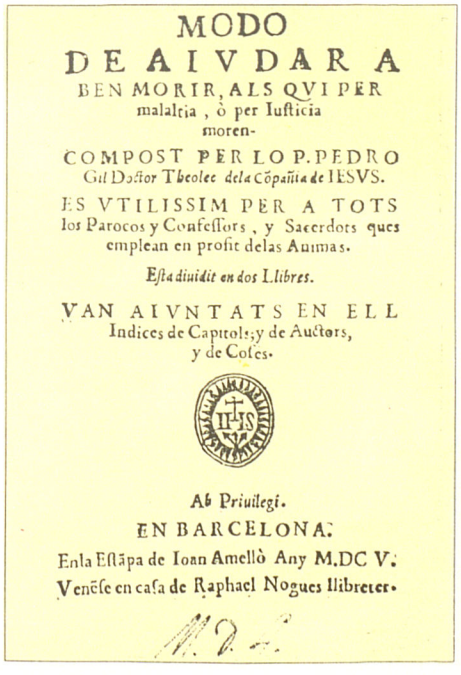

MODO
DE AIVDAR A
BEN MORIR, ALS QVI PER
malaltia, ò per Iusticia
moren-
COMPOST PER LO P. PEDRO
Gil Doctor Theolec dela Cõpañia de IESVS.
ES VTILISSIM PER A TOTS
los Parocos y Confessors, y Sacerdots ques
emplean en profit delas Animas.
Esta diuidit en dos Llibres.
VAN AIVNTATS EN ELL
Indices de Capitols; y de Auctors,
y de Coses.

Ab Priuilegi.
EN BARCELONA:
Enla Estãpa de Ioan Amellò Any M.DC V.
Venẽse en casa de Raphael Nogues llibreter.

↓ Seu de l'empresa Gilet Societat Anònima Equipament d'Oficines, a la via Alemanya (Palma)

Jesús Natzarè, de Valldemossa. És autor d'un estudi bíblic, *Quaestiones non nullae ex diversis Sacra Scripturae locis desumptae*, inèdit

GILI, MOLÍ D'EN Molí d'aigua fariner, del terme de Palma, situat davant Santa Margalida. Documentat el 1633, pertanyia a Jaume Gili, del qual prengué nom. Tenia cases i feia una renda anual de 125 lliures. (DF)

GILI, SON Antiga possessió del terme de Llubí, situada entre Son Llompart, Son Niell, Son Prim i Son Perot Alomar. Procedia de la divisió de l'alqueria islàmica Biniaduix. Fins al s XVIII fou denominada Son Fluixà. El 1637, pertanyia a l'honor Miquel Gili, de la família del qual prengué nom. Tenia cases i molí de sang. Era dedicada a vinya i conreu de cereals. Els Gili tenien la casa pairal al carrer d'en Gili, a la vila de Sineu. Se'n segregaren *Son Gili de Baix* (→) i *Son Gili de Dalt* (→). ■ Antic rafal del terme de Palma, situat al lloc del Vinyet. Confrontava amb el camí des Corders, el camí de ses Mans, el rafal de Son Antic i les terres del monestir de Santa Catalina Extramurs. Tenia cases, vinyes i conreu de cereals. (DF/M)

GILI DE BAIX, SON Possessió del terme de Llubí, situada entre Son Niell, Son Sabater, Son Gat i sa Serra. (Vegeu *Gili, Son*). (M)

GILI DE DALT, SON Possessió del terme de Llubí, situada entre Son Llompart, Son Niell, ses Veles i sa Serra. (Vegeu *Gili, Son*). (M)

→ Antoni Gili Ferrer

GILI FERRER, ANTONI (Artà 1932) Historiador. El 1973, es llicencià en filosofia per la Universitat Pontificia de Sant Tomàs, de Roma. Especialitzat en l'estudi de la història d'Artà, l'eremitisme i la beneficència, és autor d'*Ermitaños insignes de Mallorca* (1978), *Artà en el segle XV* (1983) i *Antoni Llinàs. Missioner de missioners* (1990), així com de diversos articles publicats en les revistes *Bellpuig, Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* i *Comunicació*. Fou president del Museu Regional d'Artà (1979-88). (BF)

GILI JUAN, FÈLIX (Palma 1930) Arquitecte i urbanista. Es doctorà (1971) per l'Escola d'Arquitectura de Barcelona. És autor dels projectes del Palau Municipal d'Esports, de Palma (1975) i dels hotels Valparaíso (1978), a Sant Agustí (Palma), Brasilia, Taurus Park i María Isabel (1979), a la Platja de Palma. Dins l'anomenat Pla Alzamora, projectà (1980) una sèrie d'edificis escolars a diferents indrets de Palma. Habilità i adequà (1989) el Casal Solleric, de Palma, per a activitats culturals. En urbanisme, ha intervengut en els plans generals de Sant Josep, d'Eivissa, i de Felanitx (1986-87). La seva obra, amb elements formals de la tendència regionalista, s'inscriu dins el corrent racionalista.

GILI JUAN, JOAN (Palma 1943) Pintor. De formació autodidàctica. Ha exposat a Palma (1979 i 1981). Cultiva el paisatge i el retrat dins un corrent realista.

↓ Joan Gili Juan, *Ermita de Consolació de Sant Joan*

↓ Son Gili de Dalt (Llubí)

↓ Palau Municipal d'Esports (Palma), edifici de Fèlix Gili Juan

GILIS, HORTS D'EN Al terme de Son Servera, situats entre Son Lluc, can Xinet, les coves de Son Sard i el pont d'en Ros. (M)

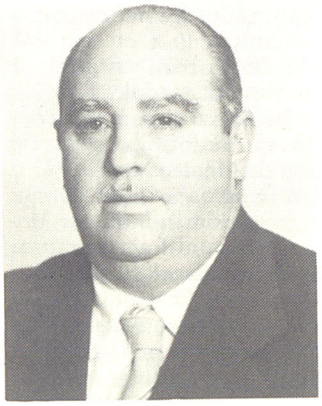

← Joan Gili Sancho

GILI SANCHO, JOAN (Artà 1913 - Palma 1982) Industrial. El 1939, inicià la seva activitat industrial amb la compra d'una fàbrica de llet a Artà. El 1943, fundà, amb altres socis, l'empresa Lactel Societat Anònima i, el 1958, l'Associació General Agrària Mallorquina Societat Anònima —AGAMA—, de la qual fou president fins a la seva mort. El 1963, creà a Madrid *Centrales Lecheras Españolas Sociedad Anónima* —CLESA—. Com a empresari urbanístic, el 1963 constituí la urbanitzadora *Lago Esperanza*, que promogué la construcció a s'Albufera de Mallorca de l'hotel i els apartaments *Playa Esperanza*.

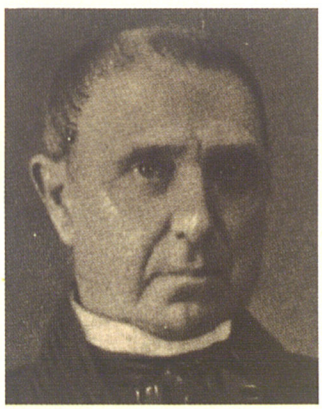

← Sebastià Gili Vives

GILI VIVES, SEBASTIÀ (Artà 1811 - Palma 1894) Religiós agustí. Cursà els estudis superiors (1826-29) a la Universitat Lul·liana de Mallorca i, el 1830, obtengué una beca en el Seminari Diocesà, de Palma. El 1835, fou ordenat de prevere. Del 1844 al 1868, va esser administrador, prior i director de la Casa de la Inclusa. Després de professar com a terciari de sant Agustí (1858), fundà (1859) l'orde religiós de les Germanes de l'Empar, terciàries de sant Agustí, del qual fou prior (1859-90). Dirigí (1866-79) l'Hospital General i la Casa de Misericòrdia, de Palma. El bisbe de Mallorca Mateu Jaume, en reconeixement a la seva labor fundadora i caritativa, el nomenà canonge de la Seu (1883). El 1946, les seves despulles foren traslladades des del Cementeri Municipal de Palma a la Casa-Mare, al carrer de Sant Gaietà, de Palma. Està iniciat el seu procés de beatificació. (LlA)

→ Antoni Gil Julià

GIL JULIÀ, ANTONI (Palma 1907 - 1988) Polític i sindicalista. Dirigent del sindicat metal·lúrgic, fou secretari adjunt i secretari general de la Unió General de Treballadors —UGT— a les Balears (1933-35). Militant del Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE—, va esser un dels principals dirigents a les Illes de la tendència de Francisco Largo Caballero. Fou president (1935-36) de la federació provincial de les Balears de les Joventuts Socialistes i secretari (1936) de les Joventuts Socialistes Unificades. Al començament de la Guerra Civil, fou tancat a la presó de can Mir i, poc després, en un camp de concentració. Durant els anys quaranta, encapçalà l'organització clandestina del PSOE fins que, cap al 1948, emigrà a Veneçuela. (DG)

↓ Novel·la de Rafel Gil Maties

GIL MATIES, RAFEL (Castelló de la Plana ~1898 - Palma 1982)) Escriptor. S'instal·là a Mallorca el 1941, on fou destinat com a corredor de comerç. És autor de les novel·les *El hilo púrpura* (1968), *Compartir el sudor* (1970) i *Un bastón de mariscal* (1971), parcialment ambientades a l'Illa.

→ Àngel Gil Pomar

GIL POMAR, ÀNGEL (Palma 1922) Torejador. Actiu entre el 1942 i el 1947. És autor de *La Lidia del Toro Bravo* (1963), tauromàquia publicada en capítols setmanals per *Última Hora*. Dedicat a l'elaboració d'útils metàl·lics, inventà i patentà un model de punta de pica amb creu destinada a alleugerir el càstig als bous. És el depositari de la biblioteca i de l'obra literària de Miquel Àngel Colomar.

GIL PONS, GUILLEM (Palma

↓ Guillem Gil Pons, *Port de Sóller*

1936) Pintor. De formació autodidàctica, des del 1966 ha exposat en nombroses ocasions a Palma i a València (1974), Alacant (1976), Barcelona (1980) i Alemanya. La seva obra s'adscriu al postimpressionisme d'influència local.

GILS, SES Terrenys del terme de Santanyí, situats entre ses Carroges, Morellet, na Ferrera i es Boscos. (M)

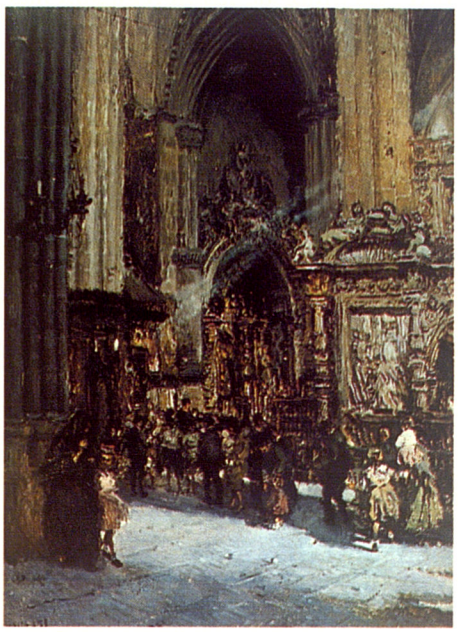

↑ Ignasi Gil Sala, *Catedral de Saragossa. La Seu*

GIL SALA, IGNASI (Barcelona 1912) Pintor. El 1939, exposà per primera vegada a Palma. A Eivissa, realitzà les pintures del Seminari i les decoracions de la Catedral. Obtengué la primera medalla en l'Exposició Internacional de Palma (1941). La seva obra s'insereix en el corrent postimpressionista d'influència local.

GIL TORRAS, ELIES (Barcelona 1946) Músic. Estudià percussió a Barcelona, Londres i Nova York. El 1968, s'instal·là a Mallorca. El 1970, fundà, amb Antoni Obrador Rigo, el grup Aquarius i, el 1985, Sausalito Jazz. També participà, com a bateria, en la majoria de grups de jazz mallorquins, com Trébol, Big Band de Palma, Mantequilla Jazz Quartet i Swing Grup Balear. És autor d'*Ejercicios para la bateria pop* (1979), primer mètode publicat a Europa dedicat a l'estudi de la bateria moderna. Fundà el Sindicat Professional Independent de Músics i Artistes de Balears —SPIMAB— (1976) i, des del 1988, és vice-president general de la Federació Espanyola de Sindicats Professionals de l'Espectacle —FESPE—. (CM)

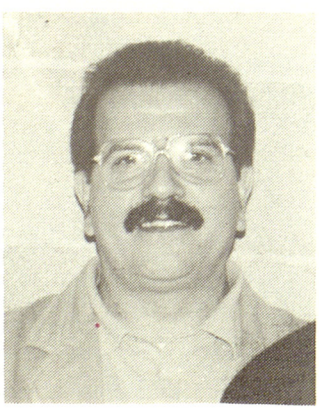

← Elies Gil Torras

→ Gaietana Alberta Giménez Adrover -*Madre Alberta*-

GIMÉNEZ ADROVER, GAIETANA ALBERTA —MADRE ALBERTA— (Pollença 1837 - Palma 1922) Pedagoga i religiosa. Estudià magisteri a Barcelona. Amb el seu marit, Francesc Civera, obrí una escola privada, al carrer de la Missió, de Palma, amb seccions masculina i femenina, la qual cosa suposà una innovació dins l'ensenyament de l'època. Mort el seu marit (1869), el bisbe Miquel Salvà i el batle de Palma Josep Ignasi Moragues li encarregaren (1870) la reorganització i el rectorat del col·legi de la Puresa, fundat el 1809 pel bisbe Bernat Nadal. El 1872, la Diputació Provincial li assignà l'organització, en el mateix col·legi, de l'Escola Normal de Mestres de Balears, dirigida per les Religioses de la Puresa de Maria, congregació fundada per *Madre Alberta*, i de la qual fou superiora fins al 1916. (Vegeu *Escola Universitària Alberta Giménez*). Persona consagrada a la religió i a l'ensenyament, es dedicà a la renovació pedagògica i creà, amb finalitat educativa, un museu de ciències naturals. El 1977, les seves despulles foren traslladades des del cementeri municipal de Palma a la capella de la Casa Mare de la Puresa. El 1986, el papa Joan Pau II la declarà venerable. (BF/LlA)

GIMENO ARASA, FRANCESC (Tortosa, Catalunya 1858 - Barcelona 1927) Pintor. Estudià a l'Escola Superior de Belles Arts, de Madrid (1884). Exposà a Barcelona (1915 i 1917) i a Begur (1917). Passà llargues temporades a Sabadell i cap el 1925 viatjà a Mallorca enviat per Francesc Armengol. Pertanyen a aquesta etapa obres com *La mare de l'artista* (1915), *Autorretrat amb boina* (1917), molts paisatges de Sabadell i alguns de Mallorca. El 1928, es realitzà una exposició pòstuma d'homenatge a la Sala Parès de

↓ Francesc Gimeno Arasa, *Costa de Sóller*

Barcelona, on foren presents els paisatges mallorquins. La seva obra es caracteritzà per un realisme, de trets enèrgics executats amb pinzellades ràpides i texturades.

GIMNÈSIES Nom que donaren els antics grecs a les illes de Mallorca i Menorca. Prové del grec *gymnés* 'soldat d'armadura lleugera' o 'desarmat' i també 'nu'. Segons Tit Livi, s'anomenaren així aquestes illes perquè els seus habitants anavan nus durant l'estiu. En canvi, l'escriptor bizantí Eustaqui (s XII), que es basa en el grec Licofront de Calcis (s IV aC), explica que reben aquest nom perquè alguns grecs beocis arribaren a les seves costes nus a causa d'un naufragi. Estrabó es refereix als seus habitants com a gimnetes i Tit Livi diu que els grecs anomenaven gimnesis els balears. Els autors antics que esmenten les Gimnèsies són els grecs Ptolemeu, Agatèmer i Estrabó; els llatins Tit Livi i Plini el Vell; els bizantins Esteve de Bizanci, Hesiqui d'Alexandria, Joan Tretzes, Joan Zonaràs i Eustaqui Tessalònic; i l'hispano-romà sant Isidor de Sevilla (570-636). El geògraf llatí Aviè (s IV) esmenta una illa Gimnèsia, probablement per referir-se a l'illa d'Eivissa. (M)

GIMNÈSIES

La major de les Gimnèsies té dues ciutats, Palma i Pollentia, una mira cap a llevant, l'altra cap a ponent. Manca poc perquè la llargària de l'illa sigui de 600 estadis i l'amplada de 200. Artemidor ha parlat del doble, no tan sols d'amplada sinó també de llargària. La més petita dista uns 270 estadis de Pollentia. Quant a la seva grandària, hi ha molta diferència amb la major, però pel que fa a la seva fertilitat no li és inferior en res.

ESTRABÓ, III, 5, 1

A la mar Baleàrica les illes Pitiüses són dues, la més petita de les quals és anomenada Ofiusa, la més gran Ebusus, on hi ha una ciutat amb el mateix nom; i les illes Balearides són dues, en grec Gimnèsies, la més gran de les quals té dues ciutats: Palma, Pollentia. A la més petita, hi ha aquestes ciutats, Iamna, Magó.

CL. PTOLOMEU, Geo, II, 6

GINA, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Liern, la cova Fresca, cas Estender i can Joia. ■ Al mateix terme, entre can Bondia, can Truc, es Rafalet i Son Pujol. (M)

GINARD Família notarial de Mallorca, documentada els s XV-XIX. Originària de Campos, des del s XVIII s'establí a Palma. En destacaren **Antoni Ginard** (Mallorca s XV - 1546), del qual resta un protocol (1531-46). També exercí el notariat el seu homònim **Antoni Ginard** (Palma s XVI - 1655), que treballà al barri de Sant Jaume, de Palma, però el seu arxiu s'ha perdut. **Rafel Ginard Escala** (Palma s XVII - 1734) tengué la notaria al carrer dels Forats, de Palma, i llegà 21 protocols (1689-1734). **Julià Ginard Tallada** (Campos s XVII - 1736) fou escrivà del notari Bartomeu Tallada. El 1684, obtengué el notariat a Palma, on exercí. Deixà desset volums (1685-1736). El seu fill, **Joan Ginard Ribes** (Palma s XVII - 1774), tengué la casa i la notaria al carrer dels Forats, de Palma, i llegà 21 protocols (1723-74). Un dels seus fills, **Mateu Ginard Cirer** (Palma s XVIII - 1791), exercí a la notaria paterna del carrer dels Forats i deixà sis volums (1765-91). Germà d'aquest, **Antoni Ginard Cirer** (Palma s XVIII - 1806) fou una de les figures notarials més rellevants de la Mallorca de l'època. Tenia la casa i la notaria al carrer de les Puces, al barri de l'Almudaina, de Palma. Hi reuní una gran col·lecció de pintura religiosa, orfebreria, teixits de luxe i un notable arxiu notarial. Llegà desset protocols (1758-1806). El seus documents relatius als drets alodials dels convents de Santa Margalida (Palma) i de Nostra Senyora del Roser (Pollença), així com els referits a les cavalleries d'Ariany, de Sonarrosa i de sa Torre són d'un gran interès històric. El notari Gaietà Feliu Gomila n'elaborà (1806) l'inventari. (DF)

↓ Protocol i signatura del notari Julià Ginard Tallada

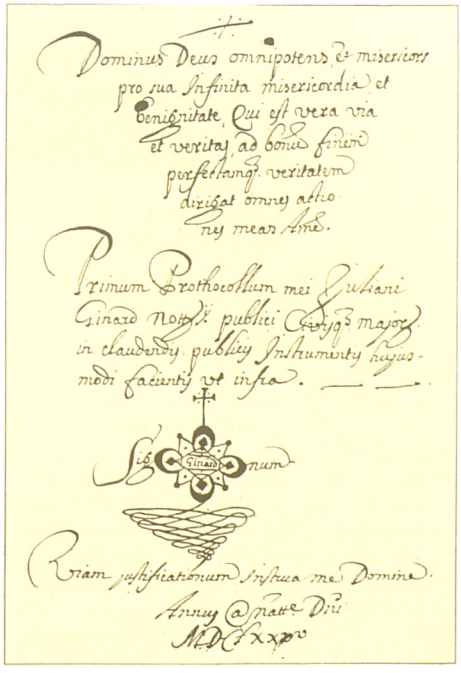
Dominus Deus omnipotens & misericors
pro sua infinita misericordia et
benignitate, Qui est vera via
et veritas, ad bonus finem
perfectamq; veritatem
dirigat omnes actus
nos mean Amē.

Primum Protocollum mei Juliani
Ginard Notarij publici Regijq; majoris
in claudendo publicq; instrumenty hujus-
modi faciendi ut infra. — —

Sig + num

Etiam justificationum tuarum me Domine.
Anno a nato Dñi
M.D.C.xxxv

GINARD, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre el molí d'en Pintat, Son Bernardí, can Rava i can Sard. ■ Al terme de Campos, entre Son Senalla, Son Cosmet, Son Moll i Son Cusseta. (M)

GINARD, HORT DE SON Al terme de Campos, situat entre Son Pere de Baix, cas Corso, Son Vic, la tanca de n'Alou i Son Elegant. (M)

GINARD, JULIÀ (Campos 1580 - Mallorca 1661) Religiós. El 1600, professà en el convent de Sant Francesc d'Assís, de Palma. Fou provincial de Mallorca, primer pare de província i definidor apostòlic. És autor d'*Opus morale in duas partes divisum*. Estructurat en dues parts, la primera reuneix diversos opuscles morals i canònics, com *De casibus reservatis Episcopo Majoricensi in ultima synodo celebrata anno 1636* (1652); i la segona comprèn els tractats *De sacramento ordinis*, *De articulis fidei* i *De sacramentis in genere* (1953).

↓ Julià Ginard, tractat sobre moral

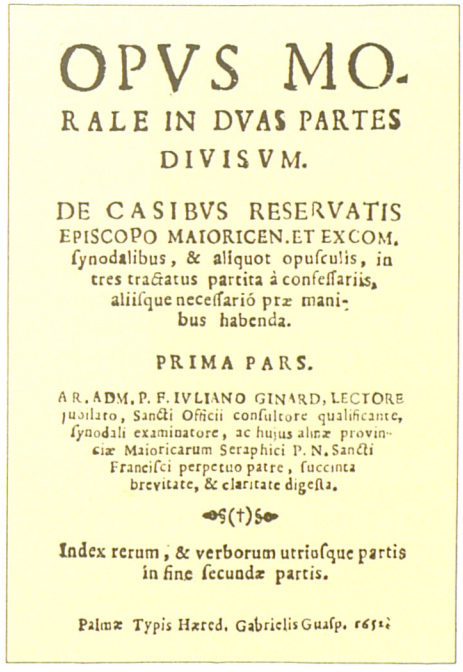
OPVS MO-
RALE IN DVAS PARTES
DIVISVM.

DE CASIBVS RESERVATIS
EPISCOPO MAIORICEN. ET EX COM.
synodalibus, & aliquot opusculis, in
tres tractatus partita à confessariis,
aliisque necessarió præ manibus habenda.

PRIMA PARS.

AR. ADM. P. F. IVLIANO GINARD, LECTORE
jubilato, Sancti Officii consultore qualificante,
synodali examinatore, ac hujus almæ provinciæ Maioricarum Seraphici P. N. Sancti
Francisci perpetuo patre, succinta
brevitate, & claritate digesta.

Index rerum, & verborum utriusque partis
in fine secundæ partis.

Palmæ Typis Hæred. Gabrielis Guasp. 165[illegible]

↑ Son Ginard (Campos)

GINARD, SON Possessió del terme de Campos, situada entre Son Nicolauet, Son Vic, Son Xorc i Son Rei. Documentada el 1646, confrontava amb el camí de sa Galera, es Figueral d'en Dameto i es Rossellets de Felanitx. Pertanyia a l'honor Mateu Ginard, de la família del qual prengué nom. Tenia cases, celler, molí de sang i un petit hort amb sínia. Era dedicada a vinya, conreu de cereals i pastura. Tenia guardes de 250 ovelles i 100 cabres. Produïa llana, formatge i aiguardent, destil·lat a dos alambins de les cases. Era popular a la contrada com a lloc de cacera de tords. Tenia posada a la vila de Campos. (DF/M)

← Rafel Ginard Amorós

GINARD AMORÓS, RAFEL (Artà 1898 - 1979) Músic. El 1920, professà en el Tercer Orde Regular —TOR— i, el 1922, fou ordenat de prevere a Roma, on es llicencià en filosofia i teologia. Fou ministre provincial (1940-47) del Tercer Orde Regular, prior de la Porciúncula, de Palma (1925-40), i del Santuari de Cura (1955-58). Compongué música religiosa, com *Responsoris de Setmana Santa* (1947), *Jesu dulcis memoria i Tantum ergo sacramentum* (CM)

→ Rafel Ginard Bauzà

GINARD BAUZÀ, RAFEL (Sant Joan 1899 - Artà 1974) Folklorista, poeta i prosista. Ordenat de prevere el 1929, tengué anomenada com a predicador i això féu que s'encarregàs de quaresmes, novenes i homilies dominicals als pobles d'arreu de Mallorca, cosa que li facilità la seva feina com a folklorista. De molt jove començà la replega de refranys, mots arcaics i cançons que va transcriure en una gran quantitat de plaguetes conservades manuscrites. La seva tasca culminà en el *Cançoner popular de Mallorca* (←), publicat entre el 1966 i el 1975. La secció de *Codolades, Gloses i Romancer* i la d'*Amoroses* foren premiades (1949 i 1955) per l'Institut d'Estudis Catalans. El 1958, obtengué el Premi Ciutat de Palma, també per un aplec de cançons. Com a folklorista ha estat considerat una figura cabdal i la seva obra només és comparable a les *Rondaies mallorquines*, d'Antoni Maria Alcover, de qui sempre es considerà deixeble. El 1927, començà a col·laborar a *Llevant*, d'Artà, amb proses líriques que signava amb el pseudònim Fèlix i que constituïren el llibre *Croquis artanencs* (1929). Aquest volum i *El Cançoner popular de Mallorca* (1969), que havia escrit per a prologar el seu recull de cançons, són a mig camí entre les memòries, l'evocació paisatgística, la narrativa i, en algun aspecte, l'assaig científic. Escrits amb un gran sentit de l'equilibri i de l'amenitat, destaca sobretot el segon, obra de plena maduresa. Als Jocs Florals de Barcelona, hi va esser premiat, el 1930, amb el recull *Ramell de sonets*, i, el 1932, amb *Torrent de tardor*. També obtengué la viola d'or i argent als Jocs Florals de l'Associació per la Cultura de Mallorca, del 1935. La seva poesia ha quedat dispersa en revistes literàries o culturals, com *Bellpuig*, d'Artà, o *El heraldo de Cristo*, de Palma, en les quals col·laborà assíduament. En la línia dels poetes de l'Escola Mallorquina, els temes que hi predominen són els religiosos i els paisatgístics, però hi és també molt present la influència de la poesia tradicional. S'interessà pel lul·lisme i prologà una edició de *Llibre d'Evast e Blanquerna* (1948) i el volum XXI de les *Obres de Ramon Llull* (1950). El 1974,

↓ Rafel Ginard Bauzà —Fèlix— recull de proses líriques

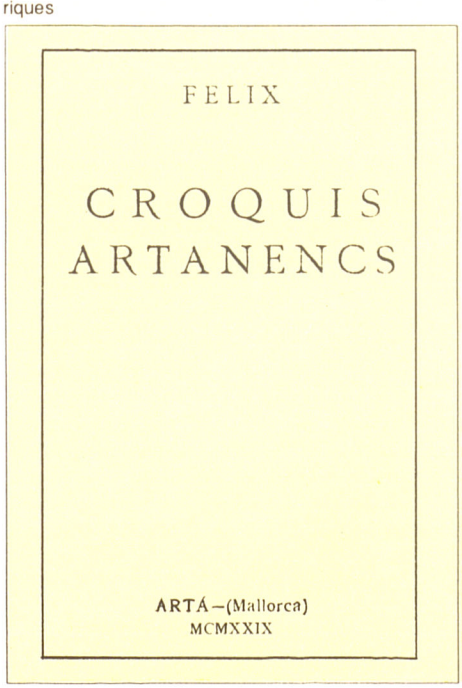

RAFEL GINARD BAUZÀ

Ja fa bé, el P. Ginard, de dedicar el Cançoner a la memòria del famós filòleg i folklorista manacorí, perquè els quatre volums que contindran aquest aplec de cançons tradicionals formen com el tercer acte d'una gran trilogia de la qual fins ara només coneixíem dues parts, degudes precisament a Mn. Alcover —les Rondalles i el Diccionari—, i que avui es veu completada amb el Cançoner. Amb aquesta publicació, Mallorca pot exhibir tres monuments que perpetuen, amb unes dimensions no igualades per cap altra regió hispànica, la triple manifestació verbal de l'esperit del nostre poble: la llengua, les llegendes i la poesia de la terra.

L'extensió d'aquest aplec cançonístic és superior, amb gran diferència, a la de qualsevol altre que s'hagi fet en el nostre país. No tinc seguretat d'informació sobre els reculls de cançons d'altres països romànics o germànics, però, pel que en conec, tinc la impressió que no n'hi ha cap de tan extens. Més de vint mil cançons diferents i més de cinquanta mil variants, són xifres que es diuen aviat, però representen un cúmul de feina, una constància i una tenacitat que poques vegades es troben reunides en una sola persona.

Hi ha una circumstància especial que explica, en part, que sigui possible una activitat tan gran i tan minuciosa: el fet d'esser un frare el col·lector d'aquest Cançoner. Efectivament, hi ha coses que només les poden fer els frares. Un treball de gran erudició i minuciositat d'estudi, no el demaneu a un savi laic, carregat de preocupacions familiars i de deures socials que el distreuen; demanau-lo a un benedictí o a un jesuita sedentari, capaç de passar tot el dia, durant anys seguits, assegut a una taula plena de llibres i documents a caramull. Si voleu un treball de replega de materials vius de cultura tradicional d'una àrea geogràfica extensa, encarregau-lo a un franciscà trescador, com el Pare Ginard, predicador de quaresmes a tots els pobles de la nostra illa, on, entre sermó i sermó, pot establir contactes personals amb la gent més típica de cada localitat i pot treure'n els escolims de substància folklòrica que encara quedin en el fons de la gerreta dels records.

No voldria que, per això que he dit, semblàs que vull llevar mèrits al P. Ginard, com si volgués dir: —«Es clar! Com que és frare, ha pogut fer allò que es qui no som frares no hauríem pogut fer»—. Jo aniria ben alerta a autoritzar aquesta aparent desvalorització de la seva obra. He dit que només un frare podia fer-la; però si el P. Ginard només hagués tingut el poder de fer la gran replega, no l'hauria feta. N'hi ha molts, de frares, que la podrien haver feta, si per poder entenem el fet de tenir temps lliure i facilitats per a relacionar-se amb la gent. Però no basta el poder: en coses així, cal tenir també el voler i el saber.

Presentació de Francesc de Borja Moll al *Cançoner popular de Mallorca* (1966)

va esser proclamat fill predilecte del seu poble natal, Sant Joan, i fill adoptiu d'Artà, on va residir els denou darrers anys de la seva vida. (JMV)

GINARDES, COVES Al terme de Capdepera, situades entre Son Primer, el gorg des Baladre, el molí d'en Massanet i es Vidrier. (M)

GINARD FÉRON, DAVID (Palma 1966) Historiador. Llicenciat en història per la Universitat de les Illes Balears (1989). Estudiós del moviment obrer a Mallorca entre la II República i la postguerra. És autor de l'estudi introductori a les memòries de Josep Pons Bestard *Memòria de Mallorca, 1936* (1990) i de *La resistència antifranquista a Mallorca (1939-1948)*

→ David Ginard Féron

(1991). També ha publicat diversos articles apareguts a les revistes *Lluc*, *El Mirall* i *Randa*. Té el Premi Ciutat de Palma d'Investigació (1990).

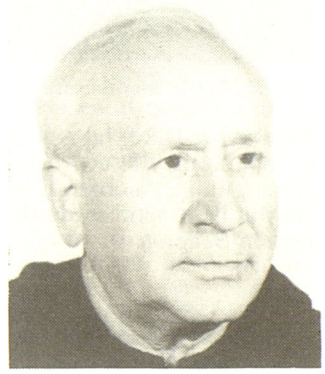

→ Sebastià Ginard Ferragut

GINARD FERRAGUT, SEBASTIÀ (Artà 1904 - 1987) Músic. El 1927, professà com a franciscà del Tercer Orde Regular i, un any després, fou ordenat de prevere a Palma. Titulat en cant gregorià i sagrada composició (1946) pel Pontifici Institut de Música Sagrada, de Roma, es dedicà a l'ensenyament de la música. Musicà *Goigs a la Mare de Déu Poderosa de l'Ermita de Sineu* (1971). (CM)

GINARD FERRER, JOAN —SARASATE— (Artà 1915 - 1990) Escultor. De formació autodidàctica, s'instal·là definitivament a Artà (1969) després de residir 32 anys a Saragossa. Exposà per primera vegada el 1970 a Artà i, posteriorment, a diferents indrets de Mallorca, de Finlàndia i de Suècia. És autor dels monuments dedicats a la família (1978), a Manacor, i a la Mare de Déu de la Pau (1985), al cim de na Burguesa, de Palma. La seva obra oscil·la entre el primitivisme que inspira l'art popular i el corrent abstracte. Treballà el llautó, el ferro i l'acer inoxidable, amb tècniques de forja i soldatge. El seu nom artístic prové de la seva afició al violí. El seu germà

↑ Joan Ginard Ferrer -Sarasate-, *Monument dedicat a la família* (Manacor)

Pere (Artà 1930) ha estudiat la fauna, la toponímia, els costums, la història, el llenguatge i, sobretot, la flora d'Artà. Ha publicat articles de divulgació a la revista *Bellpuig*.

← Joan Ginard Ferrer

GINARD FERRER, JOAN (es Capdellà, Calvià 1931) Economista. Llicenciat en ciències econòmiques (1954) per la Universitat de Barcelona. Fou professor d'estadística de la Universitat Complutense de Madrid (1967-82) i subdirector general d'estadístiques econòmiques (1982-84) de l'Institut Nacional d'Estadística —INE—. Des del 1984, és director de l'Institut Balear d'Estadística —IBAE—.

GINARD GARCIA, GUILLEM (Palma 1933) Oficial de l'administració de justícia. El 1963, ingressà al cos d'oficials de tribunals de la dita administració. Des del 1976, ha estat l'únic delegat executiu de la Junta Electoral Provincial de Balears als referèndums i a totes les eleccions generals, locals i europees.

→ Guillem Ginard Garcia

→ Joan Ginard Genovard

GINARD GENOVARD, JOAN —BUTLER— (Artà 1886 - 1956) Glosador. D'ideologia esquerrana, compongué més de cinc-centes cançons satiritzant el règim franquista i glosà, dia per dia, la II Guerra Mundial. També ho féu amb nombroses oracions i parenostres en to eròtic. Col·laborador de les revistes *Foch y Fum* i *Llevant*, publicà un llibret en el qual satiritzà el servei militar. El seu fill **Antoni Ginard Cantó** (Artà 1929), també glosador, és autor de gloses inspirades en les més diverses situacions polítiques.

GINARD GOMILA, LLORENÇ (Manacor 1953) Escultor. De formació autodidàctica, des del 1965 ha exposat a diversos indrets de Mallorca. Ha realitzat el mural en guix de 30 m² per a l'edifici de la Renault (1968), de Palma, i el monument a l'Ebenista (1975), en ciment armat, a la plaça del mateix nom, de Manacor. La seva obra oscil·la entre el classicisme d'influència mediterrània i l'abstracció.

GINARD LLOMPART, BERNAT

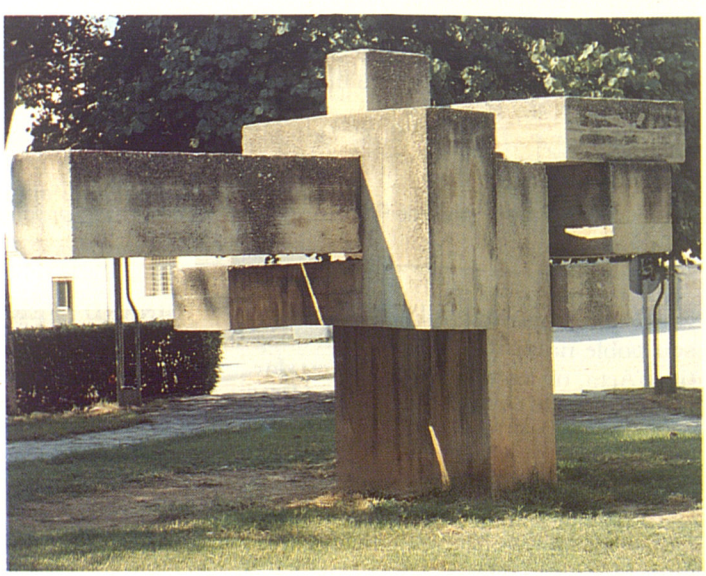

→ Llorenç Ginard Gomila, *Monument a l'Ebenista* (Manacor)

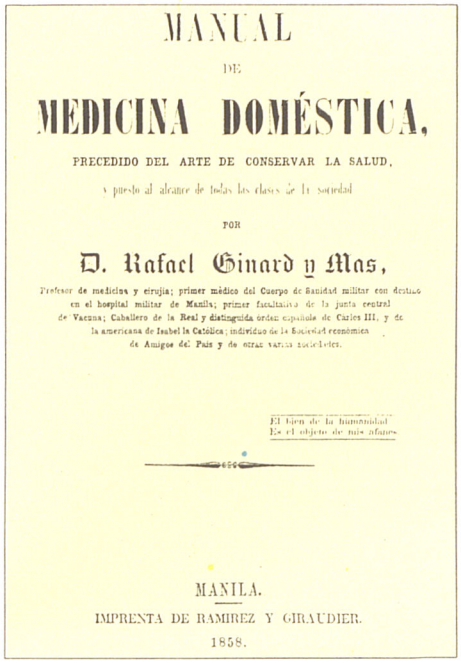

MANUAL

DE

MEDICINA DOMÉSTICA,

PRECEDIDO DEL ARTE DE CONSERVAR LA SALUD,

y puesto al alcance de todas las clases de la sociedad

POR

D. Rafael Ginard y Mas,

Profesor de medicina y cirujia; primer médico del Cuerpo de Sanidad militar con destino en el hospital militar de Manila; primer facultativo de la junta central de Vacuna; Caballero de la Real y distinguida órden española de Carles III, y de la americana de Isabel la Católica; individuo de la Sociedad económica de Amigos del País y de otras varias sociedades.

El bien de la humanidad
Es el objeto de mis afanes.

MANILA.

IMPRENTA DE RAMIREZ Y GIRAUDIER.

1858.

↑ Rafel Ginard Mas, *Manual de medicina doméstica*

—Panerer— (Llucmajor s XIX - XX) Glosador. Fill de la glosadora madò Panerera. És autor de les plaguetes *Es glosats de ses fradines* (1913) i *Glosat clá i llempant de sa vida d'un jugador* (1913).

GINARD MARTÍ, ÀNGELA (Llucmajor 1894 - Madrid 1936) Religiosa. El 1923, professà com a germana zeladora del culte eucarístic, a Palma, i adoptà el nom de sor Maria dels Àngels Ginard. Fou procuradora de la congregació a Madrid (1926-29 i 1932-36) i primera conciliària a Barcelona (1929-32). Al començament de la Guerra Civil, fou empresonada i afusellada. El 1987, en fou iniciat el procés de canonització i de declaració de martiri.

GINARD MAS, RAFEL (Mallorca s XIX) Metge. Professor de medicina i cirurgia, fou primer metge del Cos de Santitat Militar a l'hospital de Manila (Filipines). És autor dels estudis *Consideraciones sobre el origen de las enfermedades venéreas (1851-52)*, sobre malalties de transmissió sexual, i *Manual de medicina doméstica* (1858), obra general sobre cirurgia, higiene i medicina. Fou cavaller del Reial Orde de Carles III i del d'Isabel la *Catòlica*.

GINART I GINART, SEBASTIÀ (Felanitx 1938) Executiu. Incorporat (1954) a la plantilla del Banc de Bilbao, el 1961 passà al Banc de Santander, on treballà, entre altres, com apoderat (1971-84). Gerent de Premsa Nova Societat Anònima (1984-87) i, des del 1987, d'Hora Nova Societat Anònima, durant la seva gestió es crearen la revista setmanal *Brisas* i la *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, i s'incorporà el color als diaris *Baleares* i *Última Hora*.

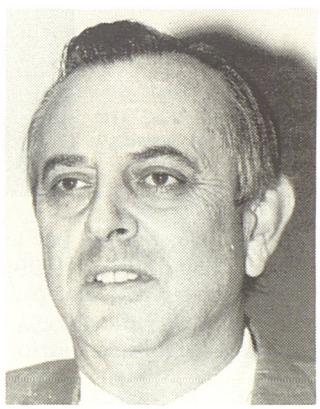

→ Sebastià Ginart i Ginart

GINÀS, RAFAL Possessió del terme de ses Salines. (Vegeu *Rafal Linàs*).

GINEBREDA, ANTONI (Mallorca ? 1332 - Grècia 1395/o bé/(Barcelona ? - 1394) Religiós. Professà (1342) a l'orde dels predicadors al convent de Sant Domingo, de Palma. Estudià teologia a Tolosa de Llenguadoc (1372-73) i a París (1376-77). Fou el confessor de l'infant Jaume de Mallorca, predicador (1385) de la capella reial a la cort de Pere III i prior (1390) del convent de Barcelona. Ha estat confós amb el seu homònim bisbe d'Atenes, mort el 1390. Continuà les versions catalanes de *De consolatione*, de Boeci, iniciada per Pere Saplana, i *Compendi historial*, que començà Jaume Domènec, recopilació del *Speculum historiale* de Vicent de Beauvais.

GINEBRERA, CINGLE DE NA Anomenat també **Guinavera.** A l'illa Dragonera, a uns 310 m d'altària, situat entre la Caparutxa des Jueu i el puig des Orxellers. (M)

↓ Ginebró (*Juniperus oxycedrus*)

GINEBRÓ (*Juniperus oxycedrus*) Arbust dioic de la família de les cupressàcies. Pertany a la subespècie *rufescens* i és molt espès i ramificat. Fa d'1 a 2 m d'alçada. Les fulles, d'1 a 3 cm de llargària, són aciculades, primes i punxants. El fruit és rogenc, lluent, subglobulós i poc pruïnós. Floreix a la primavera i fructifica a la tardor de l'any següent. A Mallorca, és abundant per tota la serra de Tramuntana, fins a altituds de 1.100 m. Una altra subespècie és la *macrocarpa*, que es troba des de les dunes de s'Albufera de Mallorca fins a can Picafort. Es distingeix de l'anterior pels seus gàlbuls o fruits més voluminosos. (FB)

GINÉS GRÀCIA, ÀNGEL (Palma 1950) Biòleg i espeleòleg. Llicenciat en biologia (1982) per la Universitat de les Illes Balears. És autor de diferents articles sobre la relació entre la geomorfologia i l'ecologia del carst balear. Des del 1978, és director de la publica-

← Àngel Ginés Gràcia

ció espeleològica *Endins*. Membre actiu de les principals institucions dedicades a les ciències naturals dins l'àmbit balear, és director del Museu Balear de Ciències Naturals de Sóller (des del 1991).

GINÉS GRÀCIA, JOAQUIM (Palma 1952) Geògraf i espeleòleg. Llicenciat en geografia per la Universitat de les Illes Balears (1990). És autor d'una sèrie d'articles, publicats a *Endins*, sobre geomorfologia càrstica, referents a l'evolució morfosedimentària de les coves litorals al llarg del Pleistocè. Des del 1980, és president de la Federació Balear d'Espeleologia. Fou codirector del *Proyecto Hades. Estratigrafía de las cristalizaciones subacuáticas*, que fou guardonat amb el Premi Ciutat de Palma d'Investigació (1981).

← Joaquim Ginés Gràcia

→ Ginesta *(Spartium junceum)*

↓ Ginesta borda *(Ephedra fragilis)*

GINESTA *(Spartium junceum)* Arbust de la família de les papilionàcies d'uns 3 m d'alçada. Té les rames en forma de jonc, medul·loses i d'un verd blavenc. Únicament les rames tendres tenen unes fulles petites que caduquen molt aviat. Les flors són grosses, colorants i d'un to groc daurat, reunides en raïms a l'extremitat de les rames. És un arbust de la Mediterrània, que floreix els mesos d'abril i maig. A Mallorca es fa, sobretot, per Bunyola, Mancor de la Vall, Valldemossa, Randa i Sóller. (FB)

GINESTA BORDA *(Ephedra fragilis)* Planta de la família de les efedràcies. És un arbust dioic, molt espès i sense fulles, que fa entre 1 i 2 m d'alçada. Té les branques compostes d'entrenusos curts, que es poden desfer fàcilment. Fa unes flors petites en glomèruls. A Mallorca, es troba per les garrigues i muntanyes i és molt abundant al puig de Randa. (FB)

↑ Ginjol blau *(Iris pallida)*

GINESTRA, PUIG DE SA Al terme de Calvià, de 160 m d'altària, situat entre el puig del Rei, Son Bugadelles, el coll de sa Batalla i ses Planes. (M)

GINESTRA BISBAL, JOAN —Marquès— (Fornalutx 1880 - ? 1923) Contrabandista. El 13 de març de 1923, fou detengut pels carabiners de Tuent i va desaparèixer. Aquest fet provocà una gran commoció a la zona d'Escorca, Sóller i Fornalutx, i va tenir un gran ressò a la premsa. El 1923, se celebrà a Sóller un consell de guerra contra els carabiners de Tuent, acusats de la seva desaparició. Absolts, la sentència fou apel·lada i se celebrà un consell suprem de guerra i marina a Madrid (1925), on també es va absoldre els acusats. El cas mai no es va resoldre per manca de proves. (JE)

GINJOLAR, ES Antiga possessió del terme de Sóller, que confrontava amb el camí de sa Figuera i amb l'olivar d'en Xandre. Documentada el 1697, era del senyor Antoni Castanyer, ciutadà militar. Tenia cases i es dedicava a olivars i conreu de cereals. La casa pairal dels Castanyer era al puig de Sant Pere, de Palma, i la posada al Raval, de Sóller. (DF)

GINJOL BLAU *(Iris pallida)* Dit també **lliri blau.** Planta tirreniana de la família de les iridàcies. Té un rizoma gruixat que cada any treu unes fulles blavoses, llargues, en forma d'espasa, i unes tiges dretes d'un m o més d'alçada. Aquestes acaben en una o dues flors grosses i blaves, que surten de dins una espata un poc inflada, la qual té les valves gairebé iguals. Floreix els mesos de març i abril. A Mallorca, es fa pels pujols àrids i pedregosos de pobles com Alaró, Andratx, Lloseta, Lluc i Sineu. També es cultiva als jardins. S'empra en licoreria i en perfumeria en l'elaboració de pols per a cosmètics i dentífrics. Hi ha tres varietats: l'alba, que fa les flors únicament blanques; la florentina, que té les flors blanques o blavoses, i la violàcia, que les té violetes. (FB)

GINJOLER *(Zizyphus vulgaris)* Arbre de la família de les ramnàcies, de 5-7 m d'alçada. Les branques, tortuoses, poden tenir o no agullons. Generalment, un d'ells és recte i l'altre, corbat. Les fulles són alternes, petites, ovals, denticulades i glabres. Floreix els mesos de maig i juny i fructifica el setembre. Les flors, petites i d'un color groguenc pàl·lid, estan reunides en glomèruls a l'axil·la de les fulles. El seu fruit, el gínjol, és una drupa ovato-oblonga, de color rogenc púrpura quan és madura. Té la carn fluixa, dolça i comestible i un pinyol biocular, disperm i de la talla i forma d'una oliva. És originari de Síria i fou introduït a Europa pels romans. A Mallorca, es troba pels horts, corrals i oli-

→ Ginjoler *(Zizyphus vulgaris)*

↑ Son Ginyol (Alaró)

vars. La medicina popular atribueix als ginjols propietats emol·lients, pectorals i laxants. Sovint, foren utilitzats per a elaborar xarops i pastilles per a combatre els refredats. (FB)

GINJOL GROC Vegeu *coltell groc*.

GINYOL, SON Propietat rústica del terme d'Alaró, situada entre Son Tries, Son Fortesa, Son Curt i es Molinar. (M)

GIOFREDI, FILIPPO (Itàlia s XIX) Músic i compositor. El 1855, s'instal·là a Palma. Fou pianista de cafè cantant, músic major de la Xaranga d'Artilleria dels Nacionals i del Regiment dels Provincials i membre de l'Acadèmia Filharmònica de Bolonya. Instrumentà peces per a banda militar i compongué diverses sarsueles de Miquel Bibiloni Corró, en les quals introduí per primera vegada a Mallorca els cors d'homes. Destaquen *El Ejército Español o una hora en el Riff* (1860), *La Rendición de Tetuán* (1860) i *Los moros del Riff* (1860), obres d'exaltació patriòtica amb motiu de la guerra d'Àfrica el 1860. Altres obres seves són *La Expiación* (1864), *Una festa de vila* (1865) i una *Missa* per a quatre veus i gran orquestra. (CM)

GIORGIS, CARLO DE (Itàlia s XIX) Músic. S'instal·là a Palma i obrí (1865) una acadèmia de violí, piano, cant, solfeig i harmonia. Fou director de música de l'orquestra del Teatre Principal, de Palma. Creà la Societat Coral Palmesana.

GIOVANNI, MATTEO DI (Siena, Itàlia s XIV) Pintor de vidrieres. Treballà (1325-30) a Palma en els vitralls desapareguts dels absis de la Seu de Mallorca i de Sant Domingo. Fou l'introductor de la pintura italianitzant en el gòtic mallorquí. (GLl)

GIRARD Família de sucrers de Mallorca documentada els s XVI-XVII. Tenien la botiga, dita Can Girard, al carrer de la Bosseria, davant la font dels Grifons, de Palma. **Guillem Girard** (Palma s XVI - 1609) posseïa també casa i botiga al Cantó de la Murta, al barri de sa Calatrava, de Palma, i la possessió de Son Mir, al pla de Sant Jordi. Fou també un adroguer notable. **Francesc Girard** (Palma s XVI - 1615) continuà la titularitat de la botiga familiar i aconseguí una notable fortuna. Adquirí (1610) la propietat del casal de la botiga de Can Girard, fins aleshores pertanyent al notari Andreu Caselles, reformà l'edifici i l'enriquí amb pintures religioses, teixits de luxe, ceràmiques i una gran biblioteca. Se'n conserven els inventaris elaborats pels notaris Joan Alemany (1609) i Jaume Despuig (1615). L'estudi d'aquests és fonamental per al coneixement de les grans festes a la Mallorca de l'època, atès que els Girard s'especialitzaren en la preparació de ceres, encensos i altres materials destinats a les sumptuoses escenografies barroques del seu temps. (DF)

GIRARD, JAUME (Palma s XVII - 1706) Pintor. Tenia la casa i el taller al carrer del Sol, de Palma. Adscrit al corrent del Barroc, es dedicà a la imatgeria religiosa i acomplí diversos encàrrecs per a l'església parroquial de Santa Eulàlia (Palma) i per a la casa pairal del notari Joanot Garcia. (DF)

GIRARD, JOAN (Mallorca s XV - Palma 1477) Inquisidor. Ingressà (1417) a l'orde dominicà al convent de Palma, on inicià els seus estudis d'arts i teologia, que completà a la universitat de París. De tornada, residí temporalment al convent de Barcelona, d'on fou lector de lògica i teologia, disciplina en la qual es graduà. A Mallorca (1434), fou prior del convent de Palma en dos períodes (1437-53 i 1473-74). Assistí a diversos capítols provincials, com els celebrats a Calataiud (1452 i 1472), Saragossa (1454), Osca (1460), on actuà com a definidor, i Perpinyà (1461). El 1450, intervengué a Barcelona en la disputa que mantengué el seu orde sobre la possessió de l'ermita de la Trinitat de Valldemossa. Nomenat inquisidor el 1460, ocupà el càrrec fins al 1470. És fill il·lustre de Palma. (MC)

GIRARD, SON Antic hort del terme de Palma, situat prop del monestir de Nostra Senyora d'Itri. Confrontava amb Son Sureda, hort del monestir

↓ Inventari del sucrer Guillem Girard

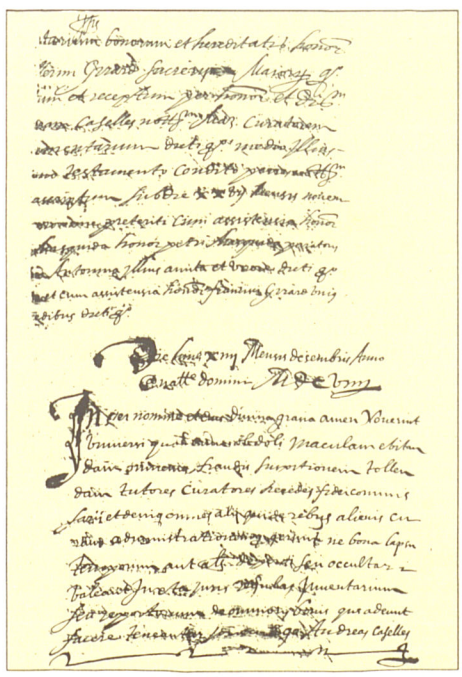

← Monique Girard Bernat, *Marie Laure*

d'Itri, la síquia de la Ciutat i s'hort d'en Sintes. Documentat el 1654, pertanyia a l'honor Antoni Girard, mercader, de la família del qual prengué nom. Tenia cases i es dedicava al conreu de cereals, lleguminoses i hortalisses. (DF)

GIRARD BERNAT, MONIQUE (Néroc, França 1944) Pintora. El 1963, s'instal·là a Mallorca. Des del 1974, ha exposat a diferents indrets de Mallorca i Catalunya. La seva pintura és realista. Té el primer premi i la medalla d'or del Primer Certamen Internacional de Pintura organitzat per la Caixa de Balears —Sa Nostra— (1975).

GIRA-SOL *(Helianthus annuus)* Planta de la família de les compostes. De tiges dretes de més de 2 m d'altura, les fulles són alternes, peciolades, cordiformes, amplament ovades, amb la vora dentada. Els capítols o flors, de 30 cm de diàmetre, són grocs i estan inclinats i dirigits sempre cap al sol. De les llavors s'extreu un oli abundant, útil per a cremar i condimentar. Torrades, són un bon succedani del cafè. A la farmacologia s'utilitzen les flors i la tija en l'elaboració de tintura alcohòlica per combatre les febres palúdiques. També és útil contra les inflamacions de la pleura i les seves seqüeles. **Gira-sol** *(Chrozophora tinctoria)* Herba anual de la família de les euforbiàcies. És coberta de pelussa de color gris i té una altura de 10-40 cm. Les fulles són alternes, trinerves, sinuato-dentades. Les flors, de color groc, són monoiques, les masculines estan distribuïdes en espiga i les femenines en raïms. Les càpsules són esfèriques, amb 3 coques, amb les quals es prepara la tintura de tornassol. Floreix a l'estiu i es fa pels camps de Mallorca. (FB)

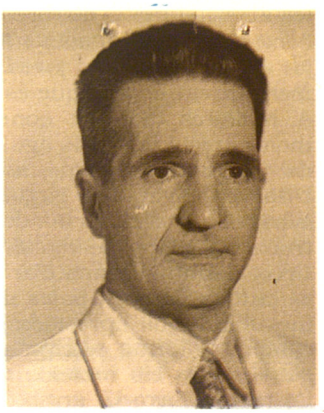

→ Josep Girbent Mateu

GIRBENT MATEU, JOSEP (Palma 1889 - 1965) Polític. Durant la II República (1931-36), fou el principal dirigent del Partit Republicà Democràtic Federal —PRDF— a les Illes Balears i dirigí la revista del partit, *Pacto*. Després de la revolució d'octubre del 1934, fou processat per haver tramès un telegrama de felicitació al president de la Generalitat, Lluís Companys, amb motiu de la proclamació de la República Catalana. Durant la Guerra Civil (1936-39) fou empresonat. (DG)

↓ Gira-sol (Helianthus annuus)

GÍRGOLA Grup de bolets molt heterogeni que té en comú el fet de créixer damunt les arrels o els troncs de plantes superiors i de tenir, normalment, el peu excèntric. A Mallorca, se'n troben i coneixen els següents tipus. **Gírgola d'alzina** *(Armillarea mellea)* Té el capell de 4-14 cm, les làmines són blanquinoses i el peu llarg i fibrós amb un anell blanc. Creix formant grups molt nombrosos. Parasita les alzines i molts d'arbres fruiters. És comestible, però només s'han de menjar els exemplars joves i s'ha de menysprear el peu, que és molt fibrós. A Mallorca, es poc coneguda, però molt apreciada en els aguiats. **Gírgola de carboner** *(Pleurotus ostreatus)* Dita també gírgola o gírgola de pi. Presenta el capell en forma de petxina i es troba en grups de molts d'individus. Creix damunt troncs d'arbres morts i es cultiva damunt bales de palla. Comestible i molt apreciada gastronòmicament la forma cultivada, es troba a gairebé tots els mercats de Mallorca. Es menja torrada, arrebossada, fregida i amb arrossos i escaldums. **Gírgola de card** *(Pleurotus eryngii)* El seu capell fa entre 3-12 cm i és de color crema. Té les làmines blanquinoses, separades, i baixen pel peu, que és curt i molt sovint excèntric. Només creix damunt les arrels del card anomenat pinacal. És comestible i un dels bolets més apreciats culinàriament. Es pot emprar a tots els plats de cuina i és molt recercat pels pobles de la serra de Tramuntana. **Gírgola de garrover** *(Laetiporus sulphureus)* De color ataronjat, fa entre 30 i 50 cm. Té molts de capells imbricats, que no tenen làmines a davall, sinó porus. Es fa especialment damunt els garrovers. S'han trobat exemplars de 2 a 3 kg. Quan és jove, és comestible i, a Mallorca, es cuina en aguiats. **Gírgola de poll** *(Pholiata aegerita)* Anomenada també gírgola de figuera. El capell, de color marronenc fosc, encara que després es torna cremós, fa entre 3 i 10 cm. Les làmines són de color terrós clar i té el peu llarg, sòlid, dur, de color blanc i amb un anell persistent. Parasita els polls i les figueres. Es troba en grups molt nombrosos i també es pot cultivar artificialment. A Mallorca, són apreciades gastronòmicament i se solen menjar fregides amb all i julivert. **Gírgola d'olivera** *(Omphallotus olearius)* De color rogenc ataronjat, té el capell de 4-15 cm en forma d'embut i les làmines són decurrents pel peu. Els exemplars joves poden tenir fluorescència. És freqüent a Mallorca i creix damunt les arrels d'oliveres i ullastres. És un bolet tòxic que provoca transtorns gastrointestinals, com vòmits i diarrees. Es pot confondre amb el *picornell* (→). (CC)

→ Gírgola d'alzina *(Armillarea mellea)*

→ Gírgola de carboner *(Pleurotus ostreatus)*

→ Gírgola de card *(Pleurotus eryngii)*

← Gírgola de garrover *(Laetiporus sulphureus)*

← Gírgola de poll *(Pholiata aegerita)*

← Gírgola d'olivera *(Omphallotus olearius)*

GÍRGOLA D'ESTEPA Vegeu *negret.*

GIRGOLAR, ES Terrenys del terme d'Andratx, situats entre la plana de n'Olesa, les muntanyes de Biniorella, el torrent des Suluet i sa Vinya. (M)

GIRONA Terrenys del terme de Bunyola, a la possessió de Biniforani Vell, situats entre sa Conqueta, la cova de sa Moneda, la font d'Infern i el pas de sa Fesa. (M)

GIRONELLA Puig de 729 m d'altària, que fa part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme de Pollença, entre els puigs Gros de Ternelles i l'Esbaldregat i el coll de Ternelles. (M)

GITANO Persona pertanyent a un grup ètnic procedent del nord-est de l'Índia, establert a Europa occidental el s XIV. A l'Estat Espanyol arribaren al començament del s XV i, al principi, foren rebuts com a nobles procedents d'Àsia Menor o com a pelegrins a Santiago de Compostel·la. Aviat, però, es varen dictar lleis de persecució contra ells a causa dels seus costums nòmades i de la seva independència política i esdevengueren un grup marginat. La discriminació legal contra ells persistí fins a la derogació de la Llei de Perillositat Social (1978). Diversos elements culturals propis, com la idea d'un origen comú, la tradició nòmada, la llengua pròpia -el romanó-, la valoració de

↓ Inventari dels béns del gitano Diego Torres

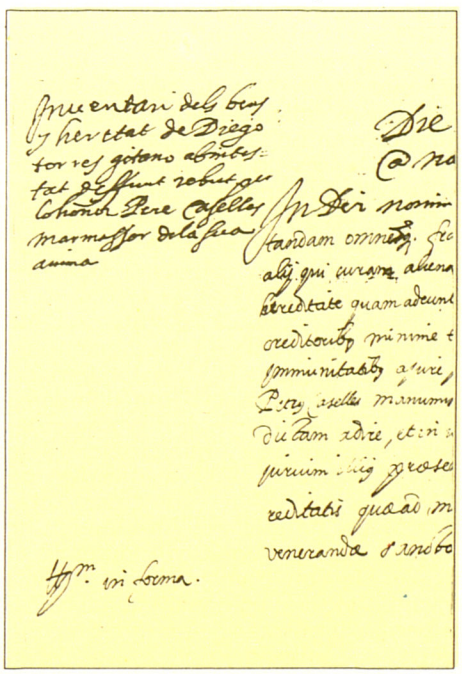

↑ Família gitana acampada a s'Hort des Ca (Palma) cap al 1960

l'edat i l'experiència, el respecte als morts, l'existència de normes tradicionals no sempre coincidents amb l'ordenament jurídic i la cohesió i diferenciació davant els no gitanos, els han configurat com a un grup ètnic força diferenciat. Abans del s XIX, a Mallorca només hi hagué presència ocasional d'individus o famílies gitanes, que no hi constituïren comunitats estables. Vivien al marge de la societat i sovint els seus noms i llinatges eren desconeguts, com els d'un gitano que morí a Inca, el 1636. Un document etnològic de gran interès és l'inventari dels béns del gitano Diego Torres, mort a Palma el 1652, elaborat pel notari Joan Pont. Sembla que es dedicava al comerç de robes fines, i la indicació que vestia 'a la gitanesca', suggereix que a Mallorca ja identificaven els gitanos com un grup ben caracteritzat per les seves formes particulars de vida i d'indumentària. Cap al final del s XIX n'arribà un grup, compost per un centenar de persones, procedent de Catalunya. Dedicats a la venda ambulant, principalment de teixits, s'establiren a la zona de la porta de Sant Antoni. Amb el desenvolupament turístic de Mallorca, se n'establiren en gran quantitat, procedents d'Andalusia i d'altres indrets de la Península. Aviat es produïren greus problemes de barraquisme. El 1969, a iniciativa de l'Associació INGIMA —Integració Gitanos Mallorquins—, de l'Ajuntament de Palma, i del Govern Civil, fou creat el poblat de Son Banya, previst inicialment com a solució provisional per a albergar el milenar de moradors d'una sèrie de barraques disperses de la zona de can Pere Antoni. Cap a la meitat dels anys setanta, n'arribaren un milenar de portuguesos, procedents en bona part d'Astúries, que s'establiren principalment al puig de Sant Pere. El 1991, viuen a Mallorca uns 5.000 gitanos, 3.100 dels quals resideixen a Palma agrupats en 500 famílies. Per barriades, Son Banya, el casc antic i la Soledat en concentren la majoria. Altres barriades amb presència gitana són el polígon de Llevant, Son Serra-La Vileta, Secar de la Real, Amanecer, s'Olivera, Corea i es Molinar. Prop d'un 50% són nats a les Illes i un 26% a Andalusia. Existeixen tres associacions per a la defensa dels interessos del grup: l'Associació Balear per al Desenvolupament Gitano, que promou la integració escolar dels infants; l'Associació Cultural Gitana, que organitza cursos professionals, i l'Associació de Veïnats de Son Banya. Les seves activitats laborals són molt diverses, encara que destaquen la venda ambulant, la construcció i la recollida de ferralla. D'altres, residents la majoria de l'any a la Península, són contractats com a temporers en diverses tasques agrícoles, com la verema, a Binissalem. Des dels anys vuitanta, un sector molt minoritari del col·letiu, rebutjat per la resta, s'ha vinculat al tràfic d'heroïna. Existeix una diferenciació clara entre el grup dels catalans, el dels peninsulars i el dels portuguesos, amb una clara tendència a l'endogàmia dins cada comunitat. El sector dels catalans és el més ben situat socialment i econòmicament. Viuen principalment a la zona del carrer de Manacor, de Palma, i es dediquen al comerç. Conserven el català propi del Principat com a llengua de comunicació i tradicionalment han tengut una bona relació amb la resta de la població mallorquina. Els peninsulars i els portuguesos conserven, així mateix, la llengua del seu lloc d'origen amb elements propis, mentre que el romanó s'utilitza molt poc. El grup dels portuguesos és el més marginat: bona part d'ells es dediquen a la mendicitat i el seu nivell econòmic i cultural és molt baix. Els gitanos s'han mantengut allunyats tradicionalment dels siste-

↓ Venda d'objectes vells en una parada de gitanos del *Baratillo* (Palma)

mes educatius. Per pal·liar les dificultats d'escolarització, el 1978 es crearen les escoles pont, l'objectiu de les quals era integrar els nins a les escoles normals després d'un procés d'aprenentatge previ. El nivell d'instrucció de la població adulta és així mateix molt reduït, amb prop d'un 40% d'analfabetisme. En els darrers anys, alguns dels elements de la seva cultura tradicional han entrat en crisi. Així, l'artesania pràcticament ha desaparegut. Encara que la majoria de la població gitana mallorquina és catòlica, durant els anys vuitanta es produí un important nombre de conversions a l'Església Evangèlica de Filadèlfia. Dins la mentalitat popular mallorquina, el terme *gitano* s'ha associat a l'habilitat per a realitzar petits negocis d'una manera profitosa, sense mirar-se massa en els medis emprats.

GITJA, CAMP D'EN Al terme de Santanyí, situat entre es Tamarells, es Serralet, l'hort d'en Mero, es Bartomins i can Farineta. (M)

GITTES, ARCHIE (Melroe, Massachusetts, Estats Units 1903 - Boston 1991) Pintor. Estudià Belles Arts al Chicago Institute of Fine Arts i, el 1926, ingressà al Museum School i a la School of Fine Arts and Grafts, de Boston, on fou alumne de Charles Hopkinson. Becat per aquesta darrera institució el 1929, viatjà per França, Itàlia, Anglaterra, Espanya i Marroc, encara que residí, sobretot, a París, on exposà, el 1930, al Saló de Tardor. El 1932, amb la seva muller, la compositora Cioly Foster, s'instal·là a Mallorca i residí a Gènova, Deià i Palma. Exposà per primera vegada a Mallorca, el 1940, a les Galeries Costa i després seguiren altres exposicions al Cercle de Belles Arts de Mallorca (1941-42 i 1946) i a les Galeries Quint (1946). Participà en certàmens de l'Illa i també en l'Exposició Nacional de Belles Arts de Barcelona (1942). El 1947, tornà a Melroe i durant uns anys fou professor de pintura de l'Escola de Belles Arts de Boston. Posteriorment, es dedicà al negoci de les antiguitats i progressivament abandonà la pintura. Visità Mallorca en dues ocasions (1967 i 1987). Fou un defensor del surrealisme i, sobretot, de la figura de Joan Miró, en un moment de menyspreu cap a tota manifestació avantguardista. Així ho manifestà a l'article *Joan Miró o la lucha con los monstruos*, publicat el gener de 1942 a *La Última Hora*. La seva activitat pictòrica, iniciada el 1930, s'incrementà i arribà a la màxima plenitud durant el període mallorquí. Cultivà el paisatge, la figura humana, el retrat i la natura morta, gènere al qual donà prioritat en aquest període. La seva pintura, de tons suaus i depurats, contrastà amb l'intens i efectista cromatisme que predominava en el panorama pictòric mallorquí. Dins l'eclecticisme formal fou fidel a un realisme que admetia matisos poètics, socials i veristes. Aconseguí la primera medalla de bodegó i paisatge del Saló de Primavera (1942), així com la de dibuix i gravat del Saló de Tardor (1944) del Cercle de Belles Arts. El 1952, obtengué el segon premi del Primer Festival d'Art de Boston, pel retrat de Robert Graves. El crític Miquel Àngel Colomar s'ocupà de la seva obra en la monografia: *Archie Gittes (Notas para una biografía crítica)* (1947). El 1987, li fou organitzada una exposició antològica al Museu de Mallorca.

↑ Archie Gittes, *Migdiada*

JOAN MIRÓ O LA LLUITA AMB ELS MONSTRES

(fragment)

Cap artista, en les arts plàstiques, tan específicament surrealista com Joan Miró. Antiartístic i irracional. Sord, mut i cec. Singular exemplar d'una primària fauna abismal que s'aventura en inexorables profunditats, fiat únicament del seu instint i dels seus tentacles retràctils. Cap tan específicament surrealista; cap, per això mateix, en més constant i heroic fracàs. La majoria dels pintors del seu grup, falsejant la seva doctrina, cerquen en l'objectiu vanes suggerències lineals vagament decoratives —com el mateix Klee— o es perden frenètics en un laberint oníric que és la part més mediata de la zona, l'exploració de la qual s'intenta. Només Joan Miró sembla saber exactament que «els somnis, somnis són». Cal anar més enllà del somni; a la regió on no es pot afirmar la planta humana; al límit de captació dels sentits; a donar, netament i sense preocupacions, el salt mortal al buit, aquest és, precisament el drama del surrealisme; el «finisterrae», potser insuperable. Potser... No cal perdre, però, l'esperança. Joan Miró, en lluita constant amb els monstres, ha traslladat, en part, els límits fins avui hermètics. Un poc de matèria viva, tènue i retràctil, s'aventura en l'abisme.

Archie Gittes (1942)
Traducció GEM

↑ Puig de la Glòria (Llucmajor)

GLADIOL Vegeu *espaseta*

GLEDA, COVA DE SA Al terme de Manacor, situada a la possessió de Son Fortesa Vell. La notació espeleomètrica la qualifica, d'una banda, com a cova des de 30 fins a 300 m de recorregut i, de l'altra, com a avenc des de 15 fins a 50 m de fondària. Té aixecament topogràfic. (LlV)

GLÒRIA, PUIG DE LA De 250 m d'altària, fa part del Pla de Mallorca. Integrat dins el massís de Randa, es troba al terme de Llucmajor, entre el puig de ses Roques, Pérola, Son Samà i es Pèlag. (M)

GLOSADOR Nom que es dóna a Mallorca i Menorca al versificador popular, generalment illetrat, que improvisa les seves gloses o cançons i que les recita o canta amb una tonada molt característica. Tengué un gran prestigi en el món rural pre-turístic. La seva obra consta, sobretot, de composicions curtes, o gloses pròpiament dites, i de composicions llargues, glosats o glosades, agrupació de diverses gloses sobre un mateix tema. L'activitat del glosador tradicionalment s'ha produït en situacions molt diverses, com escenes de la vida quotidiana, esdeveniments importants de la vida familiar o de qualsevol altra mena i diades o festes especialment significatives en el món rural. La faceta més significativa de la vida literària dels millors glosadors han estat els combats públics entre ells, normalment a la taverna, però també en altres escenaris, cosa que els ha permès una certa professionalització. El combat es produeix davant d'un públic bigarrat i ha de durar fins que un dels dos abandona, reconeixent la superioritat de l'altre. Característiques d'aquesta situació són les gloses de picat, en les quals no s'estalvien improperis ni insults. Les glosades llargues també poden esser sobre temes molt diversos, seriosos i satírics. A partir de mitjan s XIX, se n'imprimiren moltes en forma de plaguetes o en altres tipus d'edicions de canya i cordill. Hi ha algunes manifestacions especials de l'activitat dels glosadors en determinats pobles. Les més importants es produeixen entorn de la festivitat de sant Antoni Abat, centre de la vida pagesa. Són s'Argument, d'Artà, que consisteix en una descripció de la història de la vila durant l'any transcorregut, i la Colcada de glosadors, de Llucmajor, desapareguda, en què els glosadors feien la volta pel poble cantant cançons davant totes les cases que trobaven obertes. Històricament, es poden considerar com una reminiscència llunyana dels joglars medievals, amb els quals coincideixen en molts d'aspectes, com en el fet d'esser protagonistes de l'espectacle popular, en el contengut informatiu de moltes gloses, en la presència d'elements musicals —melodia i, de vegades, acompanyament amb instruments com la simbomba. Però els primers glosadors de nom conegut, i els més famosos, són els del s XVIII: Sebastià Gelabert Riera *(Tià de sa Real)*, de Manacor; Josep Vivo, de Ciutadella; Joan Catany *(Catanyet)* i Rafel Sastre, tots dos de Llucmajor. Del s XIX són molt més els glosadors documentats. Hi destaquen Jaume Homar *(en Roses)*, d'Alaró; Pau Noguera *(Cerol)*; Andreu Coll Bernat *(Tambor)* i Sebastià Marquès *(de sa Portella)*, tots tres de Sóller; Pere Antoni Jusama *(Serral)*, de Felanitx; Vicenç Santandreu, *(de Son Gorbeta)*, de Manacor; Antoni Garau Vidal *(Lleó)*, de Llucmajor; Josep Palet, de Santa Maria del Camí; Miquel Vidal *(Pisca)*, de Binissa-

↓ Trobada de glosadors (Algaida 1990)

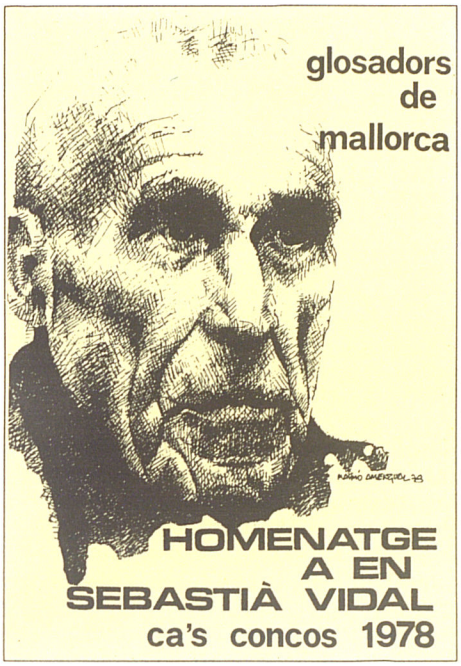

↑ Plagueta d'homenatge al glosador Sebastià Vidal

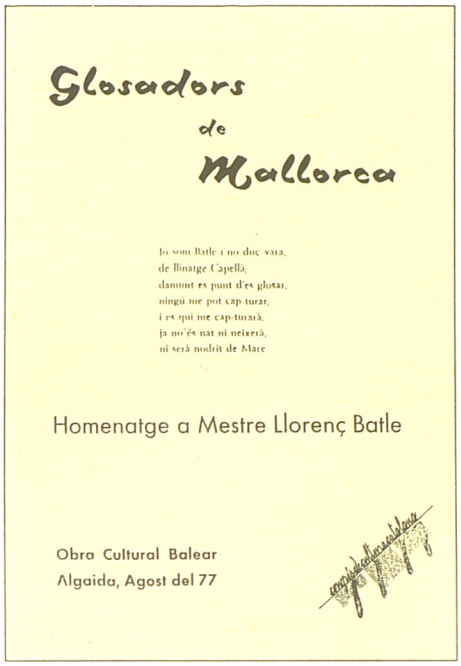

↑ Publicació de l'Obra Cultural Balear en homenatge al glosador Llorenç Batle

lem; i Sebastià Amengual Mesquida *(Capçana)* i Bartomeu Bauzà *(Pelut)*, de Montuïri. L'inventari de glosadors del s XX és més extens, sobretot perquè la fama d'alguns és encara ben viva. Hi destaquen, Llorenç Capellà Garí *(Algaidí)* , d'Algaida; Bernat Rigo Rubí *(Cabo Loco)*, des Coll d'en Rabassa; Joana Serra *(Cartera)*, de Búger; Sebastià Vidal *(Sostre)*, de cas Concos; Nadal Ferriol, de Maria de la Salut, o Jaume Calafat Pons *(Calafat de Son Servera)* , de Valldemossa. La importància cultural dels glosadors és múltiple. La seva obra, molt acceptada pel poble, té una gran capacitat per tradicionalitzar-se i, a conseqüència d'això, és una de les aportacions bàsiques del cançoner tradicional. En un altre sentit, els glosadors també han assajat gèneres literaris més complexos. Entremesos, comèdies hagiogràfiques, llargues narracions en vers han estat dictades per glosadors, així com una bona part de les descripcions i de les codolades publicades als pronòstics dels s XVII i XVIII. En determinades èpoques, ompliren el buit que la migradesa de la literatura culta havia deixat vacant. Finalment, la seva influència en autors de prestigi també ha estat gran i personatges tan il·lustres i diversos, com el comte d'Aiamans, Marià Aguiló o Maria Antònia Salvà se n'han declarat hereus fervorosos. A Eivissa, hi havia una activitat semblant, encara que molt diferenciada respecte a la de Mallorca i Menorca: feien només llargues composicions, dividides en estrofes, que admetien indistintament les rimes assonants i consonants. En altres cultures hi ha també poetes populars que improvisen la seva obra. Són els bersolaris bascos, els fistores gallecs, els payadores de Río de la Plata i els repentistas de Brasil. Després de la Guerra Civil (1936-39), l'activitat pública dels glosadors va disminuir molt i només s'ha pogut recuperar en part, malgrat els esforços que s'hi han esmerçat en els darrers anys. En aquest sentit, la seva presència a les festes patronals s'ha repetit sovint i a l'entorn de les gloses s'han organitzat activitats diverses: programes radiofònics, com Temps de glosar, de Ràdio Balear (1984); trobades de glosadors de Mallorca (Pòrtol 1984-85) o de Balears (Menorca 1986); concursos de gloses (Calonge, des del 1983); i agrupacions, com els Amics de la Glosa (1989), que publica una pàgina setmanal al diari *Última Hora* coordinada per Vicenç Terrassa Umbert *(Pere Gil)*. A més, en els darrers anys estudiosos com Damià Ferrà-Ponç, Joan Miralles Montserrat, Miquel Sbert, Maria A Andreu i Nicolau Dols, han realitzat enquestes exhaustives per reunir la informació recuperable dels glosadors de Campanet, Montuïri, Llucmajor i Vilafranca de Bonany, respectivament. Finalment, Gabriel Janer Manila, amb l'ajut d'un bon nombre de col·laboradors, ha intentat establir el catàleg definitiu dels glosadors mallorquins. (JMV)

GNAD, STEFAN (Prisser, Alemanya 1955) Pintor. Des del 1984, resideix a Petra. Ha exposat a Palma (1989), Sineu, Pollença, Petra (1990), Colonya (Alemanya) (1991) i Berlin (1991) La seva obra és hereva de les avantguardes d'entreguerres i cultiva un figurativisme d'arrel kleeniana.

↑ Stefan Gnad, *Sense títol*

GNOMOS, ELS Grup llibertari sorgit a Palma el 1981. Propugnava el que anomenava la revolució divertida mitjançant accions, com processons, grafits i happenings. Edità la revista *Conspiració Gnomo*. Fou el nucli fundador de l'Ateneu Llibertari Estel Negre, dins el qual s'integrà el 1987.

↓ Revista editada pel col·lectiu Els Gnomos

↑ Son Godai (Porreres)

GODAI, SON Terrenys del terme de Porreres, situats entre Binicapús, Son Colom, Son Mora, Son Oliver i la vila. (M)

GODED LLOPIS, MANUEL (San Juan de Puerto Rico 1882 - Barcelona 1936) Militar. Ingressà a la infanteria el 1896. Estudià a l'Escola Superior de Guerra. El 1913, passà al cos d'estat major, del qual era comandant el 1920. Participà en la guerra del Marroc, on obtengué la medalla militar (1923) i ascendí a general (1926). Va esser general de divisió el 1927 i ocupà els càrrecs de director general i subsecretari del ministeri de l'Exèrcit (1930) i, ja durant la II República, de cap de l'Estat Major Central (1931-32). El febrer de 1935, fou designat comandant militar de Balears en substitució del general Franco. S'incorporà a aquesta comandància el març i cessà a mitjan juny, en què fou nomenat director general d'Aeronàutica, en el Ministeri de la Guerra, de Gil Robles. El març de 1936, s'incorporà a Palma per segona vegada com a comandant militar de les Balears. Aquest mes, ja es preparava l'aixecament contra la II República, del qual era un dels principals caps. Inicialment, se n'havia de fer càrrec a València, però després se li encomanà la direcció de l'alçament a Barcelona. A la desfilada del 14 d'abril, va donar suport a la presència del representant eclesiàstic, la qual cosa motivà una protesta de la Diputació i una resposta seva per escrit. A causa dels desordres que hi va haver a Palma com a conseqüència de l'atemptat contra la Casa del Poble (5 de juny de 1936), va comunicar al governador civil que, si no podia garantir l'ordre, trauria l'exèrcit al carrer. L'horabaixa del 18 de juliol, li arribà el telegrama que anunciava l'inici de l'aixecament. El dia 19 de juliol, a les 7h 30m, va fer llegir a Palma el ban on declarava l'estat de guerra i manà ocupar els centres oficials. Després, es dedicà a controlar els pobles de Mallorca. Aquest mateix dia, nomenà comandant militar de Balears al coronel Aurelio Díaz de Freijoo i, a les 10h 30m, va partir en un hidroavió cap a Barcelona per a posar-se al capdavant de la insurrecció. L'aixecament fracassà en aquesta ciutat i fou jutjat i afusellat el 12 d'agost del 1936. A Mallorca, li foren dedicats carrers a Palma i a diversos pobles. (DJ)

→ Manuel Goded Llopis

GODINO BUSQUETS, GABRIEL (Màlaga 1949) Polític. Llicenciat en filosofia i lletres per la Universitat de València. Des del 1979, milita en el Partit Popular. Ha estat regidor de l'Ajuntament d'Alcúdia (1979-83 i des del 1991) i diputat del Parlament Balear (1983-87 i 1987-91). Durant la primera legislatura, fou portaveu adjunt i secretari del Grup Parlamentari Popular i, a la segona legislatura, va esser secretari primer de la Mesa del Parlament Balear.

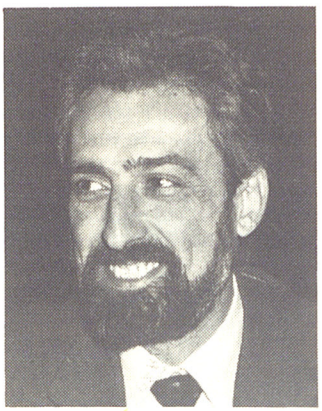

→ Gabriel Godino Busquets

GODOY SANCLEMENTE, JUAN (? s XVI - XVII) Inquisidor de Mallorca (1616-21). Mantengué nombrosos enfrontaments amb les autoritats de l'Illa. Les seves disputes amb el virrei s'originaren en les nombroses competències jurisdiccionals establertes entre la Reial Audiència i el tribunal de la Inquisició, pel fet que hi havia moltes de causes criminals en les quals apareixien com a inculpats ministres del tribunal. La de major ressò fou la

↓ Document i signatura de l'inquisidor Juan Godoy Sanclemente

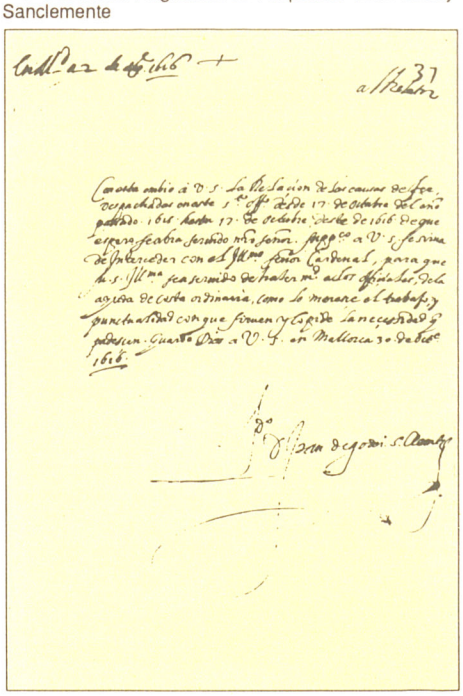

iniciada amb motiu de l'assassinat de l'oïdor *Jaume Joan de Berga i de Sales* (←) el 1619, objecte de disputa entre ambdues jurisdiccions, fins que el rei Felip III ordenà que l'inquisidor jutjàs el seus ministres (1621). Els enfrontaments amb els jurats de l'Illa vengueren motivats per les contínues descortesies de què foren objecte per part de l'inquisidor. La conflictiva fundació del convent de les carmelites descalces (1620), a Palma, l'enfrontà amb el bisbe Simó Bauçà Sales. En les disputes sorgides per l'arribada de les religioses procedents de Guadalajara, encarregades de fundar el convent, l'inquisidor els féu costat en l'intent de desmentir els prodigis i visions que ja s'atribuïen a Leonor Ortiz, promotora de la fundació del convent, i que en provocaren la seva sortida. Igualment, s'oposà a les mostres de devoció que el poble mallorquí dispensava a un seguit de persones que no estaven canonitzades, com és el cas dels dominics Antoni Creus Ponç, Bartomeu Riera i Julià Fontirroig; el jesuïta Alonso Rodríguez i l'agustina canongessa Catalina Tomàs. Finalment, portà a terme la renovació de la totalitat de les gramalletes dels condemnats per la Inquisició de Mallorca, que es conservaven al claustre de Sant Domingo (1617). Una vegada abandonat el tribunal de Mallorca, passà a regir els de Logronyo (1621) i València (1622). (MC)

GOFIS, SON Propietat rústica del terme de Palma, situada entre la barriada de Son Ferriol, ses Deu, Son Regalat i Son Sant Joan Nou. ■ Al mateix terme, entre can Pou, can Senyora, can Païssó i can Morei. (M)

GOGUANY, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre els Gorgs, ca na Justa, can Romeu, el Puntarró i el torrent de Sitges. (M)

GOIET, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Devot, can Mariaina, can Roca i el puig d'en Roig. ■ Terrenys del terme de sa Pobla, situats entre la vila, es Rafal, Son Valentí, l'hort des Rector i can Pericàs. ■ Propietat rústica del terme de Santanyí, situada entre Son Punta, sa Talaia, can Balutxo, Son Pons de la Marina i el pou del Rei. (M)

GOIG . Composició religiosa poètica de caràcter popular. El seu nom al·ludeix a una devoció corrent de l'Edat Mitjana, que consistia a recitar els set Goigs de la Mare de Déu associats als misteris de la vida de Jesús. Són coneguts a Mallorca els de la Mare de Déu de Lluc i la de Betlem. Es cantava antigament a les esglésies en llaor de la Verge o d'un sant. A partir del s XVI, es publicava en fulls i es repartia entre els feligresos. El text, en heptasíl·laps, solia esser distribuït en dues o tres columnes i duia, a la capçalera, un gravat i, al final, l'oració litúrgica corresponent. Es cantava d'ordinari en acabar les funcions religioses en presència del celebrant, que rematava el cant amb l'esmentada oració. Entre els fulls conservats a Mallorca, cal destacar la col·lecció reunida pel prevere Gaspar Munar, al monestir de la Real, de Palma. Al començament del s XIX, en què entrà en crisi la pietat popular tradicional, el romanticisme literari animà molts de poetes a escriure nous goigs al servei d'una religiositat renovada. Des del 1975, la llibreria Jovellanos, de Palma, en publica una col·lecció. (GLl)

↑ Goig de l'església de Sant Nicolau a les ànimes del Purgatori

GOLA, LA Obertura i passatge d'entrada de la mar, situada a uns ai-

↓ Son Gofis (Son Ferriol, Palma)

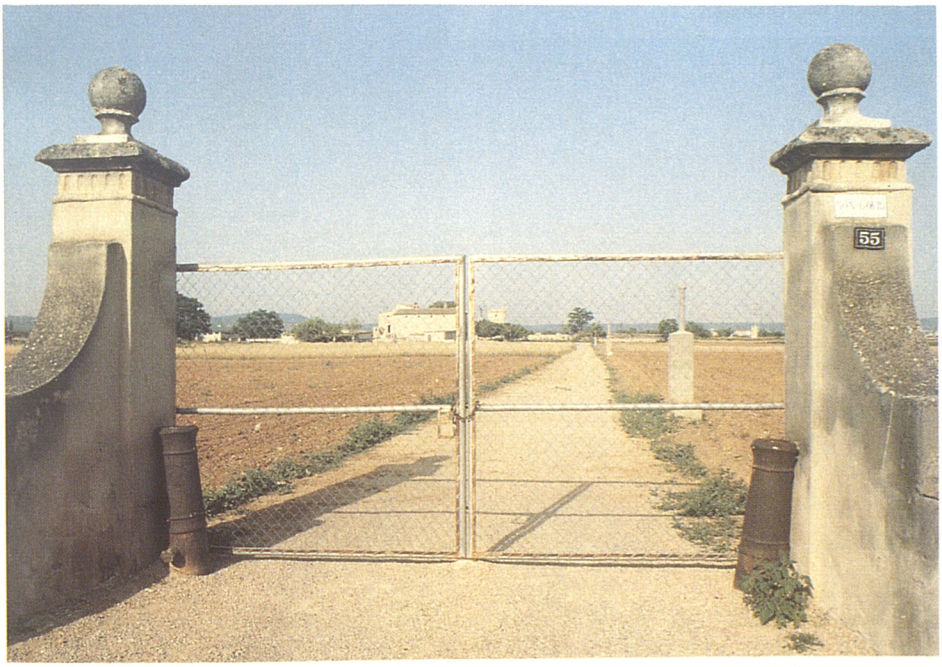

↓ La Gola (Pollença)

↑ Es Gomeles (Campos)

guamolls de la costa de la badia de Pollença. ■ Al terme de Capdepera, entre can Cruia, es Pi de na Godai, el torrent de Canyamel i la platja del mateix nom. (M)

GOLDONA, CAN Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre Son Mercadal Meló, Son Jeroni Nou, Son Móra Xiscos i Son Pinya. (M)

GOLOMA Vegeu *cogoma*.

GOMÀ, COLL De 185 m de cota, fa part de la unitat intermèdia de la serra de Tramuntana. És situat al terme de Calvià, entre els puigs Matós i des Migdia i es Castellot. (M)

GOMELES, ES Possessió del terme de Campos, situada entre can Corem, Son Saleta, Son Cabila i Son Pesca. Documentada el 1678 amb la denominació es Gomells, pertanyia al senyor Antoni de Verí, batle reial de la ciutat i del regne de Mallorca. Tenia cases i era dedicada a conreu de cereals i a ramaderia ovina. La casa pairal dels Verí era a la parròquia de Sant Jaume, de Palma. (DF/M)

GOMERA Antiga possessió del terme de Llucmajor. En el *Llibre del Repartiment* figura com a Dagomera, de 5 jovades, que tocà a Bonmacip de Tarragona. La seva etimologia ha estat relacionada amb la tribu berber dels Gumâra. El 1334, era de Jaume Quintana. El 1400, pertanyia a Antoni Teuler. El 1457, era de Pere Mas. El s XVI, apareix ja dividida entre les famílies Mas i Clar. Sorgiren així les denominacions de Gomera dels Mas o Gomera Vell i de Gomera dels Clar o Gomera Nou, documentades ja el s XVI. El 1598, Gomera dels Clar tenia 400 quarterades i pertanyia a Jaume Clar —de Vallgornera—. Confrontava amb s'Àguila, Capocorb, Gomera dels Mas i Son Julià Mut. Tenia cases i era dedicada al conreu de cereals. Hi havia guardes de 250 ovelles, de 100 cabres i porquim. La casa pairal dels Clar era a la vila de Llucmajor. El 1625, Gomera dels Mas era de Pere Mas, que l'havia engrandida amb la compra de la possessió de Son Clar. Confrontava amb Son Truiol, el camí de Capocorb, Son Albertí, Son Vidal i Son Mut. Tenia cases i molí de sang. Era dedicada a conreu de cereals i ramaderia ovina i cabrum. Tenia posada a la vila de Llucmajor. En un inventari de 1673, figuren a Gomera equins, bovins i porquins, 200 ovelles, sis quarteres de xeixa, 60 quarteres de blat, 100 d'ordi i 15 de civada. En el cadastre de 1702, Gomera dels Clar pertanyia a Gregori Clar i era valorada en 6.200 lliures. Aquesta, el 1707, tenia una producció anual mitjana de 120 quarteres de blat, 100 d'ordi i 20 de xeixa. Era dedicada a vinya i conreu de cereals, de lleguminoses i de cànem. Produïa un formatge de renom i era un lloc de caça de tords per a la gent de la comarca. Hi havia guardes de 165 ovelles, deu cabres, deu porcs i nombrosa aviram. N'eren pertinences les terres del Camp des Rotlo (40 quarterades) i del Pas de Vallgornera. Li pertanyia també el molí fariner de vent dit **molí de sa Barraca de Gomera**. El 1991, de la possessió primitiva en deriven les de *Gomera Nou* (→), *Gomera Vell* (→) i *Gomereta* (→). (BF/DF/M)

GOMERA NOU Possessió del terme de Llucmajor, anomenada també Son Famioler, situada entre Capocorb Vell, el camp des Rotlo, Son Mateu i cas Busso. (Vegeu *Gomera*). (M)

GOMERA VELL Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Gome-

↓ Gomera Nou (Llucmajor)

↑ Gomera Vell (Llucmajor)

↑ Representació de l'espectacle *Sentits* pel grup de teatre Gomes i Gomis

reta, Son Masset Vell, Son Mut Aliardo i s'Àguila d'en Móra. Dins el lloc anomenat sa Pleta, hi ha les restes de tres talaiots i d'una murada. Al principi del s XX, s'hi trobà una estàtua d'argent que representa Cupido. A s'Hortal Cuitor, es troba un talaiot de planta circular. (Vegeu *Gomera*). (M)

GOMERETA Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Gomera Vell, cas Busso, sa Conillera de s'Àguila, Son Masset Vell i el camp des Rotlo. Els s XVI-XVIII, pertangué a la família dels Mulet, d'Algaida. El 1685, pertanyia als hereus de Francesc Mulet i era valorada en 1.920 lliures. En els cadastres de 1702 i de 1777, era valorada en 2.500 lliures. El 1764, pertanyia al prevere Francesc Mulet i confrontava amb Capocorb, Son Albertí, Gomera, Son Mut Aliardo i Son Tort. De 150 quarterades, tenia unes cases, amb un molí de sang. Era dedicada a la ramaderia ovina i a la producció de cereals. A la tanca de ses Males Llengos, hi ha una cova artificial funerària de l'Edat del Bronze. A la tanca Prima des Camp des Clapers, s'hi han trobat urnes cineràries romanes. Dins la pleta de darrera les cases, es localitzen un talaiot amb columna central i les restes d'altres construccions talaiòtiques. Les cases conserven una torre del s XV. (Vegeu *Gomera*). (BF/DF/M)

GOMES I GOMIS, TEATRE Agrupació fundada a Palma el 1983 per Amand Gomis Romaguera i Josep Gó-

↓ Gomereta (Llucmajor), talaiot

↓ Cases de Gomereta (Llucmajor)

mez Gorriz. Ha muntat espectacles com *El far d'Alexandria*, *Recull de contes de Gianni Rodari*, *El millor espectacle del món* i *Sentits*, que representà als més importants teatres de teresetes d'Espanya. Participà en els festivals i mostres d'aquest gènere celebrats a Barcelona, i a Alcoi i Albaida (Alacant). El 1991, és format per Amand Gomis i Amàlia Mayo.

← Alfred Gómez Barnusell

GÓMEZ BARNUSELL, ALFRED (Barcelona 1932) Psicòleg. Diplomat en magisteri (1956) i llicenciat en filosofia (1968) i en psicologia (1973). Es doctorà en filosofia amb la tesi *El magisterio como profesión*, publicada el 1972. És professor de psicologia de l'educació de la Universitat de les Illes Balears des de 1975, catedràtic des de 1986, director del secretariat d'accés a la Universitat des de 1975 i director de l'Escola de Formació del Professorat d'EGB Alberta Giménez des de 1978. Ha publicat diversos articles sobre psicologia de l'educació i de la tercera edat.

GÓMEZ DE CIENFUEGOS, JUAN (? s XV - XVI) Inquisidor del Sant Ofici de Mallorca (1491-93). Batxiller en teologia i canonge de la diòcesi de Sigüenza. Amb l'inquisidor Sancho Marín, fou l'encarregat de rebre els nombrosos testimonis dels conversos de judaisme que, voluntàriament, s'acolliren al segon *Edicte de gràcia* (←). (MC)

GÓMEZ DE NEGRETE, SANTIAGO (s XVIII - Madrid 1854) Polític. D'ideologia absolutista, el 1823 fou nomenat intendent de l'exèrcit de Mallorca. Intervengué en la política local donant suport, inicialment, al capità general del regne, José Maria de Alós y López de Haro, per bé que el 1828 participà en les gestions destinades a la seva destitució. Ocupà diversos càrrecs de l'administració de la hisenda pública, com el de president de la

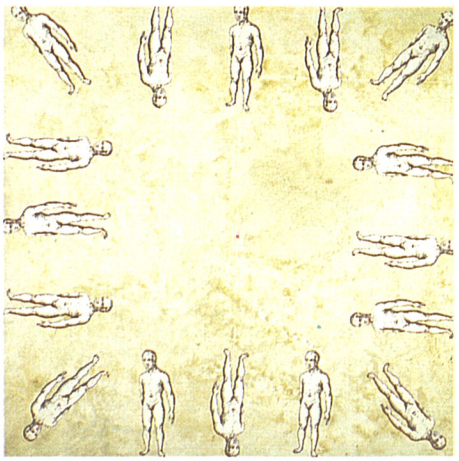

↑ Maria Jesús Gómez Fuster -Susy Gómez-, *Sense títol*

junta de comerç de Mallorca, des dels quals impulsà la reforma de l'administració fiscal. El 1832, fou destituït i desterrat a Menorca. (MFF)

GÓMEZ FUSTER, MARIA JESÚS —SUSY GÓMEZ— (Pollença 1964) Pintora. Estudià a la Facultat de Belles Arts, de Barcelona (1984-89). Ha exposat a Pollença (1987 i 1990) i Palma (1990). En la seva obra combina formes abstractes i orgàniques amb altres de figuratives.

GÓMEZ GÓMEZ, DIONISIA (Terol 1639 - Palma 1719) Religiosa. El 1658, professà al convent de les caputxines de Saragossa i adoptà el nom de Sor Maria Dionisia Bernarda Gómez. Acompanyà Sor Clara Maria Ponce de León en la fundació del monestir de la Puríssima Concepció, a Palma (1662). Ocupà diversos càrrecs

↓ Biografia de Dionisia Gómez escrita per Pere Tomàs Cifre

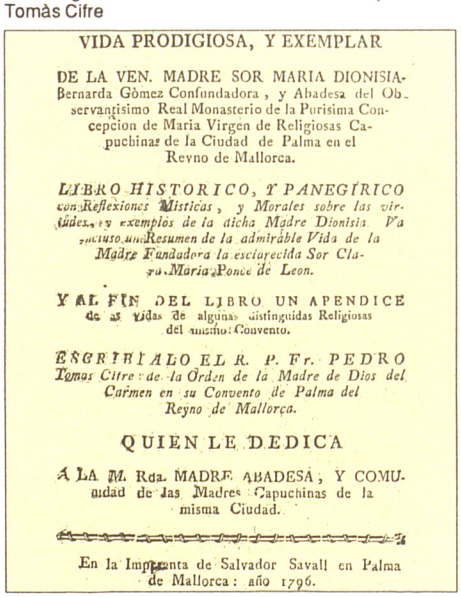

VIDA PRODIGIOSA, Y EXEMPLAR

DE LA VEN. MADRE SOR MARIA DIONISIA-Bernarda Gòmez Confundadora, y Abadesa del Observantisimo Real Monasterio de la Purisima Concepcion de Maria Virgen de Religiosas Capuchinas de la Ciudad de Palma en el Reyno de Mallorca.

LIBRO HISTORICO, Y PANEGÍRICO con Reflexiones Misticas, y Morales sobre las virtudes, y exemplos de la dicha Madre Dionisia. Va incluso un Resumen de la admirable Vida de la Madre Fundadora la esclarecida Sor Clara Maria Ponce de Leon.

Y AL FIN DEL LIBRO UN APENDICE de las vidas de algunas distinguidas Religiosas del mismo Convento.

ESCRIVIALO EL R. P. Fr. PEDRO Tomas Citre de la Orden de la Madre de Dios del Carmen en su Convento de Palma del Reyno de Mallorca.

QUIEN LE DEDICA

A LA M. Rda. MADRE ABADESA, Y COMUnidad de las Madres Capuchinas de la misma Ciudad.

En la Imprenta de Salvador Savall en Palma de Mallorca: año 1796.

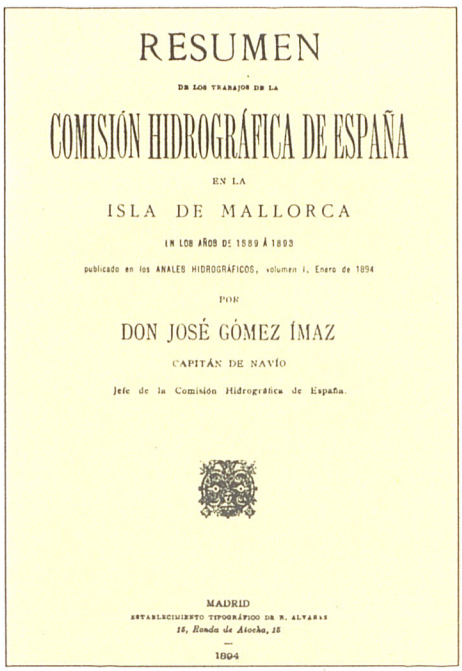

RESUMEN

DE LOS TRABAJOS DE LA

COMISIÓN HIDROGRÁFICA DE ESPAÑA

EN LA

ISLA DE MALLORCA

EN LOS AÑOS DE 1889 Á 1893

publicado en los ANALES HIDROGRÁFICOS, volumen I, Enero de 1894

POR

DON JOSÉ GÓMEZ ÍMAZ

CAPITÁN DE NAVÍO

Jefe de la Comisión Hidrográfica de España.

MADRID

ESTABLECIMIENTO TIPOGRÁFICO DE R. ALVAREZ

16, Ronda de Atocha, 16

1894

↑ Recull de treballs d'hidrografia de José Gómez Ímaz

de responsabilitat, com el de mestra de novicies i el d'abadessa (1692-1719). Tengué una vida mística molt intensa, amb èxtasis i visions, i li fou atribuït un accentuat esperit profètic.

GÓMEZ ÍMAZ, JOSÉ (? 1838 - ? 1901) Cartògraf. Marí de guerra, ingressà a l'armada el 1852. Amb la graduació de capità de navili, dirigí la Comissió Hidrogràfica d'Espanya, que realitzà nombrosos i detallats aixecaments cartogràfics de les Balears, sobretot de zones litorals, com la badia de Palma, el port d'Andratx i Cabrera. Va publicar diverses obres sobre cartografia, com *Monografía de una carta hidrográfica del mallorquín Gabriel de Valseca* (1893) i *Resumen de los trabajos de la Comisión Hidrográfica de España en la isla de Mallorca en los años 1889 a 1893.*

GÓMEZ LLUECA, FEDERICO (Madrid 1889 - 1960) Paleontòleg. Es doctorà en ciències (1916) i en farmàcia (1932) per la Universitat Central de Madrid. Durant el decenni del 1910-20, s'instal·là a Mallorca, on exercí com a catedràtic d'institut. Especialitzat en la investigació dels nummúlits, escriví *Los numulítidos de España* (1929), on estudià diversos jaciments nummulítics de Binissalem, Santueri (Felanitx), Galdent i el puig de s'Escolà (Llucmajor). És autor també d'*El mioceno marino de Muro* (1919) i de la memòria *Contribución al conocimiento de la geología de las islas de Cabrera, Conejera y otras próximas* (1929), que

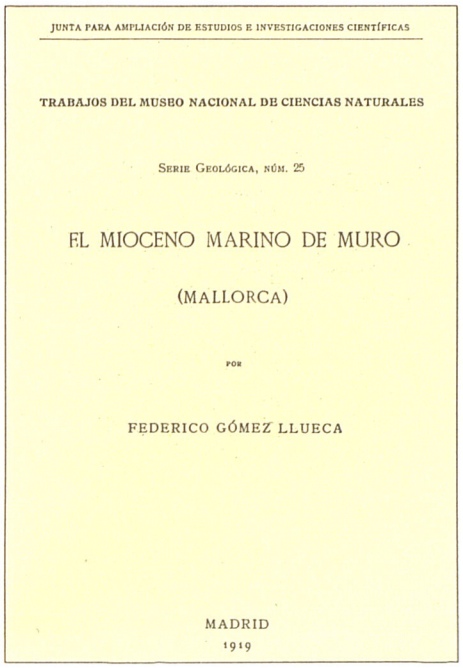
JUNTA PARA AMPLIACIÓN DE ESTUDIOS E INVESTIGACIONES CIENTÍFICAS

TRABAJOS DEL MUSEO NACIONAL DE CIENCIAS NATURALES

SERIE GEOLÓGICA, NÚM. 25

EL MIOCENO MARINO DE MURO

(MALLORCA)

POR

FEDERICO GÓMEZ LLUECA

MADRID
1919

↑ Federico Gómez Llueca, *El mioceno marino de Muro*

conté el primer mapa geològic de l'illa de Cabrera. (AnM)

GÓMEZ-PABLOS MARISTANY, MERCÈ (Palma 1940) Pintora. Estudià pintura a Barcelona, París i Roma. Des de 1959, ha exposat a Madrid, Barcelona, Palma, Màlaga, Nova York, París i Buenos Aires. Traslladà el seu taller de Madrid a París. La seva obra evolucionà del camp figuratiu a l'expressionisme abstracte. Utilitza materials extrapictòrics i tècniques de collage. Té obra als museus d'art contemporani de Madrid i d'Eivissa.

GÓMEZ PONCE DE LEÓN, TERESA MARÍA Vegeu *Ponce de León, Clara.*

GÓMEZ SALAZAR, MANUEL (San Juan de Encinilla, Castella s XVIII - ?) Inquisidor del Sant Ofici de Mallorca (1780). S'instal·là a l'Illa com a fiscal del Sant Ofici, càrrec que exercí fins al seu nomenament com a inquisidor. (MC)

GÓMEZ SALCEDO, ALEJANDRO —JANDRO— (Valverde del Júcar, Conca 1950) Pintor. El 1973, s'instal·là a Palma, on obrí (1983) la galeria d'art Jandro, de la qual és director. Des de 1978, ha exposat en nombroses ocasions a Palma, a diversos pobles de Mallorca, a Alemanya (1989), París (1991), Conca i Toledo (1991). Treballa en el camp de l'abstracció. Té

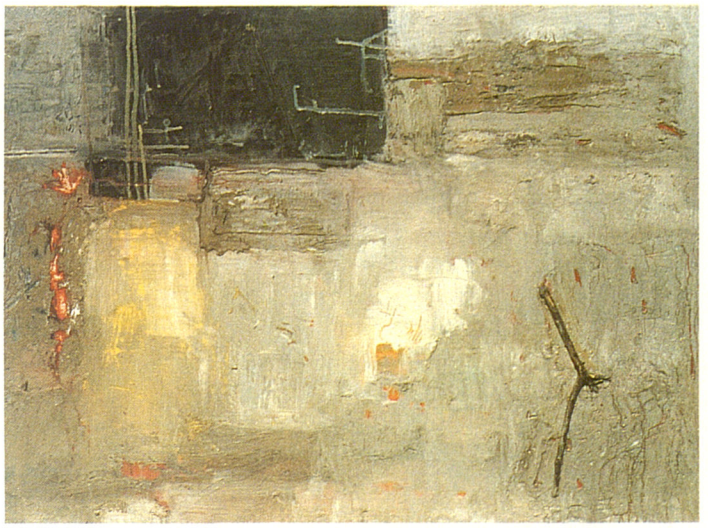

→ Alejandro Gómez Salcedo -Jandro-, *El camp salvatge*

la primera medalla d'aquarel·la del Saló de Tardor del Cercle de Belles Arts de Palma (1987).

GOMILA Família notarial documentada els s XVII-XIX. Hi destacaren **Francesc Gomila Capó** (Palma s XVII - 1762), notari públic i apostòlic del Regne de Mallorca. Tenia la casa pairal i la notaria a la parròquia de Sant Miquel, de Palma. Llegà 20 protocols (1723-61). **Onofre Gomila** (Palma s XVIII - ~1789) fou, a més, secretari d'Acord de la Reial Audiència de Mallorca. Deixà dos protocols (1756-88). El seu fill **Onofre Gomila Moià** (Palma s XVIII - 1800) fou també secretari d'Acord de la Reial Audiència. Tenia la casa pairal i la notaria al carrer d'en Dusai, de Palma. Se'n conserva un protocol (1783-91). (DF)

GOMILA, ANTONI (Palma s XVII - 1676) Mercader i fuster. Amb els mercaders Miquel Fiol i Francesc Serra, s'enriquí gràcies a la importació de fusta i d'objectes de luxe destinats a les construccions religioses de la Mallorca de l'època. Tenia la casa pairal al barri de l'Almudaina, de Palma, que guarnì amb pintures religioses, ceràmiques i teixits de luxe. El 1650, adquirí del noble Joan Armengol un gran casal a la plaça des Born, de Palma, entrant al carrer de Sant Jaume. Fou creditor censalista dels Ribes de Pina i titular de diversos esclaus. Ben relacionat amb els cercles de la cort de Carles II, fou nomenat veedor de les Obres Reials de la Ciutat i del Regne de Mallorca i mestre major de fuster del Reial Patrimoni a Mallorca. En l'exercici d'aquests càrrecs (1670-76), recorregué constantment l'Illa i hagué de viatjar a Madrid (1671) a la recerca de recursos tècnics i econòmics. Féu una notable fortuna i es casà successivament amb Joana Pasqual, Apol·lònia Bibiloni i Catalina Ferrer. Del seu primer matrimoni nasqueren Nicolau, Mateu i Antoni: els dos primers destacaren també en l'ofici del pare i el tercer fou un notable menestral del ferro. El notari Valentí Terrers n'elaborà (1676) l'inventari. (DF)

GOMILA, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre can Cós, Son Carut, el clot de sa Mata i Son Vanrell. ■ Al terme de Felanitx, entre can Paraire, can Planes, ses Cases Noves i can Ferrà. ■ Al terme de Palma, entre Son Móra, Son Ganga, Son Picornell i Son Roca Nou. ■ Al

↓ A segon terme, can Gomila (Sóller)

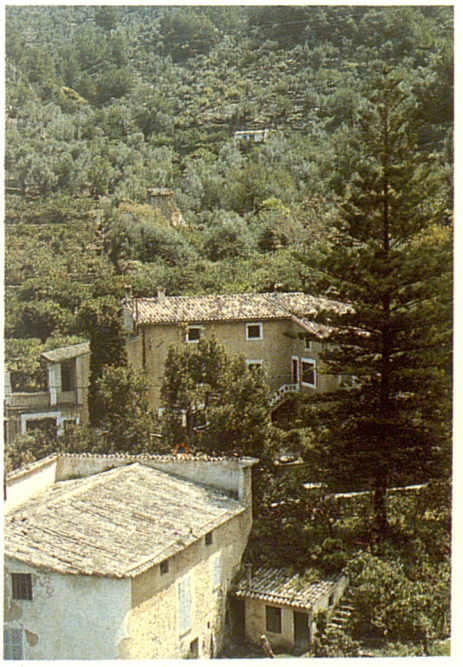

↑ Vista general d'una nit d'estiu a la plaça d'en Gomila (1991)

terme de Sóller, entre la cova des Estudiants, el torrent Major, can Repic i la font des Lledoners. ■ Al terme de Vilafranca de Bonany, entre Son Joi, Boscana, Lanzell i les talaies Grans. (M)

GOMILA, DESGRÀCIA D'EN Esdeveniment que succeí a Palma el 20 de maig de 1709. De forma accidental, s'encengué el depòsit de pólvora instal·lat a la casa del patró Jaume Gomila, al barri mariner de Santa Creu. L'explosió enderrocà completament diverses cases i matà 23 persones. El fet fou recollit per la memòria popular a través de glosats i cançons. (DF)

GOMILA, PLAÇA D'EN Situada al barri del Terreno (Palma). El 1691, el lloc, conegut com el Fogó dels Jueus, fou l'escenari d'un dels quatre darrers grans actes de fe contra els xuetes mallorquins. Fins a la seva urbanització era un hort de figueres de moro. Cap al final del s XIX, una família anomenada Gomila, resident habitualment a Cuba, cedí un solar de la seva propietat perquè els infants de la barriada hi poguessin jugar. Un dels primers establiments públics que s'hi instal·là fou el cafè-botiga ca na Pereta. Al començament del segle, era freqüentat per pintors, com Ricard Anckerman, Ramon Cases, Llorenç Cerdà i Santia-

↓ Plaça d'en Gomila cap al 1932

↓ Cafè Torres a la Plaça d'en Gomila (1940-50)

↑ Tito's, un dels establiments amb més tradició de la plaça d'en Gomila

go Rusiñol, el qual hi tenia el domicili. Des dels anys vint i trenta, s'hi feren populars el Cafè de la Placeta, el Rupp, el Bellver, el Torres, el Joe's, el Mónaco, l'Oasis i la sala de festes Tito's. Aviat esdevengué un dels principals centres d'esbargiment de la ciutat, amb una clientela de classe mitjana-alta integrada pels residents del Terreno i els clients d'hotels com el Mediterrani i el Victòria. Els anys seixanta, a causa de l'inici del turisme de masses, s'aglomerà i popularitzà amb la proliferació de sales de festes, de bars i de pensions. Per mor de la crisi turística de la segona meitat dels anys setanta, es produí el tancament de nombrosos establiments tradicionals, com el Mónaco. Durant la dècada dels vuitanta, s'hi instal·laren molts de locals destinats a la població jove i la plaça conegué una etapa d'esplendor. Cal destacar, en especial, la construcció de l'edifici Gomila Center, on s'obriren una dotzena de bars, com el Terminal, el Moncloa i l'Alambique, així com l'obertura del Minim's i la reconversió del Tito's. Hi proliferaren, així mateix, bars, restaurants, discoteques i sales de festes, al llarg de tota la barriada. Des del final dels anys vuitanta la proliferació de locals donà lloc a una degradació de les condicions de vida de la zona, amb l'aparició de greus problemes de violència, de droga i de tràfic i renous. Com a conseqüència, una part de l'antiga clientela de major poder adquisitiu ha tendit a desplaçar-se cap a altres zones, com Punta Portals.

PLAÇA D'EN GOMILA

«A l'altre cap de la ciutat, als afores, pel Terreno, per Gènova, es belluga un món colonial, compost de pintors, turistes i senyores que fumen. Són gents estranyes, que es banyen a l'hivern i viuen d'esquena a la religió». Llorenç Villalonga insistiria reiteradament en el contrast del barri catedralici amb aquest altre barri, El Terreno, que arreplegà entorn de la plaça Gomila un petit món de nòmades, pròfugs i apàtrides, i que fou escenari dels primers assaigs de convivència entre turistes, sirenes i gent del país. En deixar-se de parlar de postguerra, la plaça Gomila encara conservava ecos de les impressions de Santiago Rusiñol, que va veure la barriada com el pati de butaques i les llotges des d'on contemplar l'espectacle de la mar becant a la badia.

I, tanmateix, unes bardisses altíssimes de ciment començaven a dificultar seriosament la visió de l'espectacle, alhora que el pati de butaques devenia prosceni: les velles casetes blanques que antany allotjaven les aperduades i confoses tribus megalòmanes de Babel, ara tornaven a obrir les seves portes a aquella gent —guerra i postguerra cicatritzades per la divisa i un poc de corrupció—, després de l'estrèpit seguit dels anys de silenci. I aquella gent instal·lava a les velles casetes blanques modals i maneres endurits pel desarrelament. Així, aprenguérem a prendre whisky a la plaça Gomila i a sortir amb senyores divorciades d'un marit que, sorprenentment, a damunt pagava el compte; hi aprenguérem també la petita glòria del perdedor: era un món de perdedors, de gent sense alè per a la batalla. Tots ells eren molt més vells i molt més alts que nosaltres i, sobretot, havien estat a París, a Amsterdam i alguns a Nova Orleans. Mensualment, algú transferia als seus magres comptes corrents una grapada de dòlars, no molts, els justs per poder somriure en pagar la nota abans de gratar, amerats de ginebra, una llodriguera a la matinada sense Bogart. Eren americans, anglesos, australians, francesos, generalment parlant, i n'hi havia alguns, pocs, de molt rics, el suficient per maltractar un MG esportiu i somriure més que els altres i de distinta manera, alhora que canviaven de dona jove, suaument, cada tres mesos, sense despit ni revanxa. Alguns ocupaven un parell d'hores del dia en treballs que haurien de tenir repercusions als gratacels de Nova York o estremir les boires de Londres. Hi havia escriptors que duien anys i anys contant a la barra el conte que no escrivien i que refeien cada setmana. La versió escrita no arribava mai a ser definitiva, i difícilment s'acomplia la profecia que, a l'autor, a partir d'ara les coses li anirien millor. Les coses no milloraven ni empitjoraven: tampoc per al pintor abstracte que cada estiu acceptava per darrera vegada una feina de guia. Componien un panorama afable i patètic, d'un patetisme suavitzat pel que també poguérem aprendre nosaltres: la capacitat de riure'ns de nosaltres mateixos i de compartir amb els altres aquesta llicència que, a deu minuts d'autobús, era personal i intransferible. Ni tigres, ni lleons, ni serps: simples aus nocturnes de bec gomós i d'urpes en desús; éssers obscurs que s'anaren diluint a la darreria dels seixanta, quan a la plaça Gomila començaren a arribar-hi funcionaris de nou tarannà i auxiliars d'oficines militars, estenent per terrasses i barres de bars la trivialitat del boom. Simplement, desaparegueren, s'esfumaren sense deixar senyal de res, sense deixar la nova adreça. Uns quants supervivents, generalment dones sobtadament envellides, oferiren durant uns anys l'espectacle esfereïdor de la lluita per la vida —en rigor, per la subsistència—, quan el temps d'aprenentatge els havia passat com una exalació entre vapors de ginebra i ecos abatuts de blues.

Guillem Frontera (1986)

↑ Rafal Gomila (Felanitx)

GOMILA, RAFAL Possessió del terme de Felanitx, situada entre el rafal d'en Planes, ses Erasses, el molí d'en Patxó i el rafal des Pi. (M)

GOMILA, SON Antic rafal del terme d'Algaida, que confrontava amb Reus, Son Rosselló, Son Massanet i Son Mas. Documentat el 1630, era d'Antoni Gomila. Tenia cases, vinya i conreu de cereals i de lleguminoses. Era denominat també ses Casetes d'en Gomila. (DF)

GOMILA MORANTA, PERE JOSEP (Binissalem 1935) Ciclista. En la modalitat darrera moto, fou campió d'Espanya de mig fons (1959-60 i 1965) en la categoria professional. En els campionats del Món de 1959 i de 1965, es classificà en tercer i quart lloc, respectivament. El 1966, es retirà de la pràctica professional de l'esport.

← Pere Josep Gomila Moranta

GOMILES, ELS Antiga alqueria del terme de Llucmajor, de l'existència de la qual només es tenen notícies per documentació datada el 1392. (M)

GOMIS, JOANOT (Palma s XV - ~1546) Notari públic. El 1542, escriví el fulletó *Libre de la benaventurada vinguda del emperador y rey Cárlos en la sua ciutad de Mallorques*, inèdit, crònica de l'arribada de l'emperador Carles a Palma. Deixà catorze volums de protocols (1521-46) fonamentals per a l'estudi de Mallorca a la primera meitat del s XVI.

GOMIS RODRÍGUEZ, JOAN CARLES (Manacor 1958) Pintor. Ha exposat a Manacor (1977-79 i 1985), Inca (1979) i Felanitx (1979). El 1980, executà la decoració mural de can Pila, a Cales de Mallorca (Manacor). Cultiva un surrealisme de tipus hiperrealista. Col·laborador de *Los cuadernos de Baleares*, és el crític d'art de la revista *Perlas i Cuevas*. Des de 1985, és el director de sa Torre de ses Puntes (Manacor).

GOMIS VIVES, JOAN (Portocristo, Manacor 1935) Pescador submarí. En el seu historial, hi figuren un títol mundial (1961), tres campionats euroafricans (1964, 1966 i 1968) i quatre d'Espanya (1965-67 i 1974). Des de 1967, se celebra a Portocristo un torneig anual amb el seu nom, que ha guanyat en diverses ocasions.

↑ Joan Carles Gomis Rodríguez, ...*Cercavapeixos*

→ Joan Gomis Vives

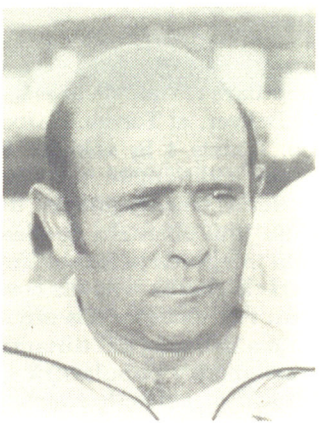

GONELLA, PEP Vegeu *gonellisme*.

GONELLISME Denominació referida, a Mallorca, als sectors contraris a la unitat de la llengua catalana. L'origen del terme es troba en la publicació (1972), al *Diario de Mallorca*, d'una sèrie de cartes al director en les quals es criticava una suposada preponderància de les formes de Catalunya en el registre estàndard del català, en perjudici de la varietat dialectal mallorquina. Aquestes anaven signades pel Col·lectiu Pep Gonella, nom procedent d'un personatge d'una cançó popular mallorquina. Aviat foren contestades per intel·lectuals illencs, com Francesc de Borja Moll, Josep Maria Llompart, Josep Massot Muntaner i Jaume Vidal Alcover. S'originà, així, una forta i llarga polèmica. El mateix any, Francesc de Borja Moll publicà *Polèmica d'en Pep Gonella*, on es reco-

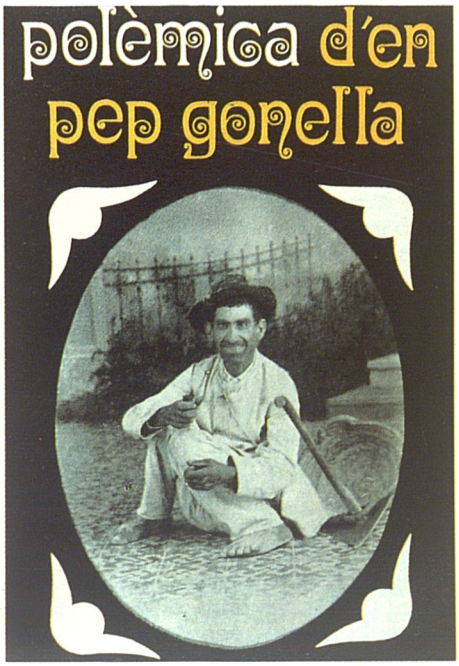

↑ Recull de textos sobre la polèmica d'en Pep Gonella publicats per Francesc de Borja Moll

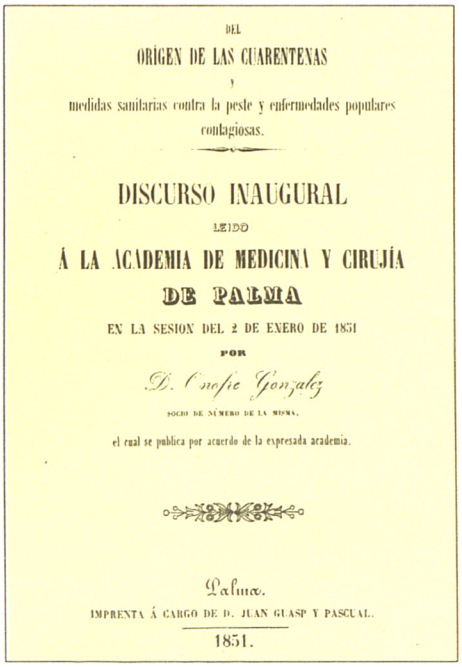
DEL
ORIGEN DE LAS CUARENTENAS
Y
medidas sanitarias contra la peste y enfermedades populares contagiosas.

DISCURSO INAUGURAL
LEIDO
Á LA ACADEMIA DE MEDICINA Y CIRUJÍA
DE PALMA
EN LA SESION DEL 2 DE ENERO DE 1851
POR
D. Onofre Gonzalez
SOCIO DE NÚMERO DE LA MISMA,
el cual se publica por acuerdo de la expresada academia.

Palma.
IMPRENTA Á CARGO DE D. JUAN GUASP Y PASCUAL.
1851.

↑ Onofre González, opuscle sobre els contagis soferts a Mallorca

llien els principals textos d'aquest debat. La polèmica es reinicià al començament de la transició democràtica i assolí la seva màxima intensitat durant el debat de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, de la Llei de Normalització Lingüística i de l'inici de la recepció de les emissions de TV3 a Mallorca. Des del final dels anys setanta, han estat fundades diverses entitats anticatalanistes vinculades a l'extrema dreta local, com l'Associació Cultural Mossèn Alcover, el Centre Cultural Mallorquí i Cultura en Llibertat, alguna de les quals ha intentat elaborar un model propi de llengua allunyat de la normativa fabriana. El nivell d'implantació d'aquests grups ha estat, en general, molt baix, i no han aconseguit el suport de cap partit polític.

GONYALONS CATALÀ, JAUME (Palma 1759 - Barcelona 1831) Religiós. Va estudiar humanitats i ingressà a l'orde carmelità. Fou qualificador de la Inquisició i vocal de la Junta Suprema de Govern de Mallorca (1817). El mateix any, fou elegit provincial dels carmelitans de Catalunya. És autor d'un sermó eucarístic predicat a l'església de la Consolació, de Palma (1814).

GONYANA, NA Terrenys del terme d'Artà, situats entre la vila, Son Garrover, Son Daurat i Son Teiet. (M)

GONZÁLEZ, ONOFRE (Mallorca s XIX) Cirurgià. Fou membre de l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Palma i cirurgià de l'Hospital General de Palma. És autor dels tractats *Memoria práctica sobre la epidemia de viruela que reinó en Palma de Mallorca el año 1846* (1848) i *Del orígen de las cuarentenas y medidas sanitarias contra la peste y enfermedades populares contagiosas* (1851), opuscle molt erudit, amb notícies sobre els contagis que ha sofert Mallorca a diferents èpoques.

GONZÁLEZ BILLÓN, JOSEP (Palma 1862 - Madrid 1946) Marí de guerra. Ingressà a l'armada el 1879. Amb la graduació de capità de navili fou director de l'Escola Naval Militar de Cadis. El 1922, va ascendir a contraalmirall. (DJ)

GONZÁLEZ DE ALBEIDA Y CAIRO, LUÍS (? s XVIII) Militar. Marquès del Cairo. Capità general de Balears (1752-1761). Durant el seu govern va haver d'afrontar la constant activitat dels pirates nord-africans en llurs incursions a les Illes Balears. (DJ)

GONZÁLEZ DE CHAVES I ALEMANY, JOAN (Palma 1950) Arquitecte. El 1977, es titulà per l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Sevilla. Ha realitzat diversos treballs de restauració i de rehabilitació a la torre d'en Pau (1986), de Santanyí, i al castell de Capdepera (1986). És autor de l'estudi *Fortificaciones costeras de Mallorca* (1986), sobre l'estat de conservació de les torres i de les fortificacions de la franja litoral de l'Illa. El 1980, guanyà el concurs d'investigació sobre fortificacions costeres de Balears, i el 1986 obtengué el premi de Rehabilitació, concedit pel Patronatge Municipal de l'Habitatge, per a la restauració de l'edifici del carrer de l'Ermità, número 15, de Palma. Ha estat president (1984-86) de la delegació de Mallorca del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears.

↓ Edifici rehabilitat per Joan González de Chaves i Alemany, al carrer de l'Ermità (Palma)

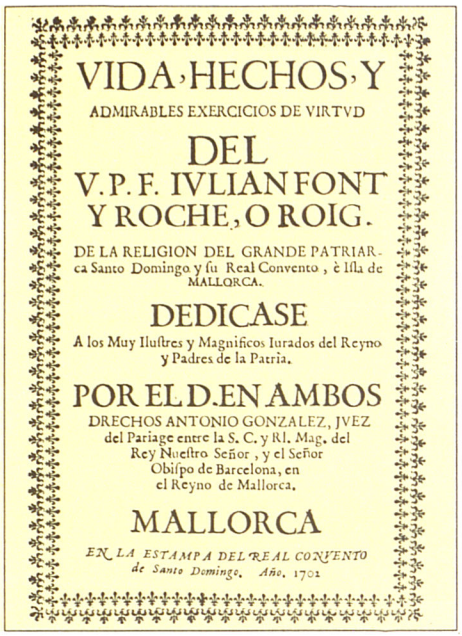

VIDA, HECHOS, Y
ADMIRABLES EXERCICIOS DE VIRTVD
DEL
V. P. F. IVLIAN FONT
Y ROCHE, O ROIG.
DE LA RELIGION DEL GRANDE PATRIARca Santo Domingo y su Real Convento, è Isla de MALLORCA.
DEDICASE
A los Muy Ilustres y Magnificos Iurados del Reyno y Padres de la Patria.
POR EL D. EN AMBOS
DRECHOS ANTONIO GONZALEZ, JVEZ del Pariage entre la S. C. y Rl. Mag. del Rey Nuestro Señor, y el Señor Obispo de Barcelona, en el Reyno de Mallorca.
MALLORCA
EN LA ESTAMPA DEL REAL CONVENTO de Santo Domingo. Año. 1702

↑ Antoni González Fonollar, biografia de l'escriptor Julià Fontirroig

GONZÁLEZ FIOL, VICENÇ (Palma 1692 - Tarragona 1782) Jurista. Doctor en ambdós drets per la Universitat Literària de Mallorca. Exercí el càrrec de jutge del Tribunal del Paborde de Tarragona. A més d'algunes allegacions i discursos jurídics, és autor dels tractats (1771) *Elenco historial*, inèdit, recull de notícies històriques de tot el món i de tota època, i *Poliantea política* (1773), també inèdit, sobre l'expulsió dels jesuïtes i les disputes entre lul·listes i dominicans.

GONZÁLEZ FONOLLAR, ANTONI (Palma s XVII - 1728) Jurista i escriptor. Doctor en dret, fou advocat i jutge del Pariatge. Publicà nombroses al·legacions jurídiques i obres literàries, com una biografia de Julià Fontirroig (1702).

GONZÁLEZ GONZÁLEZ, ANTONIO (Montoro, Còrdova 1931) Esportista.

← Antonio González González

El 1946, s'instal·là a Mallorca i s'especialitzà en gimnàstica sueca i lluita greco-romana, en la qual aconseguí el campionat de Balears (1948). Com a introductor del culturisme a Mallorca, és autor dels estudis *Culturismo. Gimnasia con pesas* (1960) i *Belleza, agilidad y fuerza hercúlea en las pesas* (1962). (LlM)

GONZÁLEZ GOYENECHE, ZACARÍAS (Elretea, Navarra 1821 - Madrid 1898) Militar. Ingressà a l'arma d'infanteria. Ascendí a tinent general el 1884. Nomenat capità general de Balears (1887-88), durant el seu govern va sol·licitar al ministre de la guerra, amb el suport de la Diputació Provincial, que l'esquadró de Caçadors de Mallorca servís de base per a crear un regiment de cavalleria a Palma. (DJ)

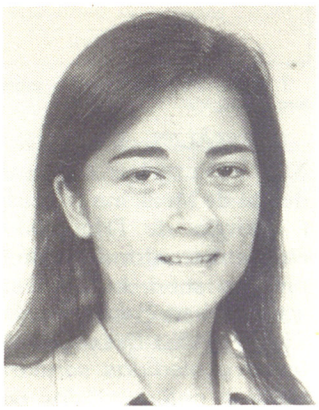

→ Elvira González Gozalo

GONZÁLEZ GOZALO, ELVIRA (Tànger, Marroc 1956) Historiadora. El 1970, s'instal·là a Palma. Es llicencià (1985) i es doctorà (1991) en història per la Universitat de les Illes Balears, amb la tesi *El lenguaje convencional del graffiti parietal mallorquín (siglos XIV-XIX)*. Especialitzada en els grafits de Mallorca entre els s XIV i XIX, n'ha publicat estudis a la revista *Estudis Baleàrics* i al *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*. És autora del treball *Les olles de volta del convent de Sant Domingo de Pollença* (1988), estudi històrico-artístic de la ceràmica d'aquest tipus conservada al Museu Municipal de Pollença.

GONZÁLEZ GOZALO, FERNANDO —NANDO GONZÁLEZ— (Tànger, Marroc 1960) Músic. El 1970, s'instal·là a Palma. Des de 1976, ha treballat com a guitarrista en els grups Massa, Fetuccini, Sex-teto i Nando González Quintet. Ha realitzat col·laboracions discogràfiques i ha actuat amb Deborah Carter, Kitflus, Jorge Pardo, Max Sunyer i Els Valldemossa. Des de 1983, fa concerts a dues guitarres

→ Fernando González Gozalo —Nando González—

amb Joan Bibiloni. Ha compost la banda sonora dels curtmetratges *Piratesque* (1983), dirigit per ell mateix i per Adrian Lavroff, i *Cualquiera puede hacerlo* (1986), de Jorge Moreno. Ha enregistrat en solitari el LP *¡Hombre al agua!* (1991). Treballa diferents estils, des de la música popular mallorquina fins al pop i el rock.

GONZÁLEZ HIDALGO, JOAQUÍN (Madrid 1839 - s XX) Malacòleg. Fou professor de malacologia a la Universitat Central de Madrid. És autor de *Catalogue des mollusques terrestres des Îles Baléares* (1878). Publicà també *Estudios preliminares sobre los moluscos terrestres y marinos de España, Portugal y las Baleares* (1890-1913) i *Fauna malacológica de España, Portugal i las Baleares. Moluscos testáceos marinos* (1917). (AnM)

GONZÁLEZ JUAN, PERE (Andratx 1886 - Barcelona 1955) Farmacèutic. Especialitzat en bactereologia i immunologia, fou director del Laboratori Microbiològic Municipal de Barcelona (1927-39) i president de la Societat Catalana de Biologia (1925-29).

GONZÁLEZ ORTEA, JOSÉ (Gijón, Astúries 1946) Polític. Va estudiar a

→ José González Ortea

l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers de Camins, de Canals i de Ports, de Madrid, on es llicencià el 1974. Aquest mateix any, s'instal·là a Mallorca. Des de 1978, és enginyer en cap de conservació i d'explotació de carreteres de la conselleria d'Obres Públiques i d'Ordenació del Territori del Govern Balear. Ha realitzat un gran nombre d'estudis i de projectes de carreteres de les Illes Balears, com l'autopista central de Palma a Inca (1989). Militià en la Unió del Centre Democràtic —UCD— i, a partir de 1982, en la Unió Liberal —UL—. Va esser president del Partit Liberal a Balears fins al 1989, en què s'integrà al Partit Popular. El 1987, fou elegit diputat al Parlament Balear per la coalició Aliança Popular - Partit Liberal. Ha estat portaveu del Grup Parlamentari Popular i president de la comissió d'ordenació del territori i medi ambient de Consell Insular de Mallorca (1987-91). El 1991, fou novament elegit diputat al Parlament Balear pel Partit Popular i portaveu de grup PP-UM.

← Bartomeu González Sastre

GONZÁLEZ SASTRE, BARTOMEU (Palma 1972) Regatista. S'inicià en la classe Optimist, en la qual aconseguí els subcampionats de Balears (1985-87), d'Espanya per equips (1986-87) i individual (1987), i el campionat del Món per equips (1987). El 1991, ha estat campió de Balears per equips en classe 420.

GONZÁLEZ VALLEJO, PEDRO (Soto de los Cameros, Logronyo 1770 - Madrid 1842) Bisbe de Mallorca (1820-25). Fou canonge tresorer a Segòvia. Partidari del sistema constitucional, s'enemistà amb una gran part del clergat i de la noblesa. En la legislatura de 1820-21, fou diputat a Corts per la província de Segòvia i, a les extraordinàries de setembre de 1821, ocupà la presidència d'aquella assemblea. Nomenat bisbe de Mallorca el 1820, presidí a la Seu el *Te Deum* d'acció de gràcies per haver jurat el rei la

↑ Pedro González Vallejo

Constitució (19 de març de 1820) i anuncià a tot el clergat la supressió del tribunal de la Inquisició (13 d'abril). El 9 de juny de 1823, donà, amb un picot, el simbòlic primer cop contra l'edifici del Tribunal, que, a continuació, fou enderrocat. Varen esser clausurats els convents que tenien menys de dotze religiosos, com els cistercencs de la Real (Palma), els cartoixans de Valldemossa i els trapencs d'Andratx, i passaren a engrossir el clergat secular o els convents de l'orde respectiu a Palma. El 28 de febrer de 1823, els dominics i els caputxins, acusats d'absolutistes, foren desterrats a Múrcia. El 1824, es prohibí definitivament l'enterrament a les esglésies. Després del Trienni Constitucional (1820-23), hagué de sortir de Mallorca (23 de setembre de 1824) i fou obligat pel partit absolutista a renunciar a la mitra de Mallorca (18 de juny de 1825). La seva actuació pastoral fou considerada nefasta tant per la Santa Seu com pel nou govern de Ferran VII. Fou desterrat a Marsella, però, amb la pujada dels liberals al poder, sota la regència de Maria Cristina (1833-40) tornà a Espanya, on fou nomenat arquebisbe de Toledo, càrrec que la Santa Seu no li concedí. (LlP)

GONZÁLEZ VELÁZQUEZ, ISIDRO (Madrid 1765 - 1829) Arquitecte. Estudià a l'Acadèmia de San Fernando, de Madrid, i viatjà per França, Itàlia i Grècia, on entrà en contacte amb l'estil clàssic pur. És autor de la Caseta del Llaurador, a Aranjuez, i del Monument als Herois del Dos de Maig de 1808, a Madrid. Com a arquitecte municipal de l'Ajuntament de Palma (1811-14), projectà una reforma neoclàssica del Consolat de Mar de Mallorca (1811) i un jardí per a sa Llonja (1811), de Palma. El 1812, planejà la decoració del passeig des Born, de Palma, per commemorar la publicació de la Constitució, però el projecte no es realitzà i sols es col·locà una làpida el 1814. En el sector privat, remodelà la distribució interior i la façana del carrer del Sant Crist, del palau Vivot, de Palma. Entre les obres religioses, destaca la reforma general i la construcció de la cúpula de l'església parroquial de Llucmajor (1813), a causa d'un problema de solidesa que plantejava la desmesurada altura conferida al recinte. Se li atribueixen l'edificació de la capella de la Casa de Misericòrdia i les reformes d'una sèrie d'habitatges, com can Formiguera, de Palma, i l'Heretat de Roqueta, de Maria de la Salut. Fou arquitecte de cambra del rei Ferran VII. S'ocupà en obres públiques i religioses i treballà sobretot per a la noblesa. La seva estada a Mallorca implicà un canvi per a l'arquitectura insular, que abandonà les darreres influències del barroc i s'orientà cap al classicisme d'herència pal·ladiana. (AS)

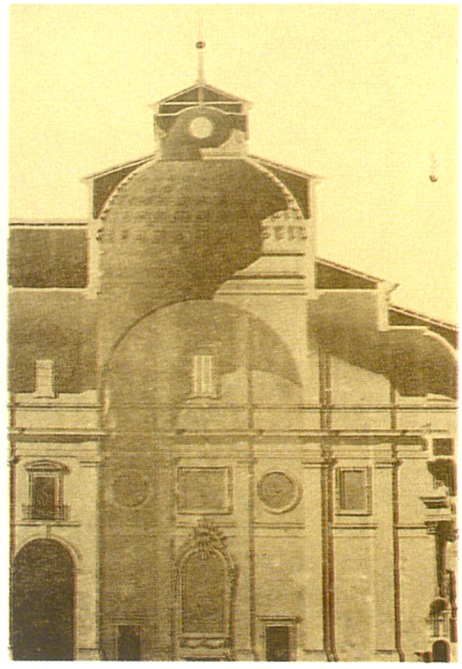

↑ Isidro González Velázquez, projecte de la cúpula de l'església parroquial de Llucmajor

GONZÁLEZ VICENS, ABEL (Sóller 1935) Esportista. En la modalitat de lluita greco-romana, fou campió de Balears, pes mosca (1953) i pes gall (1955-63), i d'Espanya, pes gall (1956, 1958). El 1957, obtengué el títol d'entrenador nacional de lluita lliure olím-

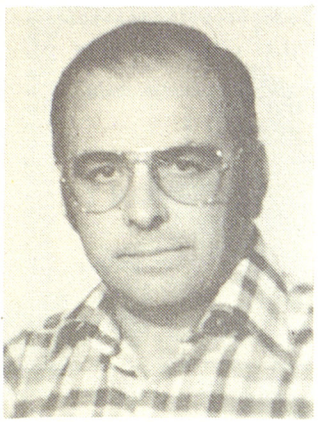

← Abel González Vicens

pica. Des de 1956, és professor de la Federació Balear de Lluita.

GORÀ Dit també **guarà** (Vegeu *ase*.

GORALGAIR Antiga alqueria del terme de Campos, de l'existència de la qual només es tenen notícies per documentació datada el 1241. (M)

GORÀS (*Pagellus bogaraveo*, Brünnich 1768) Peix de la família dels *Sparidae*, d'una talla màxima de 30 cm. Té el cos ovalat, amb el perfil superior del cap convex, els ulls grossos i el morro curt. La boca, de petites dimensions, s'obre en posició terminal inferior. Les aletes dorsal i anal es repleguen en un solc escatós. Té el dors de color rosat i el ventre argentí, amb una taca negra darrera de l'opercle, al començament de la línia lateral. Aquesta, en els joves, se situa a la base de l'aleta pectoral. La seva alimentació és essencialment carnívora i la reproducció té lloc al final de l'estiu. Pertany a una espècie gregària i viu en grans grups. Els joves es troben a poca profunditat, prop de la costa, mentre que els adults arriben a profunditats de més de 500 m. El seu hàbitat comprèn la plataforma i el talús continental. Es pesca amb arts d'arrossegament, de palangre i de volantí. La seva distribució geogràfica abasta la Mediterrània occidental i l'Atlàntic oriental, des de les illes Britàniques fins al Senegal. (MM)

GORCERIA Antic rafal del terme de Calvià, situat entre les cases de la possessió de Santa Ponça, la platja, es Castellot de sa Morisca i el puig d'en Saragossa. De la seva existència es té notícia per documentació datada el 1230. (M)

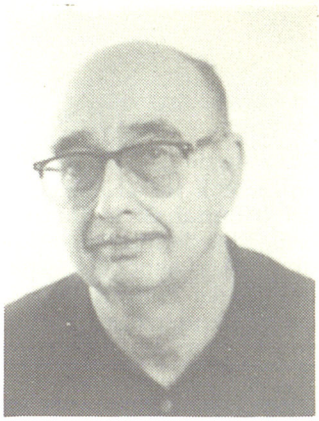

→ José Luis Gordillo Courcières

GORDILLO COURCIÈRES, JOSÉ LUIS (Arbouans, França 1926) Escriptor. Es llicencià en ciències polítiques i econòmiques per la Universitat de Madrid (1956). És autor de la novel·la històrica *La columna de Bayo* (1987), basada en l'expedició republicana a les Balears d'agost a setembre de 1936. Ha publicat també l'estudi *Formentera. Historia de una isla* (1981)

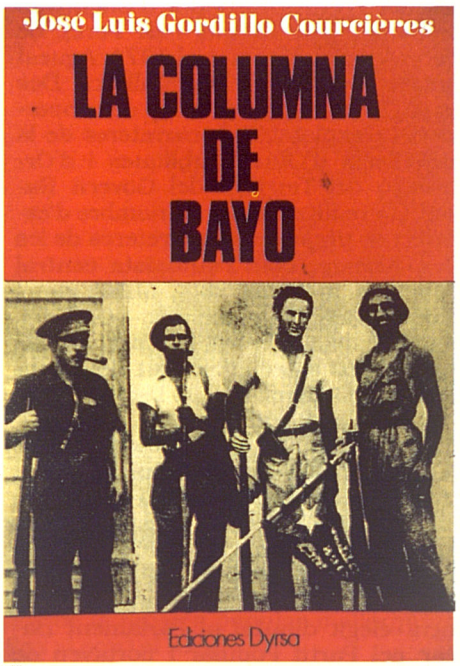

↑ José Luis Gordillo Courcières, *La columna de Bayo*

→ Bernat Gordiola Cànaves

GORDIOLA Família de vidriers mallorquins. La seva filiació s'inicià amb un comerciant de vidres català anomenat Gordiola, el qual, amb l'aragonès Blas Rigal, instal·là un forn a Palma el 1719. Aquesta tasca fou continuada pel seu fill **Bernat Gordiola Cànaves** (1720-91), el qual estudià a Venècia i a Praga, i publicà el catàleg *Elenco de las arañas y lucernas que hace maestro Gordiola en su horno para alumbrar los palacios de los reyes de la Europa y otras mansiones principales de los grandes señores de la tierra* (1790). Amb el seu fill **Antoni Gordiola Fortuny** (1775-1840), la fàbrica conegué una etapa de decadència artística a causa de la crisi econòmica. El succeí el seu nebot **Gabriel Gordiola Carreres** (1816-62), el qual inicià el procés d'innovació i experimentació en

↓ Goràs (*Pagellus bogaraveo*, Brünnich 1768)

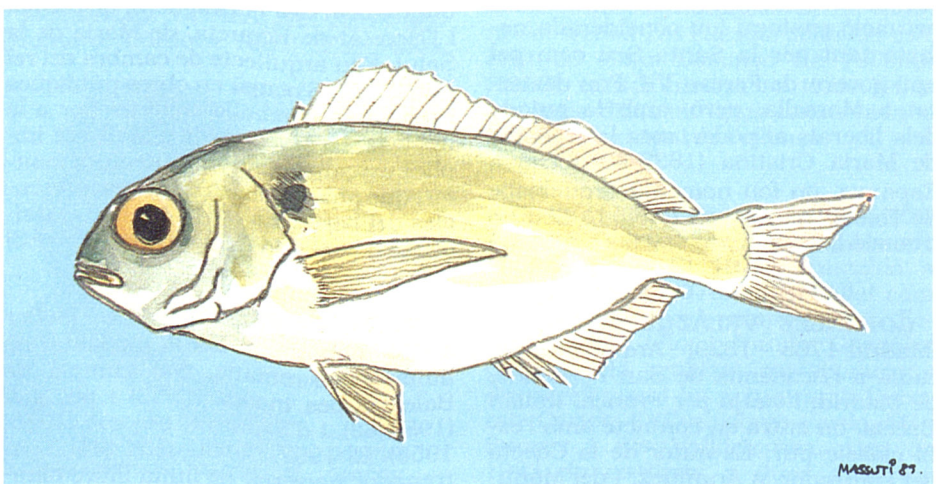

← Gabriel Gordiola Manera

la vidrieria i abandonà la influència d'altres cultures vidrieres. El seu fill **Gabriel Gordiola Balaguer** (1855-1911) construí la fàbrica de sa Cristalera al barri de Santa Catalina (1870). Aquesta passà a mans dels germans Llofriu amb **Bernat Gordiola Manera** (1889-1960), el qual tornà a la tradició artesana i instal·là un nou forn al carrer de Bover. El seu germà **Gabriel** (1894-1974) construí un forn al carrer de la Portella, el qual funcionà del 1930 al 1969. Amb ell s'acabà la descendència masculina de la família. (Vegeu *Vidrieries Gordiola)*

GORDIOLA, CAN Vegeu *Vidrieries Gordiola.*

↑ Andreu Gordiola Borobia, *Llibertat*

GORDIOLA BOROBIA, ANDREU (Palma 1939) Pintor. Cursà estudis a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics, de Palma. Ha exposat a Palma (1983), Felanitx (1987) i Llucmajor (1988 i 1990). La seva obra s'adscriu al postimpressionisme de caràcter local.

↑ Can Gordo (Sóller)

GORDO, CAN Propietat rústica del terme de Sóller, a sa Figuera, situada entre can Bardí, cas Hereu, ses Set Fonts i la possessió des Bosc. El 1639, documentada com a Son Gordo, possessió que confrontava amb Son Bascós, es Bosc i s'Hereu, pertanyia a Pere Bernat —Gordo—, de la família del qual prengué nom. Tenia cases i era dedicada a olivars. N'era pertinença l'olivar des Puig. (DF/M)

GORET VELL, ES Propietat rústica del terme de Santanyí, situada entre can Mercadal, Son Cosina, na Treure Foc, el rafal Nou i es Avencs. ■ Al mateix terme, entre can Beu de Baix, can Bennàsser, can Nin i el camp d'en Bover. (M)

GORG, COMELLAR DES Al terme

↓ Es Goret Vell (Santanyí)

↑ Es Gorg (Santa Margalida)

de Bunyola, situat entre les casetes del rei Sanxo, el porxo de sa Neu, la font de sa Serp i la font de s'Aritja. (M)

GORG, ES Terrenys del terme de Calvià, situats entre la possessió de sa Cova, s'Estret, Son Torres i el puig de Garrafa. ■ Propietat rústica del terme de Campos, situada entre es Salobrar, Sant Joan de la Fontsanta, l'hort d'en Bet, sa Canova i es Turó. Documentada el 1514. ■ Terrenys del terme de Lloseta, de l'existència dels qual es tenen notícies per documentació datada el 1491. ■ Al terme de Santa Margalida, situats entre la vila, Son Fotja, es Misser i can Curt. (M)

↓ Plànol de l'avenc des Gorg Blau (Escorca) aixecat per Àngel i Joaquim Ginés Gràcia

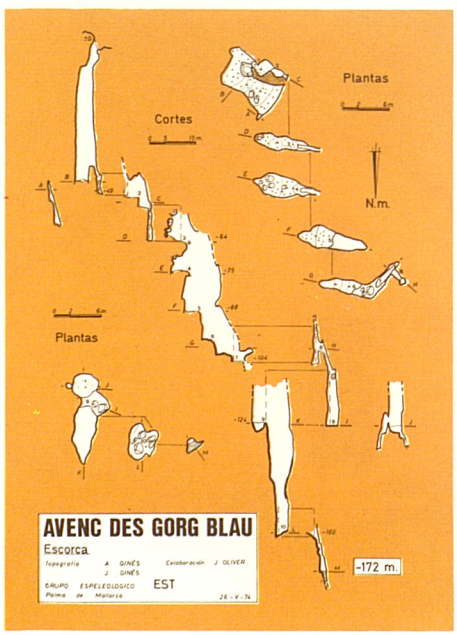

GORG BLAU, AVENC DES Al terme d'Escorca, situat a la serra des Teix en el massís de Massanella. De 172 m de fondària, és la tercera cavitat més fonda de Mallorca. Consisteix en una successió de pous amples, la profunditat dels quals oscil·la entre els 10 i els 60 m. El fons es troba permanentment ocupat per un petit tall d'aigua dolça, paleoforma relacionada amb el drenatge càrstic de les precipitacions atmosfèriques caigudes sobre el massís calcari. La seva gènesi obeeix a unes condicions climàtiques diferents de les actuals, atribuïdes als episodis freds del Pleistocè. Té aixecament topogràfic. (FBE)

GORG BLAU, ES Vegeu *Blau, gorg.*

GORG BLAU, TORRENT DES A la serra de Tramuntana, neix al terme d'Escorca, al vessant septentrional del morro de Cúber. Posteriorment s'endinsa a la vall d'Almallutx i forma l'embassament homònim, el qual s'estén fins a Turixant de Baix. Tot seguit passa per la Casa Nova des Garaus i conflueix, a s'Entreforc, amb el torrent de Lluc, formant el torrent de Pareis. Té uns 6 km de recorregut.

GORG D'EN BESSÓ, ES Terrenys del terme de Sóller, situats entre la vila, Son Bou, la casa Blava i s'Alqueria del Comte. (M)

GORG DE S'OLLA, FONT DES Al terme d'Escorca, dins el torrent de Pareis, situada entre la font Salada i el pas de s'Argamassa. (M)

GORGS, ELS Antic rafal del terme de Muro, de l'existència del qual es tenen notícies per documentació datada el 1341, on apareix amb la grafia Gorchs. ■ Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Daniel Gran, Morell, can Bou Ros, can Roig Pelut i la Canova. (M)

GORGS, TORRENT DES També anomenat, en un dels seus trams, de cas Xocolater. A la serra de Tramuntana, neix al terme d'Estellencs, al vessant septentrional de la penya Blanca, i desemboca entre la pesquera d'en Joan Largo i cas Xeremier. (BeC/M)

GORGUET, ES Terrenys del terme de Lloseta, entre el nucli urbà, Son Togores, sa Vinya i can Sirena, de l'existència dels quals es tenen notícies per documentació datada el 1491. (M)

GORGUT, SON Possessió del terme de Petra, situada entre el puig de Bonany, s'Argelagar, Son Alegre i el camp Rafal. (M)

GORI, CAN Propietat rústica del

↓ Son Gorgut (Petra)

terme de Felanitx, situada entre ses Lluquetes, la cova des Xemarrí, Son Amagat, cas Coix i can Barres. ■ Al terme de Llucmajor, entre ca na Vilara, la marina de sa Torre, Son Molí Nou i la bassa Crua. ■ Al terme de Palma, entre Son Aixaló, Son Fuster, Son Artigues i can Sipera. ■ Al terme de sa Pobla, entre el racó d'en Pirot, Talapi, es Vilar i el rafal de Son Vivot. ■ Al terme de Sencelles, entre Son Creixell, cas Jai Tit, Binifuell i ses Granatges. ■ Al terme de Valldemossa, entre Son Calafat, cal Sen Doi, can Poca Farina i can Verger. ■ Al terme de Vilafranca de Bonany, entre ses Veles, el pou Nou, sa Punta i Son Etzèbit d'en Massanet. (M)

GORNALS, COVA D'EN Al terme de Porreres, situada a la propietat rústica del mateix nom. El 1956, s'hi trobaren fragments d'ossos humans i de ceràmica indígena prehistòrica. (M)

↑ Son Gornals (Porreres)

GORNALS, MIQUEL (Porreres 1527 - Pátzcuaro, Mèxic 1578) Missioner. Cap al 1551, s'ordenà en el convent de Sant Francesc, de Palma. El 1555, fou nomenat missioner apostòlic i s'establí al virregnat de Nueva España (Mèxic). Fou professor de filosofia i teologia a la provincia del Santo Evangelio. De la seva càtedra de Tuchimilco sorgiren destacats deixebles, com Jerónimo de Mendieta, Alonso Dàvila i Franciso Marquina. Prengué part en l'evangelització dels txitximeques. Dominava diverses llengües índies, com el mexicà i el tarasca. Escriví un tractat filosòfic, *Commentaria in summam theologiae Fr Nicolai de Orbellis ordinis minorum juxta mentem Scoti.* Fan referència a la seva tasca evangelitzadora Jerónimo de Mendieta a la *Historia Eclesiástica Indiana* i Juan Torquemada a *Monarquía Indiana.* Li foren dedicats una làpida al frontispici del convent de Sant Francesc de Pátzcuaro (1977) i un carrer a Porreres. (BF)

↓ La figura de Miquel Gornals fou la base de l'agermanament de Pátzcuaro i Porreres (credencial)

GORNALS, SON Possessió del terme de Porreres, situada entre el pou de Betlem, can Taleca, el pou Celat i s'Alqueria Blanca. (M)

GORNÉS, SON Antic rafal del terme de Sineu, confrontat amb Son Reial, el camí de Sineu a Montuïri, Son Estela, el camí de Sineu a Algaida, Son Gamet i el camí d'Ariany a Palma. Al principi del s XVI, fou adquirit per Joanot Reial. El 1544, tenia cases, completament enderrocades, i celler. Es dedicava a vinya i conreu de cereals. (DF)

GORRA, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Banya, Son Garcies, can Xaberlí, es Palmer i Son Ribot. (M)

GORRA, SON Possessió del terme de Binissalem. Documentada el 1619, pertanyia a Bartomeu Fornari, mercader. De 60 quarterades, tenia cases, amb tafona i celler. Era dedicada a olivars, vinyes i conreu de cereals. La casa pairal era al carrer que va de l'església de Santa Creu a sa Drassana, de Palma. ■ Terrenys del mateix terme, situats entre Bellveure, can Pere Antoni i Morneta. Documentats el 1590 amb el nom de Moltàritx. ■ Terres del terme de Campanet, entre la carretera de Palma a Alcúdia, Son Barrabàs i el torrent de can Tebou. Documentades el s XVII. Dites també can Gorra. (DF/M)

GORRES, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Moix, el molí de vent de l'Almadrava, Morell de Baix i la Cisterna. (M)

GORREU, SON Terrenys del terme d'Algaida, situats entre el nucli urbà de Pina, Son Barrera, Son Morell i Son Jaume Maig. (M)

GORRIÓ Nom pel qual es coneix un conjunt d'ocells del grup dels passeriformes. El mot és un castellanisme *(gorrión)* que s'introduí en època recent, quan el mot corrent, 'pardal', va adquirir, a Mallorca i a Eivissa, un sentit preferentment sexual. De colors poc vistosos, la seva talla oscil·la entre els 14 i els 18 cm. Viu, normalment, prop dels humans, dels quals s'aprofita per a alimentar-se i cercar refugi a les seves construccions. S'alimenta, generalment, de llavors, de vegetals i d'alguns insectes. És comú utilitzar el

↑ Gorrió barraquer (*Passer montanus*)

El Gorro Frigio

SEMANARIO ORGANO DE LA "JUVENTUD REPUBLICANA"

11 FEBRERO

↑ Portada del setmanari *El Gorro Frigio*

mot per referir-se a qualsevol ocell petit. A Mallorca, el representant més comú d'aquest grup és el *teulader* (→). **Gorrió barraquer** *(Passer montanus)* Té la part superior de color terrós i la inferior grisa, amb una mica de negre a la coa i a les galtes. Ambdós sexes són similars. És poc abundant i es pot veure, sobretot, a l'hivern, mesclat amb els esbarts de teuladers pels camps de conreu i a les zones suburbanes. És menys dependent de l'home que el teulader.**Gorrió d'ala blanca** *(Petronia petronia)* És de color terrós clar, amb una cella negra i una taca groga a la gola. Cria a escletxes naturals i, en ocasions, a les esquerdes de cases aïllades. A Mallorca, és sedentari i es localitza, sobretot, a la zona sudest de l'Illa. Es reuneix en esbarts de fins a 50 exemplars en zones de petits penya-segats, a vegades costaners, i roquissars. **Gorrió foraster** *(Montifrigillanivalis)* És el més gros dels tres i arriba a una talla de 18 cm de llargària. Té una taca grisa a la gola, les ales blanques i negres i la coa amb una retxa negra al mig. Sols es veu de forma accidental a les parts més altes de la serra de Tramuntana i, durant l'hivern, en petits grups de 10 a 15 exemplars. (GOB)

GORRIÓ, CAN Propietat rústica del terme de Sencelles, al lloc de Cascanar, situada entre Binifat, el pou de Costitx, es Revellar i Son Fransoi. ■ Al terme de Vilafranca de Bonany, entre can Estevet, cas Hortal, Sant Martí i Son Bou. (M)

GORRIONS - MARRELLS Vegeu *Lul·lisme*.

GORRIÓ VELL, SON Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Son Cuquellada, Llucamar, sa Blanquera i la vila. (M)

GORRO FRIGIO, EL Publicació editada a Palma (maig de 1904 - abril de 1905). Tenia periodicitat setmanal i era l'òrgan de la Joventut Republicana. En foren col·laboradors Alfredo Calderón, Joan Escales, Andreu Pallarès, Benet Pomar, Jesús Portell i Fabià Vidal. Publicà un número especial dedicat a la Revolució de Setembre de 1868. Es redactava íntegrament en castellà.

GORVIÓ, PUIG DE De 124 m d'altària. Al terme de Calvià, situat entre la possessió de la Romana, el puig des Gats, el puig de s'Observatori i ses Rotes Velles. (M)

↓ Son Gorrió Vell (Sant Llorenç des Cardassar)

↑ Molí d'en Gospet (Montuïri)

GOS, CALA DEL Vegeu *Egos, cala d'*.

GOSP, SON Antic rafal del terme d'Alcúdia. Documentat el 1712, pertanyia al notari Joan Sureda. De 31 quarterades, tenia cases i era dedicat a vinya, conreu de cereals i ramaderia ovina. N'eren pertinences els petits rafals de **Son Candeleta** i **es Rap**. El 1787, era de Miquel Serra, jutge de censos, i havia passat a denominar-se can Gosp. (DF)

GOSPET, MOLÍ D'EN Al terme de Montuïri, situat entre el nucli urbà, Son Perot Manera, Son Conill, cas Metge Oliver i es Pont. (M)

GOSSALBA Possessió del terme de Sant Joan, situada entre el nucli urbà, Son Juny, ses Minoies, Son Gual i ses Algorfes. Documentada el 1395 com a Consalbo i el 1578 com a Gossalbe. (M)

GOSSALBA, AVENC D'EN Al terme de Pollença, de 23 m de fondària, situat a la canal de *cala en Gossalba* (→). Es troba a pocs metres per damunt del llit del torrent i és un antic engolidor de les seves aigües. Té aixecament topogràfic. (FBE)

GOSSALBA, CALA EN Al terme de Pollença, a la península de Formentor, situada entre cala Murta i el racó de Santa Clara. Documentada el 1585 com a Gonçalvo. (M)

GOST, COVA D'EN Vegeu *Garau, cova d'en*.

GOSTA, ESCAR D'EN A la costa del terme de Llucmajor, situat entre el moll de s'Estanyol de Migjorn i la punta Plana. (M)

GOSTA, NA Propietat rústica del terme de Santanyí, situada entre l'hort des Didot, les coves des Metge, la barraca d'en Goiet i es Bancalet.

GOSTA, TORRE DE NA Antiga construcció defensiva del terme de Santanyí, situada a 500 m de la costa, dins l'actual propietat de *na Gosta* (←). Bastida el s XVI, fou coneguda també com a torre Angot i com a talaia del cap de ses Salines. Inspeccionada (1597) per Benet Verger, hi inventarià el seu armament, que consistia en dos coltells, dues llances i el fester per fer els focs d'avís. El 1769, era propietat de Jordi Descatlar i es fa menció de la seva poca eficàcia defensiva pel fet d'estar allunyada de la costa. Apareix registrada en els mapes de Vicenç Mut i del cardenal Despuig. (M)

GOSTÍ, CAN Propietat rústica del terme d'Inca, situada entre el nucli urbà, Son Garí, can Siquier i can Vic. ■ Al terme de Manacor, entre es Castellot Vell, Son Caules, es Rafalot Vell i can Cuco. (M)

GOST SASTRE, PERE (sa Pobla 1946) Futbolista i entrenador de fut-

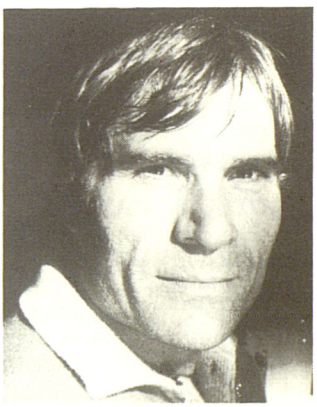

→ Pere Gost Sastre

↓ Gossalba (Sant Joan)

↓ Cala en Gossalba (Pollença)

bol. Ha jugat, com a porter, amb la Unió Esportiva Poblense (1962-66 i 1979-84) amb el Reial Mallorca a segona (1966-69) i a primera divisió (1969-70), amb el Celta de Vigo a primera divisió (1970-74) i amb el Club Esportiu Constància (1974-79). Com a preparador tècnic, ha entrenat el Club Futbol Sóller (1984-86), el Club Esportiu Constància (1986-88), el Club Esportiu Maganova (1988-90) i la Unió Esportiva Arenal (des de 1990).

GÒTIC, S'AVENC Al terme d'Escorca, situat entre el torrent de Mortitx i el pas des Garrover. És catalogat com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LlV)

GOTLET, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Soler d'en Munar, can Morei, can Cigala i can Burí. ■ Al terme de Petra, entre Son Orlandis, can Monget, cas Noviet i Son Bacs. (M)

GOTLET, SON Terrenys del terme de Santa Margalida, situats entre la vila, s'Abellar, Son Ferrer i el molí d'en Barret. (M)

GOTLEU, CAN Propietat rústica del terme de Fornalutx, situada entre Biniaraix, el pla del Bisbe, l'Horta i s'Alqueria des Comte. ■ Al terme de Llucmajor, entre Païssa, Son Mesquida, el pinaret d'en Puigserver i Son Ramis. ■ Al terme de Manacor, entre Moleta Negra, Sos Peluts, cas Bessons i can Pancuit. (M)

↑ Son Gotleu, plaça de fra Joan Alzina (Palma)

GOTLEU, SON Barriada del terme de Palma, situada a l'Eixample, entre s'Hort Nou, Son Real, Son Negre i es Rafal Nou. Té una extensió aproximada de 25,9 hes i una població d'uns 6.045 habitants de dret (1991). Pren el nom de l'antiga possessió de Son Gotleu, situada entre Son Negre, Son Dureta i Son Fornaris. El 1962, se n'inicià el procés d'urbanització. Hi predominen els habitatges plurifamiliars. S'hi erigiren les parròquies de San Vicenç Ferrer (1967), que es convertí en vicaria (1991), i del Corpus Christi (1967). Al local parroquial d'aquesta, hi tenen la seu un grup d'acció social des de 1967 i un grup d'esplai per als joves des de 1973, que es complementa amb un casal (1989). A la barriada s'han instal·lat ordes religiosos dedicats sobretot a la docència. Les filles de la Caritat hi fundaren el col·legi de La Milagrosa (1984), que disposa de

↓ Terrenys de Son Gotlet, amb la vila de Santa Margalida al fons

↓ Son Gotleu, centre d'educació especial Mater Misericordia (Palma)

↑ Son Gotleu, carrer de Tomàs Rul·lan (Palma)

vint unitats (1991). Les franciscanes, des del 1964, s'han dedicat a l'educació especial i a la rehabilitació dels minusvàlids. La creixent demanda d'escolarització propicià la construcció del centre privat Corpus Christi (1968) i dels col·legis públics de Joan Capó i Valls de Padrinas (1972) i de Gabriel Valseca (1975). Disposa de cinc guarderies (1991). Respecte a la sanitat, té un centre de salut (1985) que atén les urgències. El personal que se n'encarrega consta d'onze metges i de dues infermeres. L'associació de veïns (1976) desenvolupa activitats culturals i esportives, com el manteniment de diversos tallers i de tres aules dedicades a la formació d'adults i la creació d'un equip de bàsquet (1990). També hi ha una llar per a gent gran (1977) i una biblioteca municipal (1988). L'interès per les cançons i els balls tradicionals mallorquins possibilità la formació de l'escola i agrupació folklòrica de sa Rondalla Bellver (1981). (Vegeu plànol a *Coc, Son*). (BeC/CR)

GOTMAR Antiga alqueria del terme d'Andratx, que comprenia les actuals possessions de Son Bosc, Son Sempola i la Cova. ■ Possessió del terme de Pollença, situada entre can Mosson, l'Ullal, el Vilar i la serra de la Punta. Registrada en el *Llibre del Repartiment* com a alqueria Benigotmar Almohen i alqueria Benigotmar Font

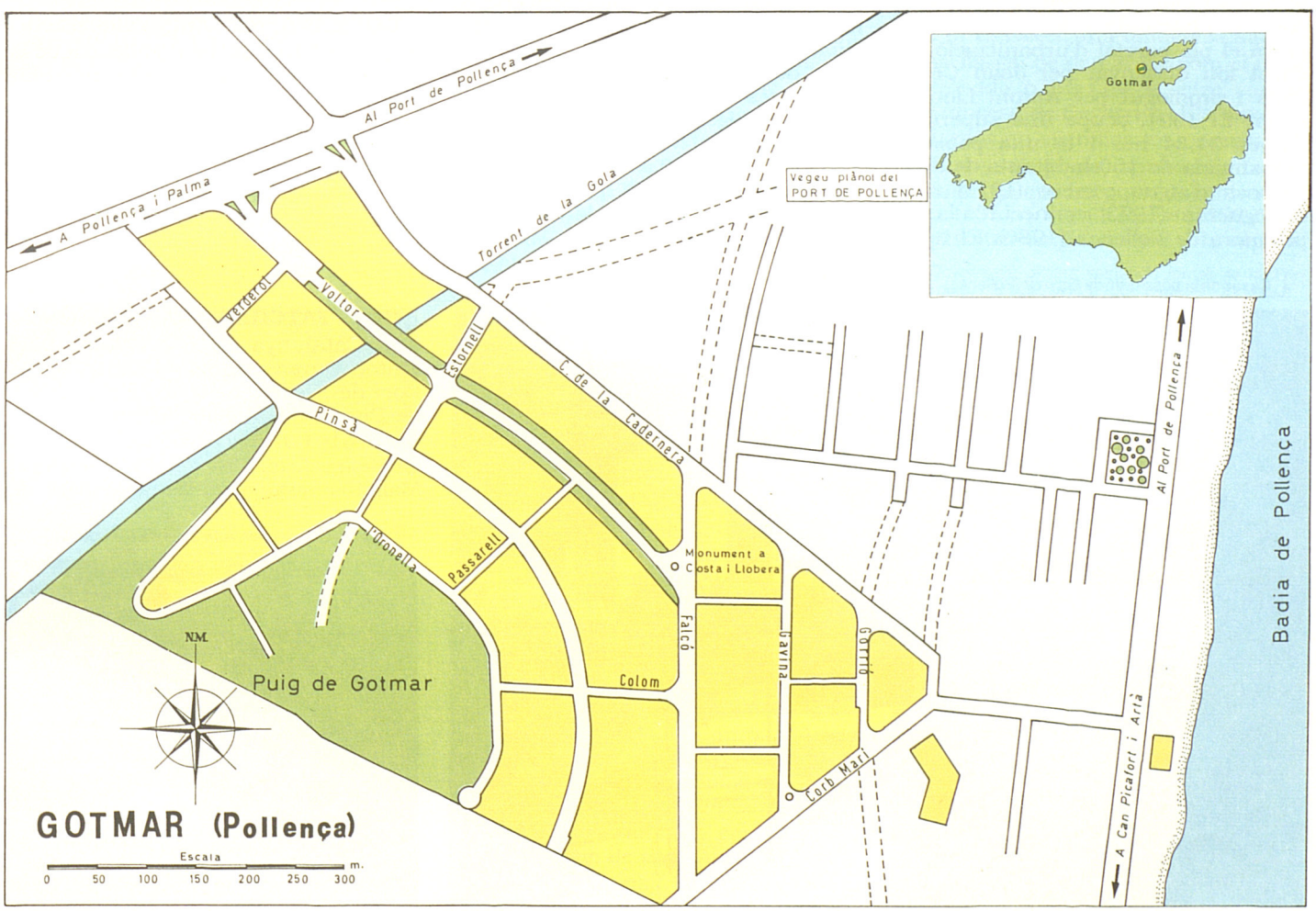

↑ Urbanització de Gotmar (Pollença)

↑ Puig de Gotmar (Pollença)

Xica. El 1231 surt com a Benigotmur Almaczeni. ■ Urbanització del terme de Pollença, situada entre el Port de Pollença i Llenaire. Pren el nom de la possessió homònima. El 1966, se n'aprovà el pla parcial d'urbanització. Aquest fou dissenyat per Joan Cerdó Pons i promogut per Antoni Llobera Amer. El 1991, ocupa una superfície d'unes 34,34 hes i té una població aproximada de 150 habitants de dret. Disposa d'aigua corrent (1973) i de clavegueram (1973), connectat a la depuradora de Pollença (1980). El tipus d'edificacions predominants és d'habitatges unifamiliars, majoritàriament de caràcter residencial. El decenni dels 70, s'hi erigí un monument en memòria del poeta Miquel Costa i Llobera. Quant a infrastructura turística, disposa de dos establiments hotelers i 840 places (1991). Hi predominen els turistes d'origen anglès. (BeC/CR/M)

GOTMAR, PUIG DE De 115 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme de Pollença, entre le puig de Llenaire i el coll d'en Janet. (M)

GOTMARA, NA Antiga alqueria del terme de Porreres, de l'existència de la qual es tenen notícies per documentació datada el 1281. (M)

GOTNES Antiga cavalleria del terme de Sineu, de l'existència de la qual es tenen notícies per documentació datada el 1391. (M)

↓ Cases de la possessió de Gotmar (Pollença)

GOT TATCHER, CARLES (Sabadell, Catalunya 1915 - Palma 1977) Pintor. Cursà estudis a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi, de Barcelona. A Sabadell, fou professor d'Arts i Oficis i exposà a l'Acadèmia de Belles Arts. Des del 1948, residí a Mallorca, amb estades a la cala de

↓ Carles Got Tatcher, *Arribant a cala Barques*

Sant Vicenç, Campanet i Pollença. Deixeble de Vila Cinca, s'inscriu en la revifalla academicista de la postguerra. Dedicat a la pintura religiosa, les natures mortes i els paisatges, fou un pintor d'encàrrec, amb escasses exposicions, com la del Cercle de Belles Arts de Palma (1967). Treballà en la restauració de les pintures del santuari de la Mare de Déu de Lluc (1948-49). La seva obra figura al Museu de Pollença, on li fou dedicada una exposició d'homenatge (1979). (DF)

GOTTRON, ADAM (Magúncia, Alemanya 1889 - 1971) Lul·lista i musicòleg. Estudià a la Universitat de Friburg, amb el professor Heinrich Finke, i es doctorà amb un estudi sobre les idees de croada de Ramon Llull: *Ramon Llulls Kreuzzugsideen*, (1912). El 1917, fou ordenat de prevere. Especialitzat en Dante i Ramon Llull, el 1915 publicà *L'edició maguntina de Ramon Llull*, que conté l'epistolari dels jesuïtes Jean Baptiste Du Sollier i Jaume Custurer Garriga, bibliografia dels manuscrits i impresos lul·lians de Magúncia. També és autor d'altres estudis lul·lians, com *Catàleg de la Biblioteca Lul·liana dels franciscans de Mallorca* (1920-22) i *Die Mainzer Lullistenschule im 18 Johrhunderts* (1923). Fou membre fundador i magister de la *Maioricensis Schola Lullistica*. Com a musicòleg, descobrí una missa lul·lista (1728) de Johan Michael Breunich, que va esser cantada, el 1950, per la Capella Oratoriana i la Coral Polifònica. (LIP)

↓ Adam Gottron, *L'edició maguntina de Ramon Llull*

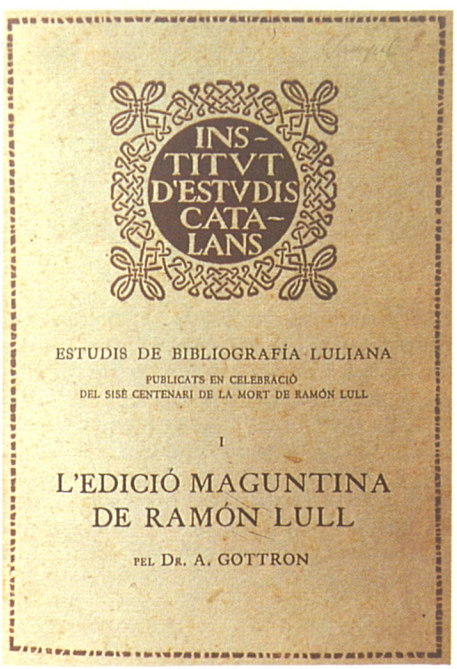

GOTZÓ, BOSC D'EN Al terme de Valldemossa, situat al vessant septentrional de la mola de Son Pacs. (M)

→ Joan Goula Soley

GOULA SOLEY, JOAN (Sant Feliu de Guíxols, Catalunya 1843 - Buenos Aires 1917) Compositor i director d'orquestra. Fou deixeble de Nicolau Manent Puig. Exercí diferents càrrecs al teatre dels Camps Elisis i al Liceu de Barcelona. Fou director d'orquestra al Teatre Principal, de Palma (1866-70, 1877 i 1892), i a Moscou, i director d'òpera italiana a Peterburg. Fundà (1867) l'Orfeó Republicà Balear. Descobrí les veus i fou professor dels cantants Bartomeu Massanet Nadal, Miquel Riera Sureda, Francesc Mateu Nicolau —Uetam— i Jaume Escales Garau. El 1895, s'establí definitivament a l'Argentina, on donà a conèixer l'òpera de Felip Pedrell Sabaté *Els Pirineus*. Compongué obres escèniques, com l'opereta *A la vorera del mar* (1880) i *El testamento de un brujo*, el ball espectacle *Clye o el triomf de Venus* (1889), una *Missa* composta a Valldemossa i una cantata dedicada al tsar de Russia Alexandre II. (CM)

GOURS, COVA DES Al terme de Calvià, situada prop del puig Gros de Bendinat. És catalogada com a cova des de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GOVERNADOR Denominació que varen rebre els màxims representants del rei a Mallorca, a partir de la reincorporació de l'Illa a la Corona d'Aragó per Pere el *Cerimoniós* (1343). Aquest càrrec, que va substituir el de lloctinent, requeia en un membre de la petita o mitjana noblesa, com són els casos de Felip de Boïl, Artal de Foces, Bernat de Thous, Olf de Pròixida, Francesc Sagarriga, Arnau d'Erill i Gilabert de Centelles. Era nomenat directament pel sobirà i ell mateix solia nomenar el seu lloctinent. La seva jurisdicció s'estenia a totes les illes Balears. Així, quan Pere el *Cerimoniós* nomenà primer governador Arnau d'Erill, el titulà governador general del regne de Mallorques i de les illes. La nacionalitat dels governardors fou aviat reglamentada. Pere el *Cerimoniós*, per trencar qualsevol vincle entre els dominis continentals i insulars de l'antiga Corona de Mallorca, va excloure els habitants del Rosselló i la Cerdanya. Tampoc no podien accedir a aquest càrrec els aragonesos, perquè havia ressorgit el problema de la Unió Aragonesa, un moviment aristocràtic per a la defensa dels furs del Regne d'Aragó enfront de la política autoritària de la monarquia. D'aquesta manera, el càrrec només podia recaure en catalans, ja fossin de Catalunya, com Francesc de Sagarriga, o de València, com Olf de Pròixida. Inicialment, la durada del seu govern era de tres anys prorrogables. El 1362, Pere el *Cerimoniós*, a sol·licitud dels jurats, prorrogà per cinc anys l'administració de Bernat de Thous. A la segona meitat del s XIV, hi va haver una tendència als governs llargs, de deu anys, com el d'Olf de Pròixida, o fins i tot de setze, com el de Francesc de Sagarriga. Els anys de titularitat no siginificaven necessàriament anys de permanència constant a Mallorca, ja que les guerres contra Gènova (1351-53) i Castella (1356-68) i les revoltes de Sardenya, a la segona

↓ Governador dictant sentència (detall de la *Predel·la de Santa Margalida*, de Joan Rosató s XV) (AJJ)

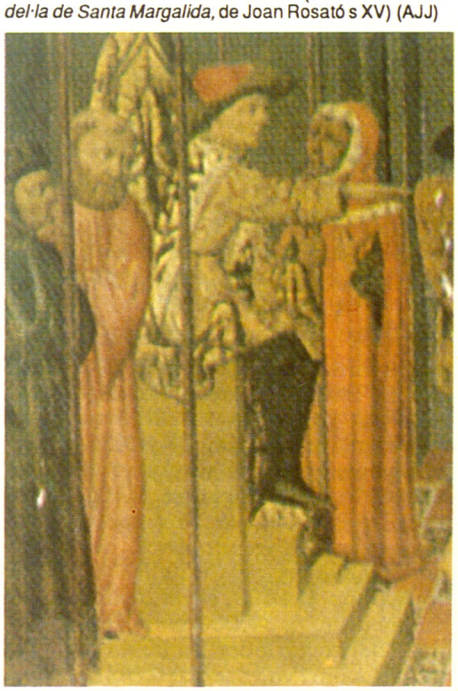

↑ Governador dictant sentència (fragment de la *Predel·la de Santa Margalida*, de Joan Rosató s XV) (AJJ)

meitat del s XIV, exigien freqüents desplaçaments dels governadors al capdavant de les tropes. Com a primera autoritat de l'Illa, era el càrrec reial més ben remunerat. El 1343, Pere el *Cerimoniós* assignà al governador Arnau d'Erill un salari de 10.000 sous anuals. El 1352, aquest mateix monarca elevà la remuneració del governador Gilabert de Centelles a 14.000 sous. Fins al 1463, el rei Joan II no va augmentar, a 34.000 sous, els honoraris del governador. Aquesta congelació del salari va esser determinada per les limitacions pressupostàries de la Procuració Reial i pel fet que el monarca permetés que els governadors es remunerassin en part amb els emoluments de la seva cúria. A més, eventualment, el sobirà premiava els seus serveis extraordinaris. El 1350, Pere el *Cerimoniós* va concedir 60.000 sous de premi a Gilabert de Centelles, i altres donatius similars es documenten el 1366 i el 1372. La jurisdicció dels governadors i les seves atribucions s'incrementaren a partir de mitjan s XIV. A les funcions militars incorporaren funcions judicials i polítiques. Com a jutge, tenia sota la seva jurisdicció les causes criminals on hi hagués involucrats oficials reials i les causes civils relacionades amb les regalies i el patrimoni reial. A més, era el jutge ordinari dels plets entre cavallers i generosos. Com a politic, el governador havia d'executar les ordres reials i negociar, amb les autoritats municipals, préstecs o subsidis sollicitats pel monarca. El to autoritari de la monarquia dels s XIV i XV i l'atrinxerament dels jurats en els privilegis i

franqueses del Regne dificultaren aquesta funció. Per aquest motiu, i a fi d'aconseguir els seus propòsits, els governadors utilitzaren, a vegades, tàctiques de coerció, com la col·locació de forques a la plaça de la Juraria. En altres ocasions donaven suport als forans i artesans per afeblir els altres estaments. Malgrat això, de vegades hi havia una entesa entre el governador i els jurats. Així, els jurats sol·licitaren una pròrroga a favor del governador Bernat de Thous i, el 1384, regalaren una vaixella de 100 lliures al governador Francesc de Sagarriga. En circumstàncies extraordinàries apareix la figura del virrei, càrrec que ostentà al final del s XIV Hug d'Anglesola. El títol de governador va perdurar fins a la fi de la guerra civil catalana, amb el governador Francesc d'Erill (1452-57). A partir de llavors, aquest càrrec fou substituït pel de *lloctinent general* (→). (PaC)

↑ Antiga seu del Govern Militar a la plaça de l'Almoina (Palma)

GOVERNADOR MILITAR DE MALLORCA Cap o general de l'exèrcit amb jurisdicció sobre tots els militars de Mallorca i, segons quins períodes, d'Eivissa i Formentera. Ha depès del *Capità General* (←) de Balears i, a partir del 1984, depèn del Comandant General de Balears. En circumstàncies excepcionals, ha tengut, a més del comandament militar, el comandament polític o civil. El seu títol exacte i les seves atribucions han anat variant amb el temps. El 1891, era denominat segon caporal del districte i governador militar de Palma i de l'illa de Mallorca. El 1893, va passar a esser segon cap de la Capitania General de Balears i governador militar de Palma i de les illes de Mallorca, Eivissa, Formentera i Cabrera. A partir de 1906, va tenir el títol de sots-inspector i governador militar de les illes de Mallorca, Eivissa, Formentera i Cabrera i de la plaça de Palma. El 1919, va perdre les seves atribucions sobre Eivissa i Formentera, que recuperà el 1925. El 1931, aquest càrrec fou suprimit i les seves atribucions varen esser assumides per la Comandància Militar de Balears. El 1939, es va restablir amb el títol de governador militar de Palma, que, el 1940, es convertí en sots-inspector de Balears i governador militar de Mallorca i, el 1946, en governador militar i cap de tropes de Mallorca. El 1966, passà a titular-se sots-inspector de tropes i serveis de Balears i governador militar de Mallorca. A partir del 1985, el governador militar de Mallorca n'és també cap de les tropes. (DJ)

↓ Seu del Govern Militar a l'avinguda de Gabriel Alomar Villalonga (Palma)

GOVERN BALEAR Vegeu *Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears*.

GOVERN CIVIL Òrgan de l'administració territorial de l'Estat espanyol, nascut amb la Constitució de 1812. Aquest text disposà la divisió del territori de l'Estat en províncies o circumscripcions administratives, seguint en gran manera el model francès. La mateixa Constitució creà un cap superior o cap polític, nomenat pel rei i auxiliat per una Diputació perquè governàs aquestes províncies i en promogués la prosperitat. Aquesta figura és el precedent del governador civil. Al llarg dels s XIX i XX i fins a l'actualitat, els governs civils s'anaren reestructurant. El primer cap polític de les Balears, enteses com a realitat uniprovincial, fou Antoni Desbrull Boïl i d'Are-

↑ Can Brondo, antiga seu del Govern Civil (centre)

nós. Amb ell s'instaurava la nova administració denovena sobre la vella estructura del Regne de Mallorca, que era servida per lloctinents o virreis i que fou desmantellada un segle abans pel Decret de Nova Planta. Antoni Desbrull fou un destacat dirigent liberal, membre actiu de la Societat Econòmica d'Amics del País, que, presidí aquesta primera Diputació Provincial, a partir del 12 de setembre de 1812. De llavors ençà, el cap polític, nomenat per la Corona, amb l'objectiu de regir l'economia de la província i jeràrquicament superior als ajuntaments, aparegué com a conducte ordinari entre el Govern de l'Estat i la Diputació, entesa com una organització dòcil a l'administració central. En el procés de consolidació dels governs civils, té especial importància la reforma duta a terme pels reials decrets del 23 d'octubre de 1833 i del 13 de maig de 1834, els quals utilitzaven la terminologia de Govern Civil com a autoritat superior administrativa de la província i substituïren la figura del sots-delegat del Ministeri de Foment. El governador era entès com a simple agent que havia de complir i fer complir el que disposava el poder central. No obstant això, algunes vegades aquesta figura topà amb la de l'intendent per a l'administració econòmica, la qual cosa provocà un confós dualisme a la cúpula provincial, fins que pel decret del 28 de desembre de 1849 es refongueren ambdós càrrecs en el de governador de província. D'aleshores ençà, el governador civil fou la suprema autoritat civil i política de la província i el cap dels funcionaris dels distints rams de l'administració perifèrica de l'Estat. Presidí, sense vot, la Diputació Provincial encara que tenia control sobre aquesta i els ajuntaments de la província. Els governs civils de les Balears, sempre arrelats a Palma com a capital de la província, tengueren la seu successivament a distints edificis, com el de Can Brondo, ja desaparegut, situat entre el carrer de Brondo i el final des Born, i el de Can Serra de Marina, al carrer de la Concepció. El règim del general Franco, que reforçà notablement les competències d'aquests òrgans de govern, diposà la construcció d'un edifici, per a la seva seu a Palma. Aquest, és ocupat (1991) per la Delegació de Govern, nom amb el qual es coneix el govern civil de la província, després que es posàs en funcionament l'administració autonòmica i que des-

GOVERNADORS CIVILS, CAPS POLÍTICS I DELEGATS DEL GOVERN DE BALEARS

Caps Polítics

Antoni Desbrull i Boïl d' Arenós	1812	1813
Guillem Ignasi de Montis i Pont i Vic	1813	1814
Guillem Ignasi de Montis i Pont i Vic	1820	
Ramon Despuig Saforteza	1820	
Antoni Buc	1821	
Guillem Ignasi de Montis i Pont i Vic	1822	
Ramon Despuig Saforteza	1822	1823
Genís Quintana Ferrer	1823	
Guillem Moragues Rullan *	1834	1836
José María Bremón López de Castro	1836	
Pasqual Felip Sanglada Ballester de Togores	1836	1837
Rodrigo Fernández Castañón	1837	
Juan Bautista de Lecuna	1837	1839
Francisco Núñez	1839	
José Díez Imbrechts	1839	
Juan Bautista de Lecuna	1839	1840
Josep Miquel Tries Capó	1840	1843
Josep Vilallonga Aguirre	1843	
Agustín Villegas	1843	1844
Joaquim Maximilià Gibert Alabal	1844	1849

Governadors civils

Joaquim Maximilià Gibert Alabal	1849	1851
Josep Manso Juliol	1851	1853
Felip Fuster Puigdorfila	1853	1854
Josep Miquel Tries Capó	1854	1856
Josep Maria Garelly	1856	1857
Leandro Villar	1857	1858
Juan Pacheco	1858	
José Primo de Rivera	1858	1860
José Fernández del Cueto y del Cueto	1860	1861
Benito Canella Meana	1861	1862

Continua a la pàgina següent

Edmundo Matías Tirel Gómez de las Casas	1862	1863
Joan Baptista Madremany	1863	1864
Carlos Navarro Rodrigo	1864	
Joan Baptista Madremany	1864	
Antonio de Candalija Uribe	1864	1865
Adolfo García de León Pizarro	1865	1866
Primitivo Seriñá Raimundo	1866	
Carlos de Pravia	1866	1868
Felip Fuster Puigdorfila	1868	
Mariano de Quintana Ramón	1868	
Primitivo Seriñá Raimundo	1868	1869
Tomás Sánchez Vera	1869	1870
José Sánchez Tagle	1870	1871
Fèlix Coll Moncasi	1871	
Tomás de Aquino Arderius Martínez	1871	
Julián Vega	1871	1872
Mariano de Quintana Ramón	1872	1873
Eusebio Pascual y de Orrios	1873	1874
Cipriano Garijo Aljama	1874	
Felip Fuster Puigdorfila	1874	1875
Vicente Rico Sánchez Tirado	1875	1876
Felip Fuster Puigdorfila	1876	1877
Federico Terrer Gálvez	1877	
Manuel Stárico Ruiz	1877	1880
Ismael de Ojeda	1880	1881
José Antonio Guitiérrez de la Vega	1881	
Tomàs Fàbrega de Medina	1881	1882
Juan Bautista Samogy	1882	
Ramón Larroca	1882	1883
José Lois e Ibarra	1883	
Federico de Loygorry y de la Torre	1883	1884
Antoni Mataró Villalonga	1884	
Fernando Santoyo Ossorio	1884	
Manuel Cos Gayón	1884	1885
Arturo de Madrid-Davila Pinilla	1885	1888
Eduardo González Rivera	1888	
Gonzalo Palavicino Ibarrola	1889	
Ricardo Ayuso Espinosa	1889	1890
Llorenç Moncada Guillén	1890	
Joaquim Castellarnau	1890	1891
Filiberto Abelardo Díaz y Donderis	1891	1892
Pedro Miranda y de Carcer	1892	
Victoriano Guzmán Rodríguez	1893	1895
Francesc Xavier de Beranger i Carrera	1895	
Belisario de la Carcova y Riaño	1895	1896
José María Ruiz de Liory	1896	1897
Victoriano Guzmán Rodríguez	1897	1898
Román Laá y Rute	1898	1899
Rafael Álvarez Sereix	1899	1901
Salvador Naranjo y Gómez	1901	1902
Gabriel Ricardo España	1902	
Luis de la Torre Villanueva	1902	1903
Gonzalo Cedrún de la Pedraja	1904	
Santiago Jalón Campelo	1905	
Benito del Campo Otero	1905	1906
Ricardo Ruiz Aguilar	1906	1907
Laureano de Irazazabal Echevarría	1907	1909
Ángel Fernández Caro	1909	1910
Alfredo García Bernardo	1910	
Agustín de la Serna	1910	1912
Mariano de la Vega Inclán y Flaquer	1912	1913
Dionisio Alonso Martínez	1913	
Ignacio Martínez Campos	1913	1915
Javier Millán García de Vargas	1915	
Dionisio Alonso Martínez	1915	1917
Javier Millán García de Vargas	1917	
Josep Estruch Chàfer	1917	1918
Ubaldo de Rivas Cano	1918	
Manuel Ruiz Vallarino	1919	
Ubaldo de Rivas Cano	1919	
Agustín Díez García	1919	1921
Raimon Montis Allendesalazar	1921	
Joaquín Navarrete y de Alcázar	1921	
Pere Llosas Badia	1921	1922
Javier Millán García de Vargas	1922	
José Sanmartín Herrero	1922	

Governadors Militars encarregats del Govern Civil

Lorenzo Challier Cortés	1923	1924
Enrique Martín Alcoba	1924	
Jerónimo Martel y Fernández de Henestrosa	1924	1925

Governadors Civils

José Pérez García Argüelles	1925	1926
Pere Llosas Badia	1926	1930
Elier Manero y Pineda	1930	1931
Constantino Vázquez Jiménez	1931	
Joaquín I de Mencos y Bernaldo de Quirós	1931	
Antoni Pou Reus	1931	
Francesc Carreras Reura	1931	
Máximo Cajal Sarasa	1931	
Joan Manent Victory	1931	1933
Manuel Cigés Aparicio	1933	
Joan Manent Victory	1933	1935
Joaquín García Cabrera	1935	1936
Isidro Liarte y Lausín	1936	
Antonio Espina García	1936	
Luis García Ruiz	1936	
Antonio Álvarez Osorio y Barrientos	1936	
Josep Rubí i Rubí	1936	
Mateu Torres Bestard	1936	1937
Miquel Fons Massieu	1937	1939
Fernando Vázquez Ramos	1939	1940
Fermín Sanz Orrio	1940	1941
Luis Rodríguez de Miguel	1941	1942

Governadors Civils i Caps Provincials del Moviment

Manuel Veglison Jornet	1942	1945
José Manuel Pardo Suárez	1945	1951
Francisco Sáez de Tejada y de Olozoga	1951	
Alejandro Rodríguez de Valcarcel y Nebreda	1952	1953
Honorato Martín-Cobos Lagüera	1953	1956
Plácido Álvarez Buylla y López Villamil	1956	1968
Víctor Hellín Sol	1968	1972
Enrique Ramos Fernández	1972	1974
Carlos de Meer y de Ribera	1974	1976
Ramiro Pérez Maura y de Herrera	1976	

Governadors Civils

Manuel Marín Arias	1976	1979
Jacint Ballesté Perarnau	1979	1982
Manuel Morales Bonilla	1982	
Carlos Martín Plasencia	1982	1984

Delegats del Govern

Carlos Martín Plasencia	1984	1989
Gerard Garcia Franco	1989	

* Tenia la denominació de Subdelegat de Foment

Fonts:

—Joan Llabrés Bernal *Cronología de los jefes políticos y gobernadores civiles de la provincial de Baleares 1812-1930* (1931).
—Delegació del Govern de les Illes Balears.

↑ Seu de la Delegació del Govern al carrer de la Constitució (Palma)

aparegués la Diputació Provincial de Balears, substituïda pels consells insulars. (RP)

GOVERN DE LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS Òrgan executiu de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. L'Estatut d'aquesta el defineix com un organisme col·legiat amb funcions executives i administratives, compost pel president, el vice-president, si així pertoca, i els consellers i que respon políticament davant el Parlament de forma solidària. El primer, presidit pel Molt Honorable Gabriel Cañellas Fons, es constituí per decret del seu president, el 10 de juny de 1983, després d'haver obtengut la investidura, amb el suport del seu grup parlamentari, integrat per una coalició electoral d'Aliança Popular, del Partit Demòcrata Popular i del Partit Liberal, i de la Unió Mallorquina. El segon es constituí per decret del 23 de juliol de 1987, també de signe de centre-dreta amb el suport regionalista, alguns membres del qual s'integraren aquesta vegada en el propi Govern. El tercer, presidit, igual que l'anterior, per Gabriel Cañellas, es va constituir el 6 de juliol de 1991, després que la coalició integrada pel Partit Popular, liderat per Gabriel Cañellas, i per la Unió Mallorquina assolís la victòria electoral per majoria absoluta. Encara que l'Estatut el defineix com un òrgan de caràcter col·legiat, aquest tret es troba matisat o disminuït per l'important poder de direcció i de coordinació del President de la Comunitat. Això es tradueix en una situació d'ostensible supremacia i dependència dels seus membres respecte al President, evidenciada tant en el procés de formació i en el seu cessament com en el funcionament i les atribucions. Els estudiosos de l'Estatut han coincidit a reconèixer tal extrem i han qualificat aquest Executiu autonòmic com un Govern de Canceller o de Primer Ministre, amb un marcat accent monocràtic. El procés de formació del Govern és doble. En primer lloc, el president és elegit pel Parlament, d'entre els seus membres i a través de la votació d'investidura, i és nomenat pel Rei. En segon lloc, el President elegit nomena els restants membres —vicepresident i consellers—, nomenament que se suposa lliure i sense més limitacions que les imposades pel seu nombre, que estatutàriament no pot excedir de deu. Aquesta restricció legal és unànimament criticada per la doctrina administrativa i només es pot explicar pel temor o prevenció dels redactors de l'Estatut vers un futur executiu amb administracions excessives. Els consellers es configuren com a òrgans polítco-administratius amb una esfera pròpia de competències i amb responsabilitat directa per la seva gestió, encara que sempre subjectes a una estricta dependència respecte del President i a la responsabilitat política

↓ Govern de la Comunitat Autònoma (1983-87) (AGB)

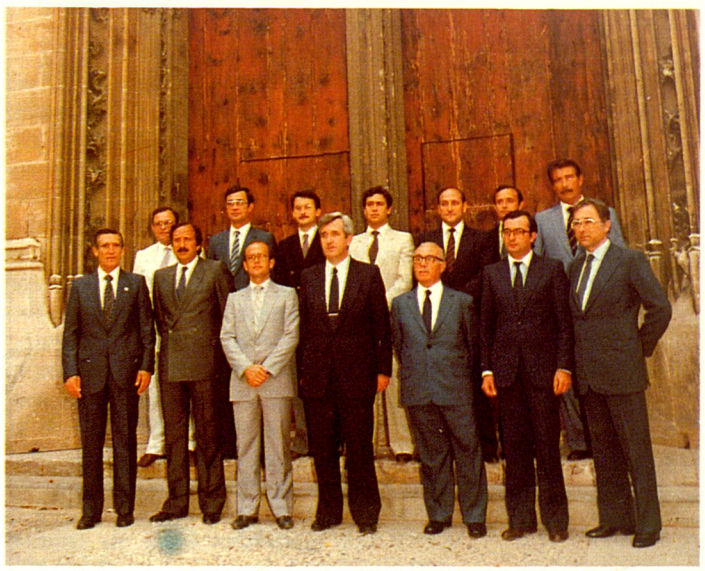

↓ Govern de la Comunitat Autònoma (1987-91) (AGB)

↑ Consolat de Mar (Palma), seu del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears

col·lectiva del Govern. No se'ls exigeix la condició de diputat del Parlament. Les conselleries, a la vegada, s'estructuren en direccions generals, per àrees de competència, i en una secretaria general tècnica. No es contempla, ni a l'Estatut ni a la Llei de Règim Jurídic de l'Administració de la Comunitat Autònoma, la possibilitat de comissions delegades del Govern. Els departaments o conselleries que va establir la primera presidència foren les següents: vice-presidència; conselleria d'Interior; d'Economia i Hisenda; d'Agricultura i Pesca; de Comerç i Indústria; de Sanitat i Seguretat Social; d'Educació i Cultura; d'Obres Públiques i Ordenació del Territori; de Treball i Transports; i de Turisme. A partir de la segona, des del 1987, la conselleria d'Interior va desaparèixer per desglossar-se en dues noves conselleries: l'Adjunta a la Presidència i la de la Funció Pública. El funcionament d'aquest òrgan es regula específicament per la Llei de Règim Jurídic abans esmentada. A aquesta, se li atribueix la facultat de convocar les reunions —ordinàries i extraordinàries— del Consell de Govern, així com la fixació de l'ordre del dia, al President. Les reunions s'han de celebrar a porta tancada i els assistents estan obligats a guardar secret de les deliberacions, de les opinions i dels vots emesos. En conseqüència amb això i amb el principi de responsabilitat política solidària, no constaran en acta els vots particulars o reservats, o les discrepàncies que poden produir-se. El Consell de Govern, per tal de reunir-se vàlidament, necessitarà, en tot cas, el quòrum de la meitat dels consellers, més la presència del president, vice-president o conseller que els substitueixi. L'adopció d'acord podrà fer-se per majoria simple i es podrà tenir en compte el vot diriment del president. Quant a les funcions del govern, s'han de distingir, primerament, les normatives, en tant que participa en el procés de creació de les normes, i les legislatives, bé per propi dret, bé en virtut de delegació parlamentària. Així, disposa de la iniciativa per a la reforma de l'Estatut, màxima expressió de la potestat legislativa de la Comunitat Autònoma. Aquestes i altres inciatives legislatives, les exerceix mitjançant la presentació de projectes de llei al Parlament. A través de decrets legislatius, podrà dictar normes amb categoria de llei per delegació del Parlament. La potestat reglamentària li permet, a la vegada, no només dictar normes d'organització, sinó també desenvolupar les lleis emanades del Parlament. La funció de govern o executiva *estricto sensu*, es exercida per aquest d'acord amb les directrius marcades pel president. El Govern és l'òrgan superior de l'administració comunitària i la seva llei de règim jurídic en precisa les atribucions en aquest sentit: organitzar i estructurar l'administració pròpia, crear ens i organismes per a l'exercici de funcions administratives a qualsevol illa, coordinar l'activitat dels consells insulars en allò que pugui afectar els interessos de la comunitat i ordenar el control i la coordinació de les competències transferides als consells insulars. Unes altres funcions es concreten en la facultat d'interposar recursos d'inconstitucionalitat, suscitar conflictes de competències, exercir accions judicials i administratives i potestats de tipus financer i tributari, tals com la tutela financera dels ens locals, l'adquisició de béns i drets, la imposició de gravàmens i d'altres. El Govern, segons precisa l'Estatut d'Autonomia, pot cessar per les causes se-

GOVERNS DE LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS

Càrrec	Govern 1983-87	Govern 1987-91	Govern 1991
President	Gabriel Cañellas Fons	Gabriel Cañellas Fons	Gabriel Cañellas Fons
Vice-president	Joan Huguet Rotger	Joan Huguet Rotger	Joan Huguet Rotger
Adjunt a la presidència	-	Francesc Gilet Girart	Francesc Gilet Girart
Economia i Hisenda	Cristòfol Soler Cladera	Alexandre Forcades Juan	Alexandre Forcades Juan
Turisme	Jaume Cladera Cladera	Jaume Cladera Cladera	Jaume Cladera Cladera
Cultura, Educació i Esports	Francesc Gilet Girart	M Antònia Munar Riutort	M Antònia Munar Riutort
Treball i Transports	Francesc Font Quetglas	Pius Tur Mayans	Llorenç Oliver Quetglas
Sanitat i Seguretat Social	Gabriel Oliver Capó	Gabriel Oliver Capó	Gabriel Oliver Capó
Interior	Jaume Llompart Salvà	-	-
Funció Pública	-	Joan Simarro Marquès	Joan Simarro Marquès
Agricultura i Pesca	Joan Simarro Marquès	Pere J Morey Ballester	Pere J Morey Ballester
Obres Públiques i Ordenació del Territori	Jeroni Sáiz Gomila	Jeroni Sáiz Gomila	Jeroni Sáiz Gomila
Indústria i Comerç	Gaspar Oliver Mut	Gaspar Oliver Mut	Cristòfol Triay Humbert
Sense cartera	Antoni Marí Calbet	Marià Matutes Riera	Marià Matutes Riera
	Enric Fajarnés Ribas	-	-
	Josep Al·lès Serra	-	-

güents: abans de la celebració de noves eleccions al Parlament, per dimissió, incapacitat o defunció del seu president i per pèrdua de la confiança del Parlament o l'adopció per part d'aquest d'una moció de censura. (RP)

GOYTIA, PEDRO FRANCISCO (Bilbao s XVIII - ? s XIX) Inquisidor de Mallorca (1819-20). Durant el seu govern, es promulgà (1820) el decret pel qual se suprimia per segona vegada, i definitivament, el tribunal de la Inquisició. Per aquest motiu, i sense que ell ho pogués impedir, un avalot saquejà diverses dependències del palau inquisitorial. (MC)

GRAAS, GUST (Esch-Sur-Alzette, Gran Ducat de Luxemburg, 1924) Pintor. Des de 1977, resideix llargues temporades a Pollença. A partir de 1965, exposà anualment a Luxemburg. També ha exposat a Viena, Brussel·les, Colònia, Barcelona, Pollença (1985) i Palma (1989 i 1991). La seva pintura ha evolucionat de l'informalisme matèric (1960-70) cap a un tipus de concreció onírica, on combina formes geomètriques i naturalistes. És membre del Cercle Artístic de Luxemburg i obtengué el premi Gran Duc Alfons (1970). Té obra al Museu de l'Estat de Luxemburg i al Museu Munici-

↓ Govern de la Comunitat Autònoma (1991) (AGB)

↓ Gust Graas, *Sense títol*

pal de Pollença. Fou president de la Ràdio Televisió de Luxemburg —RTL— i del consell d'administració de la companyia aèria Luxair.

GRÀCIA, SANTUARI DE NOSTRA SENYORA DE Santuari marià situat a la muntanya de Randa, al terme de Llucmajor. El 1440, el franciscà observant Antoni Caldés, de Llucmajor, juntament amb un altre company, convertí la cova de s'Aresta en una ermita per dur-hi una vida contemplativa. El 1497, el pare Miquel Galmés, franciscà secularitzat, s'instal·là a l'ermita, on romangué fins al 1523. Aquest ermità aconseguí (1497) que el llucmajorer Antoni Tomàs li cedís les terres on hi havia l'ermita, amb la condició de viure-hi, celebrar el culte diví i conservar una imatge de santa Maria acabada d'esculpir. Aquesta imatge, la més antiga de les de la Immaculada venerades a Mallorca, és la patrona de Llucmajor. Durant el temps del pare Miquel Galmés, es fundà (1501) una escola al santuari, regida per mossèn Antoni Garau, succeït, el 1504, per Jaume Arnau. El 1520, els jurats de Llucmajor fixaren la festa de Nostra Senyora de Gràcia el dia de la Nativitat de Maria i, posteriorment, en aquest mateix segle, s'establí el règim del santuari, posat sota la jurisdicció del rector i dels jurats de Llucmajor, que en nomenaven el custodi, els obrers i els donats. Sobre la data de construcció del temple actual, hi ha una gran confusió de fonts, per causa de les reformes de l'església primitiva. De tota manera, sembla que el 1637 se'n començà i se n'acabà una part, que fou beneïda, en set anys, encara que no es finalitzà totalment fins al 1819. És de reduïdes dimensions i presenta una planta de nau única amb capelles laterals, coberta de volta de canó, capçalera absidal i cor. El 1768, es pintaren els frescos del sòtil i, el 1776, el bisbe Díaz de la Guerra manà retirar de l'altar major la imatge de santa Anna, l'antiga titular de l'ermita, i de col·locar-hi la de la Mare de Déu. Més tard, el 1802, es féu un nou retaule per a l'altar major i es restaurà la Mare de Déu. Entre el 1976 i el 1983, essent rector de Llucmajor Bartomeu Fons Pascual, s'amplià l'esplanada que dóna accés al santuari i la placeta que hi ha al davant, i es reformà l'hostatgeria. La darrera reforma, dirigida per l'arquitecte Sebastià Gamundí i pel rector Jaume Serra Pons, començà el 1988. En aquesta avinentesa, es descloscà el guix de les voltes i de la sagristia, que cobria el marès de Galdent, i es trobaren els murs primitius i el trespol de la primera església a l'actual capella de santa Anna, i també un cementeri. A més a més, es reformà el presbiteri, s'acondicionà el cambril i la sala d'ofrenes i es posà un nova il·luminació. El santuari ha estat, d'ençà del s XVI, un centre d'espiritua-

↑ Creu del santuari de Nostra Senyora de Gràcia (Llucmajor)

↓ La muntanya de Cura amb els santuaris de Nostra Senyora de Gràcia (centre) i de Sant Honorat (il·lustració del *Die Balearen*)

↑ Santuari de Nostra Senyora de Gràcia (Llucmajor)

litat mariana per a la comarca i, sobretot, per als llucmajorers, que hi pelegrinaven sovint, com ho demostra l'hostatgeria construïda el 1700. D'aquests romiatges, destaca el del 26 de juliol de 1523, amb motiu d'una pesta passada, per la qual cosa hom acordà de fer-hi una diada anual amb missa solemne. D'aquestes pujades, en resta també un dels set goigs i set dolors de la Mare de Déu, esculpits en pedra, situats al camí que puja de Llucmajor, i dels quals només se'n conserva un. Han publicat històries del santuari mossèn Sebastià Guasp (1920) i el pare Gaspar Munar (1973). (GS)

GRÀCIA, SON Propietat rústica del terme de Felanitx. Documentada com a rafal en el cadastre de 1578, pertanyia a Sebastià Cantallops. Tenia cases, conreu de cereals i ramaderia ovina. Era valorat en 1.100 lliures.

GRADOLÍ, CAN Edifici urbà de tipologia residencial, situat al número 1 del carrer de Sant Gaietà, de Palma. La

↑ Can Gradolí (Palma), escala d'accés a la planta noble

casa, fruit de diverses reformes, conserva un notable pati de factura gòtica, transformat el s XIX. Les restes de finestres coronelles, el porxo i la volada de la façana són del s XVIII. Al començament del s XX, s'hi realitzà una reforma que afectà l'aparença exterior, amb el referit de la façana i la conversió de finestres en balcons. Propietat

→ Pati de can Gradolí (Palma)

↑ Can Gralla (Campos)

de la família Gili el s XVII, fou adquirida, el s XVIII, pel notari Jaume Martí. A la mort de la seva viuda, l'edifici passà al mariner Jaume Gradolí, que n'era propietari el 1773, i, des d'aleshores, ha pertangut a la família. (AS)

GRÀFIQUES GARCIA Vegeu *Indústries Gràfiques Mallorquines Societat Anònima.*

GRALLA, CAN Propietat rústica del terme de Campos, a l'alqueria Roja, situada entre sa Canova, Son Robat, na Tòfola, es Cós i es Revellar. (M)

GRAMALLETA Escapulari o hàbit penitencial que eren obligats a vestir els heretges reconciliats i relaxats per la Inquisició, sovint conegut també com a sambenet, castellanisme. S'havia de portar durant el temps que durava la reconciliació i presó. Al llarg dels segles, aquest càstig experimentà canvis molt notables. Pel que fa a Mallorca, no existeixen dades anteriors a les *Instrucciones* (1561), atorgades per l'inquisidor general Fernando Valdés, on la gramalleta era un llarg i ample escapulari de lli groc amb una creu de sant Andreu al davant i una altra al darrera. Els reus que abjuraven *de vehementi* només portaven mitja creu de sant Andreu, consistent en una única banda en diagonal. Els relaxats assistien a l'acte de fe amb una gramalleta negra, en la qual apareixien pintats bufarells llançant heretges a les flames de l'infern. Una vegada complida aquesta penitència, les gramalletes, amb els noms i llinatges dels heretges, eren penjades a les parets de l'església de Sant Domingo, amb la finalitat de perpetuar la memòria infamant dels delictes i càstigs dels condemnats. Al llarg del s XVII, existiren nombroses ordres del tribunal de *La Suprema*, de Madrid, perquè els inquisidors de Mallorca renovassin les que, per efecte dels anys, restaven il·legibles. Les disposicions no s'acompliren a causa de les protestes dels nobles mallorquins que, en veure-hi implicats alguns dels seus llinatges, temien perdre els privilegis que els atorgava la neteja de sang i el poder del prestigi. L'acord no va arribar fins al 1755, en què s'autoritzà la renovació de les gramalletes a sant Domingo. S'havia de fer, no obstant, a partir dels actes de fe de 1645, quan els llinatges dels nobles no hi eren implicats. Paral·lelament a aquesta renovació, el 1755 s'editaren dues publicacions de reforç: la segona edició de *La fe triun-*

↓ Penitent amb gramalleta, ciri i rosari

↓ Reus amb gramalleta, cucurutxa i corda al coll (detall de *l'Auto de Fe*, de Pedro Berruguete)

↓ Condemnat amb gramalleta i cucurutxa (aiguatinta de Francisco de Goya)

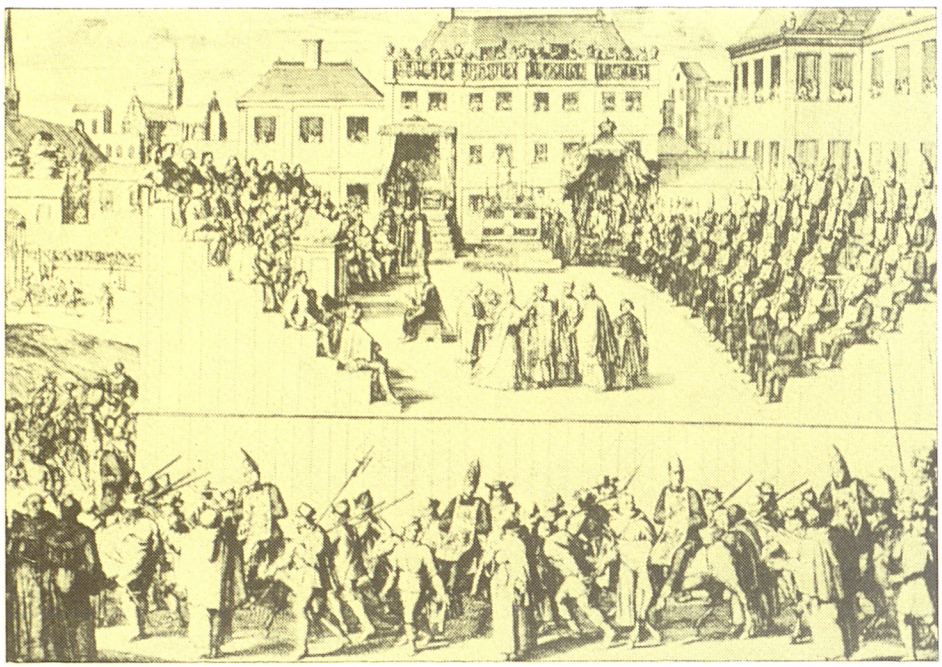

↑ Acte de Fe i reus conduïts a la foguera

fante i *Relación de los sanbenitos que se han puesto, y renovado este año de 1755, en el Claustro del Real Convento de Santo Domingo, de esta Ciudad de Palma, por el Santo Oficio de la Inquisición del Reyno de Mallorca, de reos relaxados, y reconciliados públicamente, por el mismo Tribunal desde el año de 1645.* No es renovaren individualment, sinó per èpoques, en diverses teles, on apareixien els reus amb llurs noms, llinatges, delictes i penes. Cap al 1788, els xuetes feren un primer intent perquè es retirassin les pintures infamants, cosa que no aconseguiren fins al 1812. Restaurat l'absolutisme (1814), es tornaren a penjar fins que, amb l'adveniment del Trienni Liberal (1820), un grup nombrós de xuetes forçà les portes del convent de Sant Domingo i va encendre una gran fogatera amb les de llurs avantpassats. (LlM)

GRAMANERA, CAN Propietat rústica del terme de Marratxí, situada entre Son Genovès, Son Maiol, ses Clotes i Son Mulet. (M)

GRAMÁTICA CATALANA Obra de Tomàs Fortesa Cortès, redactada en castellà i publicada pòstumament a Palma el 1915. El seu projecte obtengué el premi del Certamen de Fires i de Festes de Palma el 1881. Fou concebuda com una introducció diacrònica i sincrònica a la llengua catalana. Així, metodològicament, parteix del llatí i es basa sobretot en els clàssics catalans medievals per establir la norma gramatical catalana, contrastant-la amb els dialectes i tenint en compte la filologia romànica. D'aquesta manera, en resulta una veritable síntesi de gramàtica històrica i un inventari molt complet de les variants dialectals, particularment de les mallorquines. Va encapçalada per un pròleg de mossèn Antoni M Alcover, deixeble de Fortesa en formació lingüística, en què glossa la personalitat de l'autor i situa l'obra en la filologia romànica. També inclou, a manera d'introducció, tres articles de Fortesa apareguts a la revista *Museo Balear* sobre aspectes generals del català. El cos propi de la gramàtica és format per tres seccions, dedicades respectivament a la fonologia, la morfologia i la sintaxi i l'ortografia. En el marc de la producció gramatical de la Renaixença, s'inscriu en el corrent tradicional, amb una forta tendència a la llatinització i una certa disposició a adoptar grafies medievals, dins una línia historicista, que coincideix amb la de la filologia romànica pre-saussuriana. En aquest sentit, no segueix, naturalment, les Normes de l'Institut d'Estudis Catalans (1913) perquè l'autor ja era mort quan es promulgaren, encara que coincideix amb moltes. Fou redactada en una terminologia molt tècnica i precisa, que revela una consciència clara de la unitat de la llengua catalana, a pesar de les diferències dialectals. Malgrat la seva vàlua, ha tengut escassa influència directa en la codificació moderna catalana, però alguns estudiosos han detectat la seva influència en la doctrina lingüística d'Antoni M Alcover. (GS)

↓ Tomàs Fortesa Cortès, *Gramática de la Lengua Catalana*

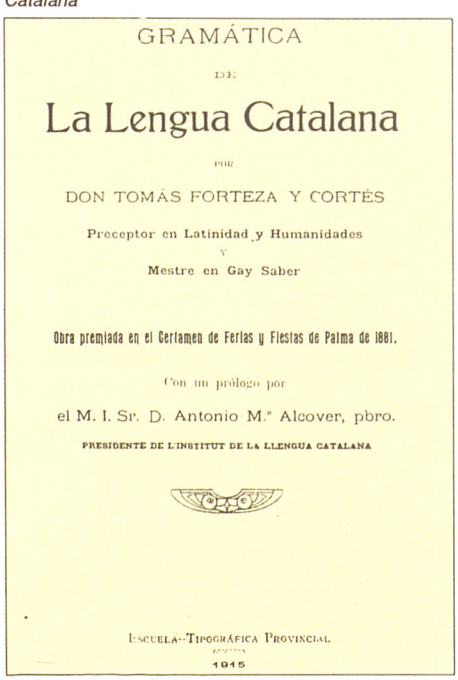
GRAMÁTICA
DE
La Lengua Catalana
POR
DON TOMÁS FORTEZA Y CORTÉS
Preceptor en Latinidad y Humanidades
Y
Mestre en Gay Saber
Obra premiada en el Certamen de Ferias y Fiestas de Palma de 1881.
Con un prólogo por
el M. I. Sr. D. Antonio M.ª Alcover, pbro.
PRESIDENTE DE L'INSTITUT DE LA LLENGUA CATALANA
ESCUELA-TIPOGRÁFICA PROVINCIAL
1915

GRAMÀTICA CATALANA REFERIDA ESPECIALMENT A LES ILLES BALEARS Obra de Francesc de Borja Moll, publicada a Palma (1937) amb el títol de *Rudiments de Gramàtica Preceptiva per a ús dels escriptors balearics*. El 1968, adoptà el títol actual i, el 1990, assolí l'onzena edició. Pretén esser una introducció a l'estudi del català adaptada a les principals variants del dialecte balear. Dividida

↓ Gramàtica catalana de Francesc de Borja Moll

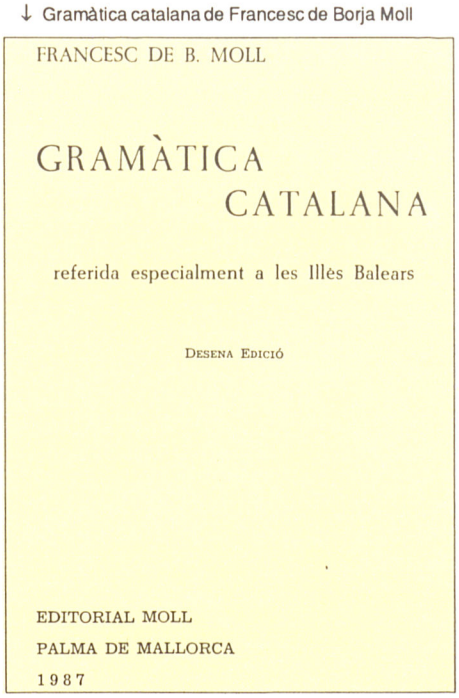
FRANCESC DE B. MOLL
GRAMÀTICA
CATALANA
referida especialment a les Illes Balears
DESENA EDICIÓ
EDITORIAL MOLL
PALMA DE MALLORCA
1987

en quatre parts, la primera tracta del concepte i de l'extensió del català i de la relació llengua-dialecte; també hi ha una síntesi de la dialectologia i de la literatura catalanes. Els tres blocs restants, seguint la divisió tradicional de la gramàtica, versen sobre la fonètica i l'ortografia, la morfologia i la sintaxi i la formació de paraules. A l'estil de les gramàtiques modernes dels principals dialectes catalans, fa un inventari del lèxic, de la fraseologia i de les construccions sintàctiques del balear, en rebutja les corrupcions i les influències castellanitzants i considera el seu pes en la normativa vigent i en la llengua literària. Cal destacar el seu total acord amb les línies mestres de la reforma lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans. És, sobretot, una gramàtica propedèutica i pedagògica; per això, evita aspectes conflictius de la normativa, com la distribució dels verbs esser i estar i la d'algunes preposicions, i no ofereix una visió general suficient de la coordinació i de la subordinació. Així i tot, és el manual de llengua que més ha influït en la iniciació científica al català de nombrosos illencs, particularment d'escriptors i professors, i és una eina cabdal de la normalització lingüística contemporània i de clarificació de les polèmiques sobre la identitat catalana de la llengua vernacla de les Balears. Té com a complement un llibre d'exercicis. (GS)

GRAMOLA, CA SA Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre s'Esglesiassa, sa Creu Vella, ses Veles i les Tres Velles. (M)

GRAMOLA, COLL DE SA Al terme d'Andratx, poc abans de s'Evangèlica, a la carretera d'Estellencs, situat entre el puig des Avencs, el puig des Voltor, el penyal de n'Anglada i el puig Assegut. Documentat el 1472. (M)

GRAMOLA, LA Antiga alqueria del terme d'Andratx. El 1232, Berenguer de Palou, bisbe de Barcelona, l'establí a Robert de Gramola, del qual prengué nom. La família dels Gramola en mantengué la titularitat els s XIII-XIV. El s XV, confrontava amb l'alqueria d'en Jofre i la ribera de la mar. El 1634, pertanyia a l'honor Jordi Pujol —de sa Gramola—. (DF/M)

GRAN, CALA Al terme de Santanyí, situada entre la punta Grossa i el caló de ses Dones. (M)

GRAN, CINGLE A la costa de l'illa Dragonera, situat entre es Secret d'en Cristino i sa Caperutxa des Jueu. (M)

GRAN, COMA Al terme d'Artà, situada entre el puig des Corb, ses Mandrioles, en Pelat i Son Sureda Nou. ■ Al terme de Bunyola, entre la possessió de sa Cova, sa Comuna, el torrent des Cocons i es Planitjar. ■ Al terme d'Escorca, entre el puig de Massanella, el comellar des Prat de Cúber i la serra de sa Carena. ■ Al terme de Palma, entre el coll de sa Creu, sa Mala Fetge, Son Vida i els puntals de Valldurgent. (M)

GRAN, ES BARRANC Al terme de Palma, situat entre Xorrigo, s'Arboçar, Son Binissalem i Son Gual. (M)

GRAN, RAFAL Antic rafal del terme de Palma, situat al lloc de ses Figueres Baixes. Documentat el 1682, pertanyia al senyor Pere Joan Solivelles, prevere beneficiat de la Seu. Tenia cases i era dedicat al conreu de cereals. Feia una renda anual de 200 lliures. (DF)

GRAN, SA FONT Al terme de Palma, situada a la possessió Bunyolí, entre les cases i la font de Comals. (M)

GRAN, SA ROTA Al terme de Llubí, situada entre la vila, la possessió de ses Coves, cas Capotàs i l'ermita del Sant Crist del Remei. (M)

GRAN, S'ESTANY Vegeu *Salobrar, es.*

GRANADA, CAN Edifici urbà de tipologia residencial, situat al número 10 del carrer del mateix nom, de Palma. El casal, resultat de successives adquisicions de terrenys confrontants, té l'estil arquitectònic i la distribució interior propis de la mansió tradicional urbana mallorquina del s XVIII. A través d'un arc de mig punt, s'accedeix al vestíbul i al pati. L'escala principal, adossada a un lateral del pati, és de tres trams i acaba en una naia. L'interior és decorat amb mobles tradicionals mallorquins i una col·lecció de tapissos heràldics dels Fortesa de Tagamanent. Des del s XVI, és propietat de la família Rossinyol de Sagranada. (AS)

→ Can Granada (Palma)

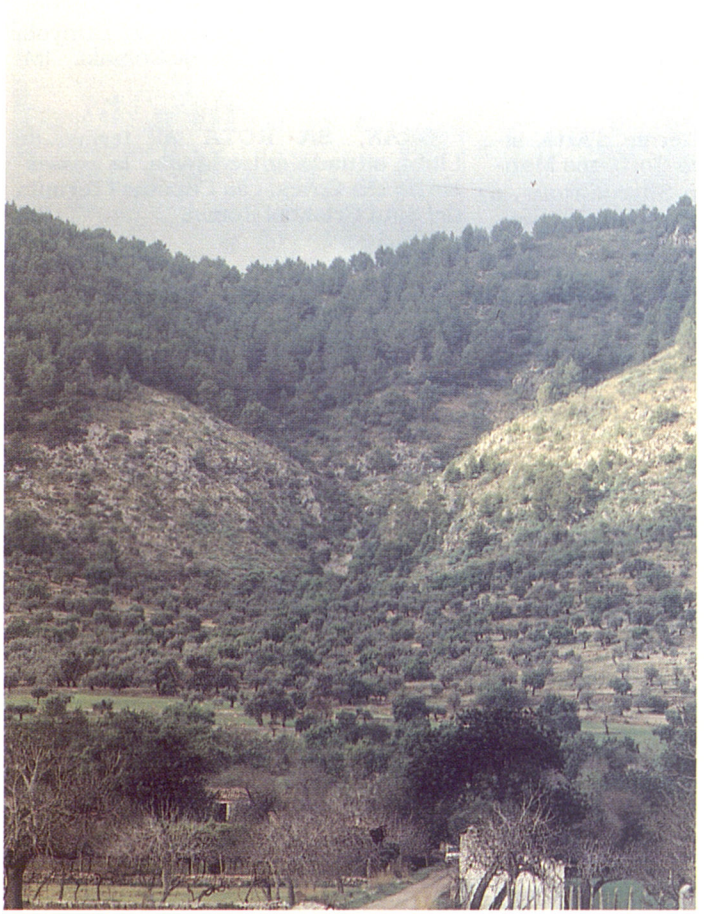

← Comellar de sa Granada (Campanet)

GRANADA, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Cabrer, el monestir de la Real, Son Serra Perera i So na Pau. El 1611, era del cavaller Beltran Rossinyol Sagranada, que va fer hereu el seu fill Nicolau, donzell. Era anomenada Son Granada i consta que hi havia 80 morers blancs. (M)

GRANADA, COMELLAR DE SA Al terme de Campanet, situat entre Gabellí Gran, Monnàber Nou, l'oratori de Sant Miquel i el puig d'en Costurer. El 1311, hi ha documentada una font de na Granada. (M)

GRANADA, SA Antiga possessió del terme de Manacor, situada entre Son Pi, Son Artigues, Son Dragó i can Puput. Documentada el 1293 com a rafal d'en Granada. El 1533, Nicolau Truiol —de sa Granada— la vengué, amb Albocàsser, a Joanot de Moiano. El 1578, era dividida entre Miquel Truiol (4.000 lliures) i Pere Artigues (1.300). El 1583, tenia cases, conreu de cereals, una guarda de 280 ovelles i nombrós aviram. El 1610, ja era dividida. Una de les propietats, dita el **rafal de sa Granada,** pertanyia a Miquel Truiol. Confrontava amb sa Granada, Son Artigues, es Bosc d'en Bernadí i es Bosc d'en Vell. Tenia cases i era dedicada a figuerals i conreu de cereals i lleguminoses. Feia una renda anual de 20 lliures i 23 quarteres de blat. ■ Antiga alqueria del terme de Puigpunyent, documentada el 1283, avui agregada a Son Nét, situada entre la vila, Hortalutx, el torrent de sa Riera i el molí Paperer. (DF/M)

GRANADA, SON Antiga possessió del terme de Llucmajor. Figura al *Llibre del Repartiment* com a alqueria Protocugel, de 6 jovades, que correspongué a Berenguer de Pregaminer. Es documenta també amb la denominació de Protocutx (1251). El 1258, passà a Ferrer de Granada, del qual prengué nom. Abans de la denominació actual es digué alqueria d'en Granada (1258) i la Granada (1307). Fins al s XV, tengué també la denominació d'alqueria Omar i alqueria Olma. Era de les més extenses del terme i arribava fins a Son Verí i el cap Enderrocat. Jaume II de Mallorca projectà fundarhi una parròquia, a més de la de Capocorb. Els s XIII-XV, pertangué a la família dels Granada o Sagranada. El 1403, era de Robert Sagranada, el terratinent més important del terme. El 1446, era valorada en 158 lliures. El 1486, pertanyia a Joan Mas. Els s XVI-XVIII, fou de la família Rossinyol de Sagranada. El 1544, era de Bartomeu Rossinyol, ciutadà de Mallorca, que tenia la casa pairal al carrer de la Cavalleria, a la parròquia de Santa Creu, de Palma. La possessió era situada al lloc de Capocorb, tenia cases i es dedicava a la producció de cereals i a la ramaderia ovina i caprina. Tenia guardes de 512 ovelles i 200 cabres. El 1578, era valorada en 4.450 lliures. El 1667, pertanyia al senyor

↓ Son Granada de Baix (Llucmajor)

Baltasar Rossinyol de Sagranada. Confrontava amb Puigderrós, Son Mut Nou, Son Mut Vell, Son Jordi Noguera, Son Verí i la ribera de la mar. Feia una renda anual de 340 lliures, 40 quarteres de blat, 15 quarteres de xeixa, 7,5 quarteres d'ordi, 7,5 quarteres de civada, 3 quintars de formatge, mig quintar de llana, dues carretades de llenya, un sac de cendra, tres anyells, un porc, una gerra de mantega, dues fogasses, un brossat cada setmana i tota la llet d'una hora del Divendres Sant. El 1699, era del senyor Nicolau Rossinyol de Sagranada. Es mantenia com a gran propietat ceralista i ramadera, amb guardes de 421 cabres i 186 ovelles. Era valorada en 9.560 lliures. El s XVIII, passà als Villalonga. El s XIX, se'n segregaren *Son Granada de Baix* (→) i *Son Granada de Dalt* (→). (BF/DF/M)

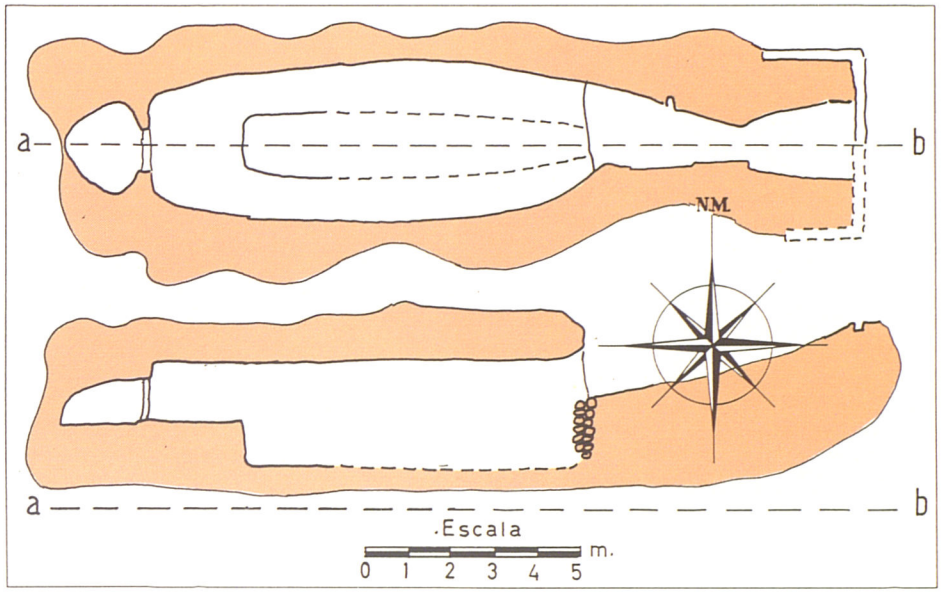

↑ Son Granada de Dalt (Llucmajor), plànol de la cova situada al sementer des Garbellet

GRANADA BELLAVISTA, SON Possessió del terme de Llucmajor, anomenada també can Mercadal, situada entre cala Blava, el cap Enderrocat, el torrent de Son Verí i Son Verí de Baix. (M)

GRANADA DE BAIX, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Puigderrós de Baix, can Benfet, el pinar d'en Taverner i cas Llenyater. (Vegeu *Granada, Son*). (M)

GRANADA DE DALT, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Jordi Noguera, Son Eriçó, Son Verí i ses Cabanes Velles. Nomenada també Son Granada de Can Barra d'Or. (Vegeu *Granada, Son*). Hi ha dues coves artificials d'enterrament del Bronze Antic de Mallorca. La primera, situada al sementer des Garbellet o des Pi Escucullat, amb fossa central i cubicle a l'absis. La cambra té 7,5 m de llargària per 2,70 m d'amplària i 1,80 m d'altària. La segona, situada en el sementer de ses Vuit Quarterades, té dos cubicles, un a l'absis i l'altre al vestíbul. La cambra té 9 m de llargària per 6 m d'amplària i 1,65 m d'altària. (M)

↓ Son Granada de Dalt (Llucmajor)

GRANADELLA Antiga alqueria del terme d'Andratx, situada entre So na Gaiana, Son Poder, Son Serra i el puig des Molins. Documentada el 1284 com a alqueria Granatella, quan Maria Moragues n'establí un quart a Bernat Conic. El 1350, fou adquirida per Jaume de Vic. De les primitives terres, en derivaren, per divisions i establiments, ja des del s XIII, diverses propietats, com el rafal Bordoi, propietat, els s XIII-XIV, de la família Sant Just, i l'alqueria Morella, que pertanyia a Nicolau de Bergatge. La major part de la possessió fou denominada *Son Seguí* (→). (DF/M)

GRAN ALBUFERA, SA Antiga possessió dels termes d'Alcúdia, sa Pobla, Muro i Santa Margalida. Ocupava la part central i major dels terrenys i aiguamolls de l'*Albufera de Mallorca* (←). Documentada el 1666, pertanyia al capità Antoni Mir i Castell de Moià. Era arrendada generalment per tres anys, juntament amb els estanys i altres pertinences. Feia una renda de 900 lliures anuals. Els contractes n'establien una reglamentació molt estricta, destinada a la protecció de la fauna i dels recursos pesquers, a més del manteniment del sistema de síquies en bon estat. El mes d'agost, l'amo, en presència del senyor o del seu representant, havia d'escurar les síquies, les entrades, els estanys i el gorg, a més d'eixarmar els canyars i treure'n les arrels. Els fangs procedents de l'escurada havien de ser portats als prats i escampats, a fi que no retornassin a les síquies. S'havia de mantenir oberta una sola boca d'entrada al portell d'en Curt, sense *butell*

↑ Sa Gran Albufera, cap a 1930

per permetre l'entrada dels peixos. A l'Estany Major no s'hi podia pescar amb armellera, però sí amb xarxa de caluper. Tampoc no es podia pescar en el Grau ni treure gambes de les síquies ni de l'Estany. S'havien de deixar algun temps de l'any els llevadors sense *botxellar*. El darrer any de l'arrendament no es podien vendre ni arrendar les vorereres. Per a l'explotació de la possessió, l'amo rebia barques, eixàrcies i altres elements de pesca i conreu. El senyor es reservava el dret, sempre que volgués, d'anar a la possessió amb acompanyants, pescar-hi amb canya sense limitació i tenia dret d'endurse'n el peix pescat. L'amo havia de dur, cada any, a casa del senyor, una dotzena de polleguerals, vuit dotzenes d'anguiles i quatre dotzenes de llisses. A més, havia de dur al rector de Lluc-major dues dotzenes d'anguiles, una dotzena de llisses i una dotzena de polleguerals. El 1678, la possessió pertanyia al senyor Joan Antoni Truiols i Castell de Moià, ciutadà militar de Mallorca, la família del qual tenia la casa pairal al carrer de sa Llebre, a la parròquia de Santa Creu, de Palma. El 1724, pertanyia al senyor Antoni Serralta Castell, cavaller de l'orde de Calatrava. Les condicions de l'arrendament es mantenien quasi idèntiques al 1666. L'amo havia de treure la mel de maig de les cases d'abelles. Del peix que l'amo portava a Palma, el senyor en podia agafar 1,5 lliures. Durant la Quaresma havia de donar una dotzena i mitja de polleguerals. Anualment, havia de lliurar al senyor mig quintar d'anguiles salades. Des de la fi del s XVII, la caça hi havia esdevengut cada vegada més important i fou objecte de severes restriccions. L'amo no podia caçar fotges amb fílats, ni amb escopetes des de les barques, ni a l'aguait. Tampoc no podia agafar nius, ni ous, ni cues de cignes. El 1838, pertanyia a Pere Caro Maza de Lizana, marquès de la Romana. El 1865, tenia 677 quarterades i confrontava amb el Pla des Pinar, la vorera de la mar, Son Sant Martí, Son Serra, Son Sant Joan, Son Morei, Son Claret, Son Mieres, es Prat des Colombar i pertinences del reial patrimoni. Aquest mateix any, Joan Noguer Pisà, per 29.375 lliures mallorquines, la va vendre a D G Hope i J F Batemann. D'aleshores ençà, esdevengué una de les propietats integrades en els grans treballs de drenatge i aprofitament de l'Albufera de Mallorca. Els contractes d'arrendament de la possessió, elaborats pels notaris Antoni Parets (s XVII) i Miquel Dameto (s XVIII), són un document de gran interès per a l'estudi

↓ Mapa de l'Albufera de Mallorca amb la situació de sa Gran Albufera

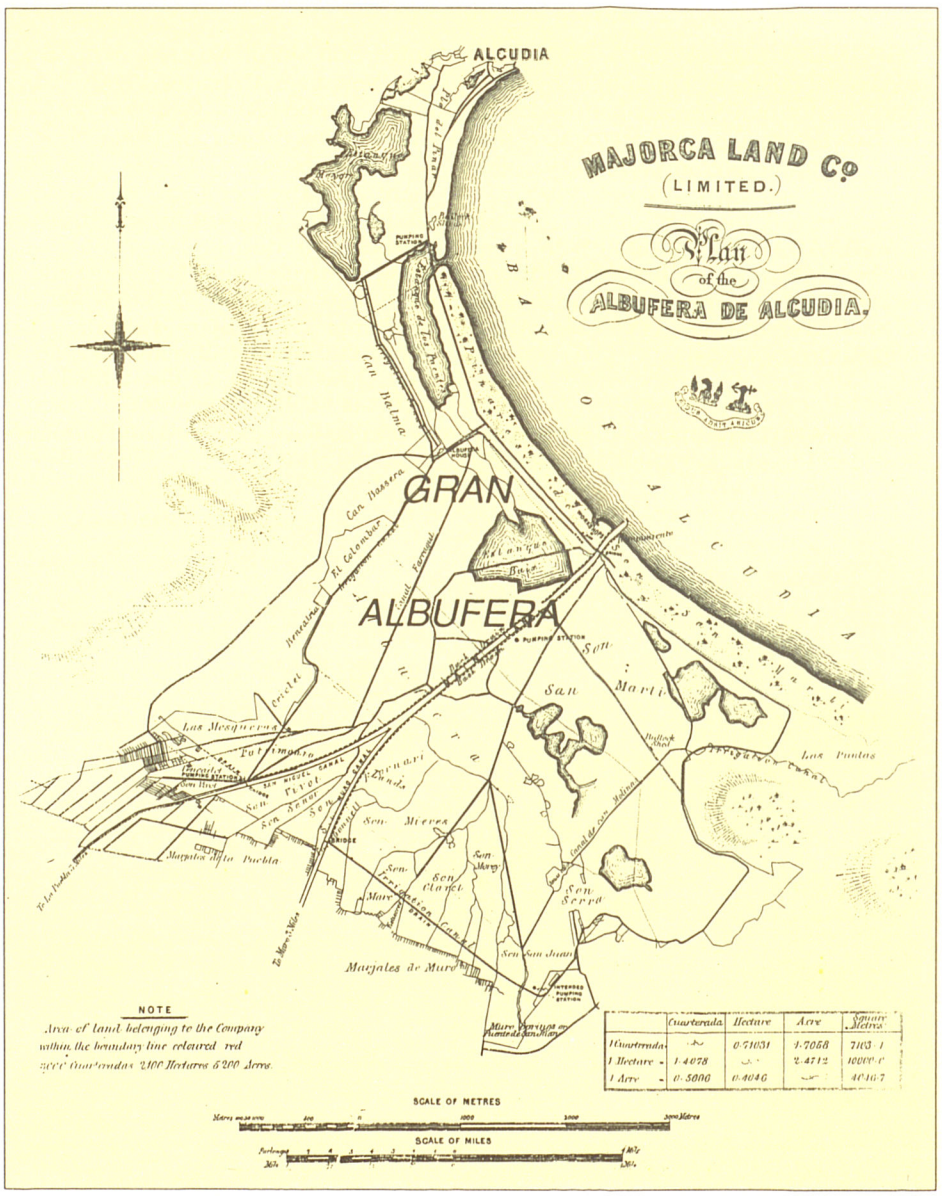

de l'explotació agrària, ramadera i cinegètica de l'Albufera de Mallorca. (DF)

GRAN CAFÉ DEL UNIVERSO Cafè teatre o cafè cantant. Instal·lat a l'antic convent de les monges de la Misericòrdia, de Palma, va esser molt actiu entre el 1860 i el 1869. El 1865, n'era l'empresari Joan Roca i, entre el 1866 i el 1869, Josep i Pere Amigó. Habitualment, hi actuaren el músic Francesc Vidal i l'actor Josep Moià, que també en fou empresari el 1868. S'hi organitzaven balls, atraccions de *varietés* i temporades teatrals, en les quals predominaven les peces líriques curtes i les sarsueles, en castellà i en català. A partir de 1864, introduí el teatre de Frederic Soler —Pitarra— i d'altres autors catalans a Mallorca. S'hi popularitzà especialment *L'esquella de la torratxa*, que parodiava el drama romàntic *La campana de la Almudaina*, del mallorquí Joan Palou Coll, que també hi fou representat el 1865. A la temporada de primavera d'aquest mateix any, la seva companyia passà al Teatre Principal, aleshores Teatre del Príncep d'Astúries, per programar-hi un bon nombre de sarsueles catalanes, gènere a la popularització del qual havia col·laborat el Gran Cafè. (JMV)

GRAN CRISTIANA, CA LA Denominació popular aplicada al palau de *Marià de Villalonga i de Togores* (→) i de la seva muller *Catalina de Safortesa i de Togores* (→), anomenada la Gran Cristiana. Es tracta d'un edifici de tipologia residencial urbana, situat entre els carrers de la Portella i d'en Serra, de Palma. Conegut també com a palau Togores o d'Aiamans o can Brull. Es començà a construir el 1634, sobre el que eren unes cases gòtiques, promogut per Miquel Lluís Ballester de Togores i de Sales, comte d'Aiamans. El 1795, passà a la branca col·lateral dels Villalonga-Desbrull. Al llarg del s XIX, quan n'eren propietaris Marià de Villalonga i de Togores i Catalina de Safortesa i de Togores, s'hi dugueren a terme importants modificacions, sobretot a l'escala noble, la tradicional barana de ferro forjat de la qual fou substituïda per una balustrada neogòtica de pedra. Es construí una llotja a la zona sud del jardí i es feren diverses remodelacions interiors que modificaren la decoració tradicional per la de gust isabelí. El 1929, es realitzà una ampliació del jardí i s'instal·laren en el pati dos capitells renaixentistes, datats del 1554, amb les llegendes *Priamus de Villalonga* i *Prudentia coniuges*, que procedien del palau dels Villalonga, denominat can Príam. Entre el 1969 i el 1971, se n'inicià la restauració, costejada pel Servei de Defensa del Patrimoni Artístic de la Direcció General de Belles Arts. El 1975, l'Estat reprengué les obres de restauració a càrrec de la Comissaria del Patrimoni Artístic i Cultural amb el fi d'adaptar-lo a la seva funció actual com a seu del *Museu de Mallorca* (→). La balustrada neogòtica fou substituïda per una de ferro forjat segons el model de can Olesa. Es recuperà l'antiga escala noble i es restauraren les sales dels s XVII i XIX. La planta de l'edifici és de traçat pentagonal irregular. La façana principal articula la seva volumetria en tres cossos, l'inferior amb portal adovellat, la planta noble amb balcons emmarcats i baranes de ferro forjat segons el gust barroc i el porxo amb solucions ogivals, acabat amb una volada. A través de l'ingrés principal, situat al carrer de la Portella, s'accedeix a un vestíbul amb pati delimitat per arcs rebaixats, que condueixen a l'escala noble per l'esquerra, a dependències secundàries per la dreta i a un jardí en forma d'angle recte al fons, amb llotja lateral. (AS)

↑ Escut de la família Togores a la façana de ca la Gran Cristiana (Palma)

↓ Ca la Gran Cristiana (Palma)

GRAN CRISTIANA, LA Sobrenom generalitzat de *Catalina de Safortesa i de Togores* (→).

GRAN DES CAP PINAR, COVA Al terme d'Alcúdia, situada prop de la punta del mateix nom. Catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. (LlV)

GRAND HÔTEL Edifici d'estil modernista situat a la plaça de Weyler, de Palma. Projectat (1901-03) per Lluís Domènec Montaner, en dirigí les obres l'arquitecte municipal Jaume Alenyar Ginard. L'edifici fou ideat per esser establiment hoteler i la seva disposició és condicionada per la situació angular del solar en el qual es troba. L'estructura en planta es configura de forma poligonal, organitzada a partir d'una disposició d'eixos paral·lels a la façana principal, sobre els quals hi ha

GRAND HÔTEL

Dinàvem. Una figura esplèndida aparegué en el menjador del *Grand Hôtel.*

(...) Allà, dins la sala grandiosa profusament banyada de llum elèctrica, quasi totes les taules eren plenes. Qui viatjava per necessitat i qui viatjava per gust, distingien-se de sobte: eren els del *smocking* i els del jaqué. Dels primers, alguns anaven acompanyats d'esposa o filles: alemanys, anglesos i francesos. Els altres menjaven solitàriament, rellegint telegrames o notes entre plat i plat.

L'aparició esplèndida va orientar-se un instant, i amb pas majestuós i rítmic atravessà tot el menjador fins als vidres del jardí. Mostrava la seguritat inconfonible de les criatures afalagades per l'èxit. Alta, aplomada, oberta d'espatlles, vestia de blanc perla.

(...) I reprenguérem la conversa sospesa, mentres l'estrangera començava a dinar, tota sola. Parlàvem? Ah, sí! Dels quadros d'En Rusiñol i d'En Mir que adornen el gran menjador.

(...) Els cambrers anaven i venien, carregats de plats, de salseres argentines, de crestalleria espirejant. Per les taules del menjador sumptuós s'escampava la munió dels hostes d'aquells dies, uns declarats, altres completament misteriosos, que venien de lo desconegut per a tornar-se'n a lo ignorat, sense deixar rastre. Tot seguit descobríen el turista de raça, envellit en els hotels, caminant incansable de la terra coneguda, amb ses patilles cuidades, el trajo clar, el barret de castor blanquinós estil *leader,* els grans botins de crema caient sobre el borseguí. Se diria que aquell alt Blowitz, mig polac, mig italià, conservava, dispersos en tota sa persona, àtoms dels països brillants, pols dels grans museus, emanacions dels canals de Venècia i de les llunetes de Bayreuth.

(...) No hi faltava tampoc l'imprescindible savi alemany, tal Dr. Friedrich Holsteinmüller, amb sa barba a la Gutenberg i sa levita universitària, pensionat per l'Institut imperial de Berlín amb la missió d'estudiar la fauna cega de les coves subterrànies.

(...) I a la taula següent un cas interessant, pregonat pels diaris del país: un dels joves mestres de la literatura francesa, En Rolland Lefauconier, corifeu de l'escola poètica més important d'aquell mes d'abril: l'espasmodisme.

(...) I llavors, la parella matrimonial de joves en escursió de noces. I a l'altra taula, majestuós, correctíssim, amb sa gran cartera de pell de Rússia deixada a la perxa, el senyor Bourgade, terrible marsellès arrelat a Catalunya com agent de companyies d'assegurança sobre la vida, prodigiós en l'art de la insinuació i de la lluita per la pòlija.

(...) I allà, per últim, vora la gran vidriera del jardí, menjava, deliciosament hermosa, l'estranya aparició, apenes colorida per dues copes de Lafitte, amb encesor de llum crepuscular.

Miquel dels Sants Oliver *La Ciutat de Mallorques* (1906)

↓ Menjador del Grand Hôtel (Palma), cap a 1905

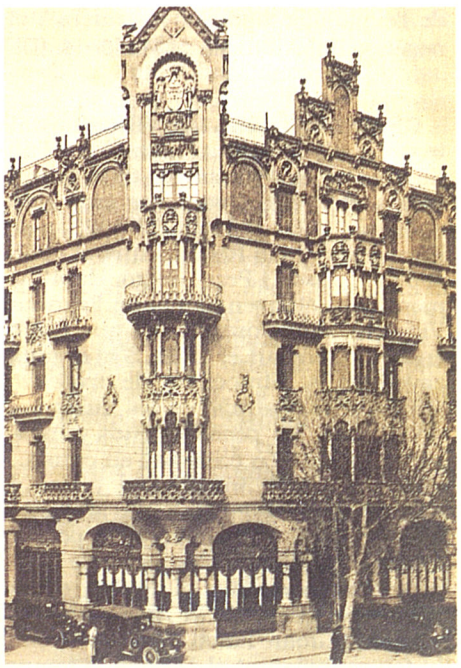

↑ Façana del Grand Hôtel (Palma)

els murs de càrrega o els pilars de sustentació. Respecte a l'alçària, l'edifici té un soterrani, on se situaren les cuines, els magatzems i les cambres del personal; una planta baixa, on hi havia els salons i menjadors; i quatre pisos, les cambres dels quals foren situades a les façanes per solucionar el problema de la il·luminació. La façana, articulada en planta baixa i quatre pisos, ve determinada volumètricament per l'ordenació regular de les obertures mitjançant ritmes alternants. La decoració segueix un estil neogòtic i orientalitzant en els recursos tectònics, com els arcs de diverses formes i els capitells que combinen motius vegetals i florals, i en els ornamentals, com les rajoles policromes amb representacions d'àguiles, situades als coronaments gòtics de la façana, que possiblement procedeixen de la fàbrica de la Roqueta. En instal·larse en aquest edifici l'Institut Nacional de Previsió (1944-79) s'hi realitzaren diverses transformacions, com l'amputació dels coronaments gòtics de la façana i la tapiació dels arcs escarsers i trilobulats de la planta baixa. El 1987, fou adquirit per la Caixa de Pensions —La Caixa— i es troba en procés de restauració i de rehabilitació com a centre cultural.

GRAND HÔTEL ALHAMBRA Establiment hoteler inaugurat a Palma el 1920. Dissenyat per l'arquitecte Gaspar Bennàssar, es bastí als terrenys que ara ocupa s'Hort del Rei. Amb una categoria de primera A, va tenir un total de 47 cambres, 26 d'elles

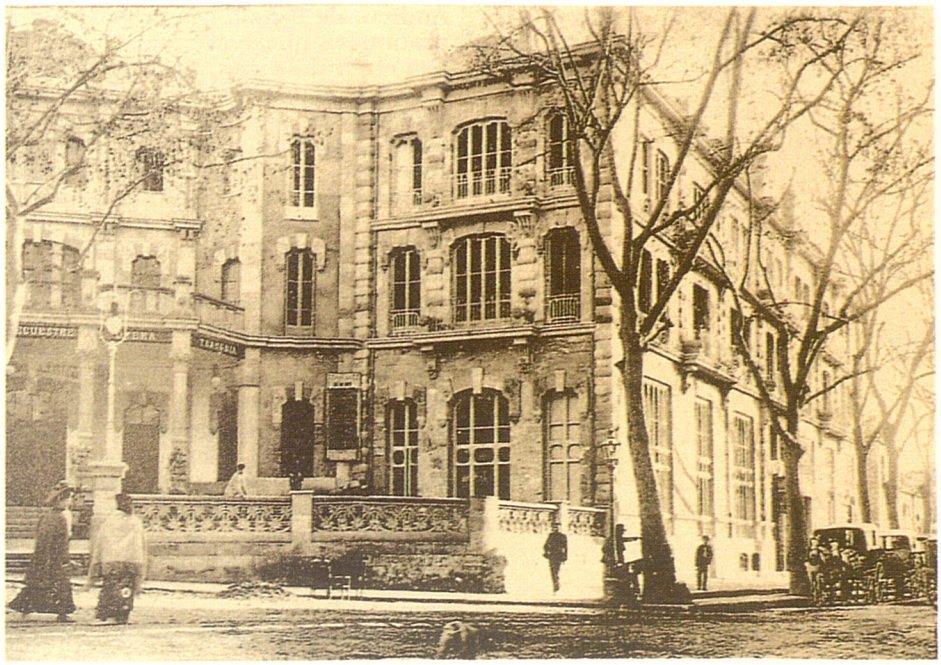

↑ Grand Hôtel Alhambra, cap a 1910 (Palma) (AAM)

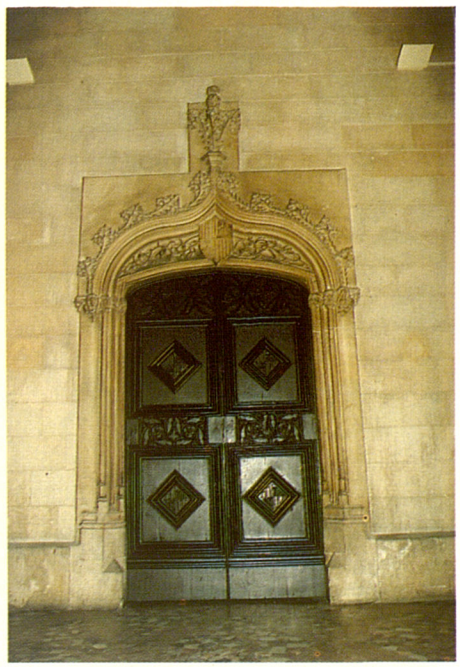

↑ Gran i General Consell, portal gòtic d'accés a la sala de la juraderia

amb bany propi, i salons de lectura, de música, de te, de perruqueria i un gabinet fotogràfic. L'edifici, de tres plantes, formà, amb el Teatre Líric i el Cafè Alhambra, un dels conjunts arquitectònics modernistes més destacables de Palma. Fou centre de reunió i de celebració d'actes de la societat de Palma i allotjà destacades personalitats espanyoles i estrangeres. Fou enderrocat el 1967.

GRANDIA, CAMÍ DES COLLS DE

↓ Lluïsa Granero Sierra, *El geni de les Illes*

Al terme de Bunyola, situat entre les cases de Biniforani Vell, es Salt de n'Angelè, el pla d'en Fideu, el puig de Sant Pere i el puig del Rei Sanxo. (M)

GRANDIA, SON Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre Bennoc, Cugulutx, Son Genovoi i Son Garauet. (M)

GRANERO SIERRA, LLUÏSA (Barcelona 1924) Escultora. Es formà a l'Escola de Belles Arts de Sant Jordi, de Barcelona, d'on és catedràtica d'escultura. Des del 1968, ha exposat en nombroses ocasions a Barcelona, Madrid, Saragossa i Palma. És autora d'*El geni de les Illes*, situada davant la Llonja (Palma). Té obra als Museus d'Art Modern de Barcelona i de Bilbao.

GRANERS DES DELME, ES Propietat rústica del terme de Calvià, situada entre el nucli urbà de Capdellà, el puig Vermell, Son Durí i Son Cabot. Pren nom d'uns magatzems de blat, avui desapareguts, documentats a l'Edat Mitjana. (M)

GRANETGES, SES Terrenys del terme de Sencelles, situats entre Biniagual, Binialmara, Binifuell i Son Creixell. (M)

GRAN I GENERAL CONSELL Òrgan d'àmplia base col·legiada i de caràcter deliberant, destinat a dirigir la política de la Universitat o Comunitat del Regne de Mallorca. Aparegué com una alternativa a unes *Corts* (←) que mai no va tenir aquest regne. La seva composició experimentà diversos canvis en funció de la preponderància que adquirien els estaments o sectors socials representats a la societat insular. El 1315, quan aparegueren assentades les seves bases, el componien els sis jurats de la ciutat i regne, que el presidien, i un nombre indeterminat de consellers de la capital, designats per aquests, més els prohoms de cadascuna de les trenta-dues parròquies foranes. A partir del 1351, la situació canvià sensiblement en limitar-se el nombre de consellers de la capital a cent membres. El 1359, varià la composició de l'assemblea, que arribà a 250 membres, la més nombrosa de la seva història. Des del 1614 fins a la seva supressió, l'assemblea es componia de 72 membres: 44 de la ciutat i 28 de les viles. Pel que fa al sistema d'elecció dels consellers, es renovaven anualment. Des de mitjan s XV, es generalitzà el sistema de sort o d'insaculació, anomenat així perquè els noms dels elegibles figuraven a l'interior d'unes boles de cera —rodolins— depositades en uns sacs, d'on la mà innocent d'un nen de set anys, en presència del lloctinent del regne, treia a l'atzar el nom del qui resultava elegit. El Consell era convocat pels jurats del regne -el braç executiu dels seus acords- 'ab veu de trompeta' i també 'ab lletres', amb l'autorització expressa del lloctinent. El lloc de reunió era la sala de la juraderia, a l'antic hospital de Sant

← Llibre de determinacions del Gran i General Consell corresponent a 1624-26

← Gran i General Consell, arca de les insaculacions

Andreu, de Palma. Les propostes dels assumptes que havien de tractar les feia el jurat en cap, 'tant en son nom com dels demés sos socis', i els acords s'adoptaven per majoria, menys en casos d'especial transcendència i que requerien les dues terceres parts. Aquest òrgan podia actuar plenàriament o en comissió —Consell secret o Trentena—, la qual cosa requeria la majoria de les tres quartes parts per l'adopció d'acords, sempre dins dels mandats o directrius establerts pel plener. Malgrat el seu caràcter d'òrgan, que és la suprema representació del regne, a partir del s XVI, la seva força política es retallà en exigir-se l'autorització del lloctinent per donar valor executiu als seus acords. En tot cas, les seves atribucions eren molt amples: representació de l'Illa davant la Corona i instàncies superiors d'altres regnes, defensa de l'ordre institucional, *Franqueses i privilegis del regne de Mallorca* (←), planificació econòmica, establiment i control dels serveis públics derivats de la defensa armada, cultura, beneficiència, sanitat, avituallament i obres públiques de l'Illa, elaboració i propostes legislatives per a esser aprovades per la Corona o el lloctinent i l'aprovació de subsidis a la monarquia, així com la recaptació d'imposts propis de la Universitat o comunitat del regne. Malgrat la seva naturalesa assembleista i tot i que assumia algunes funcions anàlogues, sobretot de control i diàleg institucional amb el poder de la Corona, no es pot considerar com unes corts, ni pel seu origen, ni per la seva composició, ni pel seu funcionament i competències. En canvi, es pot qualificar com un autèntic Parlament, que, des de la base d'un primitiu Consell municipal de la capital i de l'Illa, evolucionà, des de l'inici del s XIV, fins a la seva dissolució, el 1718, en aplicació del *Decret de Nova Planta* (←). Abans de la seva constitució, no existia més estructura de govern local que la de la ciutat. Aquesta fundació s'instituí com a òrgan de debat i resolució dels interessos col·lectius illencs. (RP)

GRANJA, SA Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre el corral d'en Bennàsser, es Barcarets, s'Albufereta i ses Forques. ■ Al terme d'Artà, situada entre Son Ramon, Son Regalat, Bellpuig i Son Garrover. ■ Al terme d'Esporles, situada entre es Murtar, el camí vell de Superna, ses Mosqueres i el torrent de Sant Pere. En el Repartiment de Mallorca era anomenada alqueria Alpic i fou cedida per Nunó Sanç (1239) als religiosos cistercencs perquè hi fundassin un monestir. D'aquest, en queden res-

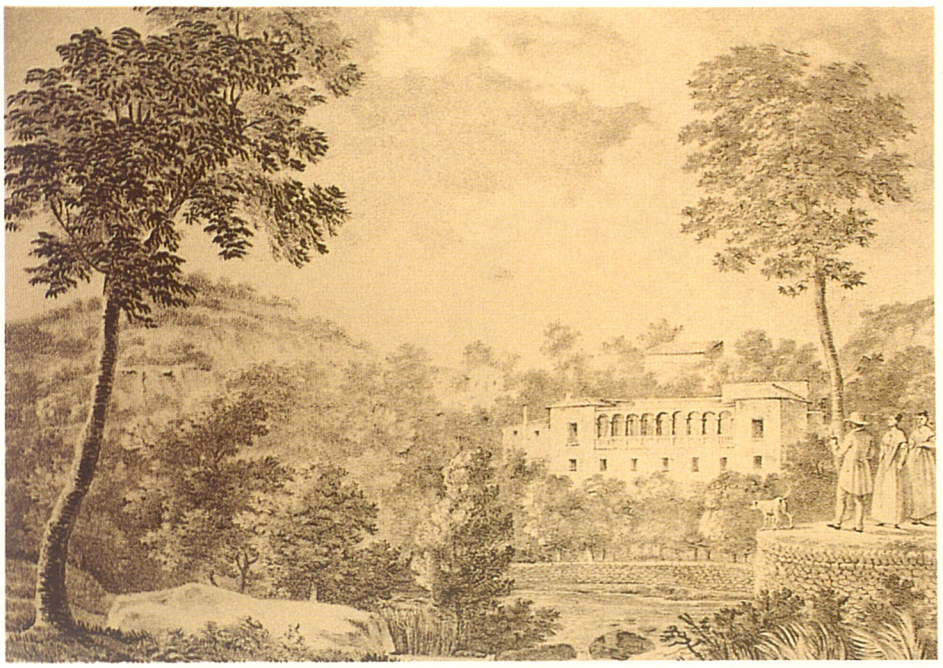

↑ Sa Granja (Esporles), litografia d'Antoni Furió

↑ Sa Granja (Esporles), capella

tes de les cel·les dels monjos i d'una torre. Posteriorment, en traslladar-se el monestir a Sant Bernat de la Real, permutà el nom per l'actual i fou adquirida per la família Vida. El 1665, passà als Fortuny i el 1677, era valorada en 55.000 lliures. El 1682, pertanyia al noble Jordi Fortuny de Ruesta i Garcia, cavaller de l'hàbit d'Alcàntara. Tenia un casal amb una important col·lecció de pintura de temes religiosos, de flors i natures mortes i de paisatges i retrats familiars com els de Joan Berenguer Vida i de fra Ramon Fortuny. Hi havia també capella, tafona, celler i alambí. Dins la possessió hi havia un molí d'aigua, draper. Era una gran propietat olivarera amb vinya, garroverars i conreu de cereals. El 1689, era de la senyora Joana Vida i el 1863, de Jordi Fortuny i tenia 517 quarterades. L'ampliació de la casa antiga es realitzà entre el final del s XVII i el 1716. El conjunt edilici és de planta irregular, com a resultat de successives incorporacions. El nucli central s'articula al voltant d'un pati, amb paviment de còdols, aljub central i escalinata d'accés al pis noble, protegida per una volada. La façana principal disposa les obertures de les tres plantes simètricament. Dues zones enjardinades completen el conjunt. A la banda nord, un jardí alt s'estén fins a la muntanya i distribueix al llarg de la seva superfície algunes fonts i glorietes; al sud, se n'hi troba un de baix, amb un brollador. Actualment, es poden visitar els telers, el mobiliari, les eines i les distintes cambres d'estil mallorquí. És famós el teix del jardí, arbre al qual es calcula una edat de dos mil anys i que és considerat un dels majors de la seva espècie a Europa. ■ Al terme de Palma, entre Son Antelm, Son Palou, Son Tous i Son Pollenci. ■ Al terme de Valldemossa, antic nom de la possessió de *Miramar* (→). (AS/DF/M)

GRANJA DE LA BASE, AVENC DE LA Al terme de Pollença, situat prop de la base d'aviació del seu Port. És ca-

↓ Sa Granja (Esporles), jardins

↓ Sa Granja (Esporles), llotja

↑ Granja Mallorquina (1935)

↑ Granja Royal

talogat com a avenc des de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GRANJA MALLORQUINA Establiment de restauració fundat a Palma el 1935 per Manuel Cortès Segura, dedicat, sobretot, a l'elaboració artesanal de gelats, d'orxates i de xocolata. Les seves especialitats són el gelat d'ametla crua i el de llet merengada i l'orxata elaborada amb tècniques tradicionals. És regit per Manuel Cortès Piña (1991). Té la seu, que fou reformada el 1968, al carrer del Sindicat.

GRANJA REUS Establiment de restauració fundat, cap al 1935, a Palma per Gabriel Reus Tortella. Situat a la plaça Pius XII, al començament adquirí gran fama per la seva especialització en la comercialització de llet preparada. Es caracteritzà per l'elaboració artesanal de gelats, d'orxata, de xocolata i de iogurts. Eren molt apreciats la crema de xocolata amb nata i el pastís Reus, elaborat amb congrets de les monges tancades d'Inca. Fou un dels principals centres de tertúlia cultural i esportiva de Palma. El regiren Ramon Reus Campins, Antonia Reus Tortella i Ramon Reus Tortella. Va esser clausurat al començament dels anys setanta i, als seus locals, s'hi installaren uns grans magatzems.

GRANJA ROYAL Establiment de restauració fundat (1939) a Palma per iniciativa de Guillem Roig Coves. Emplaçat al carrer de Sant Feliu, de Palma, n'han estat propietaris Josep Joan Palomares (1973-78) i la família Zaforteza (1979-91). A la postguerra, durant un període de temps canvià el nom original pel de Granja Real. Es caracteritzà per l'elaboració pròpia i artesanal dels productes de gelateria i xocolateria. Desaparegué el 1991.

GRANOT *(Rana perezi)* Anfibi de la família de les *Ranidae*. És molt abundant i de costums gregaris. Habita a basses, safareigs, torrents i aiguamolls, allunyant-se molts pocs metres de l'aigua. Es pot trobar des dels es-

↓ Granja Reus, cap a 1956

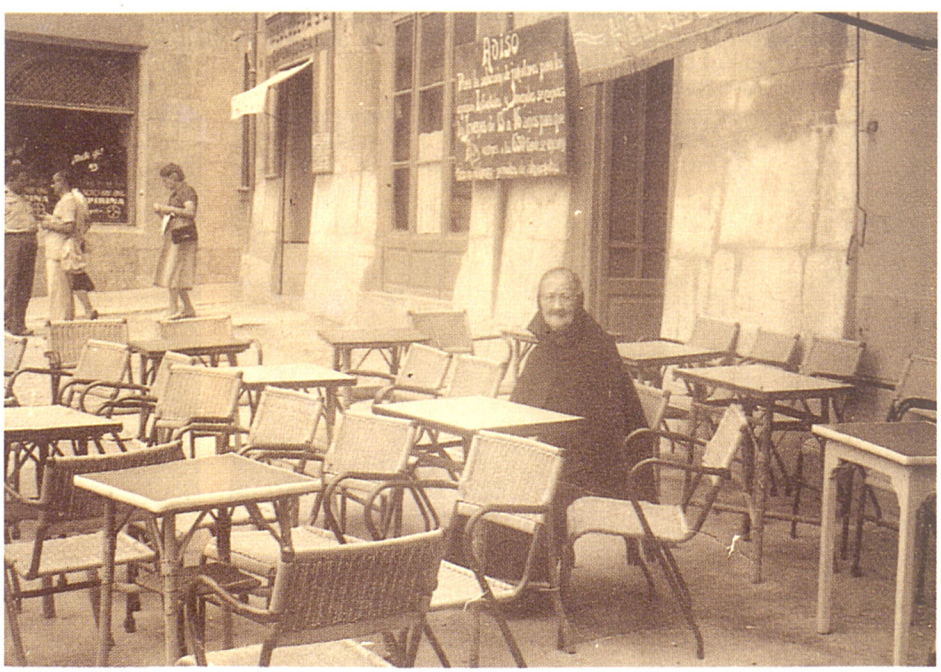

↑ Granot *(Rana perezi)*

tanys de les cales fins a les petites fonts de la muntanya i no és molt sensible a les variacions de la salinitat de l'aigua. De costums diürns, se'l reconeix a distància pel seu renou característic. La part superior varia molt de color, de verd lluent a terra fosc, i la part ventral és blanquinosa amb taques grises. Fa de 8 a 10 cm de talla i les femelles són una mica més grans i estilitzades que els mascles. És exclusivament caçador. S'alimenta d'insectes, d'artròpodes aquàtics i també de petits vertebrats. Als torrents de la serra de Tramuntana també menja larves i adults de ferrerets (*Alytes muletensis*). Com la majoria d'animals terrestres de sang freda, passa la temporada d'octubre a març amagat i en estat d'hivernació. Cria un sol cop a l'any, durant la primavera. Les femelles posen entre 5.000 i 10.000 ous, que queden en masses gelatinoses al fons dels estanys. Al cap de 5 a 7 dies neixen les larves, anomenades cabots. La metamorfosi se sol realitzar al cap de tres o quatre mesos, encara que algunes no ho fan fins al cap d'un any. A Mallorca, no s'aprofita per al consum humà i no es caça. Té un paper importantíssim per mantenir l'equilibri natural de certs ecosistemes. (GOB)

GRANOT, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre es Mussol, es Rossells, ses Angoixes i l'aljub d'en Mel. ■ Al terme de Manacor, entre el torrent de na Borges, el puig Sec, can Tafal i can Castell Vell. ■ Al mateix terme, entre sa Carrotja Vella, Son Palleta, Son Navata i sa Marineta Vell. ■ Al mateix terme, entre can Pates, Son Blavet, Son Còdol Vell i Son Durí. (M)

GRANOT, HORT DES Al terme de Manacor, situat entre can Peretjal, el puig des Talaiot i Son Fangos. (M)

GRANOT, NA Terrenys del terme d'Artà, situats entre Albarca, na Llulla, sa Duaia de Baix i el portell de sa Mata des Boc. (M)

GRANOT, SON Terrenys del terme de Felanitx, situats entre Son Matamoros, Son Navata Vell, Son Ferrandell i Son Xot. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre sa Tafona, Son Sureda, Son Perllonga i es Lligats Nou. ■ Propietat rústica del terme de Sóller, situada entre Son Llampaies, ca ses Valentes Dones, l'Horta i s'Al·lot Mort. (M)

GRANOTS, AVENC DES Al terme d'Escorca, situat prop del coll de l'Ofre. Catalogat com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GRAS, ANTONI (Mallorca ? - Palma 1753) Escriptor. Doctor en teologia i beneficiat de la Seu de Mallorca. És autor de *Píramo y Tisbe, drama por música* (1748) i *Poesías varias, en castellano y mallorquín*, inèdit.

GRAS, CAN Propietat rústica del terme de Lloret de Vistalegre, situada entre Son Servera, Son Corró, el pou des Ras i Son Pixedi. (M)

GRASSET DE SAINT-SAUVEUR, ANDRÉ (Montreal, Canadà 1757 - París 1810) Diplomàtic i escriptor. Després de realitzar els seus primers estudis a París, s'incorporà al cos diplomàtic i exercí durant molts d'anys com a vice-cònsol de França a Hongria i altres països centre-europeus i d'orient. El 1800, fou designat comissari

↓ Mapa de les Balears aixecat per André Grasset de Saint-Sauveur

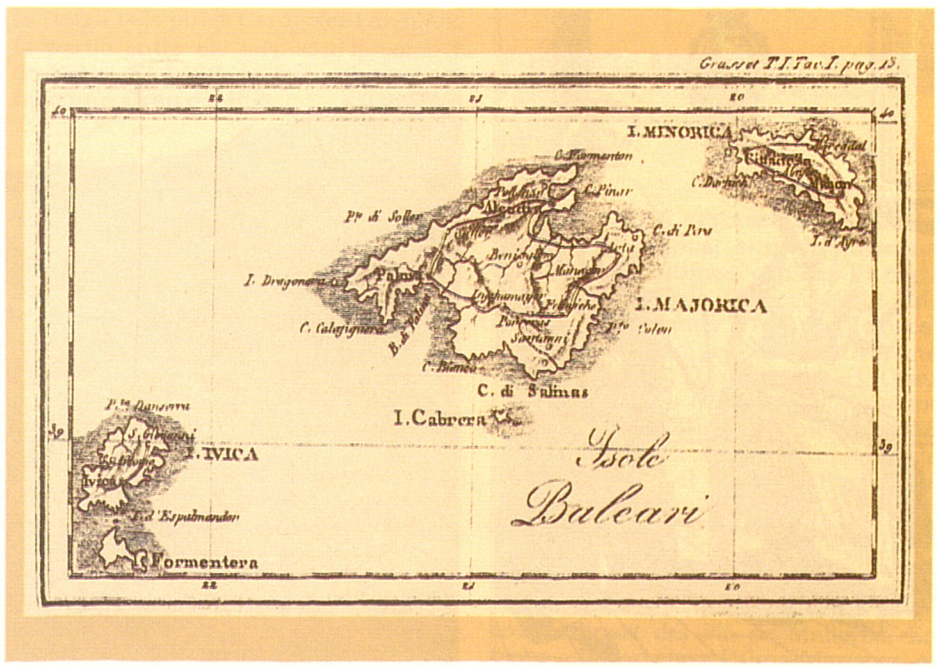

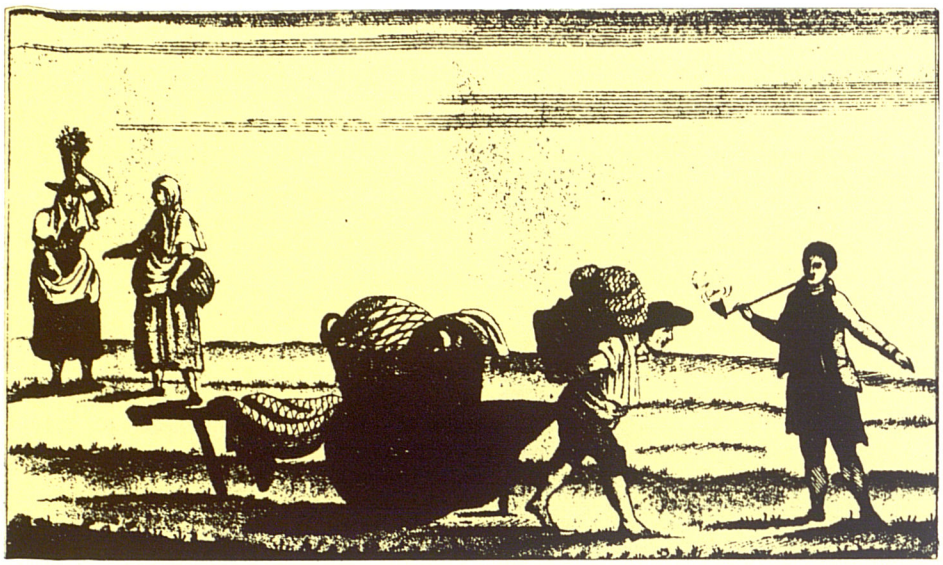

↑ Il·lustració de l'obra d'André Grasset

de relacions comercials a les Balears (1800-05), on recollí informació per redactar *Voyage dans les îles Baléares et Pithiuses*, que, suposadament, li fou encarregat per Napoleó, amb la finalitat de servir-se de l'estratègica situació geogràfica de les Balears, plataforma marina des d'on iniciar la invasió de la península Ibèrica. L'obra, d'un valor documental exhaustiu, esdevé una font imprescindible per al coneixement de la Mallorca del principi del s XIX. Després d'una descripció general sobre situació, morfologia, extensió i toponímia, descriu minuciosament les característiques de les costes, amb els seus ports i refugis mariners a Mallorca i Cabrera. Mereixen una especial atenció les llargues referències sobre demografia per municipis; sobre l'agricultura, sobretot pel que fa als conreus, però també al règim i estructura de la propietat agrària; la ramaderia, la indústria i el comerç. Per altra banda, l'autor s'esplaia en interessants consideracions sobre el caràcter dels illencs, la llengua, els costums i, fins i tot, realitza tot un seguit de curioses observacions sobre la moral sexual de les dones de ciutat, a parer de l'autor, excessivament liberals. El llibre es publicà per primera vegada a París, el 1807, i existeixen al menys altres cinc edicions publicades posteriorment: en alemany (Viena, 1808), en anglès (Londres, 1808), en italià (Milà, 1823-25) i en castellà (edició parcial, Palma, 1952). També és autor d'altres onze obres, en general de temàtica històrica i llibres de viatges, entre les quals destaquen: *Costumes civils et actuels de tous les peuples connus* (1784), *Tableaux cosmographiques de l'Europe, l'Asie, l'Afrique et l'Amérique* (1787), *Les Amours du comte de Bonneval, pacha á deux queues, connu sous le nom d'Osman, rédigés d'après quelques mémoires particuliers* (1796), i *Voyage dans les îles Vénitiennes* (1796). (LlM)

GRATELLOSA, NA Indret de la costa del terme de Capdepera, situat entre les platges de Canyamel i el cap des Raig. (M)

GRAU, AVENCS DES Conjunt de cavitats subterrànies localitzades en el paratge conegut com es Grau, en els penya-segats més occidentals de sa Comuna de Bunyola. El més gran d'aquests avencs té una fondària de 86 m. Es tracta d'amples esquerdes ocasionades per processos mecànics lligats a la distensió de la massa rocosa en les proximitats d'importants penya-segats; la trascendència dels processos càrstics en la formació d'aquestes cavitats és negligible. Tenen aixecament topogràfic. (FBE)

GRAU, COLL DES A la serra de Tramuntana, situat al terme de Puigpunyent, entre el penyal des Grau, el puig de Fàtima i es Puntals. (BeC/M)

↓ Il·lustració de l'obra d'André Grasset

↓ Coll des Grau (Puigpunyent)

↑ Puig del Grau (Escorca-Selva)

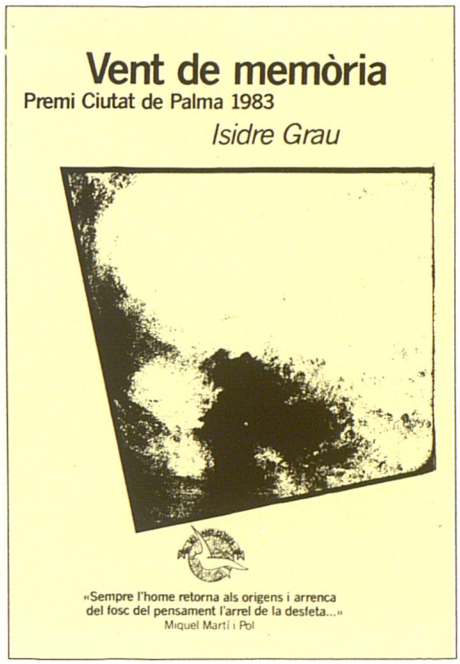

↑ Isidre Grau Antolí, *Vent de memòria*

GRAU, COMA DES A la serra de Tramuntana, al terme de Fornalutx, entre el puig del Senyor Nofre, Serra Mitjana i la Penya des Migdia. (BeC/M)

GRAU, ES Indret de la costa del terme d'Alcúdia, situat entre s'Albufereta i la llosa del Rei. ■ Al mateix terme, entre Mar-i-Estany i la platja de ses Fotges. ■ Terrenys del terme d'Artà, situats entre Betlem, el puig d'en Renegat, el comellar des Cocons i can Pa-amb-oli. ■ Al terme de Bunyola, entre el comellar d'en Cupí, Son Bonavista, Son Palouet i les mines de Son Creus. ■ Possessió del terme d'Estellencs. Documentada el 1760, era d'Eliseu Carbonell Jaume. Les cases eren ruïnoses i inhabitables. Dedicada a olivars i conreu de cereals. Feia una renda anual de 93 lliures. ■ Al terme de Muro, entre s'Albufera, Son Bosc, cas Ardiaca, can Riu i les casetes des Capellans, de l'existència del qual només es tenen notícies per documentació datada el 1317. ■ Propietat rústica del terme de Puigpunyent, entre Son Fortesa, el puig de Fàtima, el coll des Grau i Son Canyelles. ■ Al mateix terme, entre es Comellar, la font de na Jana, Son Fava i el puig de Fàtima. ■ Al mateix terme, entre Son Cortei, na Morruda, la moleta de Sant Martí i el penyal de sa Rota. (DF/M)

GRAU, PAS DES Al terme de Selva, situat entre sa Bretxa Vella i sa Bretxa Nova. (M)

GRAU, PENYAL DES De 521 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme de Puigpunyent, entre el puig de Fàtima, el coll des Grau i els penyals de na Freda.

GRAU, PONT DES Al terme d'Alcúdia, situat entre s'Albufera de Mallorca, l'oratori de Santa Anna, sa Solana i sa Coma. (M)

GRAU, PUIG DEL De 865 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Es troba entre el comellar de sa Cometa Negra i els puigs Caragoler i de n'Alí; fa partió entre els termes d'Escorca i de Selva. El 1526, es troba documentat com a Grau del Ruc. (BeC/M)

GRAU, SON Vegeu *Garau, Son.*

GRAU ANTOLÍ, ISIDRE (Cerdanyola del Vallès, Catalunya 1945) Escriptor. El 1983, guanyà el premi Ciutat de Palma de Novel·la amb *Vent de memòria*, publicada el 1984.

GRAU BAIX, ES Terrenys del terme d'Estellencs, situats entre el puig d'en Cerdà, ses Llegítimes, na Rosta i el mirador d'en Ricard Roca. (M)

GRAU DAUSET, PERE —GERMÀ BUDA— (Cartagena, Múrcia 1889 - Palma 1937) Maçó. Fou subdelegat de la Societat General d'Autors d'Espanya i director de *l'Academia Santo Domingo de Guzmán*, de Palma. El 1933, ingressà a la lògia maçònica Pitàgores 20, de Palma, i el 1936, n'era venerable mestre. Poc després de l'aixecament militar de juliol de 1936, fou detengut i empresonat. Al començament de 1937, fou assassinat. (DG)

GRAUET, EL Terrenys del terme de Pollença, situats entre la barrera de Lluc, la coma Herba, el torrent de Massana, el puig de Miner i el pla de la Vaca. (M)

GRAUET, ES Terrenys del terme d'Escorca, situats entre les cases de sa Costera, s'Encruia, sa Taleca i la creu d'en Bufó. (M)

GRAU GRAN Propietat rústica del terme d'Estellencs, situada entre na Rosta, ses Llegítimes, can Pep Vicenç i el puig d'en Cerdà. Se segregà de l'alqueria Benytyamor i de les Penyes, anomenades així pels àrabs i catalans respectivament. Comprenia el Grau d'Estellencs, les Penyes, ses Alquerioles, Son Serra, el rafal Blanc fins a So na Sampola. El bisbe Berenguer de Palou la cedí, el 1232, a Bernat de Sant Joan, el qual, el 1268, la donà a Jaume Ferrer, que l'establí. (M)

GRAVA, COLL DE SA De 197 m de cota, fa part del Pla de Mallorca. Es troba a la carretera Palma-Manacor, al

↑ Punta de sa Grava (Calvià)

terme de Montuïri, entre els puigs de Sant Miquel i de na Muda. (BeC/M)

GRAVA, COVA DE SA A la costa del terme de Calvià, situada entre el caló des Macs i cala Brogit. (M)

GRAVA, PUNTA DE SA Al terme de Calvià, situada entre el caló de ses Gerres i cala Brogit. (M)

GRAVA, SA Terrenys del terme de Lloseta, de l'existència dels quals només es tenen notícies per documentació datada el s XV. ■ Al terme de Maria de la Salut, situats entre el nucli urbà, Son Canet, Son Bufarell i es Gassons. ■ Al terme de Muro, entre el pou Vell, el pla de Morell, Alacantí Vell i el puig Blanc. (M)

GRAVA, SORT DE LA Al terme de Sant Joan. De la seva existència només es tenen notícies per documentació datada el 1578. (M)

GRAVAT, CAN Propietat rústica del terme d'Andratx, situada entre Son Serra, el puig Bordoi, Morella i Son Esteve Nou. (M)

GRAVATÓ, SON Antiga possessió del terme de Porreres, documentada el 1619. Pertanyia a l'honor Antoni Artigues i confrontava amb Son Mesquida Romeguera, Son Soler, Son Carrió i Son Maimó des Notari. Tenia cases, amb mobiliari de luxe i biblioteca, celler i molí de vent fariner. Era dedicada a cereals, vinya i ramaderia ovina, amb una guarda de 171 ovelles. Hi havia tres esclaus musulmans. N'era pertinença l'**hort de Son Gravató**, d'una quarterada, amb sínia i safareig, dedicat a la producció de llegumi-noses i d'hortalisses. Tenia les tanques denominades es Virtats (35 quarterades), na Maciana (14 quarterades), na Llarga (3 quarterades), es Vilar (13 quarterades), des Figueralet (7 quarterades), de sa Coma (8 quarterades), des Parral (1 quarterada) i de s'Era.(DF)

GRAVERA, SA Terrenys del terme de Manacor, situats entre el camí de sa Plata, Son Llodrà Vell, Son Macià Vell i la muntanya de sa Vall. (M)

GRAVERES, SES Terrenys del terme de Capdepera, situats entre la torre Esbucada, el puig des Pelats, cala Rajada i les cases de cala Gat. (M)

GRAVES, ROBERT RANKE (Wimbledon, Londres 1895 - Deià 1985) Escriptor. Participà en la I Guerra Mundial en un regiment de fusellers gal·lesos. Fou professor de literatura anglesa a la Universitat del Caire (1926). El 1929, acompanyat de l'escriptora nord-americana Laura Riding, s'instal·là a Deià, primer a ca sa Salerosa i després a una casa que es va fer construir a uns 2 km del poble i que denominà *Canelluñ*. Aquí, hi instal·là la impremta *Seizin Press*, amb la qual edità, a partir de 1930, diverses

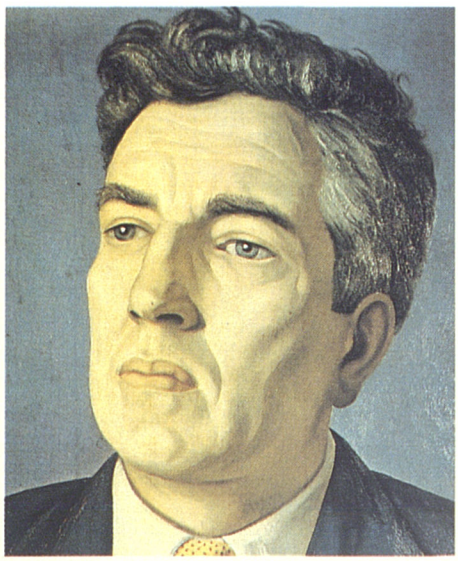

↑ Retrat de Robert Graves, per Archie Gittes

obres seves i de l'escriptor neozelandès Len Lye. El 1936, arran de l'inici de la Guerra Civil, va abandonar Mallorca. Residí a Suïssa, França, els Estats Units i Gran Bretanya, fins que, el 1946, tornà a Deià. El 1954, fou nomenat *Clark Lecturer* del Trinity College (Cambridge, Gran Bretanya) i, de 1961 a 1966, fou professor de poesia a la Univesitat d'Oxford. Autor molt prolífic, es considerava sobretot un poeta, però foren les novel·les històriques les que li donaren fama mundial. És autor de *Lawrence and the Arabs* (1927), biografia novel·lada de l'aventurer anglès Thomas Edward Lawrence (1888-1935) i del díptic *I, Claudius* (1934) i *Claudius the God and his Wife Messalina* (1934), biografia novel·lada de

↓ Robert Graves, *I, Claudius*

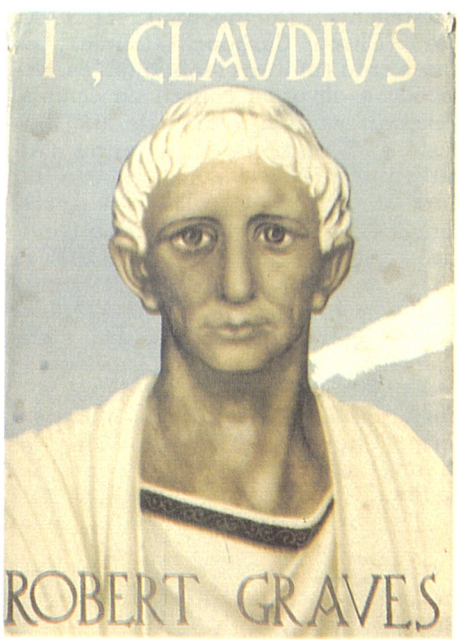

l'emperador Claudi (10 aC-54 dC) on evoca la Roma imperial. Aquestes obres es popularitzaren a causa de la versió televisiva de la British Broadcasting Corporation —BBC— (1976). Altres obres ambientades a l'antiguitat són *Count Belisarius* (1938), biografia d'aquest general de l'emperador Justinià; *The Golden Fleece* (1946), sobre l'expedició dels argonautes; *King Jesus* (1946), on manté que Jesús era el legítim hereu del tron d'Herodes; i *Homer's Daughter* (1955), que narra la història de Nausica. També és autor de *The Real David Copperfield* (1933); *Antigua, Penny, Puce* (1936); *Sergeant Lamb of the Ninth* (1940), ambientada en la guerra d'independència dels Estats Units; *Wife to Mr Milton* (1943), sobre el poeta anglès del s XVII John Milton; i *The Islands of Unwisdom* (1949), on relata l'expedició d'Álvaro de Mendaña a les illes Salomó, el 1595. Va escriure una novel·la futurista, *Seven days in New Crete* (1949), on es planteja el tema d'una nova Arcàdia. És autor de contes, entre els quals destaca el recull *The Shout and other stories* (1962), que inclou una sèrie de relats ambientats a Mallorca, i de llibres infantils. Tractà diversos aspectes relacionats amb l'Illa al conjunt d'assaigs *Majorca Observed* (1965). El 1986, es publicà en català el seu treball sobre els xuetes mallorquins *La branca morta de l'arbre d'Israel*, assaig divulgatiu d'escàs rigor històric. Crític polèmic, els seus assaigs parteixen d'una concepció estètica romàntica. A *The White Goddess. A Historical Grammar of Poetic Myth* (1948) afirma que va existir una antiga fe religiosa que és la inspiració de tota poesia vertadera. En prosa, també és autor de *The Nazarene Gospel Restored* (1953), on reconstrueix el Nou Testament; de *The Greek Myths* (1955), una enciclopèdia dels déus i herois de l'antiga Grècia; i de *Goodbye to All That* (1929), una autobiografia de la seva joventut on relata la seva experiència durant la I Guerra Mundial. Com a poeta, és autor de més d'una cinquantena de llibres, com *Fairies and Fusiliers* (1917) i *Collected Poems* (1975), la darrera antologia de la seva poesia. Aquesta es vincula a la d'autors romàntics i postromàntics com Samuel Colleridge, William Wordsworth i Edgar Allan Poe. Va escriure crítica literària, tractats de gramàtica anglesa i traduccions a l'anglès, entre d'altres, de Luci Apu-

↑ Can Graves (Deià)

XALOC A DEIÀ

De semblança tan poc natural emperò tan encertada;
el mar com un gat amb el pèl agençat a l'inrevés
mentre el xaloc amb el seu gust de forn
es projecta amb fua entorn del poble
('From every-which-a-way, hot as a two-buck pistol')[1]
despullant les oliveres de les branques batudes,
socarrant les roses, cegant els ulls amb sorra;
entre llengües calumnioses en els petits cafès
i en les cases de pedra viva amb finestrons tibants
murmuren difamació, inciten i conviden
els ganivets a consumar els seus quasi-assassinats...
Esguardau, un gran núvol cavil·la negligent
al cim de la muntanya quatre-cents metres damunt nosaltres,
aturat i túrgid, anul·lant el sol
i des d'ell fa befa un Dimoni altiu;
'Mer vent local, cap dels meus missatgers'.

[1] El poema estava dedicat a Will Price i aquest vers fa referència a la seva manera de parlar l'àngles com els americans del sud, vol dir més o menys: 'Des de tot i cada racó, ardent com una pistola de dos dòlars'.

Robert Graves
Traducció Àngel Terron

↓ Robert Graves, *La branca morta de l'arbre d'Israel*

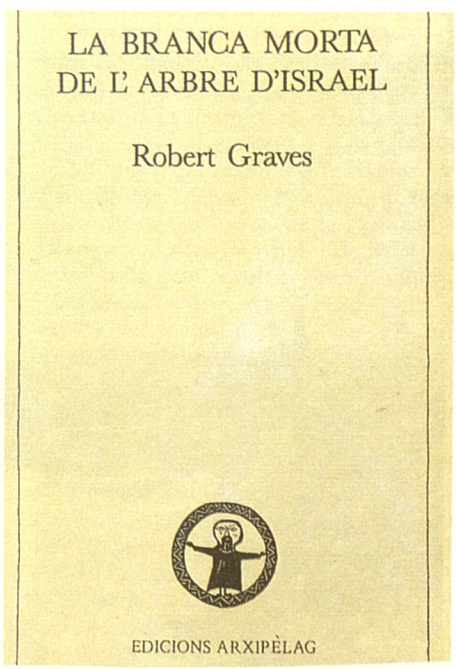

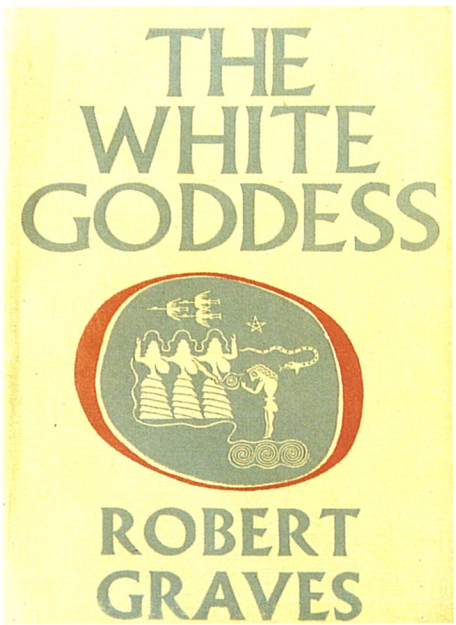

↑ Robert Graves, *The White Goddess. A Historical Grammar of Poetic Myth*

leu, Pedro Antonio de Alarcón, Lucà, Suetoni i George Sand, de la qual traduí l'obra *Un hiver à Majorque* (1956). A partir de la meitat dels anys seixanta, fou presentat en diverses ocasions com a candidat al Premi Nobel de Literatura. El 1968, li fou atorgada la Medalla d'Or de les Olimpíades Culturals de Mèxic i, aquest mateix any, fou nomenat fill adoptiu de Deià. Atrets per la seva fama, molts d'artistes i d'intel·lectuals s'instal·laren a Deià. Gaspar Sabater publicà una biografia seva, *Robert Graves. De Wimbledon a Deyà* (1986). La seva filla **Llucia** (Devonshire 1943) ha traduït part de la seva obra al castellà i al català i cantà diverses cançons sobre poemes del seu pare, musicades per Ramon Farran i enregistrades en el disc *El Olivo*. El seu fill **Tomàs** (Palma 1953) ha continuat la seva tasca d'impressió, amb la impremta The New Seizin Press. (AM)

GRAVETA, SON Possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre es Campet, Montseriu, es Rossells, es Lligat Nou i cas Setrins. (M)

↑ Norma Gray, *Flors*

GRAY, NORMA (Victòria, Austràlia 1902) Pintora. Estudià a escoles d'art de Melbourne, Adelaida i Londres. El 1963, s'instal·là a Fornalutx. Ha exposat a Austràlia, Anglaterra i Mallorca (Sóller). La seva obra s'adscriu al postimpressionisme d'influència local.

↓ Son Graveta (Sant Llorenç des Cardassar)

GREC, COLL DES Al terme d'Artà, situat entre la vila, Sos Monjos, el molí d'en Climent i el pou des Rafal. (M)

GREC, COSTA DES Al terme d'Estellencs, situada entre la punta de s'Algaret i es Farallons. (M)

GREC, SON Propietat rústica del terme de Mancor de la Vall, situada entre la vila, Son Colom, Son Picó i el pla de Turixant. (M)

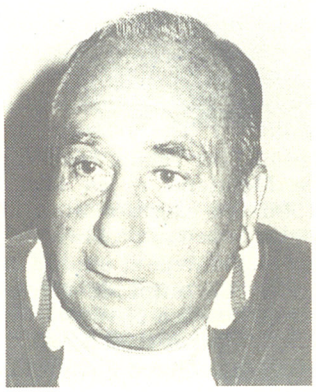

→ Saturní Grech Pomares -Satur Grech-

GRECH POMARES, SATURNÍ -SATUR GRECH- (Alacant 1914) Futbolista i entrenador de futbol. Abans d'instal·lar-se a Mallorca, jugà amb els equips de l'Espanyol (1939-40) i del Sabadell (1940-42). Posteriorment, passà com a interior i mig dret al Reial Mallorca, a tercera (1942-44) i a segona divisió (1944-49), i com a entrenador, a segona (1951-55) i a primera divisió (1960-61).

GRECS, COSTA DES Al terme d'Andratx, entre l'illa Mitjana i cala en Basset. Documentada el 1789. (M)

↓ Costa des Grecs (Andratx)

↑ Greenpeace, acció de la campanya a favor de la declaració de Cabrera com a Parc Nacional Marítimo-terrestre (1986)

GREENPEACE -PAU VERDA- Associació conservadora del medi natural de caràcter internacional. Fou fundada el 1971 a Vancouver (Canadà). Té com a objectiu cridar l'atenció sobre els problemes ecològics, principalment mitjançant l'acció directa no violenta. A Mallorca, disposa, des de 1986, d'una oficina coordinadora de la seva campanya al Mediterrani. A Palma, ha duit a terme nombroses accions, algunes d'elles en col·laboració amb el Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa —GOB—, relacionades principalment amb les campanyes per a la declaració de Cabrera com a Parc Nacional Marítimo-terrestre, contra el projecte de construcció de la central tèrmica de s'Estalella (Llucmajor) i contra la presència de vaixells nuclears al port de Palma. La seva seu social es troba al carrer de ses Rafaletes (Palma). Des de 1984, el mallorquí Xavier Pastor n'és el president a Espanya.

GREGAL, CALÓ DES A l'illa de Cabrera, situat entre el caló Roig i l'illa de ses Rates. (M)

GREGORI XI (Maumont, Llemotges 1331 - Roma 1378) Papa. El seu nom era Pere Roger de Beaufort. Fou el darrer papa d'Avinyó (1370-78). Traslladà la Santa Seu a Roma el 1377. És una figura destacada del *lul·lisme* (→), per la butlla d'Avinyó (1376), que condemna les obres de Ramon Llull. Aquesta butlla, considerada falsa per gairebé tots els lul·listes i que no figura als arxius del Vaticà, va impedir que prosperàs la causa de beatificació de Ramon Llull. (LIP)

→ Gregori XI

GREGORI, SON Terrenys del terme de Capdepera, situats entre la vila, el camp Mitjà, sa Cablanca, es Canyaret i Son Xona. Documentats com a rafal (1614), que pertanyia a Joan Moll —Gregori—, de la família del qual prengué nom. Confrontava amb el camí reial de Capdepera a Artà, el camí de Capdepera a s'Heretat i les vinyes d'en Massanet, d'en Moll i d'en Carbó. Tenia cases, vinya, conreu de cereals i una petita guarda d'ovelles. El 1787, era dedicat a olivar, vinya i conreu de cereals. ■ Antiga possessió del terme de Santa Margalida, documentada el 1392. Era dividida entre Antoni i Gabriel Ribot. Amb terres d'escassa qualitat, en tenia el domini directe la baronia del comte d'Empúries. (DF/M)

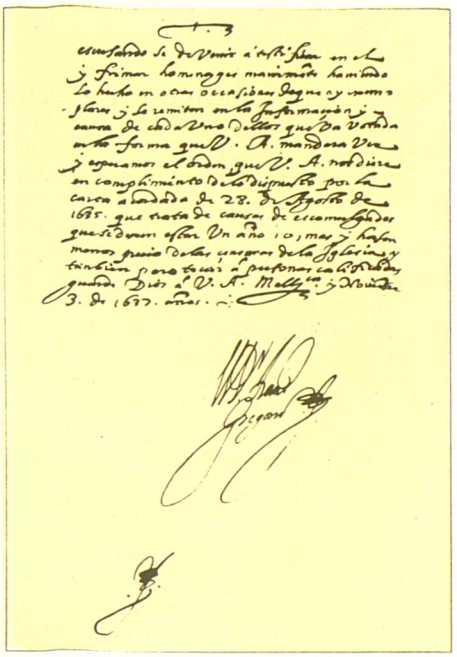

↑ Document i signatura de l'inquisidor Francisco Gregorio Baciero

GREGORIO BACIERO, FRANCISCO (Terol 1581 - ?) Inquisidor. Arribà a Mallorca (1637) després d'haver ocupat els càrrecs de fiscal de la Inquisició de Barcelona i el d'inquisidor del tribunal de Sardenya. Durant la seva estada a l'Illa (1637-47), visqué una de les fases més violentes de les lluites nobiliàries entre les faccions dels *Canamunt i Canavall* (←) i participà en les negociacions que possibilitaren la signatura (1645) de la pau entre ambdós bàndols. Rebé l'encàrrec de la Corona de vigilar i de segrestar els memorials que arribaren a l'Illa durant la Guerra dels Segadors (1640-52), on s'explicaven al poble i a les autoritats de Mallorca els motius que havien provocat la insurrecció. Igualment, afavorí les distintes lleves de soldats duites a terme en aquells anys i destinades a sufocar la dita revolta. Mantengué enfrontaments jurisdiccionals amb diverses autoritats de l'Illa, els més coneguts dels quals foren el que va tenir amb el procurador reial arran de l'empresonament de l'algutzir inquisitorial i el que l'oposà al capítol catedralici, amb motiu del breu d'Urbà VIII que eximia els canonges de la jurisdicció inquisitorial en temes que no fossin de fe (1642). Arran de la captura de dues naus holandeses, presidí un acte de fe celebrat al Born, en el qual foren condemnades part de les tripulacions per heretges calvinistes (1645).

Finalment, procedí a realitzar una visita d'inspecció a la totalitat dels pobles de l'Illa. Abandonà Mallorca quan fou nomenat inquisidor del tribunal de València. (MC)

GREGORIO VERDUGO Y ESQUILACHE, ANTONIO DE (? s XVIII - XIX) Militar. El març de 1810, era mariscal de camp i segon comandant de Mallorca. L'agost d'aquest mateix any, es va fer càrrec interinament de la Capitania General de Balears. El setembre de 1810, prengué mesures, com a president de la Junta de Sanitat, per aïllar Mallorca de la febre groga que atacava Cartagena. El mes d'octubre, va presidir el jurament de fidelitat a Ferran VII i d'obediència a les corts constituents. Aquest mateix mes, el substituí com a comandant general interí el tinent general Galcerà de Villalta. El gener de 1812, se li concedí per segona vegada la Capitania General de Balears. El febrer, es va inaugurar el Col·legi Militar de Mallorca. Durant el seu govern, prosseguí l'organització de la divisió de voluntaris del general Wittingham. El 24 de febrer, fou substituït per Antoni Malet, com a capità general. Llavors, passà a ocupar el càrrec de governador militar de Menorca. Entre el novembre de 1813 i l'agost de 1814, es va fer càrrec, accidentalment, per tercera vegada de la Capitania General de Balears a causa de la suspensió temporal d'Antoni Malet. Finalitzà el seu govern quan el general Malet, el 3 d'agost de 1814, fou restituït en el càrrec com a capità general. (DJ)

↑ Greixonera de sopes seques amb col

GREIXERA Guisat en el qual predomina com a condiment el greix, cuit al forn. Es compon de carn de xot o de vedella acompanyada de ceba picada, llegums, tomàtiga, moraduix, faves i ous bullits, tot ben amanit d'espècies. Tradicionalment, és preparat dins una greixonera. Se n'elaboren diverses especialitats mallorquines, com la greixera de frare, amb carn capolada, ceba, carxofes, faves, botifarró, sobrassada, xulla, sal i espècies, i les greixeres de llagosta i de tortuga. Per extensió, s'anomena greixera l'atuell on es guarda el greix i la part de la rostidora que rep el greix que amolla la carn. (MiF)

↓ Greixera

GREIXONERA Recipient culinari de terrissa, de forma circular, amb les parets planes i baixes i la base còncava. La part exterior és llisa i la interior vernissada. Es fabrica de diverses mides amb algunes particularitats. Sol tenir dues o quatre anses. Els exemplars de més antiga tradició són els semiesfèrics, anomenats antics, i la greixonera amb brec. També hi ha la de bomber, que és la més grossa, la fonda, d'altes parets, i la plana, de baixes parets. Per extensió, són denominats greixonera diferents menjars típics mallorquins que s'hi elaboren. **Greixonera d'albergínies** Tallades d'albergínies fregides amb patates, pebres i salsa de tomàtiga, tot cuit a foc lent. **Greixonera d'anguila** Trossos d'anguila amanits amb oli, suc de llimona i pebre bo. Tot cuit a la brasa, es posa dins el recipient amb dos vermells d'ous bullits, pinyons, alls i espècies. S'acaba de fer al fogó o al forn. **Greixonera d'arròs** Pasta d'arròs bullit, sucre, avellanes picades i ous, cuita al forn. **Greixonera de brossat** Massa de brossat, ratlladura de llimona, sucre, canyella, ous batuts, cuita al forn. **Greixonera de formatge tendre** Formatge passat pel colador amb llimona ratllada, canyella, ous i sucre, cuita al forn. **Greixonera de peus de porc** Guisat de peus, cua, orelles, llengua i morro de porc bullits, tot amanit amb xulla capolada, llet, espècies i sal. **Greixonera de sopes seques amb col**

↑ Caló des Grells (Palma)

Sopes que s'han begut el brou del sofregit d'hortalisses i verdures, presentades a taula dins d'aquest atuell. **Rostit a la greixonera** Carn amb saïm, oli, sal, pebre bo, alls picats i llimona, cuit al forn. (MiF)

GREIXONERA, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre cas Comte, es Mitjà Vell, can Xarpa i Son Rul·lan. (M)

GREIXONERA, CREU D'EN Al terme de Llucmajor, situada entre la vila, el vinyet d'en Canals, el camí des Pèlag i Son Fullaneta. (M)

GRELLS, CALÓ DES Al terme de Palma, situat entre la punta de Sant Carles i es Llenegall de Son Romaní.(M)

GREMI Associació de menestrals

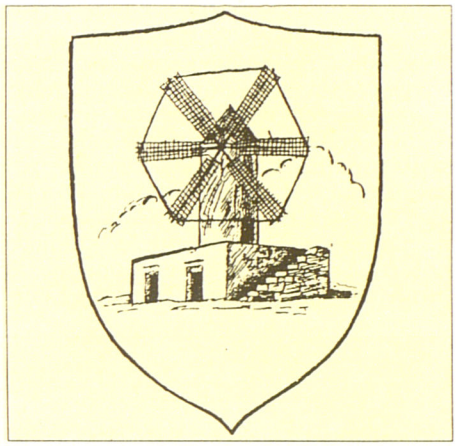

↑ Escut del Gremi de Moliners de Vent

d'un mateix ofici o professió, subjectes a unes mateixes ordinacions. Constitueix un tipus de corporació d'origen incert, però relacionada amb el sorgiment de les confraries. A Mallorca, aparegué després de la conquesta cristiana. Fins al s XVIII, va rebre el nom de mester comunitat, ofici o col·legi. Un dels primers oficis en constituir col·legi fou el de gerrer. Al final del s XIII, ja n'estaven organitzats els suficients perquè els caps dels mesters fossin considerats representants de l'estament menestral al Gran i General Consell. A partir d'aquest moment, s'inicià la institucionalització dels col·legis existents en corporacions mitjançant la promulgació d'ordinacions i de capítols pels quals s'havien de regir. Els primers, relacionats amb la manufactura tèxtil, ho

↓ Santa Anna, patrona del Gremi de Sastres de Felanitx

↓ Xilografia de can Guasp que representa a santa Praxedis, patrona del Gremi de Paraires

↓ Estampa de les Onze mil Verges amb l'escut del Gremi de Sastres

feren durant el regnat de Sanç de Mallorca i, a partir d'ells, tots els altres fins a totalitzar els 43 coneguts en el s XVII, època de màxima expansió. Cada col·legi tenia un òrgan rector que rebia el nom de regiment. Aquesta junta directiva, en el seu moment de major desenvolupament, constava de sobreposats major i menor, prohomenia, clavari i oïdors de comptes. Encara que no pertanyia al regiment, el síndic o notari assistia a les reunions de la junta per aixecar-ne acte. Altres càrrecs singulars eren el de veedor i el misser. La pertinença al col·legi era obligatòria per exercir l'ofici, que es regulava per les corresponents ordinacions, que determinaven una jerarquització interna. Aquestes ordinacions normalitzaven el currículum professional de tot menestral, que iniciava generalment la seva activitat com a aprenent, deixeble o escolà, cap als sis o set anys, després d'haver formalitzat la carta d'afermança o d'aprenentatge. Quan se'l considerava preparat per fer exercir l'ofici, treballava entre dos i quatre anys a compte del mestre. Una vegada finalitzat aquest període i previ pagament de certa quantitat, passava l'examen de mestre, en el qual realitzava l'obra mestra en presència dels tres menestrals que ja ho eren i que determinaven si ho podia esser o no. En cas de superar aquesta prova, se li donava senyal de mestre, amb el qual signava els seus treballs i ja se'l considerava preparat per tenir obrador propi. Els oficis

ELS LLIBRES GREMIALS DE L'ARXIU DEL REGNE DE MALLORCA

Amb motiu del R D de 20 de gener de 1834 on s'establien normes sobre les ordenances, estatuts i reglaments peculiars a cada ram de la indústria fabril i es disposava que les associacions gremials havien de dependre exclusivament de l'autoritat municipal de cada població, la Reial Junta de Comerç de Mallorca va enviar a l'Ajuntament de Palma, a petició d'aquest, la documentació corresponent a diferents gremis mallorquins, de la qual es realitzà un inventari, firmat el 26 d'abril del mateix any, segons refereix Pere A Sancho i Vicens a la *Memoria descriptiva del Archivo Histórico de Mallorca* publicada el 1916.

Aquesta documentació en gran part es troba avui a l'Arxiu del Regne de Mallorca, inclosa generalment dins la col·lecció factícia dels còdexs. La resta continua a l'Arxiu Municipal de Palma.

Es tracta fonamentalment d'un conjunt de llibres manuscrits que contenen majoritàriament capítols, ordinacions i estatuts per al bon regiment de l'ofici i col·legi professional respectiu, i les seves confraries, aprovats al llarg dels anys pels màxims representants dels nostres monarques en el Regne de Mallorca —els lloctinents generals, governadors i virreis, segons les èpoques—, a proposta de les corporacions interessades. També inclouen ocasionalment altres documents importants, com provisions i sentències de la Reial Audiència i reials cèdules, així com notícies esparses.

Alguns d'aquests llibres, pocs, registren les actes de les reunions dels consells gremials, els exàmens preceptius per a l'exercici de la professió i els documents acreditatius d'haver-los superat, o bé són purament de caire administratiu, com rendiment de comptes, albarans etc.

Redactats sobre pergamí o paper, un bon nombre d'ells presenten una acurada enquadernació en pell repussada, amb guarniments de claus i tancadors metàl·lics, no sempre en bon estat de conservació, i a voltes van enriquits amb capletres i rúbriques ornamentals i amb pintures, dibuixos o xilografies de diferent qualitat artística, representant generalment una crucifixió i en alguns casos, a més a més, les imatges del sant o sants patrons, protectors de la confraria.

Encara que la major part d'aquest conjunt de manuscrits no tenen un títol original, nogensmenys se'ls en podria adjudicar un de factici i genèric, com el de *Llibre de l'ofici i col·legi dels..., Llibre de capítols de l'ofici i col·legi dels...* o similar.

A efectes pràctics els hem distribuït aquí en dos grups, segons que la jurisdicció del gremi s'estengués a l'àmbit de la Ciutat de Mallorca o a tota l'illa, per una part, o bé a una sola població de la Part Forana, per altra, i s'ofereixen ordenats per ordre alfabètic dels noms de les associacions gremials, tal com apareixen als documents originals.

I.- Gremis de la Ciutat de Mallorca, o de la Ciutat i Regne de Mallorca:

Apotecaris, sucrers, especiers, candelers i droguers	--	Anys 1546-1705	(Còd. 50)
Blanquers i assaonadors	--	Anys 1614-1773	(Còd. 51)
Capellers	--	Anys 1504-1810	(Còd. 75)
Carnissers	Primer llibre, de capítols i ordinacions	Anys 1387-1815	(Còd. 48)
	Segon llibre, de *Cartas y examens*	Anys 1672-1718	(Còd. 47)
Cirurgians i barbers	Primer llibre, de capítols	Anys 1502-1772	(Còd 53)
	Segon llibre, titulat *Nuevos capítulos de Real Colegio de Ciruianos de Mallorca*	Any 1780	(AH 4509)
Corders	--	Anys 1511-1695	(Còd. 82)
Esparters	--	Anys 1702-1817	(Còd. 52)
Ferrers i altres	Primer llibre, amb els *Capítols... de la Confraria dels ferres e sellers, buydadors, caldares, cardes, spases, cuyrasses, armuses, balastes, dobiclaus, manyans, gavinates, ferrovelles e altres officis*	Anys 1533-1691	(Còd. 62)
	Segon llibre, d'albarans	Anys 1717-1769	(Còd. 165)
	Tercer llibre, de comptes i pagaments	Anys 1771	(Còd.164)
	Quart llibre, denominat *Cartolari*, de comptes	Anys 1804-05	(Còd. 163)
Flassaders	--	Anys 1395-1692	(Còd. 63)
Forners i bescuiters	--	Anys 1680-1781	(Còd. 54)
Fusters	--	Anys 1700-1811	(Còd. 56)
Gerrers	Primer llibre, de capítols	Anys 1628-1807	(Còd. 57)
	Segon llibre, també de capítols	Anys 1705	(Còd. 58)
Guanters i altres	Primer llibre, titulat *Libre de la Confraria dels*	Anys 1505-1651	(Còd. 60)

Continua a la pàgina següent

	honorables guantes, tirates e botigues		
	Segon llibre, titulat *Libre de las ordinacions y capítols del Collegi y Officis de guanters, passamaners y marcers de Mallorca*	Anys 1661-1710	(Còd. 59)
Moliners d'aigua	--	Anys 1441-1649	(Còd 66)
Moliners de vent	--	Anys 1636-1740	(Còd. 69)
Picapedrers	--	Anys 1405-1674	(Còd. 45)
Porgadors i mesuradors de forments de la Quartera	--	Anys 1686-1814	(Còd. 73)
Sabaters	Primer llibre, de capítols	Anys 1370-1775	(Còd. 73)
	Segon llibre, de plets amb els assaonadors i de comptes	Anys 1454-1576	(Còd. 88)
Sastres	--	Anys 1701-1709	(Còd. 80)
Tintorers	--	Anys 1686-1827	(Cód. 89 bis)
Torcedors de seda	*Llibre d'examens y cartas del offici de torcedors de seda; de comptes y altres diligencias y papers concernents al mateix offici*	Anys 1690-1783	(Còd. 87)
Traginers del Banc de l'oli	--	Any 1648	(Còd. 77)
Traginers de garrot	--	Anys 1496-1600 (?)	(Còd. 78)
Velluters de fora carrer	*Determinacions de consell y comptes dels clavaris del gremi...*	Anys 1689-1728	(Còd. 89)

II.- Gremis de poblacions de la part forana:

Ferrers (Inca)	--	Any 1659	(Còd. 61)
Fusters (Inca)	--	Any 1639	(Còd. 49)
Gerrers (Inca)	--	Anys 1653-1687	(Còd. 46)
Moliners de vent (Sineu)	Llibre d'actes, de sentències judicials, de sentències de comptes etc...	Anys 1637-1829	(Còd. 67)
Moliners d'aigua (Sóller)	*Libro en donde se continuan las actas del gremio de molineros*	Anys 1815-30	(Còd. 68)
Sabaters (Inca)	--	Any 1697	(Còd. 81)
Teixidors de lli (Artà)	--	Anys 1667-1807	(Còd. 86)
Teixidors de lli i de llana (Alcúdia)	--	Anys 1598-1688	(Còd. 84)

Els manuscrits fins aquí esmentats es complementen amb més documentació que té sens dubte el mateix origen que l'anterior —les diferents associacions gremials de la nostra illa—, però que ha arribat a l'Arxiu del Regne de Mallorca per altres vies, com és el cas de la del 'col·legi del discrets Notaris de Mallorca', la qual es trobava al desaparegut convent de Sant Domingo de Palma, on celebrava les seves reunions, i que quedaria inclosa entre els béns procedents de la desamortització eclesiàstica del segle XIX. Una gran part d'aquests documents eren fins ara desconeguts i han estat descoberts recentment dins un fons que es troba encara en procés de ser inventariat.

Aquesta documentació, integrada generalment per llibres de determinacions i d'actes del col·legi respectiu, de comptabilitat, contractes d'aprenentatge, d'exàmens i llicències professionals i d'altres a voltes més específics, com poden ésser els *Llibres de la molitja*, els *Llibres de la recaptació del dret del pa* o els *Llibres dels preus de la xeixa i blat*, es refereixen fonamentalment a les següents agrupacions gremials: el 'col·legi de notaris' amb prop de 50 volums que comprenen els anys 1486-1728; 'l'ofici' o 'gremi de flaquers o foners', amb més de 40 llibres corresponents als anys 1516-1792; el dels 'traginers de garrot' amb un llibre de clavariat dels anys 1612-1613; el 'gremi de picapedrers', amb un llibre de pagaments dels anys 1746-1750; i el dels 'traginers' de la vila de Manacor, a la Part Forana, del qual es conserva un llibre d'albarans de la seva confraria de l'arcàngel sant Miquel dels anys 1706-1718.

Antoni Mut Calafell

varen tenir un important paper en el govern públic. Un dels sis jurats de Palma havia d'esser necessàriament menestral i, en el Gran i General Consell, tengueren una representació com a estament. Aquest tipus d'organització de la major part del treball artesanal fou el vigent fins al s XIX. El 1832, se'n declarà l'abolició i el lliure dret d'exercir qualsevol tipus d'activitat professional sense estar obligatòriament adscrit a cap ofici. (MB)

GREMI DE JOIERS I RELLOTGERS DE LES BALEARS Organisme empresarial independent, constituït a Palma el 1977. Adscrit a l'Associació Espanyola de Joiers, d'Argenters i de Rellotgers, té per objecte la defensa dels interessos del sector. Ofereix serveis d'assessoria fiscal, laboral i jurídica, cursets de reciclatge i representació del sector enfront de l'administració. Des de 1988, disposa d'un laboratori propi d'assaig i de contrastació de metalls preciosos. Ha intervengut en l'organització del Primer Congrés Nacional de Joieria (1990). Ha estat presidit per Josep Aguiló Piña (1977-82) i Miquel Segura Aguiló (des del 1982). Té la seu al número 4 del carrer de Colom, de Palma.

↓ Logotip del Gremi de Joiers i Rellotgers de les Balears

↑ Diada del Llibre, jornada organitzada pel Gremi de Llibreters de Mallorca (Palma, 1991)

GREMI DE LLIBRETERS DE MALLORCA Associació creada a Palma, el 1980 per iniciativa dels llibreters de l'Illa. Les principals activitats que promou són la Diada del Llibre, la Setmana del Llibre en Català i la Fira del Llibre. També organitzà (1984) a Palma el IX Congrés Nacional de Llibreters, que dirigí Amada Salvà Verd. Té com a objectius defensar els interessos dels llibreters, combatre la competència deslleial i fomentar la lectura a Mallorca. Ha estat presidida per Catalina Pujol Fondevila (1980-82), Pau Taura Puigserver (1983-84), Amada Salvà Verd (1985-88) i, des del 1989, per Francesca Iglesias Celdrán.

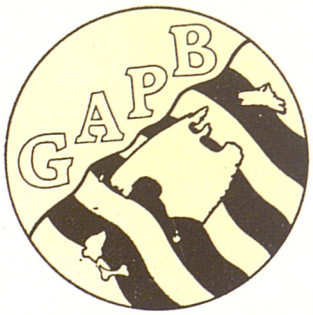

↑ Logotip del Gremi Provincial d'Artesans Perruquers de Balears

GREMI PROVINCIAL D'ARTESANS PERRUQUERS DE BALEARS Associació artesanal fundada a Palma el 1986. Té com a finalitat la promoció del treball artesanal i artístic dels perruquers. Organitza reunions i col·loquis amb especialistes i proporciona documentació visual. Propugna l'obtenció del títol de mestre artesà mitjançant una formació professional no acadèmica. El 1988, convocà la I Copa Balears. Ha estat presidit per Joan Bauzà Mora (1986-90) i per Joan Coll Bisbal (des del 1990). Té la seu social al número 38 del carrer de la Concepció, de Palma.

GRENYAL, SA Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre Balafí, Tenja, Son Còdol i el pou de na Comte. (M)

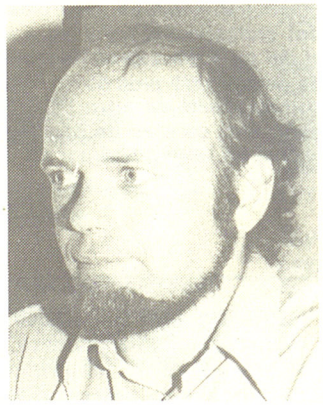

→ Gerhard Grenzing

GRENZING, GERHARD (Insterburg, Alemanya 1942) Orguener. Estudià a Hamburg amb Rudolf von Beckerath. El 1967, s'establí a Mallorca i treballà amb Gabriel Blancafort París en la restauració de l'orgue de Sant Nicolau, de Palma. Participà en la catalogació dels orgues mallorquins. Restaurà els orgues històrics d'Estellencs (1969), de l'església dels Socors, de Palma (1969), de Sant Jeroni, de Palma (1970), de Calvià (1971), de Banyalbufar (1971), de Fornalutx (1971), de Deià (1972), de Puigpunyent (1972), de Sant Domingo, de Pollença (1977), de Moscari (1979), de Santa Creu, de Palma (1981), de Campos (1983), de Llucmajor (1984) i de sa Pobla (1986). També construí orgues per a la parròquia de Sant Agustí, de Palma (1977), per a Georges Bowden (1980) i per a Antoni Matheu Mulet (1980). El 1970, realitzà un programa radiofònic setmanal a Ràdio Popular, dedicat als orgues i titulat *Ancilla Domini*. El 1971, cofundà l'Associació Jordi Bosc d'Amics de l'Orgue. El 1973, creà al Papiol (Catalunya), una empresa dedicada a la restauració i construcció artesanal d'orgues amb l'elaboració pròpia dels tubs d'estany. Des de 1984, estudia l'obra de l'orguener mallorquí Jordi Bosc Bernat del qual restaurà l'orgue de Santanyí. (CM)

GRI Vegeu *grill*.

GRI, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre Son Barrina, Son Gabriela, Son Mutet d'en Socies i s'Aljub Llarg. (M)

GRI, SON Propietat rústica del terme de Son Servera, situada entre la vila, can Siurell, la penya Roja i cas Lleu. (M)

↓ Son Gri (Son Servera)

← Rafael Griera Calderón, *Sense títol*

GRIERA CALDERÓN, RAFAEL (Las Palmas de Gran Canaria 1934) Pintor. Estudià a l'Escola de Belles Arts d'Olot i freqüentà el grup Cràter d'art. El 1956, va venir aproximadament per un any a Mallorca i féu part del grup de les Galeries Quint. Durant la seva estada contactà amb Anglada Camarassa, el qual influí notablement en la seva pintura. Tornà a Olot i, el 1968, s'establí a Barcelona. Des de 1953, ha exposat a diversos indrets de Catalunya, Mallorca, Madrid, Saragossa, París, Hamburg i Amsterdam. La seva obra, bàsicament figurativa, passà per una etapa abstracta. Ha obtengut nombrosos guardons i té obra als museus d'Art Modern de Barcelona, de Girona i de Las Palmas de Gran Canaria.

GRIFESCODA Galeria d'art fundada a Palma el 1962, per Joan Escoda Guiñol i Francesc Grifé Guiu. Emplaçada al carrer de Jaume III, oferí mostres de pintura i escultura d'art contemporani. El 1972, organitzà una aula de poesia, en la qual es realitzaven conferències i recitals. Hi exposaren pintors i escultors, com Pau Fornés, Pere Martínez Martínez – Pavia–, Giovanni Mosca, Roca Fuster, Ramon Jesús Vives, Joan Covas, Modest Cuixart, Caty Juan, Tarrassó i Jaume Mercant. Desaparegué el 1981. En foren directors Pedro Fernández i Jacques Cori.

GRILL Dit també **gri.** Nom dels insectes de la família dels *Gryllidae* de l'ordre dels *Ortoptera*. Són insectes de cos allargat i lleugerament comprimit, d'antenes llargues, peluts, amb coloració predominant marró i negre. Una de les característiques que defineix aquest ordre és el seu cant, anomenat estridulació. Aquest serveix per delimitar territoris i com a reclam sexual, i té unes característiques particulars segons l'espècie. A l'època de reproducció, les femelles són atretes pel cant dels mascles i per feromones secretades per glàndules cutànies especials d'aquests. Únicament els mascles produeixen estridulació, fregant les dues ales anteriors. Són majoritàriament omnívors i freqüenten els llocs càlids i secs o bé es fiquen dins forats, sota llenya o entre fulles seques. Els grills més comuns a Mallorca són el **grill de camp** *(Gryllus campestris)*, freqüent als prats i conreus, on viu aïllat, excepte durant el període reproductor. Habita, normalment, dins caus situats a llocs assolellats i dins d'una galeria de 10 a 12 cm de profunditat, obliqua a la superfície. L'adult es troba d'abril a setembre i el seu cant és ràpid, agut i potent. Fa la posta de maig a juny i el seu cicle vital comprèn dos anys. La majoria dels grills són insectes crepusculars, però el grill de camp es manté actiu durant el dia. L'altre grill més abundant a Mallorca és el **grill domèstic** *(Acheta domestica)*, que es pot trobar en estat adult pràcticament tot l'any i que viu preferentment en ambients humanitzats. El seu cant és nocturn. A Mallorca, són corrents les locucions 'tenir el cap ple de grins', per a referir-se a una persona que té moltes pretensions; i 'cap de gri', referit a una persona de poc seny.

↓ Grill de camp *(Gryllus campestris)*

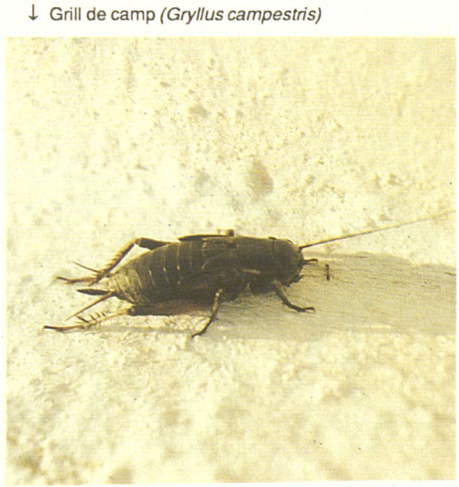

> S' al·lota que du més grins
> de Muro és Na Cama-negra
> perquè amb sa vista roega
> es tabac an es fadrins

GRIMALD *(Homarus gammarus,* Linné 1758) Dit també **llocàntol, llomanto, gromàntil, llobregant** i **llamàntol.** Crustaci de la família dels *Nephropsidae*. Té el cèfalo-tòrax llis, amb dos parells d'espines darrera els ulls. El rostre, fort, té als costats de 4 a 5 dents. Els segments abdominals són llisos. El primer parell de potes toràciques acaba en pinces grosses. La coloració és variable, a la cara dorsal és blava amb dibuixos i la ventral és groguenca. La talla màxima pot

↓ Grimald *(Homarus gammarus,* Linné 1758)

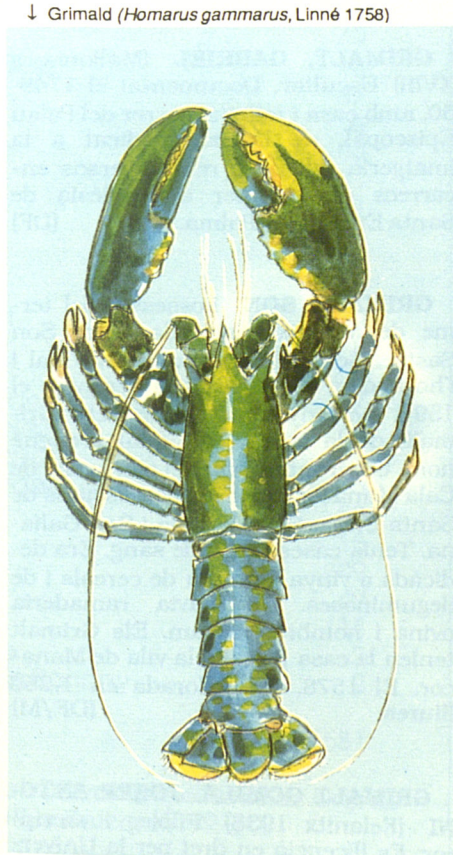

arribar a 550 mm. Viu a la plataforma costanera. Es pesca de diferents maneres, amb tremall, nansa i arrossegament. La seva distribució geogràfica abasta la Mediterrània occidental, no és tan comú a l'oriental, i l'Atlàntic, des de les illes Lofoten fins al Marroc. Tot i que és molt apreciat, no figura a les estadístiques a causa de la seva poca presència en el mercat. (MM)

GRIMALDI, AGOSTINO (Gènova, Itàlia s XV - Mònaco 1532) Bisbe de Mallorca (1530-32). Tercer fill del príncep de Mònaco, Lambert Grimaldi. El 1505, fou nomenat bisbe de Grasse (França) i, el 1512, prengué part en el V Concili de Letran. Malgrat el seu desig de dedicar-se a la tasca pastoral i als estudis literaris i artístics humanistes, fou proclamat senyor del principat monegasc. El papa Climent VII li donà permís per administrar els béns de la senyoria i per aixecar les partides militars necessàries a fi de governar el principat. El 1530, l'emperador Carles li concedí els bisbats de Mallorca i d'Oristany (Sardenya), amb la concessió pontifícia de retenir per un cert temps la diòcesi de Grasse. No visità mai Mallorca i per això el Capítol de la Seu designà com a vicari general *sede quasi vacante* Nicolau Montanyans. (LlP)

GRIMALT, GABRIEL (Mallorca s XVIII) Escultor. Documentat el 1749-50, amb casa i taller al carrer del Palau Episcopal, de Palma. Dedicat a la imatgeria religiosa, rebé diversos encàrrecs d'obres per a l'església de Santa Eulàlia, de Palma. (DF)

GRIMALT, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre Son Sastre, Son Palè, la cova d'en Vidal i l'hort d'en Bonet. Documentada el 1596, pertanyia a l'honor Pere Grimalt, de la família del qual prengué nom. Confrontava amb el camí reial de Cala Manacor i amb les possessions de Santa Cirga, Son Garbeta i Son Galiana. Tenia cases i molí de sang. Era dedicada a vinya i conreu de cereals i de lleguminoses. Hi havia ramaderia ovina i nombrós aviram. Els Grimalt tenien la casa pairal a la vila de Manacor. El 1578, era valorada en 1.250 lliures. (DF/M)

GRIMALT GOMILA, JOSEP ANTONI (Felanitx 1938) Filòleg i escriptor. Es llicencià en dret per la Universitat de Madrid (1960) i en filologia romànica-hispànica per la Universitat de Barcelona (1971). Es doctorà el 1975 amb la tesi *Classificació de les rondalles de Mossèn Alcover: introducció a llur estudi*, inèdita. És professor de la Universitat de les Illes Balears. Ha divulgat la llengua i la literatura catalanes a través de diversos programes de ràdio i de televisió. Ha publicat diferents articles d'investigació a revistes, com *Fábula*, *Mayurqa* i *Randa*, i és col·laborador habitual de *Felanitx*. Ha tengut cura de l'edició de les obres completes de Llorenç Villalonga (1988) i del llibre d'Antoni M Alcover *Cantarelles*. Com a escriptor, és autor de la novel·la *Història d'una dama i un lloro* (1965).

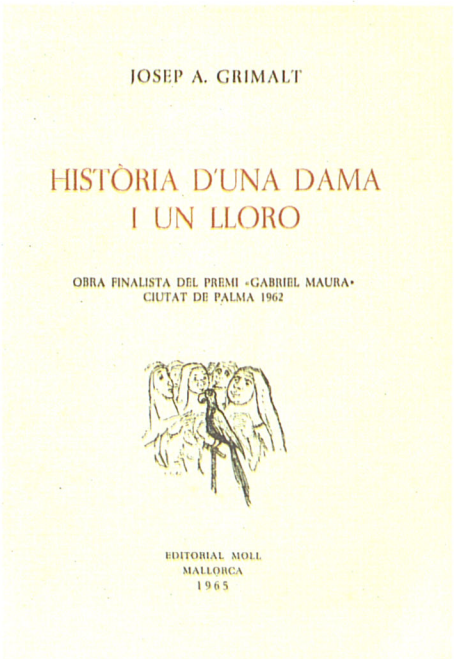

↑ Josep Antoni Grimalt Gomila, *Història d'una dama i un lloro*

GRINYÓ, CAN Propietat rústica del terme de Petra, situada entre Son Santandreu Nou, can Xesc, can Macià i Son Etzèbits des Horts. (M)

GRIP Malaltia vírica infecciosa que causa febre, calfreds, mal de cap, miàlgies, astènia i símptomes d'afecció a les vies respiratòries. Es caracteritza pel seu alt nivell de contagiositat i per la capacitat de mutació dels virus, la qual cosa origina periòdicament greus epidèmies, com les dels anys 1889, 1918, 1957 i 1968. A Mallorca, l'epidèmia de 1889-90 és recordada no tant per les víctimes que ocasionà, com per la seva ràpida disseminació i el gran nombre d'afectats. Al final de desembre es presentaren els primers casos a Palma. Durant la primera setmana de 1890, augmentà ràpidament la xifra de malalts, però aviat s'aturà el procés d'expansió i a mitjan febrer l'epidèmia es considerà acabada. Encara que es calcula que prop del 50% de la població de Palma emmalaltí, les defuncions escassejaren i afectaren fonamentalment persones amb malalties cròniques, especialment de caràcter respiratori. L'epidèmia de 1918 ha passat a la memòria col·lectiva com la més terrible i estesa de la història. S'inicià amb una primera onada entre març i juliol, amb un caire benigne. Aviat, però, el virus que havia originat el procés infecciós sofrí una mutació important. Entre agost i desembre l'epidèmia s'estengué en una segona onada, la qual assolí uns altíssims nivells de

↓ La gran mortandat que produí el grip de 1918 féu necessària la intervenció de l'exèrcit (carruatge fúnebre conduït per soldats al cementeri de Palma)

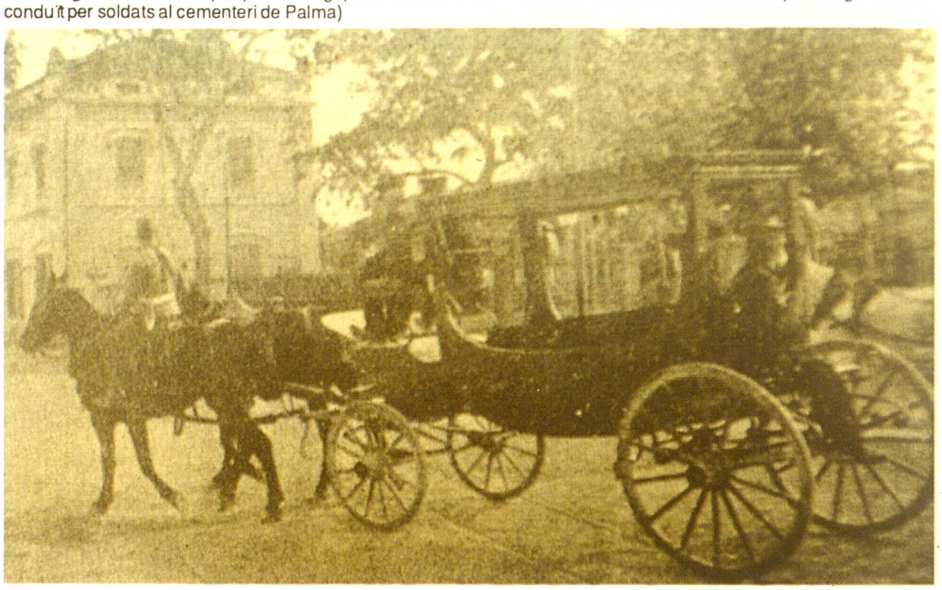

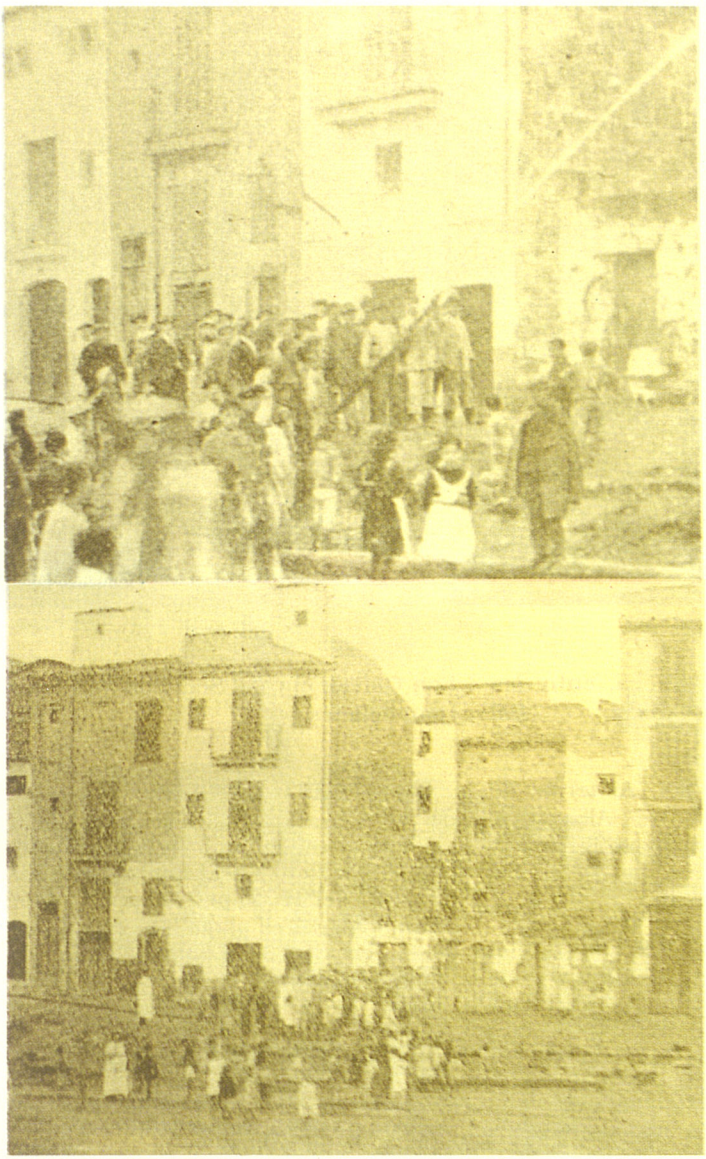

↑ La desinfecció dels carrers de Palma fou una de les mesures higièniques per combatre l'epidèmia de grip

mortandat. El contagi sorgí al petit nucli de pescadors de s'Arracó (Andratx), amb l'arribada d'un vaixell en el qual viatjava un francès portador del virus. Al llarg de la segona setmana de setembre, es produïren les primeres defuncions en el municipi d'Andratx. El virus s'estengué, inicialment, pels municipis del nord-est de Mallorca i, a partir de la tercera setmana d'octubre, pel Raiguer i el sud-oest de l'Illa. A través de les juntes municipals de sanitat s'adoptaren disposicions, principalment de tipus higiènic, per evitar l'expansió del virus, però la seva eficàcia fou escassa. Al final del mes, l'epidèmia assolí el seu moment àlgid, amb efectes sobre la pràctica totalitat dels municipis. Els darrers dies de novembre, s'aturà el seu procés d'expansió i, el desembre, s'extingí, encara que

DEFUNCIONS CAUSADES PEL GRIP DE 1918-19 ALS MUNICIPIS DE MALLORCA

Municipis	Defuncions
Alaró	43
Alcúdia	10
Algaida	31
Andratx	50
Artà	12
Banyalbufar	8
Binissalem	21
Búger	10
Bunyola	16
Calvià	38
Campanet	0
Campos	17
Capdepera	8
Costitx	8
Deià	4
Escorca	1
Esporles	39
Establiments	5
Estellencs	10
Felanitx	11
Fornalutx	0
Inca	13
Lloseta	15
Llubí	2
Llucmajor	37
Manacor	49
Maria de la Salut	8
Marratxí	47
Montuïri	6
Muro	65
Palma	481
Petra	41
Pollença	51
Porreres	23
Pobla, sa	103
Puigpunyent	30
Sencelles	8
Sant Joan	7
Sant Llorenç des Cardassar	17
Santa Eugènia	6
Santa Margalida	21
Santa Maria del Camí	15
Santanyí	58
Selva	18
Sineu	49
Sóller	49
Son Servera	15
Valldemossa	3
Vilafranca de Bonany	2
	TOTAL 1581

Ferran Dídac Lluch Dubon *L'epidèmia de Grip de l'Any 1918 a les Illes Balears* (1991)

entre gener i març de 1919 hi hagué una tercera onada de proporcions molt més modestes. Al final de 1918, s'organitzaren solemnes vigílies per donar gràcies a Déu per la desaparició de l'epidèmia. En conjunt es produïren més de mil cinc-centes morts a Mallorca i foren els municipis del nord-est i els propers a la badia d'Alcúdia els més afectats. Els grups de població amb més mortandat foren els compresos entre els 20 i els 40 anys, el de les dones embarassades i el de les d'edat puerperal. (FLlD)

GRIS, CAN Propietat rústica del terme de Puigpunyent, a Galilea, situada entre la cova d'en Sebastià, es Serral, Son Perdiu i el pou des Rafal. (M)

GRISET Vegeu *gírgola d'estepa.*

GRÍVIA *(Turdus viscivorus)* Ocell de la família dels tords, d'uns 27 cm de llargada. És gris uniforme a la part superior i pàl·lid amb taques negres a la inferior. Les ales són totalment blanques a la part inferior. Arriba a Mallorca poques vegades durant els hiverns i en major nombre els anys de molt de fred, quan els manca menjar a Europa del Nord i Central. El pas migratori cap al sud es realitza al llarg del novembre i de la primera desena de desembre. El pas de primavera es verifica els mesos de febrer i març i és sobretot nocturn. És de costums gregaris i molt desconfiat de la presència de l'home. Menja insectes, caragols i vegetals que es troben a conradissos d'espais oberts. Com els altres túrdids, suporta una forta pressió cinegètica a tota la Mediterrània, incrementada els darrers decennis per la sofisticació de les tècniques de caça. (GOB)

GROC, CALÓ A la costa del terme de Llucmajor, situat entre el cap Enderrocat i cala Blava. Nomenat també caló de ses Punxes i caló de sa Partió. (M)

GROC, CAN Propietat rústica del terme de Lloseta, situada entre ca los Carros, sa Vinya, can Pau i es Pollangres. ■ Al terme de Felanitx, entre Son Estrany, el puig de ses Donardes, el puig d'en Roig i can Floquet. ■ Al terme de Palma, entre can Miquelinos, cas Apotecari, Son Coll Nou i Son Eixut. (M)

GROC, PUIG DE CAN De 555 m d'altària, forma part de la serra de Tramuntana. Es troba a la serra de la

↑ Grívia *(Turdus viscivorus)*

Font, al terme de Pollença, entre les valls de Ternelles i de Cuixac. (M)

GROC, RAFAL D'EN Al terme de Llucmajor, situat entre Albanyeta, Son Garauet, Bennoc i Son Taxaquet. Documentat el 1685. (M)

GROC, SON Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Güells, Son Ramis, Son Siurell i Son Malferit. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre el nucli urbà de Son Carrió, el rafal Sec, Son Perllonga i can Pelletes. (M)

GROC PONT, CAN Rafal del terme de Pollença, situat al lloc de Mandrava. Confrontava amb el camí Reial, Son Pere Costa i Son Berenguer. Documentat el 1672, pertanyia a l'honor Jaume Martorell —de l'Hort—. Tenia cases i era dedicat al conreu de cereals i de lleguminoses. (DF)

GROGA, NA Terrenys del terme de

↓ Son Groc (Sant Llorenç des Cardassar)

← Cap Gros (Sóller)

← Puig Gros (Bunyola)

← Puig Gros (Sant Llorenç des Cardassar-Son Servera)

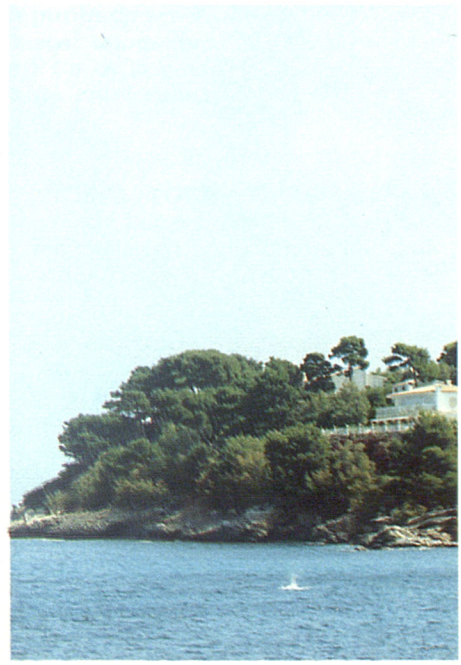

↑ Cap Gros (Alcúdia)

Llucmajor, situats entre Tolleric, Son Cortera de sa Torre, sa Llapassa i s'Àguila. (M)

GROGA, PUIG DE NA De 212 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Es troba a la serra de na Burguesa, al terme de Calvià, entre es Pi de ses Creus, el Coll i la cova de sa Palla. (M)

GROGUES Vegeu *pixacà groc*.

GROPELLOSA, NA Indret de la costa del terme de Santanyí, situat entre cala des Màrmols i cala Figuereta. (M)

GROS, CAP Al terme d'Alcúdia, situat entre es Dolç i ses Galeres. ■ Al terme de Sóller, entre la bocana del port i la punta de Sóller. (M)

GROS, ILLOT Al terme de Campos, situat entre la platja des Trenc i cala Galiota. (M)

GROS, PUIG De 221 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Situat al terme d'Andratx, entre els puigs Blanc i des Tres Picons, el penyal Vermell i sa Pineta. ■ De 696 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Situat al terme de Bunyola, entre els puigs de ses Crestes i de na Marit i la coma Gran. ■ De 370 m

← Serral Gros (Sant Joan)

d'altària, fa part de les serres de Llevant. Situat entre el puig des Corb, el puig de ses Fites, el puig des Ermassos i es Pinet. Fa partió entre els termes de Sant Llorenç des Cardassar i Son Servera. ■ De 271 m d'altària, fa part de les serres de Llevant. Situat al terme de Santanyí, entre el turó des Càrritx, el puig de sa Cova i la talaia des Pi. (M)

↓ Puig Gros de Ternelles (Pollença)

GROS, SERRAL De 710 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Situat al terme d'Escorca, entre els puigs Tomir i des Boix i el serral d'en Massot. ■ De 210 m d'altària, fa part del Pla de Mallorca. Situat al terme de Sant Joan, entre el puig de Bonany i el turó Blanc. (M)

GROS, SON Possessió del terme de Costitx, situada al lloc de Castell d'Amós. Documentada el 1596, pertanyia a Joan Ferragut —Gros—, de la família del qual prengué nom. Tenia cases i era dedicada a vinya i conreu de cereals i de lleguminoses. (DF)

GROS, TORRENT Nom que rep el torrent sorgit de la confluència, a xaloc de Son Bibiloni (Palma), dels torrents de Bunyola i d'Esporles. El primer d'aquests torrents neix al terme de Bunyola i recull les aigües dels vessants meridionals de les serres d'Alfàbia i des Teix. L'altre s'origina a Puigpunyent, als costers del penya-segat des Puntals. El recorregut del torrent Gros fa partió entre els termes de Palma i de Marratxí, des de cal Rei fins es Pinaret, i solament hi aflueix, a l'altura des Pont d'Inca, el torrent de Coanegra o de ses Mates. Desemboca prop de la Ciutat Jardí, a la badia de Palma. Aquest conjunt de torrents forma una conca hidrogràfica de 240,1 km². (BeC/CR)

GROS, TURÓ De 37 m d'altària, fa part del Migjorn. Situat a la costa del terme de Manacor, entre es Domingos Grans i es Domingos Petits. (M)

GROS DEL PUIG DE MARIA, AVENC Al terme de Pollença, al vessant nord del puig del mateix nom. Fa 83 m de fondària. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GROS DE MÍNER, AVENC Al terme de Pollença, situat prop del cim del puig del mateix nom. És catalogat com a avenc des de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GROS DES GRAU, AVENC Al terme de Bunyola, situat entre can Grau i el comellar d'en Cupí. Fa 86 m de fondària. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GROS DE TERNELLES, PUIG De 838 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Situat al terme de Po-

← Comuna Grossa (Felanitx)

llença, entre el puig de Gironella i els colls de Pollença i dels Coloms. (M)

GROSSA, COMUNA De 408 m d'altària, fa part de les serres de Llevant. Es troba al terme de Felanitx, entre els puigs de Sant Salvador, d'en Carreró i des Hams. (M)

GROSSA, FONT Al terme de Montuïri, entre Roca Bufeta, Serra Llarga, Alcoraia Vell i Son Garibai. (M)

GROSSA, PUNTA A la costa del terme d'Artà, situada entre cala Matzoc i sa Falconereta. ■ A la costa del terme de Banyalbufar, entre la cala o port de Banyalbufar i sa Galera. ■ A la costa del terme de Felanitx, entre cala Ferrera i el caló des Macs. ■ A la costa del terme de Llucmajor, entre la punta de ses Taronges i la cova des Ossos, anomenada també punta Negra. ■ A la costa del terme de Santanyí, entre cala Llonga i es Cocó Barber. (M)

↓ Morro d'en Grosser (Calvià)

GROSSA, TORRE Al terme de Manacor. De la seva existència només es tenen notícies per documentació datada el 1269. (M)

GROSSER, MORRO D'EN A la costa del terme de Calvià, situat entre la cala de Santa Ponça i les illes del Malgrat. (M)

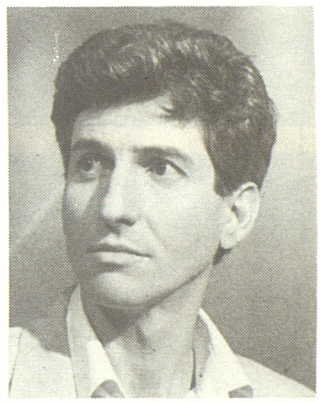

→ Eberhard Grosske Fiol

GROSSKE FIOL, EBERHARD (Palma 1955) Polític i historiador. Es llicencià en història per la Universitat de Palma (1977) amb el treball *Diez años de desamortización en Mallorca (1855-1864)*, inèdit, i en fou professor entre 1978 i 1983. Militant del Partit Socialista de Mallorca —PSM— des de 1976, el 1980 va deixar el partit i participà en la fundació d'Esquerra Mallorquina. Després de la dissolució d'aquesta, ingressà (1984) en el Partit Comunista de les Illes Balears —PCIB—. Fou candidat a la batlia de Palma per la coalició Esquerra Unida a les eleccions de 1987 i de 1991. És secretari general del PCIB i president d'Esquerra Unida de Mallorca des de 1990. Ha publicat diversos treballs històrics a les revistes *Mayurqa* i *Trabajos de Geografía*.

GRUA *(Grus grus)* Ocell que pertany al grup dels cames-llargues. Té uns 120 cm d'alçada i 240 cm d'envergadura. El color general és grisenc, amb el coll negre, la cara blanca i el clatell vermell. Visita l'Illa de forma escassa, però regularment durant l'hivern, i se'l sol veure en grups de 5 a 15 exemplars, normalment a camps de conreu prop de zones embassades i salobrars, sobretot a la zona de sa Barrala, a Campos. Vola amb el coll i les

← Grua *(Grus Grus)*

← Sa Grua (Andratx-Calvià)

← Son Grua (Pollença)

cames totalment estirades, en grups en formació cuneïforme, i pot assolir grans altures durant els seus desplaçaments migratoris. L'alimentació és omnívora, basada en insectes, llavors i vegetals. **Grua coronada** *(Balearica pavonina)* D'origen africà, fa uns 95 cm. Al contrari de les europees, aquesta no és migratòria, sinó que es troba tot l'any a Àfrica, on viu en grans grups. Rep el seu nom científic per causa d'una confusió, ja que, quan el naturalista Brisson en va analitzar les restes a Londres, el 1760, per a la classificació taxonòmica, es va creure que provenien de les Balears, quan en realitat no era així. A part d'això, també hi ha una al·lusió de la seva presència a les Illes en un escrit de Cristòfol Vilella, el s XVIII. **Grua damisel·la** *(Anthropoides virgo)* De grans mides, pertany a la família dels grúids. Actualment cria al sud de Rússia i cap al centre d'Àsia. Fins al segle passat, era un migrador freqüent a tota la Mediterrània, però per diverses causes les seves poblacions disminuïren de forma espectacular. A Mallorca, se'n coneixen tres captures, el s XVIII: una a Santa Ponça (1718), una altra a s'Albufera (1782) i de la darrera no es coneix el lloc. (GOB)

GRUA, AVENC DE SON Al terme de Pollença, situat entre les cases del mateix nom i el torrent del Salt de Llinàs. Fa 76 m de fondària. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GRUA, COLL DE SA A la serra de Tramuntana, situat entre el puig del mateix nom, es Castellot i s'Argolla. Fa partió entre els termes d'Andratx i de Calvià. Documentat el 1578. (M)

GRUA, HORT DE SON Al terme de Pollença, situat entre les Creus, la font de Vàritx, els Casals i el Castellot. (M)

GRUA, SA Elevació de 483 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Es troba entre els puigs Vermell i de Son Monjo i es Castellot. Fa partió entre els termes d'Andratx i de Calvià. Documentada el 1282. (M)

GRUA, SON Possessió del terme de Pollença, entre can Serra, Llinars, el puig de l'Enrunada i la font de Vàritx. Documentada el 1628, pertanyia a Bartomeu Grua, de la família del qual prengué nom. Tenia cases i tafona. Era dedicada a conreu de cereals, garroverars i olivars. Tenia alzinars i garrigues, ramaderia ovina i porcina.

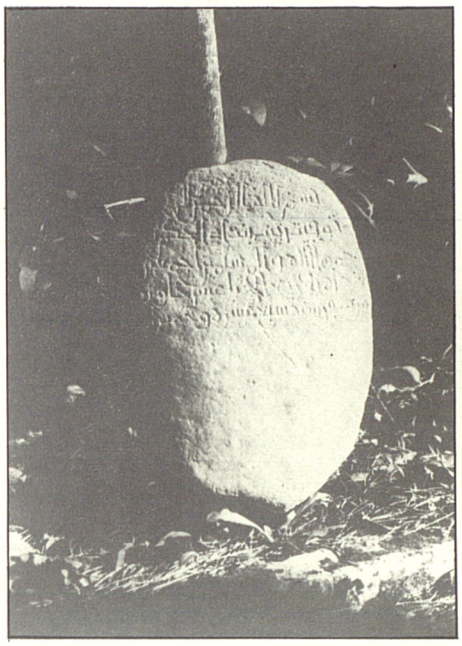

↑ Son Grua (Pollença), làpida funerària islàmica

↑ Grup Balear d'Art Dramàtic

N'era pertinença l'hort dit **sa Casa Nova de Son Grua,** amb una font i 3 quarterades de reguiu, destinat a producció d'hortalisses i de lleguminoses, i amb un gran morerar per a l'alimentació dels cucs de seda, la producció dels quals era filada a les cases. El 1685, era valorada en 13.500 lliures. El 1711, fou adquirida pel capità Joan Ballester, mercader. S'hi trobà una làpida funerària islàmica dedicada a Zaynab hint Abi alHakam, que morí el 517 de l'hègira. (DF/M)

GRUP ALPÍ MALLORQUÍ —GAM— Club de muntanyisme creat a Palma (1979), arran d'una escissió del Grup Excursionista de Mallorca —GEM—. Fou fundat per José María Álvarez Rodríguez de la Flor, Xavier Ballester Garcia, Bartomeu Quetgles Riera, Joan Josep Riera Cabot i Joan Carles Guerrero Cantos, que en va esser president. Especialitzat en la pràctica de l'escalada, organitzà (1980) l'expedició mallorquina a Kenya. Tengué 40 socis afiliats. Desaparegué el 1985.

GRUP AUTONOMISTA I SOCIALISTA DE LES ILLES —GASI— Grup polític creat a Palma el febrer de 1976 a partir d'una escissió de l'*Aliança Nacional Mallorquina* (←). Propugnava l'autonomia de les Illes Balears i el socialisme autogestionari. Féu part de l'Assemblea Democràtica de Mallorca. Els seus principals dirigents foren Climent Garau Arbona, Josep Maria Llompart, Miquel Duran Ordiñana i Pere Nicolau. Desaparegué (1977) en integrar-se a la coalició electoral Unió Autonomista. (AM)

GRUP BALEAR D'ART DRAMÀTIC Agrupació teatral creada a Palma (1973) per Manuel Macià Vila, que en fou director. Representà obres de teatre experimental, com *El rabo* (1975), de José Ruibal, i *Lucrècia* (1981), de Joan Ramis. El 1978, participà en l'XI Festival Internacional de Teatre de Sitges amb *Les roselles diuen no*, de Guillem Cabrer. Desaparegué el 1981.

GRUP BALEAR D'ORNITOLOGIA I DEFENSA DE LA NATURALESA —GOB— Entitat fundada a Palma el novembre de 1973 amb el nom de Grup Ornitològic Balear. En foren fundadors Josep Antoni Alcover, Pere Bosch, Josep Maria Casasayas, Jesús Jurado, Joan Mayol i Hilari Morales. El seu objectiu inicial, la investigació ornitològica, s'ha estès a l'estudi, la divulgació i la defensa de la natura i del medi ambient, tant natural com urbà. S'estructura en tres seccions insulars (Mallorca, Menorca i Formentera). Els seus principals òrgans són l'Assem-

↓ Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa, actuació de Maria del Mar Bonet a favor de sa Dragonera (1980)

↑ Logotip del Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa

blea General, la Junta Directiva Insular, que és elegida per l'Assemblea General i té un president i una comissió permanent, i la Junta Directiva Interinsular, amb un president i tres vicepresidents, un per a cada secció insular. El 1975, adoptà el nom de Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa. Des de la seva fundació, la seva actuació s'ha centrat primordialment en els estudis científics i divulgatius de la natura i en la defensa del territori i del medi ambient. En el camp de l'ornitologia, des de 1982 està elaborant un Atles d'Ocells Nidificants de Mallorca, ha realitzat campanyes d'anellatge d'ocells, estudis sobre el voltor negre i l'àguila peixetera i censos i recomptes d'ocells marins, limícoles i anàtids. Quant a la botànica, ha fet un Catàleg d'Espècies Vegetals Endèmiques i Amenaçades de Balears (1986) i estudis sobre algunes espècies, com el garballó i les orquídies. També ha realitzat treballs sobre amfibis i rèptils, amb descobertes com la d'una espècie de calàpot, el ferreret *(Alytes muletensis)*. Les campanyes més importants en defensa del territori han estat les de l'Albufera de Mallorca (des de 1973), sa Dragonera (des de 1977), es Trenc (des de 1978), Cabrera (des de 1985) i de l'Albufera des Grau (des de 1975). Altres campanyes efectuades a Mallorca són les de s'Àguila, cala Agulla, s'Albufereta, sa punta de n'Amer, sa Canova, s'Estalella, Ferrutx, Formentor, Llucalcari, cales de Manacor, Montblanc i cala Mondragó. Ha promogut manifestacions a Palma a favor de sa Dragonera (1979 i 1982), es Trenc (1983) i Cabrera (1987 i 1989). La seva acció ha estat determinant per evitar la urbanització de la majoria d'aquests indrets i perquè les institucions els donassin una protecció eficaç. S'ha oposat a la construcció de ports esportius, escolleres, dàrsenes, fars, platges artificials i instal·lacions portuàries. L'ordenació del territori ha estat una altra de les seves preocupacions. Ha realitzat un gran nombre d'accions legals, com recursos i al·legacions, contra Plans Generals, Normes Subsidiàries, Plans Parcials, Projectes d'Urbanització i Plans Especials de molts dels municipis de les Illes Balears. S'ha oposat a les grans obres d'infrastructura i a la proliferació de camps de golf a espais naturals. Aquestes activitats varen culminar amb una campanya a favor d'una moratòria urbanística a Mallorca (1989-90). El 1980, va adquirir la possessió de La Trapa (Andratx). Ha tengut diverses seccions específiques, algunes de les quals han desaparegut, com el Grup d'Arquitectura Popular, el Grup de Botànica, el de Biologia Marina, el Grup Infantil, el Grup d'Herpetologia, el d'Ictiologia i els Joves del GOB (1982-83 i 1986). El 1991, es mantenen les seccions de Ciclo-ecologisme Pedal Verd, d'Educació Ambiental, d'Excursionisme i d'Ornitologia i Anellament. Des

↑ Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa, campanya d'anellatge de virots

↓ Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa, *Anuari Ornitològic de les Balears* (1990)

GRUP BALEAR D'ORNITOLOGIA I DEFENSA DE LA NATURALESA

Seu	Palma
Oficina comarcal	Manacor
Delegacions	Alaró Alcúdia Andratx Artà Bunyola Campos Capdepera Deià Felanitx Llucmajor Pollença Santanyí Sóller Son Servera

↑ Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa, crema de bosses de processionària

de la seva fundació ha passat de 250 socis (1976) a 500 (1978) i 1.300 (1983). El 1991, tenia 3.350 socis, dels quals 2.643 eren mallorquins, i d'aquests 1.394 de Palma i 1.249 de la Part Forana. Ha rebut diversos premis i reconeixements de mèrits, com el Premi Ciutat de Palma d'Investigació (1983), accèssits al Premi Nacional del Medi Ambient (1985 i 1986) i el Premi Francesc de Borja Moll, atorgat per l'Obra Cultural Balear. El 1984, fou declarada entitat d'interès municipal per l'Ajuntament de Palma i, el 1985, d'utilitat pública pel Consell de Ministres. El 1991, té representants en algunes institucions i organismes públics. Ha publicat diversos llibres, com *Perquè volem salvar s'Albufera* (1976) i *L'arxipèlag de Cabrera, un Parc Nacional en Litigi* (1990); pel que fa a revistes, *Aegypius* (1974-78), *Ecologista* (←) (des de 1985), *Circular Informativa* (des de 1973) i *Circular Ornitològica* (des de 1979). Des de 1987, publica l'*Anuari Ornitològic*. Ha col·laborat en la premsa local amb seccions fixes a l'*Última Hora* i al *Diario de Mallorca*. Fa part de diverses coordinadores d'àmbit estatal i internacional. Des de 1979, atorga anualment els premis «alzina» i «ciment» a les persones o entitats que més s'han destacat de forma positiva o negativa, respectivament, en la defensa del medi ambient a les Balears. N'han estat presidents interinsulars Josep Maria Casasayas Truyols (1978-79) i Anthony Bonner (des de 1980). N'és secretari i portaveu des de 1986 Miquel Àngel March Cerdà. (AM)

PRESIDENTS DE LA SECCIÓ DE MALLORCA DEL GOB

Josep Mª Casasayas Truyols	1974-77
Francesc Moll Marquès	1978-81
Miquel Rayó Ferrer	1982-83
Xavier Pastor Gràcia	1984-87
Miquel Rayó Ferrer	1988
Francesc Josep Avellà Salvà	des del 1989

GRUP CRISTIÀ DE DRETS HUMANS Agrupació sòcio-religiosa fundada (1974) a la parròquia de l'Encarnació, de Palma. El seu objectiu bàsic és la denúncia de situacions d'injustícia, de desigualtat i de corrupció del poder. Organitza campanyes de conscienciació social per contribuir a un millor i progressiu assoliment dels Drets Humans en la societat. Des de 1988, edita la revista *Drets Humans de Mallorca*.

↓ GOB, *L'arxipèlag de Cabrera, un Parc Nacional en Litigi*

↑ GOB, fulletó de la campanya de sa Canova (Artà)

GRUP D'AGRICULTURA ECOLÒGICA Associació de partidaris de l'agricultura de caràcter ecològic. Fundada a Inca el 1988, com a continuació del grup Gestió d'Explotacions Agràries

↓ Logotip del Grup d'Agricultura Ecològica

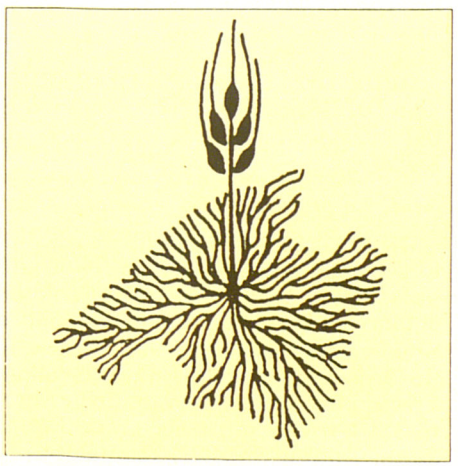

—GEA—, creat el 1984. Promou una agricultura que refusa la utilització d'adobs químics i de tractaments fitosanitaris. Fomenta el consum de varietats autòctones, organitza cursos sobre les tècniques de l'agricultura ecològica i participa en fires i mercats. Disposa d'un viver i d'una biblioteca. La seva seu es troba a Inca. Té 45 afiliats.

GREC

GRUP D'EDUCADORS DE CARRER I TREBALL AMB MENORS

↑ Logotip del Grup d'Educadors de Carrer i Treball amb Menors

GRUP D'EDUCADORS DE CARRER I TREBALL AMB MENORS —GREC— Associació sòcio-educativa fundada a Palma el 1987. Agrupa els educadors de carrer de Balears. Els objectius fonamentals són incidir sobre els factors socials o d'altres que puguin afectar el desenvolupament integral del menor i prevenir l'aparició de situacions d'inadaptació i de conductes delictives. Des de la seva fundació, ha estat presidit per Felip González Morey. Té la seu social al carrer de Benet Pons Fàbregues, de Palma.

GRUP DE FORMACIÓ MARXISTA-LENINISTA Organització política d'ideologia marxista-leninista constituïda a Mallorca el 1972. Es fusionà (1976) amb el Moviment Comunista i es creà l'anomenat *Moviment Comunista de les Illes* (→).

GRUP DEL CÀNCER CÒLON-RECTAL DE BALEARS Vegeu *Unitat d'Epidemiologia i Registre de Càncer de Mallorca.*

GRUP DELS SET Agrupació de pintors creada a Palma el 1948. Fou impulsada per William Edward Cook, en el marc de la restauració de la plàstica noucentista, oposada a l'art comercial de la postguerra. L'integraren William Edward Cook, Luis Derqui, Joan Antoni Fuster Valiente i els joves Jaume Juan, Antoni Sabater, Pere Sureda i

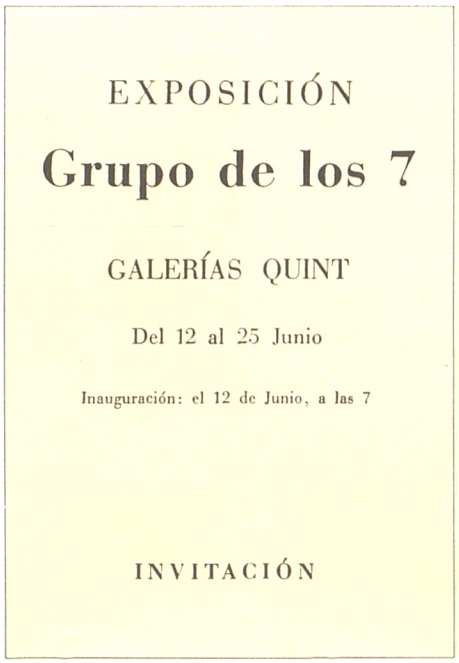
EXPOSICIÓN

Grupo de los 7

GALERÍAS QUINT

Del 12 al 25 Junio

Inauguración: el 12 de Junio, a las 7

INVITACIÓN

↑ Grup dels Set, targeta d'invitació de la primera exposició (1948)

Francesc Vizcaíno. Realitzaren diverses exposicions a les Galeries Quint, de Palma (1948-49). El grup fou presentat i encoratjat pels escriptors Joan Bonet, Miquel Àngel Colomar i Robert Graves. El 1949, Pasqual Roch Minué hi substituí Jaume Juan. Com a convidats, participaren en les mostres Lluís Andreu, Elisabeth Bucher, Miquel Àngel Colomar, Violet Dreschfeld, Antoni Font i Joanne Moallic. Desaparegué el 1950, quan William Edward Cook partí de Mallorca i fixà la seva residència als Estats Units. (DF)

GRUP DE TEATRE DE BUNYOLA Agrupació teatral creada (1966) a Bunyola com a secció de teatre de la Unió d'Excursionistes de Bunyola. Ha escenificat, entre altres obres, *El matrimoni per força*, de Molière, *Siau benvinguts*, d'Alexandre Ballester, i *Aina Sacoma* i *Tot Déu al cel*, de Guillem Cabrer.

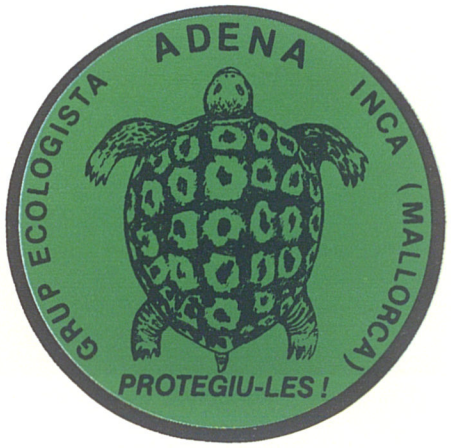

↑ Adhesiu del Grup Ecologista Adena Inca, campanya de protecció de tortugues

GRUP ECOLOGISTA ADENA INCA Agrupació ecologista creada (1980) a Inca com una de les seccions juvenils de l'Associació per a la Defensa de la Naturalesa —ADENA—. Té com a finalitats la conservació i defensa de la natura i l'educació ambiental per a nins i joves de Balears. Organitza camps de treball i campanyes de defensa d'espais naturals protegits, com Cabrera, sa Dragonera i es Trenc. Des de 1981,

↓ Grup de Teatre de Bunyola, representació de l'obra de Guillem Cabrer *Tot Déu al cel*

↑ Membres del Grup Excursionista del Foment del Turisme de Mallorca amb el batle de Sóller, Joan Bauzà (dreta), a l'acte d'inauguració del mirador Joaquín Quesada (Sóller, 1961)

publica la revista *Xaloc*. Ha estat presidit per Bartomeu Mateu Gomila.

GRUP EXCURSIONISTA DEL FOMENT DEL TURISME DE MALLORCA Associació de muntanyisme fundada a Palma el 1905. Estigué formada, inicialment, pels integrants del grup excursionista *Lo Femur* (→), creat, al principi del s XX, per Antoni Piña, Vicenç Alzamora, Guillem Alcover, Antoni Mulet i Josep Tous, entre d'altres. És considerada la pionera dels grups excursionistes de Mallorca. Al llarg de la seva història, ha duit a terme la senyalització de camins de muntanya i la construcció de camins i de miradors. A partir de 1906, inicià la tasca de col·locar indicadors a les muntanyes de l'Illa. Així, el 1908, dugué a terme la senyalització del recorregut del torrent de Pareis. Promogué la construcció de la carretera d'Andratx a Estellencs i, el 1919, hi construí el mirador Ricard Roca, sobre el túnel anomenat del Grau. El 1920, projectà el camí que uneix l'ermita de Sant Pere amb s'Entreforc i sa Fosca (Escorca). Dos anys després, aconseguí de diferents ajuntaments de viles la construcció i emplaçament, amb caràcter permanent, d'indicadors de camins i distàncies. També instal·là pals indicadors a la pujada des Teix pel coll de Sóller. El 1924, gestionà, amb el propietari del Castell del Rei, de Pollença, la seva conservació i fàcil accés per als visitants. Després de la II Guerra Mundial, ha construït els miradors de n'Alzamora, a na Burguesa, el de Quesada, en es Cornadors (Sóller), el de Gabriel Font, a s'Arracó (Andratx) i el de Leandre Ximenis, a sa Gubia (Bunyola); els camins des Coll des Guix, en el puig de Massanella (Escorca) i el de can Tomeui, des de s'Arracó a la Trapa, a més de la caseta-refugi Es Cornadors, a Sóller. Com a membres més destacats del grup cal assenyalar Francesc Vidal Sureda, Gabriel Font Martorell, Miquel Crespí Ripoll, Mateu Colom, Joaquín Quesada, Leandre Ximenis, Ferran Alzamora i Josep Canals Gomila, aquest darrer és l'escursionista més veterà de Mallorca. Té uns 400 socis (1991).

↓ Excursió organitzada pel Grup Excursionista del Foment del Turisme de Mallorca (primavera de 1963)

grup excursionista de mallorca

↑ Logotip del Grup Excursionista de Mallorca

GRUP EXCURSIONISTA DE MALLORCA —GEM— Club de muntanyisme creat (1973) a Palma arran de la fusió de diferents grups, com Albaida, Muntanyencs i l'anomenat també Grup Excursionista de Mallorca, que donà nom al club. Té com a objectiu potenciar l'excursionisme associat. Estructurat en les categories d'infantils, de juvenils i de sèniors, comprèn les àrees d'excursionisme, d'escalada i d'espeleologia. Les principals activitats que organitza són marxes, acampades, cursos d'iniciació a les diferents especialitats, setmanes de cinema de muntanya i projeccions de pel·lícules de temes relacionats amb el muntanyisme. Publicà la revista *Penyal*, que recull les activitats realitzades pels seus membres. Té 450 afiliats. La seu es troba al carrer de la Impremta, de Palma. N'han estat presidents Jesús Jurado (1973-76), Pilar Gómez

Bonet (1977-80), Benigne Palos Vadell (1981-84), Joan Gómez Abril (1985-88) i Antoni Pons Mascaró (des de 1989). (LIV)

GRUP GÀRGOLA Agrupació teatral creada a Palma el 1985, com a continuació de la companyia Trípode de Teatre. Realitza muntatges amb titelles i actors. Ha representat obres dedicades especialment al públic infantil, com *Feral y las cigüeñas*, de Fernando Alonso, i *Les aventures d'En Pere Pistoles*, de Gabriel Janer Manila.

GRUP INDEPENDENT DEL MUNICIPI D'ANDRATX Candidatura independent de caràcter progressista que es va presentar a les eleccions locals de 1983 a Andratx. Va obtenir 354 vots i un regidor, Maties Tomàs Enseñat. El 1987, es va juntar amb els Independents del terme d'Andratx per constituir la Candidatura Independent del Municipi d'Andratx, que desaparegué el 1991.

GRUP INDEPENDENT DEMOCRÀTIC DE SES SALINES Candidatura independent de caràcter centrista que es va presentar a ses Salines a les eleccions locals de 1979. Va treure sis regidors i 664 vots, i aconseguí la batlia per al candidat Andreu Vicens Bonet. Es va dissoldre el 1983.

GRUP INDEPENDENT DE PETRA Candidatura independent creada a Petra el 1979. Era composta per militants del Partit Socialista de Mallorca —PSM— i del Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE—. A les eleccions municipals de 1979 va treure 607 vots i tres regidors, Josep Maria Sastre Bonnín, Guillem Sansó Maimó i Sebastià Reixac Genovard. Es va desfer el 1983, any en què part dels seus membres organitzà la candidatura del PSOE i la resta es presentà com a *Candidatura Independent de Petra* (←).

GRUP INDEPENDENT DE SANT LLORENÇ DES CARDASSAR Candidatura independent de caràcter progressista que es va presentar al municipi de Sant Llorenç des Cardassar a les eleccions del 1979. Va treure 481 vots i dos regidors, Mateu Girard Pont i Guillem Tina Riera, que pactaren amb la Unió del Centre Democràtic i el Grup Independent de Son Carrió i formaren part de l'equip de govern. Aquest mateix any, Guillem Tina Riera va dimitir i el Grup Independent es va dissoldre. Mateu Girard restà com a regidor a títol personal fins al final de la legislatura (1983).

GRUP INDEPENDENT DE S'ARENAL —GIA— Candidatura independent creada el 1979. Es va presentar a les eleccions locals al municipi de Llucmajor i va treure 685 vots i un regidor, Manuel Rodríguez Valencia. Va pactar amb la majoria municipal de la Unió del Centre Democràtic i aconseguí la batlia pedània de s'Arenal. Es va dissoldre el 1983 i alguns dels seus membres passaren al Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE—.

GRUP INDEPENDENT DE SON CARRIÓ —GIS— Candidatura independent de caràcter progressista creada a Son Carrió el 1979. Es va presentar a les eleccions locals d'aquest mateix any al terme de Sant Llorenç des Cardassar. La seva llista estava encapçalada per Mateu Puigròs Sureda i va treure 388 vots i 2 regidors. El 1983, es va dissoldre i alguns dels seus membres passaren al Partit Socialista Obrer Espanyol. El 1991, es va tornar a presentar a les eleccions locals al terme de Sant Llorenç des Cardassar. Va obtenir 451 vots i dos regidors, Mateu Puigròs Sureda i Miquel Galmés Galmés. Aquests regidors fan part de l'equip de govern amb la Unió Independent de Mallorca, el Partit Socialista Obrer Espanyol i el Centre Democràtic i Social, i s'encarreguen de la delegació de Son Carrió, de l'urbanisme, el turisme i la normalització lingüística.

↓ Grup Independent de Valldemossa, fulletó de propaganda electoral (1991)

GRUP INDEPENDENT DE VALLDEMOSSA Candidatura independent creada a Valldemossa el 1983. Aquest mateix any, es va presentar a les eleccions locals a Valldemossa i va treure quatre regidors i 319 vots. El seu candidat, Joan Lladó Calafat, va aconseguir la batlia, que mantengué el 1985, en què es va passar a la Unió Mallorquina. A les eleccions municipals del 1987, es presentà en coalició amb Aliança Popular. El 1991, es tornaren a presentar a les eleccions amb una candidatura pròpia encapçalada per Nadal Torres Bujosa. Obtengueren 389 vots i quatres regidors i restaren a l'oposició.

GRUP INDEPENDENT PROGRESSISTA DE MANCOR DE LA VALL Candidatura de caràcter progressista i nacionalista que es va presentar a Mancor de la Vall a les eleccions locals de 1979. Va obtenir 261 vots i tres regidors, Jaume Gual Arrom, Bartomeu Ripoll Pou i Miquel Canals Mir. Va desaparèixer el 1983.

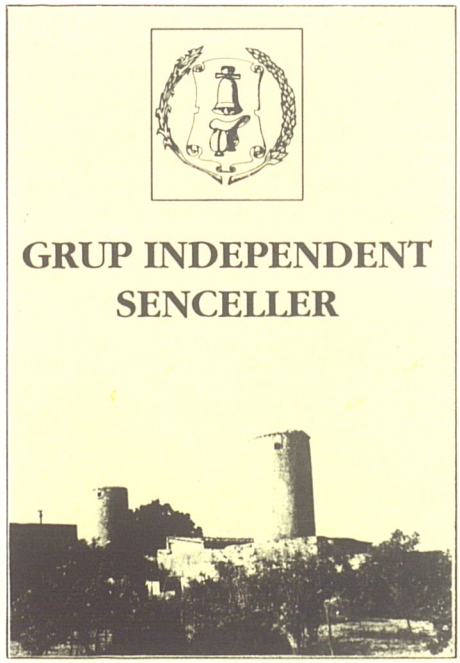

↑ Grup Independent Senceller, fulletó de propaganda electoral (1991)

GRUP INDEPENDENT SENCELLER Candidatura independent de caràcter progressista i regionalista creada a Sencelles el 1983 amb el nom d'Independents de Sencelles. A les eleccions municipals d'aquest any obtengué 4 regidors i 403 vots. El seu candidat, Joan Roig Cirer, fou elegit

↑ Membres del Grup Literari Guillem Colom

batle a Sencelles. A les eleccions municipals de 1987, va treure 510 vots i cinc regidors. Joan Roig Cirer va continuar al capdavant de la batlia amb majoria absoluta. El 1991, es tornà a presentar a les eleccions locals i va aconseguir 364 vots i tres regidors, que restaren a l'oposició.

GRUP LITERARI GUILLEM COLOM Agrupació literària creada a Palma el 1981 per Dolors Corbella Gili, Victorià Ramis d'Ayreflor López Pinto, Josep Maria Casasayas Truyols i Miquel Gayà Sitjar. Integrada per amics i admiradors de l'escriptor Guillem Colom Ferrà, celebra setmanalment una tertúlia literària. Entre les seves activitats, destaquen els homenatges dedicats a Guillem Colom, a Maria Antònia Salvà i a Miquel Ramon Ferrà Juan. El 1985, dugué a terme la publicació de tres números de la revista *Tot so-l'any*. En són també components Lourdes i Magdalena Colom Rullan, filles de Guillem Colom, Concepció Coll Hevia, Joan Maimó, Margalida Matas Llinàs i Rosa Vidal.

GRUP MÚSICA D'AVUI Agrupació de música de cambra constituïda a Palma el 1990, per iniciativa de la Fundació d'Àrea Creació Acústica —ACA— i la Fundació Pública de les Balears per a la Música. Integrada per membres de l'Orquestra Simfònica de Balears Ciutat de Palma és dirigida per Joan Ensenyat Homar. Es dedica a la interpretació de la música contemporània, sobretot de compositors

Grup Música d'Avui

↑ Logotip del Grup Música d'Avui

mallorquins. Ha estrenat obres, com *Axophen*, de Pere Pou Llompart, *Gorgs*, de Francesc Xavier Carbonell Castell, i *Octet per a instruments de vent*, d'Igor Stravinsky. Ha actuat a Palma en diverses ocasions (1990-91), a Felanitx (1990), Campos, Inca, Calvià, Menorca, Escorca i el torrent de Pareis (1991). Els seus objectius són la difusió de la música del s XX i l'estrena d'obres de músics illencs. (CM)

GRUPO 15 Agrupació musical creada a Manacor, el 1965, per Ramiro Cife, Antoni Garcia, Martí Gomila, Bernat Morey, Josep Nadal i Josep Ros. Enregistrà dos LP (1967 i 1968). Interpretà, principalment, música melòdica de caire internacional i actuà arreu de Mallorca i a diverses ciutats

↑ Disc enregistrat pel Grupo 15

de la Península. Es va dissoldre el 1975.

GRUP PER A L'ALLIBERAMENT DE LA DONA Associació creada a Palma el 1978. Impulsada per les dones del Moviment Comunista de les Illes, s'organitzà inicialment de forma assembleària, amb participació mixta de dones independents i militants de partits d'esquerra, i, posteriorment, en forma de grups de treball. Tenia com a objectiu reivindicar els drets laborals, familiars i sexuals de la dona. Es manifestà favorable a la legalització del divorci, de l'avortament i dels anticonceptius. La majoria d'activitats que realitzà foren taules rodones, xerrades als barris sobre la Llei del Divorci i manifestacions contra les violacions. Organitzà una assessoria jurídica. Desaparegué cap al 1981.

GRUPS ANTICOLONIALISTES BALEARS —GAB— Organització creada a Palma cap al 1977. Estava vinculada al Partit Comunista d'Espanya (Internacional) i propugnava la independència de les Balears. Va desaparèixer devers el 1979.

GRUPS D'ESPLAI DE MALLORCA —GDEM— Associació juvenil crea-

↓ Logotip dels Grups d'Esplai de Mallorca

da (1978) a Palma per un grup de monitors de campaments i colònies d'estiu de Mallorca. Té com a finalitat l'educació integral dels joves en el temps lliure, mitjançant una pedagogia activa a través de tallers, jocs, vetlades, campaments i colònies d'estiu. Organitza anualment la Diada de l'Esplai i la Mostra de la Cançó Infantil i Juvenil. Té el Casal de Colònies Binicanella (Bunyola), amb una capacitat de 35 places en règim de pensió completa. Fins al 1982, va dependre de Càritas i, posteriorment, del Bisbat de Mallorca. Ha estat presidit per Miquel Mas Servera (1978-80), Bernat Vicens Vich (1980-83), Jaume Alemany Pascual (1983-87), Joan Cerdà Martorell (1987-90) i Maria Mercè Puig Viñeta (des de 1990). El 1991, agrupa 30 clubs d'esplai i 500 monitors.

↑ Membres del Grup Tago

↑ Logotip del Grup Serra

GRUP SERRA Nom comercial donat a conèixer el 1987 i que agrupa diferents mitjans de comunicació, tant de premsa com de ràdio i de televisió. És format per les societats anònimes Hora Nova, Majorca Daily Bulletin, Antena 3 de Ràdio a Mallorca i Nova Televisió.

↑ Logotip del Grup Sol

GRUP SOL Companyia hotelera presidida per l'empresari mallorquí Gabriel Escarrer Julià. El 1976, la cadena Hotels Mallorquins Societat Anònima, constituïda el 1956, passà a denominar-se Hotels Sol i inicià la seva expansió a nivell estatal. Entre el 1984 i el 1985, adquirí HOTASA i construí a Bali (Indonèsia) el primer hotel de la seva divisió internacional. El 1986, absorbí la Companyia Hotelera del Mediterrani i, el 1987, la cadena Melià. Aquest mateix any, adoptà el seu nom actual. El 1991, té 155 establiments hotelers, amb una capacitat d'allotjament de 82.747 llits. D'aquests, a Mallorca es troben 37, amb una capacitat d'allotjament de quasi 20.000 llits. Comprèn les cadenes Sol Hotels, amb establiments de tres i quatre estrelles, i Melià Hotels, amb establiments de quatre i cinc estrelles i de gran luxe. Té hotels a les principals ciutats i zones turístiques de l'Estat, així com a Andorra, Colòmbia, Cuba, els Estats Units, Indonèsia, l'Irak, Malàisia, Mèxic, Singapur, Tailandia, Turquia i Veneçuela, i en projecte l'obertura a Brasil, França, Portugal, la República Dominicana, Tunísia i la Unió Soviètica. La seva seu central es troba a Palma. Està considerada com la primera companyia hotelera de l'Estat, la tercera d'Europa i figura entre les vint més importants del món.

GRUP TAGO Formació pictòrica creada a Palma el 1959. Prengué el nom de l'illa Tagomago (Eivissa). En foren fundadors els pintors Fraver i

EL GRUP TAGO

Fou el grup d'artistes pintors que romperen amb el tradicionalisme artístic de Mallorca, aleshores adormissada sota l'influència d'un impressionisme, majoritàriament, paisatgístic. Al manco de manera agrupada. El solleric Juli Ramis, molts anys abans, individualment ja havia aportat la seva visió de futur. El Grup Tago semblava tenir una força que al manco feia titubejar la crítica sumament conservadora d'aquell temps de dictadura. No fou mai aquest el propòsit del Grup, que no passava del seu significat pictòric. Però tota ruptura, pel sol fet d'esser-ho, ja significava un enfrontament. La consolidació del sentit del Grup, anecdòticament, fou en una exposició en el Cercle de Belles Arts, on, un molt reconegut afeccionat, tradicionalista, conservador, sol dins la sala, mirà les obres exposades i digué: «Això ja no és de manicomi, ja és de presidi». I fogí escapat. Com a Grup no es tractava de res més que això, un cant a la llibertat d'expressió i esbucar de qualque manera el mur dels valors convenguts. A la seva dissolució, la majoria dels components del Grup seguiren una trajectòria molt estimable.

Manuel Picó

Vélez i l'escultor Morell. Estava integrada pels pintors Francisco Carreño, Juan Antonio Ferrero, Joan Garcés, Joan Gibert, Antonio Giménez Toledo —Antonio de Vélez—, Teresa Heydel, Caty Juan, Andreu Llodrà, Pere Quetglas —Xam—, Miquel Rivera Bagur, Merche Sofia Pinto i Francesc Verd Duran —Fraver—; els escultors Antoni Font, Miquel Morell i Joan Palanqués i els escriptors Rafel Jaume i Manuel Picó. El maig del 1959, realitzà la primera exposició al claustre de l'Estudi General Lul·lià, de Palma. El mateix any, participà en el Saló de Tardor del Cercle de Belles Arts, de Palma, on la majoria dels premis atorgats foren per als seus components. Merche Sofia Pinto guanyà el de dibuix, i Pere Quetglas —Xam— el de gravat. Seguiren altres exposicions a diversos indrets de Mallorca, a la Península i a l'estranger. És destacable la mostra presentada a Palma el 1961, que tengué com a tema únic la cadira. Des d'una perspectiva moderna, integrà tendències tant figuratives com abstractes. Significà una acció innovadora dins el panorama artístic mallorquí i representà la primera obertura als corrents internacionals avantguardistes. Es dissolgué cap al 1964.

GRUP VIATGES IBÈRIA Vegeu *Viatges Ibèria*.

GRUTA, AVENC DE SA Al terme de Manacor, entre les cases de sa Gruta Vella i les de ca n'Amer. És catalogat com a avenc des de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GRUTA, COVA DE SA Al terme de Manacor, situada prop del talaiot del mateix nom, entre can Bordils i can Rafalinos. És catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GRUTA, FONT DE SA Al terme d'Alaró, a la possessió de Solleric, situada entre el puig de Sant Miquel, s'Olivera Morisca i el coll de sa Tanca Nova. ■ Al terme de Son Servera, entre ses Serres, Son Garriga de Dalt i cas Hereu. Segons una tradició, s'hi amagà un musulmà per evitar ser represaliat arran de la conquesta catalana de Mallorca. En poder-se escapar de l'Illa, en disminuí el raig d'aigua de forma que només en pogués beure un amic seu, el pastoret de cas Hereu. (M)

GRUTA, SA Propietat rústica del terme d'Inca, situada entre can Piquero, can Ripoll, can Beltranet i es Horts. ■ Possessió del terme de Manacor, que confrontava amb sa Punta. Documentada el 1573, pertanyia al senyor Arnau Sureda. Tenia cases i conreu de cereals. Era un important centre ramader amb guardes de 350 ovelles, 130 cabres, quinze porcs, dotze bous i nombrós aviram. Feia una renda anual de 80 lliures i 40 quarteres de blat. El 1661, pertanyia a la senyora Isabel Sanglada-Sureda Truiols i feia una renda anual de 140 lliures. El 1751, era del senyor Joan de Bordils Sureda-Sanglada, cavaller de l'orde de Calatrava, que tenia la casa pairal al carrer de l'Almudaina, de Palma. Es dedicava al conreu de cereals i tenia guardes de 215 ovelles i 160 cabres. El 1863, pertanyia a Francesc Villalonga Escalada i, amb 1.083 quarterades, era la segona en extensió del terme. ■ Font del terme de Maria de la Salut, situada entre Roqueta, la vall d'Aran, Son Fogueró i Son Canet. ■ Propietat rústica del terme de Valldemossa, entre sa Baduia, la font des Òbits, el coll de Sant Jordi i el torrent de Son Brondo. (DF/M)

GRUTA, TALAIOT DE SA Al terme de Manacor, situat a la confluència de la carretera del port de Manacor a cala Millor amb la de cala Morlanda. És de grans dimensions i té habitacions adossades. (M)

GRUTA DE L'AMO EN MARTÍ, SA Possessió del terme de Manacor, situada entre sa Carroja de Mar, cala Morlanda, el torrent de can Amer i es Talaiot. (M)

GRUTA VELLA, SA Possessió del terme de Manacor, situada entre can Amer, Son Misser, can Barretó i can Jan. (M)

GUADALHORCE Corbeta construïda (1867) a la drassana dels germans Josep i Tomàs Mateu, de Palma, amb el nom d'«Aníbal», per encàrrec de l'armador mallorquí Antoni Cànoves. Tenia 38 m d'eslora, 8,85 de mànega i 4,20 de puntal. El mirall de popa era de mitja el·lipse i estava enrevoltat per una orla de fusta tallada que imitava un calabrot, obra de l'escultor Enric Estades. Fou adquirida, el 1897, per l'armador de Vigo (Galícia) Ramón Gil Vidal i, el 1907, per un armador de

↓ Talaiot de sa Gruta (Manacor)

↓ Corbeta Guadalhorce

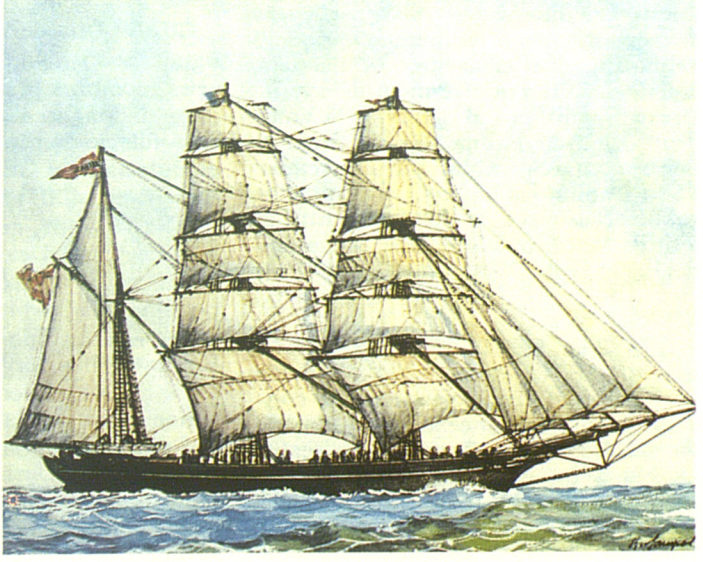

Sevilla, que li canvià el nom pel de «Príncipe de Asturias». El 1912, passà a una naviliera de Gran Canària, on se li canvià el nom pel definitiu. La dedicà a realitzar viatges transatlàntics, principalment a ports nord-americans, amb transport d'olis lubrificants i maquinària. S'enfonsà el 1932, a causa d'un cicló, al sud de Cuba. Fou el darrer veler bastit i matriculat en un port espanyol que realitzà viatges transatlàntics.

GUAIT, NA Indret de la costa del terme de Capdepera, situat entre es Carregador i sa Pedruscada. (M)

GUAITA, AVENC DE NA Al terme de Pollença, entre les cases de Son Grua i el torrent del Salt de Llinàs. És catalogat com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LlV)

GUAITA, CAN Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre ca na Xuieta, es Quatre Carrerons, ca na Monja i sa Llego. El s XIX, era una possessió de la família Roig, d'Alcúdia. L'hereta Pere Font dels Olors, d'Artà. El 1900, era de la família alcudienca dels Ques. ■ Antic rafal del terme de Palma. Situat prop de la porta del Camp, que confrontava amb el camí de la Creu de Pedra Marbre. Documentat el 1671, pertanyia a Joan Antoni Guaita, doctor en drets, del qual prengué nom. De 12 quarterades, tenia cases, dues sínies i dos safareigs. Es dedicava a la producció de cereals, lleguminoses i hortalisses. Era denominat també Son Guaita des Misser. Tenia la casa pairal al carrer de la Portella, de Palma. ■ Al mateix terme, situat al lloc de la porta del Camp. Documentat el 1692, pertanyia al senyor Josep Guaita, mercader. Tenia una gran casa nova, edificada a la fi del s XVII, i quatre molins de vent. La casa pairal era al carrer de la Volta d'en Jòlit, de Palma. Es documenta també com a Son Guaita des Mercader i Son Guaita des Molins. ■ Propietat rústica del terme de Pollença, entre la font de Mal Any, els Rafals, els camps del Bosc i l'Albufereta. (DF/M)

GUAITA BELTRAN, SEBASTIÀ (Alcúdia 1634 - Palma 1694) Religiós mínim. El 1652, professà en el convent de Sant Francesc de Paula, de Palma. Destinat a Granada, on realitzà els seus estudis. Posteriorment, tornà a Palma, on restaurà les escoles del convent i manà edificar-hi una part del claustre. En dues ocasions (1668 i 1686) fou nomenat provincial del seu orde. Des de 1668, fou consultor i jutge ordinari del Sant Ofici. És autor de *Sermones cuadiagesimales y panegíricos*, inèdit, en vuit toms, discursos de quaresma i en honor d'un sant el dia de la seva festa. (LlP)

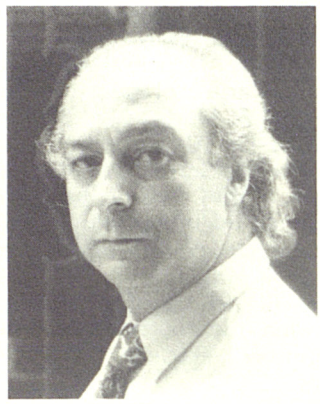

→ Joan Guaita Esteva

GUAITA ESTEVA, JOAN (Cala Rajada, Capdepera 1946) Galerista d'art. El 1984, fundà una galeria privada a Palma. El 1989, inaugurà les galeries Joan Guaita Art, a Palma, i Joan Guaita, a Madrid.

→ Escut de la família Gual

GUAL Una de les famílies més antigues de la noblesa mallorquina. Els seus membres ja figuren com a ciutadans de Mallorca al final del s XIII. La seva filiació continuada comença amb el ciutadà Pere Gual, jurat pel seu estament el 1400, i la seva esposa Magdalena Desmur, germana i hereva del jurista Arnau Desmur que fideïcometé, el 1425, a favor dels Gual, motiu pel qual els primogènits de la línia major es cognominaren Gual-Desmur. En foren fills, entre d'altres, Ramon Gual-Desmur i Joan Gual Desmur. El primer continuà la línia major, mentre que el segon fundà una branca menor. Gabriel Gual-Desmur i Martí, fill del citat Ramon, es casà amb Angelina Marcer i de Torrella i fou pare de Ramon Gual-Desmur i Marcer, que

↑ Escut de Gregori Gual-Desmur i de Pueyo

testà el 1517 i fou continuador dels fiduciaris de Desmur, i de Gabriel Gual Marcer, fundador de la branca de Canet. Dins la casa dels Desmur, els néts de Ramon, anomenats Ramon Gual-Desmur i Desbrull, Antoni Gual Desbrull i Agustí Gual Desbrull, també fundaren sengles branques. El primer heretà, com a primogènit, el fideïcomís dels Desmur i, en casar-se amb Magdalena d'Olesa, donà origen a la casa de *Talapi* (→), possessió fideïcomesa que aportà la seva dona. El segon, casat amb Elisabet d'Olesa, només tengué una filla, Elisabet Gual i d'Olesa, que es casà, el 1603, amb Francesc de Berard i Fuster i donà origen a una casa dels *Berard* (←), els primogènits de la qual es firmaren Gual de Berard pel fideïcomís de Son Gual a Valldemossa. El tercer es casà amb

↓ Portal principal de Talapi (sa Pobla), possessió de la família Gual

Jerònia de Berard i de Palou i formà una branca petita que acabà, el 1683, en morir sense successió Hug Gual i de Santjoan. La línia major fou continuada per Ramon Gual-Desmur i d'Olesa, hereu de Talapi. Es casà, el 1585, amb Pereta de Térmens i Rossinyol i, per això, la possessió fideïcomesa de Son Térmens ingressà en el patrimoni dels Gual. El seu descendent Ramon Gual-Desmur i de Togores, també cognomenat Gual-Desmur de Térmens, morí d'un tir d'arcabús el 1682. No deixà més que una filla, Violant Gual Safortesa, muller de Jordi Fortuny de Ruesta i Despuig. Aleshores, els fideïcomisos de Desmur i Térmens passaren a un germà seu anomenat Jeroni Gual-Desmur i de Togores. Aquest només tengué una filla, Violant Gual Cotoner, que fou marquesa de Vilafranca pel seu matrimoni, el 1713, amb Francesc Sureda de Sant Martí i Safortesa. Per això, el fideïcomís de Desmur, que es transmetia per via masculina, passà al seu parent Mateu Gual i de Pueyo, senyor de Talapi. Per la seva part, el de Térmens correspongué als marquesos de Vivot com a descendents de Magdalena Gual i de Térmens, muller de Jordi Sureda i de Verí. La casa de Talapi havia estat fundada per Agustí Gual i d'Olesa, hereu de la seva mare. Un nét seu, Francesc Gual Sunyer (1628-75) fou cavaller de l'orde de Malta. El germà primogènit d'aquest, Agustí Gual Sunyer, propietari de Talapi, mort el 1700, es casà amb Magdalena de Pueyo i Sunyer, morta el 1711. Aquest matrimoni aportà als Gual els drets a la successió del marquesat de Campofranco. El fill major, Mateu Gual i de Pueyo, heretà el fideïcomís de Desmur i es féu anomenar Gual-Desmur. La seva esposa, Aina Garriga i Garriga, només li donà una filla, i el fideïcomís passà, per dret de masculinitat, al seu germà Francesc. Aquest morí fadrí i el fideïcomís es transmeté al germà petit *Gregori Gual-Desmur i de Pueyo* (→), militar, (1670-1756). Gregori contragué matrimoni amb la noble extremenya Benita del Barco Flórez. En foren fills Pere, Mateu i Magdalena. Aquesta fou marquesa de Solleric pel seu matrimoni amb *Miquel Vallès d'Almadrà i Orlandis* (→). Dels fills, Pere Gual-Desmur i del Barco fou propietari dels fideïcomisos de Desmur i Talapi, i Mateu Gual i del Barco destacà com a militar a Amèrica, on morí essent tinent coronel i pare de Manuel Gual Curbelo, un dels herois de la independència de Veneçuela. La branca major fou continuada mitjançant el citat Pere Gual-Desmur i del Barco, nat el 1722 a Tui i casat amb la noble aragonesa Gertrudis Pérez de Suelves y de Zamora. El seu fill Pere Gual-Desmur i Pérez de Suelves, nat el 1749 i casat a València amb Vicenta Vives de Canyamàs i Ferrer de Pròxita, fou regidor perpetu de Palma des de 1791 i regidor degà de 1814 a 1820 i de 1823 a 1824, any de la seva mort. El seu fill, Pere Gual-Desmur i Vives de Canyamàs (1784-1833), fou regidor noble de Palma i conseller d'Hisenda. Es casà amb Antònia de Sales i de Boixadors i tengué un fill i quatre filles. D'aquestes, Dionísia Gual i de Sales (1819-93) es casà amb el militar suís Adolf de Rotten Guzmán i fou marquesa de Campofranco. Antònia Gual i de Sales fou muller del seu cosí Faust Gual de Torrella i Doms. Les dues restants, Maria i Josepa Gual i de Sales, es casaren successivament amb Guillem Abrí-Descatlar i de Sureda, marquès del Palmer. Quant al fill, Pere Gual-Desmur i de Sales, nat el 1817, es casà, el 1843, amb Maria de Verí i de Sales i tengué un fill i dues filles. El fill, Pere Gual i de Verí, morí als 19 anys contagiat del còlera i fou el darrer

↑ Façana principal de Talapi (sa Pobla), possessió de la família Gual

↓ Clastra de Talapi (sa Pobla), possessió de la família Gual

← Retrat de Magdalena Gual i del Barco

representant masculí de la línia dels senyors de Talapi i fiduciaris dels Desmur. Pel que fa a les filles, Antònia Gual i de Verí es casà amb Antoni de Montaner i d'Iraola, dels *Montaner* (→) de la casa dels marquesos del Reguer; Maria Gual i de Verí ho féu amb el militar d'origen irlandès Rafel de Lacy Viquera. Respecte a la branca fundada per Vicenç Gual i Vives de Canyamàs, cal dir que aquest (1791-1849) es casà amb Concepció Doms i Doms, fiduciària dels *Torrella* (→), i donà origen als Gual de Torrella. El seu fill Faust Gual de Torrella i Doms (1823-95) fou mestrant de València i contragué matrimoni, el 1848, amb la seva cosina Antònia Gual i de Sales. En foren fills Joaquim Gual de Torrella i Gual, mestrant de València, i Pere Gual i Gual. Els descendents del primer i de Concepció de Villalonga i Safortesa es cognomenaren Gual de Torrella, mentre que els descendents del segon i de Teresa Moragues i d'Ybarra només firmen Gual. Altre fill de Vicenç Gual i Vives de Canyamàs fou Joaquim Gual Doms. Casà amb Lleocàdia de Togores i Safortesa, comtessa d'Aiamans, i donà origen a la branca dels Gual de Togores, avui representada per la família Planas, comtes d'Aiamans. Pel que fa a la branca fundada per Rafel Gual i d'Olesa, casat el 1575 amb Prudència Moix, heretà un fideïcomís dels *Moix* (→). La seva casa s'extingí agnaticiament i passà a esser representada pels *Ferrandell* (←). Altres branques menors dels Gual també s'extingiren abans del s XVIII. La que creà Joan Gual Desmur es dividí en dues, corresponents als seus besnéts Joanot i Pere Gual Sureda. Joanot es casà en segones núpcies, el 1528, amb Joana Cotoner i donà origen a la línia coneguda amb l'apel·latiu del Llorer. En fou néta i hereva Joana Gual Fuster, que es casà, el 1580, amb el donzell Mateu Sanglada Miró i es formà, així, una línia dels *Sanglada* (→), els primogènits de la qual es cognomenaren Gual-Sanglada. La branca de Pere Gual Sureda, casat, el 1551, amb Cília de Quint i Moix, fou coneguda amb el sobrenom de la Portella. El seu fill Antoni Gual i de Quint rebé el cavalleratge el 1593. Fou nomenat depositari reial el 1594 i fou batle general, veguer, jurat, executor, capità de cavalls forçats, capità de galeres en cors i capità del districte de Santanyí. La seva descendència acabà amb la seva besnéta Catalina Gual Burguet, senyora de Canet per sentència de 1673, que es casà amb Jaume Despuig i donà origen a una branca dels *Despuig* (←) coneguda com a Gual-Despuig. Finalment, hi havia la branca formada, al principi del s XVI, per Gabriel Gual Marcer, besnét dels genearques Pere Gual i Magdalena Desmur. Aquest es casà, el 1507, amb Elisabet de Tornamira-Desmàs i Pardo i heretà el senyoriu de la baronia de Canet per cessió de drets feta al seu favor per la seva sogra Joana-Castellana Pardo i per sentència firmada, el 1555, contra el seu posseïdor Joan Antoni Bartomeu Pardo. El seu nét Gabriel Gual i de Pacs fou senyor de Canet i fideïcometé el 1600. Només tengué dues filles, Catalina i Maria Gual i de Villalonga. Catalina morí sense successió del seu marit Pere Antoni Aixeló Gual, ja que la seva filla Elionor Aixeló Gual la premorí. Maria (1585-1613) es casà amb Nicolau Rossinyol i trameté Canet al seu nét Guillem Rossinyol Descatlar que, el 1668, hagué de lliurar la baronia, per sentència, a Catalina Gual Burguet. (PeM)

GUAL, CAN Propietat rústica del terme de Santa Margalida, situada entre can Valentí, cas Metge Perico, can Gallardó i cas Sigló Miquel. ■ Al terme de Maria de la Salut, entre Llampí, Son Cloques, el puig d'en Capulla i Son Fogueró. (M)

GUAL, DOMÈNEC (Mallorca s XV) Navegant. Patró d'una coca baionesca anomenada «Sant Joan», amb la qual realitzà una expedició a les illes Canàries el 1342. Tenia com a tripulants Guillem Bossa, Pere Dalmau, Guillem Descós, Guillem Maimó, Benet Ramon i Joan Paga.

GUAL, JOANOT (Ciutat de Mallorca s XV - XVI) Doctor en drets i advocat. Membre de l'estament dels cavallers, tengué una actuació molt destacada en les Germanies. Enemic declarat del virrei Gurrea, contra el qual va perdre un procés el 1520, fou un dels membres de les classes dirigents mallorquines que s'abstengueren d'actuar i deixaren sol al lloctinent quan, el febrer de 1521, esclatà la revolta dels menestrals. Era aleshores assessor del batle. Abans de les Germanies havia intervengut en la política mallorquina. El 1512, va esser síndic dels ciutadans davant la cort de Ferran el *Catòlic*, quan aquest dictà una sentència arbitral que ordenava que fos feta una estimació general de tots els béns de l'Illa, que servís com a futura base impositiva de la població mallorquina. El 1519, fou procurador dels creditors censalistes de la Universitat de Mallorca. El mateix mes de febrer de 1521, fou elegit advocat de la primera junta d'elets dels oficis per as-

sessorar-los. Va esser un dels principals promotors, per rivalitat personal, de la destitució de Gurrea del seu càrrec de lloctinent general pels agermanats. Una de les primeres mesures preses pel nou lloctinent, Pere de Pacs, fou confirmar Joanot Gual en el seu càrrec d'advocat de l'instador i dels elets de la Germania. La constitució de la Tretzena l'abril de 1521, el rebuig del rei Carles de les reivindicacions agermanades i els excesos de l'estiu de 1521, com l'assalt al castell de Bellver, degueren ultrapassar els seus plans, ja que no tenia intencions d'entrar en una declarada il·legalitat. L'agost de 1521, sol·licità al governador que el revocàs del seu càrrec d'advocat del poble, sol·licitud que reiterà el setembre. Veient el caire que prenien els esdeveniments, al començament de 1522, s'adherí a una llista de donadors d'ajuts econòmics per organitzar la reducció de l'Illa i afavorir la resistència de la plaça antiagermanada d'Alcúdia. Hagué de fugir de Mallorca amb el seu fill, i es refugià a Alacant. La seva dona, la nora, dues nétes i un nét, amagats a la Seu, moriren de pesta. Després del desembarcament de les tropes que sufocaren la Germania, es posà al servei del seu antic enemic, el lloctinent Gurrea, i intervengué en la repressió contra els agermanats. Va esser un dels que reclamaren posteriorment una indemnització pels danys soferts en temps de la Germania. El 1527, li foren pagades per aquest concepte 1.392 lliures i 16 sous. (JJ)

↓ Document i signatura de l'inquisidor Miquel Gual

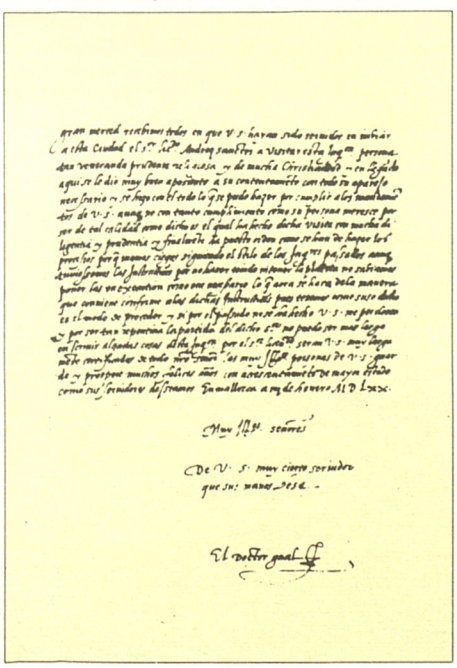

↑ Son Gual (Binissalem)

GUAL, JOANOT (Palma s XVI - 1595) Metge. És considerat una de les figures més rellevants de la Mallorca del seu temps. Adquirí (1559) dels germans Ramon, notari, i Gabriel Llull, mercader, un gran casal a la parròquia de Sant Jaume, de Palma, al carrer que anava des des Born a la Font del Sepulcre. Hi reuní una de les biblioteques més importants de l'Illa. El 1573, comprà al senyor Umbert de Togores i Muntanyans el rafal dit després *Son Gual* (→), que passà a formar part de la seva notable fortuna. El 1594, era protometge de Mallorca. L'inventari que elaborà (1595) dels seus béns i documents el notari Jaume Despuig té un gran interès per a l'estudi de la medicina a Mallorca. (DF)

GUAL, MIQUEL (Palma 1513 - 1589) Inquisidor. De família noble, estudià dret a la Universitat italiana de Bolonya, on es doctorà. Quan tornà a Mallorca, fou jutge de l'abadia de la Real, d'apel·lacions a la cúria eclesiàstica i canceller del Regne (1549-65), encarregat de dirimir les diferències entre les cúries reial i eclesiàstica. El 1543, feia part del tribunal del Sant Ofici en qualitat d'assessor, i el 1565 fou nomenat inquisidor. Durant el seu comandament, s'agreujaren els símptomes de confusió que patia el tribunal de Mallorca des de feia temps, la qual cosa provocà la visita d'inspecció de l'inquisidor Andrés Santos. Fou acusat de viure amistançat, de no complir amb l'horari de feina, de portar incorrectament els processos de fe, d'excedir-se en el nomenament de ministres al servei del tribunal, de no castigar les males accions comeses pels seus oficials, d'esser poc curós en les qüestions econòmiques del tribunal i d'haver-se excedit en el càstig de certs inculpats. En conseqüència, fou destituït del càrrec (1578) i se li imposà una multa. (MC)

GUAL, RAFAL D'EN Al terme de Llucmajor. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1354. (M)

GUAL, SON Propietat rústica del terme de Binissalem, al llogaret de Biniagual. ■ Possessió del terme de Calvià, situada entre Son Calafell, Son Nis, les marjals de Son Pillo i Son Pieres de Dalt. ■ Propietat rústica del terme d'Inca, entre el coster des Frares, cas Calleris, el pou des Rasquell, Son Catiu i Son Cota. Documentada (1681) com a possessió, confrontava amb Son Amic i Son Cota. El 1693, la primitiva possessió de Son Gual era dividida en **Son Gual de sa Casa Vella,** propietat de Pere Gual i valorada en 2.000 lliures, i **Son Gual de sa Casa Nova**, de Miquel Gual —Testa—, valorada en 1.356 lliures. El 1863, Son Gual de sa Casa Vella, que havia retornat a la primitiva denominació de Son Gual, era de Sebastià Llabrés i tenia 102 quarterades. ■ Possessió del terme de Palma, entre Bunyoli, la font d'en Mir, ses Fontanelles i Establiments Vell. En el període islàmic, fou l'alqueria Ulaxamen. Documentada el 1538, comprenia terres dels ter-

mes de Palma i d'Esporles, pertanyia al senyor Joan Miquel Gual, canonge de la Seu, de la família del qual prengué nom. Tenia cases, amb celler, tafona i molí de sang. Es dedicava a vinya, olivars, garroverars i conreu de cereals. Hi havia dos esclaus. Els Gual tenien la casa pairal davant la porta major de l'església de Santa Eulàlia, de Palma. El 1677, la possessió era valorada en 28.000 lliures. Els s XVI-XVIII, apareix amb la denominació de Son Gual de Pocafarina. El 1863, era del senyor Joaquim Gual de Torrella i tenia 550 quarterades. El 1991, pertany als Rotten, hereus dels Gual de Torrella. ■ Al mateix terme, situada entre Son Ferrer, Xorrigo, es Rafal i Son Aixaló. Documentada el 1621, pertanyia al senyor Antoni Gual, ciutadà militar. Tenia cases i molí de sang. Dedicada al conreu de cereals, era un important centre ramader, amb una guarda de 250 ovelles i de 150 cabres, i tenia com a pertinences diversos rafals dels voltants. El 1625, el senyor Ramon Gual, cavaller, establí a favor de l'hostaler Miquel Pou l'**hostal de Son Gual,** situat a ses Costes d'Algaida, confrontat amb Xorrigo i es Rafalet. Amb cases, hostal, olleria i terres, es mantengué com una pertinença de la possessió i era anomenat abreujadament s'Hostal i s'Olleria. El 1631, els establiments afectaven ja la meitat de la primitiva possessió. ■ Al mateix terme, antic rafal situat a la part del districte de sa Muntanya, prop de la fortificació des Sitjar, confrontat amb sa Riera, el camí de Puigpunyent i el camp d'en Garcia. El 1573, Albertí de Togores, donzell, el vengué al senyor Joanot Gual, doctor en medicina, del qual prengué nom. Tenia cases i una sínia, i es dedicava al conreu de cereals i de lleguminoses. ■ Al mateix terme, confrontava amb el camí de Palma a Sineu. El 1574, Pere Mas el vengué a l'hortolà Bartomeu Gual, del qual prengué nom. Tenia cases, sínia, hort, canyar i cases d'abelles. Era dedicat al conreu de cereals, de lleguminoses, d'hortalisses i particularment a la producció de celiandre. La casa pairal era al carrer de Sant Silvestre i Santa Coloma, de Palma. ■ Al mateix terme, situat al Portitxol. Confrontava amb el camí de Palma al Coll d'en Rabassa, devora el torrent de Bàrbara. Documentat el 1595, era del protometge Joanot Gual. Tenia cases, sínia i safareig. Era dedicat a vinya, conreu de cereals i d'hortalisses. Hi havia un gran canyar i una plantada de polls. Al cantó de la vinya destacava un cap de bou de fusta. Tenia la casa pairal al carrer que anava des Born a la Font del Sant Sepulcre, de Palma. ■ Al mateix terme, situat prop des Fortí de

→ Son Gual (Calvià)

→ Son Gual (Inca)

→ Son Gual (Establiments Vells, Palma)

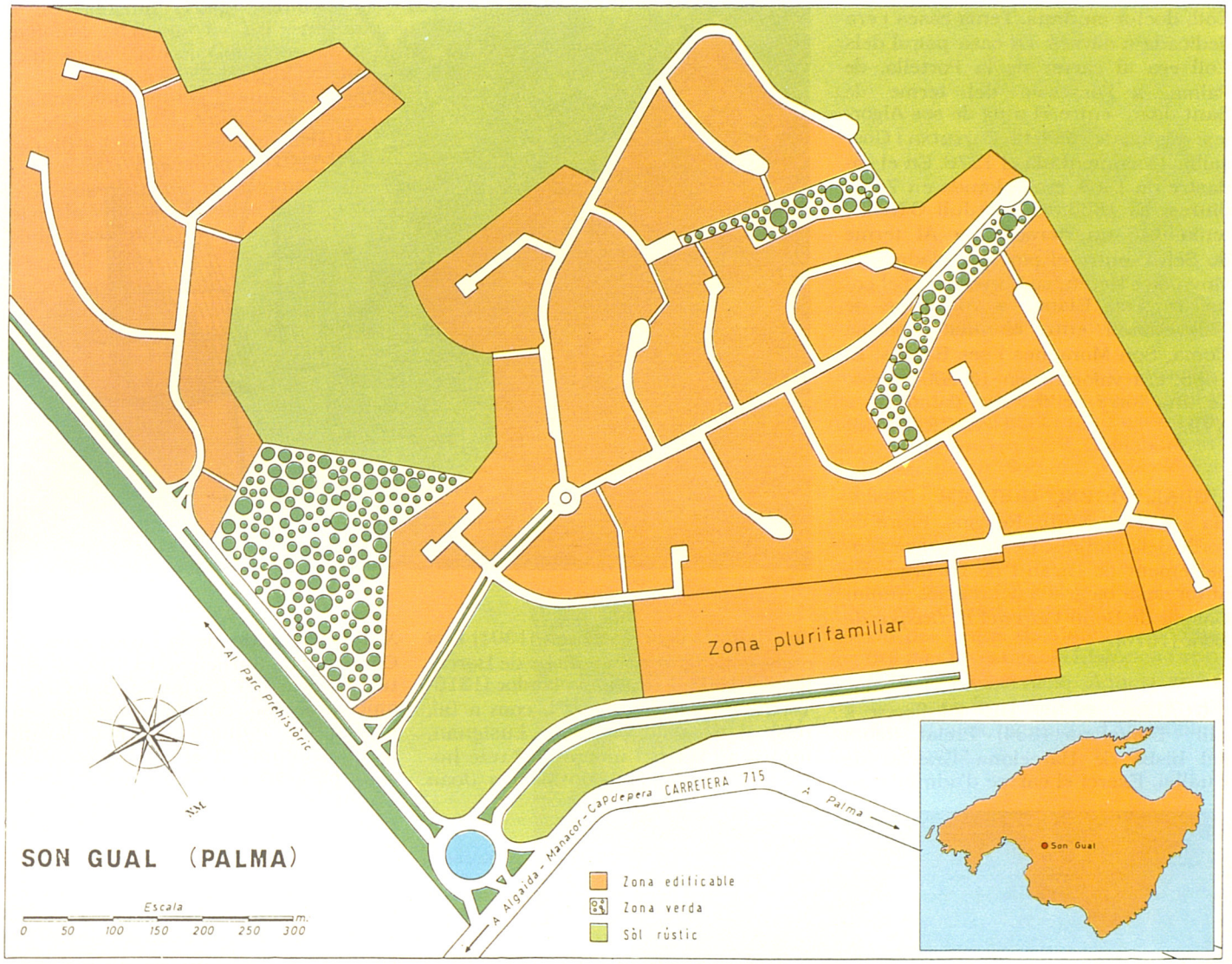

Tirador, confrontava amb el torrent de sa Riera. Documentat el 1672, pertanyia a Pere Gil. Tenia cases i era dedicat al conreu de cereals i de lleguminoses. Posteriorment fou anomenat Sinia d'en Gil. ■ Al mateix terme, terrenys situats entre Portopí i la barriada de Gènova. ■ Al mateix terme, urbanització situada entre Algaida i Sant Jordi, prop de la carretera Palma-Manacor. El 1979, se n'inicià el procés d'urbanització, que fou promogut per l'empresa Alturist Societat Anònima. Ocupa una superfície d'unes 0,24 hes i té una població aproximada de 150 habitants de dret (1991). Disposa d'aigua corrent (1980). Els tipus d'edificacions predominants són habitatges unifamiliars de caràcter residencial. Hi predominen els estadans d'origen alemany, belga, francès i espanyol. ■ Antiga possessió del terme de Puigpunyent. Documentada el 1652, pertanyia al senyor Antoni

↓ Son Gual (Son Ferrer - Xorrigo, Palma)

Coll, doctor en drets. Tenia cases i era dedicada a olivars. La casa pairal dels Coll era al carrer de la Portella, de Palma. ■ Possessió del terme de Sant Joan, entre el puig de ses Algorfes, el puig de sa Pleta, Carrutxa i Gossalba. Documentada el 1578. En el cadastre de 1665, era valorada en 7.000 lliures. El 1863, era de Juli O'Neill i tenia 148 quarterades. ■ Al terme de Selva, entre el pou des Lladres, la vinya de s'Hereu, sa Torrentera i el comellar d'en Blanc. ■ Al terme de Valldemossa, entre el nucli urbà, sa Coma, Son Moragues i ses Basses. El 1685, era valorada en 12.000 lliures. Té una torre de defensa datada el s XVII. (BeC/CR/DF/M)

↑ Son Gual (Sant Joan)

GUAL, VICENÇ GUILLEM (València s XVI - ? XVII) Religiós. Frare de l'orde dels minims. Destacà pel seu coneixement de l'àrab i de l'hebreu. És autor de la biografia del religiós mínim Gaspar de Bono *Vida del B. Gaspar de Bono* (1610).

GUALBA, PONÇ DE (Mallorca s XIII - Barcelona 1334) Prelat. Nebot del bisbe de Barcelona Guerau de Gualba. Exercí el càrrec d'administrador de la Seu de Mallorca (1301) i va esser consagrat com a bisbe de Barcelona el 1303. Féu d'ambaixador (1315-16) de Jaume II el *Just* i, com a tal, rebé al Rosselló Maria de Lusignan, futura muller del monarca, i reté homenatge a la cort pontificia a Joan XXII amb motiu de la investidura de Còrsega i de Sardenya. El 1322, instituí la festa del Corpus a Barcelona, amb processó pública. Participà en l'assemblea reunida a Lleida, davant la qual Jaume II el *Just* exposà els seus pretesos drets de successió a la Corona de Mallorca. A Mallorca, impulsà les obres de la Seu i a Barcelona les de la catedral, les del priorat de Santa Maria de Natzaret, les del convent dels agustins i l'erecció del nou temple de Santa Maria del Mar. El 1327, una desavinença amb el monarca provocà el seu exili, però poc després tornà a la diòcesi. Té una sepultura amb estàtua jacent a la capella del Patrocini, de la Seu de Barcelona.

← Son Gual (Valldemossa)

→ Miquel Joan Gual Bauzà

GUAL BAUZÀ, MIQUEL JOAN (Sant Joan 1919) Ciclista. La seva trajectòria esportiva tengué lloc entre 1941 i 1957. Fou tercer classificat en el campionat d'Espanya de fons en carretera (1947) i subcampió d'Espa-

nya de velocitat (1948). Guanyà el campionat d'Espanya per regions (1954), amb Gabriel Company i Andreu Trobat, única vegada que Balears ha aconseguit aquest premi. Ha guanyat etapes en la Volta a Espanya (1945-46 i 1948), a Catalunya (1945-48 i 1955) i a Mallorca (1947-48 i 1952). Fou director de l'equip espanyol en la Volta a Colòmbia (1962) i en el Midi Libre (1963).

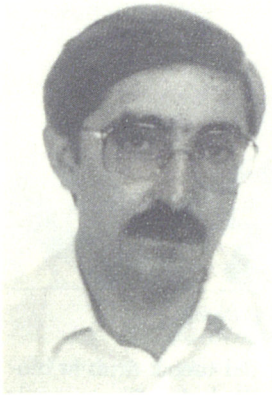

← Simó Gual Beltran

GUAL BELTRAN, SIMÓ (Inca 1942) Polític. Es diplomà com a perit taxador per la Universitat Politècnica de Catalunya (1989). Militant d'Unió Mallorquina, fou batle de Selva (1983-85). Durant la seva gestió, se signà un conveni amb la Conselleria de Sanitat del Govern Balear per a la construcció del centre sanitari i fou adquirit l'edifici de la Casa de Cultura de Caimari.

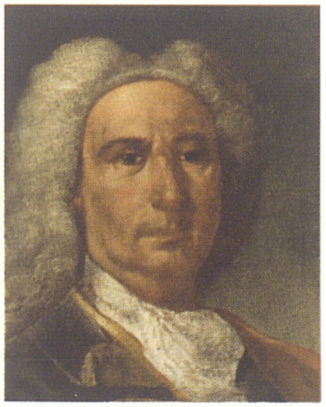

← Gregori Gual-Desmur i de Pueyo

GUAL-DESMUR I DE PUEYO, GREGORI (Palma 1670 - 1756) Militar. Membre de la família noble dels *Gual* (←), fou senyor de la possessió fideïcomesa de Talapi (sa Pobla). S'allistà als terços de Catalunya (1690), passà als de Nàpols (1691) i tornà a Mallorca per aixecar una companyia de 115 homes amb destinació a Nàpols (1692). El 1693, era capità i, el mateix any, intervengué com a tal a Milà i Savoia. El 1695, comandà la presa de Montferrat i, un any després, lluità a Torí. El 1698, fou destinat a Orà (Algèria) i, el 1701, fou nomenat governador d'Alcúdia. El 1707, ocupà el mateix càrrec a Menorca i, com a filipista, anà a la presa de Ciudad Rodrigo. El 1708, exercia de comandant general de Menorca i, l'any següent, acudí al setge de Gibraltar. El 1710, era coronel a Maó i, el 1711, fou destinat a Toro. El 1719, fou nomenat brigadier i destinat a Ceuta. El 1732, ascendí a mariscal i rebé la comandància general de Ceuta. El 1736, assolí el grau de tinent general i ocupà la capitania general de Mallorca, el 1743 i el 1752. Es conserva el seu retrat, obra de Guillem Mesquida, entre els dels fills il·lustres de l'Ajuntament de Palma. A Talapi, va reformar les cases, va fer una galeria i va posar l'escut de les seves armes al portal forà. (PeM)

GUAL DE TALAPI, GREGORI Vegeu *Gual-Desmur i de Pueyo, Gregori.*

→ Joaquim Gual de Torrella i de Villalonga

GUAL DE TORRELLA I DE VILLALONGA, JOAQUIM (Palma 1887 - 1949) Militar. Ingressà a l'Acadèmia d'Infanteria el 1904. Va participar en la campanya del Marroc. Quan s'inicià la Guerra Civil, es trobava retirat a Barcelona. Va aconseguir d'incorporar-se a l'exèrcit dels revoltats i, amb la graduació de tinent coronel, fou ferit al front de Guipúscoa (agost de 1936). Amb la graduació de general de brigada, fou governador militar de Menorca i governador militar i cap de tropes a Mallorca (1946-49). (DJ)

GUAL DE TORRELLA I DE VILLALONGA, MARIÀ (Palma 1885 - 1979) Enginyer industrial i escriptor. Estudià enginyeria a l'Escola d'Enginyers Industrials de Barcelona. Va promoure la fabricació de paper a s'Albufera de Mallorca, propietat del seu pare Joaquim Gual de Torrella i Gual. El 1934, amb Jaume Enseñat i Pere Mas Reus, urbanitzà una part de s'Albufera de Mallorca. Aquesta urbanització, que tenia un hotel, un camp de golf i residències particulars, fracassà a causa de la Guerra Civil. Col·laborà en el *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* i deixà inèdit un estudi sobre l'epistolari d'Aina de Verí (s XVI) i l'Hospital General de Mallorca. El setembre de 1979, va cedir l'arxiu Torrella, amb documentació des de 1230 a 1950, en qualitat de depòsit indefinit a l'Arxiu del Regne de Mallorca, perquè fos útil a la investigació històrica i se'n garantís la conservació. Aquest arxiu també conté la documentació de les famílies Doms, Garau d'Aixartell i Gual-Despuig.

→ Marià Gual de Torrella i de Villalonga

GUAL DE TORRELLA I DE VILLALONGA, RAMON (Palma 1899-1975) Escultor. Fou alumne de Tomàs Vila. La seva producció artística comprèn, essencialment, busts i retrats de la seva família. Esculpí figures d'atletes, a l'estil de l'estatuària greco-llatina, dins una tendència academicista promoguda pel règim oficial.

GUAL DE TORRELLA TRUYOLS, FERRAN (Palma 1917) Escriptor. És autor de les novel·les *Juventud y madurez* (1951) i *Fantasía neurótica* (1966) i de la traducció al castellà del llibre d'André Grasset de Saint-Sauveur *Voyage dans les iles Baléares et Pithiuses* (1952).

GUAL DE TORRELLA TRUYOLS, JOAQUIM (Palma 1916) Escriptor. Ha col·laborat en el setmanari *Manacor*, en la *Hoja del Lunes* i en l'*Última Hora*. Ha investigat a l'arxiu nobiliari de can Torrella, depositat pel seu pare Marià Gual de Torrella a l'Arxiu del Regne de Mallorca. El 1979, es va presentar a les eleccions al senat pel Partit Carlí, però no fou elegit. És membre de la Unió de la Noblesa de l'Antic

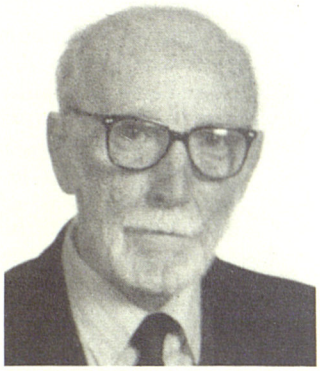

← Joaquim Gual de Torrella Truyols

Regne de Mallorca i vice-president de l'Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics.

GUAL ESPUÑES, FRANCISCO (Osca, Aragó 1905 - Palma 1982) Escriptor i periodista. Treballà a Madrid com a articulista per a la cadena de diaris de l'editorial *El Norte*. Des de 1934, residí a Mallorca, on col·laborà en *La Almudaina*, *El Día* i *Baleares*. Publicà *El amor errante* (1925), aplec de versos del modernisme castellà. (DF)

GUALET, SON Propietat rústica del terme de Sant Joan, situada entre Son Gual, Carrutxa, Gossalba i ses Algorfes. (M)

GUAL I GUAL, PERE (Mallorca s XV - XVI) Inquisidor. Doctor en ambdós drets, exercí d'inquisidor de Mallorca entre 1493-95. (MC)

← Joan Gual Guasp

GUAL GUASP, JOAN (Palma 1956) Empresari i restaurador. És promotor i president de l'Associació de Joves Empresaris de Balears (des de 1988) i de la Federació Espanyola d'Associacions de Joves Empresaris (des de 1991).

GUALÍ, SON Propietat rústica del terme de Sant Joan, situada entre Son Gualet, ses Algorfes, Gossalba i Carrutxa. (M)

GUAL NADAL, GABRIEL (Maó 1904) Militar. De família mallorquina procedent de Sant Joan, ingressà a l'exèrcit el 1919 i estudià a l'Acadèmia d'Intendència. Amb la graduació de coronel, fou cap d'administració (1963-67) de la Capitania General de Balears. El 1967, ascendí a general intendent i ocupà, successivament, les comandàncies d'intendència de la VII Regió (Burgos) i de la IV regió (Catalunya). (DJ)

GUAL OLESA, ANTONI (Palma 1594 - 1655) Poeta i prevere. De jove, ingressà a la Companyia de Jesús, on estigué durant cinc anys, al cap dels quals sol·licità l'absolució dels vots simples. Es doctorà en teologia a Tortosa. Acollit al mecenatge de Ramiro Núñez de Guzmán, duc de Medina de las Torres, marxà amb ell a Nàpols, com a secretari i capellà seu, arran del nomenament del duc com a virrei d'aquell estat d'Itàlia (1636-44). Del 1644 fins a la seva mort, Gual va esser canonge de la Seu de Mallorca. La seva obra conservada és tota en castellà, essent la millor i més representativa de la literatura escrita a l'Illa durant el s XVII en aquesta llengua. Cultivà els principals gèneres de la seva època. Fou orador sagrat, com testifica el *Sermón* (Barcelona 1636), on denuncia la corrupció del seu temps, civil —lluites entre Canamunt i Canavall— i eclesiàstica —la simonia—, que li valgué un llarg procés inquisitorial. Fou

↑ Antoni Gual Olesa, *El Cadmo*

també traductor del toscà, amb la biografia piadosa titulada *El segundo Alejo, o venerable padre Fr. Arcángel de Escocia* (València 1657) i autor de teatre, amb l'obra *El pleito de María y fiestas de la Concepción*, inèdita. Però, sobretot, fou poeta civil d'inspiració culterana amb la publicació de *La Oronta* (Nàpols 1637), història bizantina de bona factura; *El Cadmo* (Nàpols 1639), únic poema mitològic que tracta aquesta faula a la literatura espanyola; *Marte en la paz* (Palma 1646), crònica poètica de l'estaferm corregut al Born de Palma el 10 de juny de 1646, per a commemorar la pacificació aconseguida pel bisbe i virrei Tomàs

↓ Antoni Gual Olesa, *La Oronta*

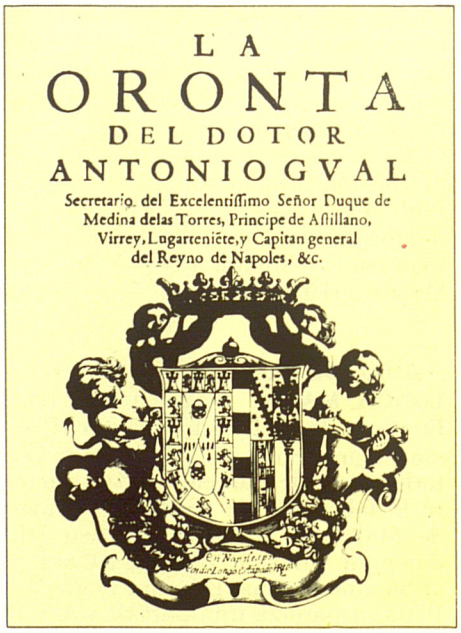

↓ Antoni Gual Olesa, *El ensayo de la muerte*

↑ Font des Guals (Muro)

↑ Simó Gual Truyol, *Un siglo de la historia de Inca a través de su guarnición militar*

de Rocamora, entre les parcialitats de Canamunt i Canavall. Amb la redacció del *Marte*, introdueix a Mallorca aquella poesia de circumstàncies, laudatòria de la clase noble, que en el culteranisme inaugura el *Panegírico al Duque de Lerma* (1617) de Luis de Góngora i que imitaran altres autors illencs en castellà, al llarg del s XVII. Escriví també un romanç extens de tema religiós, *El ensayo de la muerte que para la suya escribió el Dr. Antonio Gual* (Mallorca 1650), i diverses composicions menors. (JGA)

GUAL PLANAS, BARTOMEU (Inca 1918) Músic compositor. Fundador de les orquestrines Inca Fax, Continental de Selva, Caravana (1950) i Cortijo Vista Verde. Ha compost, amb lletra dels germans Antonio i Manuel Marcos Fernández, pas-dobles, com *Procopio* (1962), i altres peces de ball, com *Otro invierno en Mallorca* (1962) i *Amor en palabras* (1962). (CM)

GUALS, FONT DES Al terme de Muro, situada entre Salort, Tanca, sa Talaia i Son Palet. Pren el nom de l'alqueria o rafal des Guals, antic nom de l'actual possessió de Son Blai. Documentada el 1363. (M)

GUALS, SES Terrenys del terme de Binissalem, situats a l'àrea de l'antiga Rubines, documentats el 1560. (M)

GUALS, TORRENT DES Al Pla de Mallorca, neix al terme de Muro, al llevant de la possessió de Son Verdera, davalla cap a Son Blai i aflueix, en es Muà, al torrent de Vinagrella. Té uns 5 km de recorregut. Documentat el 1294. (BeC)

GUAL TRUYOL, SIMÓ (Inca 1920) Militar i escriptor. Ingressà voluntari a l'exèrcit i participà, de la part dels revoltats, en la Guerra Civil a partir d'octubre de 1936. Va comandar, entre altres, la Companyia de Defensa Química de Balears (Inca) i el Batalló Mixt d'Enginyers Número 14 (Palma). Entre 1977 i 1980, fou cap del Regiment Mixt d'Enginyers Número 4 (Barcelona). El 1988, va ascendir a general de brigada honorífic. És autor dels tractats *Un siglo de la historia de Inca a través de su guarnición militar* (1986) i *Ultima pérdida de Menorca e intento de reconquista* (1990). Ha col·laborat en diverses publicacions de caràcter militar i històric. (DJ)

↓ Punta de sa Guarda (Alcúdia)

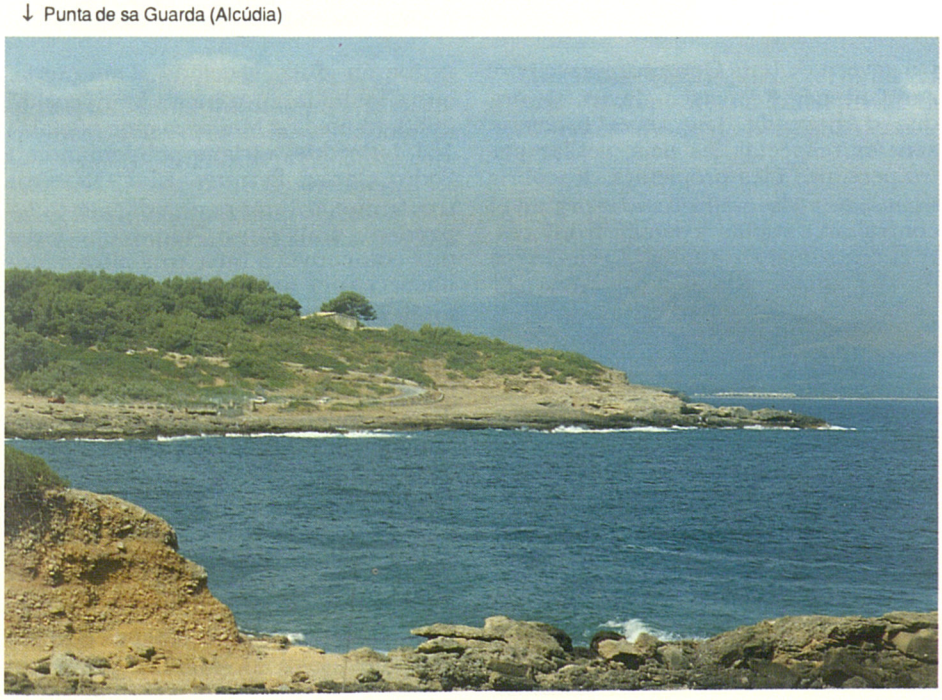

GUARDA, PUNTA DE SA A la costa del terme d'Alcúdia, situada

entre s'Illot i la punta des Mal Pas. Anomenada també punta de Tacàritx, que es el seu nom més antic, i punta de can Roca. Prengué nom d'una bateria construïda el 1715. (M)

GUARDA, SON Terrenys del terme de Valldemossa, situats entre Son Mas del Pla del Rei i can Costa. (M)

GUARDAMAR, RAFAL DE Al terme de Calvià, dit també rafal Serra. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1507. (M)

GUARDAVIES, CAS Propietat rústica del terme de Llubí, situada entre la rota Gran, cas Capotàs, cas Vicari i Vinagrella. (M)

GUÀRDIA, CAMP D'EN Al terme de Consell. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1367. (M)

GUÀRDIA, PUIG DE NA També anomenat de Bellamirada. De 155 m d'altària, es troba a l'illa de Cabrera, entre el coll des Burrí, el penyal Blanc, cala Ganduf i el caló des Corso. (M)

← Carme Guàrdia Amer

GUÀRDIA AMER, CARME (Palma 1923) Nedadora. Guanyà la travessada del port de Palma (1934-35). Fou campiona de Balears (1934-36 i 1940-41) i d'Espanya (1940-41) en les proves de 100 i de 200 m braça, en les quals aconseguí el rècord d'Espanya, que mantengué fins a 1967. El 1941, abandonà la competició. Fou la primera nedadora mallorquina que assolí el títol de campiona d'Espanya i que posseí el rècord d'Espanya en els 200 m braça.

→ Antic quarter de la Guàrdia Civil, al carrer del General Riera (Palma) (ACGC)

→ Vista aèria dels tres edificis de l'actual quarter de la Guàrdia Civil, al carrer de Manuel Azaña (Palma) (ACGC)

GUÀRDIA CIVIL Cos estatal de caràcter militar creat (1844) a Espanya pel govern de Luis González Bravo i organitzat per Francisco Javier Girón, duc d'Ahumada. Les seves funcions són fer respectar les lleis, vetllar per les persones i les propietats, descobrir i perseguir els malfactors, reprimir el contraban, vigilar costes, fronteres, ports, aeroports i duanes i reforçar el desplegament militar. S'organitza per parelles, posts, línies, comandàncies, terços i zones. És comandat per un director general, que, fins a 1986, fou un tinent general. El 1940, va absorbir el cos de carabiners. A partir de 1959, s'encarregà també del trànsit a les carreteres. El 1991, es preveu la creació de la Guàrdia Civil del Mar. A Mallorca, el primer destacament va arribar el setembre de 1846. En feien part 24 individus, comandats pel tinent Pere Josep Sancho, natural d'Artà, que s'aquarteraren a la part baixa del convent de Sant Francesc, de Palma. El mes d'octubre d'aquest mateix any, arribaren dues seccions d'infanteria, que s'instal·laren a Inca i Manacor. El 1853, hi havia a Mallorca cinc oficials i 151 individus, dirigits pel comandant Pedro García Permuy. El 1913, s'estructurà com una comandància independent, amb seu a Palma, que tenia una companyia a Inca, una altra a Manacor i una secció de cavalleria. En total, hi havia set línies i 38 posts. El 1935, feien part del terç 23, amb seu a Ciudad Real. Quan s'inicià la Guerra Civil, tornà a constituir una comandància independent, amb dues companyies, vuit línies i 32 posts, sota el comandament del tinent coronel Antonio Álvarez Ossorio, que es va adherir a l'aixecament militar. Al principi de la dècada del 1940-50, es convertí en el 43 terç mixt, sota el comandament d'un coronel i amb dues comandàncies. El 1975, passà a esser la 313 comandància del 31 terç (Castelló de la Plana), amb un tinent coronel com a

← Guàrdia Civil muntada, al puig de l'Ofre (Escorca)

← Guàrdia Civil, patrulla de reconeixement de costa a l'illa de Cabrera (ACGC)

cap. A Mallorca, les seves principals activitats són la lluita contra la delinqüència i la droga, la vigilància de ports i aeroports, la repressió del contraban i el control de la circulació a les carreteres. Desenvolupa aquestes tasques sobretot a les zones rurals. (DJ)

GUÀRDIA LLAURADOR, ERNEST (Barcelona 1881 - Palma 1951) Fotògraf. El 1910, s'instal·là a Palma, on fundà l'estudi fotogràfic Fotos Amer, anomenat així pel cognom de la seva esposa. Es dedicà preferentment a la fotografia de retrat. Fou un dels fotògrafs de més clientela. Tenia l'estudi al pas d'en Quint. Col·laborà en diverses publicacions il·lustrades, com *Baleares*. El seu fill **Ernest Guàrdia Amer** (Palma 1914 - 1979) continuà amb l'estudi fotogràfic. Fou president de l'Agrupació Fotogràfica de Mallorca (1951-61).

GUÀRDIA VELLA, SA Terrenys del terme de Santanyí, situats arran de mar, entre el caló de ses Egos i el caló des Llamp. (M)

↓ Ernest Guàrdia Llaurador, retrat de la seva néta Carme Fernández Guàrdia

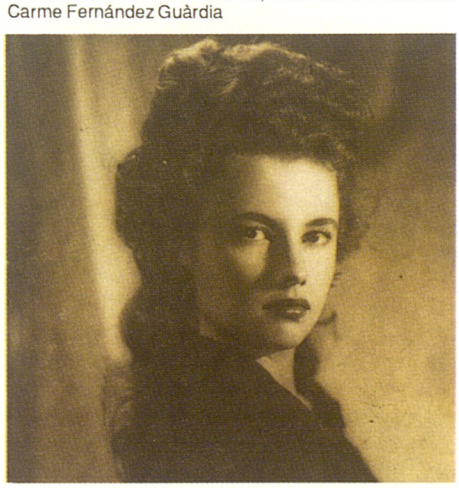

GUÀRDIES, SES Terrenys del terme de Santanyí, situats entre la cova des Drac, l'avenc des Coloms, el clot des Ravellar i la talaia des Baus. (M)

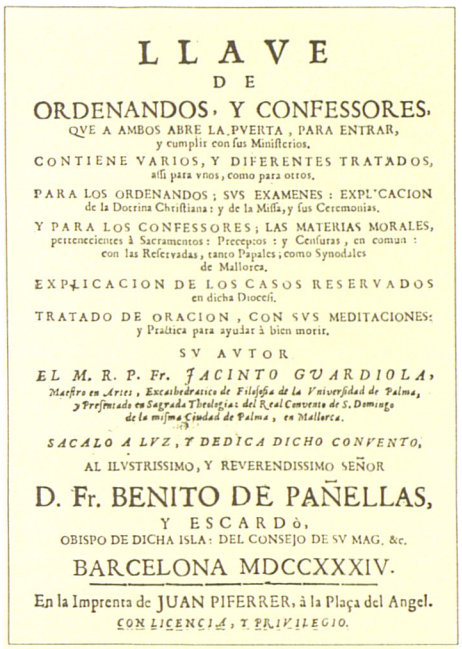

LLAVE
DE
ORDENANDOS, Y CONFESSORES,
QVE A AMBOS ABRE LA PVERTA, PARA ENTRAR,
y cumplir con sus Ministerios.
CONTIENE VARIOS, Y DIFERENTES TRATADOS,
assi para vnos, como para otros.
PARA LOS ORDENANDOS; SVS EXAMENES: EXPLICACION
de la Doctrina Christiana: y de la Missa, y sus Ceremonias.
Y PARA LOS CONFESSORES; LAS MATERIAS MORALES,
pertenecientes à Sacramentos: Preceptos: y Censuras, en comun:
con las Reservadas, tanto Papales; como Synodales
de Mallorca.
EXPLICACION DE LOS CASOS RESERVADOS
en dicha Diocesi.
TRATADO DE ORACION, CON SVS MEDITACIONES:
y Practica para ayudar à bien morir.
SV AVTOR
EL M. R. P. Fr. JACINTO GVARDIOLA,
Maestro en Artes, Excathedratico de Filosofia de la Vniversidad de Palma,
y Professado en Sagrada Theologia: del Real Convento de S. Domingo
de la misma Ciudad de Palma, en Mallorca.
SACALO A LVZ, Y DEDICA DICHO CONVENTO,
AL ILVSTRISSIMO, Y REVERENDISSIMO SEÑOR
D. Fr. BENITO DE PAÑELLAS,
Y ESCARDÒ,
OBISPO DE DICHA ISLA: DEL CONSEJO DE SV MAG. &c.
BARCELONA MDCCXXXIV.
En la Imprenta de JUAN PIFERRER, à la Plaça del Angel.
CON LICENCIA, Y PRIVILEGIO.

↑ Tractat sobre moral de Jacint Guardiola

GUARDIOLA, JACINT (Mallorca ? - Palma 1733) Religiós. Professà al convent de Sant Domingo, de Palma. Fou catedràtic de filosofia de la Universitat Literària de Mallorca. És autor del tractat sobre moral *Llave de ordenandos, y confesores, que a ambos abre la puerta, para entrar, y cumplir con sus Ministerios* (1734).

GUARDIOLA, PUIG D'EN També anomenat de sa Bisbal. De 207 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme de Selva, entre el comellar de l'Infern i Son Sastre. (M)

GUARDIOLA, SON Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre Albanyeta, Son Garauet, Torratxí i Son Boio. Documentats com a rafal el 1599, que pertanyia a l'honor Pere Socies i confrontava amb Torretxí i Son Company. Tenia cases i era dedicat a conreu de cereals i ramaderia ovina. Tenia la posada al carrer de la Síquia, a la vila de Llucmajor. Es documentà com a possessió en el cadastre de 1702. Una part de les terres, d'unes 20 quarterades, pertanyia a Antoni Esbert i es valorava en 245 lliures. El 1777, es dividia en dues: una pertanyia als hereus de Pere Esbert i es valorava en 850 lliures i l'altra pertanyia a Antoni Frigola i es valorava en 245 lliures. (DF/M)

GUARDIOLA D'EN GARAU, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Garauet d'en Telm, can Adrover, Son Garauet Vell, la possessió de sa Cova i Son Boio. (M)

← Salvador Guardiola Domínguez

GUARDIOLA DOMÍNGUEZ, SALVADOR (Sevilla 1926 - Palma 1960) Rejoneador. Començà a torejar el 1956. Actuà a les places de Barcelona, Madrid i Sevilla. El 21 d'agost de 1960, morí a Palma a causa d'una caiguda provocada pel toro *Farruco*, de la ramaderia de Manuel Muñoz Aguilar. És l'única víctima mortal a la història del Coliseu Balear.

GUARDIOLA HOMAR, JOANA (Alaró 1930) Pintora. Estudià a l'Escola d'Arts Aplicades i d'Oficis Artístics, de Palma. El 1985, exposà a Palma. La seva obra s'adscriu al postimpressionisme d'influència local.

GUARDIS, ILLA DE NA Al terme de ses Salines, davant el port de la Colònia de Sant Jordi, a l'altura de la punta des Escars i la platja des Carbó. S'hi troben les restes de la factoria púnico-ebusitana del mateix nom. Des del s VI aC, l'illa fou freqüentada pels mercaders ebusitans, que hi realitzaven, de manera esporàdica, intercanvis comercials amb els indígenes talaiòtics de Mallorca. Cap a la fi del s IV aC, es començaren a bastir les primeres estructures arquitectòniques. Es disposaren a l'interior de dos recintes o closos defensius. Dins el primer, s'hi aixecaren les cambres, diferents dependències i grans magatzems, dels quals un tenia accés directe als embarcadors per a facilitar les feines de càrrega i descàrrega de les àmfores. El segon recinte defensiu incloïa un centre metal·lúrgic, destinat a la transformació del ferro i a la fabricació d'instruments d'aquest metall. La factoria fou, bàsicament, un centre comercial, on es venien, sobretot, productes ebusitans encara que també es distri-

↑ Illa de na Guardis (ses Salines)

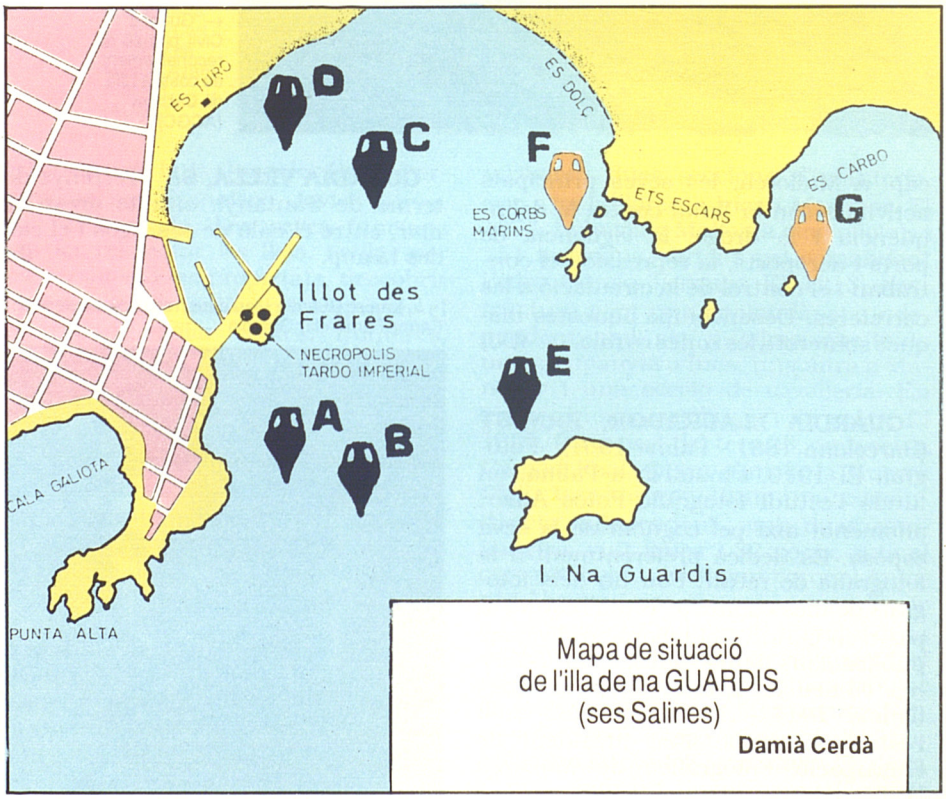

Mapa de situació de l'illa de na GUARDIS (ses Salines)

Damià Cerdà

← Illa de na Guardis (ses Salines), primer recinte defensiu (AVG)

buïen mercaderies cartagineses, itàliques i ibèriques. A més a més, també degué exercir un cert control sobre l'explotació de la sal a la costa de ses Salines. L'assentament fou abandonat, de manera pacífica, entre el 130-120 aC, possiblement com a conseqüència de la conquesta romana de Mallorca. Al principi del s I dC, l'illa tornà a esser utilitzada, però només com a lloc d'atracada de vaixells, funció que perdurà fins a l'època bizantina. Des de 1979, Víctor Manuel Guerrero Ayuso hi dirigeix les excavacions arqueològiques i ha publicat diferents estudis sobre aquest jaciment, com *El asentamiento púnico de Na Guardis* (1984). Els materials recuperats es conserven al Museu de Mallorca. (VG)

↓ Illa de na Guardis (ses Salines), vista general del centre metal·lúrgic (AVG)

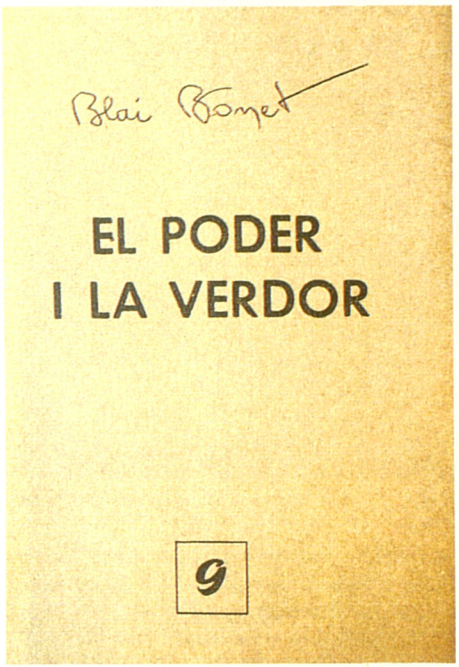

↑ Poemari de Blai Bonet publicat a la col·lecció *Guaret*

GUARET Col·lecció de llibres de poesia publicada a Campos entre 1976 i 1984. Dirigida pel poeta Damià Huguet, se n'editaren 14 volums. El que més la caracteritza és la voluntat innovadora i avantguardista dels títols que s'hi publicaren, per la qual cosa esdevengué un testimoni interessant de la recuperació poètica que es produí a Mallorca a la fi del decenni dels 70. Hi figuren autors de la generació del 50, com Bartomeu Fiol, *Contribució de bàrbars* (1980), o Blai Bonet, *El poder i la verdor* (1981) i *Teatre del gran verd* (1983); de la del 70, com el mateix Huguet, *Ofici de sords* (1976), *Traus badats* (1979) i *Els calls del manobre* (1984), Josep Albertí, *Era plena de canoes* (1977), o Damià Pons, *Mapa del desig* (1977); i els més joves, com Joan Palou, *Homicidis* (1979), o Miquel Cardell, *Magazine* (1983). També hi varen publicar Antoni Alomar, *Una mar sense armes* (1979), Patrick Gifreu, *Telediari* (1980), Pere Font, *Maduixes* (1982), i Jaume E Amengual, *Maria, Marieta, Mariona* (1983). (JMV)

GUARNER Alqueria de Sineu. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1275. (M)

GUARRADA Alqueria de Muro. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1232. (M)

↑ Placa d'homenatge situada a l'antiga seu de la imprenta Guasp (carrer d'en Morei, Palma)

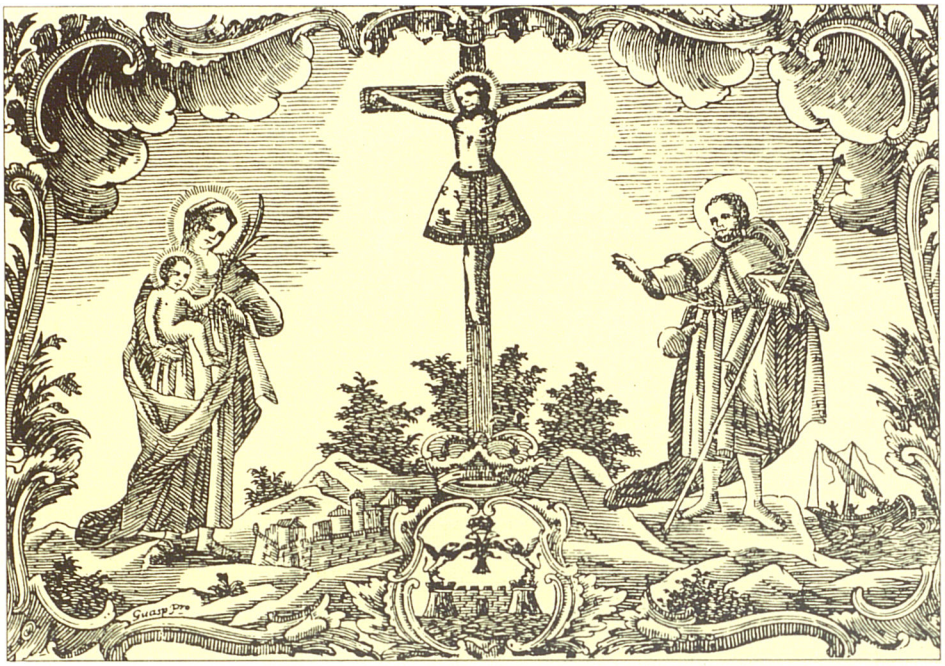

↑ Xilografia de la imprenta Guasp

GUASP Família d'impressors establerta a Palma des del s XVI. El fundador de la dinastia fou Gabriel Guasp, el qual instal·là una impremta prop de la plaça de Cort, on va imprimir, entre 1579 i 1593, més de 65 obres. Aviat adquirí gran fama i obtengué el títol d'impressor de la Universitat. La seva activitat fou continuada pel seu nebot Gabriel Guasp Miquel (1593 - 1634). A la seva mort el varen succeir el seu fill Jaume Guasp Esplugues i el seu germà Pere Guasp Miquel (Palma s XVI - 1652). Aquest aconseguí encàrrecs de les principals institucions de l'Illa, i imprimí fullets, calendaris i gramàtiques. El seu fill Pere Guasp Oliver i la seva dona Margalida Oliver regentaren la impremta fins a 1715, paral·lelament a la del seu germà Melcior (Palma s XVII - 1711), impressor de la Universitat i del Regne de Mallorca. La viuda de Melcior continuà la seva obra (1713-49) a una impremta situada devora la plaça de Cort. També tengueren impremtes els seus fills Josep Guasp Nadal, entre 1740 i 1782, i Antoni Guasp Nadal, entre 1753 i 1768. Aquesta fou regentada per la seva viuda entre 1775 i 1777. Al final del s XVIII, la dispersió de les impremtes de la dinastia assolí el seu punt màxim. La línia familiar fou continuada pel fill de Josep Guasp, Melcior Guasp Rosselló (Palma s XVIII - 1809). Realitzaren treballs d'impressió els seus fills Josep Maria, Melcior i Felip Guasp Barberí. La unificació no arribà fins al començament del s XIX amb aquest darrer, que regentà la impremta des de 1812. Aquesta tengué noms diversos com Impremta Constitucional (1820), Impremta Constitucional del

↓ Antiga premsa de la imprenta Guasp (Museu Municipal de Valldemossa)

↓ Imprenta Guasp, xilografia que representa el beat Antoni d'Aquila (1761)

↑ Can Guasp (Palma)

Govern (1820-23), Impremta Reial (1834-36) i Impremta Nacional (1834-52). Entre 1834 i 1852, en fou regent el seu fill, Joan Guasp Pasqual, bé que a la mort d'aquest, i fins a 1865, tornà a mans de Felip Guasp. El s XX, els seus darrers propietaris, Felip Guasp Vicenç, entre 1865 i 1921, Joan Guasp Pou i Felip Guasp Lladó, revaloritzaren l'obra artística de la família i publicaren les xilografies del beat Ramon Llull i les existents a l'obrador de la impremta (1950). El 1931, el Rotary Club de Mallorca els reté un homenatge. Entre 1946 i 1958, Joan Guasp Pou i l'Ajuntament de Palma no arribaren a un acord, que hauria possibilitat la fundació d'un museu, amb la premsa i les xilografies, que foren venudes, el 1958, a Miquela Ferrer Colom, que les traslladà a Madrid. El 1960, Tomàs Capllonch Darder les adquirí i foren depositades al Museu Municipal de Valldemossa.

GUASP, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Moix Negre, Son Cotoner, cas Eriçó i Son Dameto. Pertany, des de fa vàries generacions, als antics impressors Guasp. (M)

GUASP, MOLÍ D'EN Molí d'aigua, fariner, del terme de Palma, situat prop del convent de la Real. Documentat el 1653, pertanyia al senyor Jaume Guasp. Amb casa i terres, tenia dret a l'aigua de la síquia de la font d'en Baster. Feia una renda anual de 48 lliures, a més de 20 lliures per la casa i les terres. (DF)

GUASP, PERE ONOFRE (Palma s XVII) Escultor. Inscrit en els corrents del Barroc, es dedicà preferentment a la imatgeria religiosa. Tenia la casa pairal i el taller a la parròquia de Sant Miquel. El 1674, efectuà, a l'església de Sant Miquel (Palma), alguns treballs en col·laboració amb el pintor Bartomeu Domenge Llobet. (DF)

GUASP, SON Antic rafal del terme de Palma, situat al camí d'Esporles, prop del primer molí d'aigua. Documentat el 1632, pertanyia al llibreter Gabriel Guasp, de la família del qual prengué nom. Tenia cases i es dedicava a vinya, conreu de cereals i de lleguminoses. ■ Al mateix terme, confrontava amb el camí de Sóller. Documentat el 1645, pertanyia a Dídac Guasp Ferragut, del qual prengué nom. Tenia cases, vinya i conreu de cereals. (DF)

GUASP ALBERTÍ, ANTONI (Palma 1780 - Valldemossa 1859) Poligraf. Ingressà a l'orde dels caputxins el 1800 i prengué el nom de religió d'Antoni de Mallorca. Fou lector de filosofia al convent de la Verge Immaculada, de Palma. En exclaustrar-se (1835), es retirà a sa Coma (Valldemossa). Va traduir al castellà un discurs mistic i moral del prevere italià Bernardo di Porto-Maurizio (1810) i va adaptar al català dialectal *Conversa de Isidro amb so seu Sr. Rector* (1844), de Jaume Pontí Vilaró. Deixà inèdits dos reculls de poesies, dues obres religioses i els estudis *Elementos de Geografía para instrucción de los niños, Historia de la fundación del Convento de Capuchinos de Palma* i *Historia Crítica del Reino de Mallorca.*

↑ Antoni Guasp Balaguer, *Sense títol*

GUASP BALAGUER, ANTONI (Palma 1961) Pintor. Llicenciat en belles arts per la Facultat de Belles Arts de Sant Jordi, de Barcelona (1990). Ha exposat a Barcelona (1985 i 1989), Alcúdia (1988 i 1989) i Felanitx (1989). La seva pintura s'adscriu al nou expressionisme.

GUASP BALAGUER, GREGORI (Palma 1959) Matemàtic. Llicenciat en ciències matemàtiques per la Universitat Autònoma de Barcelona, on es

→ Gregori Guasp Balaguer

doctorà amb la tesi *Deformacions de varietats amb estructures transversalment simplèctiques o de contacte* (1990). Des de 1981, és professor titular de matemàtiques d'aquesta Universitat.

↑ Sebastià Guasp Cerdà, *El santuari de Nostra Senyora de Gràcia*

GUASP CERDÀ, SEBASTIÀ (Llucmajor 1894 - 1950) Escriptor i prevere. És autor d'*El santuari de Nostra Senyora de Gràcia* (1920) i de *Monografía del templo dedicado a Nuestra Señora de la Lactancia* (1975). (BM)

GUASP GELABERT, BARTOMEU (Alaró 1893 - Palma 1976) Historiador i poeta. Fou ordenat de prevere el 1920. Protegit per Joan Rosselló de Son Fortesa i influït per l'ambient cultural del Seminari de Palma, s'interessà aviat per la poesia. Entre d'altres premis, obtengué la flor natural als Jocs Florals celebrats a Felanitx el 1923 i el *Scapus dumus randensis* convocat per l'Escola Lul·lística de Mallorca el 1954. És autor de *Poesies juvenils* (1928), *Rosada* (1935), segona edició, ampliada, (1954), *Obra diversa en vers i en prosa* (1961), *Tardanies (Rims i prosa)* (1971) i *Poesies* (1972). Deixeble i admirador de Llorenç Riber i de Miquel Costa i Llobera, la seva obra s'adscriu a la tradició de l'Escola Mallorquina i mostra especial atenció pels temes religiosos i paisatgístics. Redactà nombroses monografies històriques i fou un estudiós constant de l'eremitisme mallorquí, sobre el qual reuní una abundosa documentació. Entre les obres de conjunt que publicà destaquen *La vida ermitana a Mallorca des del segle XIII a l'actualitat* (1946), *La vida ermitana a Mallorca. Època anacorètica* (1959) i *Hubo jerónimos y trapenses en Mallorca. Siglos XV y XVI. Ascetismo eremítico* (1967). També realitzà estudis locals, com *Los castillos roqueros mallorquines* (1952), redactat en col·laboració amb Cosme Adrover i Mateu Rotger, i *Alaró i la pesta de 1652. Sant Sebastià i Sant Roc* (1960). (JMV)

↓ Poemari de Bartomeu Guasp Gelabert

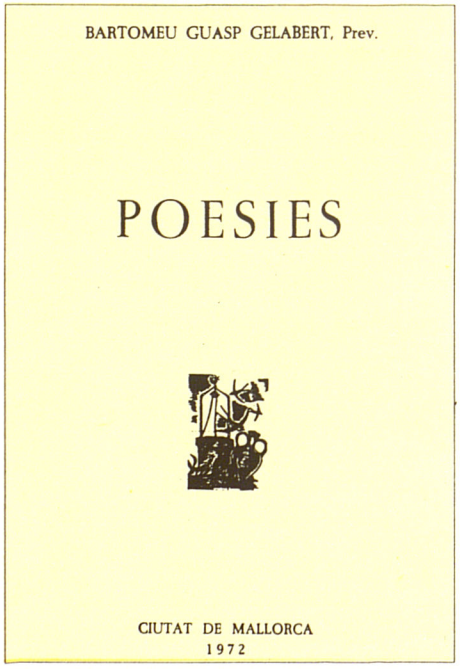

GUASP POU, FELIP (Palma 1885 - 1938) Pintor i historiador. El 1899,

↓ Bartomeu Guasp Gelabert, *Hubo jerónimos y trapenses en Mallorca*

↑ Felip Guasp Pou, *Entrada a Alfàbia*

obtengué el premi de Dibuix de Paisatge, de l'Acadèmia de Belles Arts, de Palma. Exposà a les Galeries Costa de Palma (1935). Cultivà el retrat i el paisatge dins un corrent realista. És autor d'*Historia del Doctor Barberi* (1926) i de *La Antigüedad de la Imprenta de Guasp* (1931).

→ Gregori Guasp Pou

GUASP POU, GREGORI (Palma 1887 - 1950) Professor. Llicenciat en ciències físiques i matemàtiques per la Universitat de Barcelona (1917). Fou professor de l'Escola de Nàutica (1920-23), de l'Institut de Segona Ensenyança, de Felanitx, i de l'Institut Femení Joan Alcover, de Palma. Fundà i dirigí una escola de nàutica particular (vegeu *Escola de Nàutica*). Va esser l'impulsor dels estudis de nàutica a Mallorca en un moment en què aquests tendien a desaparèixer.

GUASP PUJOL, MANUEL (Palma 1849 - 1924) Polític i advocat. Membre destacat del Partit Liberal a Mallorca, va esser diputat provincial (1879-90), batle de Palma (juliol de 1887 i d'octubre de 1887 a abril de 1891) i diputat a corts, a Madrid, a les eleccions de 1893, amb 19.973 vots. Com a batle, va reformar el carrer dels Oms i va dur l'enllumenat de gas a la barriada de Santa Catalina. Posterior-

← Manuel Guasp Pujol

→ Mercè Guasp Rovira

→ Joan Guasp Vidal

ment, es passà al Partit Conservador. Féu part d'una comissió de cinc juristes mallorquins que havien de codificar el dret foral de Balears. Es va mostrar favorable a la supressió del dret foral, llevat del sistema de separació de béns. El 1914, es va convertir en el cap del Partit Maurista a Mallorca. Va esser president de la companyia *Isleña Marítima*, féu part dels consells d'administració de Ferrocarrils de Mallorca i de la Caixa d'Estalvis de Balears i fou gerent de la Salinera Espanyola. És autor de *Derecho Foral de Mallorca* (1916).

↑ Maria Guasp Rovira, *Nins jugant a Son Palmer*

GUASP ROVIRA, MARIA (Palma 1927) Pintora. Filla de Felip Guasp Pou. Estudià a l'Escola d'Arts Aplicades i d'Oficis Artístics, de Palma (1943). Ha exposat a Palma (1956, 1959 i 1968). La seva obra s'insereix en el corrent postimpressionista d'influència local.

GUASP ROVIRA, MERCÈ (Palma 1925) Escriptora. Filla de Felip Guasp Pou. És autora de les novel·les *Un desafío en Mallorca* (1953), basada en una llegenda històrica, i *La Gárgola* (1965). Ha col·laborat en publicacions, com *Última Hora*, *Baleares*, *Diario de Mallorca* i *Cort* (1966-76). La seva producció novel·lística s'adscriu al costumisme.

GUASP VICENÇ, FELIP (Palma s XIX - 1921) Periodista i impressor. Fou director del *Diario de Palma* i el primer president de l'Associació de la Premsa de Palma. Des de 1865 i fins a la seva mort, regí la impremta de la família Guasp.

→ Felip Guasp Vicenç

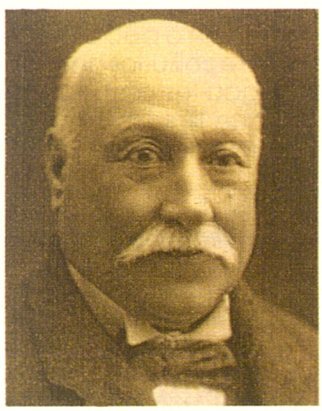

GUASP VIDAL, JOAN (Consell 1943) Escriptor. Ha publicat diferents contes, com *El peor enemigo* (1978) i *Les contarelles d'en Pere Ferreguí* (1979). Com a dramaturg, destaquen les obres *Querido amigo* (1979), *Kabyl* (1984) estrenada el 1988 al teatre Principal, de Palma, *Tructeatre* (1985) i *Fumar d'amagat* (1987) estrenada el 1991. És autor de les novel·les *Percance de oficio* (1981) i *Nit de moixos* (1988). Ha col·laborat en diverses publicacions periòdiques, com *Última Hora*, *Brisas*, *Dijous*, *Lloseta*, *Inca Revista* i *Consell*.

GUÀTLERA *(Coturnix coturnix)* Petit ocell de la família de les gal·liformes. D'uns 18 cm de llargària, té el cos rabassut, la cua molt curta i les ales petites i rodones. És de color arenós obscur al dors, llistat de negre. Es troba a terrenys espaiosos de vegetació herbàcia alta, com farratges, alfals i altres. Com tots els ocells de la mateixa família, és més propens a córrer

↓ Guàtlera *(Coturnix coturnix)*

GUÀTLERES EMBORRATXADES

Ingredients per a 4 persones:

Vuit guàtleres de caça
300 grams de carn magra de porc
Dos ous durs
Una tasseta de conyac
Una tasseta de vi blanc sec
Una tassa de llet
Dues cullerades de saïm de porc
Una tassa d' oli d' oliva
Pebre negre i sal

Plomades les guàtleres i sense interioritats, tallau-los el coll, les puntes de les ales i les cames. Netejau-les i escolau-les. La carn magra de porc tallau-la en vuit trossos. Introduïu-ne un dins cada guàtlera. Tancau-les amb una escuradents rodó. Encalentiu el saïm i l' oli en una greixonera i daura-hi les guàtleres amb poc foc. Salpebrau-les i banyau-les amb el vi, el conyac i una tasseta d' aigua. Tapau la cassola i deixau-les que coguin a poc a poc.

Aixafau en el morter els vermells d' ou i recolliu-los amb la llet.

Quan les guàtleres siguin tendres, regau-les amb la mescla del morter i feu-los fer un bull curt per tal que lligui la salsa. Provau la saó i serviu-les en una plata calenta, envoltada de patates fregides tallades de cantell.

Caty Juan de Corral *Entrar a la Cuina de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera* (1989)

que a volar, cosa que només fa si és espantat. Malgrat tot, és una espècie migratòria, que passa l'hivern a Àfrica, encara que algunes queden tot l'any a Mallorca. No se sol posar als arbres. Cria directament en terra, en un niu format per una depressió recoberta de brins d'herba, que cuida exclusivament la femella. Als deu dies, els petits ja poden fugir volant i, a les dues setmanes, sobreviuen sols. S'alimenta de llavors, insectes, caragols i oruges. El seu nombre ha disminuït, els darrers decennis, possiblement a causa de la caça i dels insecticides. Durant la migració, al nord d'Àfrica es caça amb xarxes, mentre que a Mallorca es veu afectada per la mitja veda del mes d'agost. L'agricultura moderna li és també molt perjudicial, ja que les collites successives i molt mecanitzades no permeten el desenvolupament normal dels nius. A Mallorca, és molt apreciada gastronòmicament, per la qual cosa es cria a granjes. Es pot menjar torrada, emborratxada o amb salsa. (GOB)

GUÀTLERA, PESQUERA DE SA A l'illa de Cabrera, situada entre cala Falcó i s'Estell de s'Esclata-sang. (M)

GUBIA, SA Puig de 608 m d'altària, que fa part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme de Bunyola, entre el puig de Son Nassi, sa Muntanya i s'Alqueria Blanca. (M)

↓ Sa Gubia (Bunyola)

SA GUBIA

PUBLICACION MENSUAL DE INFORMACION LOCAL
TERMINO MUNICIPAL DE BUNYOLA

NUMERO 2
PRECIO 50 ptas

BUNYOLA EN FIESTAS

ENTREVISTA

JAUME CONTI ALCALDE DE BUNYOLA

↑ Primera pàgina de la revista *Sa Gubia*

GUBIA, SA Publicació editada a Bunyola els mesos d'agost i de setembre de 1982. Oferia informació local i es redactava en castellà. Només en varen sortir dos números. En fou director Josep Maria Ramis.

GUDAR, ASSALIT DE (? - s XIII) Lloctinent. Participà en la conquesta catalana de Mallorca. El 1231, comissionat per Jaume I, va esser un dels ambaixadors que negociaren, a Ciutadella, la submissió de Menorca a la Corona d'Aragó. Fruit d'aquesta ambaixada fou el *Tractat de Capdepera* (→). Segons alguns cronistes, va esser el

↑ Son Gudí (Palma), situat al costat de Son Codony

segon lloctinent reial de Mallorca (1231-33). (JJ)

GUDÍ, SON Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Codony, Son Gallard, Son Nét, Son Puig i Son Juny. ■ Al mateix terme, entre Son Sant Joan Vell, sa Cabana, Son Horrac i can Rocaflor. (M)

GUDINA, NA Terrenys del terme de Llucmajor, situats entre ses Cabanes Velles, la rota des Pobler, Son Verí de Baix i sa Creueta. (M)

GÜELL, BAR Establiment de restauració fundat, el 1936, per Salvador Barceló Carbonell i continuat, des del 1965, per *Bartomeu Barceló Quetgles* (←) —Tolo Güell—. És situat a la cantonada del carrer Aragó amb el carrer Luca de Tena, a la barriada de Son Canals (Palma). Des del 1974, ha assolit gran popularitat com a punt de partida de la marxa Del Güell a Lluc a Peu. Hi tenen la seu una penya del Mallorca (1942), un club de pesca (1965), dos equips de *futbito* i un de dards. Fins al 1990, ha estat la seu social de l'Associació de Veïnats de Son Canals. Des de 1989, s'hi celebren les Tertúlies de can Güell, moderades pel periodista Joan Pla.

GÜELL, TOLO Vegeu *Barceló Quetgles, Bartomeu.*

GÜELL A LLUC A PEU, DEL Marxa popular promoguda per *Bartomeu Barceló Quetgles* (←) —Tolo Güell— des de 1974. Se celebra el primer dissabte d'agost. El seu punt de partida és el bar Güell (Palma) i recorre l'itinerari Palma-Fòrum de Mallorca-Lloseta-Selva-LLuc. Fins a 1980, va tenir un caràcter minoritari, però a partir d'aquest any es convertí en un fenomen de masses. A partir de 1985, s'hi inscriviren unes 50.000 persones cada any. La majoria dels participants són joves menors de devuit anys. L'anomenat Grup Güell, una trentena de persones, s'encarrega de l'organització, que estableix diversos punts d'assistència i d'avituallament. Des del 1980, ha tengut el patrocini de diverses entitats públiques i privades.

GÜELL LÓPEZ, JOAN ANTONI DE (Comillas, Cantàbria 1874 - Cala d'Or, Santanyí 1958) Polític. Comte de Güell i marquès de Comillas. Fou batle de

↓ Bar Güell (Palma)

↓ Del Güell a Lluc a Peu, arribada al monestir

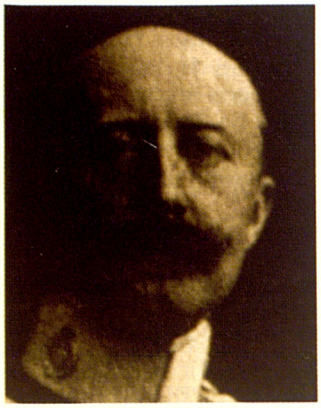

← Joan Antoni de Güell López

Barcelona (1930-31) i candidat de la Lliga Regionalista al Parlament de Catalunya (1932). S'exilià arran de la Guerra Civil. En tornar, s'instal·là a Cala d'Or. El 1955, creà a Felanitx la Fundació Güell per a protegir pintors, escultors i músics dels Països Catalans.

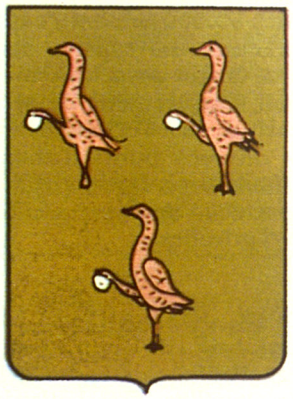

← Escut de la família Güells

GÜELLS Família de la petita i de la nova ciutadania militar de Mallorca, avui extingida. Procedia d'una casa menor d'una família de l'estament major de Llucmajor. Joan Antoni Güells s'establí a Palma com a corredor i després, enriquit, es féu mercader. El seu fill, Joan Antoni Güells Jaume, fou jurat (1651) per l'estament mercantil i defenedor (1664) del Col·legi de la Mercaderia. Només deixà successió femenina, per la qual cosa continuà la família el seu germà Nicolau Güells Jaume, familiar del Sant Ofici, doctor en drets i oïdor de la Reial Audiència des de 1643. El seu fill, Joan Güells Sunyer (1640-1714), ciutadà militar pel grau doctoral patern, es casà amb Catalina de Montaner i Miralles, darrera representant d'una branca menor dels *Montaner* (→). D'aquest matrimoni fou nét Ramon Güells Mir, ciutadà militar, confrare de Sant Jordi, que morí el 1773 i no deixà més que una filla de la seva esposa Eufrasina Dameto Gual, Ignàsia Güells Dameto. Aquesta es casà amb el militar José de Azuara Amezqüeta i amb ella acabà la família. (PeM)

↑ Molí d'en Güells (Llucmajor)

GÜELLS, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre sa Bassola, can Vogueta, el molí Nou i es Marroig. (M)

GÜELLS, MOLÍ D'EN Molí fariner de vent situat al carrer del Monestir, de Llucmajor. Conserva la torre, amb base de planta rectangular, de dues plantes, en paredat i rebaixada. Apareix documentat en els cadastres des de 1777 a 1892. (BRa)

GÜELLS, SON Possessió del terme de Deià, situada al lloc de Llucalcari. Documentada el 1669, pertanyia al senyor Joan Antoni Güells, mercader, de la família del qual prengué nom. Tenia cases, amb torre i celler. Es dedicava a hort, vinya, olivars i conreu de cereals. L'hort i la vinya eren arren-

↓ Son Güells (Palma)

dats a part i feien una renda de 42 lliures anuals. Abans fou denominada sa Casa d'Avall. Tenia la casa pairal al carrer vell de sa Bandera, a la parròquia de Sant Miquel, de Palma. ■ Propietat rústica del terme de Palma, entre Son Fornari, el camí Salart i Son Ramis. Documentada (1668) com a rafal, pertanyia al senyor Nicolau Güells, doctor del Reial Consell, de la família del qual prengué nom. Tenia cases i es dedicava al conreu de cereals. La casa pairal es trobava al carrer de la Portella, de Palma. El 1727, era de la senyora Isabel de Güells. (DF/M)

GUERRA CIVIL Conflicte bèl·lic iniciat a l'Estat espanyol el 17-19 de juliol de 1936. Fou provocat per un aixecament armat contra el govern de la II República, en el qual participà bona part de l'exèrcit espanyol, amb el suport de diverses organitzacions polítiques de dreta. La insurrecció obtengué un èxit parcial i l'Estat restà dividit en dues zones antagòniques. El

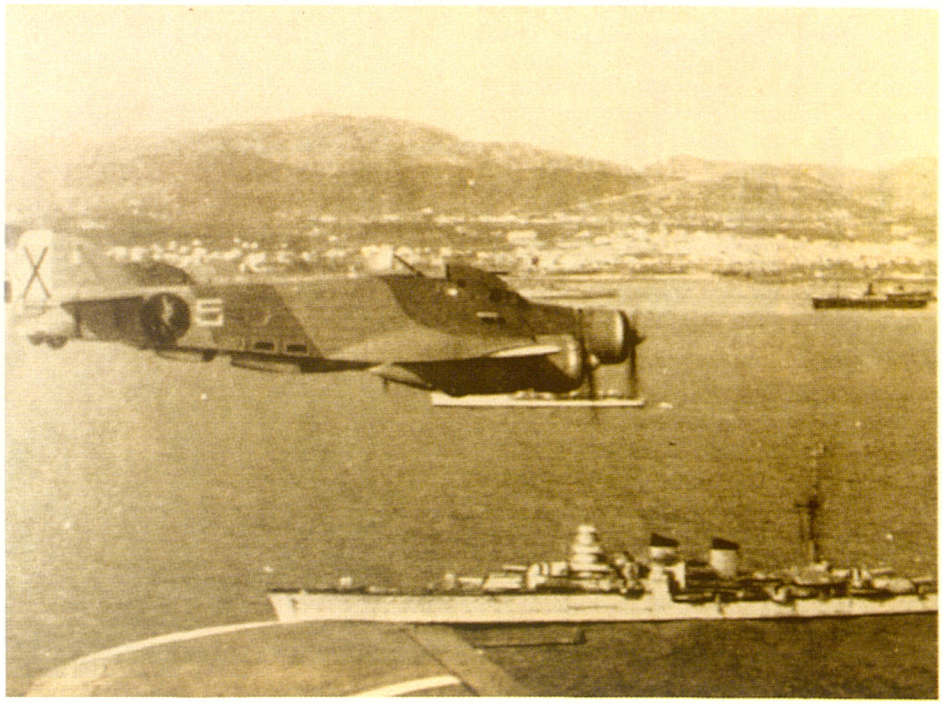

↑ Avions italians al servei de Franco sobrevolant la badia de Palma

↓ La Guerra Civil a Mallorca (*Atlas de les Illes Balears*)

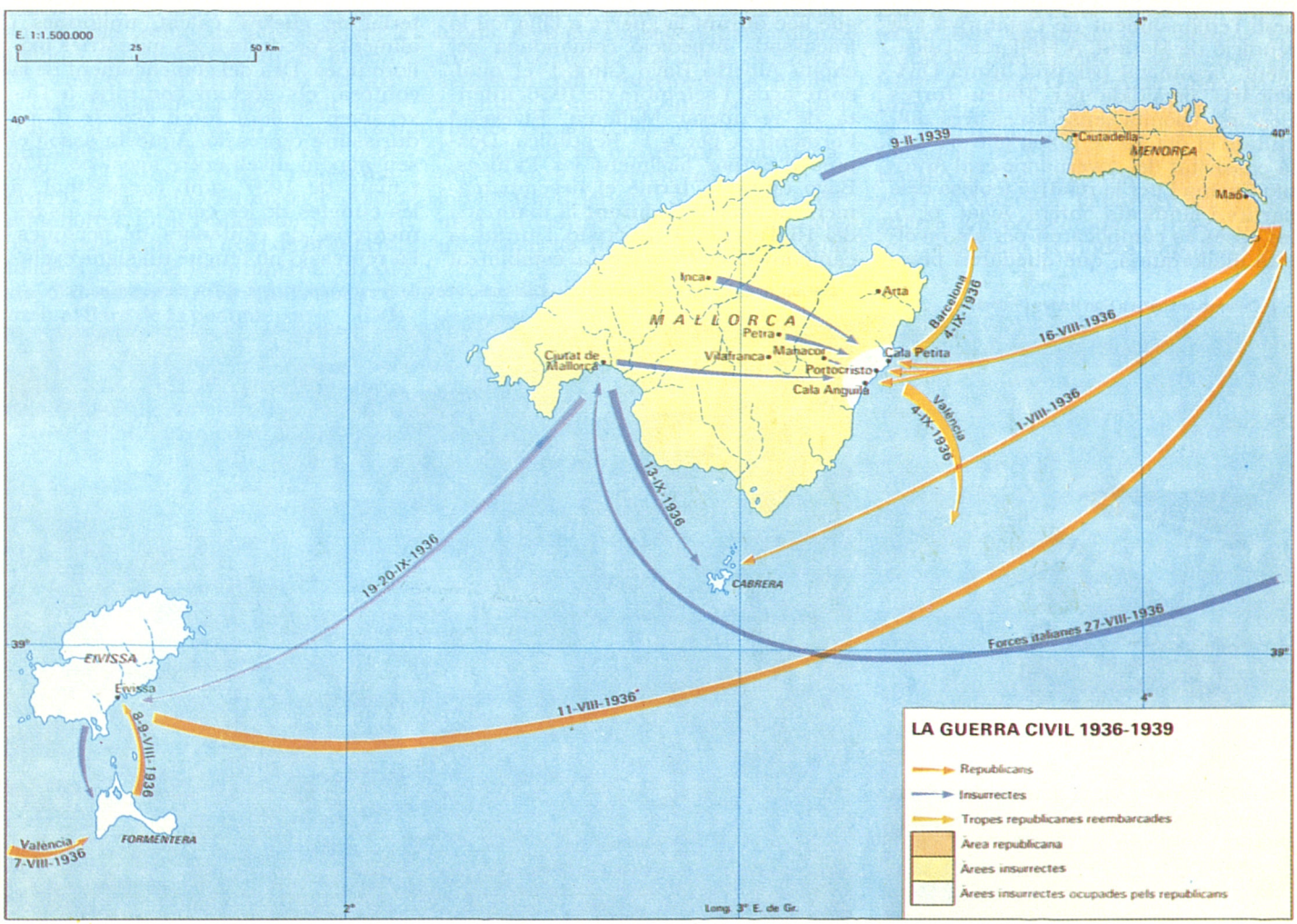

↑ Barricada al front de Portocristo

conflicte no acabà fins al primer d'abril de 1939, amb el triomf del bàndol rebel, després de la batalla de l'Ebre, i amb l'enfonsament de Catalunya i la rendició de Madrid. A Mallorca, l'alçament, organitzat per una Junta Divisionària presidida per Mateu Torres Bestard, triomfà sense excessives dificultats el dia 19 de juliol, afavorit per la passivitat del governador civil Antonio Espina i per la relativa feblesa dels partits i sindicats obrers. Aviat, però, les coses es complicaren per als revoltats mallorquins, que quedaren pràcticament aïllats amb la derrota dels aixecats a Barcelona i a Menorca. L'única operació militar important que tengué lloc durant la guerra a l'Illa fou la fracassada expedició comandada pel capità Alberto Bayo Giroud, el qual, entre agost i setembre de 1936, intentà de recuperar Mallorca, Eivissa i Formentera per a la República. Després d'ocupar fàcilment les Pitiüses, Bayo dugué a terme el desembarcament de Mallorca durant la matinada del 16 d'agost a Portocristo. Durant la campanya, el front restà estabilitzat entre Portocristo i Son Corb, mentre la desmoralització i improvisació caracteritzà els dos exèrcits. La situació empitjorà per als desembarcats a partir de dia 28, amb l'arribada de l'aviació italiana. Davant la impossibilitat d'ocupar l'Illa en poc temps i sota la pressió de les autoritats de Madrid i Barcelona, Bayo es va veure obligat a retirar les seves forces la nit del 3 al 4 de setembre. Els italians, interessats des d'abans de la guerra en disposar de bases a les Illes, continuaren a Mallorca durant tot el conflicte. Més modesta fou la participació alemanya, centrada en l'activitat de la Legió Còndor a Pollença. D'altra banda, Mallorca esdevengué una important base aeronaval, eix del bloqueig mediterrani i dels terribles bombardeigs contra Barcelona i València. Palma fou, així mateix, objecte dels atacs de l'aviació governamental, poc efectius al començament del conflicte, però que provocaren importants destrosses amb la intervenció dels «Katiuska» soviètics, el 1937. Al llarg de tota la guerra, les aportacions mallorquines al bàndol franquista foren considerables. Molts soldats illencs foren enviats als fronts de la Península, així com abundant material de guerra, calçat, uniformes i aliments produïts a les indústries mallorquines. Des del començament de la contesa, els sectors contraris a l'aixecament militar foren objecte d'una durissima repressió. Aquesta assolí el seu màxim nivell entre agost de 1936 i març de 1937, amb l'assassinat, a les cunetes de les carreteres o als cementeris, de centenars de persones. La repressió no tengué un signe exclu-

↓ Defensa antiaèria a Son Banya (Palma)

↓ Plaça de Sant Antoni (Palma) després del bombardeig de l'aviació republicana, el 7 de desembre de 1937

↑ Desfilada en commemoració de la fi de la Guerra Civil al seu pas per la Via Roma (Palma)

sivament polític i social, sinó també cultural, i afectà pràcticament totes les esferes de la vida quotidiana dels mallorquins. D'altra banda, esquerrans illencs refugiats a Barcelona i Menorca col·laboraren durant el conflicte amb el govern republicà i la brutal desarticulació del moviment obrer no impedí que aquest es reorganitzàs parcialment durant el primer franquisme. El febrer de 1939, tropes mallorquines participaren en la rendició de Menorca. Amb l'enfonsament de la zona republicana i el final de la guerra, Mallorca conegué les primeres dificultats d'abastament, les quals s'agreujarien al llarg de la postguerra. (DG)

GUERRA CIVIL CATALANA Conflicte bèl·lic que va enfrontar la Generalitat de Catalunya contra el rei de la Corona d'Aragó Joan II. Va transcórrer entre el 1462 i el 1472 i va acabar amb el triomf de Joan II. Catalunya envià un missatge a Mallorca per demanar ajuda, però els consellers mallorquins intentaren acontentar les dues parts i s'oferiren com a intermediaris. Aquesta situació ambigua durà poc temps i l'Illa es decantà aviat a favor de Joan II. Mallorca va contribuir amb donatius i armes a l'exèrcit reial i en va reforçar les defenses. S'aturà el tràfic mercantil entre Catalunya i l'Illa i començaren les hostilitats entre vaixells corsaris. Els béns i censals catalans foren confiscats. El 1463, Menorca s'aixecà a favor dels catalans. Una expedició mallorquina es dirigí a Ciutadella, mentre a Maó arribaven reforços catalans. Ciutadella fou assetjada, però a la costa nord de Menorca hi va haver una petita batalla naval entre catalans i mallorquins, favorable als illencs, i el setge fou aixecat. El 1464, Mallorca envià a Ciutadella més de 100 homes i una galiota i, el 1465, envià 300 mallorquins més. A més, un estol de dotze vaixells se situà a l'entrada del port de Maó. El 1466, una esquadra catalana amenaçà Mallorca. El 1468, Mallorca es comprometé a pagar dues naus per contribuir a l'esquadra que havia d'assetjar Barcelona. El lloctinent general de Mallorca, Francesc Berenguer i de Blanes, comandà una esquadra mallorquina de set vaixells que va partir per afrontar l'estol català en aigües de Maó i de Marsella. Aquest llarg conflicte costà a Mallorca 162.000 lliures i provocà un notable augment del deute públic. (AM)

↓ Medalló de Joan II d'Aragó

↓ Guerra Civil Catalana, sentència de Joan II (ARM)

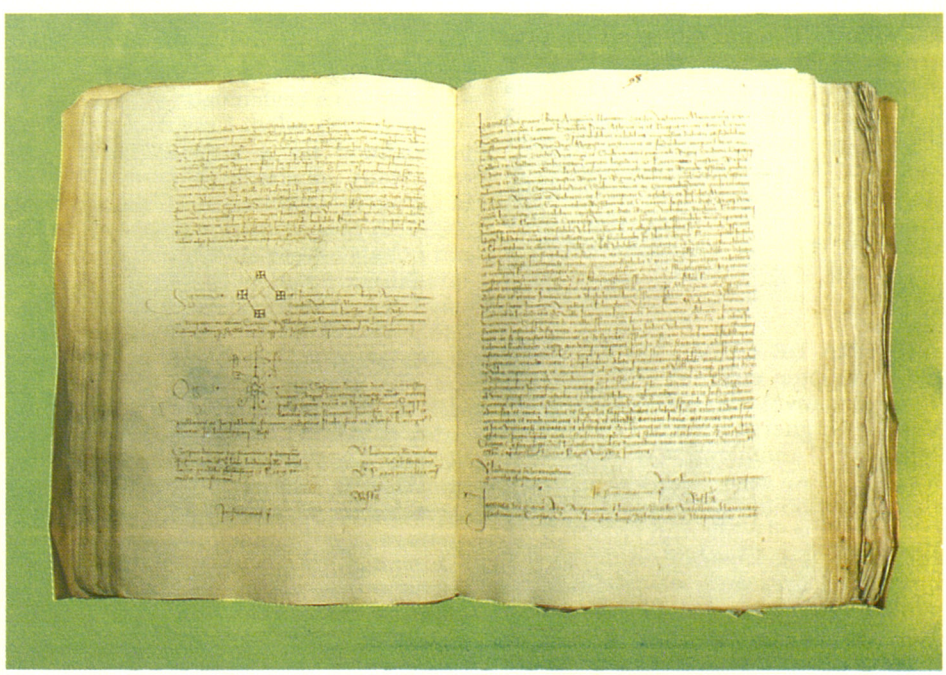

GUERRA D'ÀFRICA Conflicte bèl·lic de caràcter colonial que enfrontà Espanya i el Marroc (1859-60). L'objectiu dels espanyols era ocupar la ciutat de Tetuan, que conquistaren el febrer de 1860. Del port de Palma partiren cap al Marroc el Primer Batalló del Regiment d'Astúries, el Batalló de Caçadors de Figueres Número 8 i el Batalló de Caçadors d'Arapiles Número 11. A Mallorca, la participació en la guerra fou presentada, a través d'actes d'exaltació patriòtica impulsats pel

↑ Soldats mallorquins embarcats cap a Cuba acomiadats per les autoritats de l'Illa (Port de Palma, 1896)

↑ Valerià Weyler, capità general de Cuba,

clero i les autoritats polítiques, com una continuació de la tradicional lluita contra els musulmans. L'Ajuntament de Palma va obrir una subscripció per socórrer els soldats de l'Exèrcit d'Àfrica i el Bisbat de Mallorca en va fer una altra per contribuir a les despeses de la guerra. L'aristocràcia de Palma va fer diversos donatius. La Diputació de Balears va aportar a la campanya dos vaixells, els vapors «Mallorquín» i «Barcelonés», que traslladaren queviures i alguns escamots d'artilleria a Àfrica. Aquests vapors efectuaren diverses tasques d'aprovisionament i transport de ferits. De Mallorca partiren cap al Marroc uns 300 voluntaris, cinc monges i un prevere, Rafel Barrera. L'abril de 1860, se celebrà a Palma la victòria espanyola de Wad Ras i, el maig d'aquest mateix any, fou rebut triomfalment el Primer Batalló d'Astúries. El compositor italià, instal·lat a Palma, Filippo Giofredi, compongué diverses obres d'exaltació bel·licista com *El ejército Español o una hora en el Riff* (1860). (AM)

GUERRA DE CUBA Conflicte bèl·lic de caràcter colonial que enfrontà l'Estat espanyol als independentistes cubans. La guerra s'inicià el febrer de 1895 amb l'anomenat Crit de Baire. Després d'una fase d'èxits cubans, el febrer de 1896 fou nomenat capità general de Cuba el mallorquí *Valerià Weyler Nicolau* (→). L'estratègia de Weyler consistí en arraconar el cabdill independentista cubà Antonio Maceo a Pinar del Río, la província més occidental. Maceo morí en combat el desembre de 1896, fet que fou molt celebrat a Palma. Llavors, Weyler passà a l'ofensiva a les províncies de l'Havana, Matanzas i Las Villas (centre de Cuba). La principal mesura presa per Weyler fou el decret de reconcentració (octubre de 1896), aplicat inicialment a la província de Pinar del Río. Aquest de-

LA ÚLTIMA HORA

DIARIO ILUSTRADO.—DOS EDICIONES DIARIAS.

PALMA DE MALLORCA — Jueves 10 Septiembre de 1896 — AÑO IV.—NÚMERO 1153

EDICION DE LA NOCHE

EL COMBATE HEROICO

de Rambla

ESTATUTOS de la Real y Militar Orden de San Fernando

La actualidad

→ Guerra de Cuba, article del diari *La Última Hora* dedicat a Joan Josep Llodrà (1896)

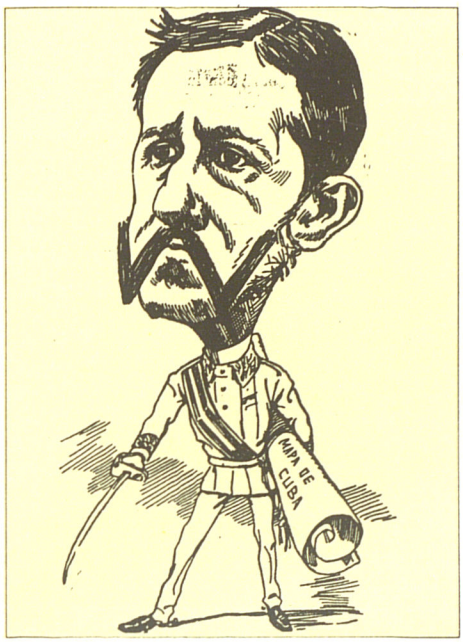

↑ Caricatura del capità general de Cuba Valerià Weyler

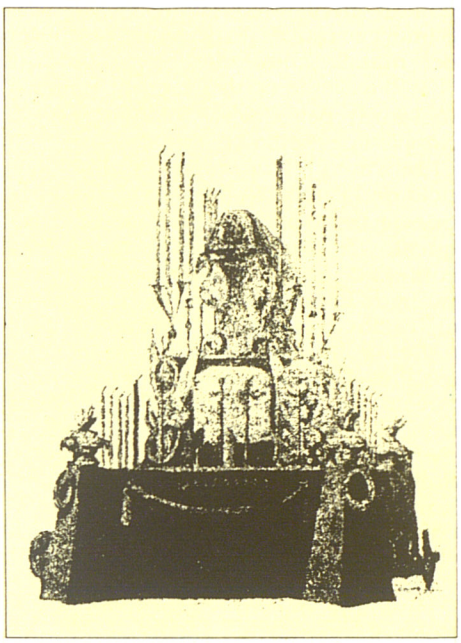

↑ Túmul instal·lat a la Seu per a les exèquies als soldats morts a les guerres colonials (1899)

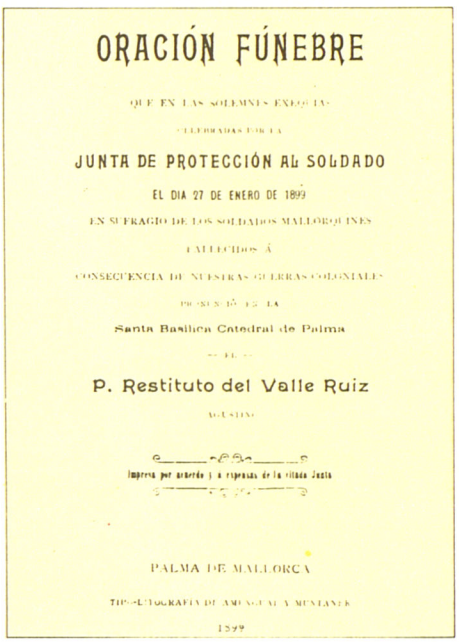

ORACIÓN FÚNEBRE

QUE EN LAS SOLEMNES EXEQUIAS

CELEBRADAS POR LA

JUNTA DE PROTECCIÓN AL SOLDADO

EL DIA 27 DE ENERO DE 1899

EN SUFRAGIO DE LOS SOLDADOS MALLORQUINES

FALLECIDOS Á

CONSECUENCIA DE NUESTRAS GUERRAS COLONIALES

PRONUNCIÓ EN LA

Santa Basílica Catedral de Palma

EL

P. Restituto del Valle Ruiz

AGUSTINO

Impresa por orden y á expensas de la citada Junta

PALMA DE MALLORCA

1899

↑ Oració fúnebre per a les exèquies als soldats morts a les guerres colonials (1899)

cret manava la reconcentració de tota la població rural en els pobles ocupats per les tropes i provocà una polèmica d'abast internacional. L'abril de 1898, els Estats Units entraren en guerra contra Espanya i derrotaren les esquadres espanyoles a Cavite (maig) i Santiago de Cuba (juliol). Per la Pau de París (desembre), Cuba, les Filipines i Puerto Rico passaren als Estats Units. Mallorca va contribuir amb homes i amb donatius a l'esforç bèl·lic espanyol. Aproximadament 3.200 balears anaren a lluitar a Cuba i a les Filipines. (Vegeu *Guerra de les Filipines*). Aquests soldats eren majoritàriament jornalers o petits propietaris pagesos, mentre que les classes acomodades podien escapar-se del servei militar mitjançant la substitució o la redempció a metàl·lic. El novembre de 1895, va partir cap a Cuba el Batalló Provisional de Cuba, compost únicament per balears i canaris. Uns 600 balears moriren a Cuba, a causa, sobretot, de malalties comunes i infeccioses i d'accidents (95%). Durant la guerra, la majoria dels soldats que tornaren a Mallorca estaven malalts. Entre febrer de 1896 i novembre de 1897, es repatriaren uns 300 homes malalts procedents dels exèrcits colonials. El 1896, es va crear a Palma la *Junta de Protecció al Soldat* (→), per a socórrer els soldats pobres, malalts o ferits i les famílies dels soldats morts a les colònies d'Ultramar. A Cuba es distingiren, entre d'altres, els mallorquins Bartomeu Cifre Bibiloni, Martí Costa Llobera, Joan Josep Llodrà Duran, anomenat l'heroi de Ramblazo, el general Ignasi Montaner Iraola, el coronel Tomàs Rotger Llompart i el metge militar Bernat Riera Alemany. També anà a Cuba com a soldat el sindicalista Llorenç Bisbal. Els grups socials mallorquins acomodats varen contribuir econòmicament a la defensa de les colònies a través de l'Emprèstit Nacional Voluntari de 1896 i de la Subscripció Nacional Voluntària de 1898, encara que aquesta darrera fou de caràcter més popular. Quan esclatà la guerra amb els Estats Units, el govern de Madrid envià reforços a Mallorca i s'organitzà una columna volant que va recòrrer la Part Forana. Després de la batalla de Cavite (les Filipines), es va témer que l'armada nord-americana passàs al Mediterrani i atacàs les Balears. A Mallorca, el juliol i l'agost de 1898 es realitzaren obres defensives a diversos indrets de la costa i molta gent abandonà Palma per por a un bombardeig nord-americà. Acabada la guerra, es va produir la repatriació general, al final de 1898 i començament de 1899. L'atenció donada als repatriats fou tan insuficient que hi va haver manifestacions de repatriats a Palma i a Felanitx. La guerra amb els Estats Units afectà greument la indústria del calçat i la del tèxtil, que exportaven part dels seus productes a les Antilles. Moltes de fàbriques tancaren i molts de sabaters quedaren sense feina. A Palma, hi va haver manifestacions dels obrers aturats i s'instal·laren diversos menjadors per als indigents. Ideològicament, la guerra suposà un reforçament i exaltació del nacionalisme espanyol, impulsat per les autoritats civils, militars i eclesiàstiques, pels partits polítics, des dels republicans als carlins, i per quasi totes les publicacions periòdiques mallorquines. L'única força organitzada que s'oposà a la guerra fou el Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE—, que organitzà mítings contra la guerra a Palma i Manacor. Arran del prestigi assolit pel general Weyler a Cuba, el 1898 aparegué una nova força política, el *Cercle Weylerista* (←). Tanmateix, el fracàs del model centralista aplicat a Ultramar afavorí el sorgiment d'un nacionalisme mallorquí, de caràcter federalista, que s'organitzà momentàniament el 1898 entorn del Centre Regionalista de Mallorca. (AM)

↓ El soldat mallorquí Rafel Ripoll, mort a la Guerra de Cuba

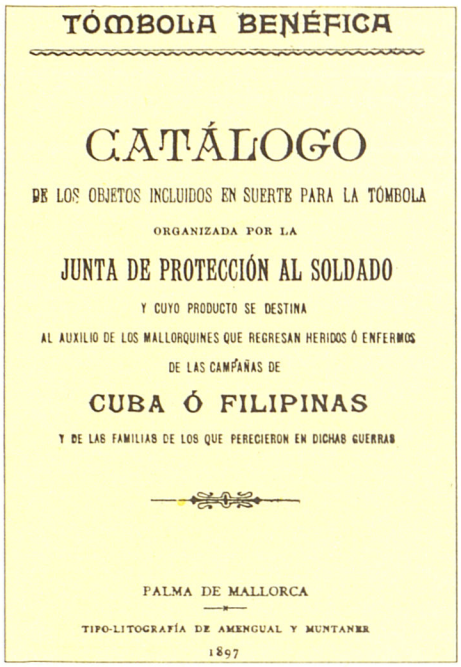

TÓMBOLA BENÉFICA

CATÁLOGO

DE LOS OBJETOS INCLUIDOS EN SUERTE PARA LA TÓMBOLA

ORGANIZADA POR LA

JUNTA DE PROTECCIÓN AL SOLDADO

Y CUYO PRODUCTO SE DESTINA

AL AUXILIO DE LOS MALLORQUINES QUE REGRESAN HERIDOS Ó ENFERMOS

DE LAS CAMPAÑAS DE

CUBA Ó FILIPINAS

Y DE LAS FAMILIAS DE LOS QUE PERECIERON EN DICHAS GUERRAS

PALMA DE MALLORCA

TIPO-LITOGRAFÍA DE AMENGUAL Y MUNTANER

1897

↑ Catàleg de la tómbola benèfica organitzada per la Junta de Protecció al Soldat

GUERRA DE LES FILIPINES Conflicte bèl·lic que enfrontà l'Estat espanyol als independentistes filipins. S'inicià l'agost de 1896 amb l'anomenada insurrecció tagal. Al final de 1897, els espanyols aconseguiren dominar la situació amb la pau de Biacna-Bató. La intervenció nord-americana (Vegeu *Guerra de Cuba*), l'abril de 1898, provocà una represa de l'aixecament independentista. Per la Pau de París (desembre de 1898), les Filipines passaren als Estats Units i s'inicià la repatriació de les tropes espanyoles, que es perllongà fins a mitjan 1899. Llavors, s'inicià una guerra entre els independentistes i els Estats Units, que no finalitzà fins a 1903, amb la derrota dels filipins. A partir de setembre de 1896, començaren a partir soldats mallorquins cap a les Filipines. Com a mínim hi anaren 400 balears, dels quals més d'un centenar moriren a les províncies de la zona central de l'illa de Luzon (Manila, Cavite, Laguna, Nueva Ecija i Batangas), la major part per causa de malalties comunes i infeccioses i d'accidents. A les Filipines, es destacaren, entre d'altres, Antoni Bauzà Fullana, que va fer part dels Últims de les Filipines, Jaume Caldentey Nadal, que es passà als filipins, el farmacèutic Joan Gamundí Ballester, el capità Ignaci Fortuny Moragues, que morí en combat, i el marí de guerra Pere Sans Garau. (AM)

GUERRA DE LES VESPRES SICILIANES Conflicte bèl·lic que va enfrontar la Corona d'Aragó als regnes de França i de Nàpols i Sicília pel predomini en el Mediterrani occidental. S'inicià arran de l'aixecament general del mateix nom, que es va produir (1282) a Sicília contra el govern angevi instaurat per Carles d'Anjou, rei de Nàpols i de Sicília i comte de Provença. El rei Pere el *Gran* va envair l'Illa a petició de la noblesa del país i en va expulsar les tropes franceses. La conquesta de Sicília s'emmarca dins el context de la decidida política mediterrània de Pere el *Gran*, de la qual fa part el tractat d'infeudació imposat (1279) a Jaume II de Mallorca i l'ocupació de les illes Gerba i Quèrquens. La conquesta de Sicília provocà una llarga sèrie de fets militars i polítics. Militarment, a la guerra marítima en aigües italianes segueix la invasió de Catalunya per tropes franceses i l'ocupació del Regne de Mallorca pels catalano-aragonesos. El conflicte finalitzà el 1302, amb la pau de Caltabellotta, quan fou reconegut com a rei de Sicília Frederic, germà del rei de la Corona d'Aragó Jaume el *Just*. Políticament, suposà un progressiu aïllament de la Corona d'Aragó, que va haver d'anar claudicant. Pel tractat d'Anagni (1295), la Corona d'Aragó va haver de renunciar nominalment a Sicília i efectivament al Regne de Mallorca, que fou restituït (1298) a Jaume II de Mallorca. Davant aquesta llarga guerra, la Corona de Mallorca va estar escindida entre una política filocatalana, mantenguda per sectors socials influents del Regne de Mallorca, i una d'orientació pro-francesa, defensada pels nobles i l'església del Rosselló. Fruit d'aquestes contradiccions foren la col·laboració (1282) de vaixells mallorquins en l'ocupació de Sicília i el franqueig dels estrets dels Pirineus atorgat a l'exèrcit francès que anava a envair Catalunya (1285). Paral·lelament, hi va haver entre la Corona de Mallorca i la d'Aragó una guerra de represàlies marítimes i segrest de béns. (PaC)

GUERRA DEL FRANCÈS Conflicte bèl·lic que enfrontà Espanya, amb el suport de la Gran Bretanya i Portugal, a la França napoleònica. Després que l'exèrcit francès hagués pres posicions a la península Ibèrica, es produí l'aixecament del Dos de Maig de 1808. Llavors, s'inicià una llarga guerra que es perllongà fins a 1814 i finalitzà amb l'expulsió dels francesos i el tractat de

↓ La Corona de Mallorca durant la Guerra de les Vespres Sicilianes (*Atlas de les Illes Balears*)

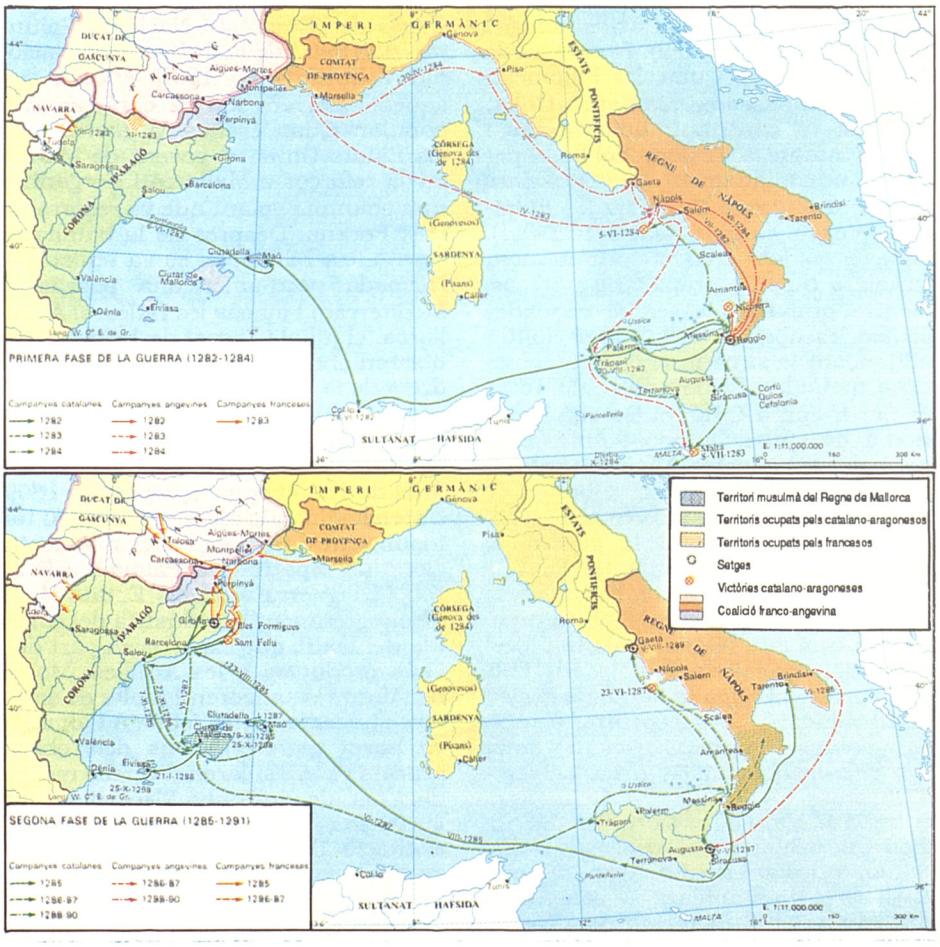

← Alliberació dels presoners de Cabrera (1814), segons un gravat de 1867

Valençay. Les Balears, en part a causa de la protecció de l'esquadra anglesa, varen esser, amb Cadis, els únics territoris europeus de la monarquia espanyola que mai no foren ocupats pels exèrcits de Napoleó. El 1800, *André Grasset de Saint-Sauveur* (←) havia estat designat comissari de relacions comercials a Balears, on recollí abundant informació, suposadament per encàrrec de Napoleó, interessat en la situació estratègica de les Illes. Quan, al final de maig de 1808, fou coneguda a Mallorca la notícia de l'aixecament contra els francesos, es constituí una junta de guerra subordinada a la Junta Suprema i presidida pel comandant general. Immediatament, es passà a organitzar les tropes, puix que Mallorca tenia únicament 6.282 soldats i 263 oficials. Es reclutà el Regiment de Voluntaris de Palma, uns 800 homes, organitzat amb les despeses del marquès de Vivot i que formà part de la divisió que manava, a la campanya de Catalunya, el general anglès Reding. Un grup formà les Milícies Provincials de Mallorca, integrades per uns 1.241 homes, que s'embarcaren cap a Alacant. Una de les contribucions més importants a la guerra va esser la *Divisió Mallorquina de Voluntaris* (←) —Divisió Whittingham— que, amb un total de 12.000 homes, lluità al País Valencià del 1812 fins al final de la guerra. Sortiren també en campanya, a petició de la Junta Central, altres tropes que estaven de guarnició a l'Illa i cavalls per a l'exèrcit de Catalunya. A conseqüència de la guerra moltes institucions mallorquines (La Sapiència, Monti-Sion, el Seminari) foren convertides en «acadèmies» per a formació d'oficials o en fàbriques de peces d'artilleria. Amb tal motiu es transformaren també alguns convents (agustins, mercedaris, trinitaris). La guerra provocà moltes despeses i una gran estretor econòmica. Així i tot, es pot parlar de dues fases prou diferenciades. En la primera, durant els primers anys, la gent lliurava grans quantitats de doblers, rendes, objectes, sous, treball personal i uniformes per als soldats. En aquest sentit es destacà la tasca de l'Església de Mallorca. En canvi, en un segon moment les autoritats exigiren que el poble lliuràs la meitat de l'or i plata que posseïen i les esglésies tot el que no fos necessari per al culte. Foren mesures antipopulars, criticades amb pasquins. S'introduí un nou impost damunt totes les mercaderies, importades i exportades, per armar vaixells que protegissin la navegació contra els corsaris francesos. El mateix 1808, a causa de la incomunicació amb la península Ibèrica i la falta de numerari a Mallorca, s'encunyaren, amb plata procedent de les esglésies i de donatius, duros de trenta sous mallorquins amb el nom de Ferran VII i l'escut de Mallorca. El 1812, la seca de Catalunya, instal·lada a Mallorca a causa de la guerra, fabricà moneda de velló equivalent al sou mallorquí, amb l'efígie de Ferran VII. A més de totes les despeses extraordinàries amb motiu de la guerra, els 1809 i 1814 foren de males collites i de decadència en la producció olivarera. A partir de 1810 i, sobretot, entre aquest any i 1812, arribaren a Mallorca un gran nombre de refugiats procedents de la península Ibèrica. Aquest fet i la manca de queviures va disparar els preus, la qual cosa afectà sobretot els grups socials menys privilegiats. En canvi, un aspecte positiu, fou l'increment del comerç colonial a Mallorca. El port de Palma va monopolitzar el tràfic comercial amb les colònies americanes, perquè els ports del llevant de la Península

↓ Soldat de les Milícies Provincials de Mallorca

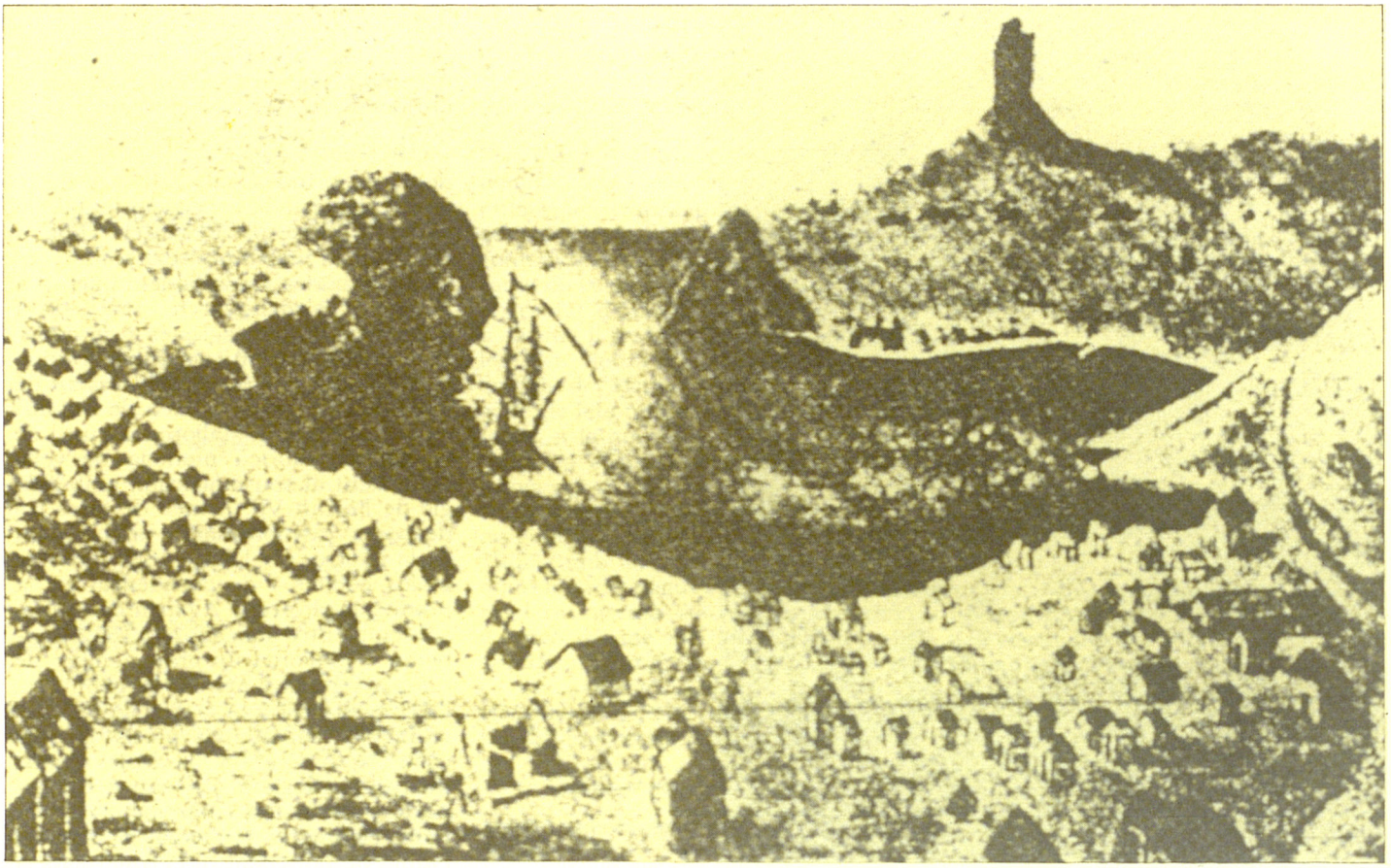

↑ Campament dels presoners francesos a l'illa de Cabrera

la eren en mans dels francesos. El problema social més important fou el dels refugiats i els presoners francesos. Primer, havien arribat els fugitius de la Revolució Francesa de 1789. Posteriorment, arribaren els presoners que la Junta Central va enviar després de la batalla de Bailén (1808), la majoria dels quals foren confinats a *Cabrera* (←). En aquella illa va arribar a haverhi 9.000 presoners. Al final de la guerra (1814), en quedaven només 3.600, a causa, per una banda, de les malalties i de la fam i, per l'altra, de les sortides de presoners que eren intercanviats per espanyols o s'allistaren als exèrcits espanyol i anglès. El mes de març de 1810, amb l'excusa que havien apedregat unes monges, la població atacà els presoners francesos recluïts en el quarter nou de la Llotja de Palma. L'avalot causà la mort d'un presoner francès i diversos civils i presoners foren ferits. Un altre problema greu fou el dels refugiats de la Península, sobretot catalans i valencians. Encara avui és difícil d'arribar a un consens sobre el nombre de refugiats espanyols amb motiu de la guerra. Les quantitats oscil·len entre 10.000 i 40.000, segons els diferents estudis realitzats. La principal dificultat era l'allotjament. Era gent de totes classes socials, especialment burgesos, que possibilitaren una certa vitalitat a l'Illa. Pel que fa al problema ideològic que es generà entorn de la Constitució Espanyola de 1812, especialment la lluita entre liberals i absolutistes, no fou tant una conseqüència directa de la Guerra del Francès com un fruit de la nova situació legal, social i administrativa, que va sorgir de les Corts de Cadis, a partir de 1810. (PF)

↓ Monedes de plata encunyades a Mallorca durant la Guerra del Francès

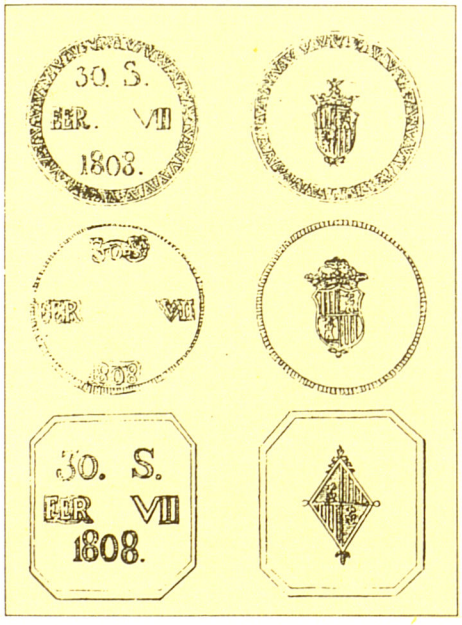

↓ Junta Suprema de Mallorca, acta corresponent a la sessió de 22 de juliol de 1808 (ARM)

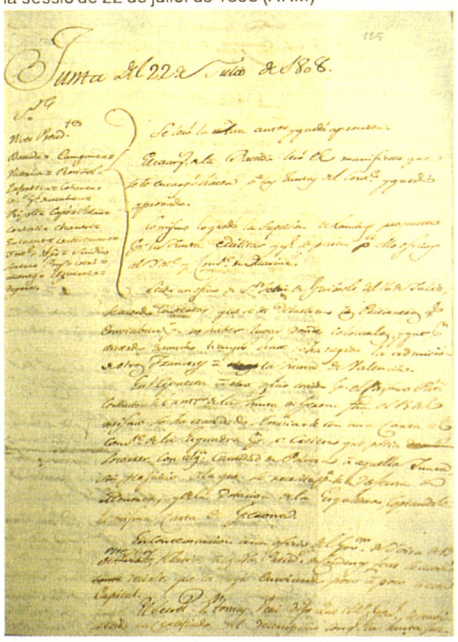

↑ Sebastià Vila Olaria, mort en acció de guerra al Marroc (retrat de Pere Barceló)

GUERRA DEL MARROC Conflicte bèl·lic de caràcter colonial entre Espanya i els independentistes berbers del Rif i Yebala (nord del Marroc). Es denomina també guerra d'Àfrica o del Rif. Els fets d'armes es perllongaren des de 1909 a 1927 i arribaren al seu punt àlgid el 1921, quan s'aixecà Abd el-Krim. La guerra finalitzà amb una ofensiva conjunta hispanofrancesa (desembarcament d'Alhucemas, 1925), que aconseguí la submissió dels indígenes. El 1921, va partir de Palma cap al Marroc la Bateria

↓ Notícies sobre la Guerra del Marroc publicades a *El Diario de Palma* (1909)

EL DIARIO DE PALMA

AVISOS Y NOTICIAS

Baños, Duchas y Lavabos

EL AGUILA—Brossa 30

RECORDS D'UN SOLDAT DE LA GUERRA DEL MARROC

Vaig fer es servici a Infanteria, en es Batalló d'Inca. Ses coses a Àfrica se posaren molt malament perquè volien caçar n'Abd-el-Krim. I enviaren es nostro Batalló a Àfrica, l'any 1923. De Palma mos dugueren a Algesires amb el «Velasco», un barco que havia servit per traginar porcs i estava fet un desastre! Vaig estar tres anys a Àfrica, per dins el Rif. Allò és un mal territori, perquè hi fa una calor fantàstica, una calor que no és resistible. De vagades corríem, carregats, més de dues hores sense trobar una gota d'aigo i estàvem desesperats de set. I no he vist tanta porqueria mai! Hi havia pois de roba que eren un poquet més grossos que ses formigues carnisseres i no mos deixaven viure. Només dormies quan estaves mort de son. Però en haver descansat un poc ja te despertaves rabiós de picor! En tenir un moment de repòs, es soldats se dedicaven a matar pois. No he passat tanta pena mai de viure com a Àfrica!

En el Rif, jo estava en es Batalló d'Infanteria número 62. Es comandant era en Cifre, de Santa Maria. I es capità, en Nicolau, de Manacor. A Àfrica, varen morir molts de soldats mallorquins. Un, de Selva. Quatre, de sa Pobla... Molts tornaren d'Àfrica ben malalts i se moriren a Mallorca. Agafaven malalties perquè s'aigo era molt dolenta. Jo posava un mocador a sa boca de sa borratxa i així podia beure.

Una vegada, un moret de setze anys va pujar damunt un ullastre que estava prop des nostro campament. I, amb un mauser, mos va matar sis homos! Va tirar fins que noltros el matàrem a ell! Una altra vegada, quatre soldats nostros anaven a un pou a cercar aigo amb una bístia. Un menava sa bístia. En duia un a cada banda i un darrera, per protecció. Però es moros havien posat una barra travessada dins es pou. I damunt sa barra hi havia un moro amagat, amb so fusell a punt per tirar. I quan es quatre soldats eren ben a prop, surt es moro i comença a tirar! I en va matar tres! Però es cap de dos o tres dies, vàrem veure un moro que llaurava amb un parell de bous. I cinc o sis soldats li tiraren fins que el mataren. I, un altre dia, trobam tres moros dins un sementer que arrabassaven ciurons. I es cabo mos diu: «Posau-vos darrera aquesta paret!» I les donaren bales fins que tots es moros varen esser morts. Tot això va ser per fer-los pagar sa feta des pou.

Quan tornàrem a Mallorca, anàvem com a porcs. Record que mumpare va posar una caldera d'aigo en es foc i em vaig fer net d'aquella brutor. Vaig estar tres anys a sa guerra d'Àfrica. Va ser una guerra terrible i completament inútil. Ho vaig passar tan malament que si m'hi haguessin volgut fer tornar, m'hauria tirat dins la mar.

Testimoni de Nadal Crespí Alemany -Pou- *Gent de Campanet* (1986) recollit per Damià Ferrà-Ponç.

d'Artilleria de Muntanya de Mallorca, composta per 124 homes comandats pel capità Juli Feliu Fons. A Maó, s'afegí en aquesta expedició el Grup Lleuger d'Artilleria, format per 128 homes. També va partir de Palma el Batalló d'Infanteria Número 61, que va estar de reserva a Cartagena, sembla que per intervenció del general Valerià Weyler. Les tropes que havien lluitat al Marroc tornaren (1922) a Palma i foren rebudes per totes les autoritats i per una gran multitud. Nombrosos mallorquins trobaren la mort a Àfrica, com el comandant d'infanteria Sebastià Vila Olaria, que morí en acció de guerra a Tifaruin l'agost de 1923. També hi moriren 26 menorquins. A Mallorca, com a la resta de l'Estat, s'oposaren a la guerra els comunistes, els socialistes i els republicans. El 1922, el comunista Antoni Bauzà patí un any de presó per haver escrit un article contra aquesta guerra. (AM)

GUERRA DELS SEGADORS Conflicte bèl·lic que va enfrontar Catalunya a la Monarquia Hispànica dels Àustria. L'aixecament català, de caràcter secessionista, es va produir per mor de les pretensions fiscals de Madrid, en el context de la *Guerra dels Trenta Anys* (→). També va esser una guerra social, per causa de l'aixecament dels pagesos contra el règim senyorial català. De fet, la guerra s'inicià amb un avalot de segadors a Barcelona. Va

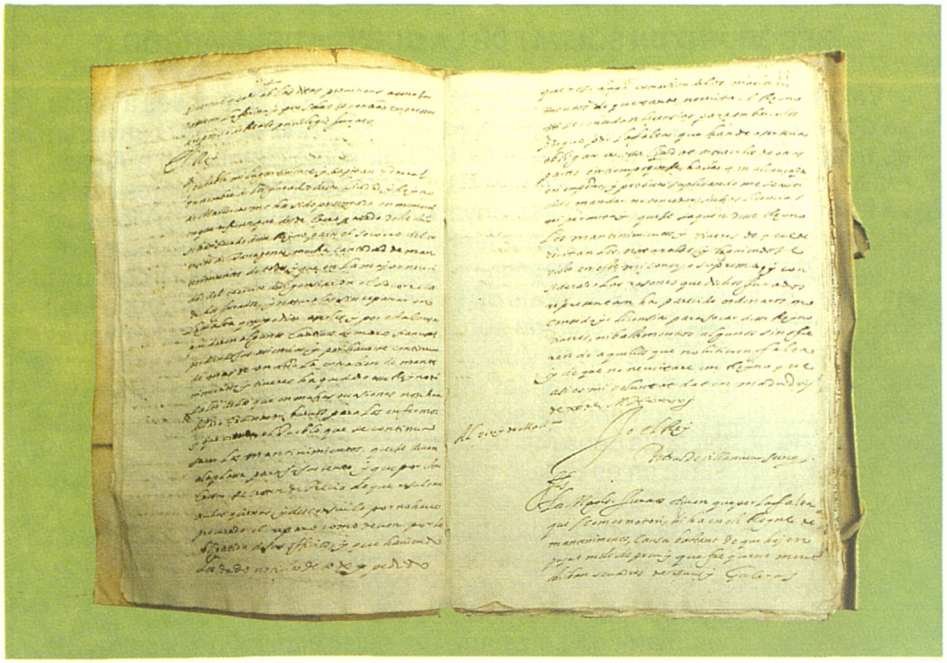

↑ Guerra dels Segadors, carta de Felip IV al capità general de Mallorca prohibint el subministrament de queviures a l'exèrcit de Tarragona (ARM)

transcórrer entre 1640 i 1652 i va concloure amb el retorn de Catalunya, que s'havia sotmès a l'obediència del rei Lluís XIII de França, al si de la Monarquia Hispànica. El 1640, els consellers de Barcelona demanaren als jurats i al Gran i General Consell de Mallorca que intercedissin davant el rei Felip IV. Els mallorquins no responguereren i es mantengueren fidels al monarca hispànic. Mallorca contribuí a l'esforç bèl·lic de Felip IV amb lleves de soldats, amb proveïments per a l'exèrcit, amb la utilització de l'Illa com a base per a les armades espanyoles i amb els seus vaixells corsaris. El virrei Lope de Francia y Gurrea organitzà una expedició de 500 soldats i 12 bergantins i, ell mateix, amb molts de cavallers mallorquins, prengué part a la guerra a Catalunya. Prop de les costes d'Andratx hi va haver una batalla naval entre francesos i espanyols, que provocà 400 ferits, els quals foren traslladats a Palma (1642). Entre 1647 i 1665 s'embarcaren uns 3.000 mallorquins cap als fronts de Catalunya, Nàpols i Portugal. Els vaixells corsaris mallorquins, equipats a càrrec de la universitat de Mallorca, foren enviats a les costes catalanes per tallar les comunicacions entre Catalunya i França, impedir l'avituallament de Barcelona i transportar homes i queviures per a l'exèrcit de Felip IV. Entre d'altres, lluitaren en aquesta guerra els patrons Bartomeu Barceló, Francesc Barceló, Bernadí Estarellas, Pere Ferrer, Bartomeu Llobera, Nadal Spinosa, Joan Totosaus i Pere Vesiano, que constituïren l'anomenada Esquadra dels Bergantins del Regne de Mallorca. Alguns vaixells mallorquins varen desaparèixer, com els dels patrons Bartomeu Fàbregas i Gabriel Seguí. El 1655, el virrei de Mallorca, Llorenç Ram de Montoro, afirmà que el cors mallorquí havia fet més de 300 captures de vaixells catalans i francesos. (AM)

GUERRA DELS TRENTA ANYS Conflicte bèl·lic d'àmbit europeu que va enfrontar la Monarquia Hispànica i els Habsburg d'Àustria per una banda i els prínceps protestants d'Alemanya, Dinamarca, Suècia i França (des de 1635), per l'altra. La guerra es perllongà entre 1618 i 1648 (pau de Westfàlia) i va suposar la fi de l'hegemonia hispànica. França i la Monarquia Hispànica encara continuaren lluitant fins a 1659, en què, per la Pau de París, el Rosselló passà a França. Dins el context d'aquesta guerra es van produir els aixecaments anti-castellans de Portugal (1640), Catalunya (1640) (Vegeu *Guerra dels Segadors*) i Nàpols (1647). Mallorca contribuí sovint amb homes a l'esforç bèl·lic dels àustries espanyols. El virrei de Mallorca, Alfons de Cardona-Borja i Milà d'Aragó, impulsà les lleves de soldats i, fins i tot, intentà alguna lleva forçosa, però hagué de suspendre-la a causa de l'oposició dels jurats de Mallorca. Entre 1629 i 1637, sortiren de Mallorca cap als diversos fronts de guerra uns 6.000 soldats, des de cavallers fins a bandolers. El 1632, Pere de Santacília i Pacs marxà a Milà amb 500 soldats reclutats a Mallorca. A partir de 1635, hi va haver corsaris mallorquins que lluitaren contra els francesos a les costes de Catalunya. Aquest mateix any, Felip IV sol·licità 2.000 homes per anar al Principat. El 1637 i el 1638, Mallorca va haver de donar estatge a l'estol espanyol de l'almirall Oquendo. Molts de mallorquins, sovint sortits de les presons i dels hospicis, es van incorporar a l'esquadra reial. El 1638, els jurats i el Gran i General Consell es negaren a un nou reclutament de 1.500 homes. Aquest fet provocà una crisi en les relacions entre Mallorca i Felip IV. El 1639, els jurats no s'oposaren a una altra lleva feta a causa de la invasió del Rosselló pels francesos. El 1647, recalà a Mallorca Juan José d'Àustria, que anava a dominar l'aixecament de Nàpols. Corsaris mallorquins lluitaren a favor de la Monarquia Hispànica a Nàpols (1647-49), Portugal (1661) i Messina (1674 i 1678). (AM)

GUERRA DE SUCCESSIÓ Conflicte bèl·lic d'àmbit europeu provocat per la mort (1700) sense successió directa del darrer àustria hispànic, Carles II. Aquest monarca va cedir, en el seu testament, les Corones de Castella i d'Aragó, amb totes les seves possessions, a Felip d'Anjou, nét del rei de França Lluís XIV, que fou proclamat rei amb el nom de *Felip V* (←). Aquest fet no va esser acceptat per l'altre candidat, l'arxiduc Carles d'Àustria, fill de l'emperador Leopold I, que comptà amb el suport d'Anglaterra i d'Holanda (1701), per por del predomini francès. El 1702, s'iniciaren les hos-

↓ L'arxiduc Carles d'Àustria

tilitats, que es perllongaren fins a 1715 i varen tenir per principals escenaris Flandes, Llombardia i el Mediterrani hispànic. S'acostuma anomenar austriacistes o carolins als partidaris de l'arxiduc Carles i filipistes o borbònics als partidaris de Felip V. El 1703, s'adheriren al bàndol austriacista Portugal i Savoia i, el 1705-06, la Corona d'Aragó. Carles d'Àustria fou reconegut com a rei a Barcelona el 1706, amb el nom de Carles III. Aquest mateix any, ocupà momentàniament Madrid, però els borbònics triomfaren a la batalla d'Almansa i ocuparen el País Valencià i Aragó, on suprimiren els furs. L'arxiduc Carles encara ocupà per segona vegada Madrid el 1710, però fou derrotat a la batalla de Brihuega. A més, el 1711, es convertí en emperador i Anglaterra i Holanda deixaren de donar-li suport, tement que reconstruís l'imperi de Carles V. El 1713 i el 1714, se signaren les paus d'Utrecht i de Rastatt, que implicaven el reconeixement de Felip V com a rei d'Espanya, a canvi de la cessió de Flandes, Milà, Nàpols i Sardenya a Àustria, Gibraltar i Menorca a Anglaterra i Sicília a Savoia. Els darrers territoris austriacistes de la Corona d'Aragó, Catalunya i les Balears, foren abandonats a la seva sort. Barcelona va esser conquistada pels borbònics l'onze de setembre de 1714 i Mallorca fou ocupada el 1715. En ambdós territoris foren suprimits els furs. A Mallorca, com a la resta de la Corona d'Aragó, inicialment Felip V fou reconegut com a rei i, el 1702, es va publicar la declaració de guerra contra l'emperador, Anglaterra i Holanda. Les autoritats filipistes de Mallorca enviaren cap a Cadis 200 artillers i un terç d'infanteria (1703), cap a Menorca 300 soldats (1704) i cap a Barcelona 100 artillers (1705). A més, va esser repartida una talla de 22.000 lliures per mantenir les tropes destacades a Menorca i varen esser detenguts alguns carolins. Aquestes mesures provocaren el desplaer a Mallorca, on bona part de la població era austriacista. En general, els partidaris de l'arxiduc i de la defensa dels drets forals eren els grans i petits propietaris pagesos, els menestrals, els càrrecs intermedis de l'administració, bona part de la noblesa amb senyorius jurisdiccionals, els franciscans i la major part del clero regular. Donaven suport a Felip V i a una major llibertat de comerç els mercaders, els menestrals vinculats al comerç, els xuetes i els nobles comerciants, els dominics i els jesuïtes, el bisbe Francisco Antonio de la Portilla i la majoria del clergat secular. També eren borbònics el comte d'Aiamans i el marquès de Bellpuig, els dos senyors jurisdiccionals més importants de l'Illa. A Mallorca, els filipistes eren anomenats botiflers o botifarres (Vegeu *Botifarra/Maulet*). El setembre de 1706, després d'ocupar Eivissa, va aparèixer davant Palma una esquadra anglo-holandesa que intimà la rendició de la capital. El virrei, Baltasar Cristòfor Hixar Portugal Escrivà preparà la resistència, però part de les tropes i de la població s'aixecaren a favor de Carles III. La ciutat es va rendir i desembarcà el nou virrei caroli

↓ La Guerra de Successió a les Illes Balears *(Atlas de les Illes Balears)*

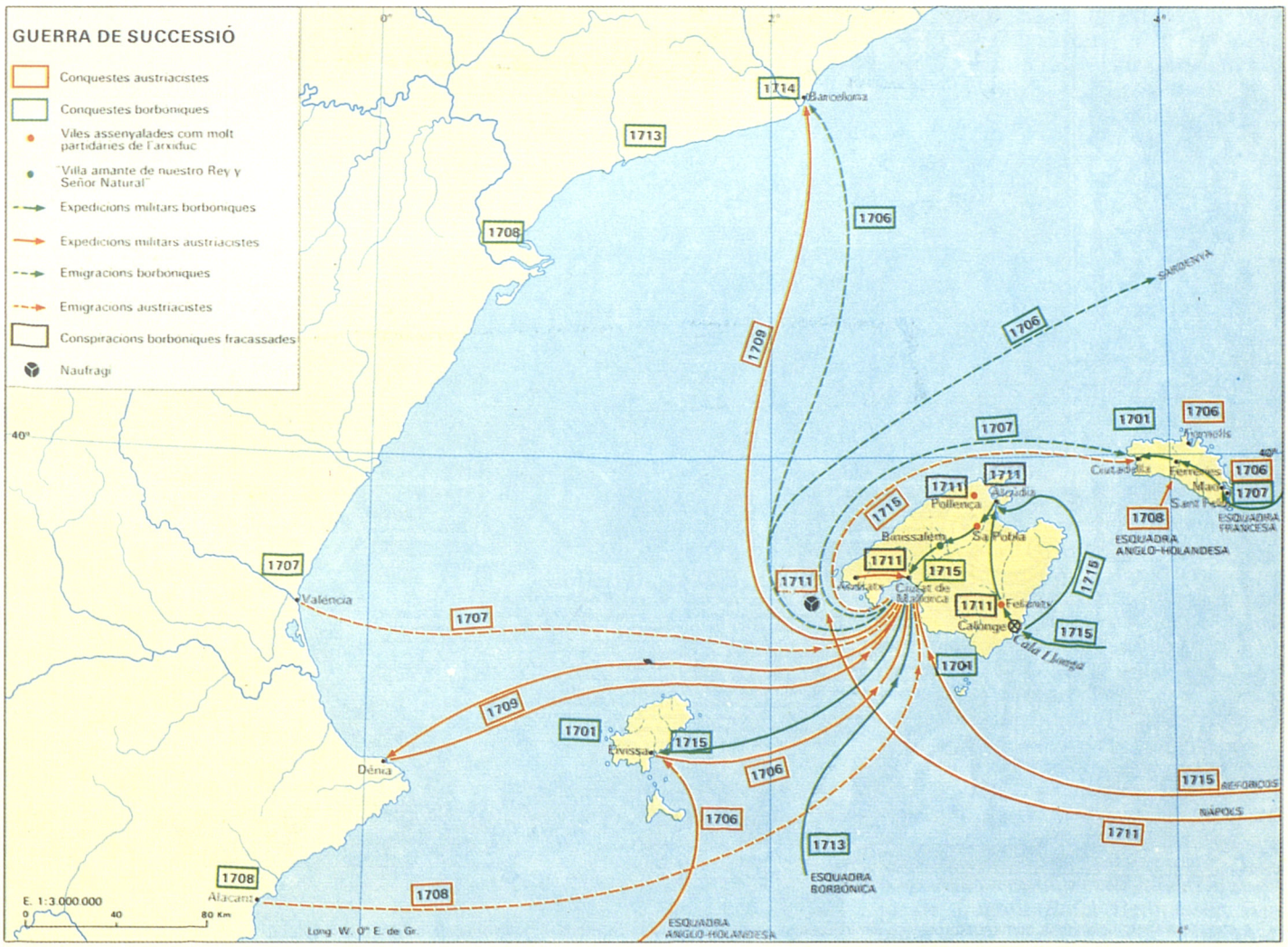

↑ L'esquadra anglo-holandesa, comandada pel vice-almirall Leake, ancorada a la badia de Palma el setembre de 1706 (gravat del s XVIII)

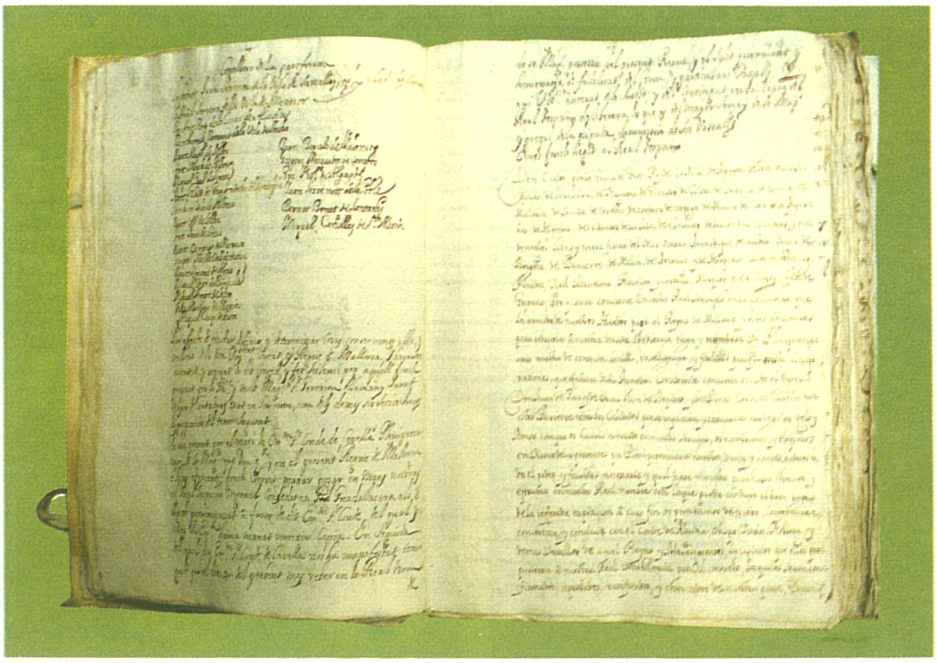

↑ Guerra de Successió, carta de l'arxiduc Carles (1706), on nomena el comte de Savellà plenipotenciari reial de l'esquadra anglo-holandesa que es dirigeix al Regne de Mallorca (ARM)

Joan Antoni de Boixadors i de Pinós, comte de Savellà. Els austriacistes varen saquejar les cases dels francesos i dels nobles botiflers. Molts d'aquests nobles, el bisbe, tots els francesos i alguns jesuïtes foren desterrats. Fins a 1708, dos-cents anglesos quedaren de guarnició al castell de Sant Carles. Durant aquests anys, Mallorca depenia de la cort del rei Carles, que residia a Barcelona. El 1708, Menorca fou ocupada per Anglaterra, aliada dels austriacistes. A Mallorca, hi arribaren refugiats valencians i es reclutaren fins a 8.000 soldats per anar a Menorca. El 1709, hi va haver expedicions militars austriacistes, que partiren de Palma cap a Dénia i Barcelona. El 1711, fou descoberta la *Conspiració filipista* (←). El 1713, el Gran i General Consell encarregà al filipista Nicolau Cotoner Sureda que negociàs amb Felip V, però les gestions no fructificaren per mor de la mort de Cotoner. Durant el setge de Barcelona (1713-14), el virrei carolí Josep Antoni de Rubí i de Boixadors (1713-15) ajudà la ciutat amb petits destacaments armats i queviures. El 1714 i el 1715, foren detinguts diversos botiflers. Després de la caiguda de Barcelona, les Balears restaren com a l'únic territori fidel a Carles III. A Mallorca, es reclutaren més tropes, es votaren tres talles i es va dividir l'Illa en districtes de guerra. També arribaren 2.200 soldats enviats per Carles des de Nàpols. El juny de 1715, un exèrcit franco-espanyol, comandat pel *cavaller d'Aspheld* (←), desembarcà a cala Llonga (Santanyí). Després de derrotar la resistència de la guàrdia costanera, ocupà Felanitx i Alcúdia. A Palma, el Gran i General Consell i el bisbe Atanasio de Esterripa foren partidaris d'una rendició immediata, però el virrei continuà la resistència. Després d'algunes escaramusses, el 2 de juliol de 1715 es decidí la rendició de Palma. Les tropes vençudes foren embarcades cap a Sardenya i els filipistes ocuparen la ciutat. Alguns carolins foren desterrats i encara, el 1716, es denuncià una possible conspiració austriacista. Eivissa també es va rendir als filipistes, però Menorca continuà en poder dels anglesos. Conseqüència d'aquesta guerra fou, en bona part, la promulgació del *Decret de Nova Planta* (←), que suposava la pèrdua del règim autònom que fins llavors havia tengut Mallorca. (AM)

↓ Capitulacions proposades per la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca per a la seva rendició a l'exèrcit de Felip V (30 de juny de 1715) (ARM)

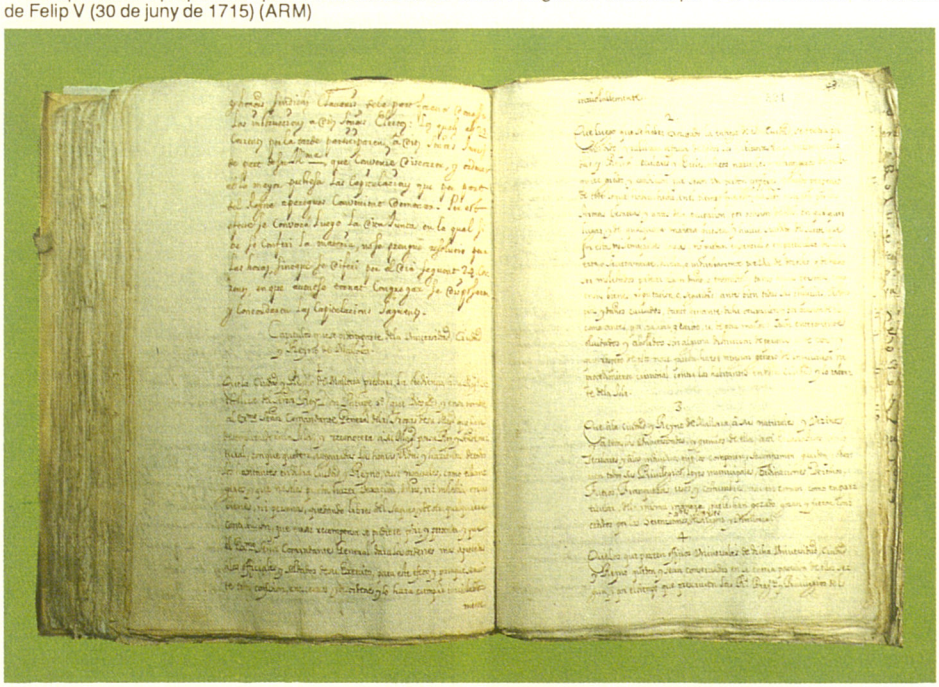

GUERRA GRAN Conflicte bèl·lic que va enfrontar el Regne d'Espanya a la República Francesa (1793-95). Va tenir per escenari principal el Rosselló i Catalunya i finalitzà amb la pau de Basilea. Aquesta guerra fou molt popular a Mallorca perquè es presentava la República de França com un règim ateu i regicida. En aquesta visió, hi contribuïa la presència a Mallorca d'un centenar de clergues francesos refugiats. L'església, diverses corporacions i particulars oferiren importants donatius. Es varen fer lleves de soldats voluntaris i molts de mallorquins s'enrolaren com a corsaris contra els francesos. L'abril de 1793, s'organitzaren milícies urbanes a Palma i als pobles per protegir l'Illa d'un eventual atac francès. El setembre d'aquest mateix any, partiren de Palma cap a Toló dues companyies de soldats, que varen haver de tornar sense desembarcar, perquè aquesta ciutat va caure en mans dels francesos. El Regiment de Milícies de Mallorca, compost per 1.400 homes, va marxar al front del Rosselló, entre maig i juliol de 1794, on va tenir, sobretot a causa de malalties infeccioses, uns 500 morts. També participà en aquesta guerra el capità de fragata Rafel Bennàsser Bisquerra. (AM)

↑ Joan Guerra Oliver, *Sense títol*

GUERRA OLIVER, JOAN (Palma 1938) Gravador i pintor. De formació autodidàctica, començà el seu treball artístic al final del decenni dels 60. Va fer la primera exposició individual a Palma (1973) i, posteriorment, ha exposat periòdicament a diferents indrets de Mallorca, a Madrid (1978, 1982, 1986 i 1990) i a Barcelona (1979 i 1990). Hi ha obra seva al monestir de Lluc i als museus d'art naïf de Guimarães (Portugal), de Luzzara (Itàlia) i de París. Ha il·lustrat diversos llibres, com *L'auca de la Sala* (1985), de Victorià Ramis d'Ayreflor, *Les aventures d'en Pere Pistoles* (1981), *Història de l'illa de Mallorca explicada així com jo hauria volgut que me l'haguessin contada* (1981), *La ciutat de Mallorca: al recer d'una badia mediterrània* (1982) i *La flor romanial* (1989), totes de Gabriel Janer Manila. Les seves obres, de temàtica popular i religiosa, s'inclouen dins el corrent naïf. A la col·lecció *Panorama Balear*, Lluís Ripoll Arbós hi publicà (1988) la monografia *Juan Guerra. Un pintor 'naïf' de Mallorca.*

GUERRER, ES Antic rafal del terme de Montuïri, que confrontava amb Son Comelles, el rafal Aixat i sa Torre. Documentat el 1656, era del senyor Gabriel de Comelles. Tenia cases i 23 quarterades de conreu de cereals. (DF)

GUERRER, POU Al terme de Montuïri, situat entre sa Rota, el puig de Sant Miquel o des Bous, can Roses i la pleta de Son Comelles. (M)

GUERRER, SON Possessió del terme de Montuïri, situada entre Son Pujol, Galiana, Son Picornell i Son Vanrell. (M)

GUERRERO AYUSO, VÍCTOR MANUEL (Badajoz 1948) Arqueòleg. Llicenciat en història per la Universitat Central de Barcelona (1978). Des de 1969, resideix a Mallorca. S'ha dedicat, sobretot, a l'arqueologia submarina i a l'estudi de la colonització púnico-ebusitana de Mallorca. Ha dirigit diferents excavacions arqueològiques,

→ Víctor Manuel Guerrero Ayuso

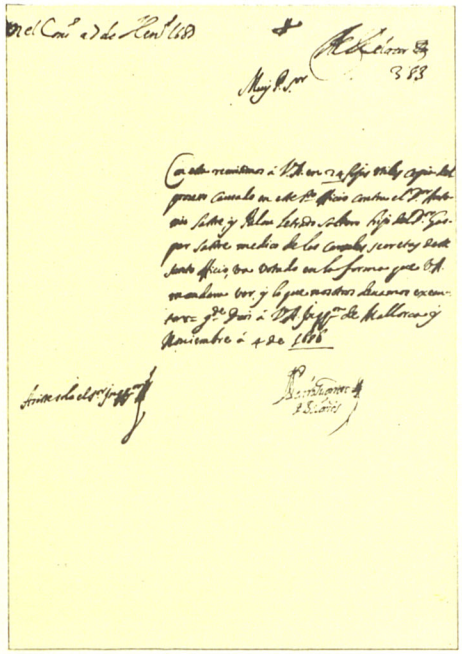

↑ Document i signatura de l'inquisidor Pedro Guerrero de Bolaños y Zambrano

com les dels jaciments púnico-ebusitans de Na Guardis (ses Salines) i des Trenc (Campos) i les dels derelictes romans Cabrera I, III i V. Des de 1987, és membre d'un programa d'estudi sobre la colonització fenicia de la conca baixa del Guadiana. És autor, entre altres, de *Los núcleos arqueológicos de Calvià* (1982), *La colonización púnica de Mallorca* (1984), *Indigenisme i colonització púnica a Mallorca* (1985) i *El palacio-santuario de Cancho Roano (Badajoz) y la comercialización de ánforas fenícias indígenas.* És col·laborador habitual del *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* i de les revistes *Saguntum* i *Studi Fenici.*

GUERRERO DE BOLAÑOS Y ZAMBRANO, PEDRO (Sanlúcar de Barrameda, Andalusia s XVII - ?) Inquisidor. Ocupà la plaça de fiscal del tribunal de Mallorca deixada vacant per Luis Antonio Gómez Cabrero (1684), fins que accedí al càrrec d'inquisidor (1686). Durant el seu comandament, portà endavant els processos de fe contra un nombrós grup de xuetes, arran del descobriment de la seva fuita de la ciutat de Palma (1688). Presidí els quatre grans actes de fe de 1691 en els quals foren condemnats aquells xuetes, uns a morir a la foguera i els altres a la confiscació dels seus béns i a multes. El caputxí aragonès Pedro de Aliaga li dedicà l'edició del seu llibre *Clara luz con la qual podrá el hebreo su falsa esperanza y el christiano su obligación* (1689). Abandonà l'Illa quan fou nomenat inquisidor de Còrdova (1692). (MC)

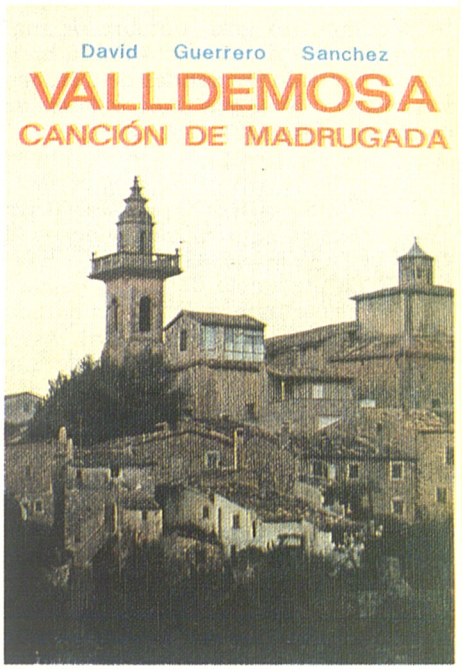

↑ David Guerrero Sánchez, *Valldemosa, canción de madrugada*

GUERRERO SÁNCHEZ, DAVID (Deifontes, Andalusia 1934) Escriptor. El 1961, s'instal·là a Palma, on fou redactor en cap de Ràdio Popular de Mallorca (1961-71). És autor de *Valldemosa, canción de madrugada* (1975), guia històrico-turística de Valldemossa, i d'*Historia y leyenda de El Comte Mal* (1976), amb una secció de jocs medievals. Guia intèrpret de turisme, fou guardonat amb la Medalla al Mèrit Turístic (1977) i la del Foment del Turisme de Mallorca (1985).

OPOSICIÓ DELS MALLORQUINS A PARTICIPAR EN LA TERCERA GUERRA CARLISTA (1873)

Però abans he d'esmentar l'avalot que promogueren, els primers dies de setembre —crec que va esser el 3 o el 4— els quintos, disgustats per la notícia del seu pròxim embarcament per a alimentar cossos destinats a combatre contra els carlistes (...). Doncs bé, excitats els ànims pels 'intransigents', pels agitadors de professió i, segurament, per emissaris dels revoltats, es manifestaren els reclutes tumultuosament, anant a patolls a la plaça de Cort, recorrent els carrers, amb crits de 'que visqui' i 'que mori', vociferant amenaces contra els redemptors revolucionaris de la vigília que els havien ofert 'la poule au pot' i el regne de Xauxa, sense contribucions, sense matrícules, sense reemplaçaments.

Els precedia una música i duien una bandera roja, amb aquests dos lemes, a un costat i l'altre respectivament: 'compleixi's el que s'ha promès' i 'No més lleves, ¡no!'(...). Els caps s'havien anat escalfant a poc a poc i alguns parlaren de tocar a sometent. D'altres deien que era necessari oposar-se per la violència a l'ordre d'embarcament, ja que valia més morir allà defensant la seva causa que lluny i crivellats pels carlistes.

Miquel dels Sants Oliver *Treinta años de provincia* (1924)
Traducció: GEM

GUERRES CARLISTES Conflictes bèl·lics de caràcter civil que enfrontaren els carlistes (Vegeu *Carlisme*) als governs liberals espanyols (1833-40, 1846-49 i 1872-76). Mallorca fou fidel als governs establerts i va contribuir al seu esforç bèl·lic. Durant la Primera Guerra Carlista diversos carlins destacats foren exiliats a Mallorca. A l'Illa, hi va haver algunes conspiracions carlistes, que foren descobertes, i l'aixecament de Manacor, conegut com la *Llorençada* (→), l'agost de 1835. Hi va haver una forta repressió liberal i molts de carlins foren empresonats i processats. A la fi de 1838, per por a més aixecaments, el capità general de Balears, Pedro Vilacampa Maza de Lizana, declarà l'estat de guerra. Poc després, manà el bloqueig de l'Illa per impedir el tràfic d'armes a favor dels carlistes. Durant la Segona Guerra Carlista, es va témer que Mallorca fos atacada per una expedició del pretendent carlí Carles VI. El 1873, durant la Tercera Guerra Carlista, alguns presos carlins foren confinats a Mallorca. A l'Illa, alguns carlistes foren detinguts i s'organitzaren col·lectes i subscripcions per ajudar els ferits de guerra. Aquest mateix any, el govern de Madrid manà que es fessin quintes extraordinàries. Aquesta mesura fou mal rebuda a Mallorca i hi va haver avalots a Palma i a diverses viles. Sembla que per aquest motiu augmentà l'emigració de joves a Amèrica Llatina. El 1876, foren expulsats de Mallorca alguns carlistes. Quan s'acabà la guerra, amb la derrota carlista, a Palma foren rebudes triomfalment les tropes mallorquines que havien participat en la campanya. (AM)

↓ Guerres Carlistes, el pretendent Carles VII (retrat de Ricard Anckermann)

↓ Notícia sobre la Tercera Guerra Carlista a *El Diario de Palma* (1876)

Año II. Viernes 21 de Enero de 1876. Núm. 16.

EL DIARIO DE PALMA.

PERIODICO DE INTERESES LOCALES.

PUNTO DE SUSCRICION. | EDICION ECONÓMICA. | PRECIO DE SUSCRICION.

NACIONAL.

CARTA DEL NORTE.

Tafalla 14 enero.

Calma completa. El tiempo se presenta tan tenaz, es tan crudo, que no es posible hacer nada. ¿Qué latino que anteayer y ayer se ensayaron los elementos contra nosotros de una manera tan perniciosa? Cierto es verdad que á estas horas podría ser ya mayor el número de estos pobres carros, pero no hay mas remedio que condescender. El 12 empezó á nevar, y con que no hizo en gran cantidad, concluyó á anegar un metro glacial con fuliones que no podia transitarse. Los caminos en bellos y ricos abonos como de ciudad y ensanchados de dos ó tres palmos de nieve. Cuando se quiere que se ocupe habia sido acumulado en la Provincia y hasta del Arga y que el verdadero de estos pueblos, disgustados, se hallaban tan aislados que no podian recibir ni enviar, y con que no hay mas medio que el de estas heróicas y abnegadas mujeres que de cada pueblo.

Entregado se aprovechan los dias para atender al cuidado de los heridos que tenemos de los heridos en esperanza. El médico mayor señor Marcos de la Vega, bajo la inspección del Sr. Olózaga, á quien debe la atención y primeros los pueblos mas heridos hospitales, á excepción hasta hoy. La tarde desde hace mas del que hoy existe, como para acercarse para cualquier enemigo. En Olózaga tenemos una anécdota.

Ayer se recibieron 200 camas y se esperan algunas mas. También la Diputación ha acordado porque sanitario que se ha repartido en todas las brigadas y divisiones de este ejército. He aquí en que hemos entrado en cuanto los del cuerpo de Sanidad militar, apoderado por el general Campos, que no quiere que se pierda un solo instante en trasladar convenientemente á la mayor brevedad.

El tiempo, como he dicho, continua esta empeine. Lo que durará aun nadie puede decirlo aquí la ciencia, pero, según prácticas de este país, cuando ocurre todos de una gran tormenta, de otra nevada como para un año. Que por ahora, dicen, la defensa el frente tienen que crear, y que no hay mas salida que la de pasarse, á una palabra acuñada, á los cuarteles de capitulación. Pero, después de la cual el tiempo mejorará.

Esto es lo que dicen los prácticos de este país, y á mí como en todos los periodistas, no se me ocurre otra cosa que lo que dicen todos.

Hoy á Vds. en una breve anécdota que el general Campos de Olózaga había estado á hacer sus diversas en nuestras encuestas, y en efecto, el general en jefe del segundo cuerpo, desde Larraga se dirigió hacia Tafalla, Segunda línea Bilgorri. Después del reconocimiento que practicó se regresaba, hizo á la brigada que le acompañaba en Larraga, y el general, con su escolta, continuó hasta Mendigorría y Puente la Reina, desde donde se vino á esta. Al aproximarse los carlistas de esta particular se pusieron sobre aviso, y en número de unos cinco batallones, al retirarse nuestra brigada, hicieron como un movimiento ofensivo sobre la retaguardia, pero sin atrevernos á otra cosa que hacer algunos disparos á larga distancia y sin consecuencias. También le hicieron otros á la escolta al pasar por Mendigorría desde la orilla opuesta del Arga. Como siempre ocurre por allí algunos grupos navarros, no nos citaron principales demostraciones.

Desde anteanoche, sin embargo, se halla en aquella villa el brigadier Cejo de Cataquet con su caballería, que solo 5 batallones de nuestros existen en Navarra. La de Tudela tiene 151, la 6.ª Sangüesa 116, la de Estella 108, la de Peralta 75 y la de Puente la Reina 17 carlistas.

MADRID 17 DE ENERO.

Del *Noticiero Bilbaino* del 11:

En la noche del 8 llegó el Pretendiente á Tafalla, donde le esperaban el resto de Guerra y los caciques Prieto, Mendez, Lerga y Bosque, y los titulados brigadieres Calderon, Gastaca y Brea. El 9 se unió el Borbon de Mora, y el 10 celebró el consejo de la Sociedad.

Noticias de origen carlista confirman que en las escaramuzas habidas el dia 5 entre dos escuadrones liberales y otra carlistas en las cercanías de Otazu y Larraga, tuvieron los liberales un oficial muerto é individualmente algunos otros heridos.

Noticias recibidas del campo carlista aseguran que las escuelas fueron

LA BATALLA D'ÈKNOMOS

Però Amílcar, en veure que els seus homes eren vençuts i que la major part dels grecs entraven furtivament al campament, va fer sortir els foners balears que eren en nombre no inferior a mil. Aquests, ininterrompudament i llançant pedres grosses, en feriren molts i en mataren també no pocs d'entre els qui el violentaven i trencaren l'armament protector de la major part d'ells. Així doncs, aquests homes, acostumats a llançar pedres d'una mina de pes, contribueixen molt a la victòria en els moments de perill, perquè des d'infants, a casa seva, es practica l'exercici de la fona. D'aquesta manera, després d'haver fet fora del campament els grecs, els venceren.

Diodor Sícul, XIX, 109, 1, 2

Traducció: Coloma Blanes, Joana Bonet, Alexandre Font i Aina Maria Rosselló

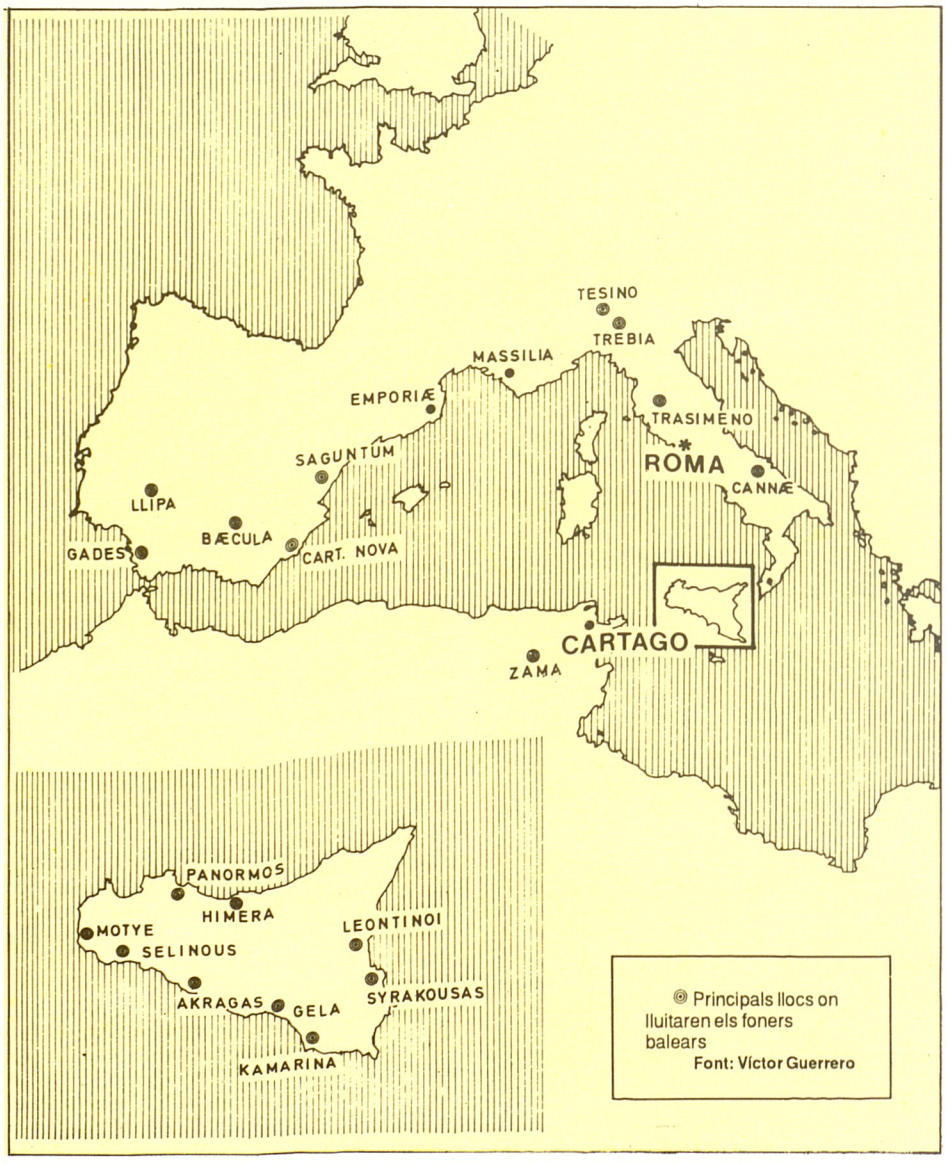

hi participà un gran nombre de mallorquins, des de cavallers fins a bandejats. Gonzalo Fernández de Córdoba féu escala a Mallorca dues vegades de camí cap a Nàpols.

GUERRES GRECO - PÚNIQUES Fets d'armes entre cartaginesos i grecs per a la possessió de Sicília (s V-III aC). La presència de foners balears a l'exèrcit cartaginès és documentada a la conquesta d'Akragas (avui Agrigent), el 406 aC, però és possible que anteriorment ja n'hi hagués. El 311 aC, fou decisiva per al triomf cartaginès la participació d'un milenar de foners balears en la batalla que tengué lloc prop de la muntanya Èknomos. (AM)

GUERRES PÚNIQUES Conflictes bèl·lics que enfrontaren cartaginesos i romans per al domini de la Mediterrània occidental. Finalitzaren amb la destrucció de Cartago a la III Guerra Púnica (146 aC). Els foners balears hi participaren com a mercenaris de Cartago. La I Guerra Púnica (264-241 aC) tengué lloc a Sicília. Després de la derrota cartaginesa, els balears, que potser fossin uns 2.000, passaren a Àfrica. Amb altres mercenaris, s'aixecaren contra els cartaginesos, però foren sotmesos. A la II Guerra Púnica (219-201 aC), els foners balears participaren com a mercenaris cartaginesos en les batalles més importants. Després de la presa de Sagunt per Anníbal (219 aC) i per deixar la reraguarda ben protegida abans d'atacar Itàlia, soldats libis passaren a la península Ibèrica i soldats ibers foren enviats a Àfrica. Segons Polibi, 870 balears foren enviats a Cartago i Metagonia. Altres 500 balears quedaren a la Península a les ordres d'Asdrúbal. A l'exèrcit cartaginès que va envair Itàlia també n'hi va haver. Els foners es destacaren a la batalla de Trèbia (218), on van esser col·locats a l'avantguarda i dispersaren la cavalleria romana. També lluitaren a la batalla del llac Trasimè (217 aC). Aquest mateix any, segons Tit Livi, els romans atacaren Eivissa, on varen rebre uns legats procedents de les Balears (Mallorca i Menorca), que demanaren la pau. A Itàlia, els foners participaren en la batalla de Cannes (216 aC), igualment favorable a Anníbal. A la península Ibèrica, els foners que havien quedat lluitaren a Baecula (208 aC), on els romans guanyaren. Després d'aquesta derrota, els cartaginesos enviaren Magó per reclutar tropes auxiliars a sou a les illes Balears. Els balears també varen combatre a la batalla d'Ilipa (Andalusia), el 207 o el 206 aC. Llavors, Magó es tornà dirigir a les Ba-

LA BATALLA DE CANNES

Anníbal a la mateixa ocasió després d'haver-los fet passar el riu, posà al davant de la tropa els llancers i els balears, i després d'haver fet sortir de l'estacada la resta i d'haver-los fet travessar el riu per dos llocs, els ordenà davant dels enemics. I su-ran del mateix riu, a l'esquerra, posà els soldats de cavalleria ibers i celtes davant la cavalleria romana i a continuació d'aquests la meitat de la infanteria dels libis amb armadura pesada i després dels que hem dit els ibers i els celtes. I darrera aquests hi posà la part restant dels libis i a l'ala dreta ordenà la cavalleria númida per a la batalla.

Polibi, 113, 3-4

Traducció: Coloma Blanes, Joana Bonet, Alexandre Font i Aina Maria Rosselló

lears per reclutar més mercenaris. Fou rebut amb hostilitat a Mallorca i va haver d'ocupar Menorca, on reclutà 2.000 mercenaris. Els foners balears lluitaren per darrera vegada al costat dels cartaginesos a la batalla de Zama, al nord d'Àfrica, el 202 aC, que suposà el triomf de Roma a la II Guerra Púnica. (AM)

GUERXA, NA Terrenys del terme de Santanyí, situats entre el torrent de Son Morlà, es Marratxí, Son Rossell i Son Mòger. (M)

GÜERXO, SON Antic rafal del terme de Campos. Documentat el 1648, pertanyia a Miquel Bonet. Situat al lloc de s'Alqueria Roja, confrontava amb el camí de Campos als Llombards i amb la possessió de Son Rossell. Tenia cases amb clastra, torre, molí de sang i notables cambres de volta. Dedicat al conreu de cereals i a la ramaderia ovina, tenia una producció anual mitjana de 60 quarteres de blat, 20 de xeixa, 70 d'ordi, 16 de civada i 60 cavallons de palla. N'eren pertinences les terres dites sa Sort Llarga, sa Pleta, sa Tanca Llarga, sa Tanca Rodona, es Clos d'en Serenissana i sa Bassola. (DF)

GÜEU, SON Possessió del terme de Campos, situada entre Son Xorc, Son Empenta, Son Rei i les coves de n'Hereua. Documentada el 1723, pertanyia a Bartomeu Obrador. Es trobava al lloc de Son Ginard i confrontava amb Son Vic, Son Porc i el terme de Felanitx. Tenia cases, amb celler i molí de sang. Es dedicava a la producció de cereals. Hi havia ramaderia ovina i porcina. S'hi elaborava oli de mata, famós a la comarca per les seves propietats medicinals. Els Obrador -de Son Güeu- tenien la casa pairal al carrer del Vent, de la vila de Campos. (DF/M)

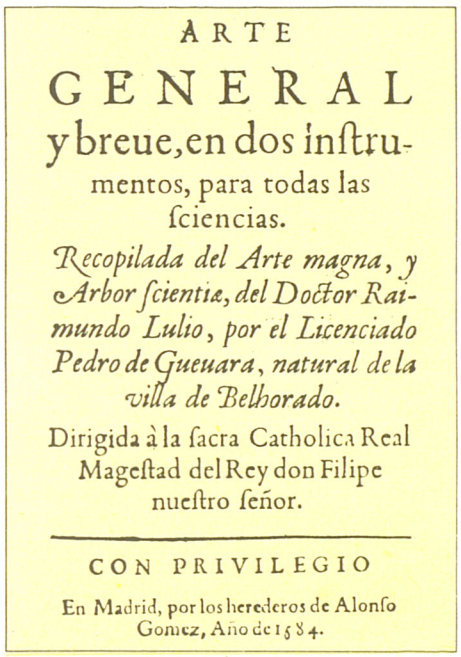
ARTE
GENERAL
y breue, en dos inſtru-
mentos, para todas las
ſciencias.
Recopilada del Arte magna, y Arbor ſcientiæ, del Doctor Raimundo Lulio, por el Licenciado Pedro de Gueuara, natural de la villa de Belhorado.
Dirigida à la ſacra Catholica Real Mageſtad del Rey don Filipe nueſtro ſeñor.
CON PRIVILEGIO
En Madrid, por los herederos de Alonſo Gomez, Año de 1584.

↑ Tractat de Pedro de Guevara

GUEVARA, PEDRO DE (Belhorado, Logronyo s XVI) Lul·lista. Es llicencià en teologia i fou professor de les filles de Felip II de Castella, Elisabet i Catalina. Per ordre del rei, escriví (1582) uns textos expositius sobre la doctrina lul·liana, que havien de servir per a l'Acadèmia Matemàtico-filosòfica, de Madrid. És autor dels tractats *Arte general y breve en dos instrumentos para todas las ciencias...* (1584), *Breve y sumaria declaración de Arte general* (1584) i *Escuela del entendimiento en la cual se declaran las tres artes...* (1593). (LlP)

GUGGENHEIM, CARLO (Nàpols, Itàlia 1912 - Pollença 1983) Pintor. D'origen noble, el 1962 s'establí a Pollença. Exposà a Palma (1971 i 1982),

↑ Carlo Guggenheim, *Arbre de la vida*

a Pollença (1975) i a Roma. La seva obra presenta influències surrealistes.

GUIA Llibre que dóna les indicacions necessàries per a la visita d'un país, regió, ciutat o monument. Les primeres que aparegueren a Mallorca són les anomenades guies de forasters, centrades principalment en la informació administrativa, religiosa i militar. Eren una vertadera agenda, que incloïa els diversos organismes oficials, ordes religioses, parròquies, es-

↓ Ramón Medel, *Manual del Viajero en Palma de Mallorca*

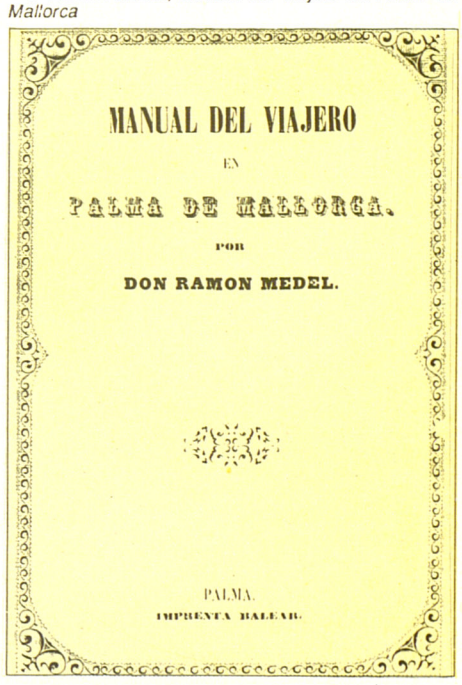
MANUAL DEL VIAJERO
EN
PALMA DE MALLORCA.
POR
DON RAMON MEDEL.
PALMA.
IMPRENTA BALEAR.

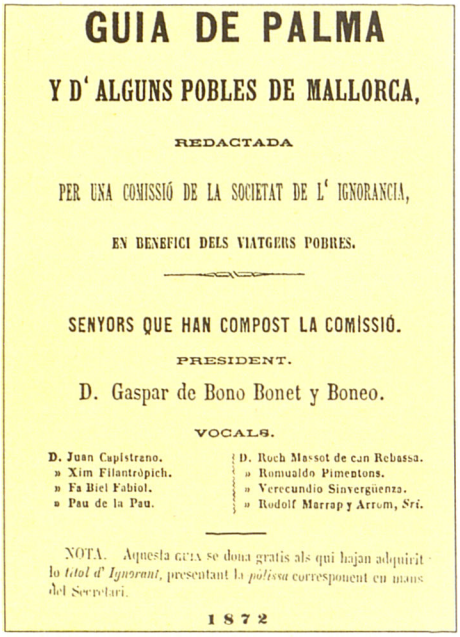
GUIA DE PALMA

Y D' ALGUNS POBLES DE MALLORCA,

REDACTADA

PER UNA COMISSIÓ DE LA SOCIETAT DE L' IGNORANCIA,

EN BENEFICI DELS VIATGERS POBRES.

SENYORS QUE HAN COMPOST LA COMISSIÓ.

PRESIDENT.

D. Gaspar de Bono Bonet y Boneo.

VOCALS.

D. Juan Capistrano.
» Xim Filantròpich.
» Fa Biel Fabiol.
» Pau de la Pau.
D. Roch Massot de can Rebassa.
» Romualdo Pimentons.
» Verecundio Sinvergüenza.
» Rodolf Marrap y Arrom, Srí.

NOTA. Aquesta guia se dona gratis als qui hajan adquirit lo *títol d' Ignorant*, presentant la *polissa* correspondent en mans del Secretari.

1872

↑ Guia publicada per la revista *L'Ignorància*

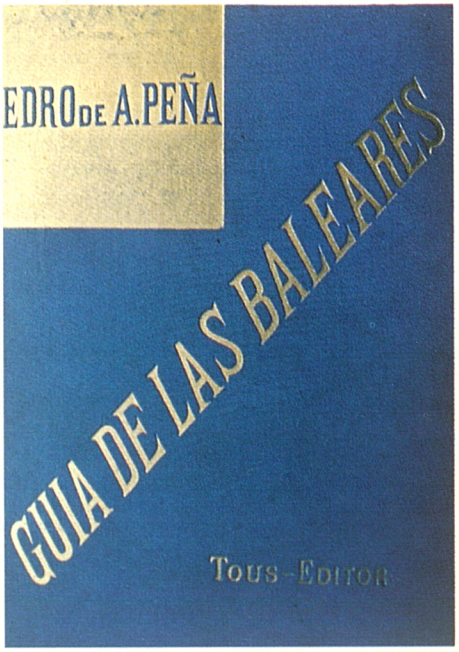

↑ Pere d'Alcàntara Penya, *Guía de las Baleares*

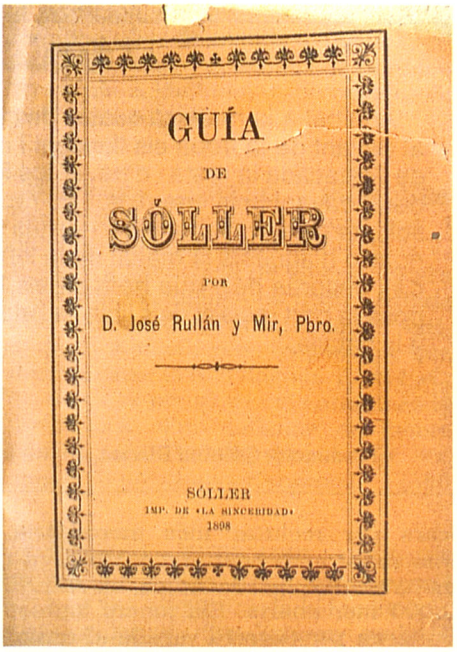

↑ Josep Rullan, *Guía de Sóller*

glésies, hospitals i escoles, amb la seva localització i els seus responsables, a més d'informació comercial, peses i mides, fires i mercats, monedes i comunicacions. La més antiga que es coneix és el *Kalendario y Guía de forasteros en el Reyno de Mallorca* (1788). El 1845, aparegué la primera amb caràcter turístic, *Le Cicerone français à Palma de Majorque*, de Jaume Cabanelles. El 1849, Ramón Medel publicà *Manual del viajero en Palma de Mallorca*, on aportà una rica informació històrico-artística dels principals monuments de Palma. El 1872, la revista *L'Ignorància* publicà *Guia de Palma y d'alguns pobles de Mallorca redactada per una comissió de la Societat de l'Ignorancia, en benefici dels viatgers pobres*, paròdia de les guies de forasters, que incloïa dades sobre Algaida, s'Arracó, Felanitx, Llucmajor, Palma, Sóller i Valldemossa. Cal destacar la *Guía de las Baleares* (1891), de Pere d'Alcàntara Penya, amb una gran quantitat d'informació acompanyada de mapes i plànols. Al final del s XIX, aparegueren les guies turístiques pròpiament dites. La primera fou la de Josep Rullan, *Guía de Sóller* (1898). Del començament del s XX, destaquen *Guide Illustrée des Îles Baléares* (1900), editada per Josep Tous, amb descripcions poètiques acompanyades de gravats i fotografies; *Guía General de las Baleares, descriptivo-comercial* (1901-03), de Miquel Capó; les guies editades com a souvenir del Grand Hôtel: *Illustrierter Führer durch Palma und die Insel Mallorca (Balearen) mit einen Stadplan von Palma und illustrationen* (1905), primera escrita en alemany; *Majorca Illustrated guide to Palma and the island of Majorca* (1905); *Guía de Mallorca. Recuerdo del*

↓ A Albareda, *Guía de Mallorca. Recuerdo del Grand Hôtel*

↓ Coloma Rosselló de Sans, guia de Valldemossa i Miramar

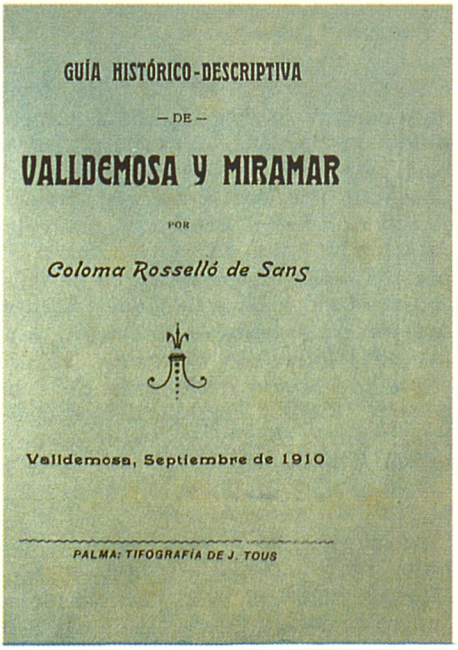

↓ *Guía ecológica de Baleares*

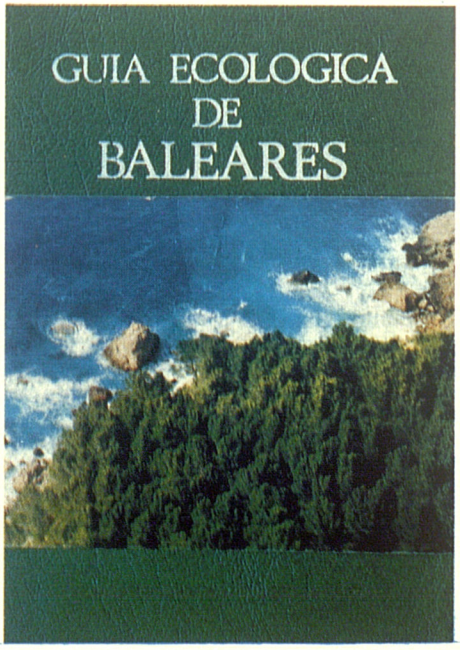

Grand Hôtel (1909), d'A Albareda, i *Guía histórico-descriptiva de Valldemossa y Miramar*, de Coloma Rosselló de Sans (1910). A partir de 1914, aparegueren les guies de les Balears *(Guía de las Baleares)*, publicades pel Foment del Turisme de Mallorca i, en els anys 30, apareixen les guies de Mallorca de Josep Costa Ferrer (1930) i del metge Jaume Escalas Real (1933), les quals arribaren a les 100 edicions. Des dels anys cinquanta, amb el desenvolupament turístic de l'Illa, han estat publicades nombroses guies turístiques, en diverses llengües, que s'han adaptat a l'evolució del gust turístic i dels diversos tipus de clients. Com a exemple d'aquesta diversitat d'enfocament, cal destacar *Guía de Mallorca, Menorca e Ibiza* (1950), reeditada amb el títol de *Les Illes* (1957), de Josep Pla, *Mallorca* (1962), de Paul Morand, *Mallorca* (1962), de Llorenç Villalonga, *Mallorca* (1967), de Joan Bonet Gelabert, *Guía ecológica de Baleares* (1978), editada per *Las Guías Verdes de INCAFO* i *Baleares* (1991), de la col·lecció *Guía de Trotamundos*. (MiS)

↑ Guiamaranet (Llucmajor)

GUIAMARÀ Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Solleric, Vallgornera, Purgatori i Son Pocos. Procedeix d'una segregació de l'alqueria Solleric. Documentada el s XVI com a rafal de Guiamarà. Els s XIV-XV, fou de la família Pastor. El 1429, passà de Joan Pastor a Francesc Pelegrí i confrontava amb Garonda, Vallgornera, Solleric i la mar. Els s XV-XVI, fou de la família Sureda i el 1476, la tenia el senyor Miquel Sureda, cavaller. El 1578, pertanyia al senyor Pere Sureda Sanglada. El s XVII, se n'havia separat la possessió denominada *Guiamaranet* (→). Els s XVII-XIX, pertangué a la família llucmajorenca dels Salvà de Guiamarà. El 1685, era valorada en 1.400 lliures. El 1690, confrontava amb Son Albertí, Solleric, Vallgornera, Guiamaranet, es Pas de Gomera, Garonda i s'Estalella. Tenia cases, amb molí de sang i una torre de defensa quadrada, bastida el s XVII. Es dedicava a figuerals, conreu de cereals i de lleguminoses. Hi havia extensos carritxars. Tenia guardes de 115 ovelles, quinze porcs i aviram. N'eren pertinences sa Tanca, sa Bassa d'en Garau i Son Casesnoves. Tenia posada a la vila de Llucmajor. El 1777, pertanyia a Julià Salvà i tenia 100 quarterades. (DF/M)

↓ Guiamarà (Llucmajor)

GUIAMARANET Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Guiamarà, s'Estalella i el torrent de Garonda. Sorgí el s XVII, d'una divisió de Guiamarà. Des del s XVII, apareix documentada com a Guiamaranet, Guiamarà Petit i Guiamarà dels Garau, qualificada indistintament com a rafal o possessió. Els s XVII-XVIII, fou de la família Garau. El 1649, pertanyia a Domènec Garau i confrontava amb Guiamarà Gran i s'Estalella. Tenia cases, conreu de cereals i una guarda de 55 ovelles. El 1702, era de Julià Garau i era valorada en 1.800 lliures. Té una torre rodona de defensa, datada el s XVIII. (DF/M)

GUIDA, PUIG D'EN De 246 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme d'Andratx, entre els puigs d'en Basset i d'en Corso i la penya des Corb. (M)

GUIDET, CAN Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre Son Not, Son Terrassa, el puig Badei i els Olors. ■ Al terme de Palma, entre

Son Pollencí, Son Garau, Son Lliteres i s'Olivaret. (M)

GUIDET, CAS Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Verí de Baix, can Xulla, s'Aljubet i Son Artigues. (M)

GUIDETA, CLOVA Al terme d'Artà, situada entre les cases de Son Morei Nou, Son Puça Vell, el pont de s'Amarador i Sos Sanxos. (M)

GUIDÓ, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Albons, el Lloc de ses Ànimes, Son Pou Nou i Son Burguera Nou. (M)

GUIGO, SALVADOR (Malta s XVII - Palma 1702) Mariner. Com a patró de diverses embarcacions mallorquines, participà activament en la guerra de cors contra els vaixells francesos a la Mediterrània occidental. Finalment, passà a residir a Mallorca, on es casà amb Joana Bertran i, el 1694, adquirí un casal al carrer dels Apuntadors, de Palma, que esdevengué la seva casa pairal. Després de les activitats corsàries, es dedicà al transport de mercaderies entre Mallorca i el País Valencià. (DF)

← Josep Antoni Guijarro Pastor

GUIJARRO PASTOR, JOSEP ANTONI (Sant Vicent del Raspeig, País Valencià 1952) Meteoròleg i biòleg. El 1974, s'instal·là a Palma. Es doctorà (1986) en ciències biològiques per la Universitat de les Illes Balears, amb la tesi *Contribución a la Bioclimatología de Baleares*, on establí un model de regressió múltiple per a l'estimació del clima mitjà de cada quilòmetre quadrat de les Balears. Des de 1988, dirigeix la secció de climatologia del Centre Meteorològic Zonal de Balears.

GUILLAMÓN RODRÍGUEZ, FERNANDO (Sevilla 1929 - 1989) Futbolista. Jugà com a lateral dret amb el Sevilla, on fou internacional, i amb el Còrdova. Com a lateral esquerre, jugà amb el Reial Mallorca a segona (1959-60) i a primera divisió (1960-63).

↑ Can Guillardó (Pollença)

GUILLARDÓ, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre la Salve, el Rafalet, can Guilló i can Lloberina. (M)

GUILLEM, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, entre na Botera, Castellitx de la Pau, Son Munar i la roca de la Verge Maria. ■ Al terme de Campos, entre Son Robat, na Tòfola, Son Espanyolet i ses Comunes. (M)

GUILLEM, SON Possessió del terme d'Andratx, situada entre Son Joan, Son Castell, es Través i Son Benet. Documentada el 1685, era valorada en

↓ Son Guillem (Marratxí)

1.300 lliures. ■ Terres del terme de Campanet, situades entre es Pouet, el camí Vell d'Inca, es Molinet, s'Alqueria de Son Pasqual i sa Canova. Documentades el 1620. ■ Propietat rústica del terme de Capdepera, situada entre ses Talaioles, Son Fiol, Son Terrassa d'en Melis i Son Xona. ■ Al mateix terme, antic rafal documentat també com a possessió. El 1716, pertanyia a Bartomeu Melis. Era una propietat mitjana, amb cases i molí de sang, dedicada a la producció de cereals i a la ramaderia ovina. N'eren pertinences les terres de la cala de Sant Jeroni i de Son Guiscafrè. ■ Propietat rústica del terme de Marratxí, entre Son Creuer, Son Nebot, Son Vivot i Son Macià. ■ Antic rafal del terme de Palma, situat al camí de Sineu. Documentat el 1626, pertanyia a Guillem Bennàsser, del qual prengué nom. De 10 quarterades, tenia cases, garroverars, conreu de cereals, deu cases d'abelles i ramaderia ovina. ■ Terrenys del terme de Sencelles, situats entre Son Boi, can Castell, Cascanar i les coves de can Garau. (DF/M)

GUILLEM ANDREU, SON Possessió del terme de Manacor, confrontada amb Son Perot Andreu. Es constituí quan el canonge Guillem Andreu, de qui prengué nom, comprà terres de Son Perot Andreu. Documentada el 1614, tenia cases i molí de sang. Dedicada a conreu de cereals i figuerals, posseïa ramaderia ovina i bovina. Produïa anualment 100 quarteres de blat i 50 d'ordi. (DF)

GUILLEM BET, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre el Pujol, el Molinet, cal Hereuet i el Salt. ■ Al terme de Santanyí, entre la bassa des Coll, ses Cases Noves, Son Moro i es Creuer des Camins. (M)

GUILLEM DE S'ESCOLA, CAN Propietat rústica del terme d'Andratx, situada entre Son Armand, can Pep Serra, ses Basses i el pas de sa Gata. (M)

GUILLEMET, SON Possessió del terme de Sencelles, situada al lloc de Cascanar. Documentada el 1675, pertanyia a la família dels Amengual —Guillemet—. Es dividia entre Joan Amengual (1.600 lliures) i Mateu Amengual (1.200 lliures). (DF)

GUILLEM NOU, CAN Propietat rústica del terme d'Andratx, situada entre sa Palomera, el puig d'en Farineta, es Castellàs i el puig d'en Corso. (M)

GUILLEMÓ, SON Terrenys del terme de Selva, situats entre sa Fontassa i el comellar de s'Alzina Grossa. (M)

GUILLEM TERCER Navili. Construït a Anglaterra, passà a la Mediterrània occidental i es dedicà al transport de mercaderies. El 1745, el capità Antonio Calabria, genovès, el portà al moll de Palma, on fou venut. Per ordre del senyor Pere Torrandell Llebrés, defenedor del col·legi de la Mercaderia de Menorca, fou inventariat pel notari Francesc Xavier Vanrell. (DF)

GUILLET, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre es Fangar, sa Mola Vella, el camí des Macs i el coll d'en Maibona. (M)

GUILLET, FONT DE SON Al terme d'Ariany, situada entre Son Gener, can Tubet, Son Huguet Vell i can Beto. (M)

GUILLÓ, AVENC DE CAN Al terme de Pollença, situat a la vall de Colonya, prop de les cases del mateix nom. És catalogat com a avenc des de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GUILLÓ, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada a la vall d'en Marc, entre el torrent de la Vall d'en Marc, can Pontico i la carretera de Pollença a Lluc. El s XVII, figura documentada com a possessió i era denominada Son Guilló. Hi ha el projecte (1991) de fer-hi un camp de golf. ■ Al mateix terme, situada a la vall de Colonya, entre la penya del Rafalet, el Rafal, can Lloberina i can Gallardó. El s XVI, figura documentada com a possessió i, per la seva situació a l'indret del Cap de la Paret, era denominada aleshores Son Guilló del Cap de la Paret. Al principi del s XVII, pertanyia a Antoni Reig —Guilló—, de la família del qual prengué nom. Aquest la va vendre a l'honor Antoni Martorell —de Míner—, que la tenia el 1627. Confrontava amb el camí reial de Pollença a Palma, Son Guilló d'en Miquel, Son Llompart, Son Gatulles i Son Puig de l'Alboraia. Tenia cases i era dedicada a olivars, garroverars i conreu de cereals. Els Martorell de Míner tenien la casa pairal a Pollença, a les terres del convent del Roser, i confrontava amb la casa dels Pares de Lluc. El 1685, era dividida en quatre propietats, dues valorades en 4.000 lliures i les altres en 3.400. El 1708, una de les propietats pertanyia a l'honor Joan Martorell —Gallardó— i tenia cases, amb molí de sang i alambí. Era dedicada a vinya, olivars, garroverars i conreu de cereals i de lleguminoses. Hi havia dues cases d'abelles. El 1711, una altra propietat era de la senyora Magdalena Ferrer i confrontava amb Son Cifre, la Reïna, el camí de Fartàritx, el Rafal d'en Prats i can Prats des

↓ Can Guilló (Vall d'en Marc, Pollença)

↑ Can Guilló (Vall d'Eixartell, Pollença)

↑ Can Guillot (Palma)

Racó. ■ Al mateix terme, possessió de la vall d'Eixartell, que confronta amb Navarra, can Eixartell, can Fava i Caselles. El 1991, té cases i tafona. De 40 quarterades, és dedicada a alzinars, olivars, garroverars i conreu de cereals. ■ Al mateix terme, antic rafal situat al lloc del puig de les Monges. Documentat el 1618, pertanyia a l'honor Josep Martorell —de l'Arboçar— i confrontava amb el camí de Pollença a Palma, Son Ferragut, la vinya d'en Castell, la vinya d'en Navarro i el camp de les Monges. Tenia cases i era dedicat a vinya i conreu de cereals i de lleguminoses. (DF/M)

GUILLÓ, COVA DE CAN Al terme de Pollença, situada a la vall de Colonya, prop de les cases del mateix nom. És catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (LIV)

GUILLÓ, PUIG DE CAN De 170 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. Es troba al terme de Pollença, entre la penya del Migdia, el Roser Vell i la vall d'en Marc. (M)

GUILLOT, CAN Propietat rústica del terme de Palma, a Establiments Vell, entre el forn de Vidre, Santa Ponça i can Dolç. (M)

GUILLOT, SON Propietat rústica del terme de Palma, entre Son Sardina, Son Pacs i Son Blai. (M)

GUILLOT VELL, SON Possessió del terme d'Ariany, situada entre can Virgili, can Rigo, Son Bolcà i el terme de Maria de la Salut. Fins al s XVI, fou denominada Borati. El s XVII, agafà primer la denominació de Son Guillot de Borati i, finalment, la de Son Guillot. Tenia cases i es dedicava a la producció de cereals i a la ramaderia ovina. El 1863, era dels hereus de Joaquim Ferragut. (DF/M)

GUINEA, CAN Propietat rústica del terme d'Alcúdia, situada entre sa Llego, s'Esglesiassa, sa Canal de Ternelles i s'Olivera. (M)

GUINEU, CAN Propietat rústica del terme d'Inca, situada entre Son

↓ Son Guillot (Palma)

↓ Son Guillot Vell (Ariany)

↑ Son Guineu Vell (Ariany)

↑ Can Guingaia (Felanitx)

Garret, l'hostal des Bovo, el carreró de sa Batalla i Son Figuerola. El 1738, era un hort de reguiu que pertanyia al senyor Ramon Servera Morei, doctor en drets. Tenia cases i era dedicat al conreu de cereals, de lleguminoses i d'hortalissa. ■ Al terme de Manacor, entre can Vives, can Redola, Son Llodrà i can Jaume. (DF/M)

GUINEU, SON Antiga possessió del terme d'Ariany. Documentada el 1569, pertanyia a l'honor Pere Santandreu. Posseïa cases i molí de sang. Era dedicada al conreu de cereals i a la ramaderia ovina. Tenia nombrós aviram, dos cans de caça i dues cases d'abelles. El 1653, el senyor Joan Mesquida, mercader, l'adquirí per via d'establiment a l'ofici de paraires de Mallorca, per 180 lliures anuals de cens reservatiu. Els Mesquida tenien la casa pairal al carrer dels Apuntadors, de Palma. El 1863, era de Joan Villalonga i tenia 170 quarterades. El 1991, en deriven *Son Guineu d'en Francisco* (→) i *Son Guineu Vell* (→). (DF/M)

GUINEU D'EN FRANCISCO, SON Propietat rústica del terme d'Ariany, situada entre can Mec, ses Ferritges, Son Gibert i Son Guineu Vell. (Vegeu *Guineu, Son).* (M)

GUINEU VELL, SON Possessió del terme d'Ariany, situada entre Son Gibert, es Pujolet i Son Guineu d'en Francisco. (Vegeu *Guineu, Son).* (M)

GUINGAIA, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Hereuet, la Mola, can Serra i can Flabiol. (M)

GUINOVART BERTRAN, JOSEP (Barcelona 1927) Pintor. Estudià a l'Escola d'Arts i Oficis (Llotja), de Barcelona (1944). El 1952, obtengué una beca de l'Estat francès per estudiar a París. Fou cofundador del grup Taüll (1955). Des de la meitat del decenni dels cinquanta, ha ampliat la seva tasca artística a l'art mural, a l'escenificació d'obres teatrals i ballets i a la il·lustració de llibres. Durant la dècada dels seixanta, prengué contacte amb Mallorca i inicià les seves estades a l'Illa, on ha realitzat nombroses exposicions des de 1965. La primera fou al Palau de la Premsa, de Palma. El 1966, realitzà una sèrie de murals per a dos hotels de cala Bona (Son Servera). El 1976, el Museu Guggenheim (Nova York) li adquirí dues obres i, el 1987, el Museu d'Art de Barcelona el muntatge de l'Exposició Contorn-entorn. El 1981, féu un muntatge i exposició al casal Solleric, de Palma. El 1984, realitzà el grup escultòric situat al passeig de les Palmeres, del Parc de la Mar, de Palma, que ocupà una extensió d'uns 200 m² i utilitzà com a matèria primera la pedra de marès de

↓ Josep Guinovart, grup escultòric situat al passeig de les Palmeres (Parc de la Mar, Palma)

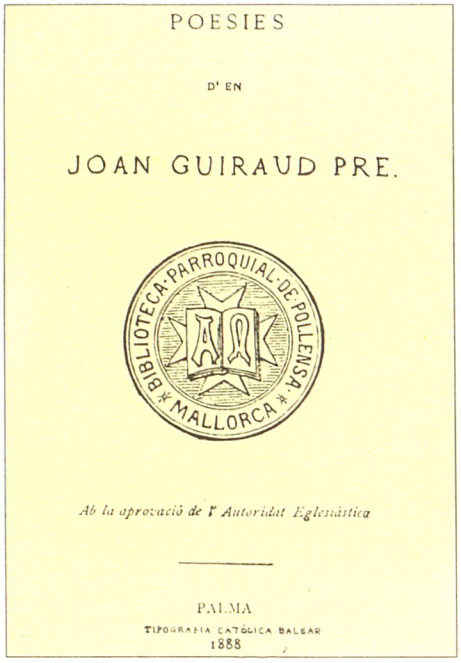
POESIES

D' EN

JOAN GUIRAUD PRE.

BIBLIOTECA PARROQUIAL DE POLLENSA * MALLORCA *

Ab la aprovació de l' Autoritat Eclesiàstica

PALMA

TIPOGRAFIA CATÒLICA BALEAR

1888

↑ Poemari de Joan Guiraud Rotger

Santanyí. També elaborà (1985) la carpeta *Ramon Llull*, composta per dotze gravats en color, amb poemes de Blai Bonet. Exposà a Valldemossa (1978) amb motiu dels festivals Chopin. Ha realitzat exposicions arreu del món i participat en la Biennal Hispanoamericana (1951-52), en la Biennal de Sao Paulo (1957 i 1959) i en la Biennal de Venècia (1952, 1958, 1962 i 1982). La seva obra, inicialment influïda per l'expressionisme, evolucionà de cap a l'abstracció, amb la incorporació de materials de diverses procedències. Té el Premi Ciutat de Barcelona d'Arts Plàstiques (1981), el Premi Nacional d'Arts Plàstiques (1982), la Creu Francesa Cavaller de les Arts i les Lletres (1988) i el Premi Nacional d'Arts Plàstiques atorgat per la Generalitat de Catalunya (1990).

GUINYENT Antic nom de la ciutat d'Alcúdia. Deriva d'una alqueria islàmica del districte de Pollentia que, en el Repartiment, correspongué als homes de Tarragona. Es troba documentat el s XIII amb les grafies Guinyent i Ginyent. Topònim històric perdut, fou recuperat cap a 1950 i dóna el nom a una propietat del terme d'Alcúdia, situada entre Vertaient, Son Rotger, les Tires Velles i Gatamoix. (M)

GUIOT, RAFAL Al terme d'Artà. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1422. (M)

GUIRAUD ROTGER, JOAN (Pollença 1862 - 1887) Poeta. El 1886, s'ordenà de prevere. El 1887, obtengué un premi extraordinari i un accèssit als Jocs Florals de Barcelona amb els poemes *La catedral gòtica* i *Desolació*. És autor de *Poesies* (1888), recull de la seva obra poètica, amb pròleg de Miquel Costa i Llobera, publicat pòstumament per la Biblioteca Parroquial de Pollença. (M)

↓ Cases de Son Guiscafrè (Capdepera)

↑ Restes de la torre de defensa de Son Guiscafrè (Capdepera)

GUISCAFRÈ, SON Propietat rústica del terme de Capdepera, situada entre Cutrí, ses Set Cases, Lloveta i sa Tafona. Dita també Cases Velles de can Gregori. Té una torre de defensa del s XVI, en ruïnes. Documentada (1581) com a possessió, que confrontava amb Son Massanet Sastre, el camí de Capdepera a Artà, Son Terrassa i sa Duaia. Pertanyia a l'honor Jeroni Guiscafrè, de la família del qual prengué nom. Tenia cases, amb torre i celler. Es dedicava a conreu de cereals i vinya. Hi havia ramaderia ovina i cabrum. Tenia 55 cases d'abelles, cinc cans de caça i nombrós aviram. N'eren part les terres dels Ermassos, es Cavaller i ses Ferrisses. Tenia posada a la vila d'Artà. El 1787, pertanyia al marquès de Solleric i es mantenia com una propietat cerealista i de vinyes. (DF/M)

GUISCAFRÈ GENOVARD, SERAFÍ (Artà 1923) Actor, autor, director i empresari teatral. Entre 1936 i 1939, actuà amb l'Agrupació Artística Artanenca. Realitzà estudis de teatre a Madrid i, el 1949, obtengué el carnet professional. Aquest any, fundà la Companyia Majòrica, que dirigí fins a 1960 i amb la qual representà prop de cinquanta obres, com *Tú y yo somos tres*, de Jardiel Poncela, i *Terra Baixa*, d'Àngel Guimerà. Al llarg dels anys cinquanta, fou director artístic del quadre teatral de Ràdio Reus, amb el qual muntà *Nuredduna* (1953), de Mi-

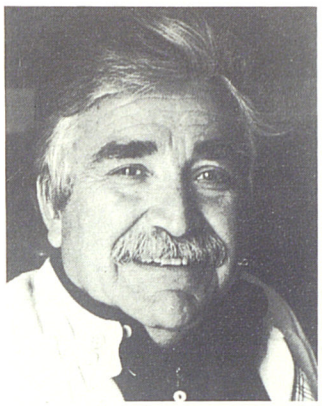

← Serafí Guiscafrè Genovard

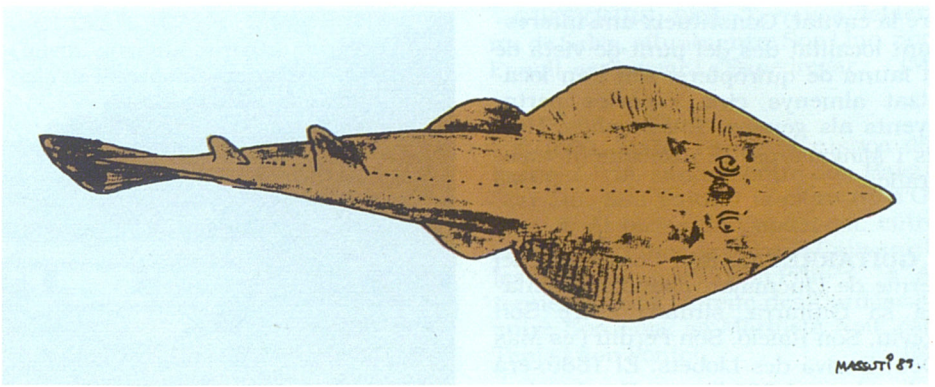

↑ Guitarra *(Rhinobatos rhinobatos,* Linné 1758)

quel Costa i Llobera, del Centre de Lectura de Reus i de la Companyia Ruiz de Alarcón. De 1955 a 1962, dirigí el Teatre Sindical. El decenni dels setanta, fou director del quadre artístic del Club Llevant, d'Artà, i del de la companyia de Belles Arts de Palma. Des de la seva reobertura (1978), dirigeix el Teatre Principal, de Palma. Durant la seva gestió, s'ha realitzat una reforma de l'escenari i s'ha convocat anualment un concurs de textos escènics. Ha dirigit les òperes *Don Carlo* (1989), *Andrea Chénier* (1990) i *Aida* (1990). Com a autor teatral, ha estrenat a Palma, durant els anys cinquanta, les obres *Aventuras de Colín, Tres en la Luna, La Eurídice* i *La gran traición.* Ha estat director de les publicacions *sa Comare Beneta* i *Artà.* Està en possessió de la Tarasca de l'Associació de Directors d'Escena.

GUITARD, PUIG DE SON De 526 m d'altària, fa part de la serra de Tramuntana. És situat entre s'Ermita, el comellar de Coanegra i el pas d'en Soler i fa partió entre els termes d'Alaró i de Santa Maria. És una denominació sorgida el s XVII, derivada de la possessió de *Son Guitard* (→). (M)

GUITARD, RAFEL (Mallorca s XVI) Pintor renaixentista. Es troba documentat com a autor de diferents obres per a les esglésies parroquials de Sineu, d'Alcúdia i de Pollença, a més del retaule de l'altar major de l'església parroquial de Santa Eulàlia, de Palma (~1574). (GLl)

GUITARD, SON Possessió del terme d'Alaró, situada entre el puig de la Forca, Son Ferrer, Son Poncet i s'Ermita. El 1695, pertanyia a l'honor Joan Mas —de Son Guitard— i confrontava amb sa Tanca, Coanegra, Son Poncet, Son Borràs, Son Ferrer i es Figueral d'en Rul·lan. Tenia cases senyorials, cases dels amos i tafona. Era dedicada a olivars i conreu de cereals. ■ Terrenys del terme de Sineu, situats entre Son Frare, Son Font, Son Barrina i So na Marinera. Documentats (1607) com a possessió pertanyent a l'honor Joan Guitard, que l'havia adquirida al principi del XVII i del qual prengué nom. Confrontava amb el camí reial de Sineu a Artà, sa Coma, Son Massaguany i el camí reial de Sineu a Santa Margalida. Tenia cases amb molí de sang i un alambí. A les cases, hi havia els retaules de Nostra Senyora dels Àngels i del Davallament. Es dedicava a vinya, figuerals, conreu de cereals, de lleguminoses i de lli. Tenia ramaderia porquina. El 1818, pertanyia a Jordi Truyols, tenia 276 quarterades i era valorada en 16.000 lliures. (DF/M)

GUITARRA *(Rhinobatos rhinobatos,* Linné 1758*)* Peix de la família dels *Rhinobatidae.* La talla màxima pot arribar a un metre o més. A la part anterior, té el cos aplanat tant al dors com al ventre i acaba en un morro triangular amb dues crestes al centre. Té dues aletes dorsals quasi iguals i una caudal sense lòbul inferior diferenciat i amb el caire posterior tallat. Les aletes pectorals són amples i adherides al cap i al morro. Les ventrals es troben ben separades a la part posterior i bastant desenvolupades. La coloració, variable segons el lloc i, fins i tot, els exemplars, sempre és d'un marró clar, més o menys obscur en el dors i blanc en el ventre. Les aletes dorsals i caudal són un poc més obscures i amb els marges clars. És una espècie ovo-vivípar, el període de reproducció de la qual s'estén des del febrer al juliol. S'alimenta, preferentment, de crustacis i mol·luscs. És sedentari i viu a la plataforma continental costanera, en aigües temperades i tropicals sobre fons fangosos o arenosos. Passa molt de temps semienterrat en els sediments i neda molt lentament sobre el fons. Es pesca a poca profunditat amb tremall, amb arts d'arrossegament i, fins i tot, amb la mà. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània, llevat de la Mar Negra, i l'Atlàntic oriental, des del golf de Gascunya fins a Mauritània. (MM)

GUITARRETA, COVA DE SA Cavitat càrstica situada en terrenys de la possessió homònima, al terme de Llucmajor. Consta d'una galeria sinuosa, que comunica amb la base d'una ampla xemeneia ascendent i, a la vegada, permet l'accés a una sala de regulars dimensions. El recorregut aproximat de la cova s'apropa al centenar de metres i la profunditat total arriba als 36. Pel que fa a la seva morfologia, és una cova remarcable, la gènesi de la qual sembla relacionar-se amb una antiga zona preferencial de drenatge subterrani de la plataforma calcària on s'o-

↓ Cova de sa Guitarreta (Llucmajor) (FBE)

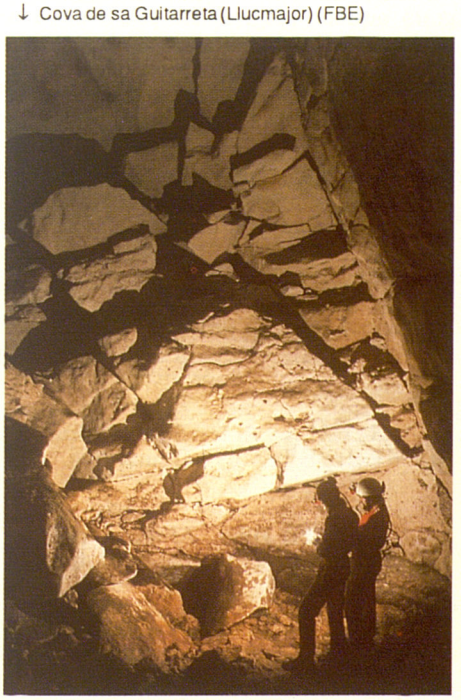

bre la cavitat. Constitueix una interessant localitat des del punt de vista de la fauna de quiròpters; s'hi han localitzat almenys cinc espècies pertanyents als gèneres *Rhinolophus*, *Myotis* i *Miniopterus*. Té aixecament topogràfic. (FBE)

GUITARRETA, SA Possessió del terme de Llucmajor, abans anomenada sa Guitarra, situada entre Son Reviu, Son Rafeló, Son Perdiu i es Mas Déu. Deriva des Llobets. El 1685, era valorada en 1.000 lliures. En el cadastre de 1702, pertanyia a Joaquim Clar i era valorada en 550 lliures. En el de 1777, es dividia en dues, una de les quals pertanyia a Margalida Clar, tenia 22 quarterades i era valorada en 154 lliures i deu sous, i l'altra pertanyia a Apol·lònia Caldés, tenia catorze quarterades i mitja i era valorada en 159 lliures i deu sous. S'hi localitza la *cova de sa Guitarreta* (←). (M)

↑ Es Guix (Escorca)

GUITARRÓ, CAS Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre Son Mainou Vinyes, cas Fanyarro, el puig Redó de Son Jordi i Son Mainou Nou. (M)

GUIUM Ciutat mallorquina de l'època romana. És coneguda per una cita a la *Naturalis Historia*, de Plini el Vell (77 dC), on figura com a municipi de dret llatí. També ha estat documentada per una inscripció trobada a Tarragona i dedicada a Gneu Cavi Ametist, baleàric de Palma i de Guium, segons aquest epígraf. El 1991, encara no havia estat localitzada amb seguretat. Una lectura incorrecta de la cita de Plini va fer que es cregués que el seu nom era Cinium i alguns historiadors, com Antoni Furió, la identificaren, sense fonaments, amb Sineu. L'epigrafista alemany Emile Hübner la situava a la zona de ses Salines. (M)

GUIVINOT, PUNTA DES Al terme d'Alcúdia, situada entre el cap de Menorca i la platjola de cala Solana. (M)

GUIX, CALA Al terme de Palma, situada entre cala Major i cala Nova. (M)

GUIX, CALÓ DES Al terme de Calvià, situat entre cala Portals Nou i Illetes. (M)

GUIX, CLOT DES Depressió del terreny al terme d'Alaró, situada entre cas General, Son Manyes, cas Coix i sa Xingonera. ■ A l'illa de Cabrera, entre la cova Blava, el cap des Morabetí, cala Ganduf i cala en Boixar. (M)

GUIX, COLL DES Al terme de Sóller, situat entre ses Motes, sa Torreta des Pelats, Son Blanco i Binibassí. Documentat el s XIV. (M)

GUIX, ES Indret de la costa del terme de Campos, situat entre na Voltora i la torre de Son Durí. ■ Possessió del terme d'Escorca, situada entre el coll de sa Batalla, la font d'en Miqueli, el puig Caragoler i Comafreda. Documentada el 1746, pertanyia al senyor Joan Amer —des Pujol—. Tenia unes petites cases, ramaderia ovina, bovina i cabrum. Era pertinença de la possessió de Son Amer des Pujol, al mateix terme. Prengué nom d'un clot de guix que hi havia dins la possessió. (DF/M)

GUIX, ESCULL DES A la costa del terme de Valldemossa, situat entre es Còdols Blancs i sa Foradada. (M)

GUIX, FONT DES Al terme d'Escorca, situada entre Son Nebot, el coll des Romaní, es Palau i ses Voltes. (M)

GUIX, MOLÍ DES Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre can Romeguera, can Conquet, can Montes de Baix i cas Ciutadà. (M)

GUIX, PUNTA DES Al terme de Calvià, situada entre la punta de na Cerdana i la punta des Gats. (M)

GUIX, TORRENT DES A la serra de Tramuntana, neix al terme de Valldemossa, al vessant septentrional de sa Talaia Vella. Passa entre Son Gallard i Miramar i fa partió entre els ter-

↓ Font des Guix (Escorca)

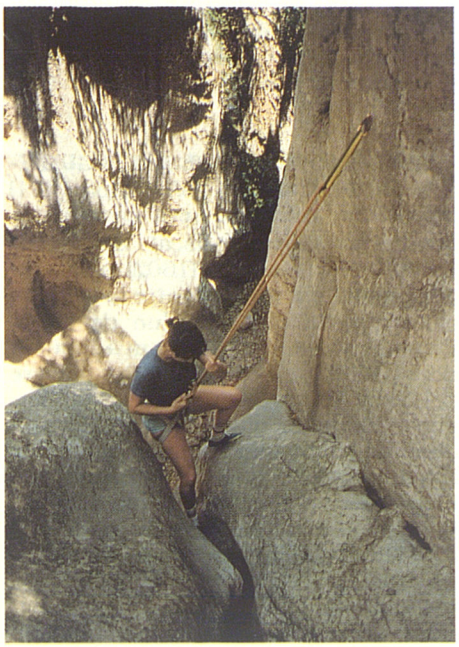

↑ Torrent des Guix (Valldemossa-Deià)

mes de Deià i de Valldemossa. Desemboca entre es Còdols Blancs i sa Foradada. Té aproximadament 1 km de recorregut. ■ Vegeu *Comafreda, torrent de* (←). (M)

GUIXA, CAN Propietat rústica del terme d'Esporles, situada entre sa Granja, can Marí i el torrent de la vall de Superna. ■ Al terme de sa Pobla, entre sa Fortalesa, es Cós, sa Sort Llarga i Son Gaiet. (M)

GUIXA, CAN Forn i pastisseria fundat a Inca, cap al final del s XVIII, per la família Domènec, els descendents de la qual encara en són propietaris. Apareix amb la grafia incorrecte de can Guixe. Els primers documents de l'arxiu familiar daten de 1853. És reconeguda la qualitat de les seves especialitats, com l'ensaïmada de cabell d'àngel, la pasta de fulls i el tradicional torró, elaborat amb receptes i procediments artesans. És famosa, sobretot, per les galetes d'Inca. L'establiment és situat al carrer de l'Estrella, d'Inca. (LlMa)

GUIXA, HORT D'EN Al terme de Montuïri, entre Galiana, l'hort des Secretari, Son Guerrer i el puig Moltó. (M)

GUIXA, TALAIA DE CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre el torrent d'Alfàbia, sa Trencadeta, Son Cortera d'en Cardell i es Mas Déu. (M)

GUIXAR, CALA EN Al terme de Calvià, situada entre el cap Negre i la cala de Penyes Roges. (M)

GUIXER, CAS Propietat rústica del terme de Palma, situada entre sa Cabana des Frares, So na Jaume Nou, Son Bibiloni i Son Penyaflor. ■ Al terme de Santa Margalida, entre Son Rubí, es Cau des Gat, el torrent de Son Bauló i can Ribes. (M)

GUIXERA *(Lathyrus sativus)* Planta anual cultivada i subespontània, de la família de les papilionàcies. Té les tiges, de 30 a 50 cm, filiformes, ramificades i enfiladisses. Les fulles són formades per dos folíols linear-lanceolats. Les flors, sobre peduncles llargs, són rosades o blavenques, grans i solitàries. Fa el llegum —guixa— lanceolato-rombal i comprimit. Les llavors, d'uns 7 mm, són anguloses, llises, compactes i albo-verdoses. Floreix els mesos d'abril a juny. Les guixes s'utilitzaven com a aliment per a persones i animals. El cultiu de la guixera ha anat en decadència fins a la seva pràctica desaparició. (FB)

GUIXERA, PENYAL DE SA Al terme de Bunyola, situat entre el penyal de sa Mel, Alfàbia, es Verger i Son Creus. (M)

GUIXERIA, SA Al terme de Calvià, a Son Pieres, entre Son Falconer, Son Gual, el puig d'en Basset i cas Quartons. (M)

GUIXERIES, SES Terrenys del terme de Selva, situats entre Son Lluc, Son Fonoll, es Canyar i s'Espedregar. (M)

GUIXÓ, CAN Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre Son Baleu, Son Tiu, Son Pajulí i la clova de n'Oleo. ■ Al terme de Capdepera, entre el coll des Vidrier, la torre de Canyamel, les coves Ginardes i Son Primer. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre Son Fort, sa Marineta Nou, can Tenja i Son Pontet. (M)

GUIXÓ, ROTA D'EN Al terme d'Artà, situada entre el puig de Son Morei, can Banya, es Pinet Ruc i el puig des Corb. (M)

GUIXOLA *(Lathyrus articulatus)* Planta anual de la família de les papilionàcies. Fa entre 30 cm i 1 m d'alçada. Té la tija ajaguda, enfiladissa i amplament filiforme. Les fulles tenen de 2 a 4 parells de folíols linears i el circell ramificat. L'estendard de la flor és purpuri, amb les ales blanques o rosades. El llegum és linear, comprimit i fortament bonyegut i les llavors són lenticulars i brunes. Floreix els mesos de maig i juny. Poc freqüent a Mallorca, es troba a la serra des Teix, a la zona de Lluc i pels municipis d'Artà i de Pollença. (FB)

GUIXOT *(Lathyrus ochrus)* Planta anual de la família de les papilionàcies. Té la tija de 30 a 60 cm, ajaguda o enfiladissa, amplament filiforme per

↓ Cala en Guixar (Calvià)

↑ Guixot (*Lathyrus ochrus*)

les fulles decurrents, ovato-mucronulades. Les flors, bastant grosses, són de color groc pàl·lid. El llegum és oblongo-comprimit, de 5 a 6 cm, i glabre. Les llavors són globuloses, llises i bruno-grisenques. Floreix els mesos d'abril a juny. A Mallorca, es fa pels sembrats i els llocs secs i àrids. (FB)

GULLENAR, ES Talassònim situat a la costa del terme d'Artà, a unes tres milles a gregal del faralló d'Albarca. Anomenat també pels pescadors es Munt de Blat i el puig Formiguer. (M)

GUMBAU, PLA D'EN Al terme d'Escorca, a una cota d'uns 700 m d'altària, situat entre la coma de Bini i la coma des Ribell. (M)

GUNDERIC (? - ? 428) Rei dels vàndals asdings. Va menar el seu poble a la invasió de la Gàl·lia i d'Hispània (409). S'establí a la Bètica, des d'on llançà un atac contra les Balears, les quals va saquejar (426). Li és atribuïda la destrucció parcial de *Pollentia* (→).

GURGITE, MOLÍ DE Al terme d'Artà. De la seva existència hi ha notícies per documentació datada el 1283. (M)

GURGULL, COVA D'EN Al pinar de Son Real, del terme de Santa Margalida, situada entre la pedra Foradada i el camí de s'Arenal d'en Casat. (M)

GURÍ, CAN Propietat rústica del terme de Montuïri, entre Son Vanrell, cas Metge Oliver, can Perhoms, Males Herbes i Son Maiol Vell. (M)

GURREA Y CERDÁN, MIGUEL DE (Aragó s XV - ? s XVI) Baró de Gurrea i fill de Lope de Gurrea y de Gurrea. Fou lloctinent general del Regne de Mallorca (1512-1525). L'estiu de 1515, participà en l'expedició mallorquina de socors a la plaça nord-africana de Bugia, assetjada pels corsaris musulmans. El gener de 1516, tornà a Mallorca, on establí una forta vigilància a les costes per por de les possibles represàlies mulsulmanes. El 1517, per pressió del procurador reial Francesc Burgués, fou destituït del seu càrrec. L'any següent, fou rehabilitat a petició dels menestrals, malgrat l'oposició de les autoritats reials i dels estaments privilegiats. Tornà a Mallorca el desembre de 1520, quan ja es perfilava la revolta de les *Germanies* (←), que esclatà el febrer de 1521. Gurrea havia intentat de convèncer els caps dels oficis que desistissin de tota rebel·lió. Enfront de llur persistència, féu empresonar set menestrals el 6 de febrer de 1521. Aquest fet precipità els esdeveniments i esclatà una revolta per alliberar els empresonats que culminà amb la destitució de Gurrea de la governació, el març de 1521. La causa d'aquesta suspensió fou la seva condició d'aragonès, que l'inhabilitava del càrrec de virrei per un privilegi reial (1344) de Pere el *Cerimoniós*. Expulsat de l'Illa, es refugià a Eivissa, a partir de maig de 1521, des d'on envià informes al rei Carles sobre els esdeveniments i preparà l'exèrcit que havia de sufocar les Germanies. La seva presència impedí que la població eivissenca s'agermanàs amb Mallorca. L'octubre de 1522, desembarcà amb les tropes reials a Alcúdia, des d'on inicià la seva política de reducció de les viles de la Part Forana. Derrotà els agermanats a les batalles de Pollença, Son Fornari (sa Pobla) i Rafalgarcés (Inca), el desembre de 1522, data en què inicià el setge de Palma, que es rendí el març de 1523. Per causa de la pesta, s'instal·là al castell de Bellver. Des d'aquí, començà a dirigir una rigorosa repressió contra els participants en les Germanies, continuada, a partir de 1525, pel seu successor Carles de Pomar. (JJ)

GUTIÉRREZ, ANTONI (? s XVIII) Militar. Es va fer càrrec (1782) interinament del comandament militar a Mallorca, quan Juan de Silva Meneses fou nomenat capità general de Balears, amb residència a Menorca. Tenia la graduació de brigadier. El 1790, fou substituït pel mariscal de camp Bernat Tortosa i va passar, com a comandant general, a les illes Canàries. (DJ)

GUTIÉRREZ FLORES Y AGUILERA, JUAN (Toledo s XVI - Lima 1631) Inquisidor. Inicià la seva carrera inquisitorial com a fiscal de Sicília (1600) i es traslladà (1602) a la cort per prosseguir un plet entre la Inquisició d'aquella illa i el duc de Feria. Quan arribà a Mallorca com a inquisidor (1605), fou ordenat de prevere pel bisbe Alfons Laso Sedeño. Mantengué nombroses disputes amb el virrei Joan de Vilarragut, el qual l'acusà de dur una vida dissoluta. Nomenat nou inquisidor del tribunal de Galícia (1611), no arribà a prendre possessió d'aquella plaça, sinó que marxà a Amèrica com a màxim responsable del tribunal de Mèxic (1612-25) i, posteriorment, del de Perú (1625-31). Fou visitador general de l'audiència de Lima i coadjuntor del bisbe de La Paz (Bolívia). (MC)

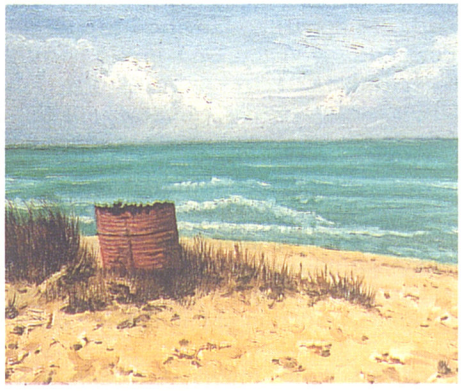

↑ Antonio Gutiérrez Ubierna, *Marina*

GUTIÉRREZ UBIERNA, ANTONIO (Burgos 1933) Pintor. De formació autodidàctica. El 1960, s'instal·là a Palma. Ha exposat a Palma (1988), Manacor (1988), Campos (1989) i Calvià (1990). La seva obra s'adscriu al postimpressionisme d'influència local. Des de 1985, és president de l'Associació Professional de Relacions Públiques i Assessors de Balears. És fundador i president (1989) de la Casa Regional de Castella-Lleó a Mallorca.

GZELL, VARVARA DE (Austràlia s XX) Pintora. D'origen rus. Des del decenni del 1970-80, alterna la seva residència entre Mallorca i París. Ha exposat a ciutats com Milà, Londres, Amsterdam, Brussel·les, Hamburg i Palma. La seva pintura ha evolucionat des de l'expressionisme abstracte al realisme màgic. (MP)